

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

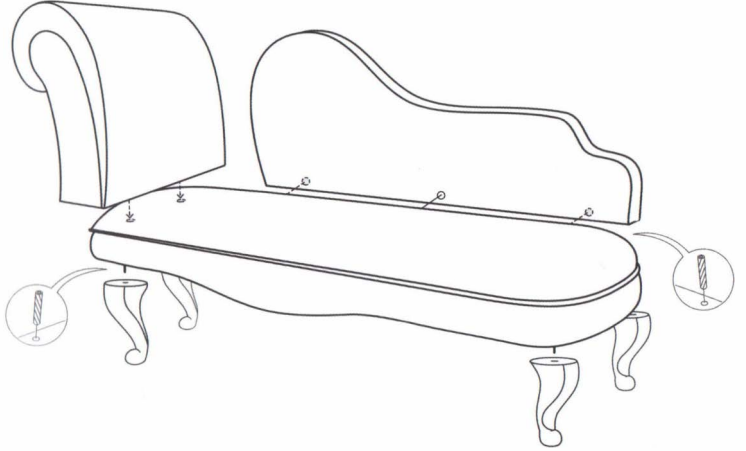
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BRUCE FINK

BRUCE FINK PSİKANALİTİK TEKNIĞIN TEMELLERİ

KLİNİSYENLER İÇİN
LACANCI BİR YAKLAŞIM

ÇEVİRMEN: BURCU HALAÇ



PSİKANALİTİK TEKNIĞIN TEMELLERİ
KLİNİSYENLER İÇİN LACANCI BİR YAKLAŞIM



Axis Yayınları



Axis Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

BRUCE FINK, psikanalist. İngilizce konuşulan dünyada Lacancı psikanalizin en önde gelen temsilcilerinden biridir. Kitapları Türkçe dahil olmak üzere pek çok dile çevrilmiştir. Fink aynı zamanda Lacan'ın seminerlerinin İngilizce çevirmenlerindendir. En belli başlı eserleri arasında, her üçü de dilimize çevrilmiş olan *Lacancı Psikanalize Bir Giriş* (Encore Yayınları, 2016), *Lacan'da Aşk* (Kolektif Kitap, 2019) ve *Lacancı Özne* (Encore Yayınları, 2020) sayılabilir. Bunların dışında Bruce Fink klinisyenlere süpervizyon vermek ve onların klinik pratiklerini ilerletmelerine katkıda bulunmuştur. Fink aynı zamanda ABD'deki Duquesne Üniversitesi'nde psikanaliz konusunda dersler vermekte ve klinik süpervizyon sürdürmektedir.

BURCU HALAÇ, Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans çalışmalarına aynı üniversitenin Sosyoloji Bölümü'nde devam etti. Çevirileri arasında Zygmunt Bauman ve Stanislaw Obirek'ten *Dünyaya ve Kendimize Dair* (Ayrıntı Yayınları, 2018), Robert Moor'dan *Patikalar Üzerine* (Kolektif Kitap, 2018), Jay Parini'den *Karşılaşmalar: Bir Benjamin Romanı* (Kolektif Kitap, 2019) ve George Orwell'den *Savaş Sonrası Günlükleri* (2020, Sel Yayıncılık) bulunmaktadır.

Bruce Fink

Psikanalitik Tekniğin Temelleri

Klinisyenler için Lacancı bir Yaklaşım

Çeviren
Burcu Halaç

Axis Yayınları

**PSIKANALİTİK TEKNİĞİN TEMELLERİ – KLİNİSYENLER İÇİN LACANCI
BİR YAKLAŞIM**

Bruce Fink

Orijinal adı:

Fundamentals of psychoanalytic technique – A Lacanian approach for practitioners (2007)

Bu metnin orijinali 2007 yılında W. W. Norton & Company Inc. tarafından New York ve Londra'da yayımlanmıştır.

Türkçe yayım hakları © Axis Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek şartıyla tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayımcının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla kopyalanamaz, çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

İngilizce orijinalinden çeviren: Burcu Halaç

Editör: Özgür Ögütçen

Yayıma hazırlayanlar: Özgür Ögütçen, Tuba Alkan, Oğuzhan Nacak

Kapak Tasarımı: Emrah Bakçay

Dizgi: DBY Ajans

Baskı ve Cilt: Sena Ofset Ambalaj, Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu Sk. 2. Matbaacılar Sitesi B Blok

Kat: 6 No: 4NB 7-9-11 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul

Tel.: +90 212 613 38 46

Matbaa Sertifika No: 45030

Axis Yayınları

Nispetiye Mahallesi, Başlık Sokak, Tülin Apt., 8/15, Beşiktaş/İstanbul

e-posta: axis@axisyayinlari.com

Yayınevi Sertifika No: 42925

1. Basım: İstanbul, 2021

ISBN 978-605-80898-2-2

**Geçmişteki ve halihazırdaki analizanlarıma
ve süpervizyon verdiğim kişilere...**



İçindekiler

Sunuş.....	9
Önsöz.....	11
1. Dinleme ve Duyma.....	17
2. Soru Sorma.....	43
3. Noktalama.....	57
4. Kesme (Değişken Süreli Seans).....	69
5. Yorumlama.....	97
6. Rüyalar, Gündüzdüşleri ve Fantezilerle Çalışma.....	125
7. Aktarım ve Karşıaktarımı Ele Almak.....	151
8. "Telefon Analizi" (Psikanalitik Durum Üzerine Çeşitlemeler).....	219
9. Normalleştirici Olmayan Analiz.....	239
10. Psikoza Tedavi Etmek.....	265
Sonsöz.....	309
Kaynakça.....	315
Dizin.....	329

Sunuş

Özgür Ögütçen

Bu kitabın eksikliği hissedilen bir boşluğu doldurmaya yardım edeceğini düşünüyorum. Bu boşluk Lacancı psikanalizin ve genel olarak psikanalizin nasıl uygulandığıyla ve tekniğinin neye dayandığıyla ilgili. Okurlar buradaki yaklaşımları ve teknikleri okudukça kendi klinik pratiklerinde bunları uygulamanın hem mümkün hem de gerekli olduğunu görecekle. Fink'in bu kitabı yalın bir gerçeğin altını çiziyor: Psikanaliz bilinçdışıyla yapılan bir çalışmadır. Bu savın ortaya koyduğu ilk soru bunun nasıl yapılacağıdır. Bunun cevabı ise bastırmayı ve bunun analizanların konuşmasında yarattığı etkileri bilmekten geçtiği yönündedir. Analiz eğitimi pek çok ögeyi zorunlu olarak içermek zorunda ancak dilin ve konuşmanın ne olduğunu ve nasıl işlediğini mutlaka içermelidir. Bu olmazsa olmaz husus analiz ya da analitik terapi eğitiminde eksikliği çekilen klinik oryantasyonu sağlamakta en başta gelen köşe taşlarını teşkil etmektedir.

Meslek hayatının başındaki psikanalitik yönelimle çalışan klinisyenler ilk olarak ne yapacakları ve bunu nasıl yapacakları meselesiyle karşılaşmaktadırlar. Bu konuda onlara yol gösterebilecek çok fazla şey olduğunu söylemek zor görünüyor. Freud teknik üzerine olan erken dönem yazarlarında psikanalizin tekniğinin genellemelerle öğretilabilir olduğundan şüphe duyduğunu belirttiğinde haklıydı. O bunun vaka vaka, tekil olarak ele alınması gereken bir mesele olduğunun altını çizmişti. Bu da bize ayrılmaz ikiliyi, yani kişisel analize gitmeyi ve süpervizyon almayı ve bunların sürekli olmasını hatırlatmaktadır. Aslında tekniğe ilişkin soru sadece mesleğe yeni başlayanları değil kendisini klinik pratiğinin içinde az ya da çok kaybolmuş hissedenen herkesi ilgilendirmektedir. Lacancı psikanalizin sanılanın aksine klinik anlamda beraberinde getirdiği yalınlık ve anlaşılabilirlik klinisyenleri bu yolculuklarında yalnız hissetmekten alıkoyacaktır. Klinik yönelim derken psikanalitik tanı, ilk görüşme evresinin önemi ve semptomun aktarımında ele alınabilmesinin yolunun açılmasını kast

ediyorum. Bütün bunlar bizi klinik yapı, aktarım ve semptom sorunlarının etrafında düşünmeye ve tekrar düşünmeye sevk edecektir.

Psikanalitik tekniğin bir tür *guideline*, bir tür algoritma rehberi tarzında aktarılamayacağı konusunda Freud'la ve Lacan'la hemfikir olsak bile bu bizi nelerin aktarılabilir olduğu konusunu ele almaktan uzaklaştırmamalı. Klinik deneyimin belirli boyutlarının aynı süpervizyonda aktarılabildiği gibi kitaplarla ve makalelerle de aktarılabileceğine inanıyorum. Ama nasıl? Bunu yapabilmek için süpervizyon veren klinisyenin kendi analizinde psikanalizin belli yönlerini, daha da açık söylemek gerekirse faydalı ve dönüştürücü yönlerini görmüş olması gerekir. Yani sadece metinlere dayalı bir bilgiyi aktarmaktan söz etmiyoruz. Klinik deneyimin ve kişisel analizin herkeste farklı izler bıraktığını kabul edecek olursak, klinik deneyimi aktarmanın da bu ize tabi olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla, Fink'in de kendi kitabı için belirttiği gibi, bu onun faydalı bulduğu, önemli olduğunu düşündüğü yerlerin birleştirilmesiyle ortaya çıkmış bir kitap. Bir başkası tamamen veya kısmen başka bir noktadan başlayan ve farklı yönlerle doğru ilerleyen bir kitap tabii ki yazabilir.

Süpervizyon verdiğim öğrencilerimden öğrendiğim en önemli konulardan birisi psikanalitik çalışmanın nelere dayandırılması gerektiğinin onlara gösterilmesi idi. Hatta bu bazen acil hale gelebildi. Kendi deneyimleri bu durumu ele almaya yetmediğinde onlar için epey ilerletici bir süpervizyon talebi oluştuğunu gözlemledim. “Ne kadar çok soru o kadar çok cevap” olarak özetleyebileceğim bu durumu görmeme eşlik eden başka bir nokta ise bilinçdışına ilişkin yeni öğrendikleri bu bilgi ve teknikleri kullanarak kendi klinik pratiklerinin dönüştüğüne bizzat kendilerinin tanıklık etmesiydi. Fink'in elinizdeki bu kitabı bu konuda oldukça yardımcı oldu ve yıllar içinde çok daha fazlasını yapacak gibi görünüyor.

Psikanaliz yöntem olarak vaka vaka öğrenilir ve psikanaliz en iyi herkesin kendi analizinde öğrendiği bir şeydir. Psikanaliz tekil bir deneyimdir. Özne ondan bir şeyler alır ve o özneye bir şeyler katar. Nihayetinde de onu başkalarına aktarmak gerekir, bu her ne kadar zor olsa da. Bu yolda ilerlerken Lacan'ın analiz eğitiminin ufku olarak ortaya koyduğu “analistin arzusu” bize eşlik edebilir. Ama bu ne bir garanti-dir ne de her kapıyı açan sihirli bir anahtar. O halde kendimize bu soruları sormaya devam etmeliyiz. Çünkü kendi klinik pratiğimizi ilerletmemize olanak sağlamış teknik, bilgi ve yaklaşımlar muhtemelen mesleğe yeni başlayanlar için aynı olmasa bile benzer bir işlevi görecektir.

Fink'in bu kitabının psikanalistler ve ileride analist olmayı hedefleyen analistler tarafından okunması dileğimle...

Önsöz

Her şeyi, psikanalizin ne olduğunu analizanlarımdan öğreniyorum.

Lacan (1976, s. 34)

Analiz bana her zaman, teknik bir meseleden ziyade analistin analizana analizin seyri boyunca yapmasına ilham verdiği türde bir çalışma gibi görünmüştür. Buradaki varsayımım, farklı analistlerin aşağı yukarı aynı tür çalışmayı teşvik etmek için potansiyel olarak epey farklı teknikler kullanabilecekleriydi. Fakat ABD'deki farklı psikanalitik gruplarla daha fazla konuştukça, bugün derneklerde ve enstitülerde öğretilen türdeki tekniklerin analitik çalışma olarak gördüğüm şeyi geliştirmemekle kalmayıp onu imkânsız hale getirdiğine daha da ikna oldum. Güncel psikanalitik tedavi yaklaşımları Freud, Lacan ve diğer analitik öncülerin ortaya koydukları temel içgörülerin çoğunu gözden kaçırmakla kalmayıp, başta gelişimsel psikoloji olmak üzere psikolojiden ortaya çıkıp psikanalizin bilinçdışı, bastırma, tekrarlama zorlantısı gibi en temel ilkeleriyle çelişen görüşleri benimsemiş görünüyorlar.

Bu nedenle, bu ana ilkeleri eksiksiz biçimde göz önünde tutmayı amaçlayan tekniğe dair bir kitap hazırlama yönünde bir nevi gözüpek bir adım attım. Buradaki odak noktam ana ilkelerin uzun teorik açıklamaları değil başlangıç düzeyindeki beni etkileyen temel tekniktir (gerçi bu temel teknik düşündüğüme nazaran pek çok klinisyen için hiç de o kadar başlangıç düzeyinde değil gibi görünüyor). Bunu akılda tutarak, bu kitabı Lacan hakkında ön bilgisi olmayan ve genel olarak psikanalize dair ön bilgisi az olan okuyucular için yazdım. Bu kitabın farklı nedenlerden ötürü de olsa yeni başlayanlar ve daha deneyimli klinisyenler için faydalı olacağını umuyorum.

En baştan şunu açıkça ortaya koymak gerekiyor: Burada sunulan teknikler benim işime yaradı, söz konusu teknikleri kullanarak psikanalizin başarmayı amaçladığına

inandığım şeyi büyük ölçüde başarabildiğimi görüyorum ve bu teknikler muhtemelen herkesin işine yaramayacak ya da herkesin bu denli işine yaramayacaktır. Ayrıca genel olarak konuşmak gerekirse, *herkeste işe yarayan hiçbir şey olmadığı* akılda tutulmalıdır. Bununla birlikte son on küsur yıldır süpervizyon verdiğim hatırı sayılır miktardaki klinisyenle (klinik psikoloji yüksek lisans öğrencileri, sosyal hizmet uzmanları, psikiyatristler, psikologlar ve psikanalistlerle) olan tecrübelerime dayanarak, bu tekniklerin pek çok klinisyen için pratiklerini sadece birkaç ay içerisinde epey kökten bir şekilde dönüştürerek faydalı olabileceğine inanmak için nedenlerim var. Bunları bu şekilde sunmaya karar vermiş olmamın nedeni budur.

Burada sunulan tekniklerin çoğunluğu psikotiklerle değil nevrotiklerle yürütülen çalışmalar için tasarlanmıştır. Başka bir yerde kapsamlı biçimde yaptığım üzere (Fink, 1995, 1997, 2005b), burada nevroz ve psikoz arasındaki ayrımı uzun uzadıya tartışmıyorum ama kanımca psikotiklerle yürütülen çalışmada teknik söz konusu olduğunda epey farklı bir yaklaşıma gereksinim vardır ve bu farklı tekniği 10. Bölüm'de kısaca anlatıyorum. İleri sürdüğüm üzere, eğer nevrozda bastırma analistin nevrotikleri tedavisini yönlendiren yol göstericiyse, psikozda da bastırmanın olmayışı psikotiklerin tedavisini farklı şekilde yürütmemiz gerektiğini ifade etmektedir. Günümüzdeki analistlerin çoğu, çağımızdaki hastaların büyük kısmının “nevrotik düzeydeki sorunlar”dan mustarip olmadığına inanıyor gibi görünseler de, ben analistlerin ekseriyetinin tam da bastırma ve bilinçdışı onların yol göstericisi olmadığından “nevrotik düzeydeki sorunları” artık tanıyamadıklarını ileri sürüyorum (öte yandan Lacan ise analistlerin bilinçdışı nereye götürürse götürsün, hatta tabiri caizse bu durum bilinçdışının onları parmağında oynatması anlamına gelecek olsa bile, onu izlemelerinin zorunlu olması bakımından bilinçdışının “ahmakları” olmaları gerektiğini ileri sürmektedir, bkz. Lacan, 1973-1974, 13 Kasım 1973). Yukarıda bahsedilen, bilinçdışı ve bastırmanın rehberlik etmediği bu durum analistlerin nevrozla psikozu birbirine karıştırmasına ve psikanalitik çalışmaya yönelik güya herkese uygulanabilen bir yaklaşım oluşturmalarına yol açmaktadır. (Aslına bakılırsa, günümüzde yapılan temel “tanısal” ayrım “yüksek işlevli” ve pek de o kadar yüksek işlevli olmayan bireyler arasındaki ayrım gibi görünür). Bu kitapta nevrozla ilgili olarak sunduğum yaklaşımın, günümüzde çoğu klinisyenin gördüğü hastaların büyük kısmına uygulanabilir olduğuna inanıyorum (istisnalar tabii ki mevcut) ve klinisyenler 10. Bölüm'de psikozun tedavisine yönelik sunduğum yaklaşımı okuduktan sonra bu inancımı paylaşabilirler.

Psikanaliz yapma deneyimi o kadar karmaşıktır ki onun bütün yönlerini, yazmakla geçirilen bir yaşam içerisinde bile kimsenin ele alması mümkün değildir. Buradaki konu seçimimi bilhassa etkilemiş olan husus, günümüzde analist ve psikoterapistlerin

temel eğitiminde dışarıda bırakılmış görünen şeylerdir. Örneğin burada (7. Bölüm dışında) duygulanım ya da karşıakınım araştırmalarına pek yer vermiyorum zira bu mevzular halihazırda başka metinlerde ziyadesiyle vurgulanmıştır, hatta bana öyle geliyor ki bunların dengelenmesi gerekir. Ayrıca bu kitap bir nevi giriş metni olması için tasarlandığından, analizin ileri ve son evrelerini de açık seçik ifade etmeye pek yer ayırmadım. Bu bakımdan bu kitap hiçbir şekilde tek başına bir eğitim el kitabı değildir. Kitabın, kaynakça kısmında bir kısmı kısa bir liste halinde bulunabilecek pek çok başka okumayla takviye edilmesi gerekir.

Bu kitap boyunca yaklaşımı mümkün olduğunca diğer yaklaşımlarla kıyaslamaya çalıştım ama mevzubahis diğer yaklaşımların uzmanı kişilerin bilgimi eksik bulabileceklerinin farkındayım. Mitchell ve Black'ın (1995, s. 207) belirttiği üzere, “şu an birden fazla yaklaşıma (örneğin Kleinci, Lacancı, ego psikolojisi, kendilik psikolojisi yaklaşımlarına) gerçek anlamda derinden aşinalığı olan bir psikanalist bulmak çok zordur. Her ekolün literatürü kapsamlıdır ve tek bir analist her bir klinik hassasiyeti sindirmeye teşebbüs edemez, bu yaklaşımların tümü zorlayıcı bir olasılık oluşturacak biçimde kendine özgüdür.” 25 yılın büyük kısmını Lacan'ın kimi zaman meşakkatli Fransızcasıyla uğraşarak ve onun içgörülerini pratiğe aktarmanın yollarını bulmaya çabalayarak geçirdim. Ancak şimdi daha geniş psikanalitik manzara hakkında daha iyi bir fikir edinmeye başlıyorum ve yaklaşımı diğer yaklaşımlarla kıyaslamaya ve karşılaştırmaya yönelik çabalarımın bazıları biraz karikatürize gelecektir.

Burada tartıştığım Lacancı olmayan analistler, bakış açılarına (örneğin “normallik,” “yansıtılabilir özdeşleşme” gibi konularda) biraz bile olsa katılmadığımda dahi çalışmalarını en erişilebilir ve ikna edici buldıklarımdır. Amacım diğer yaklaşımları etraflıca sunmak olmadığından, bu analistlerin fikirlerine hakkını veremediğim aşikâr. Bu analistlerin kimi beyanlarını bağlamından koparıp görüşlerini basitleştiriyorum, bu da kaçınılmaz bir incelik kaybını beraberinde getiriyor. Bununla birlikte hemen hemen her alanda asıl düşünürlerin fikirlerinin çoğu zaman daha anlaşılır ve ikna edici olduğunu görerek ikincil kaynakları, yani bu analistlerin fikirleri üzerine yorumları, kullanmaktan kaçınmaya çalıştım. Başlangıçta kılavuz olarak ikincil kaynaklara bel bağladığımda da, bunların doğruluğunu teyit etmek adına daima asıl kaynaklara geri döndüm ve analistlerin, söz konusu çalışma nispeten doğrudan bir üslupla yazıldığında dahi, birbirlerinin çalışmalarını okuma ve yorumlamaya nedensel az özen gösterdiklerini görmek beni şaşırttı. Bir analistin teorik görüşlerine ilişkin yorumlara dayalı olarak ilk başta çıkardığım sonuçların neredeyse her birinin şayet topyekûn bir kenara bırakılması gerekmediyse bile ciddi biçimde gözden geçirilmesi gerekti. Bu projeye başlamadan evvel, Lacan'ın eserleri hakkındaki İngilizce

yorumların çoğunun ciddi biçimde hatalı olduğundan haberdardım ve bunu tasassızca Lacan'ın yazma biçiminin zorluğuna ve İngilizce konuşan çok az kişinin gerçek anlamda akıcı bir Fransızcası olduğu gerçeğine bağlamıştım. Bana şimdi öyle geliyor ki başka etkenler de söz konusu olmalı.

Kitabın alt başlığında belirttiğim üzere, burada bir tür nihai Lacancı yaklaşım değil yalnızca *bir* Lacancı yaklaşım ortaya koyma iddiasındayım. Lacan'ın eserleri o kadar hacimli ve karmaşık ki farklı (ama hiç kuşkusuz birbiriyle ilişkili) bir takım yaklaşımları haklı çıkarmak için kullanılabilir ve şayet daha fazla değilse bile Lacancılar kadar çok sayıda farklı Lacancı yaklaşım bulunabilir. Ne de olsa Lacancı analistler de diğer herkes gibi görüşlerini yaşamları süresince değiştirmeye meyleder. Burada tekniğe dair giriş mahiyetinde bir metin ortaya koyma amacımı göz önünde bulundurarak, Lacan'ın formülasyonlarının çoğunu basitleştirdim. Hiçbir şekilde yorum ve aktarım gibi kavramlarının erken dönem çalışmalarından daha sonraki dönemdeki çalışmalarına doğru gelişimine dair tarihsel bir perspektif sunmaya yeltenmedim ve özellikle de 1970'lere ait daha incelikli ve karmaşık ifadelerini yalnızca dipnotlarda ifade ettim ya da bunlara dipnotlarda atıfta bulundum. (Benzer bir şekilde, ana metni mümkün olduğunca erişilebilir tutmak amacıyla, diğer analistlerin bakış açıları üzerine ayrıntılı yorum ve eleştirileri bir hayli uzun olan dipnotlara havale ettim.) Burada belli herhangi bir ortodoksluğu kırmayı amaçlamadım, bunu özellikle yapmamamın nedeni bunun bir şekilde Lacan'ın daha erken dönemdeki görüşleriyle daha sonraki yazılarında ters düştüğü anları uzlaştırmayı gerektirecek olmasıydı. Bunun yerine Lacan'ın teknik üzerine bana en anlamlı gelen ve benim en çok işime yarayan fikirlerini sundum. Bunları, en azından 6. Bölüm'e kadar, az çok gerçek bir analizde kullanıldıkları sırayla sunmaya çalıştım.

İngilizce konuşulan dünyadaki insanlar, Lacancıların sayısının Birleşik Devletler, Kanada, Avustralya ve Birleşik Krallık'ta çok az olması nedeniyle, onların uç bir grup olduğuna inanma eğilimindedir. Ama bu eğilim muhtemelen tersine dönmüş durumda. Geçtiğimiz yirmi otuz yılda Avrupa ve Güney Amerika'da Lacancıların sayısındaki müthiş artış ve İngilizce konuşulan dünyada, bilhassa da Uluslararası Psikanaliz Derneği'yle ilişkili klasik eğitim enstitülerindeki yeni analist adaylarının sayısındaki aynı derecedeki müthiş düşüş (bkz. Kirsner, 2000) göz önünde bulundurulduğunda, bugün dünyada Lacancı psikanaliz yapan analistlerin sayısı aslında başka herhangi bir eğilimdeki analist sayısından daha fazla olabilir. Bu kesinlikle hepsinin birbiriyle hemfikir olduğunu (kaldı ki bir düzineyi aşkın farklı Lacancı okul vardır) ve hatta bunların ufak bir yüzdesinin bile burada söylediklerimin çoğuna katılacağını söylemek anlamına gelmiyor.

Mevcut İngilizce baskıya referans verilmeyen Fransızca bütün çalışmaların çevirisi bana ait. İngilizce baskılar alıntılandığıdaysa, çoğu durumda çevirileri bir hayli kökten bir biçimde değiştirdim (çeviriye ilişkin yorumlar için, bkz. Fink, 2005a). Lacan'ın *Écrits* metnine verilen bütün referanslar, Fransızca sayfa numaralandırmasına göredir. İngilizce baskının kenarlarına dahil edilmiştir (2006).

Burada Héloïse Fink ve Luz Manríquez'e verdikleri ilham ve kitabın kapağında Johann Sebastian Bach'ın *The Well-Tempered Clavier*'inden A flat major'de Füg seçimindeki yol göstericilikleri için özellikle teşekkür etmek istiyorum. Norton'daki Deborah Malmud, Michael McGandy ve Kristen Holt-Browning'e beraber çalışmayı bu kadar keyifli kıldıkları için ve Yael Baldwin'e bu metnin ilk versiyonlarından biri üzerindeki, metne birçok ekleme yapmamı ve metni geliştirmemi sağlayan faydalı yorumları için teşekkür ederim.

Pittsburgh, 2006

Dinleme ve Duyma

Freud, sırf şimdiye dek yalnızca yasaklanmış olduğundan muhtemelen dışı dokunur olan bir tür konuşma biçimi olduğunu belirtmiştir, ki bu arada bu, satır aralarında konuşulduğu anlamına gelir. Freud buna bastırılmış olan adını vermiştir.

Lacan (1974-1975, 8 Nisan 1975)

Psikanalistin ilk görevi dinlemek ve üstelik dikkatle dinlemektir. Her ne kadar bu nokta pek çok yazar tarafından vurgulanmış olsa da, psikanaliz dünyasında şaşırıcı derecede az iyi dinleyici vardır. Bu neden böyledir peki? Bunun çeşitli nedenleri var. Bu nedenlerin bir kısmı en temelde şahsidir ve diğerleri ise daha yapısaldır ama en önemli nedenlerden biri her şeyi kendimize istinaden duyma eğiliminde olmamızdır. Biri bize bir hikâye anlattığında, sıramız gelince anlatabileceğimiz benzer hikâyeler (ya da daha aşırılarını) düşünürüz. Başka bir kişinin deneyimiyle “ilişkilenmemize,” bunun nasıl olabileceğini “bilmemize” ya da en azından onun yerinde biz olsaydık nasıl hissedeceğimizi hayal etmeye olanak tanıyan başımıza gelmiş şeyleri düşünmeye başlarız.

Başka bir deyişle, *alışıldık dinleme biçimimiz büyük ölçüde kendimize, kendi benzer yaşam deneyimlerimize, kendi benzer duygularımıza, kendi bakış açılarımıza odaklanır*. Diğer kişinin deneyimlerine, duygularına ve bakış açlarına benzer kendi deneyim, duygu ve bakış açılarımızı tespit ettiğimizde, söz konusu kişiyle “ilişkilenmemize” inanırız. “Ne demek istediğinizi biliyorum,” “Evet,” “Anlıyorum,” “Acınızı paylaşıyorum.” ya da “Acınızı hissediyorum” (muhtemelen daha az sıklıkla “Sevincinizi paylaşıyorum.”) gibi şeyler söyleriz. Bu tür anlarda bizim gibi görünen bu

ötekine karşı sempati, empati ya da merhamet duyarız. Böyle bir durumda bizim deneyimleyebileceğimiz acıyı (ya da sevinci) mahayül ederek, "Bu sizin için acı verici (ya da harika) olmalı." deriz.

Diğer kişininkilere benzeyen deneyim, duygu ya da bakış açıları tespit edemediğimizde, o kişiyi anlamadığımız hissine kapılırız; aslına bakılırsa, bu kişiyi eğer apıl ya da mantıksız bulmuyorsak tuhaf bulabiliriz. Birisi bizim gibi hareket etmediğinde ya da olaylara bizim vereceğimiz şekilde tepki vermediğinde, çoğunlukla şaşar kalır, inanamaz, hatta küçük dilimizi yutarız. Bu durumda diğer kişinin bakış açısını düzeltmeye, onu şeyleri bizim gördüğümüz gibi görüp böylesi bir açmazdayken bizim hissedeceklerimizi hissetmeye ikna etmeye çalışma eğiliminde oluruz. Daha aşırı durumlarda, yargılayıcı hale geliriz. Kendimize birinin nasıl olur da böyle bir şeye inabileceğini ya da bu şekilde davranıp hissedebileceğini sorarız.

En basit şekliyle, *alışıldık dinleme biçimimiz ötekinin ötekiliğini göz ardı eder ya da reddeder*. Bir başka kişinin anlattığı biçimiyle, bir hikâyeyi benzersiz, yalnızca o kişiye özgü kılanın ne olduğunu nadiren dinleriz. Söz konusu hikâyeyi hızla başkalarının kendileri hakkında anlattıklarını duyduğumuz ya da kendimiz hakkında anlatabileceğimiz diğer hikâyelere katıverir ve anlatılan hikâyeye halihazırda aşina olduğumuz hikâyeler arasındaki farkları göz ardı ederiz. Farklılıkları hızla geçiştirmeye ve hikâyeleri tıpatıp aynı olmasa da benzer kılmaya girişiriz. Ötekiyle özdeşleşme ve onunla ortak bir nokta bulma acelemiz içerisinde, işittiğimiz şeyi halihazırda bildiğimiz şeye indirgeyerek çoğunlukla kıyaslanamaz olan hikâyeleri zorla aynı kefeye koyarız.¹ Duymakla en büyük güçlüğü yaşadığımız şey tamamen yeni ve farklı olanıdır: kendimizinkilere, hatta o vakte dek öğrendiklerimize son derece yabancı olan düşünce, deneyim ve duygular.

Sıklıkla insanların dünyaya karşı pek çok duygu ve tepkiyi paylaştığına inanılır, bu da birbirimizi az çok anlayabilmemize olanak tanıyan ve ortak insanlığımızın temelini oluşturan şeydir. Yaşayan, nefes alıp veren bir insandansa yansız, hissiz, duygusuz bir bilimsanı şeklindeki belli bir psikanalist klişesiyle mücadele etmek için bazı klinisyenler, sağlam bir terapötik işbirliği kurmak amacıyla analistin düzenli olarak analizanla empati kurmasını, birbirleriyle ortak yanlarını vurgulamasını önerirler. Bu klinisyenlerin (mesela analistin nesnelliğine yönelik inancı çürütmek gibi) birtakım iyi niyetleri olsa da, empati ifadeleri analist ve analizanın ortak insanlık hallerini

¹ Bu, pek çok özdeşleşme biçimi için doğrudur. Herhangi iki şey arasında bir özdeşliğin kurulabilmesi için şeylerin ya da deneyimlerin belli yönlerinin neredeyse daima silinmesi ya da göz ardı edilmesi gerekir. Casement'ın (1991, s. 9) belirttiği üzere, "bilinmeyene sanki biliniyormuş gibi muamele edilir."

vurgulayarak, ortak olmayan insanlık hallerini örtbas eden ya da hor gören bir biçimde vurgulayabilir.²

Belli bir durumda, iki kişinin düşünce ve duygularını ne kadar yakından değerlendirecek, ikisi arasındaki farklılıkların benzerliklerden çok daha büyük olduğunun farkına varmaya o denli mecbur kalınız. Bizler düşünmeye eğilimli olduğumuzdan çok daha farklıyız.³ Her halükârda, analistin ortaya koyduğu güya empatik bir tepkinin

2 Freud (1913/1958, s. 139-140) analistin analizana bir nebze "sempatik anlayış" göstermesini salık vermiştir. Ne var ki Freud bunu önererek analizan gibi olduğumuzu iddia etmemiz ya da onunla hemfikir olmamız veya hikâyesine inanmamız gerektiğini değil çok dikkatli olduğumuzu, dikkatle dinlediğimizi ve söylemekte olduklarını izlemeye çalıştığımızı göstermemiz gerektiğini kastetmiştir (Freud'un kullandığı Almanca terim *Einfühlung* çoğunlukla *anlayış*, *empati* ya da *hassasiyet* olarak çevrilir). Margaret Little (1951, s. 35) ferasetle şunu öne sürmüştür: "Empatinin temeli özdeşleşmedir." Benim buradaki bakış açım, McWilliams (2004, s. 36) gibi "bize yardım almak için gelen insanları anlama çabamızda sahip olduğumuz temel 'araç' empatidir" düsturuna inanan ya da Heinz Kohut (1984, s. 82) gibi analistin "vekaleten içe bakış", "bir başka kişinin iç dünyasını düşünüp hissedebilme yetisi" kullanabilme becerisine inanmış olanlarla taban tabana zıttır. Lacan (2006, s. 339) analistlerin empatiye müracaat etmelerinin çoğu zaman "görmezden gelme" içerdiğini ileri sürmüştür. Gerçek şu ki bir analistin bir analizanın "iç dünyasını" düşünebilmesi ya da hissedebilmesi için farklı oldukları bütün yönlerin, görünürde birbiriyle örtüşmeyen kendilerine has bütün özelliklerin göz ardı edilmesi gerekir, başka bir deyişle, bütün farklılıklar kesip atarak kendisini temelde benzer olduklarına inandırmak için kandırması gerekir. Ne var ki A'nın A'ya eşit olduğu yalnızca matematikte söylenebilir.

Ben de empatinin ne olduğuna dair birbiriyle çelişen geniş çeşitlilikte izahatler duydum (felsefi ve psikanalitik gelenekler empatinin birbirinden çok farklı tanımlarını sunar). Hatta bir keresinde belli durumlarda, mesela bir hastanın gösterilen empatiyi babayı anıştıran ya da küçümseyici addedeceği durumda, ki bunun önceden bilinmeyeceği not edilmelidir (The Words to Say It'deki Marie Cardinal vakası böyleydi, 1983; özellikle bkz. s. 27-28), yapılacak empatik şeyin empati göstermemek olduğunu dahi iştittim. Bana öyle geliyor ki terapide empatiyi savunanlar, empatinin her durumda uygulanabilir olduğunu gerekçelendirmek adına ciddi kavramsal akrobatiklerle meşgul olmak zorundadırlar.

3 Bu, McWilliams (2004, s. 148) gibi "insanlar olarak farklı olmaktan ziyade birbirimize benzeriz" iddiasında bulunan birinden bakış açısı olarak tamamen ayrıldığım pek çok noktadan biridir, gerçi McWilliams bu görüşünü kitabında daha sonra yumuşatmıştır (s. 254). Malan (1995/2001) şunu ileri sürdüğünde aynı varsayımda bulunmuştur:

Psikoterapistlerin sahip olması gereken en önemli niteliklerden biri, büyük kısmı herhangi bir formel eğitimden ya da okumaktan değil yalnızca kişisel deneyimden gelebilecek olan *insanlara ilişkin bilgidir*. Hangimiz kendimizde ya da bize yakın olanlarda görünürde masumane üçgen durumların potansiyel tehlikelerini deneyimlememiş ya da gözyaşlarını salt duygusal rahatlatma için değil yardım çağrısı olarak kullanmamışızdır ki? (s. 3)

Gerçek şu ki çoğu insan Malan'ın bahsettiği şeyleri deneyimlememiştir. Kanımca, bizden (ırk, kültür, dil, mezhep, sosyoekonomik durum, cinsellik ya da tanı bakımından) farklı olan kişilerle

(mesela analistin zorlayıcı bir yaşam olayı olduğunu düşündüğü bir şeye, diyelim ki uzun soluklu bir ilişkinin sona ermesine, karşılık olarak, “bu sizin için acı verici olmalı” demek) başardığı iş birliği inşa etme, aynı kolaylıkla analizana deneyimini tarif etmesini (“Bu sizin için nasıldı?”) sorarak başarılabılır ve bunun avantajı analizana söylemediği şeyleri atfetmemektir (bkz. 2. Bölüm). Çeşit çeşit psikoterapistte süpervizyon vererek yürüttüğüm çalışmalarda, terapistin genellikle empatik olmasını ve hastada bir “anlaşılmama” hissi beslemesini amaçladığı yorumların genellikle hedefi tutturamadığını, hastanın “Hayır, acı verici değildi. Aslında düşündüğümünden çok daha kolaydı. Hiç bu kadar iyi hissetmemiştim!” diyerek karşılık verdiğini gördüm. Empatik biçimde tepki vermenin baştan çıkarcılığına teslim olan analist, çoğu zaman o anda analizanla aslında aynı görüşü paylaşmadıklarını fark eder.⁴

Aslına bakılırsa, birinin deneyimini kendi deneyimimizle ilişkilendirerek ya da kendi deneyimimize uydurarak onu çok az anlayabiliriz. Bu sorunu çok daha geniş bir yaşam deneyimi edinerek aşabileceğimizi düşünmeye meyledebiliriz. [Bu anlayışta], ne de olsa çoğu zaman yaşlı ve bilge, daha en başından uzun, iyi bir yaşam deneyimimiz varmış gibi görünmezsek analizanlarımız onları anlayamayacağımıza inanmıyorlar mı [diye düşünülür]. Bizler de geniş bir çeşitlilik teşkil eden analizanları daha iyi anlamak için yalnızca ufukumuzu genişletmemiz, dört bir yana seyahat etmemiz ve başka halklar, diller, dinler, sınıflar ve kültürler hakkında bir şeyler öğrenmemiz gerektiğini düşünme tuzakına düşebiliriz. Ancak dünyaya ilişkin daha bütünlüklü bilgi edinmek gerçekten faydalıysa, bunun nedeni muhtemelen “dünyanın diğer yarısının nasıl yaşadığını” ya da diğer insanların gerçekte nasıl hareket ettiğini anlamaya başlamamız değil diğer herkesi kendimizle aynı ölçüyle karşılaştırmayı bırakmış olmamızdır. Referans çerçevemiz değişmiştir ve artık diğer herkesi şeyleri kendi görme ve yapma biçimimiz bağlamında tartmayız.

Psikanalitik pratiğin ilk zamanlarında, elli yaşlarında bir kadın beni görmeye geldi ve gözlerinde yaşlarla bana nasıl evlendiğini, boşandığını ve sonra aynı adamla tekrar evlendiğini anlattı. Söylediklerine inanamamıştım, aynı zamanda da

özdeşleşmek ya da kendimizi onlara benzer görmeye çalışmak, onları anlamamıza ya da yardımcı olmamıza fayda sağlamaz.

- 4 Webster's Third New International Dictionary'de (kullanılmamış) empatiye ilişkin verilmiş ilk tanımı bir düşünün: “Duygulanımsal, çağrışıl ya da bilişsel herhangi bir öznel halin bir nesneye hayali biçimde yansıtılmasıdır, öyle ki nesne bu halle dolmuş görünür; kişinin kendi zihinsel halini ya da gayesini bir nesneye yüklemesi.” Kişi analizanın kendisinin çok zor bir durum olarak tanımladığı şeye dair biraz empati ifade edecekse, bunun için analizana şefkatli bir bakış sunmak ya da soru biçiminde ifade edilmeyen daha sıcak bir “hmm”la analizanın söylemekte olduğu şeyi duymuş olduğunuzu belirtmek çoğu zaman yeterlidir.

böyle bir şeyin yalnızca Hollywood'da yaşanabilecek türden bir şey olduğunu düşünüyordum ve yüzümde şaşkınlık ya da şaşkın bir ifade oluşmuş olmalıydı. Kadın tabii ki onu yarguladığımı düşündü ve bir daha gelmedi. Kuşkusuz haklıydı. Kendimi onun yerine koymaya çalışmışım ve bunun bir hayli imkânsız ya da en azından nahoş bir şey olduğunu fark etmişim.

Alışıldık dinleme biçimimiz son derece narsisist ve benmerkezcidir çünkü dinlerken diğer insanların anlattığı her şeyi kendimizle ilişkilendiririz. Kendimizi onlarla kıyaslar, deneyimlerimizin onlarınkinden daha iyi mi daha kötü mü olduğunu tartar ve hikâyelerinin bize ve bizimle olan ister iyi ister kötü, ister sevgi dolu ister kindar ilişkilerine nasıl yansıdığını değerlendiririz. Bu kısacası Lacan'ın deneyimin *imgesel* boyutu olarak atıfta bulunduğu şeydir. Dinleyici olarak analist mütemadiyen ötekini kendisiyle kıyaslamakta ve ötekinin söylemini sürekli ona geri yansıttığı türdeki *imge* (bu imge iyi ya da kötü, hızlı ya da yavaş, içgörülü ya da faydasız birinin imgesi de olsa) bağlamında tartmaktadır. İmgesel boyut, örneğin benlik imgemiz, imgelerle alakalıdır, bizatihi yanılısama değildir (Lacan, 2006, s. 349-350).⁵

Analist deneyimin imgesel boyutunda hareket ettiği zaman, analizanın geri yansıttığı biçimiyle kendi imgesine odaklanır ve analizanın söylediklerini ancak onda kursor bulduğu müddetçe işitir. Analistin buradaki endişesi analizanın söyleminin onun

5 Bakış açısı genellikle Lacan'dan ve benimkinden çok farklı olan Winnicott (1949, s. 70) bile hastalara ilişkin şöyle demektedir: "Hastalar analistte yalnızca kendilerinin hissetmeye muktedir oldukları şeyleri takdir edebilir. Mesele amaçlara geldiğinde, obsesyonel kişi analisti işini beyhudece obsesyonel bir biçimde yürüten kişi olarak düşünürne eğiliminde olacaktır." Winnicott diğer tanısıl kategorilerdeki hastalar için de benzer şeyler söyleyerek sözlerine devam etmektedir. Aynı şeyin eğitimdeki analistler ve pek çok deneyimli analist için de hastalarını dinlerken doğru olduğu ortadadır.

İlginçtir ki bazı psikodinamik terapistler bile bizleri başka şekilde dinlemeye teşvik etmek yerine bu narsisist dinleme biçimini kullanmayı salık verir. Örneğin Malan (1995/2001, s. 26) terapistin "hastayla özdeşleşme süreci içerisinde ihtiyaç duyulanı yalnızca teorik olarak değil sezgisel olarak da bilmek için kendi hislerinin bilgisini kullanmasını" salık vermiştir. Ayrıca "psikiyatristin kendisini hastayla özdeşleştirmesinin ve aynı durumda kendisinin ne hissedeceğini görmeye çalışmasının gerekli olduğunu," (s. 28) ileri sürmüştür. Bu yaklaşım Edgar Allan Poe'nun Çalınan Mektubu'nda (1847/1938) tarif edilen bir şeyle tuhaf bir benzerlik gösterir. Bu öyküde bir çocuk "tek mi çift mi" oyununda (muhtemelen "tekler mi çiftler mi" ya da "one strikes three shoot" olarak daha iyi bilinir) bütün sınıf arkadaşlarını, rakibinin zekâ düzeyiyle özdeşleşmeye, kendi yüzünün de rakibinin yüzündeki görece zekâ ya da aptallık görüntüsüne bürünmesini sağlamaya ve dolayısıyla diğer kişinin tekten çifte mi geçivereceğini ya da daha karmaşık bir şey mi yapacağını tahmin etmeye çalışarak yenmeyi başarır. Bu strateji, Lacan'ın (2006, s. 20) deneyimin bütünüyle imgesel boyutu dediği şeyden ibarettir.

için ve onun hakkında ne anlama geldiğidir.⁶ Analizan ona kızgın mıdır? Ondan büyülenmiş midir? Onu akıllı, güvenilir ve yardımsever olarak mı yoksa kalın kafalı, güvenilirmez ve işe yaramaz olarak mı tarif etmektedir? Analizan görünürde annesi hakkında şikâyet ederken, analist onun aslında kendisine eleştiri yöneltip yöneltmediğini merak eder ve kötü anne olarak değil iyi anne olarak görülmek ister. Analizan okuldaki notlarını, üniversite sınavı puanlarını ya da gelirini tartışırken, analist zihninde kendi notlarını, puanlarını ve gelirini onunkilerle kıyaslar.

Bütün bunları dinlemek, analisti en temelden analizanın söylediği pek çok şeyi duyamaz hale getirir, özellikle de çoğu zaman anlamsız olduklarından ve analiste dair derhal bir şey söylemediklerinden onun tarafından çoğunlukla göz ardı edilen dil sürçmelerini duyamaz hale getirir. Analist temel olarak imgesel boyut ya da düzlemde hareket ettiği zaman, kendi deneyimleriyle (kendi benlik duygusuyla –kısacası, kullanacağım biçimiyle kendi “benliğiyle”) kolaylıkla kıyaslanamayan her şey ihmal edilir ve aslına bakılırsa ekseriyetle duyulmadan kalır.⁷ Yalnızca çabucak anlam verilebilecek şeyler karşılaştırılabildiğinden, hemen o anda

- 6 İlk etapta pek çok kişi, teori ve başkalarının analizleri hakkında okurken esasen kendilerini anlamaya önem vererek psikanalitik literatürü çoğunlukla aynı şekilde okurlar. 7. Bölüm’de belirtildiği üzere, aktarım yorumuna ayrıcalık tanıyan analistler bu musibetten erdem çıkarmaya çalışır. Gill (1982) onaylar bir şekilde Lichtenberg ve Slap’in (1977) şu sözlerinden dem vurmıştır:

[Lichtenberg ve Slap] analitik durumda analistin daima analizanın onu nasıl deneyimlediğini “dinlemekte olduğunu” ileri sürmektedir. Başka bir deyişle, hastanın beyanlarının, hatta sessizliklerinin görünürdeki odak noktası ne olursa olsun, “kendilik duygusunun bir ya da (çoğunlukla) birden fazla yönünün çevreyle etkileşiminin her durumda analistle olan ilişkisiyle alakası vardır” (s. 72).

- 7 Lacan (2006, 595) buna “ikili ilişki” olarak atıfta bulunmuştur. Bu terimle analitik ilişkiye bu tür durumlarda iki benlik/ego arasındaki bir ilişkiden öteye gitmeyen bir şey olarak anlam atfedildiğini kastetmiştir.

Süpervizyon verdiğim kişilerden biri, bir keresinde hastasının derin depresyonunun hafifçe kalkmasının ardından onun terapiyi bırakmasına izin vermişti. Ona hastasının depresyonunun daha fazla dağılıp dağılmayacağını görmek için onu neden terapidde tutmaya çalışmadığını sorduğumda, yaşamın depresif olduğunu düşünmek için iyi nedenler olduğu açıklamasını yaptı, “Birazcık depresyon günümüzde yaşam karşısında verilecek makul bir tepki değil mi?” diye çıktı. Ona bu meseleyle ilgili teorik bakış açısından bağımsız olarak, hastasının depresif olma nedenlerinin kendi nedenleriyle (ya da kendi nedenleri olduğuna inandığı şeylerle) aynı olduğunu varsaydığını, halbuki hastasının depresif olma nedenlerinin onunkilerden tamamen farklı olabileceğini vurguladım. Hastasının nedenlerini kendininkilerle karşılaştırarak, bunların potansiyel olarak farklılaştıkları noktaları dışarda bırakıyor ya da duyamıyordu. Lacan’ın (1990) ahlaki eksiklik ya da ahlaki zayıflık olarak, ki bu kimi zaman bu bağlamda men etmenin dengi olan “bilinçdışının reddi”ne kadar gider, üzüntü ve depresyon hakkındaki son derece özgün bakış açısına bakınız (bkz. 10. Bölüm).

anlamalı ya da anlaşılabilir gelmeyen ağzda geveleme, tökezleme, mırıldanma, karman çorman konuşma, hecelerin birbirine girmesi, duraksama, dil sürçmesi, muğlak ifadeler, farklı anlama gelen sözcükleri karıştırma, iki ya da üç farklı yöne çekilebilecek sözler benzeri şeyler bir kenara konulur ya da göz ardı edilir. Analistin bilgi alanına, kendi deneyim evrenine girmeyen ne varsa bunlar gözden kaçırılır ya da göz ardı edilir.

Aslına bakılırsa bu, analistin *bu imgesel tarzda ne kadar çok hareket ederse, o kadar az duyabileceği* anlamına gelir. Hem “sıradan vandaşlar” hem de analistler olarak alışıldık dinleme biçimimiz temelde imgesel düzeni içerir ve bizi kulağı ağır iştir hale getirir. Öyleyse sağırlığımızı nasıl azaltabiliriz?

Anlamayı Ötelemek

Analist gerek kendi içinde gerekse dış dünyada her zaman yeni bir şey bulmayı ummalıdır.

Freud (1912b/1958, s. 117)

Bilinçdışı, analist konuşmanın ne söyleyeceğini halihazırda biliyorsa ya da bildiğini düşünüyorsa onun artık “konuşmayı desteklememesi” ölçüsünde kendini kapatır.

Lacan (2006, s. 359)

“Anlamaya” yönelik çabalarımız, bizi kaçınılmaz biçimde bir başka kişinin söylemekte olduğu şeyleri halihazırda bildiğimizi düşündüklerimize indirgemeye sevk ediyorsa (ki aslına bakılırsa bu genel olarak anlama için epey hakkaniyetli bir tanım vazifesi görebilir)⁸, atmamız gereken ilk adımlardan biri *bu kadar çabuk bir şekilde anlamayı bırakmaya çalışmaktır*. Analizanla işbirliği inşa etmemiz, özellikle de anladığımızı göstermeye yönelik teşebbüslerimizin çoğu zaman başarısız olup bu durumun tam tersini ortaya koyduğu gerçeği düşünülecek olursa, ona söylediklerini anladığımızı göstermemiz yoluyla değil onu daha önce hiç dinlenilmemiş olduğu bir şekilde dinleyerek olur. “İnsanlararası söylemin temeli yanlış anlama olduğundan” (Lacan, 1993, s. 184) analizanla sağlam bir ilişki kurmak için anlamaya bel bağlayamayız. Bunun yerine, söylediklerine şimdiye dek bilmediği bir şekilde dikkat kesildiğimizi ortaya koyan bir biçimde dinleyerek “ona karşı ciddi bir ilgi sergilemeliyiz” (Freud, 1913/1958, s. 139).

⁸ “Bir şeyi açıklamak, onun izini halihazırda bilinen bir şeyde sürmektir” (Freud, 1900/1958, s. 549; ayrıca bkz. Freud 1916-1917/1963, s. 280). Patrick Casement (1991, s. 3, 8-9) aşağı yukarı aynı şeyi söylemiş ve anlamayı öteleyip hastadan analistin gerek klinik pratiğinde gerekse literatürde daha önce karşılaştığı diğer bütün hastalardan nasıl farklı olduğunu “öğrenmesinin” önemini vurgulamıştır.

Geçmişte onu dinleyenlerin çoğu yalnızca kısacık konuşmasına izin verip sonra kendi hikâyeleri, balış açları ve öğütleriyle karşılık vermişken,⁹ analist onun uzun uzadıya konuşmasına izin verir ve sözünü yalnızca söylediği bir şeyi açıklığa kavuşturması, bir şey hakkında daha fazla ayrıntı vermesi ve benzer başka örnekler için keser. Analizanı daha evvel dinlemiş çoğu kişinin aksine, analist analizanın kansını tarif etmek için seansın başında kullandığı sözcük ya da ifadelerin tıpatıp aynısını yarım saat sonra, hatta belki birkaç seans sonra, büyükannesini anlatmak için kullandığına dikkat eder. Analizanın söyleminin onun hakkında ne anlama geldiğine odaklandığı takdirde, ister analizanın erken dönemdeki yaşam olayları, ister kız kardeşleri ve erkek kardeşlerinin adları, isterse halihazırdaki ilişkileri olsun analizanın söylediklerinin pek çok ayrıntısını o kadar kolayca hatırlayamaz.

Analist analizanın söyleminin onu hedef aldığını ne kadar az düşünür ve bu söylemin kendisine nasıl yansıdığı hususuyla ne kadar az ilgilenirse, söylemin daha fazlasını o ölçüde rahatlıkla hatırlayabilecektir.¹⁰ (Analist analizanın söylediklerini yalnızca kendi sözcükleriyle özetleyip hiçbir kısmını kelimesi kelimesine hatırlamadığında bunu genellikle kötü bir işaret olarak alırım). Analist kendini analizanın söylemindeki her şeyin ölçüsü olarak ne kadar az kullanırsa, analizana kendi söyleminin koşullarına göre, kendi referans çerçevesinden yaklaşması o denli kolay olur. Analist analizanın gördüğü ve deneyimlediği haliyle dünyayı keşfetmeyi ancak bu şekilde, “dışarı”dan, yani kendisinin dünyadaki hareket biçimini, kendi yaşam tarzını analizana dayanarak değil, öyle veya böyle “içeri”den keşfetmeyi umabilir (burada içeri ve dışarı gibi terimleri son derece yaklaşık olarak kullandığım açıktır).¹¹

Bu, analistin son tahlilde analizanın dünyasını onun gördüğü biçimiyle görmesi gerektiği anlamına gelmez zira analizan bunun yalnızca bir parçasını görmekte,

9 Lacan (1993, s. 152) öğüt vermeyle ilgili olarak şöyle demiştir: “Özneye belli koşullar altında analizanın evlenmesinin mi evlenmemesinin mi daha iyi olduğunu söyleyemememiz ve şayet dürüstsek suskun kalmaya meyletmemiz salt onun yaşamına ilişkin çok şey bilmememizden değil, evliliğin anlamının her birimiz için ucu açık bir mesele olmasındandır.”

10 Lacan’ın (1968a, s. 22) belirttiği üzere, “Analizanın söyleminde sizi ilgilendiren şeylerle takıntılı hale gelmenize müsaade ederseniz, henüz onun söyleminde değilsinizdir.” Bir analistin bir akrabayla ya da yakın bir arkadaşla psikanaliz yapmasının imkânsız olmasının nedenlerinden biri budur. Mesele yalnızca aktarımın analist ve akraba ya da arkadaş arasındaki ilişkileri bozabilme ihtimali değildir (Freud bir aile üyesini ya da bir arkadaşını analize alan bir analistin, mevzu bahis kişiyle bütün arkadaşça iletişimini sonsuza dek kaybetmeye hazırlıklı olması gerektiğini belirtmiştir), analistin imgesel dışında başka bir dinleme biçimi benimsemekte muhtemelen zorluk çekecek olmasıdır.

11 Lacan (1976, s. 47) şöyle demiştir: “Dış dünyayı yansıtan bir iç dünya olduğuna ya da bunun aksine hiç de inanmıyorum. Tartışmasız bir şekilde daha karmaşık bir örgütlenme üstlenen bir şey formüle etmeye çalıştım.”

diğer parçalarını, bilhassa da kötü addettiği ya da nahoş veya itici bulduğu parçaları görmek istememektedir.¹² Analist analizanın anlattığı biçimiyle hikâyeyi dikkatle dinlese de, işittiği her şeye, her ne kadar çoğu zaman başlangıçta şüphelerini pek belli etmemesi salık verilse de, inanmamalıdır. Çoğu durumda, gerek belli bir olaya gerekse analizanın genel anlamda yaşamına ilişkin bütün hikâyeyi mi yoksa yalnızca bu hikâyenin belli kısımlarının özenle düzenlenmiş bir versiyonunu mu dinlediğimize ilişkin şüphecilik yavaş yavaş ortaya konulmalıdır. Aksi takdirde analizan söylediği hiçbir şeye inanmadığımız izlenimine kapılabilir ve söylediklerine inanacak birini bulmaya yönelik o çok bilindik eğilimi izleyebilir. Bu özellikle de analizan evlilikle ilgili sorunlar deneyimlerken ve analize esasen karısının ısrarı sonucunda geldiğinde önemli olabilir. Analizan analistte en azından geçici bir müttefik, hikâyenin onun bakış açısından anlatılan versiyonunun en azından büyük kısmına inanan birini bulamazsa, onun tarafını tutmaya istekli bir klinisyen aramak için kaçacaktır. Öte yandan, yetişkinleri başarıyla kandırmaya alışkın bir ergen, daha başından itibaren analist tarafından şüpheyle karşılanırsa daha iyi olur. Analist anlatılan hikâyeye, yani ergenin aslında yanlış hiçbir şey yapmamış olup yalnızca koşulların kurbanı olduğuna inanır görünürse, analizin büyük olasılıkla daha yerden yükselmeden çakılacağı söylenebilir. Şüpheciliği ilk başlarda dışavurma ayrıca daha önce terapide bulunmuş ya da halihazırda psikanalitik kurama bir hayli aşina kişilerle de anlamlıdır.

Günlük söylemde diğer insanlara söylediklerini dinlediğimizi genelde kafamızı sallayarak ya da “evet” veya “tamam” diyerek gösteririz. Bunların hepsi hemfikir olduğumuzu, bize anlatılan hikâyeye inandığımızı ima eder. Öte yandan analitik söylemse bizden farklı bir şey talep eder: İşittiğimiz şeye inanıp inanmadığımızı belirtmeden dikkatle dinlemekte olduğumuzu göstermemiz gerekir.

Analist ayrıca birilerinin anlattığı şeye gösterdiği dikkati ifade etmenin “ilginç” ya da “büyüleyici” demek gibi alışıldık yollarından kaçınmalıdır çünkü bunlar beylik yorumlardır ve çoğunlukla tepeden bakan ve mesafeli bir bakış açısı ortaya koyarlar. Bu tür yorumlar ayrıca analistin analizanın söylemiş olduklarını anladığını düşündüğünü iddia eder. Analist bunun yerine çeşitli uzunluk, ton ve yoğunluklarda olan çok sayıda “hmm” ve “hı-hı”lar geliştirmelidir (en azından [Türkçe’de karşı tarafla hemfikir olunduğunu ifade eden “evet, doğru”lar, “aynen,

12 İşin doğrusu, şayet analizanın kendi dünyası hakkında anlattığı hikâye hikâyenin bütünü olsaydı, evden ayrılmak ya da boşanmak gibi son derece pratik eylemlere girişmek dışında muhtemelen söylencek ya da yapılacak başka bir şey olmazdı. Eğer analizan böyle bir eylemde bulunmaya isteksizse, bu durum büyük olasılıkla hikâyeyi sunma biçiminin dışında bırakılan bir şeyle alakalıdır.

katlıyorum”lar, ed.n.] kullanılmamalıdır). Bu ifade ve sesler analizanın söylemekte olduğu şeye devam etmesini, bir şeyleri daha fazla açıklamasını teşvik etmek veya yalnızca analizanın analistin onun dediklerini izlediğini ya da en azından uyanık olduğunu ve onu devam etmeye davet ettiğini bilmesini sağlamak için kullanılabilir. Bu tür ses ve ifadelerin avantajlarından biri anlamlarının kolayca saptanamaması ve analizanın böylece belli tek bir sese farklı birçok anlam yansıtabilmesidir.

Örneğin sadece analizanın henüz söylemiş olduğu bir şeyi duyduğumu belirtmek için zaman zaman çıkardığım bir “hmm” sesi, ortaya attığı bakış açısından pek de rahat olmayan bir analizan tarafından şüpheli bir ses olarak yorumlanabilir, yani analizan onun bakış açısının yerindeliğini sorguladığıma inanır. Bu sesi çıkarırken çoğu zaman böyle bir niyetim yoktur ama “hmm” sesi kendi amaçlarından ya da bakış açılarından kuşku duyan bir analizanın kendi bakış açısını daha fazla irdelemesi yönünde bir talep olarak “işitebileceği” denli muğlaktır. Analizan kendi kuşkularını bana yansıtır ve kendi kuşkuları ancak ilk önce bana atfedildiklerinde ön plana çıkıp tartışılabilir.

Günlük sohbetin örtük kurallarının taraflardan her birinin sırayla konuşmasını gerektirdiği (ki günlük yaşamda rastladığımız insanların çoğu bu kuralları ne kadar ihlâl etse de) düşünülürse, analist alışıldık teamüller analizanın söylediklerine ara verip analistin söze karışmasına izin vermesini gerektirecek olduğunda dahi analizanı konuşmaya devam etmesi için teşvik etmelidir. Bu durum analistin dinleme biçiminin edilgen olmayıp aslında bir hayli aktif olması gerektiği anlamına gelir. Analizanla çok az göz göze gelen ya da hiç gelmeyen ve/veya analizanın söylediği neredeyse her şeyi not alan analist, muhtemelen analizanın konuşmasını pek teşvik edemeyecektir. Şayet analist analizanı analitik sürece angaje edecekse, kendisi de kopuk, nesnel bir gözlemci olmamalı, bu süreçte kendi aktif angajmanını dışavurmalıdır. Analist ne kadar angaje olursa, analizan kendini o ölçüde angaje hissetmeye yatkın olacaktır; tabii analistin angajmanının açık, ilgili ve teşvik edici bir türde olup savunmacı, boğucu ya da kendini ifşa eder bir nitelikte olmadığını varsayarsak. Analizanlarımdan biri zaman zaman seanslarımız sırasında “hmm” ve ‘hi-hi’larımdan oluşan dalgalar üzerinde sörf yaptığını” hissettiğini söylüyor. Bununla ilgili yorum yapmaya genellikle bu dalgaların alıştığından daha az olduğunu hissettiği anlarda, yani benim her zamanki kadar aktif bir biçimde onu dinlemediğimi hissettiğinde, meylediyor.

Bu durum “analistin yansızlığı”nın bir mit olduğu durumlardan birine işaret ediyor: Analist, analitik sahnede hiç de yansız, kayıtsız, etkin olmayan bir figür değildir. 4. Bölüm bu meseleyi derinlemesine ele almaktadır.

“Serbest Dalgalandan Dikkat”

Kişi dikkatini isteyerek belli ölçüde yoğunlaştırır yoğunlaştırmaz, önündeki malzemeden seçim yapmaya başlar; bir nokta zihninde belli bir berraklıkla sabit olacak, başka bir noktaysa buna bağlı olarak göz ardı edilecektir ve kişi bu seçimi yaparken beklenti ya da eğilimlerinin peşinden gidecektir. Fakat bu tam da yapılmaması gereken şeydir. Eğer kişi bu seçimi yaparken beklentilerinin peşinden gidiyorsa, halihazırda bildikleri dışında başka hiçbir şey bulamama tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Freud (1912b/1958, s. 112)

Analist neye kulak verir? Bu soru analistin *özellikle* kulak vermesi gereken bir şey olduğunu varsayar, halbuki deneyimli analistler genellikle bir analizde neyin açığa çıkmasını umarlarsa umsunlar buldukları şeyin onları daima şaşırttığında hemfikiridir. Freud (1912b/1958, s. 111) haklı olarak vuku bulacak olanlara dair hiçbir şey varsaymamamız, analizanın “serbest çağrışımları”nda beliren şeyleri duyabilmemiz için “tarafsızca süzülen dikkat” ya da “serbest dalgalandan dikkat” olarak da bilinen “tarafsızca askıya alırmış dikkati” işe koşarak her yeni vakaya sanki ilk vakamızmışçasına yaklaşmamızı salık vermiştir. “Serbest dalgalandan dikkat” analizanın dediklerinde yalnızca duymak istediklerimizi ya da önceden duymayı umduklarımızı duymak yerine yeni ve farklı olanı duymamıza olanak tanır. Bu türden bir dikkati uygulamayı (ki bu dikkat hâlini sürdürmek hiç de kolay değildir) ötekinin ötekiliğini, bizden farklılıklarını tanıma çabamızın bir parçası olarak geliştiririz.¹³

Peki “serbest dalgalandan dikkat” tam olarak nedir? Serbest dalgalandan dikkat analizanın tek bir beyanını, bu beyanı zihnine nakşetmek, enikonu düşünmek ve yahut da başka şeylerle ilişkilendirmek gayretiyle benimseyip analizanın bir sonraki beyanını ıskalayan türde bir dikkat hali değildir. Bu dikkat biçimi daha çok bir noktadan diğerine, bir beyandan öbürüne, bunlardan ille de bir sonuç çıkarmaya, bunları yorumlamaya, hepsini bir araya getirmeye ya da özetlemeye çalışmaksızın süzülen bir dikkattir. *En az bir anlam düzeyini kavrayan ama yine de bütün sözcükleri ve söyleme hızı, kuvveti, tonu ve duygulanım, tökezleme, tereddüt gibi unsurlar da dahil olmak üzere bu sözcüklerin nasıl telaffuz edildiğini de içeren bir dikkattir.*

¹³ Serbest dalgalandan (ya da tarafsızca süzülen) dikkat Freud’un (1912b/1958, s. 112) belirttiği ve Lacan’ın (2006, s. 471) tekrarladığı üzere, analistte analizanın “serbest çağrışımı”na muadil olması gereken şeydir. Ancak kişinin bunları uygularken farkına vardığı şeylerden ilki analizanın çağrışımlarının hiç de serbestmiş gibi görünmediğidir. Analizan belli konulara doğrudan girmek yerine kendini bu konular etrafında daireler çizmek ya da bu konularla ilişkili anı ve düşünceler aşırı yüklü olduğunda onlardan tamamen uzaklaşmak zorunda bulur.

Lacan (2006) bazı analistlerin (bilhassa Theodor Reik'in) büyük olasılıkla esrarengiz bir anlamı, analizanın konuşmasında halihazırda bulunabilecek anlamların ötesindeki bir anlamı işitmek için üçüncü bir kulak aramasıyla alay etmiştir:

Analist anlama ilişkisinin yol açtığı temel yanlış anlaşılmaya düşüncesizce daldığından iki kulak bile halihazırda çok fazlayken analistin fazladan bir kulağa ne diye ihtiyacı olur ki? Öğrencilerime mütemadiyen şunu söylüyorum: "Anlamaya çalışmayın! ... Bir kulağınız ne kadar keskinse öbürü o denli sağır olsun. İşte bu kulağınızı duraklama, vezin, kesinti, nokta ve paralellikleri unutmadan ses ve sesbirimlerini, sözcükleri, anlatış biçimlerini ve cümleleri dinlemeye koşun (s. 471).

Lacan'ın burada anlatmak istediği şey, analist ne zaman analizanın bilinçli olarak aktarmaya çalıştığı anlamı anlatılan hikâyenin bütün karışıklıklarını takip ederek anlamayı takıntı haline getirse, çoğunlukla analizanın söylediği şeyi aktarma biçimini, kullandığı sözcük ve ifadeleri, dil sürçmelerini ve kötü telaffuzları dinlemekte çuvaldadığıdır. Lacan konuşmayı dinleyen kulağa bir üçüncüsünü ekleyerek onu füzuli kulmak yerine yalnızca anlam için dinleyen kulağı tkamanın yeğ olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin analizan cümleye "bir taraftan" diye başladığında hatırında bir başka "tarafın" daha olduğundan bir hayli emin olabiliriz ama analizan bu ilk "taraf" ortaya konduğu vakit ikinci "tarafı" unutmuş olabilir. Bu durumda muhtemelen "her neyse" diyerek gamsızca başka bir şeye dönecektir. Fakat analist bu durumu o kadar hafife almamalıdır. Acaba analizanın aklındaki diğer taraf nedir? Bunun önemi tam da (en azından bir anlığına) unutulmuş olması gerçeğinden gelir.

Anlatılan hikâyeye kendini kaptırmak yeni analistler için en büyük tuzaklardan biridir ve şaşırtıcı olmayan bir biçimde mevzubahis hikâyeye kendi ilgilerine ne kadar yakın görünür ya da birer birey veyahut klinisyen olarak onları ne kadar yakından ilgilendirip kafalarını meşgul eder görünürse, hikâyeye kendilerini kaptırmaları da o ölçüde kolaylaşır. Özellikle de analizin başlarında analizan için en önemli şey, analistin, toplumun başka kesimlerinden konuştuğu herhangi biri gibi, onun anlatmak istediği şeyi, ortaya koymaya çalıştığı kavramsal noktayı kavramasıdır. Analizanın analize, analistin onun söylemekte olduğu şeyde bilinçli olarak aktarmaya çalıştığı şeyden farklı bir şey işiteceğine yönelik belirgin bir umutla başlaması nadirdir. Öte yandan analistse, alışıldık biçimde dinlemekten vazgeçip hikâyeyi ya da anlatılmak istenen şeyi anlamanın bunların ifade edilme biçimini işitmekten genellikle çok daha az önemli olduğunu fark etmelidir.

Serbest dalgalanan dikkat bize *anlamadan duymayı* öğretmek için tasarlanmış bir uygulama, daha doğrusu bir disiplindir. Anlama çoğu zaman birçok imgesel olgu

(örneğin analistin kendisini analizanla kıyaslaması ve daha önce belirttiğim üzere analizanın konuşmasının geri yansıttığı biçimiyle benlik imgesi hakkında endişelenmesi) ortaya koyarak analizanın kendisini çok önemli bir konuma yerleştirmeye meyletmesi gerçeğinin dışında, analizanın söyleminde genellikle halihazırda anlaşılabilir çok az değerli şey vardır. Peki bu neden böyledir?

***Bu Hikâye Hiçbir Anlam İfade Etmiyor
(ya da Gereğinden Fazla Anlam İfade Ediyor)***

Bilinçdışı, belleğin yitirilmesiyle değil kişinin bildiklerini anımsayamamasıyla alakalıdır.

Lacan (1968b, s. 35)

Analizan kendisi hakkında kelimenin iki anlamıyla da bir hayli kısmi olan bir hikâye anlatır. Hikâyedeki birçok şeyi bunların önemli, konuyla ilişkili ya da kendini öven şeyler olmadığını hissederek veyahut da “unutuvererek” atlar ve hikâyeyi sanki kendisi bu hikâyede kahraman, kurban, “iyi adam” ya da (daha az rastlanmakla birlikte) pislik veyahut suçlu olarak apaçık bir rol oynamışçasına sunar. Anlattığı hikâye da-ima bölük pörçük, parçalar halinde, boşluk ve deliklerle dolu, kendisi dışında biri için temelde anlaşılmazdır çünkü neyin dışarıda bırakıldığı sırtına sadece kendisi vakıftır (gerçi kimi zaman kendisi bile bu sırtın ne olduğunu bilmez) ve açmazına ilişkin bakış açısını ancak kendisi tam anlamıyla benimseyebilir. O zaman bile hikâyedeki payı hususunda muallakta kalabilir. Seansta analisti, dolayısıyla kendisini de söz konusu durumda salt bir kurban olduğuna ikna etmeye çalışabilir ama kalbinin derinliklerinde bu görüşü bütünüyle desteklemeyebilir. Analistin işinin bir parçası da analizanın bu görüşü desteklemeyen parçasına kendi fikrini belirtmesi için şans verilip deyim yerindeyse adil bir duruşma elde etmesini sağlamaktır.

Hikâye anlatıldığı biçimiyle ne kadar yaratıcı ya da sezgilerle dolu olursa olsun dinleyiciye hiçbir anlam ifade etmez zira çok fazla şey dışarıda bırakılmıştır. Bu tür durumlarda analistin görevi boşlukları doldurmak için analizanı konuşturmaktır (akla Freud’un analizin asıl amacının analizanın tarihindeki boşlukları doldurmak olduğu fikrini getirmektedir).¹⁴ Diğer durumlardaysa hikâye son derece hoş ve derli toplu biçimde, üstüne kondurulmuş güzel bir fiyonkla sarıp sar-

¹⁴ Bkz. Freud (1916-1917/1963, s. 282). Freud’un parçaları bir araya getirebilmesinden evvel Fare Adam’dan (onu analize getiren kriz olan) kelebek gözlük hikâyesini kaç kez anlatmasını istediğini düşünün. Ayrıca Freud’un “çabalarımızın amacını muhtelif formüllerle ifade edebiliriz: bilinçdışı olanı bilinçli kılmak, bastırmaları kaldırmak, bellekteki boşlukları doldurmak, bunların hepsi aynı kapıya çıkar” (s. 435) demiş olduğunu da not edin.

malanmıştır ama yine de ona ilıştırılan duygulanımla orantısızdır, o zamana dek betimlendiği haliyle analizanın yaşamı bağlamında hiçbir anlam ifade etmez ya da çok sıkıcı ve kuru görünür. Aslına bakılırsa analizan söz konusu olay hakkındaki açıklamasından ziyadesiyle hoşnut görünebilir fakat analist, analizan açıklamasıyla bu kadar barışıkse bundan niye bahsettiğini merak edebilir. Açıklamadaki bir şeyler anlatılanlara uymamakta, hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu, hikâyenin kendisiyle ilgili bir sorun değil hikâyenin terapinin belli bir noktasında analitik bir seansa anlatılıyor olması gerçeğiyle ilişkilidir.

Analistin bilhassa kulak verdiği bir şey olduğunu söyleyebilirsek, söz konusu bu şey resme uymayan, anlam ifade etmeyen ya da gereğinden fazla anlamlı görüldüğünden sorunlu görünen bir şeydir. Bunların hepsi *bastırmayla* ilişkilidir. Analizan belli unsurları baskılayarak hikâyesini kısalttığına, kendisini analiste (ister kendini öven isterse yeren bir şekilde olsun) belli bir biçimde takdim etmeye çalıştığının bilgisiyle bunu bilinçli yapıyor olabilir ama farkında olmadığı nedenlerden ötürü bunu bilinçdışı biçimde de yapıyor olabilir. Ruhsal ekonomisinde analisti konumlandırma biçiminin (analiste olan aktarımının tipi ya da niteliğinin) ya da analiste istinaden başarmaya çalıştığı şeyin farkında olmayabilir (ve farkında olmaya direnç gösterebilir). Aynı şekilde hikâyenin belli unsurlarını gerçekten unutmuş olup bu unsurları ancak epey uzun bir analitik çalışma yürütüldükten sonra anımsayabilir.

Analizanın anlatması yalnızca dakikalar süren belli bir hikâyeyi anlatışında önemli ayrıntılar atlanmış olabilir ama mevzubahis ayrıntılar analizanın yaşamına dair çizdiği daha geniş resmin de dışında bırakılmış olabilir. Bir analizan bana terapi sürecinin başlarında “alçak” biri olduğunu ve her zaman “şeyleri bir öze” sahip olduğunu hissettiğini anlatmıştı ama ilk birkaç haftaki görüşmeler esnasında bana anlattığı kadıyla yaşam hikâyesindeki hiçbir şey özellikle nahoş ya da haysiyetsizce bir şeyi akla getiriyordu. İşaret edebildiği en kötü davranış, çocukken komşularından birinin yeni diktığı fideyi ayağıyla çiğnemiş olmasıydı. Analizana dair ilk etapta oluşturduğum çalışma varsayımı (muhtemelen babasının onu küçük yaşta gerçekte yerde bulduğu parayı çalmış olmakla suçlamasının teşvik ettiği) son derece eleştirel bir süperegosu olduğuydu. Analizanın bazı rüyalarına ilişkin çağrışımları aracılığıyla bir aile üyesinin hastaneye yatması ve eski bir partnerinin hamileliğini çevreleyen şartları, daha önce hiç bahsetmemiş olduğu suçluluk hislerini anımsaması birkaç ay boyunca yaptığımız seanslardan sonra oldu. Kendi hakkındaki bu sert görüşün nedeni, ki o da bunu gerçekten anlamıyordu çünkü kendisini temelde iyi bir insan olarak görüyordu, bu olayları anımsadığında anlaşılır hale geldi. Bu olayların hatırası ve tartışılması söz konusu edildiğinin nihayetinde bir nebze yok olmasına olanak tanıdı.

Bir Kuşku Mantiğı Olarak Analiz

Bir "konuşma eylemi" [Un "dire"] bir olaya yakındır. Hızlı bir bakış ya da bir bilme anı değildir.. Her söz [parole] bir konuşma eylemi değildir, öyle olsaydı, ki değildir, her söz bir olay olurdu ve "kaymaz sözçükler"den bahsetmezdik.

Lacan (1973-1974, 18 Aralık 1973)

Bilinçdışının söyleme geçişini destekleyen çifte anlamlı söz, anlamların çoğulluğudur.

Lacan (1976, s. 36)

Bastırma (bastırmanın çoğunlukla karanlıkla ilişkilendirildiği düşünüldüğünde bu metaforun çelişkili doğasını mazur görecektir olursanız) *psikanalizde bize kılavuzluk eden ışıktır*. Analist olarak neredeyse yaptığımız her şey iyi kötü doğrudan bir biçimde bastırılmış olana erişmeye yönelik olmalıdır. Odak noktamızın her daim analizanın kendisi ve yaşamına ilişkin resmettiği denklemin, hikâyenin, tablonun dışında bırakılma olmasının nedeni budur. Hikâye ilk kez anlatıldığında "kazara" atılan ayrıntılara özel ilgi göstermemizin nedeni budur. Analizan birdenbire en yakın arkadaşının adını anımsayamadığında kulaklarımız bu nedenle dikiliverir. Bir cümle yarıda kesilip başka bir yerde bu cümleye yeniden başlandığında bu nedenle merakımız uyanır (burada ilgilendiğimiz şey anlatının sürekliliği değil anlatıdaki kopuştur). Bu nedenle Freud gibi (1900/1958, s. 518) ilk anlatıda unutulmuş olup ancak analizan rüyasıyla ilişkilendiğinde hatırlanan rüya öğelerine fazladan ağırlık veririz. Analizanın seansın ardından kapıdan çıkmak üzereyken yaptığı rastgele ya da düşüncesizce yorumu bu nedenden ötürü en önemli yorum addedebiliriz.

Analistin gözünde analizanın anlattığı her hikâye şüphe uyandırıcıdır. Mevzu-bahis hikâye muhtemelen eksik ya da basmakalıp olmakla kalmaz ayrıca burada ve şimdi anlatılmasının nedeni analisti memnun etmek ya da sinirlendirmek, analistin tepesini attırmak, onun farazi sevgisini kazanmak ya da yitirmek, belli bir imgeyi desteklemek ya da yok etmek gibi açığa çıkarılmış olmayan ancak yine de hikâyenin aldığı nihai şekil ve biçimde önemli rol oynayan belli stratejik ya da taktiksel amaçlar içindir.

Her yeni analizana sanki ilk analizanımız oymuşçasına onun koşulları doğrultusunda yaklaşmamız gerektiği fikri, psikanaliz hakkında sanki hiçbir şey bilmiyormuşuz gibi davranmamız gerektiğini ifade etmez; sanki analizanın yaşamında semptomların mevcudiyetinin bastırma işaret ettiğini (çünkü semptomlar bastırılmış olanın geri dönüşünü temsil eder), dil sürçmeleri ve sakarlıkların da bastırılmış olanın geri dönüşünü temsil eden mini semptomlar olduğunu, öznenin retoriğinin bastırmanın

nerede olduğunu belirlememize yardım edebileceğini bilmiyormuşuz gibi davranmamız gerekmez. Bir listedeki en önemli unsur çoğunlukla listenin sonuna saklanır: “Arkadaşlarım ve kardeşlerim, annemden bahsetmiyorum bile” ifadesi önemsemeyerek dikkat çekme [*paralipsis*] ya da dahil etmeme [*preterition*] örneğidir. Ve bir sorunun en olası yanıtından çoğunlukla olumsuzlama kisvesi altında bahsedilir: “Beni en çok cezalandıran kişi mi? Bu kişinin babam olduğunu söyleyebileceğimi sanmıyorum.”¹⁵

Psikanalistler analizanların çok sayıdaki retorik girişimini savunmacı hamleler bakımından incelemeye sevk edilmiştir. Tıpkı bilinçdışı istekleri gizleyen rüyalar nasıl yoğunlaştırma ve yer değiştirmeye (Lacan [2006, s. 511-515] bunları metafor ve metonimiyle ilişkilendirmiştir) uygun olarak oluşuyorsa, analizanın söylemi de bilinçdışını zapt etmek için tasarlanmış birçok başka düzenek uyarınca işlev gösterir. Analizan belli şeyleri söylemesinin önüne geçip belli fikirlerin ortaya çıkmasını engelleyecek (dilbilgisi uzmanları ve dilbilimcilerin iyi bildiği) retorik araçları kendiliğinden kullanır. Nihayetinde bu çabasında başarısız olur. Bir şeyler ağzından kaçırır ve bu retorik manevraları saptamak için eğitilmiş analist (Lacan [1977-1978, 15 Kasım 1977] “psikanalist bir sözbilimcidir” demiştir) bunlara set çekmek için nelerde müdahale etmesi gerektiğini öğrenir.

Örneğin biri *karışık bir metafor* kullandığında bunun nedeni çoğunlukla metafordaki akla gelen ilk sözcüklerden birinin o kişi için rahatsız edici olmasıdır. Analizanlarımızdan biri bir keresinde “*bush*” (çalı) sözcüğü cinsel açıdan çok yüklü görüldüğü ve analizanın tartışmak istemediği cinsel düşünceleri gündeme getirmesi son derece olası olduğundan “*stop beating around the issue*” demişti (bu tür ikamelerin ne kadar hızla yapıldığını görmek kimi zaman şaşırtıcıdır). Aynı şekilde, kişinin gözünün önünden ve zihninden uzaklaştırmak istediği vurmaya/dövmeye (*beating*)

15 Psikanaliz hakkında sanki hiçbir şey bilmiyormuşuz gibi davranmamamız gerektiğini söylediğimde, bulimianın x, y ya da z’den örürü veya kekeleyenin p, q ya da r’den dolayı olduğunu “bilme”nin bizim için önemli olduğunu kastetmediğim verdiğim örneklerden açık olmalı. “Analistin deneyimi boyunca birikmiş bu türden bilgi imgesel olanı ilgilendirir” ve “analistlerin eğitim sürecinde bir değeri yoktur” (Lacan 2006, s. 357). Farklı öznelere semptomların nedenleri çoğu zaman birbirinden o kadar farklıdır ki bu türden geniş çaplı iddialar beyhude kalar. Demek istediğim şey bizim için psikanalitik kuramın en temel kuramsal ilkelerini, bir korkunun çoğu zaman bir arzunun üzerini örttüğünü, iğrenme ifadelerinin çoğunlukla bastırma işareti olduğunu, insanların itici bulduklarını ya da korktuklarını iddia ettikleri çoğu şeyden haz aldıklarını, “her daim başarılı olan tek eylemin sakar eylemler” olduğunu (Lacan, 2007, s. 65), akılda tutmak önemlidir. Psikanalitik kuram bu tür durumlarda aksi söz konusu olsa göreceğimizden daha ötesini görmemize olanak tanır. Bowlby’nin (1982) belirttiği üzere “Deneyimli doğabilimci kuş ve bitkilerin görünüm ve alışkanlıkları hakkındaki geniş bilgisi nedeniyle acemi kişiden çok daha fazlasını görür” (s. 111).

ilişkin belli bir sadist ya da mazoşist düşünce söz konusuysa, kişinin “*stop circling around the bush*” diyebileceğini de tahayyül edebiliriz.*

Karışık metaforlar hem analizde hem de günlük hayatta çok yaygındır. Tabii ki zaman zaman kişinin kısmen kullandığı metaforları gerçekten bilmediğini gösterebilirler fakat kendi anadillerini konuşan kişilerin çok büyük kısmı kullandıkları deyimsel ifadelerin çoğunu çok iyi bilir ve analist deyimi değiştirmiş oldukları biçimiyle geri tekrarlayarak bu değişikliği neden yaptıklarını derhal merak etmelerini sağlayabilir. “Beating around the issue” karışık metaforu “beating around the bush” ve “skirting the issue”** deyimleri arasındaki bir uzlaşma oluşumu olarak anlaşılabilir. Retorik terimleriyle ifade edecek olursak, buna sözcüklerin yanlış kullanımına işaret eden *kaydırmaca* [catathresis] adı verilebilir. Her iki durum da dikkatli bir klinisyene *bir şeylerden kaçınıldığını* ya da başka bir düşünce silsilesinin ilk düşünce silsilesinin tamamlanmasına müdahale ettiğini ortaya koyar.

Bir başka retorik aracı ya da mecazı değerlendirelim: Yetersiz kalan ifade olarak da bilinen *arıksayış**** [litotes] seanslarda sürekli kullanılır. Bu anlatma biçiminden önce çoğunlukla kısa bir duraksama gelir. Bir analizanım (daha sonra belirttiği üzere) “gerçekten de en yakın arkadaşımın karısını arzuluyorum,” demek üzereydi ki “onu çirkin bulmuyorum” diyerek söylemek istediğini yumuşattı. Bunu söylemeden önceki kısa duraksaması bir hayli yapılandırılmış ikili olumsuz yapıyla bir araya geldiğinde bana muhtemelen bir şeylerin söylenmediği fikrini verdi. Daha sonra ortaya çıktığı üzere, analizan “En iyi arkadaşımın karısını arzulayacak kadar nasıl alçalamabilirim?” diye düşünerek kabul edilemez addettiği bir düşünceyi savuşturuyordu.

Başka bir analizansa “Bir noktaya kadar eğlenceli olurdu [ebeveynlerinin onu zapt edip güç bela nefes alana dek gıdıklaması] ama sonra isterdim ki...” diyerek başlamış olduğu bir cümleyi bitirmeye niyetlendiği iki sözcüğü, “sona ersin,” söylemeyi göz ardı etti. Bağlam düşünüldüğünde analizanın muhtemelen aşıkâr olduğunu düşündüğü “sona ersin” sözcüklerinin *eksiltilmesi* [ellipsis] bana analizanın büyük olasılıkla doğrudan ifade etmeyi istemediği bir hayli farklı bir düşünce silsilesine sahip olduğunu düşündürdü. Analizan bunun sonsuza dek sürmesini, daha da şiddetlenmesini, hatma

* *To beat around the bush* İngilizce’de lafi gevelemek, dolandırmak, dolaylı konuşmak gibi anlamlara gelir. İlk örnekte analizan “bush” sözcüğünü *issue* (mesele, mevzu) sözcüğüyle ikame etmiş, ikinci örnekteyse vurmak, dövmek anlamlarına gelen “beat” fiili yerine dönüp durmak, daireler çizmek gibi anlamlara gelen *circle* fiilini kullanmıştır. [ç.n.]

** Fiil olarak kullanıldığında uzak durmak, değinmemek anlamlarına gelen *skirt* sözcüğü ayrıca cтек anlamına da gelir. Bu nedenle başka bir sözcükle ikame edildiği düşünülebilir. [ç.n.]

*** Anlamca güçlü bir söz ya da sözcük yerine karşıtını ya da olumsuzunu kullanma. [ç.n.]

cinsel bir şeye yol açmasını istiyor olabilirdi. Kendime şunu diyebilirdim: “Söylediği bu olmasa da ne kastettiğini biliyorum,” ama yanım kalmış sözünü, “ama sonra isterdim ki...”, ona tekrar ettiğimde bunu söylerken utanç verici türden belli belirsiz düşüncelerle dikkatinin dağılmış olduğundan bahsetti. Günlük sohbetlerde bu tür bir eksiltme ya da çıkarma arkadaşları tarafından fark edilmeyebilirdi ama analizdeyse bir tür dizin ya da bir şeylerin saklandığını açığa vuran bir işaret işlevi görmüştü.

Başka bir yerde belirttiğim üzere (Fink, 2004, s. 72-75) laf kalabalığı, konudan sapma, dolaylama, sözünü geri alma ve ironi gibi diğer pek çok retorik araç özellikle de analitik bağlamda savunmacı bir nitelik edinebilir. Yukarıdaki üç örneğin bu türden söz sanatlarının ne ölçüde “salt konuşma biçimi” olmakla kalmadığını, ki analizan böyle düşünmeye meyillidir, netleştirmek için yeterli olacağını umuyorum ve dikkatli bir dinleyici bunları bastırılmış olana giden yoldaki kilometre taşları olarak okumayı öğrenebilir. Rüyalarda iş başında olan bilinçdışı, yoğunlaştırma ve yer değiştirmeyi kullanır ve analizan ise rüyaları hakkında konuşurken neredeyse bütün retorik biçim ve mecazları kullanır. *Analist için hiçbir şey “salt lafın gelişi” değildir.* Analistin dinleme biçimi hem sunulanla hem de sunulmayanla, hem ifade edilenle hem de kaçınılanlarla ilgilenir. Esas itibarıyla bu dinleme biçimi bütün konuşmayı birbiriyle rekabet halindeki güçlerin ürettiği bir uzlaşma oluşumu olarak okur.

Analist yalnızca hikâyeye ya da söylenmeye çalışılan kavramsal noktaya odaklandığında, kullanılan söz sanatlarını çoğu zaman duyamaz ve bu nedenle de yalnızca tek bir düzeyi, analizanın bilinçli olarak aktarmaya çalıştığı anlam düzeyini duyar. Durum böyle olduğunda aslında analizanın söyleminin müziğinin üzerine yazılı olduğu farklı şeyleri okumakta başarısız olur.

Yalnızca Duymayı Umduklarımızı Duymak

Dilin özü hiçbir zaman iletişim işlevine hizmet etmek olmamıştır.

Lacan (2005a, s. 106)

Perceptum (algılanmış olan) halihazırda (dil tarafından) yapılandırılmıştır.

Soler (2002, s. 33)

Analistin analizanın söylediklerini tam anlamıyla duymasının bu kadar güç olmasının tabii ki başka nedenleri de vardır. Bunlardan en azından bazıları dil ve algı arasındaki etkileşimle ilişkilidir. Nörobiyologlar ve psikiyatristler, eldeki görev ya da amaç için önemsiz görünen dikkat dağıtıcı algısal uyarıların duymazdan gelme becerisi için

“duyusal kapılama”nın ne kadar mühim olduğunu göstermiştir (Green, 2001, s. 77-79). Beyin ve algı sistemleri üzerine otistik, şizofren ve daha genel anlamda psikotik olarak sınıflandırılan çoğu kişinin (gerçi bu kişiler arasında önemli farklılıklar olmadığını ileri sürmüyorum) çoğu zaman “duyusal girdi ‘bombardmanına’ maruz kaldıklarını hissedip alakasız uyaranları filtreleyemediklerini” (s. 78) ortaya koyan pek çok çalışma yapılmıştır. Burada “alakasız uyaranlar” bu kişilerin belli bir anda ille de dikkat göstermek istemedikleri ama yine de onların dikkatini dağıtan algılardır. Diğer bir deyişle, bu kişiler çoğu insanın yapabildiği gibi birçok uyaranı duymazdan gelemez. İnsanların çoğunun sanki bilincin dışında, bilinç öncesinde gerçekleşen şeylerden neyin önemli neyin önemsiz olduğuna ilişkin sözümona bir değerlendirmeye dayanarak belli uyaranları içeri alıp diğerlerini dışarıda tutan bir “kapısı” var gibidir. Aslında ancak kapıdan geçebilen, yalnızca eldeki görev için alakalı addedilen, uyarılara bilince ulaşma izni verilir.

Bu araştırma psikotik hastaların aktardığı çok sayıdaki “duyusal aşın yüklenme” vakasıyla klinik düzeyde doğrulanmış görünmektedir. Bu vakalardaki psikotik hastalar için daha önce duymadıkları ya da arka plana karıştıran sesler boğucu (yüksek, ısrarcı ve göz ardı edilemez) hâle gelmeye başlar, daha önce hoş giden ya da fark edilmeyen kokular birden dayanılmaz derecede keskin ve iğrenç bir hâl alır, daha önce göze çarpmayan renkler, şekiller ve hareket birden bilinci tekeline alıp etkisiz hâle getirir. Bu algıların bu türden öznelere etkilemeye başladığı an yoğunlukla çok streslidir; öznenin psikotik bir kopuş ya da epizod deneyimleme tehlikesi içinde olduğuna işaret eder (uzun süreli uyku mahrumiyeti de psikotik olmayan kişilerde, uyaranları “kapılama” hususunda benzer bir acziyete yol açabilir). Öte yandan bazı otistik ve şizofren öznelere uyaranları filtrelemede yaşanan güçlük kalıcı olabilir. Bu durum ille de yaklaşan herhangi bir tür tehlike olduğunu belirtmez. Zorluk, kopuşları gözle görülebilir düzleme dönemlerinin izlediği ve daha sonraki bir tarihte sorunun tekrar ortaya çıkabildiği paranoya vakalarında olduğu gibi gelip gitmez.

Meseleye hemen tamamen biyolojik bakış açısıyla yaklaşan araştırmacılar, uyaranları filtrelemekte yaşanan zorluğu, beyin yapısındaki belirli bir bozukluktan ya da kimyasal bir dengesizlikten ortaya çıkan kesinlikle fizyolojik bir sorun olarak görseler de, bana öyle geliyor ki dilin uyaranları filtreleme becerisinde önemli bir rolünün olması aynı oranda (belki de daha fazla) olasıdır çünkü algıları alışıldık biçimde filtreleyemeyenler genellikle bu tür uyaranları filtreleyebilenlerle pek de aynı şekilde konuşmaz ya da düşünmez. Belki de dil edinimi hususunda sorun yaratan kapılamada yaşanan güçlükler değildir, belki de dil edinimiyle ilgili sorunlar kapılama güçlüklerine yol açmaktadır.

Dil bu öznelere marifından aynı şekilde özümsemez, keza benim “sıradan nevrotikler” olarak adlandıracağım kişilerde gösterdiği işlevi de göstermez. Başka bir yerde (Fink, 1997, 2005b) ileri sürdüğüm üzere, dilde var olmanın en azından iki temel biçimi vardır. Bunlardan birine “sıradan nevrotik yol” diğerine de “psikotik yol” diyebiliriz. Sıradan nevrotik yol (görsel ya da başka türlü düşünüş biçimlerinin aksine) dil temelli düşünmenin alışıldık üstünlüğüne, bilinç ve bilinçdışı arasında bir bölünmeye (ve psikanalizde “çiftedeğerlilik” olarak atıfta bulunulan kimi duyguların bilinçli kimilerinin bilinçdışı olduğu yaygın duygular çatışmasına)¹⁶ ve bir ifadenin aynı anda hem sözcük anlamını hem de mecazi anlamını duyma becerisine götürür. Psikotik yol dili yalnızca taklit yoluyla öğrenmeye yol açar, bilinç ve bilinçdışı arasında bölünme (ve dolayısıyla çiftedeğerlilik) yoktur ve bir ifadenin aynı anda hem sözcük anlamı hem de mecazi anlamı duyulmaz.

Bu mevzuyu burada ayrıntılı biçimde açıklamaya çalışmak yerine, hayvan davranışlarını, otizmi ve ikisi arasındaki ilişkiyi çalışan ve kendisini (hiç kuşkusuz doğru biçimde) otistik olarak gören bir araştırmacı olan Temple Grandin’ın (Grandin ve Johnson, 2005) dille kendi ilişkisi üzerine yaptığı bazı yorumlarla göstereceğim:

Çocukların benimle dalga geçmesi yüzünden [lisede] kavgalara karışıyordum. Bana “geri zekâlı” ya da “kayıt cihazı” gibi adlar takıyorlardı. Bana kayıt cihazı diyorlardı çünkü belleğimde bir sürü deyişi biriktirebiliyor ve bunları her sohbette tekrar tekrar kullanıyordum (s. 1).

Sohbetlerden belli sözcük ve cümleleri hatırladığım neredeyse hiç olmazdı.

Bunun nedeni otistik kişilerin resimlerle düşünmesidir; bizim zihinlerimizden neredeyse hiç sözcük geçmez. (s. 10)

Başka insanlarla konuştuğumda, resimlerimi kafamda “kaydedilmiş” basmakalıp sözlerle ya da cümlelere çeviririm... Ben bir kayıt cihazıyım. Bu şekilde konuşabiliyorum. Artık bir kayıt cihazı gibi tınlamamamın nedeni, yeni kombinasyonlar oluşturacak şekilde hareket ettirebildiğim çok sayıda basmakalıp söz ve cümlemin olmasıdır. (s. 18)

Hayvanlar ve otistik kişilerde bastırma yok gibi görünür... Bende Freud’un savunma mekanizmalarından herhangi birinin olduğunu sanmıyorum ve bu mekanizmalar normal insanlarda olduğunda her zaman şaşırıyorum. Normal insanlarla ilgili olarak aklımı başımdan alan şeylerden bir tanesi inkâr... Kötü bir durumdaki insanlar bunu göremiyor

16 Duygulanım ve bastırma arasındaki ilişkiye dair bir tartışma için bkz. 7. Bölüm. Miller (2002, s. 25) dilde var olmanın nevrotik ve psikotik biçimleri arasındaki farkı şu şekilde nitelendirmiştir: “Baba-nın-Adı olmadan [yani, psikozda] dil yoktur, *language* vardır”. Bu terim daha sonra bir dipnotta kısaca tartışılacaktır. Miller şöyle devam etmektedir: “Baba-nın-Adı olmadan açıkçası beden yoktur, cismani olan şeyler et, organizma, madde ve imgeler vardır. Bedensel olaylar, bedeni yok eden olaylar vardır.”

çünkü savunma mekanizmaları onlar hazır olana dek onları bunu görmekten koruyor. Bunun adı inkâr ve bunu hiç anlayanuyorum. Bunun nasıl olduğunu hayal dahi edemiyorum. Bunun nedeni benim bilinçdışımın olmaması... Neden bir bilinçdışım yokmuş gibi görüldüğünü bilmemekle birlikte, sanırım dille ilgili sorunlarım bununla yakından alakalı. (s. 92)¹⁷

Grandin sözel kişilerin [*verbal people*] yapabildiği gibi uyaranları tehlikeli ve tehlikeli olmayan olarak tasnif edemediğini açıkça belirtmektedir, ki bu durum onun yıllar boyunca (örneğin kamyonların geri geri giderken çıkardıkları bipleme sesleri gibi) masum seslerden sürekli korku duymasına yol açmıştır. Ve Grandin bu nedenle bir-biri ardı sıra yapılan çalışmalarda gösterildiği üzere, pek çok insan gibi uyaranları göz ardı edemez. Bu yüzden insanların belli bir bağlamda görmeyi beklemedikleri şeyleri, bu ister bir basketbol oyununun ortasında “goril kostümü giymiş bir kadın” olsun, ister piste inmek için hazırlanan pilotlar olduğu sırada aynı piste park etmiş büyük bir hava aracı olsun, fark etmediklerine dair birçok çalışmanın gösterdiği gibi, çoğu insanın yaptığı şekilde bu uyaranları görmezden gelmeyi başaramaz (Grandin ve Johnson, 2005, s. 24-25). “İstem dışı körlük” olarak atıfta bulunulan şey söz konusu olduğunda (Mack ve Rock, 1998), çoğumuz, ama Grandin ya da birçok psiko-değil, şeyler daha bilince ulaşmadan onları eller ve en nihayetinde büyük ölçüde görmeyi ve işitmeyi umduğumuz şeyleri görür ve işitiriz.

Dile “alışıldık nevrotik biçimde” giren bizler için, dile dalışımız o kadar kapsayıcıdır ve dünyamızı öyle derinlemesine renklendirir ki toplumsal/dilbilimsel bağlamın görüp işitmeyi beklememize yol açtığı şeyleri seçici bir biçimde görüp işitiriz. Beklentilerimizin dışına düşenler çoğu zaman ne görülür ne de işitilir.¹⁸

Bu durum klinisyen için ciddi bir sorumluluk olabilir: En iyi niyetli klinisyen bile, analizanın gerçekte söylediği son derece alışılmadık, hatta saçma olabilecek şeyi duymak yerine, onun fikrine göre analizanın belli bir bağlamda söylemesinin anlamlı

17 Grandin (1995, s. 49, 85) başka bir yerde otizm ve şizofreninin “nörolojik bozukluklar” olduğuna inandığını belirtiyor ancak yorumları bunun tersini düşünmemizi olanaklı kılıyor.

18 Grandin’in çalışması ayrıca nevrotik ve psikotiğin birbirini anlamakta neden çoğu zaman zorlandığının da farkına varmamıza yardımcı olur. İkisi özünde farklı ilkelerle işler. Çoğu zaman Grandin gibi öteki kişinin yerinde olmanın “nasıl bir şey olabileceğini hayal dahi edemeyiz.” Grandin bu noktayı, insanların çoğunun şeyleri beraber çalıştıkları ya da yaşadıkları hayvanların gözünden görememe beceriksizliğine ilişkin pek çok tartışmasında güçlü ve etkili biçimde dile getirmektedir. Ayrıca Grandin’in *Resimlerle Düşünmek* kitabına da bakınız (Grandin, 1995).

Lacan (2007, s. 52-53) duyum ve algının hiçbir zaman saf olmayıp simgesel/dilsel filtrelerle süzgeçten geçirildiklerini belirtmiştir.

olacağı şeyi neredeyse otomatik biçimde duyar. En dikkatli analist bile çoğu zaman analizanın hafif bir dil sürçmesini ya da ağzında gevelediği şeyi filtreleyerek yalnızca analizanın söylemesinin olası olduğu şeyi duyar. Yaşamlarımız boyunca başkalarının bize söyledikleri şeylerde, bu şeyler kimi zaman bir hayli tutarsız da olsa, anlam bulmayı öğreniriz ve bunu yapmak çoğu zaman yalnızca kısmi bir imgenin sunulduğu yerde bütün imgeyi (ya da geçmişi) görmeyi ya da yalnızca kısmi veyahut tutarsız bir düşünce telaffuz edildiğinde bütün bir tutarlı düşünceyi duymayı içerir. Boşlukları doldurmaya, eksik sözcükleri tedarik etmeyi, dilbilgisini ve bozuk kullanımları düzeltmeyi öğreniriz ve bütün bunları büyük ölçüde bilincine varmaksızın kafalarımızda yaparız.

Belli kelime dağarcığı ve ifadelere ilişkin cehaletimiz, bir şey yerine başka bir şey duymamıza yol açabilir (yabancı bir dil öğrenmeye çalışmış olanlar bunun çoğu zaman gayet iyi farkındadır: İnsanlar bizimle mevzubahis yabancı dilde konuştuklarında, aşina olmayan ama muhtemelen kulağa bir nebze benzer gelen şeyler yerine halihazırda öğrenmiş olduğumuz terim ve ifadeleri duymaya meylederiz). Örneğin analizan “inatla [*sedulously*] Maliye Bakanlığı’nı [*Exchequer*] bir şey yapmaya ikna etmeye çalışıyordu” dediğinde ve analist “*sedulously*” ya da “*Exchequer*” sözcüklerini bilmiyorsa, çalışkanca [*assiduously*] (ya da safça [*credulously*]) yazın denetimcisi [*spell checker*] ikna etmeye çalışıyordu” gibi tamamen başka bir şey duyabilir. Her ne kadar bu ifade söz konusu bağlamda pek anlamlı gelmese de, analistin anladığı İngilizce alt kümesi düşünüldüğünde (hiç kimse dilin hepsini anlayamaz), bu analistin ifadede anlam bulabilmek için yapabileceği en iyi şey olabilir. Birisi konuştuğunda duyduğumuz şeye dilbilimde “ses şeridi” (Saussure, 1916/1959) denir; konuşulan sözcükler bir tür kesintisiz şerit oluşturarak beraber koşuşturmaya meyleder ve bir sözcüğün nerede bitip diğerinin nerede başladığı daima büsbütün açık değildir (bu yine yabancı dil öğrenen kişilerin epey aşina olduğu bir sorun olabilir).

Bildiğimizi düşündüğümüz dile ve genel olarak duymayı umduklarımız ve belli bir muhtesap beklediğimiz şeylere dayanarak bu şeridi neredeyse otomatik biçimde belirli birimlere ayırmaya alışkınız. Duyduğumuz şeyi anlamlandırmayı amaçlayan bu bitimsiz faaliyet öyle bir düzeydedir ki duymanın kendisi anlam yaratmanın ardında solar gider. Algının kendisi yorum lehine baskılanır. Sonuç, esaslı biçimde sağır haline gelmemizdir bir anlamda.

Ancak psikanaliz yapmak için bu kemikleşmiş alışkanlığı kırmamız gerekir ve bu da çoğu zaman bir hayli çalışma gerektirir. Klinisyenler bana bazen hastalarının dillerinin hiç sürçmediğini ya da sözcükleri gevelemediklerini söyler. Ne var ki benim deneyimime göre çoğu insanın her beş on dakikada bir (tabii ki kimilerinin daha sık

kimilerinin daha nadir) dili sürçer ve buradaki sorun klinisyenlerin buna uyumlanmamış olmasıdır. Peki bunlara nasıl uyumlanabilirler? İşe yarayan egzersizlerden biri radyoda veya televizyonda haber spikerlerini dinlemek ve içeriği dinlemek yerine dil sürçmeleri ve tökezlemelere kulak vermeyi pratik etmektir. Muhtemelen ilk etapta özellikle ilgi duyulmayan programların dinlenilmesi en iyisidir, böylece programın içeriği kişinin dikkatini tekeline almaz. Ayrıca ilk başta televizyona bakmamak da en iyisi olabilir çünkü konuşmacıyı görmek büyük olasılıkla kişinin duyduklarına müdahale edecektir (pek çok analist divanda uzanan hastalarını karşılarında oturan hastalarına nazaran daha iyi duyduklarını ifade etmiştir; bunun nedeni fiziksel bakımdan daha yakın olmaları değil analistlerin hastalarının görünüşleri, yüz ifadeleri gibi şeylerle dikkatlerinin dağılmasıdır). Kişi düzenli aralıklarla pek de ilgisini çekmeyen konulardaki dil sürçmeleri ve ağızda gevelenen sözcükleri duyabildiğinde, ona daha çok hitap eden programlara yönelerek anlamı hâlâ kavrayıp ona odaklanmadan ya da onunla özellikle bir şey yapmaya çalışmadan (örneğin onu daha önce duyulmuş şeylerle kıyaslamadan ya da sonuçlarını idrak etmeden) mümkün olduğunca ses şeridine odaklanmayı adet edinebilir.

Klinisyen dil sürçmeleri ve sözel tökezlemelere bir kez uyumlandığında, bunları kendisinde, arkadaşlarında ve meslektaşlarında da fark etmeye başlayacaktır başlayacaktır. Ne var ki bunları analizanlarla yaptıkları seanslarda duyabilmesi biraz daha vakit alabilir zira analitik durumda başka bir yere nazaran anlama daha fazla odaklanır. Analizanların gerçekte söylediklerine karşı serbest dalgalanan dikkat gösterme becerimizi mükemmelleştirmek için, müzik öğretmenin sözleriyle söyleyecek olursak, sık sık “pratik, pratik, pratik yapmalısınız.”

Eğitimin Tuzakları

Şayet yoldan sapanların bizi kendilerinin bilinçdışının kandırılanları (olmakta kendilerine izin vermeyenler) olduğu gerçeğini vurgularsak, bu yıl seminerimde söylediklerimi eğitiminizi/yanılgınızı [edupation] sağlayan şey olarak sınıflandırabilirim.*

Lacan (1973-1974, 8 Ocak 1974)

Başka pek çok şey analisti en temelden analizanın söylediği çoğu şeyi duyamaz hale getirmeye katkıda bulunur (örneğin yüksek derecede obsesyonellik), bunlardan biri de eğitimimizin kendisidir. İster sosyal hizmetlerde, ister psikolojide, psikanalizde ya

* Lacan burada “education” (eğitim) ve “dupe” (kandırılmak; kandırılmış) kelimeleri arasında yeni bir kelime yaratıyor: “edupation”. [ed.n.]

da psikiyatride olsun, pek çok eğitim programında öğrenciler “uzman bilgi sistemleri,” *DSM*’de bulunan türden “bilgi sistemleri” gibi şeylerin olduğuna ve klinisyenler olarak bizlerin bunları olabildiğince iyi ve mümkün olduğunca çabuk bir şekilde uygulamakla mükellef olduğumuza inanmaya teşvik ediliyor. Yukarıda bahsi geçen her alandan eğitmenin, öğrencilere edindikleri uzmanlık bilgisini müşterilerine ya da hastalarına dağıtmalarını söylediklerini duydum ve bunu yapmadıklarında, sözümona ampirik açıdan geçerli kılınmış tedavi (EVT: Empirically validated treatment) protokolleri ve kanıta dayalı terapilerin (EBT: Evidence-based therapies) hepsine bile isteye burun kıvınyor durumunua düşüyorlar. Bu anlayışın ilerli sürdükleri üzere, psikoloji ve psikiyatri ne de olsa klinik pratikteki tahmin etme işinin ortadan kaldırılmasıyla artık bilimsel bir zemine yerleştirilmiştir. Klinisyenlerin belli bir hastanın ilgili psikoloji derneğinden onay mührünü almış tanışal el kitaplarında nerede yer aldığını kestirmek için yalnızca üstünkörü dinlemesi gerekir böylece bu el kitapları (ve ekleri) onlara hangi teknikleri kullanacaklarını söyleyecektir. Yalnızca saptayıp tedavi etmemiz öğretilen örüntüler ya da örüntü setlerine kulak vermeye başlarsak, *DSM*’nin radarında belirmeyen herhangi bir şeye kulak asmamamız muhtemeldir.

Neyse ki her program ya da eğitmen klinik pratiğin yukarıda zikredilen türdeki bilimsel temellerine gerçekten inanmıyor ya da tanı ve tedavi söz konusu olduğunda “checklist” yaklaşımını teşvik etmiyor. Aslında kurulu tıp düzeninin kendisi, ki bu kurulu düzen psikolog ve psikanalistlerce (saygıdeğerlik, toplumsal itibar, gelir ve varsayılan bilimsellik de dahil olmak üzere) çoğu zaman mümkün olan en çok açıdan taklit edilecek bir kurulu düzen olarak görülür, son yirmi otuz yılda tekrar tekrar salık verdiği prosedür ve tedavilerin büyük çoğunluğu için varsa bile çok az kanıta sahip olmakla itham edilmiştir, ki bu prosedür ve tedavilerin çoğu durdurulmuş ya da piyasadan çekilmiştir ve birçok doktor tarafından bile bilimden ziyade sanat olarak işlev gösterdiği kabul edilmektedir. ¹⁹ Ne var ki yüksek eğitimin yapısı ve kültürümüzdeki yeri, klinisyenleri sıklıkla, edindikleri üst düzey diplomalarla alanlarında

19 David Eddy, Doktor, Ph.D (“kanıta dayalı tıp” hareketinin öncülüğünü yapmış Duke Üniversitesi’ndeki Sağlık Politikaları Araştırma ve Eğitim Merkezi’nin başkanı) doktorların yaptığı işin ancak %15’inin “güçlü kanıtlarla” (yani klinik çalışmalarla) desteklendiğini ve diğer pek çok doktor ve sağlık hizmeti araştırmacılarının tahminlerini %20 ile %25 arasında bir yere konumlandığını tahmin etmektedir (Carey, 2006). Tıptaki sözde hizmet standardı, yani doktorların belli bir durumda sağlamsa beklenen tedavi (örneğin yanlış tedaviyle suçlanmamak için), bu nedenle nadiren sağlam bir zeminedir ve sağlam bir bilimsel zemin üzerinde olduğu düşünüldüğünde bile tıptaki klinik çalışmaların neredeyse üçte birinin sonuçları daha sonra tersyüz olur (Carey, 2006, s. 77). Psikoterapi araştırmalarının halihazırda tıbbın “bilimsel temeli”ni tekrar etmeyi başardığına inananlar iki alandaki literatürü de okumuyorlar. Burada tıbbın, psikanalizin ve psikolojinin bilimselliği iddialarıyla alakalı bilim tarihi ve felsefesi konularındaki karmaşık tartışmalara girmeyeceğim. Kısa bir tartışma için bkz. Fink (1995, 10. Bölüm).

güvenilir bir uzmanlık edinmiş olduklarına ve daha fazla çalışarak ya da hastaları vasıtasıyla öğrenecekleri çok az şey olduğuna inanmaya teşvik etmektedir. Pek çok kişi sürekli eğitim programlarını en iyi ihtimalle çocukça alıştırmalar olarak ve genellikle de atlanıp geçilmesi gereken bir başka sınav olarak görür. Sürekli eğitim programı derslerinin klinisyenlere klinik pratiğin yaşam boyu öğrenme gerektiren bir pratik olduğunu hatırlatmanın en iyi yolu olup olmadığı bir yana, klinisyenlere eğitimlerinin onlara genellikle buzdağının yalnızca görünen kısmını göstermeyi başardığı ve alanlarında hevesli okurlar olarak kalıp en az “içgörü” sahibi hastalarının yaptığı görünürdeki en derinliksiz yorumlara dahi açık olmalarının iyi olacağı hatırlatılmalıdır.

Soru Sorma

Ortaya konulan sorunu çözmekten ziyade devam ettirmek genellikle daha önemlidir.

Lacan (1998b, s. 425).

Bastırma ve aktarımın analizanı analiste anlattığı hikâyeleri budayıp uygun hale getirmesine ne ölçüde sevk ettiği düşünüldüğünde, analistin çalışmasının büyük kısmı analizan eksik ayrıntıları doldurabilsin, canlılığını yitiren cümleleri tamamlayabilsin ve söylediği belli şeylerle ne kastettiğini açıklayabilsin diye sorular sormaktan oluşur. Burası analistin analitik sürece yönelik direncinin muhtemelen kendini göstereceği yer olmasının yanı sıra analistin söylemesi gerekenden daha fazlasını söylemesinin muhtemel olduğu yerdir de.

Ön görüşmelerde, yani divanın kullanılmasından önceki (bir yıl ya da daha fazla süren) daha uzun ya da daha kısa yüz yüze seanslar yapılan dönemde, analist analizan bir şey söyledikten sonra yalnızca kaşını kaldırarak ya da analizana sorgulayıcı bir bakış atarak bir soru işareti oluşturabilir. Ancak bu türden bir soru işareti tam anlamıyla net değildir çünkü ortaya atılan soru analizanın henüz söylemiş olduğu şeyin tümü, son kısmı, söylenme biçimi ya da analizanın bunu söylerken sinirlenmesi ya da gülmesi hakkında olabilir; kısacası, söz konusu soru işareti belli bir şeye işaret etmez. Analizan bu durumda kaldırılan kaşı ya da sorgulayıcı bakışı, ne hakkında konuştuğunu bilmediğini ortaya koyan bir kınama ya da eleştiri emaresi veyahut da meseleyi daha derinlemesine işlemek için bir talep olarak istediği şekilde yorumlamakta serbesttir. Bu nedenle, özellikle de analistin her şeye eleştirel yaklaştığını düşünmeye yatkın analizanlar için daha net sorular sormak önem teşkil eder. Fakat her

konuşmanın potansiyel olarak ne kadar muğlak olduğu düşünüldüğünde, analist ne kadar az şey derse, sorusu muhtemelen o denli net olacaktır (daha sonra göreceğimiz üzere, analist bilerek “Peki ya buna ne demeli?” gibi açık uçlu bir formülasyon kullanmadığı zaman). Uzun, karmaşık sorular çoğu zaman analizani şaşırtır ya da kafasını karıştırır ve neredeyse daima eğer analizanın henüz söyledikleri tamamen unutulmasa bile bunların arka plana çekilmesine yol açar.

Eğer analizani “ailem çok sık taşınıp durduğundan ilkokulda çok zorluk yaşadım” derse ve analist de onun ne tür zorluklar yaşadığını bilmek isterse, çoğu zaman “Zorluklar mı?” diye soruvermesi yeterlidir. Analist bunun yerine “Bununla ilgili bazı örnekler verebilir misiniz?” diye soracak olursa, analizanın yaşadığı güçlüklerle ilişkin örnekler yerine ailesinin bir şehirden diğerine yaptığı farklı taşınmalardan örneklerle karşılaşabilir. Soru sorarken daha az her zaman daha çoktur ve analizani “Zorluklar mı?” sorusuna “Evet, zorluklar” diyerek karşılık verecek olursa, analist kolaylıkla “Ne tür zorluklar?” sorusunu ekleyebilir.

Netlik tabii ki her zaman en üretken şey değildir, analizani kimi zaman analistin sorusunda onun niyetlenmediği bir şey duyar ve duyduğu soruya yönelik tepkisi analistin sormayı amaçladığı soruya vereceği (daha sonra verilen) yanıtta genellikle çok daha ilginçtir. Bunun nedeni analizanın muhtemelen (hepimizin yaptığı üzere) kendisinin halihazırda düşünmekte olduğu şeyleri analistin söylediği şeylere yansıtmasıdır.¹

Bununla birlikte analistin analizani belli olayları ve rüyaları, gündüz düşleri ve fantaziler gibi bilinçdışı oluşumları enine boyuna tartışmaya sevk etmesi ve özellikle de analizanın atlamaya en meyilli olduğu detayların bir noktada ifade edilmesini sağlaması çoğu zaman büyük önem taşır. Analist bir kez analizanın belli konulara değinmemek ve tatsız ya da ayıplanası bulduğu şeylerden kaçınmak için kullandığı retorik strateji biçimlerine uyumlandığında, çoğu zaman bu konuların sonsuza dek değinilmeden kalmaması ve söz konusu ayrıntılardan süresiz olarak kaçınılması için sıkı çalışmalıdır. Analist her ne kadar analizani henüz yüzleşmeye hazır olmadığı şeyleri açığa vurması için zorlamamalıysa da, onu acı verici ya da güç konular hakkında konuşmaya teşvik etmekten geri durmamalıdır.

Analistin kendi direnci burada devreye girebilir çünkü analist için arkasına yaslanıp analizanın geçmişindeki zorlayıcı ve travma yaratıcı deneyimleri ifade etmesi için onunla çalışmaktansa analizanın konuşmak istediği her neyse onun hakkında

1 Analistin konuşmasının (gerek soru gerekse beyan biçimindeyken) muğlaklığa analizanın konuşmasından daha az yatkın olduğu düşünülmemelidir çünkü *her konuşma* potansiyel olarak çoğul-değerlidir ve birden fazla biçimde duyulabilir. Anlam Ötekinin mahallinde belirlenir (bkz. Fink, 2005b, s. 574-575).

konusmasına izin vermek çok daha kolaydır. Analizan acı verici meselelere derinleşmesine girmeye isteksiz olabilir ama analist bu duruma geri adım atarak karşılık verir ve analizana bunlar hakkında konuşmasını istediğini göstermezse, eğer bugün değilse bile yarın (aynca analist eğer analizan bunu kendiliğinden yapmazsa bu konuları ertesi gün gündeme getirmeyi unutmamalıdır) bu isteğini belirtmezse, bir analist olarak analizi her daim daha öteye taşıma arzusu yerine tedaviye kendi direncinin yol göstermesine izin vermiş olur.

Analizanlar çoğu zaman belli bir düzeyde, zorlayıcı deneyimleri ve rahatsızlık verici fantezileri hakkında konuşmaları gerektiğini bilir ve hatta bunlar hakkında konuşmak *isterler* ancak bunları analistle tartışmayı (reddedilme korkusu, o vakte dek zihinlerinde sadece boş bir hayal olarak gördükleri bir şeyi gerçek kılma korkusu ve açığa vurduklarıyla analisti heyecanlandırma korkusu da dahil muhtelif nedenler dolayısıyla) yine de güç bulurlar.² Analizanlarından biri üç yıllık analizden sonra bile bana ergenlik zamanlarında annesinin dolabında bir dildo bulmuş olduğundan bahsetmekten utanmıştı. Bu, seansta aklına geldiğinde hakkında konuşmakta olduğumuz şeye (analizanın yazma kaygısına) uymadığını hissetmiş ve ancak ben başına gelmiş şeyi anlatması için onu teşvik ettiğimde bunu isteksizce tartışmıştı. Bu meseleyi tartışmaktaki isteksizliğinin nedeni, bunun ebeveynlerinin ilişkisi hakkında ima etiklerinden ve kendi cinsel fantezi ve pratiklerinin bazılarıyla nasıl tınladığından hoşlanmayışydı.

Analist analizanlarının bunları tartışmasını teşvik edemediği takdirde, analizanlarının şu sonuçlardan birine ya da birkaçına varması muhtemeldir: Analist onlarla özellikle ilgilenmiyordur ya da başarılı bir analiz yürütmelerine kendini adanmış değildir; analist onların yaşam ve fantezilerini ayıplanası buluyor ve bunları işitmek istemiyordur; analist bunları işitmeye katlanamıyordur ya da belki de bu meseleler günün sonunda hakkında konuşulacak kadar önemli değildir. Bu sonuçlardan herhangi birine varılması, analizi hemen hezimete uğratacaktır.

2 Freud'un (1914a/1958) bize hatırlattığı üzere, analizanlar tedavinin başında çoğu zaman şaşırıcı biçimde kendi düşüncelerinden ve fantezilerinden bihaberdir ve bunlara dikkat etmeye teşvik edilmeleri gerekir:

Tedavinin başlanması bizzat hastanın hastalığına yönelik bilinçli tavırında bir değişim meydana getirir. Hasta çoğu zaman buna ağlayıp sızlanmaktan, bunu sağma görerek küçümseyip önemini azımsamakla memnun olmuştur. Geri kalan zamandaysa, hastalığın kökenlerine yönelik benimsediği deveduğu misali bastırma politikasını onun dışavurumlarına genişletmiştir. Bu nedenle hasta hangi koşullar altında fobisinin ortaya çıktığını doğru düzgün bilmeyebilir ya da obsesyonel fikirlerinin tam anlaşılma biçimini dinlemeyebilir... Dikkatini hastalığının olgularına yöneltecek cesareti bulmalıdır (s. 152).

Bunu yapması için analizana cesaret aşılamanın analiste düşüğü aşikârdır.

Analist analizanları zorlayıcı deneyimleri ve acı verici anıları hakkında konuşacak sorular oluştururken, durumu kendi sözcükleriyle ifade etmek yerine analizanın kelimeleriyle tıpatıp aynı sözcük ve ifadeleri kullanmakla iyi eder. Tercüme (kişinin denilenleri kendi sözcüklerine çevirmesi) ihanettir; analizanın söyleminin harfine ve çoğu zaman da ruhuna bir ihanettir. Kimi zaman analizanın bir şeyi ya da birisini nitelendirmekte kullandığı terimi tam olarak anımsayamayıp onun yerine başka bir terim koyduğumda, analizan genellikle onun bunu söylemediğini hemen bilmemi sağlar. Bir keresinde analizanın söylemiş olduğu bir şeyi bir sorunun parçası olarak tekrarlamak isteyip ifadeyi tam olarak hatırlayamadığımda, “Yani tartışmanızdan sonra seviştiniz değil mi?” demiştim ve analizan beni hızla düzelterek “Seks yaptık,” dedi. (Açıkça görülüyordu ki onun bakış açısına göre aralarında sevgi yoktu ve “sevişmek” ifadesini kullanmamıştı.) Sözcükler kayıtsız ya da birbiri yerine geçebilir değildir: *Menne* harfi harfine uymak daha iyidir. Bu durum analizanın dilinin ne kadar aşırı olduğundan bağımsız olarak ve analizanın kullandığı dil potansiyel olarak analistin hassasiyetleri için kınıcı olsa da böyledir (umalım ki analistin kendi analizi bu hassasiyetlerin çoğunu yumuşatmış olsun). Analizanın (çoğunlukla kaydadeğer bir duygulanımsal yük) kullandığı müstehcen sözcükleri tekrarlamaktan kaçınmak analistin bu tür bir dili ya da daha da kötüsü bunlarla ilişkili vücut kısımlarını ya da faaliyetlerini onaylamadığını ya da analizanın yaşamına ya da fantezi yaşamının çığ gerçekliğine katlanmadığını ortaya koyar. Bu da analizi çarçabuk hezimete uğrattırır.³

Analist bazı koşullarda birçok açıklayıcı soru sorarak analizane deneyimlerini ifade etmesinde mutlak surette yardımcı olmalıdır; analizan bu sorular olmaksızın daha tam oluşmamış bir deneyim olabilecek şeyin anılarıyla boğulmuş halde kendini kaybolmuş ya da kafası karışmış hissedebilir. Söz konusu bu sorularla, farklı kişiler için farklı anlamlara gelebilecek *istismar* gibi muğlak terimlerden kaçınmalı ve analizanın detayları düzelterek tamamlamasına olanak tanıyarak mümkün olan en küçük adımları atmalıdır. “Size parmaklarıyla mı dokundu?” sorusu “Size cinsel tacizde mi bulundu?” sorusuna kesinlikle yeğdir.

3 Bu, analistin kendi kaba terminolojisini ortaya sürmesi gerektiği anlamına gelmez. Analist yalnızca analizanın açtığı yolu izlemeli ve dolambaçlı sözlerden kaçınmalıdır. Açıkça konuşmaktan korkmamalıdır. Bu, analistin analizanın kullandığı her cinsel terminolojiyi vurgulaması ya da talantlı bir biçimde mümkün olan her cinsel çağrışımın peşinden gitmesi gerektiği anlamına da gelmez. Bununla birlikte cinsellik yaşamın önemli bir parçasıdır ve günümüzdeki bazı analistler cinsel terminoloji ve kinayelerin dilimize nasıl nüfuz ettiğine ve seksin nasıl öznenin benlik duygusunun merkezinde bulunup ilişkilerinin çoğuna renk verdiğine daha fazla dikkat etmelerinin onlar için iyi olacağını unutmamış görünmektedir.

Analist ayrıca analizanı aşan sözcükler kullanmanın (örneğin analizanın aşına olmayabileceği psikanalitik jargon sunmak gibi) cazibesine de kapılmamalıdır.

Analizanlanımdan biriyle ölü bedenlerin görüntüsüne verdiği görünürdeki cinsel tepkiye karşı duyduğu dehşet hakkında konuşurken, onun bu konu hakkında düşünmeye bile isteksiz oluşunu bertaraf edecek birçok soru sormam gerekti. Bu meseleye ilişkin serbest çağrışım yapamıyordu çünkü ölü bir beden gördüğünde penisinde duyumlar olmasının korkunç derecede ahlaksızca olduğu duygusunu taşıyordu (Naziler hakkındaki filmlerde ölü bedenler görmüştü). Onun gözünde bu durum onun bir canavar olduğunun kanıtıydı. Hissettiği suçluluk, ölü bir bedeninin uyumlu, birleşmiş bir şekilde hareket etmeyip penisinde bir tür büzülme hissine yol açan (penisinin de vücudun diğer kısımları gibi bağlantısız hale gelmesinden kaçınma çabasıyla olduğu kanısına varılabilir) parçalanmış vücut kısımlarının bağlantısız bir toplamı gibi hareket ettiği gerçeğinin açıklığa kavuşmasından sonra bir nevi yatıştı. Analizan cinsel zevklerinin onu bütün insani duygular alanının dışında bırakacak kadar sapkın olması duygusundansa kastrasyon kaygısıyla çok daha kolaylıkla başa çıkabilirdi. Bununla birlikte, penisindeki böyle bir duyumun onu kesinlikle Adolf Hitler ya da Gilles de Rais gibilerinin saflarına katıldığına ilişkin önsezisine dayanarak kendini suçlaması o kadar kuvvetliydi ki onun bu konuyu konuşmaktaki direncini aşabilmek için birbiri ardı sıra sorular sormam gerekti. Görünen o ki bu soruları sormadan bu türden kendini suçlamalardan kurtulması mümkün olmayacaktı.

Analist analizanlarla anadillerinden başka bir dilde çalışırken, analizanın kimi zaman kendi dilinden analistin anladığı dile çeviri yapıyor olabileceğini ve çevirinin de çoğu zaman ihanet olduğunu akılda tutmalıdır. Çeviri belli bir anlamı açık eder ya da aslına bakılırsa açık etmekte (aktarmak anlamında) başarısız olur. Analist analizana zaman zaman söylemindeki ve özellikle de rüyaları ve fantezilerindeki temel bazı sözcük ve ifadelerin anadilinde nasıl ifade edileceğini sormalı ve analist söz konusu dili bilmiyor olsa da, analizanın bu sözcük ve ifadeleri yüksek sesle telaffuz etmesini sağlamalıdır çünkü analizanın bu sözcüklerle sesleri temelinde (farklı anlamları olan sözcükler genelde aşağı yukarı aynı telaffuz edilir) ya da sözcüklerin çifte veya üçlü anlamlarına dayalı olarak çağrışım yapabilmesi ancak bu sözcüklerin yüksek sesle telaffuz edildiklerini işitmesiyle olur.

Anadili İngilizce olmayan bir analizan bana bir keresinde “nahoş bir rüyasını” anlattı. Bu rüyada “hisse senedi” [*stocks*] satan bir satıcıydı ve pek çok kişiye sorsa da hiç kimse hisse senedi almak ister gibi görünmüyordu ve onlara “hisse senetlerini” alması için yalvarmak zorunda kalıyordu. Seansa gelmeden evvelki tek çağrışımı düzenlemekte olduğu bir konferans ve bu konferansta konuşmaları için yalvarmak zorunda olduğunu hissettiği birtakım isim yapmış kişilerle ilgiliydi. Daha hemen başında, bağlam düşünüldüğünde analizanın kullandığı biçimiyle *stocks* sözcüğü bana

muğlak ve biraz tuhaf geldi. Ona bu sözcükle ne kastettiğini sorduğumda, kuşku-
lanımı doğrularasına Amerikan İngilizcesinde tipik olarak “mallar” [goods] ya da
“ürünler” [merchandise] olarak atıfta bulunacağımız bir şey kastettiği ortaya çıktı.
Bunun ardından ona aklında anadilinde bir sözcük olup olmadığını sordum. Bana
olduğu karşılığını verdi ve ondan bu sözcüğü yüksek sesle telaffuz etmesini istedim,
buna epey şaşırды çünkü onun anadilini konuşmuyor olduğum açıktı. Bu sözcüğün
başkası tarafından telaffuz edildiğini duyabilmesi için (“aynı şeyi” başka biri telaffuz
ettiğinde farklı şekilde duymaya meylederiz; bir başkasının konuşmasındaki muğlak-
lıklar ve iki tarafa çekilebilecek sözleri kendi konuşmamızda olduğundan çok daha
kolay duyarız çünkü kendimiz konuşurken dikkatimiz çoğunlukla esasen kastettiği-
miz anlama odaklanır) bunu ona çok doğru bir biçimde tekrarlama konusunda zor-
landığımı itiraf ediyorum ama sesi tekrar etmek için elimden geleni yaptım ve ona
bunun onda bir şeyler uyandırıp uyandırmadığını sordum. Onda bir şey uyandıрма-
dığını söyledikten sonra, sözcüğün anadilinde başka anlamları olup olmadığını sor-
dum. Bir anlığına düşündü ve ardından sözcüğün hediye ve penis anlamlarına da gel-
diğini söyleyerek güldü.⁴ Bu durum rüyanın olası başka bir anlamı olan ne karısını
ne de başka bir kadını yeterince uyaramadığı ve yakın zamanda onlara onunla yat-
maları için yalvarmaya başvurması gerçeğiyle ilişkili konuşmaya başlamamıza imkân
tanıdı. Bu, konuya girmeyi çok aşağılayıcı bulduğundan nasıl bahsedeceğini bilme-
diği bir konuydu. Rüyasının mallar, hediye ve penis anlamına gelen bir sözcük seçerek

4 Bir dilde mümkün olup diğerinde olmayan türdeki kelime oyunlarına istinaden Lacan şunu demiştir
(1973, s. 47): “Belli bir dil, tarihinin bu dilde ayak diremesine izin vermiş olduğu kelime oyunlarının
genel toplamından ibarettir.”

Bu kitap boyunca göreceğimiz üzere, gülmek analizde pek çok farklı rol oynayıp pek çok farklı
anlama gelebilir. Burada sadece analizanın yaptığı bir yorumun ardından gelen gülüşü fark edip
bunun hakkında soru sormanın önemini vurgulamak istiyorum zira gülmenin varlığı, çoğunlukla
analizanın henüz yapmış olduğu yorumdan şayet daha önemli değilse, onunla aynı derecede
önemli bir şeyin akla geldiğini belirtmektedir. Erkek analizanlarımdan biri annesi ölecek olsa neleri
özleyeceğinden bahsetmekteydi ve bahsettiği ikinci şey annesi uyandıktan sonra onun yatağında
yaptığı şekerlemeler sırasında annesinin kokusundan aldığı keyif oldu. Bunu söyledikten sonra güldü.
İlk başta, annesinin yatağında neredeyse 20 yıldır şekerleme yapmamışken bunu söylemesinin aptalca
olduğunu düşünmesinden dolayı güldüğünü düşündüm. Ancak güldükten sonra durakladığında,
onu güldüren şeyin ne olduğunu sormaya karar verdim. Psikanalitik literatürü biraz karıştırmasının
ve annesinden onu hiç emzirmemiş olduğunu öğrenmesinin ardından, onu bir keresinde açık açık
onun bütün “oral saplantıları”nın müsebbibi olmakla suçlamış olduğunu birdenbire hatırlamış
olduğunu belirtti. Önceki seansın “oral saplantıları”nı babasıyla ilişkilendirmiş olup annesini babasıyla
ilişkilendirilmiş her şeye karşı olmakla suçlamasının ışığında, bu söylediği özellikle çarpıcıydı. Eğer
teşvik etmiş olmasaydım, onu gülmeye iten geçici anıyı sözcüklere dökmesi pek muhtemel değildi.
Gülmek psikanalizde çok yakından dikkat etmemiz gereken bir şeydir.

bu konuya girmenin bir yolunu bulmuş olduğu söylenebilir. Söz konusu sözcüğün anadilindeki anlamını irdelememiş olsaydık bu yoldan faydalanılmamış olacaktı.

Analizan anadili dışında bir dilde analiz yaptığında (ayrıca analist de kendi anadili dışında analiz yaptığında) birtakım komplikasyonlar ortaya çıkabilir ama analistin özellikle dikkat etmesi gereken, analizanın konuştuğu dillerden birindeki bir sözcük ya da ismin telaffuz edildiği biçimin konuştuğu başka bir dilde farklı bir anlama geldiği ya da başka birine atıfta bulunduğu durumlarda olduğu üzere, dillerarası olgulardır. Bu türden “melez” sözcük ya da isimler, Amerika’daki Fransızca konuşan kişilerle yaptığım analizlerden edindiğim deneyimlere göre, çoğunlukla rüyaların şifresini çözmenin anahtarıdır (çift dilli ve kısmen çift dilli olanların rüya çalışmalarınca kullanılan özellikle isabetli kılık değiştirmeler oluştururlar) ve analist anadilini bilmediği bir analizanla çalıştığında bu sözcük ve isimlere karşı tetikte olmak için elinden geleni yapmalı ve analizanı da bunu yapmaya teşvik etmelidir.⁵

Bu tür sözcüklerin tamamen sesteş olmasına ya da tıpatıp aynı biçimde yazılmasına gerek yoktur. Bir keresinde bir analizan bana bir kadının ayak baş parmağını emdiği bir rüyasını anlatmıştı. Ayak baş parmağının fallik bir simge olduğunu derhal varsaymak yerine (tabii ki bu ihtimali göz ardı etmiş değildim)⁶, analizana anadilinde nasıl “ayak baş parmağı” denildiğini sordum ve o da İngilizce’de “umbrella” [şemsiye] sözcüğünü akla getiren bir sözcük telaffuz etti. Hemen yaptığı çağrışım çocukken bir defasında canı sıkıldığında çok keskin uçlu bir şemsiyeyle oynamaya başlamış olmasıydı. Şemsiyenin sivri ucunu sürekli olarak ayaklarının yakınındaki yumuşak çamura batırıyormuş ama sonra çamuru iskalayıp ayak baş parmağına vurmuş ve parmağını o kadar fena yaralamış ki hastaneye gitmesi gerekmiş. Ayak baş parmağını ne kadar kötü yaraladığını tarif ederken dili sürçtü ve parmağının çok şiştiğini söylemek yerine, kucağındaki elleriyle şişkinliğin ne kadar büyük olduğunu göstermek için abartılı bir jest yaparak “şemsiye çok şişmişti,” dedi. Kendi kendine açtığı bu yara ve kendini bir tür kastrasyona uğratması (ayak baş parmağının genişletilebildiği ya da kısaltılabildiği, emilebildiği vs. şemsiye benzeri bir nesne olarak) arasındaki ilişki, iki farklı dildeki sözcük parçaları arasındaki ilişkiye dayanıyordu. Rüya bu basit bağlantıdan çok daha karmaşıktı, annesiyle olan aşırı yakın ilişkisinden dolayı

5 Bazı edebi metinleri çevirenler de bunları kaçırmamak için tetikte olmalıdır. James Joyce’un *Finnegan Uyanması*’ndaki şu bir nebze saçma örneği düşünün: “Who ails tongue coddeau aspeca of dumbbillsilly?” Bu cümle yüksek sesle telaffuz edildiğinde Fransızca “Où es ton cadeau, espèce d’imbécile?” (“Hediye nereden seni moron?”) gibi gelir kulağa. Bu örneği Lacan da tartışır (2005b, s. 166).

6 Bkz. Freud’un ayak üzerine yorumları (1905a/1953, s. 155, dipnot 2).

babasının cezalandırılması gerektiği hissiyle ilişkiliydi. Ne var ki bu basit bağlantı analiziyle ilgili soru sormasaydım bu kadar kolaylıkla yapılamayabilirdi. Analizin bütün dilleri, kültürleri ya da gelenekleri bilmesi mümkün değildir; bu nedenle farklı şeylerin, terimlerin ve faaliyetlerin analizan için ne anlama geldiğini bilebilmek için sürekli soru sorması gerekir.⁷

Tanrı Ayrıntıda Gizlidir

Psikanaliz, analizanın içinde bir derinlik biçiminde değil bir kanser biçiminde bulunan bilinçdışı bilgiyi derinlemesine işlemesine izin vermeyi içerir.

Lacan (1973-1974, 11 Haziran 1974)

Süpervizyon verdiğim klinisyenlerle konuşurken, analizanlarına ilişkin yönelttiğim analizanın aile üyelerinin adlarının ne olduğu ve belli olaylar gerçekleştiğinde analizanın kaç yaşında olduğu gibi en basit soruları bile yanıtlamıyor oluşları beni çok şaşırtıyor. Görünen o ki geçtiğimiz 100 yılı aşkın sürede analistler isim ve tarihlerin pek de önemli olmadığını düşünür olmuş! Ama yine de zaman zaman aile üyelerinin adlarıyla erkek arkadaşların ve eşlerin adları arasında önemli bağlantılar bulunabilir. Kimi zaman analizanın belli bir zamanda gerçekleşmiş olarak aktardığı bir olay, aslında hatırladığından bir nebze daha önce ya da sonra gerçekleşmiştir; böylelikle bu olay analizanın önemini sürekli azımsadığı başka bir olayla aynı zamana denk gelir. Eğer analist olayların her biri gerçekleştiğinde analizanın yaşını ya da okulda kaçınıcı sınıfta olduğunu sorma zahmetine girmemiş olsaydı, olaylar arasında bir bağlantı kurulamazdı.

Analizanlarımdan biri bana ortaokul yıllarında, hiçbir erkeğin gerçekten istediği kadını elde edemediği sonucuna vararak gerçekten istediği şeyin peşinden gitmemeye yönelik “bilinçli bir karar” vermiş olduğunu anlattı (dört bir yanında “ideal kadınlar” için yanıp tutuşan ama sonuçta yalnız ve hüsrana uğramış erkekler gördüğünü söylemişti). Ne var ki bu bilinçli karar verdiği sırada neler olup bittiğine ilişkin sorduğum soruya karşılık olarak hiçbir şey anımsamadığını belirtmişti. Birkaç hafta öncesinde ona sorduğum başka bir soruya karşılık olarak, (çoğu insan için ortaokul yıllarıyla çakışan bir zaman dilimi olan) 14 yaşındayken onun için “her şeyi değiştirmiş olan” bir olayın gerçekleşmiş olduğunu söylediğini anımsadım. Analizanım ve kız kardeşi uzun yıllardır cinsel oyunlar oynamaktaydı ve analizanımın bu

⁷ Bu konuyla ilişkili olarak bkz. Lacan’ın (1988a, s. 196-198) Kuzey Afrikalı bir hastayla olan çalışmasına ilişkin anlattıkları ve benim buna ilişkin yorumlarım (Fink, 2004, s. 9-10).

oyun sırasında ilk defa boşalması 14 yaşındayken olmuştu. Bu yaşandığında ona ne olduğunu bilmiyordu ve bu durum hem onu hem de kız kardeşini epey sarsmış görünüyordu. Erkek kardeşinin onu “geri kazanma” çabalarına rağmen, kız kardeşi bir daha asla bu tür cinsel oyunlar oynamaya istekli olmadı. Görünen o ki analizanın gerçekte istediği şeyin (bu durumda kız kardeşi ve daha sonra ortaya çıkacağı üzere annesinin de) peşinden gitmemeye yönelik bilinçli karar, kötü bir durumu en iyi şekilde değerlendirmenin bir yolu olabilirdi pekâlâ.

Bu analizan zaman zaman kız kardeşiyle ilişkisindeki bu değişiklik hakkında ne kadar üzgün hissettiğini vurgulamış olsa da diğer zamanlarda bunu önemsiz gibi gösteriyordu. Ona söz konusu bilinçli kararın aslında bu değişimin yaşandığı zaman diliminde alınıp alınmadığını sorduğumda, bu değişimin bunun birkaç yıl öncesinde yaşandığı konusunda beni temin etti. “En azından kesinlikle öyle olmasını umuyorum,” diyerek sözlerine devam etti. “Aksi takdirde sadece [kız kardeşimle oynayan] bir çocuk olmazdım.” Öyle görünüyordu ki analizanın sonraki seansta kız kardeşiyle ilişkisindeki dönüm noktasının zamanını 14 yaşından 12 yaşına değiştirme ihtiyacını duymuştu, böylece kendini o kadar da sorumlu hissetmeyecek, o vakitler “daha iyisini bilmesi gereken” neredeyse yetişkin biri olduğunu hissetmeyecekti. Tarihleri aklımda tutmasaydım, analizanın kız kardeşiyle yakın ilişkisini kaybetmesi ve kendi arzusun-
dan vazgeçmesi arasında bir bağlantı kurmak yerine analizanın (“gençliği yoldan çıkaran” neredeyse yetişkin biri olması fikrine karşı) savunmasının baskın çıkmasına izin verebilirdim. Analizanın kız kardeşiyle ilişkisindeki “her şeyi değiştiren” olayı da almış olduğu “bilinçli kararı” da unuttuğunu not edin. Bilinçdışı olan, yani bastırılmış olan ikisi arasındaki bağlantıydı. Aslına bakılacak olursa, bastırma çoğunlukla iki farklı olay ya da düşünce arasındaki bağın ortadan kaybolmasını sağlayarak işler.⁸

Hemen bir sonraki seansta, tam da kız kardeşinin kendisi için ideal kadın olduğunu düşündüğü için mi cinsel fantezilerine başka bir erkeği dahil etmeye

8 Eş zamanlı olmayan, hatta zaman veya uzamda birbirine yakın dahi olmayan düşünce, fantezi ve olaylar arasında da Freud’un “geriye dönük etki” (*Nachträglichkeit*) olarak atıfta bulunduğu şey dolayısıyla önemli bağlantılar abii le bulunabilir. Bkz. Fink (1995, s. 22, 64).

Analizanlarımdan biri bana bir gün kendisi sekiz yaşlarındayken kız kardeşinin ona oral seks yaptığını anlattı. Birkaç hafta sonraysa bir kız ona ilk defa oral seks yaptığında on altı yaşında olduğunu ve buna dayanmadığını belirtti. Ona “Ama bu daha önce de gerçekleşti,” dediğimde, “Ah haklısınız! Beni benden daha iyi tanıyorsunuz!” diyerek karşılık verdi. Açıkça görülüyordu ki bu iki olay arasında hiçbir zaman bir bağlantı kurmamıştı. Bu bakımdan iki olay arasındaki bağlantı ya da bağın, bastırma eylemi yoluyla kırılmış olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte ikinci olaya verdiği tepki, hiç kuşkusuz ilk olayı deneyimlemesinden ve bu ilk deneyimin cinselliği hakkında bir şeyler öğrendiği aradan geçen yıllarda onun için ifade ettiği anlamdan etkilenmişti.

sürüklendiğini merak etti. Kız kardeşiyle doğrudan birlikte olduğunu hayal etmek tabu olacak ve fanteziye bir son verecekti (çoğu fantezide bir parça gizlenme gereklidir). Bunun yerine fantezilerinde kız kardeşiyle başka bir adamın ilişkisini erotikleştirdi, aynı şeyi kız kardeşini en yakın arkadaşlarına anlattığı ergenlik yıllarında da yapmıştı. Cinsel fantezilerindeki erkek aracının rolü uzun süre boyunca kafasını karıştırdı. On dört yaş bağlantısı bununla ilgili ilk yorumu bulmasına ve son ahlilde fantezilerinin başka yollar ve çeşitlemeler bulmasına olanak tanıdı.

İstediğimiz Şeyi Elde Etmek

Hakikat dışında başka bir şey anlatmayacağınıza yemin ettiğinizde, söylenmeyecek şey tam da hakikat olacaktır. Eğer öznenin hakikate ilişkin en ufak bir fikri varsa, söylemeyeceği şey bunun ta kendisi olacaktır.

Lacan (1976, s. 35)

Aldığımız yanıtların büyük oranda sorduğumuz sorulara dayandığı iyi bilinir. Oy kullanan kişilerden onların gözünde ihtiva ettiği önem bakımından önceden belirlenmiş bir meseleler listesini değerlendirmelerini isteyecek olursak, onlar için hangi meselelerin en önemlileri olduğu hususunda daha bilgili olamayabiliriz çünkü listeye doğru meseleleri dahil etmemiş olabiliriz. Sayfada oy kullanan kişilerin kendi meseleleriyle doldurabilecekleri birkaç boş satır bırakmazsak, muhtemelen onları en çok alakadar eden şeylere dair bilgimiz olmaz.

Benzer şekilde analitik çalışmadaki en iyi çıkar yol da “Bu seni güldürdü mü yoksa ağlattı mı?” diye sormak yerine (buna verilen yaygın karşılık “İkisi de değil, midemi bulandırdı!” olur) son derece ucu açık sorular sormaktır. Analizanalara aralarından seçmeleri için A ya da B, hatta A, B ya da C seçeneklerini sunmak yerine onlara söylemedikleri şeyler atfetmekten kaçınmak için genellikle elimizden geleni yaparız. Analizanın bir duruma vereceği muhtemel tepkiyi tahmin etmeye çalışmak yerine, basitçe “Ve?” ya da “Bu nasıl bir şeydi?” veyahut “Nasıl tepki verdiniz?” demek çok daha anlamlıdır (Çok daha net soruların sorulmasının gerektiği bu temel kurala istisna teşkil eden durumlardan daha önce bahsettim). Bu şekilde yaklaşmak analizanın istediği biçimde karşılık vermesini kolaylaştırır.

Soruları formüle etme biçimimiz aldığımız yanıtı kısmen belirler. Eğer “Bu sizin için acı verici miydi?” dersek, alacağımız karşılık muhtemelen “acı verici” ifadesini içerecek bir karşılık olacaktır. Halbuki basitçe “Buna ne dersiniz?” diye sormuş

olsaydık analizan tamamen bambaşka bir şeyi vurgulamış olabilirdi. Ucu açık sorulan rüya ve fantezilerle çalışırken bilhassa faydalı buluyorum. Bir gün analizanlarımdan biri, bir rüyanın ufacık bir parçasını hatırlayabildiğini söyledi. Rüyası babası ve bir yağmurluğa ilişkindi. Burada çalışılacak çok az şey olduğuna dair kanısını dillendirdi ama ben alışıldık bir şekilde “Peki ya yağmurluk?” diye sordum. “Hiçbir şey,” diye karşılık verdi. “Hiçbir şey mi?” On küsur saniyelik bir duraklamadan sonra soru sordum. Aradaki duraklamada belli bir yağmurluk imgesi gözünün önüne gelmişti ve kısa süre sonra bu yağmurluğu küçük bir çocukken kazara yanlış yağmurluğa asılıp kendini birden dükkânın park yerinde bir yabancıyla buluverdiği o gün babasının giymekte olduğu yağmurluk olarak tanıdı. Bu andan önce hikâyenin nasıl bittiğini hiç anımsamamıştı ama birdenbire ondan çok da uzakta olmayan babasını park yerinde ona doğru koşarken gördüğünü anımsadı. Babası onu kollarına alıp sarıldı, “sanki beni istiyormuş gibiydi... Belki de neticede çocuk istemişti.” Analizanın annesi oğlunu babasının hiçbir zaman çocuk istemediği konusunda ikna etmek için kayda değer bir çaba sarf etmişti ve bu durum analizanın babasıyla olan ilişkisini son derece olumsuz şekilde etkilemişti.

Soru ne kadar açık uçlu olursa, yanıt da o derece beklenmedik, öngörülemez ve çoğunlukla da verimli olur.

“Nedenini Bilmiyorum”

Hakikati keşfetmiyorum, onu icat ediyorum.

Lacan (1973-1974, 19 Şubat 1974)

Analizin erken evrelerinde analist çok sayıda soru soruyorsa, bunun amacı en azından kısmen analizanın kendisine sorular sormaya başlamasını sağlamaktır. Çünkü analizanın gerçek anlamda analize girmesi ancak kendi sorularını sormaya başlayıp kendi deneyimlerinin nedeni ve nasılı hakkında merak duymaya başlamasıyla olur. Bunun öncesinde, orada olmasının nedeni pekâlâ da eşinin analize gitmesini istemesi ya da patronunun kuvvetli bir biçimde yardım almasını salık vermesi olabilir. Analizan her ne kadar analistin ona yönelttiği soruları yanıtlamak için sebatla uğraşıyor olsa da, orada hâlâ gerçekten kendisi için, kendi nedenleri, kendi amaçları, kendi adına bir şeyler çözmek için bulunmaz.

Lacan’ın (2006, s. 251) belirttiği üzere, özne bir sorudur ve analizanın analizde öznel bir payı olduğundan analizan kendi sorusunu (ya da sorularını) oluşturduğunda

emin olabiliriz. Analizanın rüyalar, gündüzdüşleri, fanteziler ve yaşamındaki bir dizi olay aracılığıyla (neden sürekli bu kadar öfkeli olduğuna, neden geliştirmiş olduğu cinsel yönelimi geliştirdiğine, neden en çok ilgisini çeken alanın peşinden gidememiş olduğuna ya da istediği herhangi bir şeyin peşinden gidemediğine) bir yanıt bulma arayışında onu harekete geçirecek olan bu soruya yaptığı yatırımdır. Analiz zor ya da acı verici hale geldiğinde dahi devam etmesini sağlayan bu sorudur.

Bu nedenle söz konusu soru analizin önemli bir itici gücüdür ancak analist için analizanın böyle bir soruyu formüle etmesini sağlamanın doğrudan ya da kesin bir yolu bulunmamaktadır.⁹ Her analizan farklıdır: Kimileri daha analistin ofisine varmadan uzun zaman önce bir soru formüle etmiştir; kimileri hiçbir zaman bir soru formüle edemez görünür (“Eşimin derdi nedir?” ya da “Burada zaten ne yapıyoruz ki?” gibi sorular dışında) ve kimileri de daha uzun ya da daha kısa birtakım ön görüşmelerin ardından bir soru formüle etmeye teşvik edilebilir.¹⁰ Bu bahsi geçen son türdeki analizanlar, analist sürekli olarak açıkça ya da üstü örtülü biçimde “Neden?” sorusunu (Sizden yirmi yaş genç birini neden bir baba figürü olarak görüyorsunuz? Onunla neden rekabetçi tartışmalara girmeye devam ettiğinizi düşünüyorsunuz? Detoksifikasyona ilk kez gittiğiniz gün neden annenize alkolikliğinizi söylemek *zorunda* hissettiniz kendinizi?) ortaya koyduktan sonra, bu sorgulayıcı yaklaşımı kendi yaklaşımları olarak benimser. Analistin seanslar sırasında yönelttiği spesifik sorulara, seanslar arasında giderek daha fazla kafa yorar ve analizan son tahlilde kendi sorgulayıcı duruşunu benimsemiş görünür.¹¹ Analizan bir rüyayla ilişkili olarak geçmişinden bir olayı anımsadığında, “O vakit neden öyle davranmış olduğumu bilmiyorum,” diye düşünür ve kendisine *niye* öyle yapmış olduğunu sorar.

Görünen o ki analist sürekli olarak “neden?” diye sorarak belli durumlarda nedenini bilme arzusuyla ilişkili hale gelir. Lacan (1988, s. 1) yaşamdaki genel tavrımızın bilmeme iradesi olduğunu ileri sürmüştür: bize sıkıntı verenin ne olduğunu,

9 Freud, analizin itici gücünün hastanın daha iyi olma iradesi olduğunu ileri sürmüştür ama bizler sıklıkla hastanın gerçekten daha iyi olmak yerine her şeyden evvel her şeyin daha önceki haline dönmesini arzuladığını görürüz (bkz. Fink, 1997, 1. Bölüm).

10 Analizanlar arasındaki bu geniş çeşitlilik, analistin analizanda merak uyandırmak ve onu psikanaliz adındaki maceraya “kaptırmak” için kullanacağı açılış hamlelerinin, bu hamlelerin bir hayli sınırlı sayıda olduğu satrancın aksine sonsuz çeşitlilikte olduğu anlamına gelir.

11 Diğer psikanalitik bakış açılarından gelen analistler büyük olasılıkla bunu başka biçimlerde nitelendirecektir: örneğin analizanın analistle özdeşleşmesi ya da analisti içe atması olarak veya da analizanda “gözlenleyen bir benliğin” teşvik edilmesi olarak. 5. ve 7. Bölümlerde açıklık kazanacak nedenlerden ötürü burada Lacan’ın (2006, s. 628) iyi bilinen “İnsanın arzusu Ötekinin arzusudur” ifadesine atıfta bulunma eğilimindeyim.

yaptıklarımızı neden yaptığımızı, gizliden gizliye neyden hoşlanır görüldüğümüzü, hoşlandığımız şeyden neden hoşlandığımızı bilmeme iradesi. Bu bilmeme iradesini aşmamız için güçlü bir güdü, hatırı sayılır bir yatırım gereklidir ve analist için en alengirli görevlerden biri analizanlarında bu türden bir yanıtıma ilham verecek bir yol bulmaktır. Belki de analizanlarında bilmeye yönelik bir arzu uyandıran, sürekli yönelttiği sorularda görüldüğü üzere, en azından kısmen de olsa analistin bilme iradesidir. Analizanın merakının, neden olduğunu bilme arzusunun nedeni olmasına olanak tanıyan analistin sürekli soru sormasıdır.¹²

12 Başka bir yerde belirttiğim üzere (Fink, s. 11-14), yüz yüze yapılan ilk görüşmelerin sonunu belirten, analizanın yaşamdaki yönünün nedeni ve nasılına ilişkin kendi geniş sorularını formüle ettiği noktadır. Başka bir deyişle, bu nokta analistin analizanı divana geçirmeyi düşünmesi gereken noktadır.

Analist tabii ki seanslarda nelerin konuşulup konuşulamayacağını yönlendirmeye başlayacak kadar çok soru sormamaya dikkat etmelidir. Seanslar sırasında ele alınan genel konular ve seansların yönü, analizanın önemli bir çalışma yürütmekten bariz biçimde kaçındığı zamanlar dışında, analizana bırakılmalıdır.

Noktalama

Gerek İncil gerekse kanonik Çince metinler olsun simgesel yazıların elyazmalarının çalışılmasında, noktalama yokluğunun bir muğlaklık kaynağı olduğu açıkça görülebilecek bir gerçektir. Noktalama bir kez eklendiğinde anlamı tesis eder; noktalamayı değiştirmek anlamı yeniler ya da bozar ve yanlış noktalama anlamı çarpıtır.

Lacan (2006, s. 313-314)

Bir konuşmacının belli noktalarda durarak, bazı sözcükleri vurgulayarak, bazı sözcükleri hızla geçip bazılarını ağızda geveleyerek, belli deyişleri tekrarlayarak yazılı metinlerde bulunan noktalamaya benzer bir şekilde kendi söyleminin belli bir noktalamasını sunduğu düşünülebilir. Bu, bir bakıma önceden var olan noktalamadır, konuşmacının kendisince öne sürülen söyleminin okunmasına, kendi konuşmasına atfettiği anlama tekabül eden noktalamadır. Bu önceden var olan noktalama kimi zaman konuşmacının kendisine dahi yüzeysel ve sıkıcı gelebilecek (bu bakımdan okunması fazla kolaydır) tek bir okumayı olanaklı kılar ancak kimi zaman metni herhangi bir şekilde okumayı güçleştirir. Dinleyici zaman zaman (bilhassa önemli ya da hassas bir noktayı izlemeyi güçleştiren) ağızda gevelemeyle, söz konusu ibarenin başka bir kısmı daha önemli görünürken bu ibarenin bir kısmının seçici bir biçimde vurgulanmasıyla ya da daha hassas konularla ilişkili bir sözcük yağmurunun izlediği (bu sözcük akınının ta kendisi gizlemek yönündeki bir arzuyla çelişir görünmektedir) gündelik meseleler üzerine hızı iyi ayarlanmış bir konuşmayla karşı karşıya kalır. Burada önceden var olan noktalama konuşmacının sunduğu anlamı belirsizleştirebilir ya da onun sözcüklerini öyle bir şekilde sunar ki yalnızca aktarmak istediği anlam bu sözcükler içinde fark edilebilir.

Analist analizi yavaşlatmak, ağzının içinde telaffuz ettiği sözcükleri daha açık şekilde tekrarlamasını ve kendisini biraz daha bütünlüklü bir şekilde açıklamasını sağlamak çabasıyla, bu önceden var olan noktalamada bir değişime yol açmaya çalışır. Analizanlarından biri bir defasında "Erkek kardeşim hiç önemli değildi," yorumundan sonra bir nokta koydu. Bu noktayı bir virgüle dönüştürme ve analizi bu yorum hakkında ayrıntılı konuşmaya teşvik etme çabasıyla, meraklı bir "Hımm?" ile karşılık verdim. Bu onun bir anlığına duraksamasına ve sonra da bir arkadaşının bir keresinde ona anlattığı şeyin kafasına dank ettiğini söylemesine yol açtı: "Erkek kardeşimden nefret ediyorum, onu neden öldürmeyeyim ki?" Soru işareti eklemek (2. Bölüm'de gördüğümüz üzere) daha önceki ifadenin anlamını tamamen tersine çeviren (kişinin öldürmek isteyebileceği biri hiç de "önemsiz" gibi görünmemektedir) bir ifade daha eklenmesine yol açabilir.

Analistin görevinin bir kısmı bir nebze farklı, analizin konuşmasının "metni"nde daha önce hiç görünür olmamış anlamları ortaya çıkaran bir noktalama sağlamaktır. İlk biçimlerinde çoğunlukla noktalama falan olmayan İncil ya da Aristoteles'in çalışmaları gibi metinler, noktalamayı başka bir şekilde yaptığımız takdirde, hayli farklı şekilde anlaşılabilir ve bu metinlerin doğru yorumuna ilişkin tartışmalar yüzyıllardır şiddetle devam etmektedir. Analitik durumda analizin konuşmasının doğru bir noktalaması ya da yorumu olduğu varsayımıyla yola çıkmamalıyız ama yine de kimi noktalama biçimlerinin diğerlerine nazaran daha verimli olduğu sonucuna varabiliriz. Analizin halihazırda belli bir noktalamayla sunduğu bir metinle başlarız ve bu metni analizin metnin anlamına ilişkin kavrayışını istikrarsızlaştıracak ya da bozacak, dolayısıyla analizi için dönüştürücü olacak şekilde okumaya teşebbüs ederiz.

Bastırılmış Olanı Hedeflemek

Serbest dalgalanan dikkatimizle, analizin söylemiş olduğu şeyi kimi zaman salt bir tür kaçamaklı söz, diğer bir deyişle maddi bir denklik [kulağa tıpatıp aynı gelen iki sözcük ya da ifade] sayesinde duyarız. Analizin söylemiş olduğu şeyin tamamen farklı anlaşılabilirliğini fark ederiz. Ve analizin düşüncelerinin nereden geldiğini algılamasını tam da bunu tamamen farklı şekilde duyarak mümkün kılarız. Analizin düşünceleri llanguage'in varlığının kendisinden doğar. Llanguage analizin dünyası olduğuna inandığı şeyden başka-bir- yerde-var-olur (ex-sists).¹

Lacan (1973-1974, 11 Haziran 1974)

1 Llanguage (lalangue): Lacan'ın çalışmalarında bulunan karmaşık bir kavramdır ve bu kavramın iki sözcüğün (sects ve sex gibi) konuşurken tamamen aynı işitilmesini mümkün kılan şey olduğunu söylemek dışında burada bu kavrama girmeyeceğim.

Bir analist neyi noktalayacağını nasıl bilir? Analizan ne de olsa çok çeşitli beyanlarda bulunur. Bunlardan hangisi noktalamalıdır?

Psikanalistin nevroitiklerle olan genel stratejisinin bir parçası (analizan analistin dikkatli dinleyişi dolayısıyla ona bir miktar güvenir güvenmez) bastırılmış olanı hedeflemek olduğundan, yanıtlardan biri basittir: Kişi bilinçdışının herhangi bir (ve potansiyel olarak her) dışavurumunu noktalayabilir, yani yineleyebilir, vurgulayarak tekrarlayabilir veyahut da vurgulayarak sonrasında “hmm” diyebilir.² Alışıldık dil sürçmelerine ya da analizanın söylemek üzere olduğu şeyi birdenbire unutmaya nazaran bunlardan çok daha fazla vardır ama uzun süredir psikanaliz yapan kişilerin bu bariz dışavurumları dahi duymama ya da takip etmeme derecesi şaşırtıcıdır.

Bilinçdışının bariz ya da o kadar bariz olmayan dışavurumlarının başka örneklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Sıklıkla sözcüklere başlanır, sonra durulur ve sonra kimi zaman başka bir okumaya izin verecek şekilde tekrar başlanır. Örneğin analizanlarımdan biri görünürde “*exasperated*” (bezmiş, çileden çıkmış) demeye çalışırken takılıp bunun yerine “*ex-, ex-exasperated*” demişti. Bu (bilinçdışı olmakla birlikte) analizanın hakkında konuşmakta olduğu adam tarafından “terk edilmesine” –onun *ex* (eski)-âşığı olmasına– duyduğu kızgınlığın miktan konusundaki ısrarı olarak okunabilirdi.
- Sözcüklere çoğu zaman yanlış yerde başlanır. Analizanlarımdan biri “*my behaviour*” [benim davranışım] demeye başladı ama “*behavior*” kelimesinin “be” hecesini düşürdü. Kulağa “*my hate*” [nefretim] gibi gelen bir şey söylemesinin ardından ne yaptığını fark edip kendini durdurdu. Bu biraz zorlama olduğundan (“*haven*”ın ilk hecesi olarak telaffuz edilen “hav” ses olarak “*hate*”e yakın olsa da tıpatıp aynı değildir), şayet analizan bahsetmekte olduğu kişiye dair halihazırda epey hınç beslediğini açıklığa kavuşturmuş olsaydı, bunu noktalamayabilirdim. Ancak analizanı, davranışının yöneldiği bu adama dair asgari düzeyde beyan edilmiş öfkesiyle ilgili konuşmakta çok etkili oldu.

2 Gill (1982, s. 63) yansızlığı (nötrallite) “hastanın bütün üretimlerine, yani hastanın seans sırasında dediği ya da yaptığı her şeye eşit dikkat göstermek” olarak tanımlamaktadır. Burada bilinçdışına odaklanılması, [bu tür bir] yansızlık kavramının verimli bir psikanalitik çalışma için ne kadar uygunsuz olduğunu açıkça gösteriyor olmalı. Gill’in kendisi gerek ima gerekse direnç yoluyla aktarımı andıran herhangi bir şeye diğer her şeyden daha çok dikkat etmiş (bkz. 7. Bölüm) ve böylelikle kendi yaklaşımının hiç de yansız olmadığını ortaya koymuştur.

- Genellikle cümlelere başlanır ama sonra sesin canlılığı yiter. Analizanlarımdan biri annesi hakkında konuşmaktaydı ve “*My mother is pretty, pretty, pretty*...” [Annem epey, epey, epey...] dedi. Bir süreliğine durduğunda (sonra oraya çıktı ki aradığı sözcük aleladeydi), cümleyi orada durdurup “Anneniz güzel mi?” diye sordum. Konuşmacının vurgulamamış olduğu sözcük ve ifadeleri vurgulayarak, aynı metne farklı bir hava verir ve konuşmacıyı bu farklı havaya dikkat edip bunu derinlemesine işlemesi için yüreklendiririz.

Konuşmacı cümleye çoğunlukla belli bir şekilde başlayacak ve sonra da aşağıdaki şeylerden birini yapacaktır:

- Cümlelerin ortasında birdenbire durup farklı bir mevzuda yeni bir cümleye başlamak (örneğin, “Gerçekten istediğim... Her neyse, mesele şu ki...”). Burada analizanın ilk düşüncesini bitirmesini sağlamaya çalışmalıyız. Görünen o ki muhtemelen bir defa bu düşüncüyü tartışmaya başlamışken kendi hoşnutsuzluğuyla karşılaşması sonucu bu düşünceden kaçınmakta ya da onu sansürlemektedir.
- Cümlelerin ortasında birdenbire durup cümleyi yeniden yapılandırmak; muhtemelen aynı düşüncüyü muhafaza etmek ama bu esnada zihninde hazırlandığı asıl haliyle (cümleler konuşmacının zihninde önceden ne kadar hazırlanabilirse) cümlede daha sonra gelecek şeyden kaçınmak. Burada yine analizanın geri dönmesini ve ilk formüle edildiği biçimiyle düşüncesini tamamlamasını sağlamaya çalışmalıyız.

Cümlelerini, konuştukları sırada neredeyse sistematik biçimde yeniden inşa eden insanların olduğu açıktır ki ne var ki bunun bizleri kaçınma dışında bir şeyin iş başında olduğu hususunda ikna etmesi gerekmez. Kaçınma ve kaçamak olma hali muhtemelen onların konuşma biçimine başkalarının konuşma biçimine olduğundan daha özgüdür.³

Aslına bakılırsa 1. Bölüm’de bahsettiğim üzere, analist konuşmadaki her tür kaçınma biçimini, bu kaçınma ister eksiltme (bilerek ya da bilmeyerek bir cümledeki belli sözcükleri çıkarmak), ister dolambaçlı laf etme (akla gelen sözcük ya da deyimsel ifade yerine çapraşık bir ifade biçimi kullanmak) isterse başka bir retorik araç olsun, saptamak hususunda tetikte olmalıdır.

* *Pretty* sözcüğü İngilizce’de hem “epey, bir hayli” hem de “güzel” anlamına gelmektedir. [ç.n].
 3 Bazı Amerikalı siyasetçilerin cümlelerini konuşurken kronik biçimde yeniden inşa ettikleri bilinmektedir; bu durum büyük olasılıkla onların dürüstlüğüne (ya da dürüst olmayışlarına) dair bir ölçü olarak alınmalıdır.

Kaçınma, hikâyenin bir parçasının dışarıda bırakıldığı anlamına gelir ve eksik kısımların mümkün olduğu ölçüde yeniden oluşturulmasını sağlamak bizim sorumluluğumuzdur. Bütün hikâyeyi anlatmak (Lacan'ın dediği gibi [1973, s. 8] "bütün hakikati" anlatmak) hiçbir zaman mümkün olmasa da, yine de analizi zamandaki belli bir noktada yapabildiği kadarıyla hikâyenin olabildiğince çoğunu anlatmaya teşvik etmek önemlidir. Bunu yapmamak, analistin bastırılmış olana dair bütün işaret ve izlerin aktif bir biçimde peşinden gitmekte başansız olması anlamına gelir, ki bu da son tahlilde analist için analizin ilerleyişine direnç göstermekle aynı şeydir. Bu bakımdan, kaçınma analistin karşıaktarımının ayrılmaz bir parçası olarak anlaşılabilir (bkz. 4. ve 7. Bölümler).

"İşte size saçmasapan bir düşünce," "En aptalca şey aklıma geldi," "Eminim ki bunun hiçbir şeyle alakası yok," ya da "bu tamamen alakasız" gibi redlerin öncelediği ifadeler her zaman azami dikkat gösterilmelidir (can sıkıntısını ifade eden esneme ya da tamamen düz bir ses tonu gibi sözel olmayan işaretlerin de rahatlıkla red vazifesi görebileceği not edilmelidir). Bu tür redler, çoğunlukla analistin bir şeyi vurgulamasının ya da yorum yapmasının ardından analizan anlık bir sessizliğe gömüldüğünde sorulan alışıldık "Zihninizden ne geçiyor?" sorusu sorulduğunda yapılır. Analizan aradan geçen sürede zihninden geçmiş şeyle hesaplaşmak istemez gibi görünür ve bunun önemini azaltmaya çalışır. Analizan aklına gelmiş fikri "aptalca," "alakasız," "zoraki," "budalaca," "basmakalıp," "saçma" ya da "umulmadık" olarak adlandırır adlandırmaz, analist bu fikrin böyle olmadığından emin olabilir. Lacan (1998a, s. 11-13) analizi tam da bu türden aptallıklarla yaptığımızı söyleyecek kadar ileri gitmiştir. Bu tür terimler analizanın yakışksız ve konu dışı addettiği ve bu nedenle de bahsetmek istemediği düşüncelere karşı savunmalardır.

İlk etapta çoğunlukla dikkati eldeki mevzudan uzaklaştıran ya da dağıtan bir şey olarak görünen bir düşüncenin ("Yine patronumu düşünüyordum") incelendiğinde kesinlikle konuyla ilişkili olduğu ortaya çıkar, analizanın aklına tam da analistin noktalaması ya da yorumundan sonra gelmiş olmasının nedeni hiç kuşkusuz budur. Bu türden redlerin analizanın tarafında "kötü niyet" ya da "kasti" direnç olduğu şeklinde değerlendirilmesi gerekmemektedir. Analizan çoğunlukla terapinin belli anlarında ortaya çıkan imge, düşünce ve hislerin görünürdeki alakasızlığıyla aldanır ve günlük sohbetin teamüllerini izleyerek belli bir meseleden sapmamaya çalışır (analistin analizanda kırmaya çalışması gereken, ters tepen bir alışkanlıktır bu).

Sorumluluğun reddinin dışı vurduğuna benzer bir başka strateji de analizan tarafından önemli olmadıklarını ileri sürmek için rastgele bir biçimde yapılan yorumlarda görülebilir. Bir rüya seansın başında gelişigüzel bir biçimde bir kâbus olarak

ilan edilir ancak rüyanın kendisi marif edilirken rüyaya ilişkin kâbusu andıran hiçbir nitelikten bahsedilmez. Analizanın rüyanın kâbusu andıran niteliğini belirtmesi ya da anlatısının dışında bıraktığı rüyanın kabus gibi olan kısmını tekrar anlatması ancak analist analizana daha öncelikle ifadesini hatırlattığında olur. Sanki analizan analiste önemli bir şey anlatıp sonra da analistin dikkatini bu anlattığı şeyden uzaklaştırma stratejisini benimseyip “Beni lütfen bunun hakkında konuşurmayın!” der gibidir. Kısacası analizan analistin hem bir şeylerin farkına varmasını hem de varmamasını ister gibi görünür ve analist her zaman (analizanın savunmalarının değil) analizanın onun farkına varmasını isteyen tarafından yana olmalıdır.

Kimi zaman bir rüyada bir olay ya da figürle ilgili yapılan hayati çağrışım, analizan koltuk ya da divandan ayrıldıktan sonra ve söz konusu meseleyi o gün tartışmak için çok geç olduğunu düşünerek kapıya doğru gittiği sırada yapılan rastgele ya da gelişigüzel bir ibare şeklinde olabilir (değişken süreli seans uygulayanlar analizanın o noktada oturmasını ya da uzanmasını isteyerek seansı uzatmayı tercih edebilir; bkz. 4. Bölüm). Analist bir sonraki seansta şayet analizanın kendisi bu yorumdan bahsetmiyor ya da yorumu unutmuş görünüyorsa ona bunu hatırlatmayı unutmamalıdır.

İlk anlatıldığında dışarıda bırakılan ve ancak çağrışım sürecinin seans esnasında başlamasının ardından hatırlanan rüya parçaları, rüyanın anlaşılması için çoğu zaman bilhassa önemlidir. Benzer şekilde, analitik çalışma analizanla ilk evrelerin ötesine geçtiğinde, analist analizanı aktif bir biçimde rüyanın her bir ögesine çağrışım yapması için teşvik etmek zorunluluğu yerine (ki bu durum analizanın tarafında epey bir çalışma gerektirir ve genellikle aylar boyunca devam ettirilmesi gerekir, bu olmadığı takdirde analizan muhtemelen kısa yollara sapıp kendi rüyalarını yorumlamaya teşebbüs edecektir) çabalarını analizanı rüyanın kendiliğinden çağrışım yapmadığı o öğeleriyle ilişkili çağrışım yapmaya teşvik etmekle sınırlandırmalı ve dolayısıyla analizanın çağrışımsal ve yorumlayıcı çalışmasında *nelerin dışarıda bırakıldığını vurgulamalıdır*. Analistin bastırılmış olanı hedeflemeye devam etmesine olanak tanıyan, hikâyenin (belli bir olayı, bir aile dinamiğini, bir rüyayı, fanteziyi ya da gündüz düşünüyü anlatmanın) dışında bırakılmış olana yönelik bu sürekli vurgudur.⁴

4 Burada sanki bir hikâyenin dışında bırakılmış bir şey aslında bastırılmış gibi konuşuyorum ancak asıl bastırma genellikle çok daha kapsayıcı bir şey içerir. Bu, analizanın ister analiste isterse kendisine olsun, anlattığı *bütün* hikâyelerin dışında bıraktığı bir şeydir. Bununla birlikte, bir dipnotun içinden çıkarıldığı metinle belli bir bastırma ilişkisinin olması gibi belli herhangi bir cümle ya da hikâyenin dışında bırakılmış bir şeyin bastırılmış olduğu fikrinin bir nebze bulgusal değeri vardır. Doğrusunu söylemek gerekirse, bunun için doğru terim *baskılama* [suppression] olabilir.

Sebepsiz İnkârlar ve Aşırı Vurgulanmış İddialar

Olumsuzlama aynı zamanda bir şeyi itiraf etme biçimidir de.

Lacan (1974-1975, 18 Mart 1975)

Analistin genellikle noktalaması gereken başka bir ifade türüyse “sebepsiz inkâr” adını verdiğim şeydir. Analizan bu inkâr biçiminde, hiç kimse öyle olduğunu ileri sürmemiş olsa bile bir şeyin öyle olmadığına ısrar eder. Analizanlarımdan biri bir keresinde son seansımızdan sonra bir anısını hatırladığını ifade edip aceleyle şunu da eklemişti: “Bunun cinsel yönelimimle bir alakası olduğunu sanmıyorum.” Analizanım bunun ardından altı yaşındayken kuzenlerinin ona sürekli olarak çok kıyasüre sonra bir kıza dönüşeceğini söylediklerini anlatarak devam etti. Kuzenleri daha önce kendilerinin de karşı cinsin üyesi olduklarını ve onun yaşlarındayken diğer cinsle geçmiş olduklarını ileri sürmüştü. Ona annesiyle bunun hakkında konuşmayacağına dair söz verdirterek hiçbir şey söylemeyeceğine dair yemin ettirmişlerdi. Analizanın sebepsiz inkârındaki “sanmıyorum” sözcüğünü çıkarırmak ve bahsi geçen zamanda bir hayli rahatsız edici bulmuş olduğunu itiraf ettiği bu olayı kendisinin de belli bir düzeyde halihazırdaki cinsel yöneliminde bir rol oynamış olduğunu kabul etmesi olarak okumak pek zorlama görünmemektedir.

Bu türden sebepsiz inkâr durumlarında, kişinin mevcut bağlamdaki (bu durumda analitik bağlamdaki) herhangi birinin herhangi bir biçimde ileri sürmediği ya da onaylamadığı bir şeyi inkâr etmek için neden bu kadar vakit ve enerji harcadığı her zaman sorulabilir. Kişi buna karşılık olarak psikanalistlere ilişkin bildikleri düşünülecek olursa, analizanın yalnızca analistin varacağını varsaydığı sonucun önüne geçmeye çalıştığı karşılığını verebilir. Bu durum bazı analistler için doğru olabilecek olsa da, söz konusu düşünce reddedilmiş ya da yansıtılmış biçimiyle ilk olarak analizanın aklına gelmiştir, başka bir deyişle daha sonra bunun hakkında konuşuyor olacağı kişiye atfedilmiştir ve aslına bakılırsa, henüz bahsi geçen analizanın durumunda, bunun pekâlâ halihazırdaki cinsel yönelimiyle alakalı olabileceğini ilk aklıma sokan kendisi olmuştur (ki o sırada henüz hikâyeyi bile duymamıştım).

Bu tür sebepsiz inkârlar terapi bağlamında olduğu kadar günlük yaşamda da yaygındır. Giriş mahiyetindeki “Eleştirel olmak istemem ama...” ibaresi muhatabınızın eleştirel olmayı amaçladığı yönünde aşikâr bir uyarıdır, aynı şekilde “acımasız olmaya çalışmıyorum, dediğim şu ki...” ibaresi de muhatabınızın aslında acımasız olmaya çalıştığının en azından bir düzeyde farkında olduğunu açık bir göstergesidir.

Sebepsiz inkârlara benzeyen bir başka şey de “aşırı vurgulanmış iddialar” adını verdiğim şeylerdir. Analizan (ya da siyasetçi, yönetici veyahut başka biri) burada bir şeyi o kadar kuvvetle ve sürekli tekrarlar ki dinleyici bunun nedenini merak etmeye başlar: Eğer konuşmacı söylediği şeye bu kadar hararetle inanıyorsa, onu bu denli göze batan bir şekilde vurgulama ihtiyacını neden duyuyordur? Analizanlarımdan biri “Kesinlikle, kesinkes, açıkça hatırlıyorum ki...” demiş ve beni aslında belki de hatırladığını ileri sürdüğü şeyi hatırladığından pek de emin olmadığı konusunda şüphe duymaya sevk etmişti. Benim tarafımda herhangi bir inanmama emaresi olmadı çünkü ortaya henüz yeni bir konu atmıştı ve ne söyleyeceğine dair hiçbir fikrim yoktu. Burada da yine konuşmacı “gereğinden fazla itiraz eder” gibi görünmektedir.

Bağlamından Çıkarılmış

Psikanaliz bilinçdışının varlığına [œ-sistence] dayalı bir pratiktir.

Lacan (1973-1974, 11 Haziran 1974)

Birinin söylemini noktalamanın bariz yollarından biri bu söylemi ona kelimesi kelimesine tekrarlamak, böylelikle deyim yerindeyse bu söylemi vurgulamak, altını çizmek ya da bu söylemin üzerinde durmaktır. Kimi zaman tıpatıp aynı sözcüklerin bir başkası tarafından tekrarlandığını işitmek, bunların farklı bir şekilde duyulmalarına olanak tanıyarak bu sözcüklere yeni bir ışık tutar. Diğer zamanlardaysa yalnızca analizanın söylemindeki bazı sözcükleri geri tekrarlamak, mesela analizanın birkaç dakika önce annesini nitelendirmek için kullandığı aynı ifade tarzını sevgilisini nitelendirmek için de kullanmış olduğu gerçeğini vurgulamak için asıl bağlamındaki birkaç sözcüğü ayırıp söylemek, daha faydalı olabilir.

Deyimsel pek çok ifadenin birden çok anlamı vardır ve yalnızca analizanın ifadesinde kullandığı deyimsele ifadeyi tekrarlamak, cümlelerin anlamına analizanın aslında amaçlamış olduğundan bir hayli farklı bir ışık düşürebilir. Örneğin analizanlarımdan biri bir rüyayı tarif ederken şöyle demişti: “Rüyada bir tür nesne tutuyordum ve ona vermek için koştum.” Analizana yalnızca “ona vermek için” kısmını tekrarladım, bu ifadenin analizanın cinsel fantezilerindeki önemini anımsamıştım (söz konusu ifade fantezide kim olduğu açıkça saptanamayan biri tarafından telaffuz ediliyor ve analizana bir kadınla seks yapmasını söylüyordu). Bu ifadeyi cümleden yalıtıp, analizanın rüyada sunulduğu haliyle (herhangi bir nitelikten yoksun)

nesnenin gizemli tuhaflıklarına ve bunu birine hediye vermenin ne anlama gelebileceği konusuna daha az odaklanıp bunun yerine söz konusu ifadenin mecazi anlamlarından birini düşünmesine olanak tanıdı.

Aynı analizan başka bir rüyada tanıdığı bir kadını gördü ve kadının kırmızı bir bluz giydiğini fark etti. Sonra aşağıya baktı, “sanki bedeninin üst kısmındaki kırmızıyı bedeninin alt kısmına aktarmak, sanki kırmızı görmek [*to see red: Türkçe “gözünü kan bürümek” ifadesine yakın bir ifade; ed.n.*] istiyordum.” “Kırmızı görmek” hiç şüphesiz öfkelenmek anlamına da gelir ve analizanın ifadesinin tümü yerine yalnızca bu çoğul-değerli sözcükleri tekrarlayanın daha anlamlı olduğu aşikârdı. (Bu durumda analizan çifte anlamı kendisi fark etti ve bu durum kayda değer bir fikirler ağının oluşmasını beraberinde getirdi.)

Bazen muğlak olan deyimsel ifadenin kendisi değil bunun analizanın sözcelemesinin gramerine dahil edilme biçimidir. Örneğin analizanlarından biri karısıyla olan ilişkisinden bahsetmekteydi ve ağzından şöyle bir ifade çıktı: “I was trying to earn her keep” [Onun geçimini/himayesini kazanmaya çalışıyordum]. Ardından ben “Her keep?” diye sordum. Söylemek istediğini altüst ettiğini, bu nedenle karısı tarafından himaye edilmeye mi yoksa onun geçimini mi sağlamaya çalıştığının açık olmadığını fark etti. Kısa süre sonra aynı analizan başka bir kadın hakkında konuşuyordu ve şu şikâyetle bulundu: “Bana ilişkin görüşü yiyip bitirici”ydi [*“withering”*]. “Yiyip bitirici mi?” diye karşılık verdiğimde, hem sözcüğün cinsel çağrışımını hem de kastettiği anlam olan (ki bunu herhalde yalnızca bağlam ortaya çıkarabilirdi) söz konusu kadının ona ilişkin olumlu kanaatinin azalmakta olduğunu duydu. Ardından görüşü [regard] sözcüğünün bakış olarak da anlaşılabilirliğini fark etti: Kadının ona bakması bitmesine/sönmesine neden oluyordu.⁵

- 5 Casement (1991) analizanın söylediklerini bağlamından çıkarmaya yönelik ilginç bir örnek sunmuştur:

Eğer bir hasta “Patronum bana kızgın” diyecek olursa, bu usulca “birleri birlerine kızgın” biçiminde soyutlanabilir. Kimin kime kızgın olduğu belirsiz kalır... Nesnel bir şekilde aktarılan bir olgu beyanı, hastanın patrona yansıtılan öfkesine bir referans, terapistin kızgın olarak görülmesiyle aktarıma yer değiştirmiş bir referans ya da hastanın terapisti kızgın olmasıyla ilgili dolaylı bir referans olabilir (s. 37).

Casement temel olarak *kızgınlık* sözcüğünü bağlamından koparmış ve bu sözcüğün aklına gelebilecek kadar çok sayıda şeye uygulanmasına izin vermiştir. Ben de, analist sözcükleri ve deyişleri bu şekilde bağlamlarından çıkartıp analizana tekrar ettiğinde, analizanın çoğunlukla “Bu aslında annemin kullandığı bir ifade...” benzeri bir şeyler söylediğini ekleyeceğim.

Analistin sözcük ve ifadeleri bağlamından kopararak, bilinçdışının rüya oluşumu sürecinde yaptığı şeyi tersine çevirdiğini not ediniz. Freud’un (1900/1958, s. 165-188) bizlere söylediği

Analizan ın ilk etapta çok az ya da hiç çağrışımı olmadığını ileri sürdüğü uzun, karmaşık bir rüyanın tanıfıyla karşı karşıya kalındığında, çoğul anlamlılıklarla nede niyle birkaç farklı yöne götürebilecek olan rüyadaki sözcük ya da deyimleri vurgula mak genellikle faydalıdır. Bir analizanın bana anlattığı çeşitli sahneler barındıran ay rıntılı bir rüyada, bir noktada yuvarlak bir masa etrafına oturmuş birbirlerine mutlu bir şarkı söyleyen keşişler vardı ama analizan bunun “yanlış bir tınısı” [*false ring*] ol duğunu söyledi. “Yuvarlak masa”nın birtakım farklı düşünce zincirlerine yol açabile ceği aşikârdı ancak analizana geri tekrarladığımda analizanın evliliği, evliliğe yol açan dış koşullar (vize sorunları), bu vesileyle satın aldığı yanlış yüzük [*false ring*] (altın ye rine gümüş), bu yüzüğün daha sonra bir yangında yitirilecek olan altın bir yüzükle en nihayetinde değiştirilmesi gibi konularda birden fazla seansı kapsayan malzeme nin ortaya çıkmasına yol açan “false ring” sözcükleriydi. “Bu şeyi ciddiye almıyor duk,” dedi. Babasıyla ilişkilendirdiği evlilik kurumundan kaçmak istediğini belirtti. Babası her ne kadar her zaman “neşeli olmalısın” dese de, bu analizanın kulağında doğruymuş gibi çınlamıyordu [*false ring*]; aksine takınılan bir şey, “ailesi için takın dığı” neşeli bir yüz gibiydi. Analizan için birinin kocası olmak, aseksüel, evcilleşti rilmiş ve arzudan yoksun olup toplumun iyi, dürüst üyelerinden biri olarak nite lendirdiği babası gibi olmak demekti. Aslına bakılırsa analizan ve müstakbel karısı evlilikten önce birbirlerine karşı tutkulu olmuş olsalar da, analizan evliliğin ardın dan ona artık çekim duymaz olmuştu. Potansiyel olarak çoğul anlamlı “false ring” sözcüklerini bağlamından koparmak, daha önce tartışılmamış pek çok malzemenin ortaya çıkmasını sağlamasının yanı sıra analizanın “beni sağaltacak, beni tam kıla cak... gerçekten olmam gereken kişi olabileceğim o tek özel kişiye” söz verdiği ideal evlilik görüşünün de tartışılmasını beraberinde getirdi.

“Tutarsızlığı” Hoş Karşılama

Retorik dışında bir şey yoktur.

Lacan (1974-1975, 21 Ocak 1975)

Noktalamaları bilinçdışının dışavurumlarıyla sınırlandırmak kesinlikle bir analistin benimseyebileceği en güvenli yaklaşımdır çünkü analistin kendi gündeminin etkisini,

üzere, rüya birinin yaptığı yorumlar ya da bir gün önce bir yerlerde okunmuş ibareler gibi “günün kalıntılarını” alır ve rüyadaki gerçek meselenin ne olduğunu gizlemek için bunları farklı biçimlerde yeniden oluşturur. Analist bunları rüyanın görünür bağlamının dışına çıkardığında, analizanın bunların günün kalıntılarındaki asıl kaynağını anımsamasına olanak tanır; söz konusu bu kalıntılar analisti de içerebilir ancak bunun her durumda böyle olduğu varsayılmamalıdır (olasılıklar arasında bir olasılıktır bu).

mesela hastanın özellikle bir şeyin farkına varmasını, belli bir noktaya ulaşmasını ya da belli bir amacı başarmasını istemesini asgariye çeker ve terapi sürecinde analizanın bilinçdışını en sadık rehber olarak benimsemesini sağlar.

Bununla birlikte bu türden dışavurumlar kimi zaman analizin başlangıcında işleri başlatmak için yeterli olmaz. Bazı hastalar ilk seanslarda çok az dil sürçmesi ya par ve rüyalarını, gündüzdüşlerini ya da fantezilerini hatırlamadıklarını ileri sürer. Bu durum klinisyene noktalaması için çok az şey verir ve dolayısıyla da dikkatle dinlediğini göstermek dışında aşikâr başka bir katılım yolu sunmaz.

Peki öyleyse analist neyi vurgulayacak, geri tekrarlayacak ya da noktalayacaktır? Analizanın analistle konuşurken tutarlı olmak için çok çabaladığını aklı getiren herhangi bir şeyi. Örneğin analizan “ama bu uzun hikâye” deyip sonra konuyu değiştirmeye başlayabilir ya da “kastetmeye çalıştığım şey bu değildi” diyebilir. Bu türden ifadeler hastanın çağrışımlarında ve düşüncelerinde, hasta ortaya koymaya çalıştığı şeyi hatırladığı vakit sansürlenene, yaşam hikâyesinin belli alanlarına doğru (muhtemelen kasti olmayan) bir sürüklenmeye işaret eder. Bu tür durumlarda tutarlı kalma ve konudan sapmama, analiste kendini olabildiğince net ve anlam üretmeye muktedir göstermeye yönelik bilinçli niyet, hastanın çağrışımlarının daha “özgür” yönüne baskın gelmeye başlar ve analist hastanın bu sürüklenmeyi izlemesini teşvik ederek iyi eder, ki bu durum üstü örtük bir şekilde analistin herhangi bir şekilde analizandan tutarlı olmasını istemediğini ortaya koyar. Düşüncelerini ve konuşmasını tutarlı olmaya zorlayan analizanın benliğidir, halbuki bastırılmış olanı bir an için görmemize olanak tanıyan analizanın “serbest çağrışımları”dır (her ne kadar daha derin bir bağlamda serbest olmasalar da).

Analizanın tek bir fikrinin olduğunu varsaymayız; aslına bakılırsa analizanın kimisi bilinçli, kimisi bilinç öncesi, kimisi ise bilinçdışı çelişkili düşünce ve arzularca meskûn olduğunu varsayabiliriz. Ve tabii ki analizanın ağzından çıkana bütünlük ve tutarlılık dayatmaya teşebbüs ettiğinde analizanın benliğiyle iş birliği yapmayı istemeyiz. Tutarsızlıklar belirdiğinde (analizan ister seans süresince isterse bir seanstan ötekine hissettiklerini ya da istediklerini tartışırken kendisiyle çelişsin) analizanı hiçbir şekilde tutarsız olmakla suçlamayız; aslına bakılacak olursa analizanın tek bir fikrinin olmadığı, Lacan’ın belirttiği üzere (2006, s. 693) “bölünmüş bir özne” olduğu halleri vurgulamaya çalışırız.

Sanatçı Olarak Analist

Baştan itibaren öznenin söyleminin oluşturduğu partisionun okunabileceği üç ya da dört ses perdesini ortaya çıkarmak bizim görevimizdir.

Lacan (2006, s. 253)

İyi bir ressamın diğer insanların baktığı “aynı şeye” bakıp farklı bir şey gören ve bunu bizim için görünür kılın bir olduğu düşünülebilir. Ressam daha önce görmemiş olduğumuz bir şeyi açığa çıkarır, onu algılanabilir kılar. Van Gogh’da bu eski bir ayakkabı çiftindeki insanlık olabilir. Monet’deyse sıcak yaz güneşinin etkisindeki bir bahçenin parıldayan renkleri olabilir. Bir fotoğrafçı da ışık ve dokularla benzer bir şey yapar. Orada olan ancak onun yardımı olmaksızın görülmeyen bir şeyi, halihazırda orada olan ve deyim yerindeyse görülmeyi bekleyen bir şeyi ortaya çıkarmak için film, filtre, pozlama süresi ve diyafram açıklığı ayarlarını kullanır. Acemi bir müzisyen nota kağıdına yazılmış notaları aşağı yukarı doğru hızda çalmak için çabalar ama başarılı bir müzisyen değişen hız ve vurgu aracılığıyla tıpatıp aynı notalarda örtük halde bulunan çok sayıdaki melodi ya da sesi incelikli bir şekilde açığa çıkarır (bu kitabın kağındaki Bach füğünde olduğu gibi).

Bu, biz terapistlerin yaptığı şeye ilişkin düşünmenin de verimli bir biçimi olabilir. Bizler de orada olan, halihazırda orada olup duyulmayı bekleyen, ancak yardımı-mız olmadan duyulmayan bir şeyi açığa çıkarırız. Analizanlarımızdan birinin bir defasında ifade ettiği üzere, arzusu bir hırıltı, bir kalp hırıltısı gibiydi, öyle belli belirsizdi ki analize başlayana dek bu sesi hiç kimse, kendisi dahi duymamıştı.

Kesme (Değişken Süreli Seans)

Bir seansın bitişi özne tarafından ister istemez kendi ilerleyişinin bir noktalanması olarak deneyimlenir. Öznenin kendi zaman çizelgesine, hatta kaçamak manevralarına bağlamak amacıyla bunun geliş anını nasıl hesapladığını ve bunu nasıl bir silah gibi tartarak ve sığınacak bir yer için yapacağı üzere dikkatle izleyerek nasıl beklediğini biliriz.

Lacan (2006, s. 313)

İngilizce konuşulan dünyada Lacan'ın bütün kavramları arasında hem en iyi hem de en az bilineni muhtemelen kesmedir (*scansion*). Pek çok kişi, Lacancı psikanalizde seansa, kimi durumlarda aniden, son veren kişinin analist olduğunu bilir. Bu bakımdan kesme Lacan'ın en bilinen kavramıdır (muhtemelen Lacan'ın kavramlarından birine ilişkin asli bir şeyi bu denli çok okuyucunun kavraması nadirdir). Ne var ki kesmenin neden ve nasıl kullanıldığını çok az kişi söyleyebilir, herhalde bu bakımdan da Lacan'ın en az anlaşılan kavramıdır. Aslına bakılacak olursa, Amerika'daki psikanalitik kurumlarda konuşma yaptığım, yürütülen tartışma sunduğum konudan bağımsız olarak şaşmaz biçimde değişken süreli seans konusuna gelir ve dinleyicilerden herhangi birinin kesme dışında bir sorusu olup olmadığını sorana kadar da ara ara bu konuya yoğunlaşır.

Bu bölümde kesmenin neden ve nasıl yapıldığına ilişkin birkaç konuyu açıklamaya çalışacağım. İlk olarak birkaç yanlış anlamayı açıklığa kavuşturmak için ve-
rin. Değişken süreli seans, seansın ille de aynı ülkedeki diğer klinisyenlerin standart

olarak uyguladıkdan süre her neyse (ister 30 dakika, ister 40 dakika isterse 45 dakika, 50 dakika ya da 55 dakika olsun) ondan daha kısa olduğunu ima etmez. Bahsi geçen bütün bu seans süreleri dünyanın farklı bölgelerindeki farklı klinisyenler tarafından (ve çoğu zaman aynı ülkedeki, hatta aynı şehirdeki farklı klinisyenler tarafından) standart addedilir ancak hiç kimse bu türden bir değişkenlik karşısında şaşkınlığını ifade etmez.¹

Değişken süreli seans en azından teoride, analistin bir seansı (Freud'un [1913/1958, s. 127-128] kendisinin kimi zaman yaptığını belirttiği üzere) çok faydalı bir yönde ilerlemekte olan çalışmayı devam ettirmek, bir fantezi ya da rüyanın yorumunu en azından kısmen tamamlamak, hangi nedenden ötürü olursa olsun (analizanın anadilinin başka olması, ilerlemiş yaşı, bölgesel konuşma örüntüleri ya da sırf kişisel alışkanlık ya da becerileri) bilhassa yavaş konuşan ya da eldeki meseleye ısınması uzun zaman alan bir analizanla analitik çalışmayı teşvik etmek ya da bir hayli farklı bir açıdansa seanslar için sistematik bir biçimde önceden büyük miktarda malzeme hazırlayan, böylece seanslarda planlanmamış, kendiliğinden ya da şaşırtıcı hiçbir şeyin gerçekleşemediği ya da en önemli laflarını tam da analistin kapısından çıkmak üzereyken eden bir analizanı şaşırtmak için yerleşik seans zamanının ötesine genişletmesine olanak tanır. Analizin ilk birkaç haftasında, 45 dakika geçmeden seansı nadiren sonlandırırım ve ilk birkaç seans analizanın yaşamına ilişkin olabildiğince bütünlüklü bir genel fikir edinebilmek adına yoğunlukla bir saat on beş dakikayı geçer (bu durum analizanla çalışıp çalışamayacağımızı düşünmeme ve tedaviye nasıl yön vermek gerektiğini belirlememe hızlıca olanak tanır ve analizanın da beraber yürütebileceğimiz türdeki çalışmanın tadını hızla alabilmesini sağlar). Analiz ilerledikçe, seans süreleri bir ölçüde kısaltmaya meyleder (belli analizanlarla diğerleriyle olduğuna nazaran daha fazla) ancak kimi zaman 45 dakikadan uzun seanslar da gerçekleşir.

Kimi zaman dile getirildiğini işittiğim ikinci yanlış anlaşılırsa, Lacan'ın analistin seansları keyfi ya da rastgele biçimde sonlandırmayı (ya da benimsediğim kesme [scansion] sözcüğünün fiil hali olan ve İngilizce'deki *scan* fiilinin alakasız pek çok başka anlamı olduğundan Fransızca *scander* fiilini model alan *scand* yapmayı) salık verdiğidir. Lacan bunun aksine mümkün olduğunda seansları en çarpıcı noktada, yani analizan seansın en çarpıcı ifadesini ya da sorusunu dile getirdiğinde, sonlandırmayı salık vermektedir. Bunun söz konusu nokta, ifade ya da sorunun aşikâr, şeffaf ya da apaçık olması gerektiğini ima ettiği düşünülmemelidir.

1 Hiç şüphesiz her klinisyen bir standart benimseyip ona uyduğu müddetçe, analitik çerçeve düşkünlüğü tatmin edilmiş olur.

Analistin seansı sonlandırdığı ifade ya da soru çoğunlukla birçok farklı şekilde anlaşılabilir ve analizan bunların hepsini o seansla bir sonraki seans arasındaki zamanda düşünmeye bırakılır. Seansı böyle bir noktada kesmek, seanslar arasındaki zaman sırasında analizani bilinçli ya da bilinçdışı biçimde işe koşturmak için tasarlanmıştır. Kişi söylediğini en son duyduğu şeyi en iyi şekilde hatırlamakla kalmaz, bitirilmemiş bir görev çoğunlukla bitmiş bir göreve kıyasla zihni çok daha fazla meşgul eder (bu, psikolojide “Zeigarnik etkisi” olarak bilinir). Çoğul anlamlı, muğlak ya da gizemli bir ifade açık, tam anlamıyla net bir ifadeye kıyasla analizin ilerlemesini sağlamada genellikle çok daha faydalıdır. Buradaki amaç, analizanın yalnızca seanslarda değil seanslar dışında da olabildiğince çok çalışmasını sağlamaktır çünkü analizanın kendi aklına gelen çağrışım ve yorumlar genellikle analist tarafından yapılanlardan çok daha ikna edicidir.²

Kesme yalnızca noktalamanın bilhassa vurgulu bir biçimidir. Analist seansa son verdiğinde, yalnızca bir cümlelerin veya paragrafın sonuna bir nokta, ünlem ya da soru işareti koymayıp bu noktalama işaretlerini bir metnin bir kısmının ya da bölümünün sonuna koyuyordur. Bu nedenle de “Bir seansı ne zaman kesmek gerektiğini nasıl biliyorsunuz?” sorusu en son bölümde tartışılan soruyla yakından ilişkilidir. “Bir seansta neyi noktalayacağınızı nasıl biliyorsunuz?”

2 Son yıllarda her şeyden evvel sigorta şirketleri ve devletin finanse ettiği kliniklerin ön ayak olduğu ve çeşitli ekollerden terapistlerce isteksizce olmakla birlikte iyi kötü riayet edilen terapiyi giderek daha kısa bir sürece dönüştürme itkisi, neredeyse kaçınılmaz biçimde bu sürece kısa devre yaptırır. Terapist analizani kendisinin bir yorum formüle etmesi için zaman tanımak yerine “yorum yoluyla içgörü sağlamaya” (Malan, 1995/2001, s. 3) teşvik edilir. Bu durum, içgörü ve bilgi kişinin kendisi dışındaki birinden gelmeye devam ettiğinden öznenin yabancılaşmasını uzatır. Ayrıca Freud’un (1925b/1961, s. 235-236) bir şeye ilişkin bilginin (şimdideki bir şeyler geçmişteki bir şey ya da üzeri örtülmüş veya unutulmuş bir hissin arasındaki bağlantının) zorunlu olarak “bastırmanın kaldırılmasını” oluşturmadığı yönündeki temel içgörülerinden birini genellikle ihmal eder. Analizanlar çoğunlukla “x, y ve z’yi gayet iyi biliyorum ama yine de aynı şekilde hissediyorum” ya da “yine aynı şekilde davranmaya devam ediyorum” der. Kişinin bir şeye ilişkin soyut ya da bilinçli bilgisini ifade edebilmesi, sorunun çözüldüğü anlamına gelmez. Freud’un (s. 236) belirttiği üzere, “Bunun neticesi bastırılmış olanın bir tür entelektüel kabulüdür, öte yandan bastırmada aslı olan şey varlığını devam ettirir.” Farklı bilgi biçimleri vardır. Bir şeyin soyut bilgisi, hiç de kişinin bunu ilişkilerinde hissedebilmesi, başka bir deyişle yeni bir şekilde deneyimleyebilmesi değildir. Hatta Freud (s. 236) kimi zaman “bastırılmış olanın tam anlamıyla entelektüel kabulüne yol açmakta” başarılı olduğumuzu ancak “bastırmaya yol açan sürecin kendisinin bununla ortadan kalkmadığını” belirtmiştir. Ferdinand de Saussure (1916/1959, s. 68) “bir hakikate hakkı olan yeri vermek yerine bir hakikati keşfetmek çoğu zaman daha kolaydır,” dediğinde benzer bir şey demek istiyordu.

Kesme ayrıca en çarpıcı nokta’yı vurgulamak dışında başka şekillerde de kullanılabilir; örnek için bkz. Carrade (2000).

Örnek olarak, yapmış olduğum bazı “vurgulu noktalamalar”dan bahsedeceğim. Bunlardan birisi, yaklaşık 25 yıldır tanıdığı ve “muhteşem bir adam” olarak ağızta bulunduğu birinden bahseden bir kadın analizanlaydı. Analizan seansın başlarında ve aslında bu seanstan önceki birkaç seans boyunca “birini sevmenin” onun için önemi hakkında konuşmaktaydı. Analizan bu “muhteşem adam” hakkında bir süre konuştuktan sonra ikisi arasında “bir aşinalık, bir memnuniyet [*contentment*]” olduğunu söyledi ancak “memnuniyet” yerine “münakaşa” [*contention*] dedi. Bu dil sürçmesini hızla fark edip gülmeye başladı. Seansı, daha önceki seanslarda bir miktar tartışmış olduğumuz bir şeyi, analizanın ilişkilerinin çoğunu nitelendiren rekabet ve çekişmeyi, vurgulamak amacıyla o noktada sonlandırdım.

Yaptığı dil sürçmesi söylemeyi “kastettiği” şeyin neredeyse tam karşısı bir şey söylemeyi içeriyordu ve anlamı en başta bir hayli belirsiz olup analizan tarafından hakkında uzun uzadıya çağrışım yapılması ve ayrıntılarına inilmesi gereken türde bir dil sürçmesi değildi. Bunun yerine, analizanın kahkahası aslında söylemiş olduğu şeyin ilişkisine dair çizmeye çalıştığı resme taban tabana zıt olduğunu fark ettiğini gösteriyordu. Bir şeylerin nispeten uzun uzadıya tartışılmasından sonra beliren bilinçdışının bu türden dışavurumlarını, seansı sonlandırmak için bilhassa faydalı buluyorum zira bunlar analizanı kendi içindeki çelişiklere kafa yormaya sevk etmeye meyillidir.

Başka bir vakadaysa, ruhsal bir pratik ve bir yaşam biçimi olarak Budizm’le (özellikle de Budizm’in cinsel pratikleriyle çatıştığını fark etmişti) ilişkisinde bir tür karara varabilmesi için terapiye gelen erkek bir analizan, analize başlamamızın üzerinden birkaç ay geçtikten sonra bana kendi sözleriyle ifade ettiği üzere, analize başlama “bahanesi”nin daha iyi bir Budist olmak, “zihnini evcilleştirmek” [*to tame*] olduğunu hatırlatıyordu. Bunu derken dili sürçtü ve “*two-time*” [aldatmak] ile tıpatıp aynı telaffuz edilen “*to time*” sözcüklerini söyledi. Ona “*to/two-time*” sözcüklerini tekrarladığımda bir anlığına duraksadı ve sonra şöyle dedi: “Şimdi Budizm’i sizinle aldatıyorum... Yoksa sizi Budizmle mi?” Seansı o noktada sonlandırarak analizanı kendisinin ortaya attığı soru hakkında kafa yormaya bıraktım. Keza analizan bu soruya kafa yormuştu ve hemen bir sonraki seansın başında bundan bahsetti.

Seanslarda kesme için uygun o kadar farklı türde nokta vardır ki bunların ufak bir kısmını bile listelemek imkânsızdır (daha fazla örnek için “Seansın İç Mantığı” başlıklı sonraki kısma bakabilirsiniz). Verdiğim örneklerde, söz konusu zaman dilimlerinde analizlerde yürütülmekte olan çalışmanın yalnızca en açık hatlarını ortaya koydum. Herhangi bir vakaya ilişkin hiçbir açıklama kimi okuyucuları kesmenin uygunluğuna dair ikna edemeyeceğinden, şimdi izin verirseniz daha genel bir meseleye dönelim.

Kesme ve “Analitik Çerçeve”

Seansların belli bir uzunlukta olması yönündeki kuralı katıyetle uygulamakta sergilediğimiz yansızlık, bizi aşikâr bir şekilde eylemsizlik patikasında tutar. Ancak bu eylemsizliğin bir sınırı vardır, aksi takdirde hiç müdahale etmezdik; öyleyse bu noktada müdahaleyi imkânsızlaştırıp ayrıcalıklı kılmanın manası nedir?

Lacan (2006, s. 314)

Her ne kadar bütün analistler bir şekilde noktalama yapsalar da (her analistin tıpatıp aynı noktalama tekniğini kullanmadığı aşikârdır) ve her ne kadar hiçbir analistin Lacan'ın noktalama fikrine bu sıfatla itiraz ettiğini işitmemiş olsam da pek çok analist kesmeye ciddi biçimde karşı çıkmaktadır. Bu analistlerin çoğu “analitik çerçeve”nin önemine atıfta bulunurken, ki buna birazdan döneceğim, pek çoğu da bana sıkıldıklarında, yorgun olduklarında, bezdiklerinde ya da sadece başka bir şey yapmak istediklerinde de seansları kesecekleri endişesini taşıdıklarını ifade ederek, yürüttükleri analizlere *herhangi bir şekilde* müdahale ettiklerinde kendi amaçlarına dair bir güvensizlik beslediklerini ortaya koymuşlardır. Sabit süreli seanstan ellerini faydalı bir şekilde bağlayan bir şey olarak bahsetmişler, sanki bu büyüklükteki bir noktalamayı kullanmaları için onlara güvenilemeyeceğini ve analizanlarının kendi güvenilmezliklerinden ötürü karşılıklı olarak bağlayıcı bir yasayla korunması gerektiğini hissetmişlerdir. Analizin ilerlemesini sağlaması muhtemel noktalarda seansları sonlandırma becerilerine bu kadar az inanç duyuyorlarsa, bu analistlerin analizanın söyleminin potansiyel olarak önemli diğer kısımlarını noktalama hususundaki becerilerine duydukları inanç da merak konusu haline gelir.

Bu analistlerin ister ufak isterse büyük bir biçimde olsun etkili biçimde noktalama yapma becerilerine yönelik inançlarının olmayışının, günümüz analistlerinin analizin nasıl ve neden sağaltıcı olduğuna ilişkin görüşlerinde yaşanan büyük değişimle alakalı olduğundan şüpheleniyorum. Freud'un yaptığı üzere (1916-1917/1963, s. 282) analizanın tarihindeki boşlukları doldurmasını ya da onun kendini kavrayışını veyahut da Lacan'ın yaptığı üzere tedavi edici olanın yalnızca simgesel boyut olduğunu vurgulamak yerine, günümüzdeki analistler tedavi edici olanın çoğunlukla analizanın analistle olan ilişkisinin ta kendisi olduğu fikrini destekler (bu ilişki genellikle “özgül olmayan etkenler” ya da “genel etkenler” başlığı altına dahil edilir)³, özellikle analistin söylediği ya da analizanın

3 “Özgül olmayan etkenler” fikrini takdim eden Rogers (1951) gibi görünüyor. Bu fikir terapistte empati, sıcaklık ve içtenlik gibi nitelikler içerir.

söylemesini sağladığı bir şey olduğu fikrini değil.⁴ Böylece terapide dikkat simgeselleştirme çalışmasından saptırılır ve gerçekten önemli olduğu düşünülen güvenli, iyi yapılandırılmış, koruyucu bir ilişkidir. Bu yaklaşım 1950'lerde Fransa'da zaten popülerleşmekteydi. Lacan meslektaşlarından birinin "analist söyledikleri ve yaptıklarından ziyade ne olduğuyla tedavi eder," dediğini alıntılarlamaktadır.⁵ 20. yüzyılın ikinci yarısında ve 21. yüzyılın başlangıcında klinisyenlerin "analitik çerçeve"ye giderek daha fazla önem atfetmesine neden olan şey, analizan ve analistin analizanın tarihini ve arzusunu açık bir şekilde ifade etmek için yaptığı çalışmanın aksine analistin kişiliğine ve ilişkiye yapılan vurgudur.⁶

Psikotik hastalar için güvenli, güvenilir, öngörülebilir bir ortamın bilhassa hayatı olduğuna inanan Winnicott (1954/1958b, s. 279-289), analitik durumda koruyucu sınırların sıkı bir destekçisiydi. Winnicott psikotiklerin tıkanmış olan ve bu tıkanıklığın giderilmesi gereken türde bir doğal gelişimsel süreci düzeltmeleri için daha erken dönemdeki belli evrelere gerilemeye ihtiyaç duyduklarını ortaya koyan gelişimsel modeliyle,⁷ hastaların bu türden bir gerilemeye angaje olabilmesi için terapistin yeterince güvenebilmeleri adına güvenilir bir çerçevenin olması gerektiğini hissetmekteydi. Winnicott'un kendisinin her zaman katı biçimde sabit süreli seanslara riayet ettiğine inanmıyorum (bkz. Margaret Little'in 1990 tarihli Winnicott'la olan analizine ilişkin anlatısı; bu anlatıya göre belli seanslar diğerlerinden daha uzun

4 Bu fikir güya farklı psikoterapi biçimlerini kıyaslayan araştırmalarca (mesela Frieswyck vd., 1986; Gaston, 1990; Goldfried, 1991; Castonguay vd., 1996; Ablon ve Jones, 1998) desteklenmiştir. Bu çalışmalar söylendiğine göre terapistin benimsediği terapötik teknikten bağımsız olarak, hastaların genellikle terapiyi en faydalı buldukları zamanın terapistleriyle iyi bir ilişkiye (iyi bir "terapötik işbirliği"ne) sahip oldukları zaman olduğunu iddia ettiklerini göstermektedir. Bu konuya dair yorumlarımı bu bölümün ilerleyen kısımlarında ve 7. Bölüm'de görebilirsiniz.

5 Lacan (2006, s. 587) tarafından "Tedavinin Yönü"nde alıntılanan Sacha Nacht (1956, s. 136). Bu türden fikirler genellikle analistin analizana "duygusal yeniden eğitim" ya da "düzeltici duygusal deneyim" (Alexander ve French, 1946) sağlamaları gerektiği ya da analizan için "yeterince iyi anne" işlevi görmeleri (Winnicott, 1949/1958a, s. 245, 1960/1965a, s. 145) inancıyla el ele gider.

6 Görünen o ki "çerçeve" metaforunu ilk ortaya koyan analitik durumun arka plan ("benlik olmayan") bağlamını tanımlamak isteyen José Bleger'di (1967). Bleger'in amacı Winnicottçu bir biçimde analizi "kucaklayıcı bir çevre" olarak tanımlamak değildi ancak bu metaforun kullanımı artık kontrol edilemez duruma gelmiştir.

Marion Milner (1952, s. 194) "çerçeve" sözcüğünü daha önce kullanmış olsa da bu sözcüğü kavramsallaştırmamıştır. Milner şunu yazmıştır: "Hasta analitik ilişkinin simgesel gerçekliği ve seansın çerçevesi dışındaki libidinal doyum arasındaki farklılığa daha etraflıca tahammül edebilir hale geldikçe, daha iyi olur."

7 Gelişimsel modellere ilişkin yorumlarımı 9. Bölüm'de görebilirsiniz.

sürmüştür); bu durum güvenli bir çerçevenin ille de seans süresindeki değişkenlikle uyumsuz olmadığını ortaya koyar. Winnicott'un gerilemenin önemine ilişkin inancı ister kabul edilsin ister edilmesin⁸, kan bir biçimde sabit süreli seansa riayet etmeden psikotik hastalarla güven tesis etmek son derece mümkün görünmektedir.

Burada vurgulanması gereken şey Lacan'ın, kimi zaman seansları ani biçimde sonlandırmayı da içeren, kesmeyi oldukça açık biçimde psikotiklerle değil nevrotiklerle çalışmak için formüle etmiş olmasıdır.⁹ Aslına bakılırsa, Lacan analizanların muğlak ifadelerini seansları sonlandırmak için uygun noktalar addetmek şöyle dursun analistin psikotiklere çoğul anlamlı, muğlak ve gizemli beyanlarda bulunmamasını ya da kendi ifadelerindeki muğlaklığı vurgulamamalarının uygun olduğunu düşündüğünü iddia etmeyi göze alacağım (bu durum 10. Bölüm'de göreceğimiz üzere, en azından kısmen psikozda alışıldık türden "kapitone noktalarının" [*point de capiton*] yokluğundan dolayıdır). Psikotikler söz konusu olduğunda amaç anlamı yapısöküme uğratmak değil yeniden inşa etmektir ve kesme tekniği açıkça nevrotik bir analizanın kendine ilişkin kavramsallaştırmasını silkelemek, sorgulamak ya da yapısöküme uğratmak için tasarlanmıştır. Çarpıcı ya da ani bütün tekniklerin kullanımı, pek çok analistin zihninde nevroz ve psikoz arasındaki ayrımın zamanla ortadan kaybolması ve yine zaman içerisinde güya hem nevrotik hem de psikotikler için uygun bir tür analitik tekniğin oluşturulmasıyla büyük ölçüde azalmış görünmektedir. Şayet her tanısal kategoriden hastalar aynı teknikler kullanılarak tedavi edilecekse, o zaman kesmenin ve hatta daha yumuşak kılıklarıyla noktalamanın pek çok biçiminin bertaraf edilmesi gerekir.¹⁰ Ancak Lacan (her ne kadar

8 Winnicott'un (1954/1958b) psikanalizde gerilemeye ilişkin sunduğu nispeten dar tanımın, alışıldığı üzere çok genişletilmiş olduğunu not ediniz. Winnicott bu duruma dair şunları söylemiştir:

Bu arada bir vakada ne zaman çocuksu davranış ortaya çıksa, gerileme sözcüğünün kullanılmasının faydalı olduğunu düşünmüyorum. Gerileme sözcüğü, benimsememiz gerekmeyen popüler bir anlam kazandı. Psikanalizde gerilemeden bahsettiğimizde, benlik örgütlenmesi ve kaos tehdidinin varlığını ima ederiz. (s. 281)

Winnicott (s. 290) ayrıca gerilemeyi büyük oranda psikotiklerle sınırlandırmış ve "son derece patolojik nedenler dışında bir analistin hasasının gerilemesini istemesi için hiçbir neden olmadığını" ifade etmiştir. Lacan'ın gerileme üzerine bazı yorumları için bkz. Lacan (1998b, s. 426; 2006, s. 617-618).

9 Winnicott (1955-1956/1958c, s. 297) nevrotiklerle çalışmaya dair şunu söylemiştir: "Sağlam bir benliğin olduğu ve analistin bebek bakımının ilk dönemlerinin olması gerektiği gibi gerçekleştiğini düşündüğü durumlarda, analizin ortamı yorumlayıcı çalışmaya nazaran önemsizdir. (Ortam sözcüğüyle, idare etmenin bütün ayrıntılarının toplamını kastediyorum.)"

10 Ancak McWilliams (2004) gibi birinin dahi (kendisi bütün tanı kategorilerindeki hastalar için tek bir teknik biçimini öneren bir analisttir) (s. xi) burada bahsi geçen nedenlerin en azından bazıları nedeniyle birkaç dakika değişmesi koşuluyla değişken süreli seansa izin verdiği not edilmelidir.

pratikte bu ayrımı yapmak her zaman kolay olmasa da) nevroz ve psikoz arasında sıkı bir ayrım gözetmekte ve bu iki farklı tanısıl grup için birbirinden büyük ölçüde farklı yaklaşımlar formüle etmektedir.

Mini-Kastrasyon Olarak Kesme

Kesmenin Zen olarak bilinen tekniğe belli bir benzerlik sergilediğini belirtmiş tek kişi ben değilim...

Bu tekniğin götürüldüğü aşırılıklara gitmeden, çünkü bunlar kendi kısıtlamalarımızın dayattığı belli kısıtlamalara ters düşecektir, bu tekniğin temel ilkesinin analizde sağduyulu bir uygulaması, bu uygulama kendi içinde özneyi yabancılaştırmaya yönelik herhangi bir tehlike barındırmadıkça, bana sözde dirençlerin analizinin belli yöntemlerinden çok daha kabul edilebilir geliyor.

Çünkü söylemi yerle yekesan etmesinin nedeni konuşmayı meydana getirmektir.

Lacan (2006, s. 315-316)

Lacan kesmeyi zaman zaman “kesik” olarak adlandırmaktadır ve pek çok klinisyen, seanslarını ister tam belli bir süre sonra, ister birkaç dakika farkla isterse sistematik biçimde değişken süreli seans uygulayarak sonlandırıyor olsun, analizanların kimi zaman analist seansı sonlandırdığında onları kestiğini hissettiklerinin farkındadır: Analizan kendini belki cümlesinin ortasında belki bir düşünce ya da hikâyenin ortasında kesilmiş ve/veya şimdi dikkatini başka hastalara çeviren analistle irtibatının kesildiğini hissederek. Analizanlar kesmeye kimi zaman mini-kastrasyon olarak atıfta bulunur ve seansın kesilmesi kimi vakalarda “yetersiz kastrasyon” (bkz. Fink, 1997, s. 66-71, 184-193) olarak adlandırılabilir. ¹¹ Ancak psikotikler için kastrasyon gerçekleştirilmemiştir ve belli ifadeleri kuvvetle vurgulamak ya da sorgulamak amacıyla tasarlanmış ani kesmeler, psikotik analizanı büyük ihtimalle sadece öfkeli edecektir. Psikoz durumunda seansları tematik olarak, yani belli bir olay, deneyim veya rüyanın tartışıldığı sırada değil de bu tartışma aşağı yukarı tamamlandıktan sonra sonlandırmak çok daha anlamlı görünmektedir. Sabit süreli seans yapan klinisyenlerin dahi ani sonlardan kaçınmak adına, kendilerini psikotik

¹¹ Bunu söylemenin bir başka yolu, nevroziklerin onlara büyük taminsizlik veren faaliyet ve semptomlardan belli doyumlar almaya devam etmeleridir. Kesme, nevrozikleri bu türden çiftedeğerli doyumlardan (yani kutsal Lacancı terimi kullanmak gerekirse bu türden “jouissance”lardan) ayırmak için etkili bir teknik olabilir ve enstestiyöz ve diğer semptomatik doyumların acı verici olmakla birlikte sağlıklı kastrasyonu olarak deneyimlenebilir.

analizanlarıyla seansları birkaç dakika erken ya da geç bitirir vaziyette bulacaklarını düşünüyorum. Analistler bir seansı ikinci bir elin hareketine dayalı olarak sonlandırmanın sert bir eylem olarak deneyimlenebileceğini örtük biçimde anlar ve bunu ister kastrasyonla alakalı olarak düşünsünler ister düşünmesinler, deneyim aracılığıyla nevroitiklerin buna psikotiklerden çok daha iyi mahrumül edebildiğini öğrenmişlerdir.¹²

Sabit süreli seanslar lehine sıklıkla dile getirilen bir diğer argüman da nevroitiklerle bile olsa, bu durumun analistin karşıaktarımının serbest dolaşabileceği alanı sınırlandırmasıdır. Analistin analizandan ziyade kendi halinden (yorgunluk, iğrenme, kafa karışıklığı, yetersizlik ya da başansızlık duygusu veya başka bir şeyden) dolayı seansı belli bir anda bitirebileceği düşünülür. Freud (1916-1917/1963, s. 462-463) "Eğer bir bıçak kesmiyorsa, iyileştirmesi için de kullanılamaz" hatırlatmasında bulunmuştur ve "hiçbir tıbbi cihaz ya da prosedürün istismara karşı garantisi yoktur" demiştir. Burada açık olmayan şey, kesme tekniğinin yanlış kullanımının neden analistin kara çantasındaki yorum, telkin ya da sözde yüzleştirme (Greenson, 1967) gibi başka herhangi bir tekniğin yanlış kullanımından daha ciddi addedilmesi gerektiğidir. Eğer analist karşıaktarımıyla yeterince başa çıkmayı öğrenmediyse, karşıaktarım kendini bu tekniklerde en az kesmede olduğu kadar ve aynı ölçüde tehlikeli bir biçimde göstermeyecek midir? Pek çok açıdan bilhassa faydalı olan bir tekniği dışarıda bırakmaktansa, daha önemli olan analistin kendi karşıaktarımıyla başarılı bir şekilde cebelleşmeyi öğrenmesi gibi görünmektedir.¹³

Lacan'ın (1991) analistin duruşuna ve bu duruşun yansızlık ya da Lacan'ın burada "apati" olarak atıfta bulunduğu şeyle nitelendirilmesinin ne anlama gelebileceğine ilişkin söylediklerini değerlendiriniz:

Analist ne kadar iyi analiz edilirse, analistin analizanına açıkça âşık olması ya da analizanın ondan iğrenmesi o ölçüde mümkün olacaktır.

Söylediğim şey bizi rahatsız etmesi bakımından biraz aşırı görünebilir. Bununla birlikte, yine de analitik apati talebine dair bir şey olması gerektiğini hissediyorsak, bunun başka bir yerden köken aldığı aşıkardır...

Eğer analist kamuoyunun ona ilişkin kavrayışındaki gibi apatiyi başanyorsa... bu, ilişkide adım atmak, analizanı kollarına almak ya da onu pencereden atmak gibi müdahil olabilecek diğer arzulardan daha güçlü bir arzu tarafından ele geçirilmesi ölçüsündedir.

12 Winnicott'un (1954/1958b, s. 285) seansların sabit bir sürenin ardından sonlandırılmasını, analistin tarafında bir nefret ifadesi olarak nitelendirdiğini not ediniz.

13 Freud (1910/1957, s. 144-145) karşıaktarım ile ilgili şunu söylemiştir: "Neredeyse analistin kendisindeki bu karşıaktarımı tanıyıp bunun üstesinden gelmesinde ısrar etmeye meylederiz... Hiçbir psikanalistin kendi kompleksleri ve iç dirençlerinin izin verdiğinden daha öteye gitmediğini fark ettik."

Bu yaşanır. Bu türden arzuları hiç deneyimlememiş birinden pek fazla bir şey beklemezdim. Ancak bunun gerçekleşmesi olasılığının kendisi dışında, bu düzenli yaşanan bir şey haline gelmemelidir

Neden gelmemelidir? Bu, kişinin analizini bir tür topyekûn imgesel boşalımdan kaçınması gerektiği olumsuz nedeninden dolayı mıdır?... Hayır. Bunun nedeni analistin “daha kuvvetli bir arzu beni ele geçirdi,” demesidir. Analistin arzu ekonomisinde bir değişim gerçekleştiği müddetçe bir analist olarak bunu demesi bir temele oturtulmuştur (s. 220-221).

Lacan burada analistin analizana karşı bir şey hissetmemesine, analizanı kucaklamak ya da pencereden atmak için bir arzusu olmamasına gerek olmadığını iddia etmektedir. Çünkü analistin yeterince analiz edildiğini varsayarsak, analistin analizana yönelik his ve arzularının yerini doğru düzgün bir psikanalitik arzu alacaktır: analitik çalışmanın ilerlemesi ve analizanın konuşması, çağrışım yapması ve yorumlamasına yönelik bir arzu. Lacan (2006, s. 854) bu doğru düzgün psikanalitik arzuya “analistin arzusu” adını vermiştir ve bu arzunun analistte ikâmet ediyor olabilecek diğer her arzuyu öldürmüş olmasını gerektirmeyip yalnızca analitik çalışma esnasında söz konusu diğer arzuları bir kenara koymayı öğrenmiş olmasını gerektirdiği açık olmalıdır.¹⁴ Lacan’ın analistin “arzu ekonomisi” olarak atıfta bulunduğu şeyde, analistin kendisinin etrafıca bir analizden geçmesi durumunda gerçekleşebilecek, bir değişiklik yaşanmış olmalıdır.

Her ne kadar modern Amerikan psikoloji düzeni her türden insanın kendileri hiç terapiye gitmeksizin psikoterapi uygulamalarına izin verse de (bence bu pek çok kişinin hemfikir olacağı üzere gerçek bir saçmalaktır) bir terapistin aldığı en iyi eğitim kendi terapisinden gelir ve bu terapi ne kadar ayrıntılıysa, terapistin eğitimi de o kadar iyi olur. Dini bir danışmanla, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı danışmanı, sosyal hizmet uzmanıyla, okul psikoloğuyla, davranışçı bir psikologla, analistle ya da bir psikiyatristle birkaç ay süren bir terapi süreci terapistin “arzu ekonomisi”ni dönüştürmek bakımından pek değer içermez. Kişi ancak

14 Analistin arzusuna ilişkin başka tartışmalar Lacan’da bulunabilir (1978, s. 156, 160-161). Başka bir yerde belirttiğim üzere (Fink, 1997):

Lacan’ın “analistin arzusu” ifadesi analistin karşıaktarımsal duygularından ziyade, duygulan olan bir insan olarak değil de yerine getirilecek, ve birbirinden son derece farklı pek çok birey tarafından yerine getirilebilecek bir işlev, bir rol olarak analiste özgü olan bir tür “sıfırlanmış arzu”ya atıfta bulunur. “Analistin arzusu” analize, yalnızca analize odaklanan bir arzudur... “Analistin arzusu” hastanın daha iyi olması, yaşamda başarılı olması, mutlu olması, analisti ya da kendini anlaması, okula geri dönmesi, istediğini söylediği şeyi başarması ya da belli bir şeyi söylemesi için değildir... Bu arzu, hastaya analistin ondan ne söylemesini ya da yapmasını istediğini söylemeyen gizemli bir arzudur (s. 6).

kendi eziyet verici derecede karmaşık haz, arzu ve acılarının derinliklerine indiğinde, analizanlarını keşfetmeye sevk etmesi gereken haz, arzu ve acıların çeşitlilik ve “sapkınlığı”na ve bunları dinlerken deneyimlemesi muhtemel duygu, arzu ve hazzsızlıklara herhangi bir şekilde hazır olur.

Her ne kadar Lacan’ın kendisi, bireysel herhangi bir analizin eğitim analizi olabileceğine ve bir eğitim analizi şayet bireysel bir analiz değilse o zaman bunun analiz olmadığına inanarak, bireysel bir analizle eğitim analizi arasında bir ayrım gözetmese de, özellikle psikanalizin ilk zamanlarında eğitim analizlerinin çoğu zaman “bireysel analizler”den daha kısa olduğu eski pratiğin tersine çevrilmesinin önemli olduğuna inandığı açıktır (Lacan, 2006, s. 231). Bu tür kısa eğitim analizleri 20. yüzyılın başlarında eğitim alanların, Freud’la ya da erken dönemdeki öncülerden biriyle analize girmek için şehir ve ülkelerinden ayrılma ihtiyaçlarıyla meşru kılınmış olabilir, ki bu genellikle yalnızca birkaç ay boyunca yapılabilecek bir şeydi. Bununla birlikte, kısa eğitim analizleri geleneği söz konusu bu erken dönemin epey ötesine uzanmıştır ve şimdi bile pek çok kurum haftada yaklaşık üç seanstan yalnızca dört yıllık analizi zorunlu tutmaktadır. Analize bu noktadan sonra da devam etmiş herhangi biri, size analizin daha sonraki evrelerinde arzu ekonominizde çok daha fazlasının gerçekleşebileceğini söyleyebilir. Her ne kadar Lacan (1976, s. 15) analizan “yaşamaktan mutlu” olduğunda analizin yeterince ileri gitmiş olduğunu ileri sürmüş olsa da, yine de analizin “terapötik” amacı ve analistin arzusuyla dolu “bir analist yaratmak” için gerekli tedavi ediciliğin ötesi arasında bir ayrım ortaya koymuştur (Lacan, 2006, s. 854). Bir analizin terapötik başanları, kişinin ille de bir psikanalist olarak mutlu bir şekilde çalışmasına, kendisinin analiz yürütme konusunda bir arzusuyla dolmasına olanak tanıyacak denli yeterli değildir.¹⁵

15 Her ne kadar Lacan (2006, s. 324), muhtemelen doğrudan bir amaçtan ziyade dolaylı bir amaçla söylediği, “sağaltım/kür psikanalitik tedavinin tek bir faydasıdır” ifadesiyle bilinse de, analizin tedavi edici faydalarını hiçbir şekilde yabana atmaz. Nevrotikler hakkındaki yorumunu göz önüne alacak olursak: “Zor bir yaşamları vardır ve rahatsızlıklarını hafifletmeye çalışırsınız” (Lacan, 1976, s. 15). Analizanın tek bir sefer yaşamaktan mutlu olduğunu ifade etmesinin yeterli olmadığı açık olmalıdır, çünkü analizan, tam da bir gün bu sözcükleri söylemiş olan analizanlarından biri gibi, hemen bir sonraki seansta tonunu bir hayli kökten biçimde değiştirebilir. Kalıcı olan genel bir his olmalıdır bu, geçici bir duygu değil.

Her ne kadar Freud büyük ihtimalle en çok, psikanalizin “bilimsel amaçlarını” tedavi edici amaçlarının önüne koymakla bilinse de, kimi zaman bunun karşısını vurgulamıştır: “Psikanalizin bilimsel sonuçları şu an için tedavi edici amaçlarının sadece bir yan ürünüdür” (Freud, 1909/1955, s. 208, dipnot) ve “başından beri bilimsel amaçlara adanmış ve bu doğrultuda muamele gören vakalar sonuçtan mustarip olur” (Freud, 1912b/1958, s. 114).

Kişinin kendi analizi ne kadar geniş kapsamlı da olsa yine de pratikte analistin kendi karşıtından bütünü izlerini, özellikle de tabiri caizse teorik at gözlükleri alanındaki izleri oradan kaldırmasına müsaade etmeye yetmez. Lacan (2006, s. 225) “analistin diyalektik sürecin belli herhangi bir anındaki önyargıları, tutkuları ve güçlüklerinin, hatta yetersiz bilgisinin toplamı” olarak ifade ettiği karşıtından tanımına pek çok şeyi dahil etmiştir.¹⁶ Kişinin kendi analizi tutkuları üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilecek olsa bile, önyargıları üzerinde daha az etkisi, “bilgisi” üzerindeyse daha da az etkisi olabilir. Bu, analistin sürekli olarak kendini analiz ettiği bir süreçle meşgul olması (bu ne dereceye kadar mümkün olursa, bkz. 7. Bölüm), düzenli olarak vakaları gözden geçirmesi, insan deneyiminin çeşitli alanlarını çalışması ve uzun yıllar boyunca süpervizyon alması gerektiği anlamına gelir. Bunları yaparsa, belli bir sabit süreli seans uzunluğuna körü körüne riayet etmeye nazaran analistin karşıtından olası kötü etkilerinin sınırlandırılması daha muhtemel görünür.¹⁷

Vakit Nakittir

İlginçtir ki analizin amaçları önemlerini kaybettiğe tekniğin ritüel biçimlerine daha fazla değer verilir.

Lacan (2006, s. 464)

Sabit süreli seans, kapitalizmin temel ilkesi olan zaman paradır, para da zaman düsturuna katı biçimde riayet ettiği için eleştirilebilir. Ancak zaman ve para basit ya da doğrudan herhangi bir biçimde gerçeklik ilkesiyle aynı kefeye *konulamaz*. Ancak zaman ve para arasında olası başka ilişki olmadığına inanır görünen (ve muhtemelen zaman ve paranın aynı kefeye konulmasının dünyanın pek çok yerinde oldukça yeni bir şey olduğundan bihaber) pek çok analist bunu düpedüz ve tamamen gerçeklik ilkesiyle karıştırıyor gibi görünüyorlar. Kapitalizmin bu ilkesi gerçeklik ilkesiyle aynı kefeye konulabilseydi bile, analistin işinin analizanı gerçeklik ilkesiyle aynı hizaya getirmek olduğu fikri yanlıştır ve 9. Bölüm’de göreceğimiz üzere bu, analistin kendi gerçeklik görüşünü analizana dayatmasını teşvik eder.

¹⁶ Ayrıca bkz. Lacan (1988a, s. 23).

¹⁷ Kanıunca çağdaş analistlerin standart bir seans süresine saplantılı olması obsesyonu çağrıştırmaktadır ve psikanalitik teorisin kendisindeki obsesyonel damarın bir parçası olarak anlaşılabilir (bkz. Lacan, 2006, s. 609). Ne yazık ki bu saplantı analistleri çoğu zaman obsesyonel nevrozün terapideki kendi stratejisi olan Efendi’nin ölmesini beklemesini engelleyemez hale getirir (bkz. Lacan, 2006, s. 314-315).

Sabit süreli seans, analizanolara analisti görmeye gelerek koşulları analizanoların tam da ödeme yapmaya niyetlendikleri şeyi aldıklarından son derece emin olabilecekleri bir tür sözleşmeli anlaşmayla düzenlenen başka herhangi bir hizmet benzeri bir hizmet için ödeme yapacakları yanlış izlenimini verir. Bu durum analizanoların kendilerini analistten belirli taleplerde bulunma hakkını kendinde gören alıcı ya da "müşteri" (ki bu, günümüzde Amerikan psikolojisindeki kullanımıyla kutsallaştırılmış bir terimdir) olarak görmelerine olanak tanır.

Bu durum analizanoların analizden ne bekleyebileceklerine dair temel bir yanlış anlamaya kapı aralar. Hemen hemen her analist, analizanın talep ve isteklerinden hepsi olmasa da büyük bir çoğunluğunun engellenmesinin önemli olduğu konusunda hemfikir, çünkü (1) analizanın taleplerini doyurmak son tahlilde analizana yardımcı olmaz, (2) analizan çoğunlukla analistin sağlayamayacağı şeyler talep eder ve analist bunları sağlayabilecek olsaydı dahi, bu talepler terapötik ilişkiyi mahveder ve (3) insanlar genellikle aslında istemedikleri şeyleri talep eder. Aslına bakılırsa Lacan (1965-1966, 23 Mart 1966) insanın açmazının "insanlar sırf sizden bir şey talep ediyorlar diye bu sizin onlara gerçekten de bunu vermenizi istedikleri anlamına" gelmiyor olduğunu söyleyerek taleple arzu arasındaki karmaşık ilişkiyi formüle etmiştir. Bana istediğimi söylediğim şeyi (yani istediğim ya da talep ettiğim şeyi) vermek aslında beni tatmin etmeyecektir zira istediğimi söylediğim şey arzu ettiğim şeyle aynı değildir (ve insan arzusu öyle bir şeydir ki belli bir nesne ya da eylemle doyurulamaz).¹⁸

Başka bir yerde belirttiğim üzere "terapist terapide hastanın taleplerine yan çizer, bunları engeller/hüsrana uğratar ve en nihayetinde hastayı hiçbir zaman istemiş olduğu bir şeye, kendi arzusunu keşfetmeye, yönlendirmeye çalışır" (Fink, 1997, s. 9). Bu proje, zaman ve paranın aynı kefeye konulduğu, bir tarafın belli bir para karşılığında belli süreli bir hizmet sunduğu (örneğin masaj ya da yasal danışmanlık) bir ekonomide hizmet sağlayanlar ve müşteriler arasında gerçekleşen türde bir alışverişe uygun değildir. Bu, Lacancıların seansın kaç dakika sürdüğüne bakarak değil de seansın süresine bakılmaksızın neden seans başına ödeme aldığını açıklar. Muhtemelen şaşırtıcı gelmeyecektir ama konuştuğum Amerikalı analistler genellikle her seansın bedelinin süresine bağlı olması gerektiğini varsayar (eğer durum böyle olsaydı, bunun giderek daha uzun seanslara yol açması kaçınılmaz olurdu).

Ücret analistin seanslar sırasında analizana yaptırmayı başardığı analitik çalışmaya bağlıdır ama ayrıca analistin analizanın bilinçdışını işe koşturmayı başardığını varsayarsak

¹⁸ Lacan'ın (1966-1967, 21 Haziran 1967) belirttiği üzere "Doyurulmamak arzusunun doğasının ta kendisidir."

seanslar arasında geçen zamanda yapılan çalışmaya da (örneğin rüya görme, fantezi kurma ve çağrışımında bulunma) bağlıdır, ikisinin birbirinin mevcudiyetinde geçirildiği belli sayıda dakikaya ise bağlı değildir (bu dakikalar her halükârda seanslardan önce notların okunması, seanslardan sonra not alma, vakaların kavramsallaştırılması, vakaya ilişkin süpervizyon gibi şeylere ayrılan zamanı içermemektedir). Mesele özellikle de psikanalize geldiğinde, zaman ve para arasındaki bu kopukluğu bazı insanlar için böylesine düşünülemez bir fikir kılanın ne olduğu benim için açık değil. Ne de olsa kişinin (tek başına ya da başkalarıyla birlikte) bu ister sınıfta ders vermek, bir şarkı yazmak, bir şirket yönetmek, bir yemek pişirmek, bir reklam kampanyası hazırlamak, dişe dolgu yapmak, safra kesesi taşı çıkarmak, bir gazete hikâyesinin taslağını oluşturmak, bir ev yenilemek ya da bunun gibi başka herhangi bir şey olsun belli bir işi ya da bir işin belli bir kısmını bu iş ne kadar vakit alırsa alsın yaptığı için kendisine para ödenen pek çok alan bulunmaktadır. Bu türden işler bazı durumlarda çok hızlı ilerlerken bazı durumlarda da acı verici derecede yavaş ilerler. Farklı durumlar farklı miktarda hazırlık ve araştırma gerektirir ve beklenmedik zamanlarda potansiyel olarak öngörülemeyen engeller çıkar. Dahası farklı kişiler aynı işi birbirinden çok farklı sürelerde tamamlayacaktır (birbirinden çok farklı başarı düzeylerinde olacaklarını söylemeye bile gerek yok). Psikanalizde zaman ve para arasındaki ilişkinin böylesine yaygın kabul gören ilkelere uymasına mani olup onu katı bir biçimde saate göre fatura çıkaran avukatlık mesleğinin üyelerince önerilen modeli takip etmekle sınırlandırılan nedir? Seansta başlanan şey *primordial* olan değil midir?

Paris Usulü Yanlış Kullanımlar

Dereyi görmeden paçaları sıvama.

Atasözü

Değişken süreli seansın, bu seansın yaygın biçimde uygulandığı ülkelerdeki pek çok insan için psikanalitik tedaviyi maddi olarak karşılanabilir kıldığı söylenebilir. Belli bir süredir analizde olan analizanlarla yapılan seanslar genellikle Lacancı olmayanların çoğunluğunun uyguladığı 45-50 dakikalık standart seans süresinden daha kısa olduğundan, Lacancılar bir saatte genellikle birden fazla hasta görebilir ve bu nedenle de seans başına ücretleri daha düşüktür (ayrıca tecrübelerime göre diğer klinisyenlere nazaran ücretlendirmede daha geniş biçimde değişken ölçeklere sahip olmaları da olasıdır).

Kimileri nasıl hemen hemen her şeyi çok ileri götürürse, bazı klinisyenler de kesmeyi çok ileri götürmeleriyle bilinir, öyle ki değişken süreli seans onların çalışmalarında şaşmaz bir şekilde “kısa seans” anlamına gelir ve seans başına ayrılan vakti giderek daha da sıkıştırmalarına yol açar. Lacan’ın kendisi ve başlıca takipçilerinden bir kısmının seans süresini herhangi bir uzunlukta birkaç rüyanın makul biçimde anlatılabileceği ve aynı seans içinde bu rüyaya çağrışım yapılabileceği bir noktaya kadar sıkıştırarak kimi zaman saatte on beş, hatta daha fazla analizan gördükleri söylenmekteydi (kimilerinin hâlâ gördüğü de söylenir). Bu yaklaşım açık bir şekilde analizanı seanslar arasında geçen zamanda çağrışım ve yorum çalışmasının büyük kısmını yapmaya zorlasa ve bazı kişiler için teorik olarak etkili olabilecek olsa da, bütün bir analiz için haftada beş seans bile olsa dört dakikalık seanslar yapılmasının ne kadar etkili olduğu ciddi bir merak konusu olmalıdır.

Kendi analizimde en uzun seansların ille de en faydalı seanslar olduklarını neredeyse hiç hissetmedim ve hatta çoğu zaman çok kısa seansların en üretken seanslar olduklarını düşündüm (aslında seanslar arasında geçen zamanda yaptığım geniş ölçekli çalışmaya dayanarak bu kadar üretken olduklarından dolayı bu seanslar böylesine kısaydılar). Yine de kendi pratiğimde bu denli kısa seanslar nadiren oluyor. Ben de tanıdığım pek çok Lacancı gibi birkaç dakikanın ardından seansları sistematik biçimde kesmek için birkaç neden bulurum.¹⁹

Seansın İçsel Mantiği

Belli sayıda dakika geçtikten sonra seansı sonlandırmanın kayıtsızlığı, öznenin aciliyet anlarını kesintiye uğratar, analizanın söyleminin balıklama dalmaya yöneldiği sonuç için ölümcül olabilir ve misillemeci bir üçkağıt için bir bahane sunmadığı takdirde bir yanlış anlamayı değiştirilemez kılabilir.

Lacan (2006, s. 314)

Her seansın, tabiri caizse, kendi iç mantığı olduğu anlaşılabilir. Analizan seansın ilk sözcüklerinde ancak seansın sonunda açıklık kazanan ya da açıkça ifade edilen bir önseziyi duyurabilir. Analizin ilk birkaç dakikasında babasını “dik kafalı” olarak tanımlayabilir, 25 dakika sonraysa tıpatıp aynı ifadeyi erkek arkadaşına istinaden tekrarlayabilir. Seansın başlarında anlattığı bir rüyada barın yakınında görünmüş “stool”

¹⁹ Ne var ki bazı Lacancılar *La cause freudienne* dergisinin iki sayısında bununla ilgili merak uyandıran nedenler sunar (Ecole de la Cause Freudienne, 2000, 2004).

[bar taburesi; dışkı anlamına da gelir] ile ilgili çağrışım yapamayabilir ve sonra son zamanlarda analistle olan konsültasyonlardan kısa süre önce bağırsak hareketlerinden ne kadar keyif aldığını nihayet anlatmaya başlayabilir ve bunun gibi başka şeyler.

Seans kimi zaman dönüp dolaşıp aynı yere gelir; başladığı şeyle çelişir, tam da bir önceki seansın sonucuna yaslanarak ya da bir önceki seansın sonucunu çürüterek sona erer ve böylelikle analizin diyalektik devinimi içerisinde sınır taşları ve dönüm noktaları tesis eder. Bu bakımdan her seans belli bir hikâye içerisinde başka bir bölüm vazifesi görebilir; nadiren çizgisel biçimde anlatılan, bunun yerine kimi zaman bir bakış açısının kuvvetle iddia edilmesinden bunun tam tersi denebilecek bir bakış açısının aynı kuvvetle ileri sürülmesi arasında (örneğin Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'deki farklı sesleri gibi) hareket eden, geçici olarak bambaşka, geleceği en iyi görebilen dışında hiç kimse tarafından öngörülemeyecek bir yerde sonlanan bir hikâyedir bu. Burada her seans bir tür eklemlenme ya da eklem gibi (mesela bir parmakta olduğu gibi) şeyleri birbirine bağlama ve onları aynı zamanda yeni yönlerle götürmeye hizmet eder. Her seansın daha önceki seanslarda halihazırda gerçekleştirilmiş çalışmaya istinaden içsel bir tür mantığı vardır.

Aşağıdaki kısımlarda belli bir seans dizisinin bir hikâyedeki eklemlenmeler olarak nasıl işlev gösterdiğine ilişkin bazı örnekler sunacağım. İlk olarak bir analizin erken evrelerindeki seans örnekleriyle başlayıp sonra bir analizin sonundan örnekler vereceğim. Analizanların her seansta sundukları malzeme miktarı düşünüldüğünde, ki bu malzeme sayısız sayfa dolduracaktır, burada her seansa dair yalnızca şematik bir anlatı sunuyorum (analizanların isimleri ve kimliklerinin saptanabileceği diğer bilgilerin hepsi elbette değiştirilmiştir).

İlk Başlardaki Seansların İçsel Mantığı

Hakikati elimizden gelen en iyi biçimde, yani kısmen anlatıyoruz. Sorun hakikatin kendini bir bütün olarak sunmasıdır. Ve güçlük de burada yatıyor. Analizanın bu hakikatin bütün olmadığını, herkes için doğru olmadığını, genel olmadığını, herkes için geçerli olmadığını duyumsamasını sağlamalıyız.

Lacan (1976, s. 43-44)

İlk seanslar genellikle daha önce bunlardan mahrum görünen ya da yaşamı okul değiştirmek, bir kasabadan diğerine taşınmak, evlilik, boşanma ve benzeri “nesnel” dış olaylarca tanımlanmış bir yaşamın yoluna kilometre taşları ya da girizgâh niteliğinde tabelalar dikme işini içerir. Yeni bir analizan, yaşamının genellikle bir hayli anlaşılmasız

olduğunu düşünür ve analisti analizanın yaşamındaki önemli dönüm noktaları olarak derhal çarpan şeyler analizan tarafından hiçbir zaman bu şekilde düşünülmemiştir. Muhtemelen bir düzeyde daha önceki yıllarda olduğu gamsız genç kız olmadığının farkındadır ancak şu an yalnızca çalışmak için yaşayan o ciddi kadına nasıl dönüştüğüne ilişkin bir ipucu yok gibi görünür. Şeylerin ne zaman değişmeye başladığını ya da neden değiştiklerini bilmemektedir. İlk seanslar sıklıkla yaşamın ilerleyen evrelerindeki bir dizi sorun ve üzerinde hiçbir zaman pek düşünülmemiş, daha önce gerçekleşmiş çeşitli spesifik olaylar arasında bağlar kurarak şaşırtıcı bağlantılara yol açar. Bu durum görünürde tarihi olmadan var olmuş bir yaşamın tarihinin ilk taslağının ortaya çıkmasına yol açar; tarih burada neden ve sonuca ilişkin varsayımlar daha yapılmadan evvel kişinin patikadaki belli başlı simgesel dönüm noktalarını ya da kilometre taşlarını kaydeden bir şey olarak anlaşılır. Analizan çoğu zaman geçmişine ait her türden “rastgele olayı” hatırlayabilir ne var ki bunlar hiçbir zaman birbiriyle ilişkilendirilmemiş, hiçbir zaman yaşamına dair düşünme süreciyle ilişkileri kurulmamış, hiçbir zaman kronolojik herhangi türde bir sıraya konulmamış veya örüntü ya da nedensellik bağlamında üzerine düşünülmemiştir. Analiz başlar başlamaz bütün bunlar değişir.²⁰ Analizanlarından birinin yalnızca iki seansın ardından belirttiği üzere, “Yaşamımın farklı parçalarının birbirleriyle bağlantılı hale geldiğini, benim parçam olarak birbiriyle bağlantılandıklarını duyumsuyorum.”

Analizanlarından birinin durumunda (ona Al diyeceğim), ilk görüşmeler onun erken dönem tarihine ilişkin merak uyandırıcı bir taslak sunmakla birlikte herhangi bir kardeşin bahsini içermiyordu. Al, karşı cinsin üyeleriyle olan ilişkilerini yedi yaşındaki ilk kız arkadaşından başlayıp şu anki partnerine kadar anlattı. Analizin başındaki temel şikâyetlerinden biri belli vücut tiplerine olan saplantıydı. Çeşitli şekillerde bu saplantıyı durdurmaya çalışmış ama saplantı her seferinde geri gelmişti. Bazı kadınlarla surf ilgilendiği ya da ilişki yaşadığı diğer kadınlar gibi göründükleri için çıkmış olduğunun dahi farkındaydı ve belli kadınlara olan bu saplantısının onu çılgınca yollara başvurup onları görmek için fahiş miktarlarda para harcamaya sevk ederek delilik sınırına yaklaştırdığını ifade etmişti. (Yirmili yaşlarının sonlarında aynı şikâyetlerle ona “yarın uyan ve sağlıklı bir ilişki sahibi olmaya karar ver” türünden görevler vermiş kadın bir terapistle sekiz defa gitmişti ve bu görevlerin ona hiç de iyi gelmediğini hissetmişti.) Bazı kadınlara duyduğu aşkı, babasının bir alkolik olduğunu ve kendisinin de uzun yıllar Adsız Alkolikler toplantılarına gitmiş olduğunu belirterek “bağımlılık yaratıcı” olarak nitelendirmişti.

20 Bu rastgele anılar bütün bir diziye ya da Lacan'ın (2007, s. 11-12, 35) verdiği adla S_2 'lere benzetilebilir; bunlara en nihayetinde analitik sürecin ortaya koyduğu S_1 'in müdahalesiyle bir düzen ve şekil verilir. S_1 geçmişe dönük olarak “rastgele anılan” iyi kötü tımarlı bir tarih biçiminde yapılandırır.

Al dördüncü seansın bana ilk başta ikincil bir mesele ya da dikkat dağıtıcı bir unsur gibi gelen bir şey hakkında konuşmaya başladı: yıllar önce onun için bir tür anne figürü haline gelmiş olan uzak bir akraba ve bu akrabanın onu tavlama çalışmış olan evlatlık kızı. Beşinci seansın anne ve kızıyla başlatmış olduğu senaryo hakkında konuşmanın onun için ne kadar acı verici olduğunu netleştirdi. Kendini kızla dışarı çıkmak zorunda hissetmiş ve onun vasıtasıyla annesine zarar vermeye çalıştığını sezmişti; bu, birazcık bile utanmadığı enstest nitelikli bir senaryoydu. Aslına bakılırsa bundan uzun yıllar sonra bu anne ve kızı içeren kabuslar görmüştü.

Beşinci seansta ayrıca ilk defa kendisinden büyük bir kız kardeşi olduğundan bahsetti. Bu konu, annesinin oğlu büyürken onun öğretmenleriyle sıkı fıkı olma ve onların ağzını arama çabalarına istinaden laf arasında geçmişti. Annesi bunları kız kardeşinin öğretmenleriyle yapmamıştı. Kız kardeşiyle ilişkisi hususundaysa yalnızca çocukken çok fazla kavga ettiklerini (kısmen annesinin kız kardeşine Al'i tercih ettiğini açıkça belli etmesi ve kız kardeşinin de ona bu yüzden hınç beslemesi nedeniyle), ergenlik yıllarında neredeyse hiç konuşmadıklarını ama son zamanlarda biraz daha iyi geçindiklerini söyledi. Bunun ardından yine anne figürü ve onun kızı hakkındaki hikâyeye geri döndü. Bu noktaya dek seanslar değişken süreli olmakla birlikte hepsi epey uzundu. Seansları Al yaşamının belli bir yönüne (mesela bir gün annesiyle olan ilişkilerine, başka bir gün kız arkadaşlarına) ilişkin bir dizi hikâyenin ya da bununla ilgili çağrışımlarının sonuna gelmiş görüldüğünde sonlandırıyordum.

Al altıncı seansta yakınlarda gördüğü ve vücudunun herhangi biri üzerinde bir etkisi olabileceği gerçeğine kayıtsız görünen bir kadına duyduğu büyülenmeden bahsetti: Kadını "aklından çıkaramıyordu." (Şu anki partneri yolcu koltuğundayken) arabasının patlamasıyla ilgili korkularına müdahil görünen intihar ve cinayetle alakalı bazı düşüncelerini ve yaşamının çeşitli noktalarında kafasında evirip çevirdiği kadınlar ve onların vücutları hakkında düşünmemek için dünyanın geri kalanını yaşamından çıkarma fikrini tartıştık. Al kendisini herkesten koparmaya duyduğu ilginin yaşamdan ve seksten uzak kalma arzusuyla güdülendiğini fark ettiğini söylediğinde seansı kestim.

Al yedinci seansta, korkularında/fantezilerinde arabasının patladığını hayal ettiğini çünkü arabasına arkadan (kıç/arka kısımlar fantezi yaşamında önemli bir rol oynuyordu) çarpıldığını fark etmiş olduğunu belirterek saldırganlık üzerine uzun uzadıya konuştu ve kadınlara karşı saldırganlığını dışa vurduğu muhtelif yollardan bahsetti. Çekim duyduğu vücut tiplerinden daha fazla bahsetti ve ondan (çok bariz bir hamleyle) annesini tarif etmesini istedim. En başta annesinin yalnızca şu anki görünümünden bahsetti. Bu nedenle ondan annesinin daha önceden

nasıl görüldüğünden bahsetmesini istedim. Seansı, Al annesinin “kıvrımlı ve yuvarlak” olduğunu belirttiğinde sonlandırdım çünkü daha önce üçüncü seansın sonunda çekim duyduğu kışlarda “baloncuk” benzeri bir nitelik olduğunu söylemiş ve söz konusu bu formülasyona altıncı seansta geri dönmüştü. (İkinci seansta ondan ilk defa bunlar hakkında bir şeyler söylemesini istediğimde çekim duyduğu kışları tarif edememişti.)

Al sekizinci seansta kız kardeş meselesine daha doğrudan biçimde döndü; belli bir noktaya kadar epey iyi geçinmiş olsalar da ilişkilerinin 7-8 yaş civarında kötüleşmeye başladığını belirtti. Neden böyle olduğunu bilmiyordu. Kız kardeşi her şeyde mükemmeldi, okulda ondan daha iyiydi, sporda daha başarılıydı ve oynadıkları her oyunda onu yeniyordu. Al’in bir noktada dili sürçtü ve “kız kardeşim” demek yerine “erkek kardeşim” dedi ve ona bunu nasıl anlamlandırdığını sordum. Acaba ona göre kız kardeşi biraz erkeksi olabilir miydi? Kimi zaman bir kız kardeş yerine erkek kardeşi olmasını tercih ettiğini doğruladı. Bu sözlerine bugün bile oyun oynamayı reddettiğini çünkü kız kardeşiyle oynadığı oyunların onun öfke nöbeti geçirmesiyle sonlandığını ekledi: “Aklımı kaçınyordum.” Al ve en başta bahsi geçmeyen kız kardeşi arasındaki bu çatışma ve gerilimin ifadesiyle seansı sonlandırdım.

Dokuzuncu seansta kız kardeşinin önemi gerçek anlamda belirginleşmeye başladı. Al’in âşık olduğu ilk iki kız, kız kardeşine epey benziyordu ve 19 yaşındayken edindiği ilk gerçek kız arkadaşı kız kardeşine çok benziyordu. Son seanstan beri “bir kızı fetişleştirmesine neden olanın kız kardeş bağlantısı” olduğunun farkına varmıştı. 15 yaşındayken kız kardeşini öven bir şiir yazdığını ve kız kardeşinin kız arkadaşlarını tanıyıp (dışarı çıkmasa da) onlarla arkadaş olmak istediğini hatırladı. 20 yaşındayken kız kardeşini neredeyse dini denebilecek bir imgelem kullanarak idealleştirdiği gerçek bir aşk mektubu kaleme almıştı. Çocukken kız kardeşini çileden çıkarmaya çalıştığını ama kız kardeşinin buna soğuk ve kayıtsızca karşılık verdiğini, bunun da onu daha da kızdırıp çok heyecanlandığını söylediğinde seansı kestim.

Al onuncu seansa dairesinin bitişiğindeki apartmandan gelen, ilk başlarda çocuk istismarı sandığı, sonraysa komşusunun sevişme sırasındaki inlemeleri olduğunu fark ettiği bir şeyler duyduğunu anlatarak başladı. Bundan sonra, saatlerce bunu dinlemek zorunluluğunu hissetti, aynı çocukken anne babasının kavgalarını dinlemek zorunda hissetmesi gibi. Anne babasının sesleri giderek yükseldi ve ki annesi kendini kaybedip ağlamaya başlayana dek, bu noktada annesinin sesi tizleşir ve dedikleri anlaşılmaz olurdu (“anlaşılmayan sözcükler sarf ederdi”). Ona göre dinlemesinin karşılığı buydu. Bir şeyler o raddeye gelene dek dinlemesi gerekirdi –gerçekten anlamadığı ancak babasının annesini sürüklemiş olduğu bir nokta. Babası annesine bunu

yapabiliyordu. Şunu sordum: “Sizin kız kardeşinize yapamadığınız bir şey mi?” Al yüzünde bir nebze ürkmüş bir ifade ve gözleri fal taşı gibi açılmış bir şekilde “evet” dediğinde seansı sonlandırdım.

On birinci seansa her ne kadar şu anki partneri kimi zaman bitişik apartman-daki kadın gibi inlese de bunun onun üzerinde kesinlikle bir etkisi olmadığını fark ettiğini belirterek başladı. Yapmak zorunda hissettiği her şeye (bir kadının inleme-sini dinlemeye, porno izlemeye, mastürbasyon yapmaya vs.) ilişkin epey tartıştıktan sonra, bu inlemede söz konusu olan türdeki etki mevzusuna geri döndü (bir önceki seansta kimi zaman heyecanlanmayı ve insanların önünde kontrolü kaybetmeyi istediğine dair söyledikleri hakkında düşünmüş olduğunu belirtti) ve ister görüldüğü şeyin bir kadın üzerinde bu etkiye sahip olmak değil bir kadının onun üzerinde bu etkiye sahip olması olduğunu ileri sürdü. Bu durumun anne babası arasında yaşanan ve annesinin heyecanlanıp kontrolünü yitirdiği kavgalarda (en azından kısmen) an-nesiyle özdeşleştiğini ortaya koyduğunu vurgulamaya çalışmadan seansı sonlandırdım. Bunu yapmak için bir neden yok gibi göründü: Kendisi bu türden sonuçlara ulaşmakta epey maharetliydi.

Çeşitli detay ve ikincil gelişmeleri (bir romancı ya da senaristin “ikincil olay ör-güleri” diyebileceği şeyleri) dışarıda bırakmış olduğumun açık olduğu bu bir hayli şematik anlatıma rağmen, seansın kesme biçiminin analizin yönünü topyekûn bel-irlemeden analizin dikkatini nasıl eldeki çalışma üzerinde tuttuğunu gösterdiğini umuyorum. Seansların odak noktası kimi zaman anneye kız kardeş arasında deği-şiyor gibiydi (babasıyla ve diğer baba figürleriyle ilişkili malzemenin büyük kısmını buradaki açıklamamı basitleştirmek için dışarıda bıraktım) ve farklı bakış açılarının her biri değiştirilemez kılınmadan irdelendi. Örneğin babasının annesi üzerindeki etkisine benzer bir etkiye kız kardeşi üzerinde sahip olmak istemesi (ve kendini is-tekle, oynadıkları her oyunda onu kız kardeşi gibi yenmiş olan babasının yerine koy-masının getirdiği bütün Oidipal imalar), babasının insafına kalmış annesi gibi (ya da erkek kardeşe benzeyen kız kardeşi gibi) olmak istemesi veyahut da yalnızca za-manın göstereceği üzere ikisini de istememesi, ikisini de istemesi ya da ikisinin bir tür birleşimini istemesi.

Analizan belli ki halihazırdaki yaşamından malzeme getirmek (arabasının pat-lamasından korkması ya da komşusuna kulak misafiri olması) ve çok geniş bir konu çeşitliliğine (şu anki işi, erkeklerle ilişkileri, hobileri ve benzeri şeyler) girişmek ko-nusunda kendini serbest hissetmişti. Yeni rüyalar ve eski kabuslar getirdi ve sorular sordu (seanslara hazırlanması ya da psikanalitik eserler okuması gerekli mi gibi) an-cak yine de yaşam yoluna bazı hazırlık niteliğinde tabelalar dikip giriş mahiyetinde

birkaç ifadeyi damıtabildi. “Terapötik iş birliği”²¹ tesis etmek için ayrıca bir zaman ayrılmasına gerek yoktu; malzemeyi ayrıntılı işleyişle birlikte iyi bir çalışma ilişkisi

21 Bu terimi Elizabeth Zetzel (1956/1990) ortaya koymuştur ancak Zetzel bu kavramı Edward Bibring’e (1937) atfetmiştir. Bibring (s. 183-189) analistin “bilinçli, bir örnek ve rasyonel benliğe” ve pedagojik olarak da “mantık, deneyim ve ahlaka” hitap ettiğini ileri sürmüştür. Zetzel (s. 138) bunun “analist ve hastanın benliğinin sağlıklı kısmı arasında bir terapötik işbirliği” oluşturduğunu düşürmüştür.

Ralph Greenson (1965/1990) olumlu bir işbirliğinin kendiliğinden gelişmediği alışılmışın dışındaki belli vakalarda, hastanın “analistle güvenilir bir çalışma ilişkisi geliştirmesini” bilhassa sağlamaya çalışmanın önemini vurgulamış ilk analistlerden biridir. Greenson bu ilişkiye “çalışma işbirliği” adını vermiş ve bu ilişkiyi “hastanın analistiyle sahip olduğu nispeten nevrotik olmayan, rasyonel bir uyum” olarak nitelendirmiş ve “makul, gözlemleyen bir benliği bölemeyen hastaların çalışma işbirliğini yürütmeyeceğini” (s. 152) ileri sürmüştür. Greenson’ın açıklamasına göre, analistin ancak nadir birkaç vakada bu türden bir işbirliğini inşa etmek için özellikle çabalaması gerektiğini not ediniz. Nevrotiklerle yürütülen analitik çalışmada “gözlemleyen benliğin” şaibeli değerine ilişkin yorumların için bu kitabın ilerleyen bölümlerine bakınız. Ayrıca Bibring ve Greenson’ın *rasyonel* terimini sanki benlik ya da bir ilişki herhangi bir şekilde “rasyonel” olarak tanımlanabilirmiş gibi kullandıklarını not ediniz (psikanalizde bu türden terimlerin gerekçesiz kullanımına ilişkin bkz. 9. Bölüm). Brenner’in (1979/1990, s. 185-186) “bir işbirliğinin hastanın aktarımının geri kalanından ayrı olduğu hususunda Zetzel’e kanlanmadığını ve çalışma işbirliği ve aktarım nevrozunun yakından alakalı olsalar da birbirinden ayrıt edilmesi gerektiğini söyleyen Greenson’ın kapsamı daha dar formülüyle hemfikir olmadığını” not ediniz. Brenner sistematik bir biçimde Greenson’ın verdiği örneklerden hiçbirinin psikanalitik çalışma bakımından yeni hiçbir şey içermediğini göstermiştir. Hastalarla “terapötik bir işbirliği” inşa etmenin önemini vurgulamanın tehlikelerine örnek olarak, Greenson’ın hastalarından en ünlüsü olan Marilyn Monroe’yle kurduğu felakete davetiye çıkaran ilişkiyi düşünmek yeterlidir (örneğin bkz. Spoto, 1993).

Freud (1905a/1953, s. 117) bazı durumlarda “histerinin yöntemle değil doktor tarafından tedavi edildiğinin söylenebileceğini” belirtmiştir ancak Freud burada 19. yüzyıl akıl hastanelerinde gerçekleşen ve kimi zaman doktorun kişisel etkisinin süre bakımından sınırlı da olsa sağaltıcı bir etki sağlamakta yeterli olduğu (hipnoz altında) telkinle tedaviye atfın bulunmaktaydı. Freud psikanalizin sağaltıcı etkilerinin “analistin kişiliği” ya da analistle analizan arasındaki uyum sayesinde olduğuna kesinlikle inanmamıştır.

Benim deneyime göre, analizanların çoğu çalışma iyi gittiğinde analistleriyle uyumlarının iyi olduğunu hisseder. Beraber yürüttükleri çalışma ilerlediğinde bu uyum kendi kendini “inşaa eder” ve sözde uyum inşasına özel bir dikkat vakfetmeye gerek yoktur. Ancak bu görüşü Malan’ın görüşüyle (1995/2001) bir kıyaslayınız:

Terapötik bir seansın verili herhangi bir anında var olan uyum düzeyini sezebilmesi, bir terapistin en önemli özelliklerinden biridir. Bu yetiye sahip herhangi bir kişi bunu kendisi ve hasta arasında bir tür termometre olarak kurabilir ve henüz söylemiş olduğu şeyin uygunluğunu ölçmek için uyum düzeyindeki anbean değişimleri kullanabilir. Terapistin yanılamayacağını söylemek tabii ki biraz abartıya kaçmak olur ama önemli bir ilkeyi aktarmanın bir yolu olarak abartıya değer (s. 21).

doğal biçimde gelişmişti. Bu benim deneyimimde tipiktir: *Analizanın getirdiği mal-zemeyle dikkatle ilgilenirsem, ilişki (ya da işbirliği) kendi başının çarşına bakar.* Al'in rahat edip benimle konuşması için her seansın tıpatıp aynı uzunlukta olmasına ihtiyacı yok görünüyordu. Analize gelmeden önce değişken süreli seansa dair herhangi bir şey bilseler de bilmeseler de, bunun hastaların büyük çoğunluğu için geçerli olduğunu gördüm. Halihazırda yalnızca sabit süreli seansa dindarca riayet etmiş terapistlerle kapsamlı biçimde çalışma yürütmüş olanlar bana bu pratik hakkında soru sordular ve 20 yıllık klinik çalışmalarım süresince aklıma bundan rahatsız olduğunu gördüğüm tek bir kişi geliyor.

Kısa zaman içerisinde (on bir seansta), Al'in kız kardeşinin erotik yaşamında ne kadar önemli bir rol oynadığı, her ne kadar bu rolün pek çok yönünün açıklığa kavuşturulması gerekse de, ve oynamaya devam ettiği açıklık kazandı. Ayrıca annesi hakkındaki ilk tartışması neredeyse sadece annesinin onun yaşamı ve okul hayatına müdahaleciliğine odaklansa da, artık annesiyle ilişkisinin diğer yönleri de ufukta görünüyordu. Kız kardeşiyle ilişkisinde yaşanan değişimi başta 7-8 yaşlarında gerçekleşmiş ve kız kardeşi okulda “yıldız öğrenci”yken onun “berbat bir öğrenci” olması gerçeğine dayanan bir şey olarak konumlandırmış olsa bile, bunun bir tür “perde tarih” (uzun yıllarca kendine anlatmış olduğu ama yalnızca birkaç analitik seansın ardından anımsadığı gerçeklerle çelişen bir hikâye) olduğu zaten aşikârdı. Nedenini bilmiyor olsa da aslında kız kardeşiyle ilişkisinde yaşanan değişim bundan en az iki yıl önce yaşanmıştı. Şimdi pek çok kapı açılmıştı, bir sürü soru masadaydı ve Al ilerlemeye hevesliydi.

Analizin ilk seanslarının hiçbir şeyi “düzeltmeyi” (“düzeltmek” genel olarak psikanalitik projeye bir hayli yabancıdır) amaçlamadığı açık olmalıdır ve aslında Lacan'ın belirttiği üzere (2006, s. 596) ilk seanslar semptomların kristalleşmesine ya da sistematikleşmesine yol açar.²² İlk seansların en önemli amaçları analizanın merakını

Aynı yazar bu sözlerden birkaç satır önce şunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir: “*Uyumun derinleştirilmesi...* terapistin yorumunun doğru olduğuna ilişkin bilimsel kanıtın en yakın şeyidir” (s. 21). Okuyucu, 5. ve 7. Bölümlerde söylediklerimden bu türden bir bakış açısına hiç katılmadığım görüşüne varmalıdır.

22 Ayrıca bkz. Freud (1914a/1958, s. 152) ve Lacan (2004):

Semptom ancak özne onun farkına vardığında oluşur çünkü öznenin, obsesyonlarının farkına varmamakla kalmayıp onları bu sıfatla dahi oluşturmamış olduğu obsesyonel davranış biçimleri olduğu deneyimle sabittir. Bu durumda analistin ilk adımı, ki Freud'un bu konu hakkındaki pasajları ünlüdür, semptomu klasik biçiminde oluşturmaktır, bu olmadığı takdirde ötesine geçmenin hiçbir yolu yoktur çünkü bunun hakkında konuşmanın bir yolu yoktur. (s. 325)

celbetmek, analizanı ve her şeyden evvel onun bilinçdışını çalıştırmak (analist terapi-
deki tavırlarıyla yol göstermek için değil bir şeylere belli ölçüde rehberlik etmek için
orada olduğunu açıklığa kavuşturmalıdır) ve analizanı yaşamına ilişkin bir ön tas-
lak/resim ortaya koyması için teşvik etmektir. Bu erken dönemdeki seansların, anali-
zan ilk analize geldiğinde şikâyetçi olduğu depresyon, enerji eksikliği, kaygı gibi belli
semptom türleri üzerinde bir nebze iyi etkisi olabilecek olsa da, halının altına süpü-
rölmüş bazı sorunlar açığa çıkarıldığı müddetçe pekâlâ bunun tersi bir etkiye de yol
açabilir. Analist sadece analizanın kimi zaman gerçekleşen semptomlarının kötüleş-
mesi durumuna dayanmak için analistle olan benzersiz libidinal ilişkisinden ve bera-
berce yürüttükleri beklenmedik türdeki çalışmadan yeterince faydalandığını umabilir.

Daha Sonraki Seansların İçsel Mantığı

*Gerçek kendini birbirine katı biçimde zıt, birbirinin çevresinde dolaşmaya zorlanmaları
gereken şeylerin birbirini izlemesinde gösterir.*

Lacan (2007, s. 127)

Şimdi ise bir analizin daha sonraki evrelerinde bir kesme dizisinin nasıl görünebi-
leceğine ilişkin bir örneğe, uzun yıllardır analizde olan genç bir kadının vakasına
dönmeme izin verin. Bu genç kadının karmaşık ve çalkantılı tarihiyle ilgili çok fazla
ayrıntıya girmeden, güvenle söyleyebilirim ki analiz çalışmasının büyük kısmı ana-
lizin hastalıklı bir şekilde iç içe geçmiş olduğu bir anneden ayrılıp kendi ayakları
üzerinde duran bir kadın olmaya dönük çabalarını içeriyordu. Anne muhtemelen
psikotikti ve ailedeki erkeklerce üzerine titrenen ve şüphe götürmez bir biçimde an-
neye tercih edilen kızına karşı en safiyane anne sevgisi maskesinin altında nefret ve
öfkeyle doluydu.

Anneyle olan ilişkinin pek çok boyutu analiz süresince yavaş yavaş derinleme-
sine çalışılmış olsa da, Zee adıyla anıta bulunacağım analizan analizinin sonuna doğru
tahammül edilemez bulduğu ve neden böyle olduğunu anlamaya çalıştığı bir şekilde
hâlâ annesiyle kuşatılmış (ona libidinal olarak bağlı) haldeydi. Annesi ona dünyada
onun için, özellikle de bir erkek tarafından delicesine seilmekten ve kendini ona
teslim etmekten keyif alabilecek bir kadın olarak bir yer olmadığını onu şiddetle
eleştirerek, özellikle de ona ilgi gösteren birine karşı herhangi bir ilgi gösterdiğinde
şiddetle eleştirerek iletmiştir. Zee kendine annesinin arzularına neden itaat ettiğini,
hıncını neden sakladığını ve gayet açık olan bir şeyi neden görmezlikten geldiğini
soruyordu: Annesi onu aşırı derecede kısıkanıyordu.

Zee en nihayetinde annesinin onun yaptığı bir şey yüzünden “tepesinin ~~amcağı~~” yönündeki uzun soluklu korkusunun aslında “en büyük fantezisi” olduğunu fark etti: annesinin paramparça olduğunu görmek, toza dönüştüğünü izlemek. Kendisine analizini bitirmesi için ihtiyaç duyduğu şeyin annesini yok edip etmemek olduğunu sordu. Annesini sözel olarak bir moloz yığını haline mi getirmeliydi? Öyleyse bağışlayıcılığa ne olacaktı? “Onu bağışlamadığım şey ne?” diye soruyordu.

Zee bir sonraki seansa annesinin kıskançlığını neden görmezlikten geldiğini merak etti. Acaba kendisi de kızgın olmak *istiyor* ve annesinin kıskançlığını tanıyacak olursa ona karşı duyduğu öfkeyi artık meşru kılamayacağını mı düşünüyordu? Sanki öfkeli olmak için bir seçim yapmış gibiydi ve öfke onun en değerli şeyi, en bağlı olduğu parçasıydı. Seansı bu noktada kestim. Zee’nin bir süredir yaşamındaki temel “keyfini” çelişkili bir biçimde rahatsız edici bir doyum türü olan temel *jouissance*’ını,²³ öfke ve hınçla kaynamaktan aldığı aşıkardı.

Zee bir sonraki seansta kendisinin de tam anlamıyla anlamadığı ama yine de aklına geldiğinde doğru olduğunu hissettiği bir formülasyon sundu: Annesinin var olmasını engellemek için var olmama stratejisini benimsemişti. Küçüklüğünden itibaren annesinin tam anlamıyla var olduğu zamanların kızını en şiddetle, en tutkulu biçimde eleştirdiği zamanlar olduğunu sezmişti. Zee böylelikle neredeyse ~~on~~ kaybolarak annesine onu eleştirmesi için mümkün olabilecek en az sayıda fırsatı vermeyi seçmişti. Zee eleştiriye açık olmaması için kendisini, yaşamındaki faaliyetlerinin çoğunu sınırlandırmıştı (uyuyarak aşın zaman geçiriyor, çalışmalarını ve ilişkilerini

23 *Jouissance* kişilerin semptomlarından elde ettikleri türdeki keyif ya da doyuma atıfta bulunmaktadır. Freud bu konuda şunu demiştir (1916-1917/1963, s. 365-366): “Semptomun beraberinde getirdiği türdeki doyumda epey tuhaflık vardır... Öznenin gözündeki tanınmazdır; özne tam tersine iddia edilen bu doyumla ıstırap olarak hissedip ondan şikâyet etmektedir.” Deyim yerindeyse *jouissance* “basit bir haz” değildir, bir tür acı-haz ya da “acıda haz” (Freud’un belirttiği üzere [1924/1961, s. 162] *Schmerzlust*) ya da doyumsuzlukta doyum içerir. Bu, birinin cezadan, kendini cezalandırmaktan, acı verecek derecede haz verici bir şey yapmaktan (örneğin orgazm olmak) ya da haz verir hale gelen çok acı verici bir şey yapmaktan alabilecekleri “keyfi” nitelendirir. Çoğu insan semptomlarından haz ya da doyum aldığını inkâr eder ancak “dışardan bakan gözlemciler” (çevrelerindeki kişiler) çoğunlukla onların semptomlarından hoşlandıklarını, alışıldık terimlerle haz verici ya da doyurucu olarak tarif edilebilmek için fazla dolambaçlı, “kirlili” ya da “kaba” olacak bir şekilde semptomlarıyla “boşaldıklarını” görebilir. Hatta Lacan şunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir: “*Jouissance* bizdeki cehennemi rahatsız eder!” (Lacan 1973-74, 13 Kasım 1973). *Jouissance* ille de kişinin bilerek aradığı ya da dışarı çıkıp elde etmeye karar verdiği bir şey değildir. *Jouissance*’ımızın büyük bir kısmı çoğunlukla biz neden olduğunu bilmeden, sanki bizlere Yaradan’ın ya da Allah’ın inayetiyle gümüş bir tabakaya sunulmuşçasına oluverir; onu en az umduğumuzda gelir ve öte yandan onu en çok umduğumuzda gelmez. Terimle ilgili daha fazla tartışma için bkz. Fink (1997, s. 8-9).

sabote ediyor ve çeşitli semptomların gelişimiyle uzamdaki hareketlerini kısıtlıyordu). Annesine beslediği hınc yüzünden kendini boğmuş, annesinden öç alıp onu beslediği aşikâr olan inanılmaz derecede şedit *jouissance*'dan mahrum bırakmak için kendi yaşamını darboğaza sokmuştu. Zee'nin bu kendini cezalandırma ve kendini feda etme tartışmasının ardından seansı sonlandırdım.

Zee bir sonraki seansta bu noktalardan kimilerini analizin büyük kısmı boyunca mücadele ettiği ancak son zamanlarda soluklaşmaya başlamış semptomlara bağladı. Bundan sonraki seansta annesini kıskanç olarak görmenin (bunu yalnızca soyut bir biçimde bir fikir olarak aklından geçirmenin değil de onu gerçekten kıskanç olarak deneyimlemenin) güçlendirici olduğunu söyledi. Annesi onu küçüklüğünden beri onların kurban olduklarına, diğer herkese nazaran güçsüz olduklarına ikna etmişti ve Zee sahip olduğunu asla hissetmediği bir şekilde başkaları üzerinde gücü olduğunu salt hayal etmeye bırakılmıştı. Birdenbire bunun artık doğru olmadığını hissetti. Zee'nin bunu ifade etmesinin ardından seansı sonlandırdım.

Zee bir sonraki seansta annesinin tepesini attırmanın onun en düşkün olduğu fantezisi olduğunu ama bir şeylerin onu bunu hayata geçirmekten alıkoyduğunu tekrarladı. Acaba kadın olduğunu annesi acı çektiği takdirde mi bilebiliyordu sadece? Eğer annesinin acısına son verilirse, yani anne yok edilirse, o zaman ne olacaktı? Annesi artık ondan nefret etmek için orada olmayacaksa, kendisinin kıskanılmaya değer olduğunu, yani erkekler için gerçekten ilgiye değer olduğunu nasıl bilebilecekti? Zee bir kadın olarak benlik duygusunun annesinin hayatta kalmasına ihtiyaç duyacak ve annesinin tamamen yok edildiği fantezisini kurmasına dahi izin vermeyecek kadar kırılğan mı olduğunu merak ettiğinde seansı kestim.

Bir sonraki seansta, annesini sinir etmeyi onu kesinlikle sinir ettiğinden daha da emin olabilmek için bırakmış olduğunu düşündüğünü söyledi. Bunu nasıl yaptığından tam olarak emin değildi ama annesinin yaşamdaki en büyük hazzının şikâyet edip kızını ezmek olduğundan uzun süredir kuşkulanmaktaydı. Zee annesine misilleme yaptığında, annesi daha da heyecanlanıyor ve görünür bir şekilde keyifleniyordu. Zee'nin annesini bir şeyden mahrum etmesi ancak misilleme yapması yoluyla idi. Birkaç yıllık yokluğun ardından annesinin onun velayetini tekrar kazandığı zamanı düşünürken, Zee başka kadınlarla hiç böyle bir şey yapmamışken annesinin oyununa çekilmesine neden izin verdiğini merak ediyordu. Şayet buna izin verdisse, bunun annesini yaralamak için olduğu kafasına dank etti: Zee aslında annesini *yemlemişti*. Zee asıl meselenin annesini yok etmek ya da onu bir hendeğe atmak olmayıp başka bir şey, annesi dışında bir şey seçmek olduğunu öne sürdüğünde seansı sonlandırdım.

Bir sonraki seansın annesinin onu bir tavuğu pişirirken kullanılan türde şişlerle delik deşik etmeye çalıştığı bir rüyasını anlattı. Zee annesini yemlemek ya da onunla savaşmak yerine oradan ayrılıverip bütün olup biteni bırakmıştı. Bu bir hayli kısa seans, Zee bunun tam da yapmak isteyip daha önce hiç yapmamış olduğu bir şey olduğu yorumunu yaptığında sona erdi.

Zee bir sonraki seansda “Misilleme yapmanın ne anlamı var ki?” diye sordu. Adalet peşinde olmuştu ve annesinin korkunç davranışlarının bedelini ödemesini istiyordu ama annesini öldürmek istemesi daha evvelki gibi onunla ilişkide kalması, onun ağında sıkışması demekti. Şimdi yapmak istediği şeyse yalnızca var olmak, kendisi olmak ve hakikati söylemekti. Salt var olarak, var olmasına izin vererek adaletle en iyi şekilde hizmet edebilirdi.

Kısıtlandığı ve bağlamından koparıldığı biçimiyle bir analizin sonuna doğru yaşanan bu bir dizi seansın kısaca tarif edilmesi, ümit ediyorum ki her seansın nasıl önceki seanslara dayandığına dair fikir vermektedir. Bu, alışıldık inşa etme biçiminde olduğu üzere bir tuğlayı diğerinin üzerine koyarak olmaz çünkü bazı seanslar daha önceki bir seansda yerine konulmuş bir tuğlayı yok eder ya da yerinden çıkarır ve analizan kendi patikasını bulana dek kimi zaman bir uçla diğer uç arasında gidip gelen doğrusal olmayan, diyalektik bir tür mantık izler.

Kesmeler her spesifik hareketin, çalışmanın o aşamasında analizanın gelişimi için ille de elzem olmayabilecek “dolgu” malzemesinin altına gömülmesi yerine, en iyi durumda, en bütünlüklü, vurgulu şekilde ifade edildiği anda noktalanmasına olanak tanımıştır. Burada özetlenmiş seanslardan hiçbirisi 25 dakikadan daha uzun sürmemiştir ve bu seanslardan bazıları muhtemelen 10 dakika civarındadır. Şayet 50 dakikalık seanslar yapsaydım, herhangi bir günde bu hareketlerden daha fazlasını elde etmem mümkün olur muydu? Bundan samimiyetle şüphe duyuyorum. Her seans hâlihazırda analizanın bir ya da iki gün arayla yapılan seanslar arasında rüya görerek ve çağrışım yaparak gerçekleştirdiği saatlerce çalışmanın düğüm noktasını içeriyordu. Bu analizan seansları dışında diğer analizanlardan daha fazla çalışıp yürütülen çalışmanın büyük kısmını seanslar arasında yerine getirmiştir ama bu bakımdan hiç de az rastlanan bir örnek değildir. Seansları tamamen önceden düşünülmüş değildi ve hâlihazırda çağrışımında bulunmadığı rüya unsurlarını noktalamaya ve bu unsurlar hakkında ona sorular sormaya devam ettim. Bununla birlikte, analizinin bu aşamasında noktalamak ve kesmek dışında pek bir şey yapmama gerek yoktu, analizan zaten yorumu kendi başına yapmak konusunda bir hayli becerikliydi.

Analizanlar sabit süreli seansları süresince kendilerini konuşmak zorunda hissettiklerinden, bir bakıma bir “dolgu” bulma arayışına sürüklenirler. Seanstaki önemli çalışmanın, öncelikle seansın hakkında konuşmakla oldukları temayı işleyen bir önceki gece görülmüş rüya olduğunun pekâlâ farkında olabilirler ancak bunu tartışmanın sadece 10 ya da 15 dakika alacağından da şüphelenebilirler. Bu nedenle günlük yaşamlarına ilişkin daha az önemli addettikleri deneyler ya da düşünceleriyle seansın yarım saatini ya da daha fazlasını sırf zamanı doldurabilsinler ve “paralarının karşılığını” alabilsinler diye “şişirmeye” sevk edilirler. Aslına bakılırsa “en iyi kısmı sona saklamak” (pek çok türden konuşmacı için olduğu gibi) analizanların cephesinde yaygın bir stratejidir. Analizanlar da belli bir düzeyde en son söylediklerini işittikleri şeyin, akıllarında kalması en muhtemel şey olduğunun farkındadır.

Değişken süreli seansları olan analizanlar seanslarının ne zaman sona ereceğini bilmediklerinden, en önemli addettikleri şeyi daha sonra bundan bahsetme fırsatları olmayabilir korkusuyla hemen seansın başından dile getirmeye daha meyillidir (tabii bastırma kimi zaman öyle bir düzeydedir ki en önemli gördükleri şey daha sonra ne onlara ne de analiste mutlaka en önemli şey gibi gelmeyecektir). Bu, şakayla karışık bir şekilde Parkinson yasasının psikanalitik seanslara uyarlanmış hali olarak adlandırdığım şeyle savaşıma yardımcı olur: “Seans malzemesi eldeki zamanı doldurmak için genleşme eğilimindedir.”

3. Bölümün sonunda analisti sorulan ve noktalamalarıyla birlikte bir bakıma halihazırda orada olan, analizanın söyleminde duyulmayı bekleyen bir şeyi (epey gömülü ya da uyuklar halde bulunabilecek olan analizanın arzusunu) açığa çıkaran bir sanatçı ya da müzisyen olarak düşünebileceğimizi ileri sürmüştüm. Kesmeyle aklı bir nebze farklı olmakla birlikte muhtemelen sorunlu bir metaforu getiriyor. Kimi zaman Michelangelo’nun Davut’u yontulduğu mermerden sadece serbest bırakıverdiği, bir heykeltıraşın yalnızca içeride bekleyen figürü görmemizi engelleyen parçaları ya da taş bloklarını yavaş yavaş ortadan kaldırdığı söylenmiştir. Kimileri için kesmeyi az miktardaki taşı kesip atırmak gibi düşünmek faydalı olabilir. Analist çoğu vakit bir seferde yalnızca ufak miktarlar temizler ama nihai figürün tıpatıp aynı noktasına tekrar ve bu sefer tamamen farklı bir yönden yaklaşmak için belki de kimi zaman nihai derinliğe, figürün bir noktadaki nihai boyutuna ulaşır; nihai figürün yüzeyinde her bir noktaya birçok yönden azar azar yaklaşır. Bu tabii ki daha önceden belirlenmiş bir tür nihai figür olduğunu varsaymak gibi görünecektir, halbuki kişi bir analizin başlangıcında bu izlenime nadiren kapılır. Bir heykeltıraş yontmaya başladığında aklında gerçekten de “nihai” bir figür var mıdır?

*Kesme ve Randevu Saatlerini Ayarlama**Kişi sonrasında kadar hiçbir zaman bilemez.**Lacan (1973-94, 12 Mart 1974)*

Bana değişken süreli seans uygulandığında hastalara randevu vermenin nasıl mümkün olduğu sıkça soruluyor. Açıkçası, kişi eğer tahayyül edebileceği en uzun seans için bol zaman ayırırsa (şahsen yeni bir analizan olduğunda ilk birkaç seans için bir buçuk saat kadarlık bir zaman dilimini bloke etmeye çalışıyorum), randevu saatleri konusunda hiçbir çatışma yaşamayacaktır. Bununla birlikte klinisyenler çoğu zaman belli bir analizanla yaptıkları seansların büyük bir bölümünün spesifik bir aralıkta bulunduğunu görür. Böylece bunun ortalamasını alıp bu süreye not tutma ve kısa bir ara ekleyebilirler ve bu zamanı (daha önce belirttiğim üzere bazı analizanlar için her zaman daha fazla zaman ayırmaları gerekebileceğini akılda tutarak) şayet bir analizanla olan seans ortalamadan daha uzun geçerse, bir sonraki analizarla olan seansın da pekâlâ ortalamadan daha kısa sürebileceği ve böylece her şeyin dengeleneceğini varsayarak planlayabilirler. Bu, analizanların seanslarına başlamak için ara sıra on dakika ya da bundan biraz daha uzun beklemeleri anlamına gelebilir. Bu türden bekleyişler hiç de akıl almaz görünmez. Bu yalnızca analitik çalışmanın analizanın zihninde, on dakika gecikmenin çoğunlukla korkunç bir şey addedildiği daha tipik Amerikan iş pratiklerinden ayrılabilceği başka bir yoldur.

Kendi pratiğimde yapmış olduğum başka birçok kesme örneği daha sonraki bölümlerde rüyalar, gündüzdüşleri, fanteziler, aktarım ve benzeri şeylerle çalışmaya ilişkin tanımlar bağlamında verilmiştir.

Yorumlama

Polonius'un sözlerini ödünç almak gerekirse, sııklıkla sahtelik yemimizin bir hakikat sazını yakalamış olduğu izlenimine kapılırız.

Freud (1937/1964, s. 262)

Öznenin sözcüklerine geri dönebilmek öznenin kendi sözcüklerinden başlar, bu da yorumun yalnızca bir yorum olabileceği anlamına gelir.

Lacan (2006, s. 601)

Psikanalize gelmeden önce, çoğumuz büyük olasılıkla sezgisel bir şekilde yorumun amacının doğruluk olduğunu düşünürüz. İnsan çabasının belli alanlarında, doğruluğun iyi bir yorumun temel kıstasları arasında yer aldığına dair güçlü gerekçeler sunulabilir. Ancak birkaç yıl analize gitmiş olan psikanalist ve analizanlardan çok azı, analitik durumda yorumun doğruluğa nazaran belli türde bir etki yaratmayı daha çok hedeflediği fikrine şaşıracaktır.

İnsan aleminde ortaya çıkan ilk sorulardan biri şudur: Yorumun kime doğru ya da hakikate uygun görüldüğünü varsayıyoruz? Buna verilecek kendiliğinden tepki, yorumun analizana doğru görünmesi gerektiği olacaktır. Ancak çoğu analizan, muhtemelen analistlerinin yaptığı, en başta onlara hatalı (ki analizanlar muhtemelen bu yorumları reddetmeye, hatta bunlardan dırdırılanmaya yeltenmiştir) ancak daha sonra, kimi zaman epey sonra, onlara son derece doğru gelen yorumları anımsayabilir. Analizanların çoğu bunun yanı sıra kendilerinin ulaştığı ya da analistlerinin yaptığı, o vakit onları çarpan ancak daha sonra yüzeysel, eksik ya da hatalı

görünen yorumları da anımsayabilir. Bu nedenle eğer bir yorumun analizana doğru görünmesi gerektiği ilkesini benimseyecek olursak, bu formülasyona “er ya da geç” ibaresini de eklememiz gerekir.

Fakat analizanlar belli durumlarda, kendilerine ilişkin el üstünde tuttukları (ister olumlu ister olumsuz) görüşleri destekledikleri için spesifik yorumları belli bir dönem boyunca benimsemeye istekli olduklarını, hatta bundan hoşnutluk duyduklarını fark edebilirler. Analizin daha sonraki safhalarında bu el üstünde tuttukları görüşleri sorgulamaya başlarlar ve söz konusu yorumların doğruluk değeri olmadığını görürler. Bu tür durumlarda, analizanın yorumun hakikati buluverdiğine ilişkin ilk duyumunun bile gerçeğin altını oyduğu görülür.¹

Hakikat Her Zaman Başka Yerdedir

Yetersiz söylenebilecek hakikatten başkası yoktur, aynı beraberinde getirdiği özne gibi. Bunu daha önce belirttiğim biçimde ifade etmek gerekirse, hakikat yalnızca kısmen söylenebilir.

Lacan (2005b, s. 30-31)

Hakikat analizana pek de istikrarlı görünmez. Bir seansta yaşamını, ilişkilerini ya da var olma biçimini gerçekten yansıttığını hissettiği bir şey söylediğinde, söz konusu bu “hakikat” bazen bir sonraki seansta artık o kadar da doğru, o kadar da çarpıcı, o kadar da isabetli görünmeyebilir. Öte yandan ister analizan isterse analist

1 Analistler çoğu zaman anın etkisiyle ve analizanın henüz dile getirdiği sözcükler bağlamında isabetli görünen ama daha sonra yalnızca kısmen doğru, hatta hedeften uzak olduğunu düşünebilecekleri yorumlar sunar. Bu durum bu türden yorumları faydasız kılmaz ama doğruluğa ilişkin bir tür zamansal açmaz yaratır. Seansın belli bir noktasında doğru görünen şey, birkaç dakika sonra analizan başka anılar ve çağrışımlarını anlattığında doğru görünmeyebilir. Ne var ki söz konusu yanlış yorum yapılmamış olsaydı bu anılar ve çağrışımlar hiçbir zaman anlatılmamış olabilirdi. Analizin ilerlemesine olanak tanıyanın söz konusu yorumun yanlışlığı (ya da kısmen doğru oluşu) olduğu söylenebilir çünkü analizan çoğu durumda analistin beceriksiz yorumunu iştene dek belli düşünce ve anılardan bahsetmez.

Analizan çoğunlukla yorumun onun üzerindeki etkisinin farkına dahi varmaz ancak bir sonraki seansta farkında olmadan yeni bir açıdan bu yoruma döner ve bu yorumun bir rüyada, gündüz düşünde ya da sonra ne konuşulacağına dair düşüncelerinde bir etkisi olduğunu belirtir. Aslına bakılırsa analist bu yorumdan bahsedecek olsa kimi zaman bu yorumu bilinçli olarak güçlüklerle hatırlar ancak yine de yorumun etkisi gerçektir.

Muhtemelen en yaygınıysa analizanın analistin yorum olarak dile getirdiği şeyi tanınamamasıdır. Söz konusu yorum ya analizanın söylemekte olduğu şeylere pürüzsüzce karışmıştır ya da o kadar kısa ve gizemlidir ki analizanın yorumun ne olduğuna ilişkin kafasında önceden oluşmuş fikre uymaz.

tarafından dile getirilsin, bazı ifadeler analizde eşikler, dönüm noktaları, “kapitone noktaları”² ya da belli başlı kilometre taşları oluşturarak uzun zaman boyunca kesinlikle doğru görünmeye devam edebilir. Aslına bakılırsa analizan bu ifadelerin dile getirildiği seansları gelecek on yıllar boyunca değişimin hayati anları olarak görebilir. Fakat pek çok başka ifade dile getirilmelerinin ardından kısa süre sonra büyük olasılıkla kesinlikle yanlış olarak, sonra belki kısmen doğru ve kısmen yanlış olarak ve sonrasındaysa yerini şeyleri tamamen yepyeni bir şekilde görme biçiminin aldığı bir durum olarak görülecektir.

Hakikatin psikanalizde tuhaf bir tür zamansallığı vardır. Analizan bazen söylediği şeyin söylediği anda kesinlikle asli olduğu hissini ~~nasır~~ hissetir, ne var ki hakikat bir kez telaffuz edildiğinde bu artık onun için hakikatin ağırlığını taşımayabilir.³ Büyük olasılıkla çoğu zaman söylemiş olduğu şeyin etkisini ancak daha sonra hisseder. Tecrübelerime göre analizanlar genellikle bir seansta, yapılan son seanstan sonra bu seansta söylenmiş bir şeyin onları ne kadar çarptığından bahseder. Fakat söylenilen bu şeyin önemli olduğuna ilişkin seanslar arasındaki öznel kanıları çoğu zaman bir sonraki seansla kaybolur ve kimi zaman bu şeyi bu kadar çarpıcı, alakalı kılmış olanın ne olduğunu artık açıklayamadıklarını hissederler.

Analitik bağlamda analizan tarafından deneyimlendiği haliyle hakikatin söylenecek olanla, henüz söylenmemiş olanla ilişkisi vardır. Hâlihazırda söylenmiş olan genellikle boş görünür, halbuki şimdi ilk defa söylenmekte olanın bir şeyleri kökten sarsma potansiyeli vardır; o önemli gelir, o doğru gelir. Analizan için *hakikat her zaman başka yerdedir*: Önündedir, henüz bulunmamıştır.⁴

2 “Kapitone noktası” Lacan’ın *point de capiton* kavramı için bkz. 10. Bölüm ve Fink (2004, s. 111-116).

3 Lacan 1950’lerin başlarında, analizanın konuşurken hakikatin ağırlığını hissettiği bir tür konuşma olan “dolu konuşma” fikrine kapılmıştı. Bu tür durumlarda hakikat telaffuz edilenden (bu şekilde ortaya konmuş ifadeden, başka bir deyişle bağlamdan) ziyade telaffuzla (yani konuşma eylemiyle) çok daha yakından ilişkili görünür. Daha sonraysa, hakikatin zamansallığı gelecekte bir biyomüşliğe yakalandığından Lacan’a daha karmaşık bir şey olarak görünmüştür. Bunu seanslar arasında düşündüğünde henüz tam olarak doğru değildir ve bir sonraki seansta bunu aktardığı vakit artık tam olarak doğru değildir (aslına bakılırsa analizan bunu anlattığı vakit artık doğruluk değeri orada olmadığından bu ona saçma bile görünebilir). Söyleyebileceğimiz tek şey bunun *onun için doğru olmuş olacağıdır*. Lacan (1973, s. 6) 1970’lerde şu formülasyonu önermiştir: “[sözceleme] hakikate istinaden var olur.” [*ex-sist*] Bu ifade hakikat ve sözcelemenin birbiriyle tamamen keşimmediğini ya da birbiriyle hizalanmadığını ileri sürer. Lacan’ın var-olma [*ex-sistence*] kavramına ilişkin bkz. Fink (1995, 8. Bölüm). Lacan’ın dolu konuşma ve boş konuşmaya ilişkin daha sonraki görüşleri için bkz. Bruno (1995).

4 Bu bağlamda Freud’un (1937/1964, s. 263) ~~hasımların~~ kabul etmediği yorumlara ilişkin yorumunu göz önünde bulundurunuz: “Analizdeki birinden gelen ‘Hayır’ bir ‘Evet’ kadar müphemdir... Bir

Hakikar “söyleneccek olanı” ilgilendirdiği sürece, psikanalizdeki hakikat daha önce sözcüklere hiç dökülmemiş olanı simgeselleştirme deneyimiyle alakalıdır. Lacancı bağlamda “daha önce hiç sözcüklere dökülmemiş olanı,” “gerçek” olarak adlandırıyorum (buna ayrıca “travmatik gerçek” de denebilir). Öyleyse analistin yorumu demek, bir hayli aşıkâr bir biçimde, en azından bir düzeyde, analizi simgeselleştirme sürecine dahil etmek, ona daha önce hiç sözcüklere dökülmemiş olanı sözcüklere dökmesi için esin vermek ya da kışkırtmak demektir. Yorum gerçek olana isabet etmeye çalışır.⁵ Burada *isabet ettirme* terimini sözcüklere dökülmesi gereken şeye erişmenin ne derece zor olabileceğini ve bunun basit bir dürtme ya da sorgulamadan daha fazlasını, muhtemelen daha çok sarsıntıya benzer bir şeyi, gerektirebileceğini belirtmek için kullanıyorum. Buradaki fikir yorumun analizin kulaklarına hiç beklenmedik bir şey misali düşüvermesi gerektiği değil (Freud’un [1913/1958, s. 140] salık verdiği üzere bu, analizin yorumlamadan önce bir şeylerden bir adım ötede ve dolayısıyla onu işitmeye hazır olana dek beklemeye değerdir) bunun yerine yorumun o noktaya dek söylenmiş olanla hoş bir şekilde birbiri içine geçmesi gerektiği ve kimi zaman geçmemesi gerektiğidir. Yorum çoğunlukla analizi ürkütmeli, şaşırtmalı ya da rahatsız etmelidir. Burada sürpriz unsuru çok önemli olabilir. Etkisi en büyük olan yorumlar gerek zamansal açıdan (örneğin eğer analist yorumları seansın sonunda sunma alışkanlığını benimserse) gerekse kavramsal açıdan (analist mütemadiyen aynı şeyleri tekrarlayıp durur) nadiren analizin beklediği yorumlar olur.

hasanın ‘Hayır’ bir insanın doğruluğuna, her ne kadar bununla mükemmelen uyuşsa da, kanıt sunmaz. Bu türden her inşa [yani bir tür kapsayıcı yorum] bitmemiş bir inşadır; unutulmuş olayların yalnızca ufak bir parçasını kapsadığından, hasanın aslında ona söylenmiş olan şeye itiraz etmediğini, çelişisini henüz açığa çıkarılmamış kısma dayandığını varsaymakta serbestiz.”

- 5 Buradaki “gerçeğe isabet ettirme” ifadesi Lacan’ın söylediği (1973, s. 30) bir şeyin serbest bir uyarlamasıdır: “Yorum... arzusun nedenini hedefler.” Bu durumda arzusun nedeni Lacancı gerçekle bir tutulur. Buna alternatif olarak, buradaki gerçeği bilinç dışında bulunan özdeşleştirilmemiş bilgi, öznesi olmayan bir bilgi olarak düşünebiliriz: Deyim yerindeyse orada analizin haberi olmaksızın bulunup ipleri elinde bulundurmaktadır (bkz. Fink, 1995). Analist bu bilginin ne olduğuna ilişkin analizin bilgi sahibi olduğunu inkâr ettiği her şey sayesinde epey iyi bir fikir edinebilir: “Bunu neden yaptığıma dair hiçbir fikrim yok,” “Sonra ne olduğuna dair hiçbir fikrim yok,” “Bunu neden söylediğime dair hiçbir fikrim yok.” Analizin neleri bilmediğine ilişkin bu türden ifadeler bir yokluğu yavaş yavaş genel hatlarıyla ifade eder ve analizin bilgisinde yalnızca birkaç olası şeyle doldurulabilecek bir boşluğa işaret eder. Lacan’ın belirttiği üzere (1968a, s. 21) “Bilinmeyen şey bilginin çerçevesi gibi örgütlenmiştir.” Analizin söyleminde neyin dışında bırakıldığını ve analizin neyi bilmediğini ileri sürdüğüne dikkatle kulak kabartırsak, onun habersiz olduğu ve muhtemelen bilinç dışında bilinen şeyleri fark edebiliriz. Yorum analizin bilgisindeki bu boşluğa isabet etmeyi amaçlar.

Burada kullandığım şekliyle “hakikat”ın ifadelere ait bir özellik olmakla çok gerçekte bir ilişkisi olduğu açık olmalıdır. Gerçeğe isabet etmek daha önce sözcüklerle hiç formüle edilmemiş bir şeye rastgelmektir ve bunu en başta ne kadar duraksayarak ya da yetersiz de olsa konuşmaya getirmektir. Zira psikanalizin gücü konuşmanın gerçek üzerinde sahip olabileceği etkide yatmaktadır. Gerçek kendi haline bırakıldığında zaman içerisinde değişmez. Travma yaratan bir savaş deneyimi misali kalıcı hale gelip ısrarla kâbuslarda, hatta uyanıkken sürdürülen yaşamda geri gelir (kimi zaman benim “*intruthive*” [Fink’in “intrusive” ve “truth” kelimeleriyle türettiği bir neolojizm; “davetsiz geliveren hakikat” diye çevrilebilir; y.h.n.] olarak adlandırmanın cazibesine kapıldığım şeye yol açar). Kişinin buna istinaden konum değiştirebilmeye başlayabilmesi ancak bunu sözcüklerle simgeselleştirmesi yoluyla olur ve çoğu zaman bunun farklı şekillerde birçok defa ifade edilmesi gerekir.

Şayet psikanalizde analistin söylediği bir şeyin er ya da geç doğru olduğuna ilişkin analizanın öznel hissinin ötesinde (ve analizanın söylediği bir şeyin er ya da geç doğru olduğuna ilişkin analistin öznel hissinin ötesinde) bir doğruluk ya da hakikat ilkesi bulunuyorsa, bu aslında analizanın yaşadığı tekrar eden kâbusların ve daha önce var olan semptomların ortadan kaybolması, analizanın daha önce yapamadığı şeyleri yapabilme becerisi (tek kelimeyle “öznel konumdaki” bir değişim) gibi değişiklikler olmayacak da ne olacaktır? Bu türden değişiklikler mevcut bilgeliğin ileri süreceği üzere, nevrotik analizan analistle oluşturmayı başardığı “daha kusursuz” ilişkiyi model alarak insanlarla ilişki kurmanın yeni bir yolunu bulmuş olduğundan,⁶ regrese olduğu ve analist tarafından ona yeniden ebeveynlik yapıldığı⁷ veya günlük yaşamında katı sınırlar tesis etmekte analisti taklit etmeyi öğrenmiş olduğundan gerçekleşmez.⁸ Bu değişimlerin gerçekleşmesinin nedeni gerçeğin (analizanın daha önce hiç ifade etmediği şeyin) dönüşmüş olmasıdır. Basitçe söylersek, bilinçdışı olan bilinçli hale gelmemiştir; o, kökten biçimde şekil değiştirmiştir.⁹ Analizanın, bilinçdışı olanın tam olarak ne olduğunu ya da şeylerin değişmesini söylenenlerden hangisinin sağladığını bilinçli olarak formüle etmesi gerekmez ama analizan artık eskisi gibi olmadığını bilir.

6 McWilliams (2004, s. 17) şöyle yazmıştır: “Terapötik işbirliğinin yeni bir ilişki modeli olarak içselleştirildiği varsayılır.”

7 Yeniden ebeveynlik yapılması tartışması için örneğin bkz. Guntrip (1971).

8 Örneğin bkz. McWilliams (2004, s. 258, 289).

9 Hatta Lacan (1977b, s. 14) kimi zaman bilinçdışını gerçekte bir tutmuştur: “Konuşması imkânsız şey olarak gerçek.” Analizan için bilinçdışı olanın bir kısmı hakkında (o noktada hakkında konuşması imkânsız olduğundan bir zamanlar gerçek olan hakkında) konuşabilmeyi başarabildiği müddetçe, hakikat her zaman başka bir yerdedir ve böylelikle hâlâ bilinçdışı kalana doğru hareket edebilir.

Analizanlarımdan biri bana artık tahtaya yazarken tebeşire kınılmasına neden olacak kadar baskı uygulamadığını fark ettiğini söylemişti, sınıfın önündeyken tebeşiri kırmayı (ne kadar utansa da) bir süredir alışkanlık haline getirmişti. Bu değişim görünen o ki benim onun birkaç sözcüğünü yeniden düzenleyip, “tahtadaki baskı” minvalinde bir şey söylememin ardından (çocukken öğretmenleri tahtaya çağırdığında hissettiği baskıya ve birçok farklı nedenden ötürü başarısız olması için kendine uyguladığı baskıya anıta bulunuyordum) yaşanmıştı. Bu ifadem hakkında o zaman hiç düşünmemişti hatta birkaç hafta sonra rahatlamak için özel bir çaba sarf etmediğini ve bunu yapmayı neden bıraktığını bilme de tebeşirleri artık kırmadığını fark etmişti. Bu yalnızca mikro bir semptom olsa da, analizanın bir semptomun ortadan kaybolması için,¹⁰ bilinçdışı olanın (bunun yeterli bir kısmı analist, analizan ya da ikisi tarafından birbirinin sözcüklerine dayanarak sözelleştirildiği sürece) bilincine varmasına ihtiyaç duymadığı gerçeğine işaret eder.

Ancak pek çok analist, analizin temel amacının analizana kendisini analistin onu terapi süresi boyunca gözlemlediği şekilde gözlemlemeyi öğretmek olduğu sonucuna varmıştır. Buradaki fikir, analist analizana bilinçdışı bir şekilde angaje olduğu bir davranış örüntüsüne ilişkin farkındalık kazandırdığında, analizanın bilinçli bir şekilde kendini bunu yapmaktan alıkoymayı denemeyi öğreneceği yönündedir. Doğayla ilgili, bu türden analistler için analizanda “gözlemleyen benlik” olarak adlandırıldıkları şeyi geliştirmek önemlidir.¹¹ Bu bana her zaman gerçek değişimin zayıf bir ikamesi gibi gelmiştir. Şayet analiz kişiye sürekli olarak kendini gözlemleme ve bilinçli olarak itkilerini denetleme olasılığından ötesini sunamıyorsa, o zaman analizin faydalarına ilişkin heves devşirmek güç olacaktır.

“Gözlemleyen benliğin” teşvik edilmesinin psikotiklerin tedavisinde bir nebze değeri olabilecek olsa da, nevrotik öznenin daha da yabancılaşmasına yol açacağından nevrotiklerin tedavisinde (birazdan açıklayacağım üzere) bir hayli zarar vericidir. Eğer düzgün bir şekilde gerçekleştirilirse, psikanaliz aslında belli davranış örüntülerine angaje olma yönündeki *ayartının* ta kendisini bertaraf etmeye yardımcı olabilir.

10 Keza bu, analistin söylemiş olduklarından hangisinin bir etkisi olduğunu bilmesine gerek olmadığı gerçeğine de işaret eder; kaldı ki analizan bunu bana birkaç hafta sonra söylememiş olsaydı bilmiyordum.

11 Çoğu zaman “deneyimleyen benlik” terimine bitişirilen “gözlemleyen benlik” terimi, Richard Sterba’nın (1934) “terapötik benlik-disosiyasyonu” fikrinden ortaya çıkmıştır. Bu terimin çağdaş çalışmalardaki kullanımlarına ilişkin örnekler için bkz. Casement (1991, s. 30-32) ve McWilliams (2004, s. 211). 7. Bölüm’de göreceğimiz üzere, Casement analistten kendisini aynı şekilde “angaje analist” ve “işsel süpervizör” olarak bölmesini isteyerek bir adım öteye geçmektedir.

Mevcut anaakım yaklaşımları uygulayan klinisyenlerle çalıştıktan sonra benimle analize girmiş analizanların çoğu ilk seanslarda şu şekilde ifade ettikleri aynı şikâyetten muzdaripti: “Şimdi ne yaptığımı biliyorum ama kendimi durdurmakta çok zorlanıyorum.” Bu tür yaklaşımların tedaviye etkisi bu şikâyetlerde son derece açıkça görülür. Analizanda her ne kadar (analizanı kimi zaman en güncel “psiko-gevezelikleri” kullanmakta epey sofistike kulan) gözlemleyen bir benlik geliştirildiyse de, davranışı güdüleyen gerçek, dürtü ya da bastırılmış olan dokunulmadan ve sağlam kalmıştır.

Anaakım yaklaşımların çoğunda yorumun amacı, bilinçdışı örüntüyü analizanın gelecekte kendisini “iş üstünde yakalamasına” olanak tanıyıp örüntünün tümünü tekrarlamadan evvel kendisini durdurma ümidiyle analizanın dikkatine sunmaktır. Bu yaklaşımlarda yorum genellikle analizana basit, doğrudan bir bilgi parçası aktarmak için tasarlanır. Analist muğlak ifadelerden kaçınır çünkü yapılmak istenen analizanı bir şeye ikna etmek, analizanın bir şeyleri tam da analistin gördüğü gibi görmesini sağlamak ve aslında analizanı analistin bakış açısını içine atmaya, içselleştirmeye ya da özümsemeye teşvik etmektir (aslında analizanın ruhunda analistin benliğini model almış kalıcı bir gözlemleyen benlik kurmaktır).¹² Bu tür yorumlarda anlama öncelik verilir. Amaç bir anlamı (mesela analistin analizanın abisi ve babasıyla olan daha erken dönemdeki ilişkisi arasında olduğuna inandığı bir bağlantıyı) öyle bir şekilde iletmektir ki analizan bunu tam da analistin anladığı gibi anlamaya başlasın.

Etkiye Karşı Anlam

Yorumun telaffuz edilen olmadan bir telaffuzdur.

Lacan (2007, s. 58)

Analizan bilinçli olarak bir şeyin farkına vardı diye analizin başarılı bir sona vardığını düşünmek yanlıştır... Burada mevzubahis olan karanlıkta dalınmış bilinçdışı bir düzeyden berraklığın alanı olan bilinç düzeyine gizemli bir asansörle geçiş yapmak değildir... Aslına bakılırsa burada

12 Freud (1940/1964, s. 175) buna karşı uyarmıştır: “Analist diğer insanlar için bir öğretmen, model ve ideal olmanın ve insanları kendi imgesinde yaratmanın cazibesine ne kadar kapılırsa kapılsın, analitik ilişkideki görevinin bu olmadığını ve aslında eğilimlerinin onu yönlendirmesine izin verdiği takdirde görevine sadakatsizlik edeceğini unutmamalıdır. Eğer analist bunu yaparsa, nüfuzlarıyla çocuklarının bağımsızlığını çiğnemiş anne babanın hatasını tekrarlamakla kalacak ve hastanın daha evvelki bağımlılığının yerine yenisini koyacaktır.” Bu hata yine de bunun analizanın benliğinin sözde sağlıklı kısmıyla analist arasında bir “işbirliği”nin habercisi olduğuna inanan pek çok klinisyen tarafından tekrarlanmaktadır.

mevzu bahis olan bilinçliliğe yönelik değil konuşmaya yönelik bir harekettir... ve bu konuşmanın biri tarafından duyulması gerekir.

Lacan (2001, s. 139-140)

Anlama öncelik verilen yorumlar gerçeğe isabet edebilir mi? Bilinçdışı üzerinde bir etkileri olabilir mi? Analitik ortamda, analizani apaçık ve belirli tek bir anlamı olan bir yoruma bağlamaya çalışan yorumlar genellikle analizani devre dışı bırakıp, bir anlamda onun söylemini durdurarak çağrışımlarının akışını önler. Bu türden yorumlar kapıları açmak yerine kapayarak pekâlâ bayağılıktan mustarip olup üzerinde daha fazla yorum yapılmasını hak etmeyebilir. Analizana ne kadar ikna edici görünürlerse, bu yorumların aslında analizanın halihazırda keşfettiği ya da kendisi hakkında düşündüğü şeylerle alakalı olması o denli olasıdır. Ola ki bu yorumlar analizan için yeniyse, analizan bu durumda muhtemelen bu yorumlarda ifade edilen fikirleri benimseyip bunları ileriye taşımak yerine kendi hakkındaki düşüncesine katacaktır. Uzun lafın kısıası, analizanın düşüncesinin (ya da benliğinin) kolaylıkla kavranabilir yorumlar etrafında yeniden kristalleştiği söylenebilir, halbuki nevrotiklerle yürütülen psikanalitik çalışmanın amacı bu türden kristalleşmeleri engellemektir.

Nevrotik bir kişi analize çoğu zaman durumuna ilişkin önceden oluşturulmuş pek çok farklı kavrayışla gelir; söz konusu bu kavrayışlar onun duruma katkısının ne olduğunu ve bu durumun içindeki gerçeğinin ne olduğunu görme becerisine taş koyar. Amaç analizanın kendi kavrayışını analistinkilerle ikame etmesi (yani analistin bakış açısını içselleştirmesi) değil analizanın rasyonelleştirmesine ve fantezilerine iştirak ettikleri oranda bütün anlam ve kavrayışlardan kuşku duymasını sağlamaktır.¹³ Eğer analizan şeyleri belli bir biçimde görmekten mutluysa, muhtemelen onları bu şekilde görmeye yatırım yapmıştır çünkü şeyleri bu biçimde görme hali kendisine dair sahip olduğu, olumlu ya da olumsuz belli bir imgeyi destekler. Analisti alaka-dar eden, bu imgenin taraflılığını, başka bir deyişle bu imgenin yalnızca kendisinin bir parçasını ne derece içerdiğini vurgulamaktır. Analisti ilgilendiren analizanın açmazına dair yeni bir anlam sunmak değil analizanın buna atfetmeye meylettiği anlamları açmak, görünür kılmak ve bir bakıma yapısöküme uğratmaktır. Analist olur da yeni bir anlam (ya da Lacan'ın çoğunlukla dediği gibi "gösterilen") sunarsa, analizan muhtemelen bu anlama sıkıca tutunup kendisi için düşünmeyi bırakacaktır. Bu durum analizanın sabrının tükenmekte olduğu ve ihtiyatsız bir şeyler yapmayı

¹³ Spotnitz'in (1999, s. 260) belirttiği gibi "Yalnızca anlamak kimsenin iyi olmasına yardımcı olmaz."

düşünüp tarttığı belli ümitsiz durumlarda anlamlı olabilir, ancak bunun bastırdıklarını daha da fazla kuşatmak niyetinde olan benliğinin sınırlarını zorlamaya elverişli olduğu pek söylenemez.

Aslına bakılırsa kişinin kolaylıkla anlayabileceği bir anlamı aktaran bir yorum psikanalitik bir yorum değildir.¹⁴ Bu daha çok telkine tekabül eder. Psikanalitik yorumun amacı, daha önceki bölümlerde bahsetmiş olduğum diğer pek çok psikanalitik teknik gibi analizana benimseyeceği belli bir anlam vermek değil onu işe koşturmasıdır. Soru sorma, noktalama ve seansı kesme tekniklerinin her biri analizi daha önce hiç söylememiş olduğu bir şeyleri sözcüklere dökmeye uğraşması için zorlayarak analizin konuşmasında örtük biçimde var olan anlamları meydana çıkarmak, açıklamak ve kimi zaman da bertaraf etmek için tasarlanmıştır.

Anlam ve Telkinin Kötü Gücü

Bir yorum sadece herhangi eski bir anlamı sunamaz.

Lacan (1978, s. 250)

Analitik yorum anlaşılacak için değil dalgalanmalar yaratmak için tasarlanmıştır.

Lacan (1976, s. 35)

Tek bir anlam sunan, kolaylıkla kavranabilir yorumlar telkin olarak anlaşılmalıdır zira şeyleri belli bir şekilde düşünme ya da görme biçimi önerirler. Eğer analizan analiste büyük inanç duyuyorsa, analistin yorumlarının aktardığı anlamları çok ciddiye alacak, bu da onun analiste olan bağımlılık konumunu pekiştirecektir. Telkini de içeren hipnoz tedavisinin ilk günlerinde, doktorun telkinlerini yenileyebilmesi için hastanın tekrar tekrar doktora geri gitmesinin gerektiği sıklıkla ifade edilmiştir. Bu durum telkinlerin ancak hastanın hipnoz eden kişiye duyduğu inanç kadar etkili ve kalıcı olduğunu ortaya koyar. Söz konusu bu inanç hipnoz yapan kişiyle temas koptuğunda azalmaya meyleder ve bu da telkinle tedavi sonrasında kimi zaman elde edilen kuşku götürmez biçimde gösterişli olan gelişmelerin tek sorumlusunun hipnozcinun şahsi etkisi olduğunu ima eder. Hastanın belli şeyleri yapabileceğine yönelik kanısının telkin yoluyla tedavi süresince hiçbir zaman içselleştirilmediğini söyleyebiliriz. Hastanın her zaman hipnozcu, yani başka biri tarafından tekrar ikna edilmesi gerekir.

¹⁴ Lacan (1966, s. 13) şu tali düşüncüyü sunmuştur: "Kişinin etkilerini anladığı bir yorum, psikanalitik bir yorum değildir."

Psikanalizdeki amaç bir hayli farklıdır: İnsanlar genellikle kendilerinin ulaştıkları fikirleri başkalarının sağladığı fikirlerden daha ikna edici bulduklarından ve bu fikirlerin sürekli başkalarınca geçerli kılınmasına ihtiyaç duymadıklarından, analist analizanın kendi yanıtlarını aramasını sağlamaya çalışır.¹⁵ Her ne kadar kültürümüzde analisti yanıtlar sunan biri olarak düşünme eğiliminde olsak da, analistin temel amacı analizanın ondan talep ettiği cevapların olabildiğince çoğunu analizanın kendisinin bulmasına yönelik analizanın kendisine ait bir iradeye dönüştürmektir (analistin, efsanevi Yahudi gibi analizanın sorularının çoğunu soruyla yanıtlaması bu nedenledir). Analizan bu cevapları bulma arayışında tabii ki yalnız değildir, analist ona sorgulamalarında yardımcı olur ama pek çok açıdan ihtiyatlı bir işbirlikçi, “sessiz bir ortak” olarak kalmak için elinden geleni yapar. Analist, analizanın bulduklarının ve başarılarının mümkün mertebe ona ait olduğunu hissetmesini sağlamak için genellikle analizanın bir türlü söyleyemeden çevresinde dönüp durur görüldüğü şeyden ufak bir adım ötede olduğunda lafa girer.¹⁶ Analistin görevi analizanı atasözün-

15 Tabii ki en azından ilk başlarda kendilerinin rast geldiği fikirlerden ziyade başkalarının önerdiği fikirlere inanmaya daha fazla meyleden kişiler vardır.

16 Lacan'ın (2007, s. 130) dediği gibi, “Analistin sunduğu yorum, özünde bulunan bilgi değil bu bilgiye anlam vermek için bu bilgiye eklenen şeydir.” Lacan'ın 1970'de dile getirdiği bu ifade –ve daha sonraki yıllardaki “Çok fazla sayıda analist ağızlarını hiç açmama alışkanlığındadır” (Lacan, 1974-75, 11 Şubat 1975) ve “Analistler çoğunlukla işlerinin sessiz kalmayı içerdiğine inanır... analistler bu kadar az şey söylediklerinde bu bir hata, bir sapmadır” (Lacan, 1976, s. 42) ifadeleri– bazı takipçilerinin son zamanlarda ileri sürdüğü üzere Lacan'ın hiçbir şekilde yorumun “ölü” olduğunu düşünmediğini ortaya koymaktadır. Serge Cottet (1994) 1993 yılının Haziran ayındaki bir toplantıda daha sonra başkaları, özellikle de “yorum ölüdür” beyanında bulunan J. A. Miller (1996, s. 13) tarafından ele alınıp giderek çoğaltılan “yorumun düşüşü”ne atıfta bulunduğu bu iddiaya ilham vermiş gibi görünmektedir. Ancak bu konudaki yorumlarının incelenmesi, analistin analizana doğrudan bir şeylerin anlamını söylediği “klasik” yorum biçiminin ölü olduğunu kastettiklerini ortaya koyar; anlaşılabilir, çifte anlamlı, “kısmen söylenmiş” ve belli bir anlamı sabitlemeye çalışmak yerine anlam ortaya koyma eylemini kesmeye ya da istikrarlaştırılmaya daha meyilli daha yeni Lacancı yorum biçimini değil. Lacan (1973, s. 252) (XI. Seminer'e yazdığı Fransızca ek yazıda; bu yazı seminerin basılı halinde yoktur; Lacan, 1978) psikanalistlerin “yorumlama görevlerinin” olduğunu da belirtmiştir.

Analistin belli analizanlarla olan çalışmasının hemen başlarında belli türdeki yorumların yeri olabilir ve aslına bakılırsa bazen bir nebze ürkütücü bir yorum kimilerinin ilk etapta analizan olmalarına olanak sağlayacak tek şey olabilir. Bununla birlikte bu türden erken, beklenmedik yorumların yalnızca bir hayli deneyimli analistler tarafından, pek çok analiz gerçekleştirmelerinin ardından bir kişinin analitik sürece angaje olmadığına ve bir tür sarsıntı olmaksızın analitik sürece angaje olmayacağına dair son derece iyi bir sağduyuya sahip olduklarında yapılmasını öneriyorum.

deki gibi yorumların balığıyla beslemek değil ona nasıl balık tutulacağını öğretmekte yardım etmektir.¹⁷ Lacancı kanaatleri olmayan pek çok psikanalistin yorum yaparken hâlâ analistin analizana belli bir anlamlandırma sunduğu fikrine bağlı olduğunu not etmekte fayda var. Fakat Lacancılar ise, birazdan göreceğimiz üzere, analizanların anlamlandırmaları kendilerinin bulduğu ya da söyleyip durdukları şeyin hiç de anlamlı olmadığı gerçeğiyle yüz yüze geldikleri bir biçimde yorum yapmaya gayret eder. (Bu, analizanın psikanalizin bu biçiminde analistten tamamen vazgeçebileceği bir noktaya hızla varması anlamına gelmez, keza bizler belli fikirleri rasyonelleştirmeye ve süresiz olarak zihnimizin dışında tutmaya devam ettiğimiz müddetçe analiz boyunca konuşulan bir ötekinin varlığı elzemdir.)¹⁸

Analizanlara belli bir anlamı sunmak, analizanın bağımlı, çocuksulaşmış konumunu pekiştirerek hemfikir olmaya, hatta kimi zaman şükran duymaya davetiye çıkarır çünkü şayet analizan analistin bu tür anlamlar sunmasına ihtiyaç duyuyorsa, bunları kendi bulamıyor demektir. Bu türden spesifik anlamlar ayrıca analizan için son derece doyurucu olabilir çünkü ona kendisi hakkında düşünmenin geçerli kılınmış bir biçimini, muhtemelen kendisi için yeni ve doyurucu bir kimlik sunarlar (bu, Lacan'ın [2001, s. 551] Fransızca *sens* sözcüğünün sesini –İngilizce'deki “duyum” ya da “anlam” – Fransızca *jouissance* sözcüğünde, harfiyen “anlamdan hoşlanmak” demek olan *jouis-sens* olarak yazarak vurgulamasının nedenlerinden biridir; ayrıca bkz. Lacan, 1990, s. 10). Ancak nevrotiklerle yürütülen çalışmada yeni özdeşleşmelerin ille de teşvik edilmesi gerekmez çünkü bunların getirdiği keyif (kimi zaman analistin kendisinin arzu edilebilir addettiği, başka bir deyişle analizan için “iyi” olan, ve analizanın terapötik bulduğu sonuçlara yol açabilir), bu türden bütün benlik özdeşleşmelerinin ardındakini irdeleme sürecini kısa devreye uğratarak analiz çalışmasına son vermeye meyleder.

Ayrıca, belli bir anlamı sunmak kimi zaman kısır entelektüel tartışmaya ve analistin Lacan'ın “bildiği farzedilen özne” dediği yerde ikâmet etme becerisinin geçici olmakla birlikte olası kayboluşuna yol açarak anlaşmazlığa ve analistin kavrayış becerisinden kuşkulandırılmasına davetiye çıkarabilir (bkz. Fink, 1997, s. 28-33). Kısaca ifade

17 Analistler çoğu zaman analizan ısrarla bir şey istediğinde, kendilerini belli zamanlarda ona yorum vermek (“onu beslemek”) zorunda hisseder, kimileri buna “talep üzerine besleme” olarak bile atıfta bulunur, ama genellikle kişinin kendi sorusunu sorması yeterlidir. Winnicott muhtemelen analizanlarından birine ait sıklıkla tekrarlanan alıntısıyla analistler arasındaki bu “besleme çılgınlığına” onayak olmuştur: “Bu ~~seans~~ yaşadığım iyi bir beslenme oldu.” (ömeğin bkz. Winnicott, 1960/1965a, s. 141).

18 Benzer bir bakış açısı için bkz. Casement (1991, s. 7): “Hiç kimse kendi bilinçdışını başka birinden yardım almadan bilemez.”

etmek gerekirse, “bildiği farzedilen özne” analizanın ona sıkıntı veren, aslında geniş anlamda konuşacak olursak kendi bilinçdışında yer alan, bilginin analiste yer aldığını varsayması gerçeğine atıfta bulunur.¹⁹ Analizanın analist aracılığıyla kendi hakikatini aramasına olanak tanıyan bu bilinçdışı bilginin analiste yansıtılmasıdır, ne var ki bu yansıta (ki bu genellikle uzun soluklu bir analizin hemen hemen sonuna dek çok büyük öneme sahiptir) analist sürekli olarak analizanın güvenilirlikten mahrum olduğunu düşündüğü çok spesifik yorumlar yaparsa tehlikeye girebilir. Analistlerin gerek kariyerlerinin başında gerekse daha sonra, yorumlarını çoğu zaman soru biçiminde sunmalarının nedenlerinden biri budur. Analistin bildiği farzedilen biri olarak konumunun, “Tam da babanızla olduğu gibi” (beyan eden, iddialı ve iddiacı ya da *apophantic* bir iddia)²⁰ türünde doğrudan bir savdan ziyade “Bununla daha önce babanız hakkında söylemiş olduğunuz şey arasında bir tür bağlantı olduğunu düşünüyor musunuz?” gibi bir soruyla tehlikeye girme olasılığının daha az olduğuna inanır görünürler. Bu inancın doğruluğunu daha sonra inceleyeceğiz.

Analist kimi zaman, mesela analistin çalışmasına izin vermeyen belli tür bir aktarım yüzünden analiz çıkmaza girdiğinde, spesifik anlamlar sunmalıdır. Analist bu durumlarda, hatalı olduğu ancak analizanın onun sözlerini ya da davranışını düzelteceği anlayışıyla (bkz. Lacan, 2006, s. 225; Fink, 2004, s. 6) aktarımın açık bir yorumunu sunmayı göze almalıdır (aksi takdirde bunun yapılmasını genellikle salık vermiyorum; bkz. 7. Bölüm). Bu türden doğrudan yorumlar akını analizi pekâlâ da riske atabilir ama iyi bir çalışmanın bir nebze başarılı olduğu varsayılacak olursa, analiz zaman zaman bu türden sallantılı anlara göğüs gerebilir (Freud, 1937/1964, s. 261-262).

Bununla birlikte analizanı işe koşturmak için sunulan yorumlar genellikle çoğul anlamlı yani en azından iki anlamın çıkarılmasına elverişli olmalı ve analizana bütün bu anlamları irdeleme görevi verilmelidir. Şayet analizan analiste hangi anlamın amaçlandığını soracak olursa, analist soruyu tepetaklak çevirerek karşılık verebilir: “Benim amaçladığımı varsaydığınız bir anlam mı vardı?” Bu tepki muhtemelen aktarımın henüz açığa kavuşturulmamış yönlerini, analizanın analiste yansıttığı kendisi hakkındaki düşüncelerini ortaya çıkaracaktır.

Analist çoğul anlamlılık için analizanın söyleminden çıkardığı çoğunlukla birden fazla anlamı olan yaygın deyimsele ifadeleri ve analizde konuşulan dilde çok sık

19 Analist tabii ki bilen özne “olmadığını bilir” (Lacan, 1966-1967, 21 Haziran 1967).

20 *Apophantic* terimine ilişkin bir tartışma için bkz. Lacan (1973, s. 30). *Apophantic*, *logos apophantikos* teriminin (“beyansal söylem” demektir) bulunabileceği Aristoteles’in *Yorum Üzerine* kitabından gelmektedir. Heidegger (1975/1982, s. 180) bu terimi şu şekilde yorumlamaktadır: “İngilizce’de iddia, beyan, önerme denilen gösterme, sergileme, sunma özel işlevine sahip söylem.”

kullanıldığından neredeyse her şey anlamına gelmeye başlayan (mesela İngilizcedeki *with* gibi) edatları kullanırsa iyi olur. Analist bu şekilde analizanın kendi sözcükleriyle çalışarak ve bir amaç olarak bertaklıktan sakınarak,²¹ yorumlarının onları ilk açıkladığında düşündüğünden daha fazla sayıda anlama geldiğini ve analizanın deneyiminin, konuşurken bilinçli olarak zihninde bulunmayan başka yönleriyle etkilere girdiğini görebilir. Bu durum analistin ağzından çıkanları hem daha zengin hem de sabitlemesi daha güç kılar.

Eğer yorumun amacı anlam sunmak değil de belli türde bir etkiye neden olmaksa, o zaman aklımızdaki etki ne tür bir etkidir?

Yeni Malzeme: Analizi Teşvik Etmek

Yorum evet ya da hayırla belirlenecek bir hakikat sınaması değildir; yorum hakikati bu sıfatla serbest bırakır.

Lacan (1970-1971, 13 Ocak 1971)

Kral: “*Bu mektubu dikkatle dinleyecek misin?*”

Berowne: “*Bir kehaneti dinleyecekmişiz gibi.*”

Shakespeare, Aşkın Çabası Boşuna, I, I

Edward Glover’ın (1931) uzun zaman önce belirttiği üzere, yorum terapide *verimli* olmayı, yani yeni malzemeyi gün ışığına çıkarmayı hedefler. Yaklaşık 30 yıl sonra bu bakış açısını tartışan Lacan (2006) şöyle yazmıştır:

Herkes kendi meşrebince bir yorumun sağlam olduğunu doğrularken mühim olanın öznenin bu yorumu algılamadaki kanısı olmadığını kabul eder; yorumun sağlamlığının ölçüsü ardından ortaya çıkan malzemedir.

Ne var ki batıl inancı psikolojize etmek zihinlerimizi öyle kuvvetle kavrar ki insanlar sağlamlık olgusunu her daim öznenin rızasında arayarak Freud’un bir tür beyan olarak *Verneinung* [olumsuzlama] hakkında söylediklerinin sonuçlarını tamamen göz ardı eder; en hafif deyimle, özne tarafından yapılan olumsuzlama hiçbir şey elde edememekle bir görülmez (s. 595),

Analistin yorum yapmaktaki amacı analizanın muhtemelen hemfikir olacağı bir şey söylemek değildir (gerçi mesleğe yeni başlamış terapist kimi zaman analizana onun

21 Bu bakımdan analist, ABD Merkez Bankası’nın eski başkanı Alan Greenspan’in dediği gibidir: “Durmaksızın çok açık olabileceğim hususunda endişeleniyorum.”

değerli bulacağı bir şeyler verdiğini kanıtlamak için bu tür yorumlar sağlamaya eğilimli olur). Freud'un (1937/1964) belirttiği üzere:

Bir hastadan gelen sade bir "Evet" in anlamı hiçbir şekilde açık değildir. Bu aslında hastanın ona sunulan insanın doğruluğunu tanıdığı anlamına gelebilir ancak anlamsız da olabilir, hatta hastanın direnci için bu türden koşullarda henüz keşfedilmemiş bir hakikatin gizlenmesini uzatmak amacıyla rızadan faydalanmak uygun kaçabileceğinden "ileyüzlü" olarak bile tarif edilebilir. Eğer ardından dolayı onaylamalar gelmiyorsa, hasta "Evet" in ardından derhal söz konusu inşayı tamamlayan ve genişleten yeni anılar üretmiyorsa, "Evet" in hiçbir değeri yoktur (s. 262).²²

Aslına bakılırsa, analizanın analistin yorumuyla hemfikir olmadığı durumlar, analizanın bu tavrının kayıtsızlık değil de hiddet olduğunu varsayarsak, son tahlilde analiz için daha kıymetli olabilir.²³ İnkâr ne kadar sert ve hararetliyse, yorumun, deyim yerindeyse, analizanın barm teline basmış olması da o kadar olasıdır. Bu barm telini hemen orada ve o vakit irdelemek mümkün olmasa bile, analist buna daha sonra muhtemelen dolaylı olarak ya da farklı terimlerle de olsa geri dönme umuduyla zihninde bunu not alabilir. Freud'un (1905a/1953, s. 46) şu ferasetli düsturunu hatırlayın: "Hedefi iskalayan bir azar kalıcı bir kırgınlığa yol açmaz". Bu düsturu analitik durum için şu şekilde yeniden ifade edebiliriz: "Hedefi iskalayan bir yorum sonu gelmez inkâr ve yalanlamalara neden olmaz."

Bununla birlikte buradaki daha önemli nokta, bir yorumun değerinin neye yol açtığıyla, yani analizi ileriye taşıyıp taşımadığıyla değerlendirilmesi gerektiğidir (Freud, 1937/1964, s. 265).²⁴ Bu kimi durumlarda hemen bir çağrışım bolluğuna yol açabilecekken, bazı durumlardaysa sunulduğu seansın ardından bir süre rüya, gündüzüşü ya da uzun uzadıya düşünüp taşınmaları teşvik ederek daha gecikmiş bir etkide bulunabilir. Başka durumlardaysa kısa vadede ya da uzun vadede (gerek yorumu doğrulamaya gerekse geçersiz kılmaya meyleden) hiçbir yeni malzemeye yol açmayarak başarısız olabilir. Son kertede analizi neyin ileri taşıyıp

22 Freud (1937/1964, s. 261) inşa ve yorum arasındaki farklılığa ilişkin şunu demiştir: "'Yorum' kişinin bir çağrışım ya da bir parapraksis [yani, bir sürçme ya da sakarlık] gibi ortaya koyduğu malzemenin tek bir ögesine uygulanır," halbuki inşa geniş bir analitik malzeme alanını kateden bir şeydir.

23 Analizanın analistin yorumuna kanlanmasına ilişkin bazı ilginç ifadeler için bkz. Freud (1937/1964, s. 262-263).

24 Analizanın bir yorumun ardından "saçma sapan konuşmaya devam etmesi" yorumun faydalı olduğu anlamına gelmez. Lacan'ın belirttiği üzere (1966-1967, 21 Haziran 1967), "Eğer malzeme getiren yalnızca yorum olsaydı, demem o ki kişi hakikat boyutunu kökten biçimde bertaraf ederse, yorum telkinden ibaret olurdu."

neyin taşımadığını belirlemek hiç kuşkusuz karmaşık bir meseledir. Bazı çağrışım dizileri ilk başta bir hayli teşvik edici görünür ama son tahlilde bir açmaza yol açarak durma noktasına gelirler. Bir yorumun ateşlediği bazı düşünüş hatları ilk başta üretken görünebilecek olsa da daha sonra meseleyi iskaladıklarından dolayı reddedilirler. Bununla birlikte daha kalıcı, kapsamlı hatların bulunabilmesi için çoğu zaman bu türden pek çok düşünüş hattının irdelenmesi ve bir bakıma tüketilmesi gerektiği izlenimi edinilir. İnsan her zaman ve hemen en iyi düşünüş hattına isabet etmez, keza Roma da bir günde kurulmamıştır.

Yeni malzeme üretme endişesi Lacan'ı kimi zaman yorumu bir tür "kehanetvari konuşma"²⁵ olarak nitelendirmeye yöneltmiştir. Analist de Delfi kâhini gibi yeterince çoğul değerli bir şey söyler, öyle ki bu dediği anlaşılmasa da *rezonans* yaratarak analistin söylediği şeyi neden söylediğini tahmin etmeye yönelik bir merak ve arzu uyandırır. En iyi durumlarda analizan temel olarak, onu bir sonraki seansta "Geçen sefer söylediğiniz şey hakkında düşünüyordum ve buna bir bakuma katılıyorum ama öte yandan..." yorumunu (kehanetvari yorumun çoğul değerliliğinin teşvik edilmediği bir tür yorum) yaparken bulabileceğimiz bilinçli bir düzeyde değil, bilinçli spekülasyonun tetiklemediği beklenmedik imgelere, rüyalara, fantezilere ya da düşüncelere yol açabileceği bilinçdışı bir düzeyde çalıştırılır.

Kehanetvari konuşma anlam ustalığını, yani analizanın söylemini tamamen anladığını gösterme uğraşındaki bir konuşma değil daha ziyade anımsatıcı, çifte anlamlı, anlamın yansıtılması, anlam atfetmek için çalışılması gereken bir konuşmadır. Lacan'ın belirttiği üzere (1975a, s. 16), "Kehanet ne açığa çıkarır ne de saklar: *σημαίνει* (kehanet) bir işaret yapar." Bir işaretin, örneğin bir serçenin su üzerindeki yolunun ya da kurban edilen bir hayvanın bağırsaklarının görünümünün okunması, yorumlanması gerekir. İşaretin içkin bir anlamı yoktur. Ona anlam vermek gözlemleyen kişiye düşer. Yunanca *σημαίνει* sözcüğü ayrıca "belirtmek," "göstermek" ya da "işaret etmek" anlamlarına gelir. Örneğin birisi bir şeye, diyelim ki bir ağaca işaret ettiğinde, bütün diğer olasılıklar arasından ağacın türü, şekli, kabuğu, rengi, yaprakları ya da üzerindeki kuş yuvasından hangisinin farkına varmamızı sağlamaya çalıştığını önceden bilemeyiz. Lacan (2006, s. 641) yorumun "üstü kapalılık" erdemine sahip olması gerektiğini ortaya koymuştur; elden kaçıveren söz psikanalitik alet edevat kutusundaki en üretken türde kışkırtıcı araçlardan biridir.

25 Analitik yorumun tabiatı gereği kehanetvari olduğuna ilişkin bir tartışma için bkz. Lacan (1970-1971, 13 Ocak 1971, 2006, s. 106, 588, 1973, s. 37, 1975a, s. 16). Ayrıca kehanetle ilgili iyi bir yorum için bkz. Stéphanie Gilet-Le Bon (1995).

Yorum Bir Üstdil Sunmaz

Yorum, bir bakışma özdeği olduğu bir arzuya işaret eder. Velhasıl arzu yorumun kendisidir.

Lacan (1978, s. 176)

Psikanalizin temel bir yasası varsa, bu yasa analitik kategoriler adına bile dsa saçma sapan konuşmaktan kaçınmaktır. Vahşi analize yer yok: Yalnızca analist için anlamı olan sözcükler ortaya atmayın.

Lacan (1976, s. 34)

Psikanalitik teori on yıllar boyunca analistlerin yaptığı çok sayıda yorumun temeli olarak işlev görmüştür. Oidipus kompleksi, analizanın deneyiminin görüldüğü büyük şablon, kapsayıcı dizgeydi. Analitik teorinin dili, analizanın deneyiminin ifade edileceği kusursuz dil olarak görülüyordu. Bu bakımdan analizanın kendiliğinden kullandığı dile istinaden bir üstdil olarak düşünülebilir bu ve hatta kimi zaman analizanın deneyimini analitik teoriye indirgemenin analistin çalışmasını yerine getirebilmesi için yeterli olduğu düşünülüyordu tabiri caizse. Analizanın yaşamı bir kez teorinin diliyle ifade edilmeye görsün, analizanın semptomlarının kaybolacağına inanılıyordu. Freud 1920'li yıllarda Oidipus kompleksi gibi teorik kurgulara dayalı yorumların artık etkili olmadığını çoktan fark etmişti. Analistleri görmeye gelen hastalar halihazırda çeşitli analitik metinleri okumuş, divana uzanmadan evvel psikanalitik kavramları kullanarak kendi deneyimlerini çerçevelemişlerdi ve "Doktor, benim sorunum hâlâ anneme âşık olmam ve babamdan da bu yüzden nefret ediyorum." gibi ifadelerde bulunuyorlardı. Oidipal formülasyonlar o denli basmakalıp hale gelmişti ki artık yorumlara temel teşkil ettiklerinde hiçbir etkileri olmuyordu. Teoriye eklemeler yapıldıkça, ister daha geç dönemdeki id ve süperego gibi Freudcu kavramlar, isterse Abraham'ın kısmi nesnesi ya da Klein'in iyi ve kötü nesneleri olsun, analistler analizanlarının deneyimini çoğunlukla bu kavramlara tercüme etmeye çalıştılar. Bu türden tercümelerin ilk etapta belli bir etkisi olmuşsa da, daha sonraki psikanalitik kavramlar yine halk tarafından özümseince bunların etkisi de kısa sürede sönümlendi.²⁶

Casement (1991) gibi analistler haklı olarak bu tür yorumu karşı çıktılar çünkü bu yorum biçimi her analizanın kendine özgü olduğunu gözden kaçırıyordu ve hastalara yalnızca hepsinde ortak olan şeyin, yani Oidipus kompleksi gibi güya evrensel olan çatışmalar ya da depresif konum gibi yine güya evrensel gelişimsel evrelerin bakış açısından bakmaya meylediyordu. Casement'in belirttiği üzere (s. 206-209) analizanın

²⁶ Bu bakımdan analizin kendi başarısının kurbanı olduğu düşünülebilir. Ne var ki bu durum teorik terimlere yapılan tercümenin ilk etapta geçerli bir yorum biçimi olduğunu varsayar.

marafındaki sessizliğin sırf analitik teori bunun belli durumlarda böyle olduğunu iddia ediyor diye direnç anlamına geldiğini hemen varsayamayız; çoğu vakada olmasa da pek çok vakada, bunun anlamı çok daha karmaşıktır.

Fakat bir tür kısırsız üstdil olarak yorum kavramına ilişkin eleştirimizi daha da ileri taşımamız (Soler, 1996). Analizanın deneyimini bir dilden diğerine, analizanın günlük dilinden psikanalitik jargona tercüme etmek onun deneyimini değiştiremez, bu deneyime sadece teorik bir anlam verir. Analizan bu anlamdan pekâlâ memnun olabilir çünkü analistin bu anlamı sunarak onu psikanalitik teoriye alıştırdığını ve onu analiz eğitimi veya analist adaylığı için ciddi bir aday olarak gördüğünü hisseder. Ancak analizanın bu memnuniyeti ilerlemesinde muhtemelen bir engel vazifesi görecektir ve analizan büyük ihtimalle teorik bir formülasyonun son söz olduğunu hissedecektir. Bu şekilde bir teorik formülasyon analizanın memnun olması gereken nihai bir açıklama sunar.

Bu durum, en geniş biçimde ifade etmek gerekirse, bu türden tam ya da nihai yanıtların olmadığı gerçeğiyle yüzleşmeyi içeren psikanalitik sürecin kısa devre yapmasına yol açabilir. Analizan sürekli olarak yaşamdaki yönünün nedeni ve nasılı hakkında, neden ebeveynlerinden birinin tarafını tuttuğu, ebeveynlerinin ondan neden her şeyden evvel belli bir şey istediklerine inandığı, birinin onu aşığlamasını neden kabul ettiği, birinin her arzusuna neden riayet ettiği, geçmişe dönüp bakınca onun için son derece zararlı olduğu ve onun yaşamdaki ilerleyişini tıkamış görünen şeyleri neden yaptığı hakkında merak duyup yaşamının farklı hayati anları ya da dönüm noktalarında yapmış olduğu seçimleri kısmen açıklayan bir dolu neden sunsa da, bir şeyler her zaman açıklanmadan ve aslına bakılırsa açıklanamaz kalır. İncelemeleri zamanda geriye gittiği ölçüde, güdülerini daha az anlaşılır hale gelir gibidir. Analist, analizanın açıklamalarındaki bu boşlukları doldurmaya çalışmak ya da bu gizemli kararları teorik izahlar ya da normalleştirici yorumlarla ("ebeveynlerden ayrılmak ve bireyleşmek için herkesin bunun benzerini yapması gerekir" gibi; bkz. 9. Bölüm) geçiştirmeye çalışmaktansa, *bu açıklama eksikliğini ön plana çıkarmayı amaçlamalıdır.*²⁷

Kişinin neden belli bir şekilde olduğu ya da belli bir şeyi yaptığına ilişkin nihai bir yanıt ya da kesin bir açıklama yoktur. Kişinin yaşamının yönüne dair ulaşabileceği bazı kurgular olsa da son tahlilde durum bundan ibarettir ve *kişinin bunu kabul*

²⁷ Lacan bu "açıklama eksikliğine" "Ötekiindeki eksik" ya da "üzeri çizili Öteki" (*A*) olarak ve analizanın Ötekiindeki bu eksikle analizdeki konuşması yoluyla karşılaşmasına ise "Ötekiindeki eksiğin gösterenini" belirleyen *S(A)* olarak atıfta bulunmaktadır. Analizan için bu eksiğin üzerini örten genellikle temel fantezidir (bkz. 6. Bölüm) ve analizanın Ötekiindeki bu eksikle boğuşmak zorunda kalması ancak bu temel fantezinin ortaya çıkması ve gözünü açmaya başlamasıyla olur.

etmesi gerekir. Kişinin karar ya da seçim gibi görünmeyen karar ve seçimlere sahip çıkması gerekir. Nasıl bir çocuğun sonsuz sorgulamaları (Gökyüzü neden mavi? Işık neden kıvrılıyor? Işık neden dalga biçimini alıyor?) er ya da geç yanıtlanamaz bir şeye yol açıyorsa (ki çocuğun asıl amacının bu sorulara yanıt almak olduğu bile her zaman açık değildir) analizanın bitimsiz düşünüp taşınışı, yalnızca kabul edilmesi gereken kestirilemez, son tahlilde bilinemez bir şeye yol açar.

Yanıt sunulamayacak bir şey her zaman vardır. Analizan tarafından erken dönemdeki yaşamının neden ve nasılına ilişkin sorular sorulan anne baba, mevzu bahis olayları anımsadıklarını varsayacak olsak bile kendi bakış açılarından başka bir şey sunamaz. Keza analist de hiçbir kanaatin gücünü elde edemeyecek olan bir dizi olası yeniden inşa dışında bir şey öneremez. Yanıt bu olası bilgi kaynaklarından hiçbirinde değildir, ki bu da bilginin kendisinin bir bakıma kusurlu olduğu anlamına gelir. Bütün bilginin kaynağı olarak Öteki (büyük Ö ile) eksiktir, natamamdır ki bu, Lacan'ın terimini anlayanın yollarından biridir ve açmazı kabul etmek dışında bununla ilgili yapılacak hiçbir şey yoktur.

Bu, Freud'un "kastasyon" adını verdiği, hem erkek hem de kadınlar için geçerli olan ve bizlerin pek aşikâr sınırlılıklarımızı içeren şey hakkında konuşmanın bir yoludur. Bizler ölümsüz değiliz, günlerimiz sayılı. Ne zaman öleceğimizi bilmiyoruz. Her şeyi yapamayız, her alanda ustalık kazanamayız ya da her alana hâkim olamayız. Bilgimizin sınırları vardır. Freud'un (1937/1964, s. 252) analistin analizanı kastasyonun "kökeni"yle yüzleşmeye yönlmesi gerektiğini (analistin analizanı bu noktaya yönlendirmek dışında bir şey yapamayacağını, kastasyona uğramış olduğu gerçeğini kabul etmenin ya da reddetmenin analizana bağlı olduğunu ileri sürerek) söylemesi gibi, Lacan da analistin analizanı Ötekiindeki eksikle yüzleşmeye yönlmesi ve analizanın bu eksik ya da sınırlılığını kabul edip ötesine geçmesinde ona yardım etmenin bir yolunu bulması gerektiğini ileri sürmüştür.

Kesin yanıtı bulmaya yönelik inatçı ısrar, kişinin içinde bulunduğu açmaz için koşulları ya da diğer insanları suçlamaya devam etmeye libidinal bir yatırım yapmış olduğunu ortaya koyar, halbuki vakaların büyük çoğunluğunda içinde bulunulan koşullar ve diğerlerinin eylemleri durumu ancak bir yere kadar açıklayabilir ve analizanın en sonunda yaşamının gelişme biçiminde kendisinin bir rol, aslına bakılırsa çok önemli bir rol oynamış olduğunu kabul etmesi gerekir.

Bu libidinal yatırım analizanın yaşamda haz (ya da *jouissance*, analizanın ille de haz ya da keyif verici olarak deneyimlemediği türde bir doyum) bulma biçiminde belli bir saplantıyı ve başka şekillerde haz bulmaya yönelik isteksizliğini ima eder. Ne var ki bu saplantı çoğu zaman analizanın analize ilk geldiğinde şikâyet ettiği şeydir.

Yaşamında mutlu değildir (muhtemelen eskiden daha mutludur ya da etrafındaki-lerin ondan daha mutlu olduklarını hissederek), yaşama biçimi ona haz vermek yerine acı çekmesine neden olmaktadır ve kendisini sefil kılma örüntüsünü kıramaz görülmektedir. Buna başka bir yerde analizanın (ister açık biçimde cinsel olarak ister başka türlü olsun) daha önceki mutlu olma biçimlerinin parçalandığı ve analize analistten bunları eski etkililiklerine geri döndürmesinde ona yardımcı olmasını istemek için geldiği bir “doyum krizi” ya da “*jouissance* krizi” olarak atfına bulundum (Fink, 1997, s. 8-9). Öte yandan analist analizanı dünyayı önceden gördüğü biçimde görmeye ve içinde bulunduğu açmaz için başkalarını ve koşulları suçlamaya yaptığı yatırımları içermeyen yeni bir biçimde zevk almasını sağlamayı umar.

Analist analizanın açıklamalarındaki boşlukları kendi açıklamalarıyla doldurduğu takdirde, analizana başladığı yerin ötesine geçmesi için ilham veya teşvik sağlamak yerine onu başladığı yerde bırakacaktır. Şeyleri yeni bir şekilde görecektir, hayatına ilişkin yeni bir anlayışı olacaktır ama daha önceki gibi acı çekmeye ve analize başlama-ndan önce onun için katlanılmaz olan aynı şekillerde “keyif” almaya devam edecektir.

Lacan’ın (1977b, s. 15-16) şunu ileri sürmüş olmasının nedenlerinden biri budur: “Yorumun yanlış ya da doğru olması gerekmez. Yorumun hedefe yönelmiş olması gerekir, ki bu son kertede yorumun anlama çağrısı yapılan bir durumun içinde bu anlam çağrısını durdurduğu anlamına gelir,” söz konusu bu durum bir şeylerin bastırıldığı ve “tüketilemez bir anlamlandırmalar, kendilerini bastırmanın açtığı deliğe anan anlamlandırmalar (daha doğrusu rasyonelleştirmeler) akışına başvurulduğu” bir durumdur. Lacan’ın yoruma yaklaşımı, analizanı giderek daha fazla yeni anlam getirmeye sevk etmenin ötesinde bir şey hedefler, gerçi bunu yapmanın analizin başlangıcında önemli olduğu açıktır. Daha sonra vurgu “özel konum”da bir değişikliğe, analizanın yaşamdan keyif alma biçiminde bir değişime, en nihayetinde açıklanamaz olanı hiç dur durak bilmeden açıklama çabasına son veren bir değişime yol açmaya döner.

Çoğul Anlamlı Yorum Örnekleri

Yorum ancak çoğul anlamlılık aracılığıyla işler. Gösterende rezonans üreten bir şeyler olmalıdır.

Lacan (2005b, s. 17)

Yorumun etkileri hesaplanabildiğinde bile hesaplanamazdır.

Aparicio (1996, s. 55)

Yorum pek çok durumda salt analizanın söylediği çoğul anlamlı bir şeyin alıntılanmasıyla inşa edilebilir çünkü analizan çoğunlukla söylediği şeydeki muğlaklığı

duymamıştır. Hayatının en güzel döneminde olan, yaşı gereği kurumsal hiyerarşide normalde olması gereken konumda olmadığını birçok kez ifade etmiş ve sıklıkla ona karşı birer baba figürü gibi davranmaya çalışmış olan hayatındaki patronlar ve diğer insanlar hakkında şikâyet etmiş erkek bir analizanım, bana “İktidara yükselişimde [ascent to power] her zaman kendi ayağıma takıldım,” dediğinde bu dediklerinden birkaç sözcüğü ona tekrarlayıverdim. “Ascent to power” ifadesini tekrarladığımda, *ascent* sözcüğünü oluşturan seslerin *assent* [izin, rıza] olarak anlaşılabilceğini fark etti ve güç/iktidar üstlenme, işle ilgili durumlarda herhangi bir güç almaya, başkalarına sorumluluk devretmeye vs. duyduğu isteksizlik hakkında merak duymaya başladı. Bu da güce/iktidara ilişkin tartışmalarımızın bu sıfatla genelleştirilmiş bir otorite eleştirisinin soyut düzleminden ayrılıp (her ne kadar bu ilk başta aydınlatıcı da olsa) analizanın başkaları üzerinde hâkimiyet kurma, onlara tepeden bakma ve onlara karşı saldırganca davranma yönündeki baskılanmış ya da üstü örtülü biçimde ifade edilmiş arzularına dönmesine olanak tanıdı.

Analizanın konuşmasından alıntılara dayanan yorumlar muhtemelen en uygun yorumlar olup çoğu zaman analizan için en az şok edici olanlardır. Analizanların bunları genellikle yorum olarak dahi düşünmedikleri deneyimle sabittir.²⁸ Bununla birlikte seçici ve bağlamından koparılmış alıntılar, analistin analizanın söyleminde bunların yeni tartışma alanları açmakta bir nebze faydalı olacağını, muhtemelen kaşla göz arasında hesaplayarak belli bir öneme sahip olduğunu düşündüğü belirsizliklerle oynar (kimi durumlarda analizanın konuşmasında o denli belirsizlik vardır ki analistin bunlardan en umut vaat eden birkaçını seçmesi gerekir). Bu durumdaki belirsizlik basit bir eşseslilikti. *Ascent* sözcüğü Amerika’daki gündelik konuşma İngilizcesinin hepsi olmasa da çoğu türünde kulağa tıpkı *assent* gibi gelir.

Bir başka vakada eşseslilik bu kadar eksiksiz değildi. Bir analizanın “We were both riding” (bana henüz anlattığı rüyada bisiklet sürüyorlardı) cümlesini, bile-rek “riding” sözcüğü kulağa “writing” [yazmak] gibi gelecek biçimde (Amerikan İngilizcesi’nde bunu yapmak kolaydır) tekrarlardım çünkü birkaç seanstır yazmak üzerine konuşmaktaydı. Hemen sonra analizanın yazma eyleminin muhtemelen algılanan belli yanlışlıkları düzeltmek, belli şeyleri ya da insanları düzeltmek

28 Bunların müellifinin kim olduğu hususunda kafa karışıklığını mümkün kıldıklarından, bu onların hoş bir özelliğidir. 7. Bölüm’de göreceğimiz üzere, analizan yorumları çoğu zaman aktarımsal bakımdan analiste (örneğin geçmişinden mühim bir figür) yansıttığı kişiden gelen şeyler olarak işitir; bu, yorumları duymasını ya da kabul etmesini güçleştirir. Analizanın söylediği bir şeyi, büyük ihtimalle bir başkasının söylediği bir şeyi tekrar ederek, bağlamından koparan yorumlar, bu aktarımsal açmazdan uzak durma erdemine sahiptir (bkz. Lacan 2007, s. 39-40).

projesiyle alakalı olduğunu ima ederek “righting” [düzeltmek] sözcüğünü yüksek sesle telaffuz ettim.

Başka vakalardaysa analizanın konuşmasının alıntılanan kısmındaki belirsizlik dilbilgisel ya da deyimseldir.²⁹ Küçük erkek kardeşi uyuyor numarası yaparken abisinin yıllar boyunca onunla çok spesifik bir cinsel pratiğe girdiği erkek bir analizan, birkaç seans boyunca seks için para ödeme fikrini ne kadar itici bulduğundan bahsetti. Kimi zaman bunu yapmanın cazibesine kapılmış olsa da, ödeme yapılan potansiyel partnerin onu bir “canavar,” “tikindirici bir varlık” olarak göreceğinden ve “bunun farkında olmayacağından” endişelenerek bunu daima “püskürtmüştü.” Bu, analizanın onun üzerinde çeşitli bağlamlarda hâkimiyet kurarak teslimiyeti nedeniyle onun birçok farklı şekilde bedel ödemesine neden olmuş ve onun da aynı şekilde, yani ıstırap ve aşağılanmayla bedel ödetmek istediği abisine dair düşündüklerinin hakkaniyetli bir özetiydi. Analizanım için para, hâkimiyet ve acı çekmeyi ilişkilendirmek ve bir başkasına onunla seks yapması için para ödemenin, en azından bir düzeyde, kendisine istinaden abisinin rolünü üstlenmek (ki bunu yapmayı hiç istemiyordu) anlamına geldiğini fark etmesi için “bedel ödemek” sözcüklerini yalıtılamıyordum. Bu nispeten dolambaçsız bağlantının ardında, başka insanlara bedel ödetmeye duyduğu daha genel ilgi kısa süre içinde ön plana çıktı. Bu son derece basit yoruma belli bir zenginlik katan “ödemek” sözcüğü ve “(birine) bir şeyi ödetmek” deyimsel ifadesinin çok sayıdaki deyimsel anlamıydı.

Bu durumdaki amaç açıkça görüleceği üzere belli bir “saklı anlamı” ortaya çıkarmak değil analizanı “seks için ödeme yapmak”la ne kastettiğini merak etmeye sevk etmektir zira analizanın ne demek istediği ilk etapta ne düşündüğünden daha gizemlidir. Aslında analizanlar analistlerin onların çoğul anlamlı konuşmalarından yaptıkları alıntılara çoğu zaman “Ben bununla ne demek istemiş olmalıyım ki?” ya da “Bu ne anlama geliyor ki?” (Aparicio, 1996, s. 53) gibi yorumlarla tepki verirler.

Elbette her yorum kesinlikle analizanın konuşmasının alıntılanmasıyla sınırlı değildir. Yetişkin yaşamında sıklıkla yaşadığı mide bulantılarını tartıştığı sırada beş ya da altı yaşındayken midesi bulandığından ötürü anne babasından Alka-Seltzer

29 Lacan (1973, s. 48-49) analistin yorum yaparken üç farklı çoğul anlamlılıkla oynadığını ileri sürmüştür: eşseslilik, dilbilgisi ve mantık. Mantıksal bir çoğul anlamlılık örneği olarak bir analizanın bana aktardığı şu ifadeyi düşünün: “Kötü bir şeyden daha iyisi yoktur/ Hiçbir şey, kötü bir şeyden daha iyidir” [Nothing is better than something bad]. Konuşmacının görünürdeki niyeti kötü bir şeyin gerçekleşmesinden hiçbir şeyin daha iyi olduğunu belirtmekti ama cümle açık bir şekilde trajik olaylara bir övgü şeklinde duyulabilir (burada belli ki dilbilgisi ve mantıksal iki anlamlılık bir araya gelmiştir; dil bilgisi mantık için günlük, yani formalize edilmemiş kullanımında elzemdir).

istemek için yemek odalarına gittiğini anımsayan bir analizanın, en sevdiği kardeşinin ondan altı yaş küçük olduğunu hatırladım. Her ne kadar o sırada aklımdan hızla pek çok şey geçmiş olsa da, ki bunlar arasında analizanın annesini muhtemelen hamileliği sırasında midesi bulanırken görmüş olduğu ve büyük ihtimalle babasının bebeğini taşıdığını hayal ederek annesi gibi ya da annesinin yerine hamile olmayı istemiş olduğu düşüncesi de vardı, sadece Alka-Seltzer alan başka birini görüp görmediğini sordum. Önce babasının akşamdan kalma hallerini, sonra da annesinin ara sıra yaşadığı sabah bulantılarını anımsayarak annesini de babasını da zaman zaman Alka-Seltzer alırken görmüş olduğunu belirtti. Analizan bunun ardından çocukken aşırı yiyerek midesinin yanmasına neden olduğunu ekledi (bunu yetişkin hayatında da kimi zaman hâlâ yapıyordu). O noktada şu yorumu sundum: “Sanki sabah bulantısına yol açıyormuşsunuz gibi.” Sabah bulantısı onun sözcükleriydi, ben onlara birkaç sözcük daha ekledim. Üstelik sabah [morning] sözcüğünü oluşturan seslerin *mourning* [yas tutmak] olarak da telaffuz edilebileceğini unutmadan, “morning” ve “sickness” sözcükleri arasında hafifçe duraksayarak “yasa yol açmak” ifadesini de duyup duymayacağını anlamaya çalıştım.

Daha önceki seanslarda yaşamındaki muhtelif insanların kaybının yasını tutmak hakkında konuşmuştuk ama bu yoruma verdiği tepkiler o anda mahayül edebileceğimden çok daha öteye geçti: kardeşleri doğduğunda annesinin ona yönelik dikkatinin kaybına yas tutma (ki bu tahmin edilebilirdi); annesinin kendi kayıp gençliğine tuttuğu yas, ki bu analizana çocuk sahibi olmanın annesinin bedbahtlığının kaynağı olduğu izlenimini vermişti ve analizanın yaşamın erken bir noktasında hiçbir zaman bir çocuk dünyaya getirmeme kararı alması. Belki de on yıllar boyunca mütemadiyen yaşadığı mide ağrıları, bu kararın hiçbir zaman tam anlamıyla kabul etmediğinin ve yaşadığı iki gebeliği sonlandırmasaydı sahip olabileceği çocukların yasını hiçbir zaman tam olarak tutmamış olduğunun hatırlatıcısıydı. Söz konusu yorumu yapmadan evvel, analizanın iki gebelik şöyle dursun daha önce gebe kaldığını dahi bilmiyordum. Lacan’ı (1966, s. 13) mealen alıntılarlamak gerekirse, etkileri önceden tamamen tahmin edilebilen bir yorum psikanalitik bir yorum değildir.

Bu yorumun önemli bir amacı analizanın sürece katılımını vurgulamaktı, ki bunu aktif bir biçimde sürekli olarak aşırı yiyerek (muhtemelen annesinin gebelikteki kuvvetli iştahını taklit ederek ya da onunla rekabet ederek ve kendi midesini de annesininki gibi bulandırarak) yapıyordu ve bunun ardında yatan arzu ya da özleme dair tartışma yaratmaktı. Analizan çocuk evlat edinme fikrini aklından geçirmiş olduğunun farkında olsa da, yaşamının daha erken bir safhasında dünyaya çocuk getirmemeye yönelik bilinçli kararına rağmen, kendisinin gebe kalması hususunda hâlâ

herhangi bir isteği olabileceğinden bir hayli bihaberdi. Bu bakımdan söz konusu yorum, analizanın daha önce üzerine hiç düşünmemiş olduğu, bastırıldığı bariz olan bir şeye, yani bir arzuya isabet etmeyi başardı.

Neredeyse her konuşma (ki şayet hepsi değilse) muğlak olduğundan, analist dile getirmeden evvel bir yorumun olası her anlamını her zaman düşünemez. Bunu yapacak vakti olsaydı bile (ki demirin tavında dövülmesi gerekliliğinin önemi düşünülürken böyle bir zamanı yoktur; çoğu yorum önemli ölçüde anbean belirgin biçimde farklılaşan bir hayli özgün bir bağlama dayanır) analist hiçbir zaman konuşmasının analizan tarafından işitileceği olası her biçimi öngöremezdi. Bunun nedeni kısmen, analistin söylemek üzere olduğu şeyi amaçladığı anlamlar temelinde anlamaya meyletmesi ve bu yorumu ancak telaffuz edilmesinin ardından sanki başka biriymiş gibi işitebilmesidir. Dolayısıyla analistin sunduğu yorum çoğunlukla kendisinin ummadığı biçimde pek çok yöne doğru gider. Yorumu hesaplanmış olsa da (analist konuşmasının olası anlamlarından ve sonuçlarından bir kısmını öngörmüştür), konuşmasının etkileri bir bakıma hesaplanamaz olduğundan, deyim yerindeyse umduğundan daha fazlasını elde edebilir.

Bu muhtemelen en azından bazı tecrübesiz analistlerin “yorum kaygısını” (ki bu yazarların yaşadığı utanmanın bir çeşitlemesidir, yazarlar kimi zaman şeyleri kağıda döktüklerinde onlar üzerinde artık denetim sahibi olamayacaklarından korkarlar) ve onların yoruma benzeyen herhangi bir şeyi bir soruya dönüştürmeye yönelik belirgin tercihlerini açıklar. Zannediyorum ki kısa süre içinde soru biçiminde çerçevelenen yorumların, birer sav olarak çerçevelenmiş yorumlar kadar tahmin edilemez (ve tahmin edilemez biçimde çok sayıda) bir dizi kapıyı açma olasılığı olduğunu öğreneceklerdir. Ayrıca deneyimsiz analistler pek çok durumda analizanın apokali bulup reddedeceği bir şey söylemekten korkarlar ve yorumlarını soru biçiminde ortaya koyarak daha güvenli bir güzergâh izlediklerini hissederler. Ancak böyle yorumlar da belli analizanlar tarafından *apophantik* biçimde sunulan yorumlar gibi çok sayıda duygusuz ya da saçma imalar içeren şeyler olarak algılanır, üstelik analistler riski azaltmak için kendilerini bu şekilde koruyarak çoğu zaman pek bir şey elde etmezler. Bu tür yorumlar potansiyel sürpriz etkeninin büyük kısmını kaybettirir. Analizanı üretken bir biçimde ürkütme becerilerine gölge düşmüş olur ve güçleri sönümlenir çünkü analist sanki şöyle der gibidir: “Söylediklerime çok da fazla dikkat etme, bu sadece bir spekülasyon.” Ayrıca analistin son derece emin olduğu bir şeyi böylesine duygusal, sulandırılmış bir şekilde sunmasında temelde sahtekârca bir şey vardır. Analizan yorumu onun umduğu kadar ciddiye almazsa, analist muhtemelen daha da ısrarcı olacaktır ancak bu durumda suçlanacak kişi yalnızca kendisidir çünkü yorumunu bir soru biçiminde çerçeveleyerek analizanı yoruma ihtiyatla yaklaştırmaya davet eden o olmuştur.

*Sözün Kısı Makbuldür**Sözcükler kısı olduğunda nadiren boşa harcanırlar.**Shakespeare, Richard II, II, 1**Uygun (juste) bir yorum bir semptomu sönümlendirdiği müddetçe, hakikat şiirsal olarak nitelendirilebilir.**Lacan (1976-1977, 19 Nisan 1977)*

Burada verdiğim çeşitli örneklerden kışkırtıcı, verimli yorumların dolambaçlı olmalarına gerek olmadığı umarım anlaşılıyordur. Analizanın kaybolmasına ya da kafasının karışmasına meyleden uzun, dallı budaklı sorular gibi lafbesi yorumlar da karşılık vermeyi imkânsız değilse bile dağınık ve güç hale getirir.

Psikanalitik literatürdeki şu örneği değerlendirelim: Casement (1991) seanslar sırasında sıkıntısı görünür olmasına rağmen uzun süreler boyunca sessiz kalmaya eğilimli olan kadın bir hastasına yaptığı yorumu yazıya geçirmiştir. Hastası bir gün uzun bir sessizliğin ardından kekeleyerek şöyle demiştir: “Üzgünüm ama böyle zor biri olmamın önüne geçemiyorum.” Casement bunu annesinin analizanı sessiz kaldığında çoğu zaman zor biri olmakla suçlayıp annesiyle konuşmaya çalıştığı zaman ondan uzaklaşması gerçeğiyle ilişkilendirerek şöyle yanıt vermiştir:

Belki de ne hissettiğinizi iletirken bana aktarmaya ihtiyaç duyduğunuz şey tam da bu zorluğun kendisidir ama bu zorluğun bir kısmını gerçekten deneyimleyecek olursam sizinle kalmaya hazır olmayacağım beklentisi içindesiniz, bu yüzden de özür dilemeniz gerektiğini hissediyorsunuz (s. 209).

Casement muhtemelen bunların hepsini analizanına bir anda söylemedi ve bunları yalnızca açıklaması için bu şekilde bir araya getirdi ama şayet böyle değilse, burada eş zamanlı olarak çok farklı yönleri giden çok sayıda ayrı ayrı hat var. Casement’in aktardığına göre analizanın bu yoruma verdiği tepkiyi düşünecek olursak, analist aktarmayı amaçladığı şeyi yani analizanın onun ne sessizliğine ne de konuşmasına dayanabilen annesi gibi olmasını umduğunu, dolayısıyla da özü aktarmış görünmektedir. Ancak analist ne ifade tutumluluğunu ne de çoğul değerliliği seçmiştir, ki ikisi de elbette sıcaklığına değil daha çok geriye dönüp bakıldığında daha kolay bulunur. Eğer kişi belirli anlamlar sunacaksa, tabiri caizse bu kadar hareketli kısmı, bu kadar çok ayrı fikri olan yorumlardan kaçınmak bana iyi bir genel ilke gibi görünüyör.³⁰

³⁰ Bu türden başka dilbaz yorumlar Casement’in çalışmasının başka yerlerinde de bulunabilir (1991; özellikle de bkz. s. 43 ve 45); gerçi “işsel süpervizör” ya da “deneme özdeşleşmesi” (7).

Sözün kısasının makbul olması gibi yorumun da tesirlisi o denli iyidir. Ayrıca yorumların nükteden mahrum olması gerekmez ama bu pek çok çalışmanın son derece ağırbaşlı, samimi, hatta hüznünlü tonundan ve 1920 ve 1930'lara ait literatürdeki çoğunlukla oyunbaz ve nüktedan tona (örnek için bkz. Silberer'in 1921 tarihli *Der Zufall und die Koboldstreiche des Unbewussten* [*Şans ve Bilinçdışının Haşarı Muziplikleri*] adlı kitabına bakınız) çarpıcı bir tezat sunan çağdaş psikanalitik literatürde aktarılan yorumların büyük kısmından güç bela anlaşılır. Bunun nedeninin temelde analistlerin giderek daha ağır psikopatoloji vakaları görmeleri değil, dikkatlerini büyük oranda bilinçdışı keşfetmekten kendileri ve analizanları arasında bir ebeveyn ilişkisi geliştirmeye yöneltmiş oldukları için rüya, gündüzdüşü ve fantezi gibi bilinçdışı oluşumlarda bulunan nükteyle ilgili az deneyimleri olması olduğundan kuşkulanyorum.

Her ne kadar seansların çoğunda mizaha başvurulmasa da, mizah kimi zaman bazı analizanlara ulaşmanın faydalı (ve kimi zaman tek) yolu olabilir. Üstelik analizin belli bir düzeyde hem analizan hem de analist için eğlenceli olmaması için bir neden yoktur. Lacan'ın belirttiği üzere (1988a, s. 77) "Psikanalizin eğlenceli olmasına ne kadar yaklaşırsak, psikanaliz o kadar gerçektir." Aslına bakılırsa işler sarpa sarınca bazı analizanların analize gelmeye devam etmesini sağlayan tek şey eğlenceli anlar olabilir.

Analizinin başında arzusu iktidarsızlık, erillik kaybı ve etkisizlikle meşgul olan obsesif bir erkek hastam, analizin bir noktasında sürekli olarak bilgisayarlarla olan işi ve akademik ve edebi yazma eylemi arasındaki çatışmadan bahseder oldu. Birkaç seans boyunca bir bilgisayar işletim sistemi olan "UNIX obsesyonu"ndan bahsedip durdu. Ona bu sözcüğün seslerinin farklı bir şekilde, *eunuchs* [hadımlar] gibi telaffuz edilebileceğini belirttiğimde, histerik biçimde güldü ve bir sonraki seansta bana bilgisayar dilleri öğrenme obsesyonunu "öldürmüş" olduğumu söyledi. Bilinçdışı da küçük bir çocuk (ve hatta pek çok yetişkin) gibi "saçmalıktan haz" alır (Freud, 1905b/1960, s. 125) ve (*UNIX* ve *eunuchs* gibi) birbiriyle semantik hiçbir ilişkisi olmayan eşesli sözcükler arasında bağlantılar kurar. Semptomlar bir fikir ya da arzu ve görünürde bu fikir ya da arzuya alakasız bir başka fikir ya da arzu arasında "sözel köprüler" oluşturmak için bu tür eşesli sözcüklerden faydalananak çoğunlukla anlam ve kökenlerini gizlerler (Freud, 1909/1955, s. 213).

Bölümde bunları nasıl tartıştığımıza bakınız) onu teorik bakımdan tepki vermesi güç yorumlardan kaçınmaya sevk edecektir (s. 41). Freud (1937/1964, s. 261) bu türden kapsamlı yorumlara, "yorumlara" karşılık "inşalar" olarak atıfta bulunmuştur ancak bu onları analizan için daha makbul kılmaz.

Bir başka kadın analizarımsa şikâyet edebileceği çok şey var gibi görünse de bir süredir annesinden şikâyetçi olmaya gönülsüzdü. Bir gün bana gençken, kendisini “bodrumda deneyler yapan deli bir profesör” olan Profesör Betwick (ismi burada değiştirdim) olarak hayal ettiği bir oyunu sıklıkla oynadığını anlattı. Profesörün kişiliğinin çeşitli özelliklerinden bahsettik ve sonra da profesörün adına döndük. *Wick* sözcüğünü *witch* [cadı], *wicca* (bir tür cadı dini) sözcükleriyle ilişkilendirdi ve ardından *wicked* [kötü, kötücül] sözcüğü içinse hemen gönüllü bir şekilde evlerinde sıklıkla kullanılan “şeytan azapta gerek” [no rest for the wicked] ifadesini söyledi. Ona bu kadar çok çalışmasının nedeninin bu olup olmadığını sordum çünkü birçok defa işkolik olduğunu belirtmişti. Belki de kötü olduğunu düşünüyor ve bu yüzden sürekli çalışarak bedel ödüyordu. Analizan biraz güldükten sonra bunu iş, kötü büyüler, “batının kötü cadısı,” kendini kimi zaman bir cadı olarak görmesi gibi konular hakkında uzun bir tartışma izledi. Ardından ismin ilk kısmı olan *Bet*’e döndük. İlk başta aklına bir şey gelmese de, en nihayetinde bu sözcüğü annesinin asıl ismi olan Elizabeth’in kısaltılmış bir rumuzuyla ilişkilendirdi. Anne neredeyse her zaman Elizabeth olarak çağırılırdı ama ona Betty, Beth, hatta Bet diyen birkaç kişi vardı. Bu noktada analizana “kötü Betty” ve sonra da “Cadı Betty” dedim ve analizan kahkahalara boğuldu.

Seansı o noktada sonlandırdım ve bir sonraki seans annesinin birkaç kötü yönüne ve analizanın en sevdiği kişiye neden böyle bir isim verdiği üzerine bir tartışmaya yöneldi. Farkına varmadan annesiyle dalga geçmek için miydi? (Ne o ne annesi ne de ailedeki başka herhangi biri bu bağlantıyı kurmuştu, bunun nedeni muhtemelen bir ölçüde bu ismin ilk kısmını *bet* değil de *bate* olarak telaffuz etmesiydi). Annesinde gördüğü kötülüğün kendi içindeki yerini tespit etmek için mi? Kendisini annesinin kötücül tarafından korumak için mi? Hiç şüphe yoktu ki bunların hepsi ve daha fazlası söz konusuydu. “Kötü Betty” ve “Cadı Betty” yorumlarım pek çok çağrışım malzemesini beraberinde getirerek bunlardan hiçbirine kapıyı kapamamış, tam tersine bu yorum çeşitliliğine kapıyı açmıştı. Üstelik analizanımın bu takma adı (Betwick) bilinçdışı olarak seçmesinde muhtemelen belli bir miktar saldırganlık ve istihza olduğu sürece, benim formülasyonum onun bu saldırganlıktan, yani annesiyle alay etmekten keyif almasına olanak tanıdı. Bu onun kendisine hiçbir zaman açıkça izin vermemiş olduğu bir şeydi. Kahkaha analizanın cezalandırıcı, tehditkâr olmayan bir şekilde annesine karşı uzun soluklu bir saldırganlık (hatta belki de annesinin canını sıkma ya da onun nefesini kesme isteği) içinde yaşadığını görmesine olanak tanıyarak bu saldırganlığının bir kısmının ifadesine, yani analitik ortamda benim toplumsal olarak kabul edilebilir kıldığım bir ifadesine müsaade etti. Analizanın bilinçdışı, deyim yerindeyse saldırgan dürtüsünün bir kısmını doyuran, benim

yalnızca açıkça söze döktüğüm bir nükte oluşturdu. Bunun ikimiz için de eğlenceli bir deneyim olduğuna inanıyorum.

Bastırılmış olana ulaşma arayışımızda, nevrotik kişinin dikkatle, öyle bir dikkatle ki kimi zaman kasada herhangi bir şey olduğunu ya da kasayı en son nereye gömdüğünü bile unuttur, kilit altında tuttuğu dürtülerin sözel olarak ifade edilmesini teşvik etmeliyiz. Bu da nevrotik biriyle mi yoksa psikotik biriyle mi çalıştığımızı bilmemizi ve bu türden ifadeleri uygun düzeyde konumlandırmamızı gerektirir. Ciddi anlamda ketlenmiş nevrotik erkek bir analizanım, beni görmeye başlamasından evvel görmekte olduğu kadın analiste onun da dahil olduğu saldırgan bir fanteziden bahsettiğinde, analistin ilk tepkisi analizanın gerçekte bu türden bir fanteziyi onunla canlandırmayı düşünüp düşünmediğini değerlendirmek olmuş. Bu türden fanteziler bazı psikotik kişilerde spesifik şartlar altında ilerideki bir tehlikenin işareti olabilecek olsa da, söz konusu bu analizan analiste yaşamdaki dikkate değer ketlenmesine ve başkalarına çıkışmak yerine her şey için kendini cezalandırmaya yönelik genel eğilimine dair bol bol kanıt sunmuştu. Analist analizanın fantezisini, bunu sanki onun yapmaya muktedir olduğu bir şeymiş gibi düşünüp “gerçeklik” düzeyinde ele alarak, analizanın saldırgan herhangi bir fantezisinden bir daha bahsetmesini etkili biçimde sonlandırmış, bu da kısa süre sonra analizi bozguna uğratmıştır. Nevrotiklerde düşünce ve eylem, düşünme ve yapma arasında ciddi bir engel vardır ve ne kadar şiddetli olursa olsun bir hayli güvenli bir biçimde dürtülerin sözel ifadesi teşvik edilebilir. Psikotiklerde ise durum her zaman böyle değildir, o yüzden de nevroz ve psikozu birbirinden ayırmak önemlidir. Aslına bakılırsa, nevrotikler söz konusu olduğunda dürtü bileşenlerinin kendini gösterdiği rüya ve fantezilerin her yönü üzerine düşünmemiz gerekir çünkü bu bileşenler daha önce konuşmaya muhtemelen hiç getirilmemiş ve olabildiğince çok şekilde ifade edilene kadar çoğunlukla tekrarlayan davranışlara yol açan gerçeğin [real] parçalarıdır.

Mevzubahis analist analizanın bu fantezisini onunla canlandırmayı planlayıp planlamadığını kestirmeye çalışmak yerine, analizanın kullandığı libidinal bakımdan en yüklü sözcükleri tekrarlayıp fantezideki saldırganlığı sözel olarak kucaklamış olsaydı iyi yapardı. Bu analizan benimle olan analizinde benimle ilişkilendirdiği ölen bir at gördüğü bir rüya ürettiğinde, bir nebze samimiyetle “Ölen!” diye tekrarlayarak bu rüyanın ardındaki saldırganlığı noktlayıp vurguladım ve aynı zamanda analizana o bana yapmak istediği şeyden korkuyor bile olsa benim korkmadığımı aktardım. Bu rüyanın yaşayan, nefes alan bir insan olarak beni hedeflemeyip aktarımın sıradan bir parçası olduğunu düşündüm; demem o ki bu rüyanın benden başka ya da benden ötede birini ya da bir şeyi hedef aldığını düşündüm (bkz. 7. Bölüm).

Sonraki bölümlerde başka yorum örnekleri bulunmaktadır. Bu yorumları anlaşılır kılmak için geniş arkaplana bir bakış atmak kadar, herhangi bir seansdaki analizanın söyleminin zengin içeriğini temin etmek gerekir, bir yorumu kavramakta ideal olanı ise bütün analizi sunmaktır ama bu pek de pratik bir yol olmayacaktır.³¹

31 Bu kitapta henüz Lacan'ın nesne *a* kavramını kullanmadığımdan (kavrama ilişkin kısa bir açıklama için bkz. 8. Bölüm), burada yorumu analistin özellikle de bir analizin daha sonraki evrelerinde nesne *a*'yı (6. Bölüm'de bahsi geçen) temel fantezi içerisinde yalıtıma çalışması ve analizanı bundan yorum başlığı altına her zaman kolaylıkla girmeyen çeşitli kesmeler ve diğer müdahaleler yoluyla ayırması bağlamında tartışmadım (kimilerince "yorumun öbür yüzü" olarak atıfta bulunulan bu teknikler hakkındaki yorumlar için özellikle bkz. Fransızca dergi *La cause freudienne*'in (École de la Cause Freudienne, 1996) "Vous ne dites rien" başlıklı 32. sayısı). Üstelik henüz Lacan'ın ana (ya da tekli) göstereni S_1 ve ikili göstereni S_2 kavramlarını ortaya koymadım (bu kavramlarla ilgili kısa bir tartışma için bkz. 10. Bölüm). Dolayısıyla burada yorumu analistin kimi zaman analizan bir S_2 , tamamen ve yalnızca anlamsız bir şeye anlam (S_1) sağlayamadan, analizi kesme biçimi bakımından tartışmadım. Bunu dürtü ve *jouissance*'in ayrıntılı bir şekilde ele alınabileceği teknik üzerine daha ileri düzey bir kitaba saklıyorum. Bu bahsi geçen yorum yaklaşımına istinaden, örneğin bkz. Soler'in (1996) yorumları:

Bu diğer yorum biçimi de bir şey söylemez. Lacan'ın uzun bir süre boyunca anlamdışı, zincirin dışında, anlamlandırmadan yoksun, ama *jouissance* ile dolu dediği göstereni ayırır...

Bu kesme kişinin herhangi bir şeyi anlamasını sağlamaz, anlamlandırmayı azaltır. Neredeyse anlamlandırmayı kastrasyona uğrattığını söyleyebilirim, ama bu anlamın yararına değil öznenin tabi olduğu göstergelerden ayrılması içindir (s. 30).

İngilizce okuyabilen okuyucular Lacan'ın daha sonraki yorum kavramları hakkında Nobus'ta (2000, 4. Bölüm) iyi yorumlar bulabilir.

Rüyalar, Gündüzdüşleri ve Fantezilerle Çalışma

Bir analizde bastırılmış olanın çok daha fazlası, başka herhangi bir yöntemle kıyasla en fazla rüyalarla ilişkili olarak gün yüzüne çıkar.

Freud (1923a/1961, s. 117)

Hiç kimse rüyaların yorumunu yalıtılmış bir aktivite olarak uygulayamaz: Rüya analizi, analiz çalışmasının bir parçası olarak kalır.

Freud (1925a/1961, s. 128)

Bir analizdeki malzemenin aslan payını genellikle rüya ve fanteziler sağlar. Bu neden böyledir? Çünkü bilinçdışı rüyasal yaratıları aracılığıyla, en azından bir düzeyde, analizanın anlattığı biçimiyle yaşam hikâyesini takviye ederek ve dışarıda bıraktığı anıları hatırlatarak analitik çalışmaya “katılır.” Analizan kimi durumlarda analizin başlangıcında yaşam hikâyesini ilk defa genel hatlarıyla sunduğunda, bu anıları anımsamakta başarısız olabilir ancak bu anılar rüya öğelerince (yani bunlar bilinç öncesidir) anımsatıldıklarında bunları kolaylıkla hatırlayabilir. Başka durumlarda analizan gerçekten de bu anıları unutmuş (yani bastırmış) olabilir. Bilinçdışı bu tür dışarıda bırakılmış anılardan üstü kapalı biçimde bahseder. Rüyalar, gündüzdüşleri ve fanteziler anıları çoğu zaman doğrudan sunmayıp ufak sahne parçacıkları ya da geçmişten sahnelerle alakalı öğeler (isimler, yerler, resimler, sesler, kokular vb.) olarak *üstü kapalı biçimde sunar*. Bu tür sahnelerin anılarda doğrudan bir şekilde tekrar üretilmesi nadiren olur. Bunun yerine genellikle söz konusu sahneler aklımıza başka bir şekilde gelecek olsaydı bu sahneler hakkında varamayacağımız fikirlere ulaşmamıza

olanak tanıyarak yeni, istekli bir biçimde hatırlanırlar. Analizanın rüyasal üretimlerinde geçmişe ait sahnelerin bu türden yaratıcı bir temsili/sunumu, analizan bunları yalnızca yaşamına ilişkin alışıldık söylem içinde aktarmış olsaydı edineceklerimize kıyasla bu rüyasal üretimlerin hatırlattığı sahnelerdeki başka güdü, amaç ve arzulan sezmemize olanak tanır.

Rüyalar, gündüzdüşleri ve fanteziler analizde nasıl iyi bir şekilde kullanılabilir? Analizan kendiliğinden bir biçimde bir rüyayı bir bütün olarak, birkaç ikame vasıtasıyla az çok hızla onun yaşamına uygulanacak bir hikâye biçiminde (örneğin üstü açılır kapanır külüstür bir sarı arabayı takviye kabloyla çalıştırmaya ilişkin bir rüyayı yakın zamanda tanıştığı bir adamla ilişkisinde yapmaya çalıştığı şey olarak okumak) okumaya meyletse de, analist analizanın vasat ama işe yarar yorumunu hemen reddetmeden analizanın rüyasına ilişkin sözel açıklamasındaki neredeyse her sözcük ve deyişle ilgili çağrışımlar ortaya çıkarmalıdır: “Külüstür mü?” “Sarı mı?” “Üstü açılabilir mi?” diye sorgulamalıdır. Analizanın bu öğelere yönelik çağrışımları, onu yakın zamanda tanıştığı adamla ilişkisinin dışına bir yere götürebilir. Buna alternatif olarak (ya da bir önceki yöntemle kombinasyon halinde) analizan kendiliğinden rüyadaki birkaç öğenin yerine başka öğeler koyarak rüyanın “şifresini çözmeye” çalışabilir, tıpkı Yusuf peygamberin Firavun’un yedi besili inek ve yedi sıska inek rüyasını yedi yıllık bolluk ve yedi yıllık kıtlık olarak yorumlaması gibi. Analizanın kendiliğinden denediği ilk yöntem Freud’un *Rüyaların Yorumu*’nda (1900/1958, s. 96-97) “sembolik” rüya yorumu yöntemi olarak nitelendirdiği şeye denk düşer, ikincisiyse “şifre çözme” yöntemine. Bunlar psikanaliz öncesi dönemlere hâkim olmuş iki yöntemdir.

Ancak bundan daha aydınlatıcı olan, Freud’un analizanın bir rüya, gündüzdüşü ya da fanteziye dair anlatısındaki her bir sözcük ya da ifadeyi, analizanın yaşam ve fantezileriyle ilişkili bir dizi düşünce için potansiyel bir çıkış noktası olarak alma yöntemidir. Analizanlarımdan biri bir keresinde, yalnızca rüyasında görünen ve ilk başta “mavi ya da yeşil” olarak tarif ettiği bir nesnenin rengine çağrışım yaparak geçmişine ait çok güçlü bir sahne (çok uzun zamandan beri, belki de gerçekleştiğinden beri hakkında hiç düşünmemiş olduğunu ifade ettiği bir sahne) anımsadı. Freud’un bir alternatifin iki unsurunu da (“mavi ya da yeşil”) çağrışım yapılacak terimler olarak alma nasihatine uyarak¹, analizan her ne kadar maviyi yeşille düzelttiğini hissetse

1 Freud (1900/1958, s. 516-517) bu nasihati bir hayli genelleştirmiştir: “Bir rüyayı analiz ederken, kesinliğe yönelik tahminlerin büsbütün terk edilmesini ve rüyada şu veya bu türden bir şeyin gerçekleşmiş olabileceğine dair en ufak bir olasılığın dahi tam bir kesinlik olarak görülmesi gerektiğinde ısrar ediyorum... Şüphe, analiz üzerinde bunu bir türev ve ruhsal bir direnç aracı olarak meydana çıkaran bu sektreye uğrattıcı etkiye sahiptir.”

de, onu iki renk için de çağrışımında bulunmaya teşvik ettim. Analizan son mahlilde rüyadaki nesnenin renginin çocukken büyüdüğü evin yemek odasındaki “toz mavisi” halıyla aynı renk olduğu sonucuna vardı. Birden bir gün bu halıda uzanmakta olduğunu ve yan odadan gelen sesler duyduğunu hatırladı. Kalkıp yemek odası ve anne babasının yatak odası arasındaki panjurlu kapıdan bakmış ve annesiyle erkek kardeşini yerde seks yaparlarken görmüştü, bedenleri görsel olarak kapının panjurlarıyla tuhaf yatay dilimlere bölünmüştü. Rüyasına ilişkin yürüttüğümüz çağrışım çalışması sayesinde bu sahneyi hatırlayan analizanın o zamandan beri cinsel ilişkiye giren panjurun arasındanmış gibi görünen kısmi bedenlere dair sahip olduğu rahatsız edici imgeler etkisini yitirdi. Rüya ögesinin (“mavi ya da yeşil”) hatırlattığı bu sahneyi, bir dükkândan defter seçmeyi içeren rüyanın görünür bağlamından tahmin etmek pek mümkün değildi. Bununla birlikte bu sahne rüyanın inşasına müdahil olmuş örtülü düşüncelerden biri gibi görünüyor.

2. Bölüm’de bahsettiğim üzere, hiçbir rüya kısa diye analiz için verimli olmadığı gerekçesiyle çabucak göz ardı edilmemelidir. Analizanın hatırladığı “yağmurluk hakkında bir şeyler”den öteye gitmese bile, analistin analizanın çağrışımında bulunmasında ısrarcı olduğunu varsayarsak, çoğu zaman faydalı bir çalışma yürütülebilir. Analizanlar genellikle kısa, belli belirsiz anımsanan ya da anlaşılmasız rüyaları açıkça işe yaramaz görmekte hızlı davranır. Yalnızca karmaşık görünen ve belirgin biçimde anımsanan rüyaların analitik amaca hizmet edebileceğini düşünmenin cazibesine kapılırlar çünkü kendiliğinden bir şekilde rüyanın *örtük içeriğini* bulmaya değil de *görünür içeriğini* yorumlamaya çalışırlar. Örtük içerik, farklı rüya öğelerinin her birinin uyardığı bütün bir düşünce, anı ve duygu dizisidir. Bununla birlikte bir analizanın rüyanın büyük kısmını unutmuş olduğu gerçeği, rüyanın analizan için bir hayli hoş olan bir konuyla, yani bastırmaya maruz kalan bir konuyla uğraştığını gösterebilir pekâlâ. Bu da analizan rüyanın ne kadar ufak bir kısmını hatırlasa da bu kısım çalışmayı denememiz için bize daha fazla neden sunar. *Unutmak ne de olsa bastırmanın bir işaretidir.* Bu nedenle bir analizan bir rüyaya ilişkin yalnızca belli belirsiz ya da hayal meyal bir şeyler hatırladığını duyurduğunda, kulaklarımız bu rüyanın diğerlerine nazaran daha güçlü biçimde yüklü olduğu gerçeğine dikilmelidir ki bu rüyayı hatırlamak tam da bu nedenle daha zordur.

Analizanlarımdan biri bir keresinde uzun bir rüyasından bahsetti. Rüyaya dair hatırlayabildiği tek ayrıntı Chrysippus ismi ve rüyada onun çalışmalarını aradığına dair belli belirsiz bir histi. Analizanım ilk başta böylesine “kıt bir rüya” üzerine kafa yormaya gönülsüz olsa da, Chrysippus hakkında aklına ne geliyorsa söylemesi için teşvik ettiğimde şu çağrışımları sundu: Stoacı bir filozoftu ve analizan son zamanlarda

Stoacı mantık “çalışıp duruyordu.” Daha sonra aklına bir yerlerde Chrysippus’un Aristoteles kadar muhteşem olduğunu okumuş olduğu geldi, gerçi Chrysippus’un çalışmaları kayıp olduğundan bu iddiayı temellendirmek güçtü. Duraksadıktan sonra, henüz kendi çalışmasını yayımlanmadığından ötürü, benim gibi “bir sürü yayını olan” biri olmaya yönelik bir arzuyu akla getirerek kendisi Chrysippusken benim onun için Aristoteles gibi olmam gerektiğini ekledi. “Daha iyisi değilse tabii!” diye ekledi. Rüyaya ilişkin anımsadıkları ne kadar kısaltılmış olsa da, hatırladığı şeyler bu erkek analizanın hırsları ve benimle rekabeti hakkında, ki bu konu analizanın ilk başta konuşmaya isteksiz olduğu bir meseleydi, birbirine bağlı bir sürü düşünce ve istek gündeme getirdi.

Analistin analizin başlarında çoğunlukla analizanın farklı rüya öğelerine yaptığı çağrışımları ortaya çıkarmaktan fazlasını yapması gerekmez. Bu süreçte anımsanan anılar analizanın yaşam hikâyesindeki boşlukları doldurmaya yardımcı olur ve genellikle analizanı rüyalarında ilk başta düşünmeye meylettiğinden çok daha fazlasının olup bittiği hususunda ikna eder. Analizanın rüyadaki her öğe hakkında çağrışımında bulunmasına kesinlikle gerek yoktur zira bu çağrışımlardan bir kısmı muhtemelen önemli yönleri sapacak ve bunların kendi hatırına peşinden gitmek değerli olacaktır.

Örneğin erkek bir analizan bana bir keresinde buradaki amacım için kısalttığım epey karmaşık bir rüya anlattı:

Kapandıktan sonra bir dükkândaydı ve ikisi de *2001: Bir Uzay Destanı*’ndan olan iki başka adamın da orada olduğunu sezmişti. Döndü ve bu iki adamı öldürmüş olan Darth Vader’ı gördü. (Rüyayı anlatırken filmin *2001* değil de *Yıldız Savaşları* olması gerektiğini söyledi). Darth Vader, lavaboya gitmesi gerektiğini söyleyerek vakit kazanmaya çalışan analizanı öldüreceğini söyledi. Darth Vader onu lavaboya kadar izledi. Analizan pisuara giderken Darth Vader’ın bir silah çektiğini işitti ve sonra silahı ensesinde hissetti. Birden kafasının arkasından vurulduğu hissine kapıldı ve bunu neden duymamış olduğunu merak etti. “Eğer duysaydım ölmüş olurum,” diye mantık yürüttü. Uzanıp kafasındaki deliği yokladı. Kendine “Demek ölü olmak böyle bir şeymiş,” dedi.

Dükkâna tekrar geri döndü. Ailesi oradaydı. Kız kardeşiyle konuşmayı denedi ama kız kardeşi onu duymıyordu. Önünde durdu ve kız kardeşi ona çarptı çünkü görünmezdi!

Bir sonraki sahnede bir lobideydi. Arkadaşları da oradaydı. Onlarla konuşmayı denedi ama onu duymıyorlardı.

Sonra sahne değişti. Analizan şimdi üç dört kişiyle aynı arabadaydı. Bir toplantıya gitmekte olduklarını fark etti ama toplantı yerine nasıl gideceklerini bilmiyorlardı. O nasıl gidileceğini biliyordu ama onlara yolu tarif ettiğinde onu duymıyorlardı. Sürücü koltuğuna tırmandı ve arabayı kullanmaya başladı. Birisi “Bakın araba kendi kendine gidiyor,” dedi.

Gidecekleri yere vardılar ve analizan bunun Conan O'Brien'in evi olduğunu düşünerek evin çevresinde yürüdü. Lavaboya gitti ve tuvalete işedi. Conan'ın karısı olması gerektiğini düşündüğü bir kadın içeri girdi. Tuvaletteki suya bakıp "Ne tuhaf," dedi. Kadın onu göremiyordu ama suyu görebiliyordu. Analizan coşkuyla, "Her şeye rağmen dünya üzerinde bir etkim var! Onun dikkanini çekmeye çalışacağım." Analizan kadının memelerini yakaladı ve kadın kıkırdadı. "En sonunda biriyle bağlantı kurabildim," diye düşünüp uyandı.

Halihazırda zaten kısalttığım bu rüyada o kadar çok sahne ve detay vardı ki tek bir seansa bunların hepsine girmekte zorlanacağımız açıktı. Analizanın rüyayı anlattığı seansa rüyaya ilişkin tartışmamız yalnızca birkaç temel noktaya (ki bunlar burada yine kısaltılmıştır) odaklanmıştı. Analizan rüyaya daha sonraki seanslarda geri dönmüş olsa da hiçbir zaman çok teferruata girmemiştir. Dünya üzerinde çok az etkisi olduğunu, görünmez olduğunu hissettiğini söyleyerek başladı ama bu rüya ona bir umut ışığı sunmuştu. *Yıldız Savaşları*'nın anahtarının Darth Vader'ın Luke Skywalker'ın babası olması olduğunu söyledi. Rüya, baban tarafından öldürüldükten sonra dünyada nasıl sağ kaldığını ilgili diyerek devam etti. Duraksadı.

"İşerken?" diye sordum. İşemenin bir tür rekabet olduğu cevabını verdi. Bir defasında erkek kardeşiyle ilgili olarak şöyle demişti: "Onunla sidik yarışına girmeyeceğim." Kardeşce bir yarışmada taraflar eşitti ancak babayla oğlu arasında değildi. Baba ve oğul arasındaki bir sidik yarışının kardeşler arasındaki gibi beyhude olmayacağını ima etti.

Analizan Conan O'Brien'la ilişkili olarak David Letterman CBS'e geçtiğinde onun şovunu devraldığını belirtti. Conan o vakitler tanınmıyordu ve şovdaki ilk yılları boyunca sergilediği performans için sürekli özür diliyordu. Analizan Conan'ın özürlerini duyduğunda, çok iyi olduğundan ötürü Conan'ın özür dilememesi gerektiğini düşünerek öfkelenişinden bahsetti. Niye bu kadar öfkelenişini bilmediğini ileri sürdü. Rüyadaki her bir düğümü o sırada çözmek yerine, seansı analizanın kendi hakkında anlamadığı bir şeyle sonlandırmanın daha faydalı olduğunu düşündüm (ayrıca hemen ertesi gün bir seansımız daha olduğunu biliyordum).

Analizan bir sonraki görüşmemizde rüya hakkında, özellikle de seansı kestiğim nokta üzerine daha fazla düşündüğünü bildirdi. Conan'la özdeşleştiğini ve Conan gibi onun da "önceki çalışmaları" için özür dilemeyi bırakması gerektiğini fark ettiğini belirtti. Çalışmasının "o kadar da kötü" olmadığı, "aslına bakılırsa iyi," olduğu yönünde fikir yürüttü. İlginç biçimde bu iki seans arasındaki gecede kendi karısıyla seks yaptığı ilk rüyayı gördü (genellikle kendi eşi dışında başka herkesin eşini rüyasında görüyordu). Bu muhtemelen kendi çalışmasının ve başarılarının geçerliliği ve niteliğine yönelik tomurcuklanmakta olan kabulüyle alakalıydı. Rüyanın köşe bucak

her yerini ya da rüyada yerine getirilen olası her isteği irdelememiş de olsak, bir takım önemli eklemlemelerin yeri saptandı ve rüya analizin genel devinimine katkı sağladı.

Belli bir rüya analizanda yeterince merak uyandırabilir, öyle ki analizan bu rüya ile ilgili daha fazla çağrışım getirerek bu rüyaya gelecek seanslarda dönebilir. Ne var ki analizan bu belli rüyaya geri dönmediği vakit bile, analistin analizanın çağrışımında bulunmaya vaktinin olmadığı malzemenin sonsuza dek yittiği konusunda endişelenmesine gerek yoktur. Freud'un (1911b/1958) bizlere söylediği gibi:

Bugün bir rüya yaratan her itkinin, anlaşılmadığı ve bilinçdışının hâkimiyetinden geri çekilmediği müddetçe başka rüyalarda tekrar belireceğinden emin olabiliriz. Bu nedenle sıklıkla olan şudur ki bir rüyanın yorumunu tamamlamanın en iyi yolu onu bırakıp dikkati aynı malzemeyi muhtemelen daha ulaşılabilir bir biçimde içerebilecek olan yeni bir rüyaya vakfetmektir (s. 92).

Daha önce belirttiğim üzere, genellikle analizanın seansları başlatmaya önyak olmasına ve analizanı muntazaman bir önceki seansta anlatılmış bir rüyaya çağrışımında bulunması (ya da analistin önceki seanslarda bilhassa ilginç ya da önemli bulduğu belli bir konuya dönmesi) için yönlendirmek yerine onun tartışmak için farklı konular getirmesine izin vermek akıllıcadır. Belli bir açıklığın ya da hayati bir çağrışımın bir sonraki seansta ona geri dönmediği takdirde kaybolabileceğinden endişelenen analist, terapide analizanın rolünü gasp ederek çok daha fazlasını yitirdiğini görebilir. Analizan yaşamına ilişkin kendi sorularını ortaya koymak ve analizin dizginlerini kendi ellerine almak yerine pekâlâ orada yalnızca analistin sorularını yanıtlamak ve onun açtığı soruşturma hattını izlemek için bulunduğunu hissedebilir.

Analiz yoluna girer girmez ve analizan analitik projeyi kendi projesi olarak benimser benimsemez, analist tabii ki arada bir kısa süreliğine öncülük edebilir. Analist daha genel olarak analizanın bir sonraki seansta getirdiği malzemeyle bir önceki seanstaki rüya tartışması arasındaki sözel ya da tematik ilişkileri vurgulayabilir; bunu iki seansta da kullanılan deyimsel bir ifade ya da sıfatın altını çizerek (yani noktalararak) ya da "sonuncu rüyadaki gibi mi?" türünden olabildiğince asgari bir şeyler söyleyerek yapar.

Freud bir keresinde (1911b/1958, s. 92), "Bir seansta başarılabilecek yorum miktarı yeterli görülmeli ve rüyanın içeriği tamamen keşfedilmeyecek olursa bu bir kayıp addedilmemelidir," demiş olsa da, analizanları analizlerinin belli kısımlarının simgesi olacak denli rahatsız eden ya da meraklarını cezbeden, aylar ya da yıllar boyunca tekrar tekrar geri döndükleri bazı rüyalar vardır. En azından kimi seansların bir kısmı başlangıçta bunların analizine ayrılabilir ve daha sonraki zamanlarda da

bunların tartışılmasını dışarıda bırakmak için hiçbir neden yoktur. Rüyaların potansiyel olarak tüketilemez oldukları düşünülmelidir; yorumlanmaları için önceden belirlenmiş bir durma noktası ve dolayısıyla bir rüyanın "tam yorumu" diye bir şey yoktur. Analizan bir rüya ona ilham vermeyi bıraktığında, rüya artık onu rahatsız etmediğinde, şaşırtmadığında ya da merakını celbetmediğinde veyahut da daha ivedi malzeme ön plana çıktığında rüyanın anlamına ilişkin mahlumlerde bulunmanın kendiliğinden vazgeçer.

Analizanlarından birisi bir defasında acil iniş yapmaya zorlanan bir uçakta olduğuna dair epey detaylı bir rüya görmüştü. Rüyada bavulunu başüstü bölmesinden nasıl alacağı hususunda endişeliydi ve pilot onun çantasını, ki bunun karton bir kutu süt olduğu ortaya çıkar, almasına yardımcı olmak için ana kabine gelir. Rüyaya dair ilk tartışmaları, pilotun uçağı güvenle indirmekte oynadığı rolle ilgiliydi çünkü analizan uzun yıllar boyunca uçakların okyanusa çakıldığını hayal etmiş ve uçuşlar esnasında panik ataklar geçirmişti. Erkeklerle güvenmekte ve onlardan herhangi bir tür yardım ya da sevgi kabul etmekte güçlük çekmişti. Ne var ki kabin bagajına gölge düşüren süt kutusu kafasını karıştırıyordu. Aradan birkaç ay geçmişti ki doğrudan bu imgenin uyandırdığı annelik temasına döndü ve çocuk sahibi olmaya dair düşüncelerindeki bir adamın rolünü, ki buna dair epey çelişkili hisleri vardı, derinlemesine işledi. Birkaç aylık bu rüya analizan için bu alandaki düşünce ve duygularını keşfetmesinde son derece faydalı bir sıçrama noktası vazifesi gördü ve analizanın rüyayla ilgili olarak ilk etapta ürettiği yorumlardan belli açılardan farklılaşan yorumlarda bulunmasına yol açtı.²

Bir rüyanın yorumlanmasına bir seanstan fazlasını ayırmak, özellikle de yalnızca rüyanın bütün farklı öğelerine çağrışımlar ortaya çıkarma evresinin ötesine geçildiğinde faydalı olabilir keza rüyada bulunabilecek muhtemel isteklerin keşfi bu noktada başlar. Birçok analizan rüyalarını seansta anlatmadan evvel rüyalarına ilişkin çağrışımda bulunma sürecine kendiliğinden başlayacaktır. Bu durum analizanların analiz çalışmasının büyük kısmını kendi üzerlerine aldıklarının bir belirtisidir ve analist bu noktada dikkatini daha çok analizanın çağrışım yapmadığı, çağrışım sürecinin dışında bıraktığı ya da görüldüğü kadarıyla neredeyse yok saydığı rüya öğelerini dinlemeye verebilir (bu, analizanın kendi başına rüyası hakkında düşünürken aklına gelen çağrışımların analistle bu rüya hakkında yüksek sesle konuşurken aklına gelenlerle tıpatıp aynı olduğu anlamına gelmez çünkü bu sırada bazı ilave dinamikler devreye

2 Bu tür rüyalar kimi zaman 5. Bölüm'de bahsi kısaca geçmiş türdeki daha geniş inşalar için faydalı başlangıç noktaları olabilir.

girer: bir başka kişiye hitap etmek ve bu kişinin ne düşüneceğini hayal etmek, ayrıca çoklu okumaları mümkün kılacak bir şekilde kişinin sözcükleri yüksek sesle telaffuz ettiğini duyması). Ancak çok az sayıda analizan rüyada yerine getirilen istek ya da istekleri kendiliğinden kavramaya çalışmaya başlayacaktır ve analistin de çoğunlukla en sıkı çalışması gereken yer burasıdır.

Rüyada Bir İstek Bulmak

Böyle bir rüyanın eksiksiz yorumu bütün analizin tamamlanmasıyla çıkacaktır... Tek bir semptomun (muhtemelen ana semptomun) açıklanması da böyledir. Bunu açıklamak için bütün analiz gerekir; kişinin tedavi süresince birbiri ardı sıra semptomun anlamının önce bu sonra şu parçasını aramaya çalışması gerekir, ta ki bunlar bir araya getirilebilene dek. Benzer bir şekilde analizin erken evrelerinde gerçekleşen bir rüyadan daha fazlası beklenmez; eğer yorum çabası tek, istekli bir itkiyi aydınlığa çıkarırsa memnun olunmalıdır.

Freud (1911b/1958, s. 93)

Bir rüyada sahneye konan istek ya da istekleri dile getirmek çoğunlukla büyük bir başardır ve bunun nasıl yapıldığı hususunda değişmez kurallar yoktur.³ Bazen bir istek bir bakıma dolaylı olarak seziilebilir. Örneğin bir analizan rüyasında treni kaçırdığını görüyorsa ve rüya gören kişinin trene olan çağrışımı annesini ziyarete gideceği yaklaşmakta olan bir yolculuksa, annesini ziyaret etmemeye yönelik bir isteğinin (her ne kadar bu muhtemelen onun tek isteği olmasa da) bulunduğu görülür. Bilinç düzeyinde kendisine annesini görmeye gitmekten heyecan duyduğunu söyleyebilir ama rüyası başka bir hikâye anlatıyor gibidir. Bize hemen anlatmadığı şey bunun neden olduğudur. Annesinden korkmakta mıdır? Annesine kızgın mıdır? Annesinden utanmakta mıdır? Annesine duyduğu çekimden mi korkmaktadır? Analizan bu noktaya içindeki bir şeylerin gitmek istemediği fikrini düşünmesi için yönlendirilmiştir ve bunun ne olabileceğini keşfetmesi için yüreklendirilmelidir. Neden gitmek istemeyebileceğini tahayyül etmesi ne kadar zorsa, bu ister annesini cezalandırma yönünde bilinçdışı bir arzu olsun ister anneye söz verdiğinde mütemadiyen ortamlarda görünmeyen babayla bir özdeşleşme olsun ya da ister başka birtakım nedenlerden ötürü olsun, bastırılmış bir şeye temas etmiş olması da o derece olasıdır. Bu türden nispeten doğrudan bir rüyadaki istek bir hayli basitçe ifade edilebilecekken, “gitme isteği,” isteğin daha bütünlüklü ifadesi son derece karmaşık olabilir.

3 Pek çok analistin ister bilinçli ister bilinçdışı olsun rüyalarındaki istekleri aramaktan uzun süredir vazgeçmiş olduğunu not ediniz (örneğin bkz. Segal, s. 18-20).

Örneğin analizan treni kaçırmayı “fırsatı kaçırmak” ifadesiyle ilişkilendirirse, rüyada yerine getirilen istek babanın kızının hiçbir zaman hiçbir şeyi doğru yapamama ya da kendisine gerçek anlamda ihtiyaç duyulduğunda hiçbir zaman kimse için orada olamama inancını doğrulayan bir istek olabilir. Analizan dolayısıyla annesine karşı babasından yana olabilir. Anlatıldığı biçimiyle rüyanın nispeten basit oluşu, rüyayı gören kişinin isteğinin/isteklerinin de bu nedenle apaçık ya da şeffaf olması gerektiğini ima ettiği biçiminde ele alınmamalıdır.

Bir istek kimi zaman her biri isteğin içerisinde ifade edildiği düşüncenin bir parçasını oluşturan bir sahneler dizisinden ortaya çıkar. Örneğin analizanın annesinin, ki anne gerçek yaşamda hiçbir şekilde hasta değildir, ilk sahnede öldüğü ve analizanın ikinci sahnede en el üstünde tuttuğu amaçlarının peşinden gidip bunları başarak özgürlüğünü bulduğu bir hayli basitçe inşa edilmiş bir rüyayı düşünelim. Söz konusu rüyanın en temel düzeyde “Eğer annem ölecek olsaydı en nihayetinde kendim olabilmek için serbest olurum,” gibi bir şeyler söylediği okuması yapılabilir ve bu nedenle buradaki istek de “Keşke annem ölse de en sonunda kendim olabilsem,” minvalinde bir şey olarak formüle edilebilir. Analizanın en azından analizin erken evrelerinde bu iki sahneyi bu şekilde bir araya getirmesi olası değildir, daha muhtemel olan analizanın uyanmasının ardından ona bu denli sıkıntı vermiş bir şeyi böylesine canlandırıcı bir şeyin izlediği sahnelerin bu şekilde yan yana bulunmasına dair kafa bulanıklığını ifade etmesidir. Rüyanın kendisi iki sahneyi birbirine bağlamak için gerekli “eğer öyleyse... o zaman böyledir” (eğer annem ölecek olsaydı o zaman en sonunda özgür kalırdım) tümcesini sunmaz: Çoğu zaman bunu analistin sağlaması gerekir (bkz. Freud, 1900/1958, s. 310-326).

Bu noktada bir rüyada örtük olarak bulunan istek ya da isteklerin ille de son derece karmaşık ya da doğrudan betimlenemez olmasının gerekmediği açık olmalıdır. Freud’un (1923a/1961) belirttiği üzere:

Bir rüyanın çoğunlukla, sansürün gevşetilmesi ve bilinçdışı pekiştirme yoluyla olanaklı kılınan ve sansürün işleyişi ve bilinçdışı gözden geçirmeyle çarpıtılan başka herhangi bir düşünce gibi olduğunu unutmak çok kolaydır (s. 112).

Bir rüyada ifade edilen düşünce, pek çok durumda, analizanın analitik seanslar boyunca ifade ettiği diğer düşüncelere hatırı sayılır ölçüde benzeyebilir. Son derece şatafatlı, çapraşık ya da anlaşılabilir bir şeyler aramamıza gerek yoktur.

Kimi zaman bir rüyada birden çok istek son derece kolayca fark edilebilir ve bu istekler birbirini tamamlayıcı ya da birbiriyle çelişen, deyim yerindeyse birbirinin

etkisini yok eden istekler olabilir. Analizanlarımızdan biri (neredeyse bütün seanslarımızı telefonla gerçekleştirmişken) rüyasında yüz yüze bir seans yaptığımızı görmüştü ve rüyada ayakta duruyordu. Birdenbire bu şekilde ayakta durmasının ne kadar tuhaf olduğunun farkına varıp yakındaki rahat bir koltuğa oturmuş. Rühayı artırırken bunu yaparken takındığı tavrın bağımsız, neredeyse kafa tutan bir tavır olduğunu belirtti çünkü bana oturup oturamayacağını ya da nereye oturması gerektiğini sormamış, ilerleyip uygun olduğunu düşündüğü şeyi yapmıştı. Aynı zamanda rahat bir koltukta oturma kararı, ona analize ilişkin tavrının değişmekte olduğunu, gardını düşürmesine izin verdiğini göstermişti. Ayakta dururken daha tetikteydi ve istediği takdirde odadan hemencecik çıkabilirdi, tıpkı analizi bırakmaya her an hazır olduğu uzun aylar boyunca tetikte olması gibi. Koltuğun neredeyse fazla rahatlatıcı, fazla yakın olduğuna dair endişesini dile getirdi. Birden ayrılmayı istemesi durumunda, kendini koltuktan kaldırması çok daha fazla çaba gerektirecekti.

Rüya bu nedenle ona çelişkili geldi. Bir taraftan kendisini göstermesi, benim ne isteyebileceğime dair endişe duymadan bağımsızca hareket etmesi için bir isteği, öte yandansa analize alışmasına, benimle daha yakın ve korunmasız olmasına izin vermesi yönünde bir isteği ifade ediyor görünüyordu. Ayrıca benim önümde ayakta durmaya atfettiği iki katmanlı anlam da onu çarpmıştı. Bunu hem hürmet ettiği bir konum (sanki okulda eski müdürünün ya da daha üst düzey bir memurun önünde duruyormuş gibi) hem de bana yukandan bakabildiği bir konum olarak görüyordu. Öyleyse oturmak hem bu kadar hürmetkâr olmayı hem de bana yukandan bakmayı bırakmaktı. O vakte dek tavrını nitelendiren şey hürmet ve küçümsemenin tuhaf bir karışımı, aşağılık ve üstünlük duygularıydı.

Böylesi bir rüyada örtük biçimde bulunan anlam ve istekler bir bakıma birbiriyle çelişir görünebilecek olsa da hepsinin ciddiye alınması gerekir. Bunları tek, tutarlı bir anlam ya da isteğe indirgemeye yeltenilmemelidir. Bunu yapmak her farklı analizanın tavrı, güdülleri ve arzularının karmaşıklığına şiddet uygulamak olacaktır. İnsanların herhangi birine ya da herhangi bir şeye karşı tavırlarında tutarlı olduklarını düşünmek için *a priori* bir neden yoktur ve yapay bir tür tutarlılık meydana getirmeye çalışmak aptalca olacaktır.

Bazı durumlarda bir rüyada bir istek bulmak bir nebze samanlıkta iğne aramaya benzer. Kişi son tahlilde ister Freud'un kimi zaman mutlak (Freud, 1900/1958, s. 121) kimi zamansa yumuşatılmış iddiasına (Freud, 1920/1955, s. 32, 1923a/1961, s. 118) katılmayıp her rüyanın bir isteği yerine getirmediği ya da rüyanın analizini yeterince ileriye taşıyamadığı sonucuna varsın, rüyalarla çalışırken önemli olan nokta potansiyel istekler için tetikte olmaktır.

Sezgilere Aykırı İstekler

Güya uyanırken sana kalan şeyle hiçbir alakası olmayan, yalnızca rüyalarda anladığın bir bilgi vardır. Rüyalarn şifresini çözmek bu nedenle bu kadar önemlidir.

Lacan (1973-1974, 18 Aralık 1973)

Analizanları rüya, gündüzdüşü ve fantezilerde istekler aramaya sevk ederken sıklıkla karşılaşılan engellerden biri, bunlarda ifade edilen isteklerin analizana uyanırken çoğu zaman sezgilere son derece aykırı gelmesidir, bunlar birçok durumda analizanın bilinçli olarak istediğini düşündüğü şeylerin tam tersidir. Pek çok rüya cezalandırılma, ilişkilerin ya da işlerin ters gitmesi ya da birtakım hayat projelerinde başarısız olmaya yönelik istekleri gerçekleştirir. Bir analizanın ilk tepkisi nadiren “Okulda başarısız olmak istiyor olmalıyım, neden böyle acaba?” demektir ve sonra da sözlerine belki bilinçdışı biçimde babasının ona hiçbir şey olamayacağını söylemesini haklı çıkarmaya ya da dünyaya onun güya muhteşem, başarılı ailesinin bir parçası olmadığını göstermeye çalıştığını tahmin ederek devam etmek olur. Analizan kendisine bu tür olası güdüler sunulduğunda muhtemelen şu şekilde tepki verecektir: “Onu neden haklı çıkarmak isteyeyim ki? Bunun bana ne faydası olurdu?” Ancak tabii ki bunu yapmanın ona basitçe, sağduyu bakımından bir “faydası”nın olmaması, bu analizanın bilinçdışı olarak babasını yine de haklı çıkarmaya çalışmadığı anlamına gelmez. Belki de bundan elde ettiği şey son tahlilde onun için “kötü” bir şeydir ama bir güdü yine de bunun peşinden gitmesine neden oluyordur. Biz ölümlüler bizim için kötü olduğunu düşündüğümüz her türden şeyin peşinden gideriz. Freud (1900/1958, s. 476) en başta kendini cezalandırmayı içerir görünen rüyaları “mazoşist itkileri” doyuran şeyler olarak açıklamaktan memnundu fakat göreceğimiz üzere bu yaklaşım bu türden bütün rüyaları açıklamaz.

Bir rüyada sahneye konan *görünür istekle* (diyelim ki önemli bir sınavın olduğu gün geç uyanma ve sınavın yapıldığı salona varamama) ve bunun altında yatan daha kapsayıcı ya da ömür boyu süren istek ya da istekler arasında çoğunlukla kayda değer bir farklılık vardır: Örneğin belli otorite figürlerine nanik yapmayı ya da analizan tarafından aşırı talepkâr olarak deneyimlenen ebeveynlere yardım için bağırıp çağırmayı istemek. Bu tür rüyalar analizanı muhtemelen endişelendirir ve rüyalar-daki bariz mazoşist damar nedeniyle bunlardaki herhangi bir isteği aramakta başarısız olurlar. Analist zaman içerisinde, analizanların yüzeyin ötesine bakmasını sağlamaya çalışmalıdır.

Freud (1920/1955, s. 32) daha sonra “cezalandırılma rüyaları” hakkında düşünmenin başka bir yolunu sunmuştur. Bu rüyaların çoğunlukla “yasak isteğin gerçekleşmesinin yerine ona uygun düşen bir ceza geçirdiğini” ileri sürmüştür. Örneğin hapse atılma rüyası, kişinin hapse atılacağı o suçu işleme isteğini doyurabilir. Analizanlarından biri hapisten henüz kaçmasının ardından göz altına alınmaktan kaçınmaya çalıştığı bir hayli ayrıntılı bir rüya gördü. Siyah bir kaban giymiş bir adam görmüş (daha sonra babasının da aynı böyle bir kabanı olduğu yorumunda bulundu) ve adamın genç bir çocuğa şunu dediğini duymuştu: “Pek çok sapık rüru vardır. Onlar konusunda dikkatli olmalısın. Onları bulduğunda öldürmen gerekir.” Adam ve çocuk birden analizanın farkına varır, bıçaklarını çeker ve onun arkasından koşarlar. Adam analizanın boynuna bıçak saplar, bu bıçak darbesi analizanın aşırı bir kaygıyla uyanmasına neden olur.

Analizanın deneyimlediği kaygı, dikkatini rüyadaki adamın sapkınlara dair yaptığı yorumdan başarıyla uzaklaştırmıştır. Rüya da aldığı ceza (boynundan bıçaklanması), analizanın sapkın bir eylem addettiği bir şey yapmış olduğunun işareti olarak anlaşılabilir. Bu bakımdan rüya onun bir “sapkın”ın davranacağını düşündüğü biçimde davranma isteğini gerçekleştirmiştir ancak söz konusu “sapkın eylemin” başarısını sergilemek yerine bu tür bir davranışa meylettği için alması gerektiğini düşündüğü cezanın başarısını sergilemiştir. (Birazdan göreceğimiz üzere, rüyanın bu türden davranışlara meylettği için bir baba figürü tarafından cezalandırılma isteğini, yani bir baba figürünün onun tuhafliklarını sınırlandırması ve ona haddini bildirmesi isteğini gerçekleştirdiğini tahayyül etmek de son derece olasıdır.)⁴

4 Lacan (1988b, s. 127-129) Raymond Queneau'nun romanı *On est toujours trop bon avec les femmes*'da bulunan malzemeye dayanarak, uyanırken İngiliz Kralını bir *ass* (eşek herif, dangalak) ya da *con* olarak herkesin önünde suçlamak istemiş bir adamın rüyasını tartışmaktadır (Queneau bunu pekâlâ da Freud'un Fare Adam vaka çalışmasına ilişkin yorumlarına dayandırmış olabilir, Freud, 1909/1955, s. 179). Bunu yapmak krallıkta yasadışı olup ölümle cezalandırıldığından, adam bunun yerine rüyasında kendi kafasının kesildiğini görmüş. Rüya da sergilen cezalandırma (yer değiştirmiş bir biçimde) adamın Kral'a dangalak diye seslenme isteğini temsil ediyordu.

Analizanlarından bir kısmı kendi kafalarının (ve başka beden parçalarının) farklı olmakla birlikte, ilişkili nedenlerle kesildiğini tahayyül ettikleri “davetsiz geliveren hakikat” ile ilgili [*inscrutable*] düşüncelerini anlatmıştır. Başka bazı analizanların, yaşamlarının erken bir döneminde bir kardeşle vakitten evvel gerçekleştirilen, ebeveynlerin en az biri tarafından keşfedilen ancak o vakit görünen o ki söz konusu ebeveynin (özellikle liberal bir dönemde) bunun “tamamen normal” olduğu inancı ya da bunu “tepesi atacak” diğer ebeveynden saklama arzusu nedeniyle cezalandırılmadan kalan, cinsel davranışlar için cezalandırılmaları gerektiğini hissetmeleri gerçeğiyle ilişkili olarak tekrarlanan cezalandırılma rüyaları ve gündüzdüşlerini aktarmıştır. Bu tür bütün durumlarda, genellikle yanlış olduğunun düşünüldüğünü bildikleri bir şey için ceza alamamaları hatırı sayılır ve aslında kimi zaman yaşamı engelleyen bir kaygıya yol açmıştır.

Bilinçli ve Bilinçdışı İstekler

Kişi bir rüyanın bu şekilde pek çok anlamı olabilmesine alışmalıdır.

Freud (1925a/1961, s. 1930)

Zamanımızdaki klinisyenler Freud'un rüyalarda ifade edilen bilinçli ve bilinçdışı istekler arasındaki ayrımına nadiren dikkat göstermektedir. Freud bizlerden bilinçli arzulara önem vermemizi ancak bir bütün olarak analitik tedavinin bağlamı uygun olduğunda rüyaya ilişkin çalışmamızı bilinçdışı isteklerin arayışına vakfetmemizi ister. Rüyalar ne de olsa en çok bilinçdışı isteklere ulaşmamıza yardımcı olmakta faydalıdır.

Bir analizanın bir keresinde seansımızdan önceki gece bir rüya gördüğünü ama rüyayı unuttuğunu, bir sonraki seansta ise unuttuğu rüyayı hatırladığını söyledi. Rüya şöyle bir şeydi:

Kalp nakli oluyordu. Ameliyat yapılırken ya atılması ya da steril tıbbi bir kaptan öylece dururması ve sonra da göğsüne geri konması için kalbinin konulacağı plastik bir Ziploc poşeti vardı. Bazı hemşirelerin kalp nakli yerine baypas ameliyatı olabileceğini konuştuklarını işitiydim. Fikrini değiştirmek istedi ama artık çok geçti. Oradan kalkıp dışarı çıkmak istiyordu ama bunun için de çok geçti.

Uyandığında rüyayı derhal analizle ilişkilendirdiğini söyledi. Analiz aracılığıyla yeni bir kalp ediniyordu. Kendini "yüce gönüllü" biri olarak görmüyordu: Bu sıfat onun için duygusal, sıcak ve başka insanlarla irtibatla olduğu anlamına geliyordu. Yeni bir kalp edinmek demek, daha sıcak ve başkalarıyla daha irtibatla olacak olması demekti.

Analizan rüyayı tartışmaya devam ederek tedavinin başlangıcından beri analize ilişkin kuşkuları olduğu yorumunda bulundu. Analitik yaklaşım onun ruhani inanç ve pratikleriyle çelişkili gibiydi. Kimi zaman analize dair "fikrini değiştirdiği" ve analizi bırakmayı düşündüğü oluyordu. Bununla birlikte analizi ruhani patikasının "zincirindeki en son halka" olarak adlandırıyordu ancak "en son halka" derken dili sürçmüş ve "son halka" demişti. Sanki analizin bir bakıma son şansı olduğunu hissediyordu. Yaşamının en güzel döneminde ve sağlıklı olsa da yakın zamanda Alzheimer'ı ya da bir kalp hastalığı olduğunu hayal etmeye başlamıştı ve zihni ölüme ilişkin düşüncelerle meşguldü.

Seans sırasında hemşireler ve Ziploc plastik torbalarla ilgili çağrışımlarına gelemedik, muhtemelen gelecekteki bir seansın çalışma konusu diye düşündüm çünkü rüyanın ameliyatın kaçınılmazlığını vurguladığı gerçeğinin altını çizmek bana daha

önemli göründü. O durdurmak istese bile analiz durdurulamazdı. “Durdurması imkânsız olacak bir istek” dedim. “Evet,” dedi. “Bundan vazgeçmek için çok geç olurdu... vazgeçseydim kendimi suçlu hissederdim ve sizin beni kalmaya ikna edeceğinizi biliyorum... [bunun durdurulmasının imkânsız oluşu] kuşkularına ve kıpırdanmalarına son verecekti. Yapabileceğim tek şey bunu kabul etmekte.”

Bunun en azından analizanın rüyada ifade edilen *bilinçli* isteklerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. *Bilinçdışı* bir isteğin yüzünü göstermesi analizanın rüyayı ve rüya ile ilgili çağrışımlarını anlatırken birkaç kez kullandığı “zorlanmak” ifadesi tartışılırken oldu. Analizanın sıklıkla bir kadının onu pek çok farklı şeyi yapmaya zorlaması hakkında fantezi kurduğu ve aslında bir noktada sado-mazo baskın bir kadına temasa geçtiği ortaya çıktı. Zorlanmak bazı cinsel fantezilerinde bir rol oynuyordu ve günlük yaşamında hiçbir şey onda bir şeyi yapmaya zorlandığı hissi kadar çatışmalı duygular uyandırmıyordu. Bu onun isyankâr ama bir yandan da gizliden gizliye tatmin olmuş hissetmesini sağlıyordu. Bunu dizginliyor ve bundan rahatsızlık duyuyordu ancak belli olayları kendini zorlanmış hissedecek şekilde planlıyordu. Başta önemli hayat kararları olmak üzere karar vermeyi güç buluyordu ve birilerinin ya da bir şeylerin onun kuşku ve kuruntularını hükümsüz kılarak onu bu kararları almaya itmesini diliyordu. Sanki rüyada doktorunun (yani analistin) onu ameliyat olma konusunda zorlamasını dilediği söylenebilirdi.

Daha evvelki “ruhani ustaları”ndan hiçbiri onu kendini belli bir pratiğe adanması için zorlamamıştı ve en nihayetinde hepsini hayal kırıklığıyla birbiri ardı sıra bırakmıştı. Onlara karşı tavrı, hiçbir zaman ayrılmayacağını hissedeceği kadar *imatkâr* olmamıştı ve böylelikle fena halde ihtiyaç duyduğunu hissettiği ameliyattan (yani “bypassan”) kaçınmayı daima başarmıştı. Yeni bir kalp onun karar almasına olanak tanıyacaktı ama buradaki içinden çıkılmaz durum, ancak söz konusu kalbi haliha-zırda edindikten sonra yeni bir kalp edinme kararını verebilecek olmasıydı.

Öyleyse buradaki bilinçdışı istek bir Öteki tarafından yapmak istediği ve yapmaya ihtiyaç duyduğunu bildiği şeyi yapmaya zorlanması (ve ayrılarak bunu yapmaktan kaçınmasının imkânsız kılınması) gibi görünmektedir. Buradaki çelişki deyim yerindeyse bu şekilde kastrasyona uğramasıyla (bütün özerkliğini kaybetmesiyle) yaşamı boyunca karar verememe ve bu kararlar doğrultusunda hareket edememe, bir şeyi yapma yönündeki kararın zorunlu olarak başka olası alanların önünü kesip kişinin herhangi bir şey ve her şey olabilme becerisini sınırlandırdığını kabul etme beceriksizliğinde deneyimlemiş olduğu türden kastrasyonu aşabileceğine inanmasıydı. Yani analizanın kastrasyonu aşmak için kastrasyona uğraması (kalp nakli ameliyatına boyun eğmesi) gerekiyordu. Aslına bakılırsa sıklıkla babasının ona “nasıl bir erkek

olunduğunu” öğretmemiş olduğundan şikâyet ederdi. Buradaki ima, babası eğer oğluna, mecazen konuşmak gerekirse, onu kastrasyona uğratan taşaklara sahip olmanın ne anlama geldiğini göstermiş olsaydı ona nasıl bir adam olunacağını öğretmiş olurdu gibi görünmektedir. Öyleyse bilinçdışı istek (ki klinisyenler buna göz yumma eğiliminde olsalar da 4. ve 5. Bölümlerde belirttiğim üzere bu son derece yaygındır) baba/doktor/analistin, analizanın biyolojik babasının ya da onu evlat edinen babasının sağlayamadığı özlem duyulan kastrasyonu sağlayacaktır.⁵ Bu, analizanla söz konusu seansta tartıştığım bir istek değildi. Bunu, görünürde böylesine korkunç bir isteği ağzıma alacak olursam analizanın korkabileceğini hissederek, ileride başvurmak için not ettim (analizanın bunu kendisinin formüle etmesinin daha iyi olduğu kanısına vardım, ki daha sonra bunu kendi kelime dağarcığıyla yaptı).

Gündüzdüşleri ve Fanteziler

Fantezi eğer... bütün istekler gibi ein Wunsch, bir istek, üstelik epey naif bir istek, değilse nedir ki.

Lacan (2004, s. 61-62)

Psikanalitik çevrelerde artık hiç kimse cinsellikten bahsetmiyor. Analitik dergileri açtığınızda, bunların hayal edilebilecek en iffetli dergiler olduğunu görürsünüz.

Lacan (2005a, s. 29)

Gündüzdüşleri ve fanteziler çoğu insan için geceleri ürettiklerine kıyasla hatırlaması daha güç şeyler gibi görünür. Pek çok insanın gündüzdüşleriyle çok zaman geçirdiği ve bunları kasten süsleyip püsleyip belli yönlere yönelttikleri ergenlik ve erken yetişkinliğin ötesinde, pek çok insan gündüzdüşleri üretmeye devam ettiklerinin farkına dahi varmaz. Hiç kuşkusuz bunun nedenlerinden biri gündüzdüşlerinin sezgilere aykırı doğasıdır. Zihinlerinde yanıp sönen düşünceler onlara nahoş ya da büsbütün iğrenç gelir ve gündelik dilde güya son derece hoş, istekleri gerçekleştirici olan bu düşünceleri gündüzdüşleri olarak düşünmezler. Gelgelelim bunları olabildiğince çabuk unutmak adına ellerinden geleni yaparlar.

İnsanlar bir kez analize başladıklarında, zihinlerinden geçen (ve 5. Bölüm’de adlandırdığım biçimiyle “davetsiz geliveren *intruthive* düşünceler” biçimini alabilecek) geçici düşünce, imge ve senaryolara dikkat etmeye teşvik edilmelidir. Doğrusunu söylemek gerekirse, fantezi olarak düşünebilecekleri tek şey akıllarına gelen

5 Analizanın hissettiği Ötekinin arzusunun onu kastrasyona uğratanak olduğuydu (ya da olması gerektiği) ve bir düzeyde arzusu ise kastrasyona uğramasına izin vermektir.

cinsel düşünce, imge ve sahnelerdir ancak çoğu insanın cinsel fantezilerinden ne kadar azını hatırladığı, bu tür fanteziler sıklıkla yapılan mastürbasyonda çağrıldığında ya da kullanıldığında dahi, şaşırtıcıdır. Sanki orgazma ulaşıldığı an mastürbasyona eşlik eden fanteziler hakkında daha fazla düşünülmez olur ve bu fanteziler bilinçten çoğu zaman tamamen “buharlaştırılır.”

Pek çok analizan tek bir mastürbasyon fantezisini bile, özellikle de bu türden fanteziler analizanın uyanıkken kendisine dair düşünme biçimiyle elle tutulur bir biçimde çatıştığında, anımsamaya zorlanır.⁶ Örneğin bir analizan ancak erkek olan patronunun, onun başka bir adam tarafından uyarılmasını, izlediğini hayal ederek boşalabiliyordu, uyanık yaşamındaysa kendini erkeklerle eşit ilişkiler ve partnerlikler tesis eden kariyerli modern bir kadın olarak görüyordu. Bir başka analizansa ilgilendiği kadının kendisi izlerken bir başka adamla seks yaptığını hayal ediyordu, bu analizan da kendisini bir kadınla “topyekûn bir ilişki” isteyen biri olarak düşünüyordu: Kadın onun âşığı, en iyi arkadaşı, yoldaşı ve entelektüel ruh ikizi, kısacası her şeyi paylaşacağı biri olacaktı. Kişinin günlük yaşamda istediğini sandığı şeylerle bu kadar düpedüz çelişen fantezilerin hızla unutulması şaşırtıcı değildir. 1950’lerden beri pek çok analist unutmanın cinsel fantezilerin bulanık ve sezgilere aykırı alanını göz ardı etmek için izin verdiğini düşünmüş gibidir, ki bu durum analistlerin bastırılmış olana ulaşmaktan ne ölçüde vazgeçtiklerine dair çok şey söylemektedir.

Analizan en azından bu türden cinsel düşünce ve imgeleri fantezi olarak görmeye meylederken, zihninde parlayıp sönen saldırgan düşünce ve imgeleri fantezi olarak düşünmeye daha az meyleder. Bunlar ona tuhaf ve sinir bozucu, büyük ihtimalle açıklanamaz gelir ama kesinlikle fantezi olduklarını düşünmezler. Eğer kadın bebeğini taşıyor ve ayağının kayıp çocuğunu merdivenlerden düşürdüğünü hayal

6 Birtakım durumlarda analistin birkaç seansta bir analizanın herhangi bir mastürbasyon fantezisini hatırlayıp hatırlamadığını (analizan böylelikle analistin onun bunlara dikkat etmesini, bunları anımsamasını ve bunlar hakkında konuşmasını istediğini fark eder) ya da şayet bu aşırı yüklü bir terim gibi görünecek olursa herhangi bir cinsel fantezisini hatırlayıp hatırlamadığını sorması gerekir. Bir kez sormak nadiren yeterlidir! Üstelik analizan bu türden fantezilerden bahsettiğinde dahi, bunları muhtemelen en belirsiz terimlerle tarif edecektir. Analistin fantezinin barındırdıklarına dair hakiki bir fikir edinebilmesi için çoğu zaman çok sayıda “patavatsızca” soru sorması gerekir. Analizan yine de bu türden fantezilerdense yaşamının başka alanları hakkında konuşmaya daha çok meyleder, bu fantezilerden aldığı gizli keyfin (yani *jouissance*’ın) hakkında konuştuğu takdirde ondan alınacağını ya da bir nevi mahvolacağını hisseder. Analist, analizanın bu türden konular hakkında konuşma direncini aşmak için gerekli çabayı göstermeye direnmemelidir çünkü aksi takdirde kendi direncinin terapiyi hassas konulardan uzaklaştırmasına izin vermiş olur. Analizanların semptomları daima bir şekilde cinsellikle ilişkilidir ve analizanda cinsel istek uyandırmanın ne olduğuna dair etraflı ve açık bir tartışma analizde er ya da geç yaşanmalıdır.

ediyorsa, bu düşünceyi dehşetle uzaklaştırmak, bu tiksindirici düşünceyi mümkünse bir daha hiç anımsamamak üzere zihninden tamamen çıkarmak için elinden geleni yapacaktır. Eğer gece bir sesle uyanır ve antredeki gömme dolapın bir beyzbol sopası çıkarıp sessizce aşağıya indiğini ve orada bulunan kişiye sopayla bilinci kaybolana dek tekrar tekrar vurduğunu hayal ederse (ki bunu yaparken ki gaddarlık sahnenin çözülmesine neden olup aşırı terleyen ve kalbi gümbür gümbür atan analizanı tekrar bilinçli kılar) bunu bir fantezi olarak görmesi çok düşük olasılıktır. Analizan bunu daha çok kâbusa yakın bir şey olarak düşünmeye meyledecek (aslında uyanık olduğumuzda zihinlerimizden geçen bu tür korkunç senaryolara ilişkin gerçek bir sözcüğümüz yok gibi görünüyor, *gündüz kâbusu* bunun için tek uygun karşılık gibi) ve bunun içinde olası herhangi bir arzulu itkiyi görmeye kesinlikle meyletmeyecektir.⁷ Cinselliğin popüler kültüre nüfuz ettiği günümüzde, ki popüler kültür daha önceleri psikanalistlerin çoğunun cinselliğe gösterdiği ilgiyi devralmıştır, analizanlar herhangi istekli bir bileşeni cinsel itkilerinden ziyade saldırgan itkileri olarak yadsımaya meyleder; cinsel itkiler, saldırgan itkilere kıyasla (en azından Amerika Birleşik Devletleri'nde) halihazırda daha kabul edilebilirdir.

Gündüzdüşleri ve fantezilerin, kılık değiştirmeye en az rüyalar kadar muktedir olduğu ve eğer yorumlanacaklarsa onlara ilişkin de çağrışımında bulunulması gerektiği sıklıkla unutulur. Analizanlarımdan biri erkek kardeşine dair geçici, “tatsız bir düşüncesi” olduğunu ve sonra da kendisinin “tatsız bir kaza” geçirdiğini hayal ettiğini anımsadı. Bu ona başkalarına karşı besleyebileceği saldırgan herhangi bir itki için kendini cezalandırma biçiminin tipik bir örneği gibi göründü ve bunu hızla çok yaygın olan “mazoşist eğilimleri” listesine aldı. Deyim yerindeyse, ilk fantezinin erkek kardeşinin tatsız bir kaza geçirmesi olduğunu ve erkek kardeşinin yerine kendini koymasının bir kılık değiştirme olduğunu bir an bile düşünmedi; bu, fanteziyi kısmen uyanmış bilincinin gözünde daha makul kılacak bir şeydi. “Erkek kardeşinizin bir kaza geçirdiğini hayal etmek...” dediğimde, “*İşte o* bir gündüzdüşü olurdu!” dedi.

Kimi zaman rüya, gündüzdüşleri ve fantezilerdeki öğelere ait herhangi bir anlamın farkına varmak için görünürdeki anlamlarının tam tersini içerdikleri düşünülme-
lidir (bkz. Freud, 1900/1958, s. 245-246, 471). Annesinin ona kendi erkeğine sahip olmasına izin vermediğini açık ve net bir şekilde belirtmiş olduğu bir kadın hastanın fantezisi, haremi olan bir erkeğin haremindeki kadınlardan biri olduğu yönündeydi. Her ne kadar bu fantezi görünürde annesinin onun kendine ait bir erkeği

⁷ Analizan ayrıca “gündüz kâbusu”ndaki uyanılma haliyle cinsel uyanılma arasında olası herhangi bir ilişki görmeye de istekli olmayacaktır.

olması yaşağını tatmin etse bile, en azından bir düzeyde, sadece tek eşliliğin yerine çok eşliliği geçirmişti. Bu fantezi bir erkekle herkese açık olmayan bir ilişkiye duyulan kılık değiştirmiş bir isteği doyurmaktaydı (ya da bir erkekle herkese açık olmayan bir ilişkiye duyduğu isteği kılık değiştirmiş bir şekilde yerine getirdiğini söyleyebiliriz). Bu analizanın ayrıca çirkin yaşlı bir adamın cinsel isteklerini karşıladığı fantezileri de vardı. Bu fanteziler bir düzeyde annesinin onun bütün erkekleri baştan çıkarıp ne kadar itici de olsalar hepsi için erişilebilir olması isteklerine itaat etmesini sahneliyor, başka bir düzeydeyse rüyalarının genç, yakışıklı erkeğinin yerine eli ayağı tutmayan bir zampara koyuyordu.

Analizan için “kendi” fantezilerinin ifade eder görüldüğü isteklerin nasıl olup da herhangi bir bakımdan onun fantezileri olduğunu kavramak çoğunlukla güçtür. Bu fanteziler tanıdığı (ve genellikle tutkuyla nefret ettiği) başka insanların fantezileri gibi hiç de onunmuş gibi görünmez. Analizanlarımdan biri zihninde şu sözcükleri duyduğu bir mastürbasyon fantezisini anımsayıp anlattı: “Tamam, hadi onu başlatalım/çalıştıralım.” Bu sözlerin birdenbire tam da babasının arabasıyla konuşurken telaffuz ettiği sözcükler olduğunu fark etti.⁸ Analizan, babasının arabasından sanki bir kadınmış gibi bahsetmesi misali kendi penisıyla sanki bir kadınmış gibi (babasının kadını) konuşmakta olduğu yorumunu yaptı. Belli bir düzeyde fantezide canlandırılan babasının arzusu (bir şeyleri başlatmak) gibi görünüyordu. Seansı o noktada kestim ve bir sonraki seansa analizan bu fanteziye ilişkin tartışmamızın bir tür şeytan çıkarma işlevi gördüğünü belirtti; bedeninin artık annesinin bedeni olmadığını hissediyordu: “Benim de bir bedenim var,” dedi. “Tam donanımlıyım.”

İnsanın Arzusu Ötekinin Arzusudur

Fantezileri harekete geçiren güçler doyurulmamış isteklerdir ve her bir fantezi bir isteğin gerçekleştirilmesidir.

Freud (1908/1959, s. 146)

Analizan kendisininmiş gibi görünmeyen fantezileri olduğunu fark ettiğinde, kendini muhtemelen ihlâl edilmiş, onda ikâmet eden arzularca yabancılaştırılmış hissedecektir. Ne var ki başkalarının arzularını içimize alarak özümsememiz yaşamın kaçınılmaz bir gerçeğidir ve fantezilerimiz çoğunlukla başka insanların arzularını kılık

⁸ Bu görünürde basit fantezi Miller’ın (1996, s. 11) “fantezi keyif alınan bir cümle, *jouissance* barındıran şifreli bir mesajdır” iddiasını örneklendirmektedir.

değiştirmiş ya da pek de o kadar kılık değiştirmemiş biçimde sahneye koyar. Lacan'ın sıklıkla ifade ettiği üzere "insanın arzusu Ötekinin arzusudur" (örneğin bkz. Lacan, 2006, s. 268). Çeşitli anlamları olan bu formülasyonun, buradaki tartışmamız için en çok alaka arz edeniyse bizim de başkalarının istediği şeyin aynısını ister oluşumuzdur.⁹ Yine de analizan çoğu zaman fantezilerinde olup biteni arzularının ifadesi olarak ~~an~~ nuna göre gönülsüzdür zira bunlar ona kendi arzuları gibi gelmez. Bununla birlikte analizan onda ikâmet eden arzuların farkına varacaksa, bu gönülsüzlüğün aşılması ve bu arzuların ya onun arzuları gibi hissettirdiği ya da ötesine geçip başkalarına gittiği bir noktaya ulaştırılmalıdır. İnsanın arzuları başkalarının arzularına bu kadar yakından bağlı olduğu müddetçe, sanki kişi arzularına *sahip olabilirmiş*, arzuların tek sahibi olabilirmiş gibi "kişinin kendi arzuları"ndan bahsetmek aptalcadır ama yine de analizan için onda ikâmet eden arzularla uyum içinde ya da huzurlu hissedebileceği bir noktaya ulaşmak önemlidir.¹⁰

Bir analizanın özellikle tiksindirici ve utanç verici bulduğu pek çok cinsel fanteziye sahipti. Bu fantezilerde bir kadın bir başka kadının cinsel organlarını yalıyordu ve bu kadınlardan biri diğerinden belirgin ölçüde yaşlı oluyordu. Kimi zaman yalama eylemini gerçekleştirenin analizanın kendisi olduğu açık oluyordu ama çoğunlukla bunu kimin kime yaptığı belli değildi. Analiz boyunca yalamanın analizanın zihninde bir yarayı iyileştirmekle (örneğin bir köpek ya da kedinin yarayı yalaması gibi) ve bunun uzantısı olarak da bir şeyi daha iyi hale getirmekle ilişkili olduğu açıklık kazandı. Sanki fantezide annesinin yarasını iyileştirmeye çalışıyordu; annesi tavırları ve söylemi aracılığıyla bir penisten mahrum olduğunu, genital alanda fena halde eksik hissettiğini ve analizanın bunu telafi etmesini beklediğini (sanki annenin "kastasyonu" için suçlanması gereken kızınımışçasına) kızına fazlasıyla belirtmişti.

Analizan ilk başta annesine (analizanın kendisi için de sorunlu olan) genital düzeyde telafi sunmayı ya da annesini iyileştirmeyi kendine vazife edinmediğini hissediyordu ama uzun süre boyunca annesinin yaşamını mümkün mertebe kolaylaştırmak, beladan uzak durmak ve ona her konuda itaat etmek için olası her şeyi yapmış olduğunu fark etti. Annesinin sunağında gerekli kurbanı sunmak, kızın annesinden kurtulma biçimiydi. Ancak annesini doyurmuş olduğunda kendini ondan kurtarabileceğini ve kendini doyurmayı düşünebileceğini hissediyordu. Analizan bu fantezilerde kendini annesinin *jouissance*'ının (Lacan'ın ifade ettiği üzere "Ötekinin *jouissance*'ının) aracı kılarak onun doyumunu temin ediyordu ve bu fanteziler ayrıca

9 Bunun başka anlamları için bkz. Fink (1997, s. 54-56, 2004, s. 26, 31-32, 119).

10 Freud'un (1933/1964, s. 80) belirttiği ve Lacan'ın sıklıkla tekrarladığı üzere "*Wo Es war, soll Ich werden* (o [yabancı arzu] neredeyse, ben orada var olmalıyım)" (Lacan, 2006, s. 801.)

analizanın annesi tarafından “tamamen yutulmasını” engellemek için tasarlanmış olsa da bazı bakımlardan “Ötekinin arzusu”nu (Lacan, 2006, s. 823-826) sahneye koyduklarını söyleyebiliriz. Bu fantezilerdeki anlam ve güdülerin sayısı yine de çok fazladır (burada hepsine giremem),¹¹ ne var ki bu fanteziler bir fantezide öznenin kendi arzusunun nerede bitip Ötekinin arzusunun nerede başladığını söylemenin ne denli güç olduğunu örneklendirir. Muhtelif anlam ve güdüler bir kez açıklığa kavuşturulduğunda, uzun yıllarca sürmüş bu fanteziler tamamen ortadan kaybolmuş ve yerlerine çok farklı bir mahiyetteki cinsel fanteziler geçmiştir.

Erkek bir analizanın bana içerisinde hem bir kadın hem de büyük penisli bir erkeğin olduğu tekrarlayan cinsel fantezilerini anlattı. Söz konusu büyük penisli adam bu fantezilerde, en azından açık bir biçimde, cinsel bakımdan doyurulan maraftı. Analizan bu büyük penisli, çocukken babasının “kocaman penis”inden etkilenmiş olduğunu anımsayarak (küçük çocuğun penisini babasının yetişkin penisıyla karşılaştırması, benim deneyimimce, erkeklerin penislerinin çok küçük olduğu yönündeki neredeyse bitimsiz endişelerinin kaynağıdır) babasıyla ve fantezilerdeki baba figürünün doyurulan taraf olduğu gerçeğini seanslarda bir süredir tartışmakta olduğumuz o ve babası arasındaki ilişkinin birtakım yönleriyle ilişkilendirdi. Tabiri caizse babası için payanda işlevi gördüğünü fark etti. Babasının işleri yoluna koyması ve oğluna bir şeylerin nasıl yapılması gerektiğini öğretebilmesi için oğlunun işleri becerememesine ihtiyaç duyduğunu anladı. Analizanın belirttiği üzere kendisini “onun çözeceği bir sorun olarak konumlandırıyordu.”¹² Bu durum babanın pek çok alanda maharetini/ uzmanlığını göstermesine olanak tanımış ve babanın oğluna kıyasla becerikli, yetkin bir adam olduğu imgesini desteklemişti. Baba figürünün fantezilerde seks yapan kişi olduğu gerçeğine gelecek olursak, analizan şu yorumu yaptı: “Belki de bu onu susturur.” Baba oğlunu eleştirmeye çok fazla zaman ve enerji harcamıştı ve oğul babasını susturacak kelimeleri asla bulamamıştı. Belki de seks onu sustururdu.

Bu fanteziler hakkındaki tartışma birkaç seans sürdü, bu seanslarda kendini okulda iyi olmadığı ve öyle ya da böyle başını belaya soktuğu için “çuvallamış” olmakla suçladı ve babasına asla hiçbir suç atfetmedi (ki babası, çocukken babasının

11 Doyumlarının birbirleriyle daha da bağlantılı olduğunu ekleyeceğim: Kızı kendisi için annesinin elde ettiğinden daha fazla doyum elde edemeyeceğini hissediyordu, aksi takdirde anne kendini “kandırılmış” hissedecek ve kızının bunu katı surette bilmesini sağlayacaktı. Analiz Fransızca gerçekleştiğinden, İngilizce *licking* [yalama] sözcüğünün diğer anlamlarının, yani dövme ya da cezalandırmanın bu bağlamda alakalı olmadığını not ediniz.

12 Aslında analizan bunu söylediğinde dili sürçtü ve şöyle dedi: “Onun için kendimi çözülmesi gereken bir sorun olarak konumlandırıyorum.” Bunun akla neler getirebileceğine dair onu düşünmeye teşvik ettiğimdeseyse, babasının çözülecek bir sorun, kendisinin çözmesi gereken bir sorun olduğunu belirtti.

ona muamele etme biçimiyle ilgili yakınacak olursa onunla dalga geçiyordu). Ancak, kendini çocukluğunda yaptığına benzer bir şekilde “işleri aynı kendisi gibi yüzüne gözüne bulaştıran” akrabası olan bir çocuğa ilişkin hararetle çocuğun anne babasının onu fazla zorladığı, ona problem çocuk muamelesi yaptığı (tıpkı kendi ebeveynlerinin ona yaptığı gibi) ve mevzubahis bu çocuğun da onlardan intikam alıyor olması gerektiği yorumunu yaptı. Muhtemelen çocukken onun da “kötü davranışları”nın çoğunu gizliden gizliye güdülemiş olan şey, sadece problemlili bir çocuğu olan kendi üstün baba imgesini desteklemek değil ayrıca babasının adına (soyadlarına) leke sürmek de olmuştu.

Analizan cinsel fantezilerinde kendini babasının *jouissance*’ının aracı kılarak babasının doyumunu temin ediyordu: Babasının ondan talep ettiğini (çuvallamış olması, bir kadınla doğru düzgün seks yapamaması) ve istediğini hissettiği şeye (bütün kadınlara istinaden çekicilikte onu aşarak oğluna üstün hissetmesi) riayet etti. Yine de bu fanteziler “Ötekinin arzusu”nu sahneye koymuş olsa da, aynı zamanda babasını homoseksüel imalan olan “menfur” senaryolara dahil etmişti ve arka planda zina nitelikli bir tecavüzün izi vardı (bunlar burada bahsetmediğim bazı fantezilerin ayrıntıları). Analizan her ne kadar bu fantezilerde babasını desteklemek için yer almış, yani “Ötekinin garantörü” (Lacan, 2006, s. 824) olarak davranmış olsa da aynı zamanda babasını silerek onun kuyusunu kazmıştır. Bu fantezilerin analizanın yaşamı bağlamında tartışılması, analizanın babasına yönelik öfkesinin (söz konusu bu öfke etrafındaki diğer insanlara ya da bana karşı yer değiştirmiş biçimlerde kendini göstermeye meyilliydi) bir kısmını gün ışığına çıkarmaya yardımcı oldu ve Ötekine istinaden yaşamdaki duruşuna ilişkin belli yönleri (yani daha sonra tartışacağım bir kavram olan “temel fantezisi”nin belli yönlerini) aydınlattı.

Kaygı Rüyaları ve Kâbuslar

Freud rüyanın bizi tam da hakikati serbest bırakabileceği anda uyandırdığını belirtmiştir.

Lacan (2007, s. 64)

Öyle rahatsız edici bir rüya sınıfı vardır ki bunlarda arzulu bir bileşenin olabileceği fikri imkânsız görünür. Bazı rüyalar öyle çok kaygı getirir ki rüya gören kişiyi uyardırır ve kâbus olarak deneyimlenirler. Freud (1900/1958, s. 580) bu tür durumlarda sansürün ön-bilinç için son derece kabul edilemez olan bir isteği gizleme teşebbüsünde başarısız olduğunu ve rüyanın birden sonlandırıldığını ileri sürmüştür; rüya

böylece uykuyu muhafaza edememiş, rüya gören kişinin uyumaya devam etmesine izin verememiştir. Freud bundan 25 yıl sonra biraz daha farklı bir açıklama ortaya koymuştur: Bu türden durumların en azından büyük kısmında rüya oluşumuna müdahil sansürün işini doğru düzgün yapmamış olduğunu (sansür rüyada sahneye konan isteği, ki muhtemelen rüyayı gören kişinin ahlak duygusu için ayıplanası bir şeydir, gizlemekte başarısız olmuştur) ve rüya gören kişi rüyadaki doyumunu fark etmesin diye kaygıyı işe koşarak rüyada sahneye konan arzudan ve bunun doyumundan dik-katin başka bir noktaya kaydırıldığını ileri sürmüştür (Freud, 1925a/1961, s. 132).

Erkek analizanlarımdan biri şöyle bir rüya anlattı: Kadın aslarından biriyle, meslektaşlarının çoğu tarafından görülebileceği işteki kamusal bir alanda istekle öpüşüp koklaşıyordu. Birilerinin onu görebileceği düşüncesi onu son derece kaygılandır-yordu, kaldı ki bunun olması işini kaybetmesine ve eşinin onun neden kovulduğunu öğrenmesine yol açacaktı ve tekrar tekrar astının onunla kendi ofisine gelmesini sağ-lamaya çalışıyor ama bu çabaları sonuçsuz kalıyordu. Rüyaya ilişkin düşüncelerinde en öne çıkan şey kaygıydı ve bu durum onun rüyada öpüşüp koklaştığını hayal et-tiği o spesifik kadına duyduğu çekimi ve ortalıkta öpüşüp koklaşma eyleminden al-dığı hazı büyük oranda gözden kaçırmasına neden oluyordu. Bu bakımdan kaygı rüyada ifade edilen son derece aşikâr bir arzuyu saklamaya hizmet ediyordu. Ayrıca karısının onun zamparalığını öğrenip böylelikle onu buna bir son vermeye zorlaya-rak sadakatsizliği (bunu sürdürmekle birlikte bundan büyük rahatsızlık duyuyordu) için cezalandırmasına yönelik olası bir isteği gizlemeye de hizmet etmekteydi.

Başka bir adam bana karısıyla belli bir zaman ve yerde buluşmasının gerektiği ama rüyada sürekli onu destekleyecek şeylerin yaşanıp durduğu ve karısını bekletmek konusunda kaygılı hissederek uyandığı ayrıntılı bir rüyasını anlattı. Rüyanın onu ka-rısını bekletir bir halde sahnelediği yorumunu yaparak onu bekletmek isteyebileceği bir bağlamın olup olmadığını sorduğumda, yanıt olarak hemen karısının her talebini fazla çabuk karşılamaya meylettiğini ve karısının sadece onu istemesine izin vermeyi ve karısının ona duyduğu arzuyu canlı tutmayı (ki bunda hiç de iyi olduğunu düşün-müyordu) ihmal ettiğini düşündüğünü belirtti. (Rüyadaki başka öğeler ve analiza-nın bu öğelere yaptığı çağrışımlar karısı ve annesi arasında bir bağ olduğunu ortaya koydu ve öğrenciyken annesinin onu beklediği evine dönmeyi olabildiğince uzat-maktan ne kadar hoşlandığını ortaya çıkardı.) Rüyanın sonundaki kaygısı, rüyanın açık bir şekilde gerçekleştirdiği bir isteği, yani karısını bekletmeyi, tanınmasını engel-leyerek etkili bir perde vazifesi görüyordu.

Rüyada kaygının belirmesi bu nedenle çoğunlukla bir tuzaktır: Kaygı çoğu rü-yada, aslına bakılırsa insanların muhtemelen kuşkulandıklarından çok daha fazla

rüyada, istekleri saklamaya ya da dikkati onlardan saptırmaya hizmet eder. Bununla birlikte Freud arzusun gerçekleştirilmesi kategorisine girmeyen rüyalar için de ayrıca bir alan açmıştır.

Freud, *Haz İlkesinin Ötesinde* metninde (Freud, 1920/1955) tekrarlar zorlantısı ("yineleme zorlantısı") fikrini takdim etmiş ve rüya gören kişinin durmaksızın, gerçeklikte hazırlıksız olduğu bir duruma kaygı (Freud kaygı bir soruna karşı bir tür hazır olma biçimi ya da hazır olmanın ilk aşamasıyla ilişkilendirir) dahil etmek umuduyla travma yaratıcı bir deneyimi yeniden yaşadığı bir rüya sınıfının hatlarını çizmiştir. Örneğin kendini hiçbir uyarı olmaksızın yaşanan bir tren kazasında bulan kişi, sanki hazır olmak ya da kendini hazırlamak onu (kazanın verdiği fiziksel yaralardan olmasa da en azından kaza karşısında verdiği travmatize olmuş tepkilerden) travmadan koruyacakmış gibi kendini bir şekilde eli kulağındaki çarpışmaya hazırlayarak durmaksızın kazadan önceki anları ve kazanın kendisini hayal ettiğini fark edebilir. Bu kişi sanki geçmişe dönük olarak daha önceden yaşamış bir olayın içine bir tür kaygılı beklenti, bir tür hazır olma halini dahil etmeye çalışıyordur. Freud (s. 32) psişenin kendiliğinden "uyarana hâkim olmayı" denediğini ve bu teşebbüsü nafle olsa da bu türden hakim olunamayan durumlarda da bunu yapmaya çalışmaya devam ettiğini ileri sürmüştür.

Benim deneyimime göre, bir klinisyenin böyle bir durumda yapabileceği tek şey travmaya iliştilmiş libidonun tümü tüketilene kadar analizanı travmanın etrafındaki bütün malzeme, yani müdahil olan bütün insanlarla ilişkileri, o zamanki yaşamı ve olayın sonuçları hakkında etraflıca konuşmaya teşvik etmektir. Yaklaşık yirmi yıldır en iyi arkadaşının ölümüne yol açmış bir araba kazasına ilişkin devamlı kâbuslar gören analizanlarımdan birinin durumunda, en iyi arkadaşıyla olan ilişkisinin bütün unsurlarını, kazaya müdahil diğer bütün aktörlerle olan ilişkisini, o sıradaki yaşamını vs. açıklığa kavuşturmak birkaç yıllık analitik çalışma gerektirdi. Kâbusları en sonunda bitti ve aradan geçen yıllar içerisinde geri dönmediler.

Lacan (2006) kâbuslar hakkında, daha önceki bir olayın basit bir tekrarı biçimini almayan başka türlü bir düşünme yolu sunmuştur. Lacan'a göre bu kâbuslar kâbusvari niteliklerini bu türden rüyalarda doyurulanın isteklerimizden (Lacan'ın terminolojisine göre "arzularımız"dan) biri değil de taleplerimizden biri olmasından alır.

Her halükârda rüyam (uygunsuz bir şekilde söylendiği üzere uyumaya devam etmemi sağlayabilecek gerçeklikle değil de) talebimle ya da burada onun muadili olduğu ortaya çıkan ötekinin talebiyle kesişmeye başladığında uyanırım (s. 624).

Lacan'a göre, bir bakıma başkalarından genellikle onların bize vermesini dahi istemediğimiz şeyleri talep ederiz çünkü bunları bize verecek olsalardı bu bizim arzumuzun sönümlenmesine yol açardı, arzumuz (Lacan bunu her zaman başka bir şey için, daha fazlası için bir arzu olarak anlamıştır) bizim için en değerli şeydir, arzumuzu doyumaktan çok ona sahip olup onu deneyimlemekle daha çok ilgileniriz. Zira bize kendimizi canlı hissettiren arzunun doyurulması değil ona sahip olmak ve onu deneyimlemektir. Genel olarak, her ne kadar onu elde etmediğimizde duyduğumuz memnuniyetsizliği ifade etsek de, talep ettiğimiz şeyi elde etmemeyi tercih ederiz ki böylelikle arzulamaya devam edebilelim. Lacan talebimizin doyurulmak üzere olduğu rüyalarından dehşetle uyandığımızı çünkü bunun arzumuzun ezilip sönümlenmesini gerektireceği teorisini ortaya atmıştır. Bu türden rüyalar bizim için en değerli şey olan (çoğu durumda doyumdan çok daha değerli olan) arzu varlıkları olarak tam da varlığımızın ta kendisini tehlikeye atma tehdidinde bulunurlar.

Bir analizan bir kâbus olarak deneyimlediği, erkek arkadaşından onunla başka şehre taşınmasını istediği ve erkek arkadaşının da bunu kabul ettiği bir rüya aktardı. Görünürde rüyada istediğini elde ediyor gibiydi ancak erkek arkadaşıyla olan durumuna ilişkin yaptığı tartışma her ne kadar erkek arkadaşından onunla birlikte yaşamasını istemeyi düşünmüş olsa da gönlünden geçen arzunun onun, her zaman çabucak uzlaşan babası gibi olmaması, söz konusu şehre taşınmak istemediğini gayet iyi bilirken esnek davranmaması olduğunu açıklığa kavuşturdu. En değerli arzusunun erkek arkadaşının kendi arzusundan vazgeçmemesi olduğunu söyleyebilirsiniz. Erkek arkadaşı rüyasında arzusundan vazgeçtiğinde, analizanın onun belli bir şekilde olması, onun için belli bir figür olması yönündeki arzusu ezildi. Sanki belli tür bir adama yönelik arzusundan, ne istediğini bilen, onun için aşırı çaba sarf etmeyen, onun gözünde fallik olan bir adama yönelik arzusundan yoksun bırakılmıştı.

Temel Fantezi

Bilinçdışı, varlığın konuşarak keyif aldığı ve... onun hakkında başka hiçbir şey bilmek istemediği bir olgudur.

Lacan (1998a, s. 104-105)

Analizanlar çoğunlukla birkaç yıllık analiz süresince bile çok farklı türde fanteziler sunsalar da, Lacan bu belli fantezilerin neredeyse hepsinin aynı yapıdan köken aldığı teorisini öne sürmüştür: Bu, öznenin Ötekiyle olan en temel ilişkisini ya da Ötekine istinaden duruşunu tarifeden bir "temel fantezi"dir (örneğin bkz. Lacan, 2006,

s. 614).¹³ Lacan, analizanın zihninden geçen çok sayıda senaryoyu, gündüzdüşünü ve mastürbasyon fantezilerini genellikle temel fantezinin, gizlenmiş biçimde de olsa, bir boyutunu sunan birer çeşitlemesi olarak görüyordu. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, çok sayıdaki senaryo, gündüzdüşü ve mastürbasyon fantezisinin hepsi, analizanın yaşamındaki önemli ötekilerle ilişkilerini yapılandırmakta önemli bir rol oynayan bir fanteziden, “tek” bir temel fanteziden ibaretti.

Burada temel fanteziyi ayrıntılı bir şekilde tartışmayacağım, çünkü başka bir yerde (Fink, 1995, s. 61-68, 1997 s. 56-71; ayrıca konuyla ilgili daha fazla açıklama için bu kitabın 9. Bölümü’ne bakınız) bunu halihazırda tartıştım ama genel fikrin analizan tarafından analizin başlangıcında temel fantezisinin katlanılmaz bir şey olarak deneyimlenmesi olduğunu vurgulamak istiyorum. Ona doyum veren bu fantezinin düşüncesine bile katlanamaz, ona keyif veren şey hakkında düşünmeye bile katlanamaz çünkü bunu ayıplanası, kendisinin olduğunu ve temsil ettiğini düşündüğü her şeyin karşısında bulur. “Bunun hakkında hiçbir şey bilmek istemez” (Lacan, 1998a, s. 105). Örneğin temel fantezisi bir adamın onu küçümsemesi ve eleştirmesini içeriyorsa (küçümseme ve eleştiri babasının onunla ilgilenme tarzının belli başlı biçimleridir) ve tanıştığı her yeni erkekle bu erkeğin onu küçümseyip eleştirmeye başlamasını sağlayacak biçimde düzenlemeler yapıyorsa (ya da halihazırda bu eğilime sahip erkekleri seçiyorsa) bu durum onu muhtemelen fantezi düzeyinde doyuracak ancak kendisi için koyduğu ideal ve amaçlar bakımından tatminsiz kılacaktır. Ayrıca incelikli bir şekilde ya da pek de incelikli olmayan bir şekilde ne kadar çok ilişkiyi temel fantezisinin imgesine uymaya zorlayarak “kirletirse,” fantezisini de o ölçüde katlanılmaz bulacaktır. Analistin analizandan analiz süresi boyunca bu kadar çok rüya, gündüzdüşü ve fantezi anlatıp bunlara ilişkin çağrışımlarını sunmasını istemekteki amacı, açıkça görülebileceği üzere analizanın bu temel fanteziyi değiştirmesini, yenisinden şekillendirmesini ya da Lacan’ın (1978) belirttiği üzere “katetmesini” sağlamaktır.

Kişinin temel fantezisini saptayıp açık bir şekilde ifade etmesi kolay değildir; şayet yıllar değilse bile aylar alabilir. Aslına bakılırsa, kanımca bir analizan temel bir fantezinin çoğu ögesini ortaya çıkardığı vakit, yani bu ögeler açıklıkla ve ikna edici biçimde ifade edilebilir olduğunda, bu fantezi halihazırda değişmeye ve başka bir şeye, yeni bir fanteziye yol vermeye başlamıştır. Bu, psikanalitik çalışmanın sıradan bir özelliğidir: Analizan hâlâ pençesinde olduğu bir şeye nazaran artık üzerinde eskisi gibi nüfuzu olmayan bir şeyi çok daha iyi ifade edebilir. Örneğin yukarıda bahsi geçen, gizlenmiş bir biçimde de olsa cinsel fantezilerinde babasının muntazaman

13 Lacan’ın bu terimi ilk defa kullanmış olabileceği metin için bkz. Lacan (1988a, s. 17).

görüldüğü analizan, yaşamundaki belli çatışmalar, deyim yerindeyse, doruğa ulaştığında ve bunun yanı sıra birkaç yıllık analizin ardından onun için çok sorunlu olan Ötekine ilişkin bu duruşun ötesine geçmeye hazır, yani bu temel fanteziyi yeniden şekillendirmenin eşiğinde olduğunda, bu temel fantezinin pek çok boyutunu (aynı zamanda babasını her bakımdan kendisine üstün biri olarak destekleme ve babasının “iyi ismini” onu “düzeltmek” için lekeleme) ayrıntılı biçimde işleyebildi.

Temel fantezinin yeniden şekillendirilmesi bir analizin daha sonraki evrelerinde çalışılacak bir şeydir. Bununla ilgili daha etraflı bir tartışmayı teknik üzerine daha ileri düzey bir kütüba bırakıyorum (ilgili okuyucular bununla ilgili temel kuramsal tartışmaları Fink’de [1995, 1997] bulabilir).

Aktarım ve Karşıaktarımı Ele Almak

Aktarım ortak rızanın kalıcı gücüyle hastanın hissettiği bir duygu ya da duygular kümesiyle özdeşleşmiş halde kalır, halbuki bunu basitçe analizde gerçekleştiren türde bir yeniden üretim olarak tanımlarsak, bunun büyük kısmının öznenin farkına varmadan kalması gerektiği açıklık kazanır.

Lacan (2006, s. 461)

Aktarımı Tanımak

Günümüz psikanalitik literatüründe *aktarım* terimi, neredeyse analistin ofisinde yaşanan her şeyi belirtir hale geldi. Freud (1905a/1953, s. 116) *aktarım* olarak çevrilmiş olan ancak kelime anlamı olarak (bir deyiş ya da düzenden bir başka deyiş ya da düzene) *aktarma*, çevirme, yer değiştirme ya da uygulama anlamına gelen *Übertragung* terimini “analizin gelişimi sırasında canlanan ve daha önceki bir kişinin yerine doktorun konulduğu itki ya da fantezilerin yeni sürümleri ya da suretlerine” atıfta bulunmak için ortaya koymuştur. “Başka bir şekilde ifade edecek olursak, bütün bir psikolojik deneyimler dizisi geçmişe ait olarak değil, o anda doktorun kişiliği için geçerli şeyler olarak canlandırılır.” Bu çeviri ya da yer değiştirmeler birtakım farklı genel biçimler alabilir:

- Algı düzeyinde (görsel, işitsel, koku alma, dokunma vesaireyle alakalı olarak) analistin sesi, gözlerinin, saçının ya da teninin rengi, fiziki, seans başında ve sonunda analizanın elini sıkıdığı zamanki terli ya da soğuk elleri gibi belli bir özelliği analizana bir ebeveyni (ya da geçmişindeki başka önemli bir kişiyi) hatırlatır.

Kimi zaman analistin bir burnunun *olması*, bu burnun asıl şekli ve boyutu göz önünde bulundurulmaksızın, analizanın bunu annesinin burnu gibi görmesine yeter (örneğin analizan bu burnu yalnızca belli bir açıdan ya da belli bir ışıktaki gördüğünde ona

annesini hatırlattığını belirtebilir). Bir başka ifadeyle, analizana annesini hatırlatan analistin herhangi bir gerçek özelliği değildir, analizan daha çok analiste o sırada annesiyle ilgili cebelleştiği bir şeyi, o spesifik yüz özelliğiyle ilişkilendirilen bir şeyi yansıtır. Sanki algısal bir boyuttaymışçasına “bunu analiste görür.”

- Analistin, yanındakilerin ya da çevresinin “kodlanmış” bir özelliği analizana ebeveynlerinden birini (ya da geçmişindeki önemli birini) hatırlatır; mesela yaşı, belli bir sosyoekonomik sınıfı ya da belli tür bir görünüm (profesyonel, rahat, etnik, pejmürde, kötü kız, gösterişli ya da üst sınıf) yaratma yönündeki çabasını akla getirebilecek giyim tarzı (kıyafetleri, takıları, makyajı ve aksesuarları), kelime dağarcığı, dilbilgisi ve genel itibarıyla konuşma tarzı (bu da yine sosyoekonomik sınıf ya da hırslara, eğitim düzeyine, memleket ya da gelinen bölgeye dair bir şeyler ifade edebilir) ya da ofis, yer ve dekorasyon seçimi (bunların hepsi onu çeşitli toplumsal, dilbilimsel ya da semiyotik bakımdan kodlanmış bağlamlarda konumlandırır).

Bu özellikler bir tür *işaret sistemi* –belli bir kültürde ve dilsel grupta gelişmiş işaret sistemleri (söz konusu grupta birden fazla dil konuşulsa ve birden fazla kültür temsil edilse dahi)– içerir.¹ Her zaman olduğu gibi, analizan analistin giyimi, konuşma biçimi gibi şeyleri analistin katıyen amaçlamamış olduğu bir anlama gelecek biçimde okumakta “serbest”tir. Ne de olsa kendi konuşmamızın, giyimimizin ya da eylemlerimizin anlamını denetleyemez ya da belirleyemeyiz, bunu belirleyen öteki insanlardır (Fink, 2005b, s. 574-575).

- Analist tarafından bir duygunun ifade edilmesi analizana ebeveynlerinden birini (ya da geçmişindeki önemli başka birini) hatırlatabilir; mesela terapinin bazı anlarında kızarmış yanaklarla görünür kılınan mahcubiyet, sesindeki tereddüt ya da titrekliğin görünür kıldığı gerginlik, ellerinin kıpırdayıp durması, sandalyesinde kıvrınması ya da bacaklarını kavuşturup açması; paniklemiş bakışlardan yansıyan kaygı, yüzüne hücum eden kan ya da duruşunun katılığı; kontrol edildiği aşikâr bir ses tonuna yansıyan baskılanmış öfke, düşüncesiz

1 Altının bu semiyotik özelliklerinin çoğunun hem algısal hem de dilsel bileşenler barındırdığını not ediniz. Örneğin analizan analistin tam kaç yaşında olduğunu çeşitli resmi ya da gayri resmi kaynaklardan bilebilir ama analistin yaşına ilişkin onu görme, işitme ya da onunla bir arada olmasından dolayı belirgin biçimde farklı bir izlenim edinebilir. Keza analistin giyim tarzı da hem algısal hem de semiyotik bileşenler içerir. Örneğin algısal bileşenler arasında kumaşların rengi, kesimi ve dokusunun bulunmasının yanı sıra bu tür giyim tarzının analiste verdiği genel görünüm de bulunur. Semiyotik bileşenlerse marka adları, fiyat yelpazesi, sosyal grup çağrışımları ve söz konusu giyim biçiminin modaya uygunluğu, modasının geçmiş oluşu ya da tamamen demode olması gibi şeyler içerir (gerçi bunların bir kısmı muhtemelen hem algısal hem de semiyotik bileşenler içermektedir).

jestler, yer değiştirmiş hırçınlık (örneğin muhtemelen analizana öfkeliyken telefondaki kişiyle sınırlı bir biçimde konuşmak) vb. gibi. Analizanın geçmişinde başka insanlarda gördüğü bu türden duygulanımsatabilecek olan bütün bu sapınabilir duygular, *duygulanımsal etkiler* başlığı altına konulabilir. Bunlar bizatihi imge ya da işaretler yerine libido içerir.²

Aslında analistin, analizanın ondan yayılan belli bir duygu “sezmesi” için herhangi bir duygu hissetmesi ya da dışavurması gerekmez. Analizan pek çok durumda analiste annesinde sezdiği, onu rahatsız etmiş olan ve hâlâ mücadele verdiği, duyguları yansıtır.

Freud’un algısal, semiyotik ve duygulanımsal olmak üzere aktarım için ham madde vazifesi görecektir analiste ait farklı özellikleri hiçbir zaman bir bir belirttiğine inanmamakla birlikte, onun aktarımı asla hastanın analiste yönelik olumlu ve olumsuz hislerinin birbirini takip etmesiyle sınırlı tutmadığı söylenebilir. Ne var ki bu muhtemelen aktarıma ilişkin en yaygın anlayıştır: Örneğin Malan (1995/2001, s. 21) “sözcüğün zaman içerisinde hastanın terapistle dair besleyebileceği *herhangi* bir his için daha gevşek biçimde kullanılır olduğunu” itiraf etmiştir. Bunun belki de aktarıma ilişkin en yaygın *yanlış* anlaşılma olduğunu söylemek evladır çünkü aktarım bundan çok daha karmaşıktır.

Aktarımsal Düzenlemeler

Kısa süre sonra aktarımın kendisinin bir tekrarlama parçası olduğunu ve tekrarlamanın unutulmuş geçmişin salt doktora değil halihazırdaki durumun diğer bütün yönlerine aktarımı olduğunu algılayınız.

Freud (1914a/1958, s. 151)

Aktarım kavramının çoğul değerli olduğunu ve simgesel, imgesel ve gerçek olmak üzere çeşitli düzenler içerdiğini vurgularken, ampirik bütünlüğünü bırakmayı tercih ediyorum.

Lacan (1988a, s. 112-113)

Analizan, analiste ona geçmişten bir şeyi anımsatan bir özelliğe rastladığında ne olur?³ Diyelim ki analist zaman zaman gözlük takıyor ve analizanla analist neredeyse aynı

- 2 Ancak analizan analistin duygularından çoğu zaman görsel ve işitsel kanallar aracılığıyla haberdar olduğu için burada algısal bir bileşenin de bulunduğunu not etmek gerek. Üstelik ajite olduğunda analistin kelime dağarcığı değişiyorsa, dilsel bir bileşen de söz konusu olabilir.
- 3 Ferenczi (1909/1990.s. 18) analizanın analiste ona geçmişinden bir figürü anımsatan tek bir özellik (isim, saç rengi vb.) tespit ettiğinde analistin önemli bir figür gibi olması duygusunu *synecdoche* (kapsamlama, parçanın bütünü temsil etmesi) denilen retorik mecaza benzetmiştir.

yaşta olsalar da gözlükleri analizanın annesininkilere benziyor. Şayet analizanın annesine ilişkin duygular her zaman olumlu olduysa, analizanın bu olumlu duyguların bazılarını analiste aktarmasını ve onunla seanslarda işbirliği içinde çalışmasını umabiliriz. Ancak öte yandan analizanın annesine ilişkin duygularının her daim olumsuz olması durumunda, analizanın bu olumsuz duyguların bazılarını analiste aktarmasını ve seanslarda ona düşmanca davranmasını bekleyebiliriz.

Fakat aktarımlar bazen analist için analizanın bilerek ya da bilmeyerek bir şekilde ifade ettiği duygular biçiminde açıklık kazanabilirken, muhtemelen başka şekillerde açıklık kazanımları daha sık olur. Annesiyle arası bir hayli limoni olan analizan, seanslar sırasında açık biçimde sıcak ve görünürde işbirliğine istekli olup gizliden gizliye gözlük takan bu analiste hiç inanmayabilir, hatta en iyi içgörülerini ondan saklamaya ant bile içebilir. Zihninde analistin yorumlarıyla dalga geçer ve çalışmasının terliklerin balıklar için işe yaramaz olması gibi işe yaramaz olması için elinden geleni yaparken, analisti yorumlarını ciddiye aldığına ikna etmek için uğraşabilir. Duygusal hiçbir şeyin vuku bulmasına izin vermeyebilir ve analiste beslediği herhangi olumsuz bir duygudan bihaber olabilir. Bununla birlikte, analiste karşı muhtemelen annesine karşı benimsemiş olduğuna benzer bir duruşu yansıtan bir duruş, gizliden gizliye itiraz ve isyan barındıran bir konum benimser.

Şimdi dilerseniz daha da yaygın bir durum hayal edelim. Analizan annesiyle ilişkisinin iyi olduğunu söylemekte ve buna inanmak istemektedir, halbuki yaşamındaki aktifliğin ya da hareketsizliğin çoğu bunun tersini ortaya koymaktadır (örneğin annesinin tavsiyelerine hiç uymamakta, onun onayladığı hiçbir kadının peşinden gitmemekte, onun salık verdiği hiçbir kariyer için hazırlık yapmamaktadır vb.). Aslına bakılırsa analizanların ailelerinde her şeyin yolunda olduğuna ilişkin ilk etaptaki iddialarının ötesine geçmeleri genellikle biraz zaman alır. Bastırma çoğunlukla öyle bir düzeydedir ki analizanlar ebeveynleriyle olan ilişkilerinin güllük gülistanlık olduğuna bilinçli olarak ikna olmuştur halbuki tablo hiç de böyle değildir ve kendilerini yine de söz konusu ebeveyne yönelik bunun karşıtı bir tutum (ki bu tutumun kökenleri onlar için anlaşılmazdır) takınmış halde bulurlar.

Böyle bir analizan analistin annesininkilere benzeyen bir gözlük taktığını görünce, aktarımsal karşı tutumu ters ters bakmak ya da bir tür duygusal patlama olmayacaktır muhtemelen. Ama bu durum en nihayetinde tekrarlayan geç kalmalara, uzun sessizliklere, seanslardan erken ayrılmalara, seanslara gelmemeye ve tatile çıkmaya yol açabilir. Analizan bunların her birini makul nedenlerle mükemmel biçimde meşrulaştırır (patronu onu geç saatlere kadar çalıştırıyordu, bu kadar çok çalışmaktan bitap düşmüştür, doktor randevularına yetişmesi gerekiyordu, külistür arabası

bozulup duruyordur vb.). Üstelik böyle yapması ille de kötü niyetle davrandığı anlamına gelmez: Farkında olduğu nedenleri *sunmaktadır* ve farkında olduğu nedenlerin de bunlardan ibaret olması pekâlâ olasıdır.

Burada analizanın annesine, dolayısıyla analiste karşı “bilinçdışı öfke duyguları” olduğunu söylemenin pek anlamı yoktur çünkü doğrusunu isterseniz bir şey bilinçdışıysa bir duygu değildir. *Henüz bir duygu olmamıştır, ancak hissedildiğinde bir duygu olabilir.*⁴ Bununla birlikte anneye olan ilişkinin bastırılmış yönleri, kendilerini analizanın tarafında isyankâr bir tutumun yaratılmasında açık ediyordur ki analizanın kendisi bundan bihaber olabilir.

Dolayısıyla aktarım hiçbir şekilde ve biçimde yalnızca duygulanım alanıyla sınırlı değildir. Bir analizanın semptomları nasıl bütün bir aile yapısını yansıtabilirse aktarım da aynı türdeki bir hayli karmaşık bir yapının tekrarını içerebilir. Kısa bir dönem süpervizyon verdiğim şu vakayı düşünün. Analizan birtakım uzun süreli sessizliklere gömülmekteydi ve analist sabrının sonuna gelmişti. Analist de ben de başlangıçta analizanın ifade etme ihtiyacı duyduğu malzemenin çok utanç verici olduğunu hissettiğini ya da muhtemelen bundan hiç kimseye bahsetmemiş olduğundan, yaşamış olduğu gerçek olayların simgeselleştirmeye, yani sözcüklere dökülmeye direnç gösterdiğini varsaydık. Kısa süre sonra analizanın erkek bir terapistin tecavüzüne uğramış olduğu ortaya çıktı. Analizan annesinin yakındaki bekleme odasında olduğunu bildiği halde tecavüz sırasında sessiz kalmıştı. Bu noktada analisti ve ben, şu andaki analisti kadın olmasına karşın analizanın terapiyi bir tür tecavüz olarak deneyimleyip deneyimlemediğini merak etmeye başladık. Başka bir deyişle, analizanın eski korkutucu erkek terapist figürünü şu anki kadın analistine aktarmış olduğu varsayımında bulunduk.

Ne var ki bu olası bağın tartışılması analizanın dilini çözmekte pek işe yaramadı. Analizan sessiz kaldı, sanki inatla sessiz kalıyordu. Ve seanslar esnasında rahatsız olduğu açıktı, seanslar dışında da kaygılıydı ama yine de seanslara gelmeye hevesliydi. Birkaç bölük pörçük rüya ve cılız çağrışımlarla yürüttüğümüz yavaş, sıkıcı çalışma, en sonunda analizan çocukken babasının ona birkaç yıl boyunca annesi evde olmadığına cinsel açıdan dokunduğunu açığa çıkardı. Bununla ilgili annesine tek bir sözcük dahi edecek olursa evden gönderilmekle tehdit edildi ve analizan on yıllar boyunca bunu tek bir kişiye bile anlatmadı. *Dolayısıyla analizanın*

4 Freud'un (1915b/1957, s. 178) belirttiği üzere, “Doğrusu bilinçdışı fikirler olduğu gibi bilinçdışı duygulanımlar yoktur” ve yine “Bilinçdışı duygulanımların varlığını bilinçdışı fikirlerin varlığı gibi ileri süremeyiz” (Freud, 1916-1917/1963, s. 409). Ancak Freud kimi zaman suçluluk hissi için bir istisna yapar.

analizde yeniden ürettiği aile durumunun son derece karmaşık olduğu ortaya çıktı: Uzun sessizlikleri babasını korumanın ve ona sadık kalmanın, babası ona dokunduğu sıradaki hiç şüphesiz korkmuş ama uyarılmış sessizce uzanmış halini yeniden yaşamanın, anneden/analistten babasının dikkatine yönelik arayışında annesi üzerindeki şaşırtıcı zaferini gizli tutmanın, annesini/analistini babanın gaddarlığı ve kızın suça iştirakinin çifte şokundan korumanın ve hiç şüphesiz başka şeyler de başarmanın bir yoluyla.

Bu türden karmaşık aktarımları saptamak çoğu zaman çok güçtür ve muhtemelen çoğu klinisyenin aktarımı neden işin kolayına kaçarak yalnızca analizanın belli bir zamanda analist hakkında hissettiği şeyler olarak gördüklerini açıklayabilir.⁵ Klinisyenlerin karmaşık aktarımları saptamakta yaşadıkları zorluğun onları “duygulanım avı” olarak adlandırılabilir. Şeyle angaje olmaya ittiğini dahi ileri sürebiliriz, analizana sürekli olarak “Bu size nasıl hissettirdi?” diye sorarlar, *sanki hissetmek* (gerek aktarımsal gerek başka türlü) *her şeyin anahtarymış gibi*, oysa böyle olmadığı açıktır.⁶ Günümüzdeki klinisyenlerin ayrıca büyük resme bakmak

- 5 Ralph Greenson (1967, s. 155) aktarımı “şimdiki zamanda bir kişiye yönelik o kişiye yaraşmayan ancak erken dönem çocukluğun önemli kişilerine istinaden ortaya çıkan ve bilinçdışı biçimde şimdiki zamandaki figürlerle yer değiştiren tepkilerin birer tekrarı olan duygu, dürtü, tavır, fantezi ve savunmaların deneyimlenmesidir,” şeklinde tanımladığında ortaya biraz daha iyi bir tanım koymuştur. Lacan (1988a, s. 273) bir keresinde Romantik resim döneminin alegorik anlayışıyla aktarımın daha şiirsel bir “tanımını” sunmuştur: “Aldatmaya kaçan ve yanlış anlaşılmayla yakalanan hane.”
- 6 Duygulanım bastırılmış malzemenin nerede olduğunu bulmamıza yardımcı olabilir ama son tahlilde bizleri yönlendiren evvela bastırmadır, duygulanım değil. Duygulanım ve düşünce (ya da arzu) başta genellikle birbiriyle ilişkilidir ama bastırmaya maruz kaldıklarında birbirinden ayrılma eğilimi gösterirler, birini diğeri olmaksızın bulmak mümkündür. Analizan öfkeli ancak nedenini bilmez ya da çocukluğuna ait bir olayı canlı biçimde hatırlar ancak o zamana ilişkin hiçbir duygu anımsamaz. Freud’un (1916-1917/1963, s. 409) ileri sürdüğü üzere, “[bastırmaya maruz kalan bir fikirle bağlantılı] bir duygulanımın geçirdiği en doğrudan değişim kaygıya dönüştürülecek olmasıdır.” Başka bir deyişle, kaygıyla karşılaştığımızda bir düşüncenin (istekli bir düşüncenin) bastırılmış olduğunu ve onunla ilişkili duygulanımın, asıl mahiyeti dikkate alınmaksızın, bir bakıma başıboş bırakıldığını varsayabiliriz. Analizanın zihninde artık herhangi bir olay, koşul ya da düşünceyle ilişkili görünmemekte ve kaygıya dönüşmektedir; burada kaygı “duygulanımsal herhangi bir iktinin, buna bağlı düşünsel içeriğin bastırmaya maruz kalması durumunda takas edildiği ya da edilebileceği evrensel para birimidir.” (s. 403-404).

Bu bakımdan duygulanım çoğu zaman bir tuzaktır. Bizi analizanın aslında en azından bir düzeyde son derece hoşnut olabileceği bir şey konusunda bir hayli üzgün olduğunu ya da en azından bir açıdan arzuladığı bir şey konusunda son derece endişeli olduğunu düşünmeye eğilimli olabilir. Kaygı, bastırmanın son derece kesin bir emaresidir ancak bize bastırma için nereye bakmamızı ya da ilk duygulanımın ne olduğunu söylemez. Üstelik başka duygulanımlar da tuzak vazifesi görebilir.

yerine, inatçı sessizlikleri ve diğer pek çok tedavi güçlüğü (mesela çağrışım yokluğunu, rüya ya da gündüzdüşlerini hatırlayamamayı, gecikmeyi, ipnalleri, seanslara gelmemeyi) analizanın tarafında tedaviye karşı kasti bir dirence atfetme gibi na-hoş bir eğilimleri vardır. Bu tür tedavi güçlükleri genellikle (1) daha önce açıkça ifade edilmemiş olanı ifade etmenin kolay olmamasından, (2) açıklamanın çok karmaşık ve güç olabileceği daha önce yaşanmış bir durumun tekrarıdan ya da (3) analistin yaptığı veya yapmadığı bir şeyden ortaya çıkar, örneğin analizanın daha önce hiç ifade edilmemiş bir şeyi ifade etmesine yardım etmeyi reddetmek (aslına bakılırsa hem analizanın hem de kendisinin bu güç görevden kaçınmasına izin vermek) ya da analizanın hangi erken durumu tekrarlıyor olabileceğini anlamak için uğraşmamak.⁷

Lacan'ın (2006, s. 595) "analistin kendisinin direnci dışında analize karşı başka bir direnç yoktur,"⁸ diyerek modern klinisyenlerin çoğunun görüşüne taban tabana zıt bir bakış açısı benimseye karar vermesinin nedeni budur. Buradaki fikir analistler analizanın direnç gösterdiği sonucuna varmaya eğilimli olduklarında, bunun çoğunlukla analizanın değil onların kendi başarısızlıklarıdır. Başka bir deyişle, tedavideki güçlükler, analistin Freud'un (1900/1958, s. 639) "devekuşu politikası" olarak adlandırdığı görmemek için kafayı kuma gömme politikasını benimsemesiyle ortaya çıkar. "Analitik çalışmanın ilerleyişini kesintiye uğratan her şey bir direnç" (s. 517, ayrıca bkz. Freud, 1915a/1958, s. 162) olduğundan, analistin tedaviye engel teşkil etmesini direnç olarak nitelendirmek son derece anlamlıdır.

Analizan üzgün hissedebilir ama gizliden gizliye çok mutludur ya da aslında kabul edilmemiş bir sevgi nesnesinin kaybının yasını tutarken neşeli davranabilir.

Belki de günümüz klinisyenlerinin sürekli duygulanım peşinde koşmasının sebebi, kendileri ve hastaları arasındaki "uyumlu ilişkiyi" psikoterapötik tedavinin bütününe en önemli etkeni olarak görmeleridir (Malan gibi 1995/2001, s. 84-85); duygulanımı seansta ne kadar güçlü hissederlerse, ilişki o kadar uyumludur. Analist ve analizan arasındaki uyumlu ilişkiyi ayrıcalıklı kılmak, terapistleri, duygulanımı bilhassa ayrıcalıklı kılmaya sevk eder. Lacan (1988a, s. 57) daha 1954'te duygulanımın bu aşın biçimde ayrıcalıklı kalınmasını eleştirmiştir: "Öznenin seansın metninde ileri sürdüğü en ufak özgün, hatta tuhaf duygu muazzam bir başarı addedilir. Bu temel yanlış anlaşılardan ortaya çıkan budur." Psikanalizde duygulanımlara ilişkin bir nebze daha detaylı bir tartışma için bkz. Fink (2004, s. 50-52).

7 Freud'un (1920/1955, s. 21) "hastalar bütün bu istenmeyen durumları ve acı verici duyguları aktarında tekrarlar" yorumundaki "durumlar" terimini not ediniz.

8 Ayrıca Lacan'ın (1993, s. 48) "Hastanın direnci her zaman sizin direncinizdir" dediği III. Seminer'e ve "Direnç çıkış noktasını analistin kendisinde bulur," sözünü sarf ettiği XXIV. Seminer'e (1976-1977, 11 Ocak 1977) bakınız.

Aktarım Her Yerdedir

Aktarımı analitik durumun bir ürünü olarak düşünmek zorunda olduğumuzu varsaysak da, bu durumun söz konusu fenomeni sil baştan yaratamayacağını ve bunu üretmek için analitik durumun dışında, analitik durumun muhtemelen benzersiz bir şekilde bir araya getirdiği daha önceden var olan olasılıkların olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Lacan (1978, s. 124-125)

Analitik durumdaki aktarımda bulunan bir düzenden diğerine yer değiştirme biçimi başka pek çok durumda daha bulunabilir. Çoğumuz henüz tanıştığımız birini sırf sevdiğimiz ya da sevmediğimiz birine benziyor, sevdiğimiz ya da sevmediğimiz başka biriyle aynı adı taşıyor ya da bize sevdiğimiz ya da sevmediğimiz başka birini hatırlatan başka bir özelliği (görünümü, mesleği, sesi vs.) olduğu için hemen sevmeye ya da sevmeme deneyimini yaşamışızdır.

Bu türden aktarımlar bize aptalca şeyler yaptırabilir: örneğin güvenmememiz gereken insanlara hemen güvenmek, birçok ortak noktamız olan insanlardan kaçınmak ve hatta geçmişte sevdiğimiz kişilerin daha derinlikli niteliklerine değil de yalnızca yüzeysel niteliklerine sahip birine âşık olmak. (Analizanlarımdan biri yedi yaşındayken yaz kampının ilk gününde kız kardeşine neredeyse tıpatıp benzeyen bir kıza ilk görüşte tutulduğunu anlatmıştı.) Aslında âşık olma süreci ve âşık olma deneyiminin kendisi aktarıma çok şey borçludur. Kişi en başta ne kadar yoğun bir aşk duyuyorsa, aktarımda söz konusu olan türde bir “hatalı kimlik durumu” olması ve daha erken dönemdeki bir figürle hâlihazırdaki sevgili arasında “hatalı bir bağlantının” (Freud ve Breuer, 1893-1895/1955, s. 302) kurulmuş olması da o derece muhtemeldir.⁹ Aşkın en tutkulu biçimleri genellikle öteki kişinin ötekiliğinin topyekûn yanlış tanınmasını ve kişinin çok az tanıdığı birine her türden arzu edilebilir nitelikleri devasa ölçekte yansıtmalarını içerir. Hatta bu türden devasa bir yansıtmının nesnesi kişi, kimi zaman kendisine tapınılmasını ya da kendisinin idealize edilmesini değil kendisi olduğu için sevilmek istediğini söyleyerek bu duruma itiraz eder. İnsanlar çoğu durumda, ötekinin gerçek nitelikleri meydana çıkmaya başladığında ve âşık olunan kişiye yansıtılmış mükemmelliğin aldatıcı olduğu ortaya çıktığında o kişiden soğumaya başlar.¹⁰

⁹ Freud’un (1915a/1958, s. 168) belirttiği gibi, “Bu, âşık olmanın her halinin aslı bir özelliğidir.”

¹⁰ Bu konu üzerine bir kitap yazılabilir ve bu bir sonraki yazma projem olduğundan, burada daha fazla yorum yapmayacağım.

Benzer bir şekilde aktarım öğrencilerin öğretmenleriyle olan ilişkilerinde de çoğunlukla kayda değer bir rol oynar. Öğrenciler çoğu zaman hızla öğretmenlerinin epey bilgi sahibi olduğunu varsayar ve onlara hayranlık beslerler, daha sonraya öğretmenlerinin bilgisinin sınırlılıklarını fark ederler. En başta öğretmenlerini neredeyse her şeyi bilen kişiler olarak görürler, ki küçüklüklerinde ebeveynlerini de pekâlâ böyle görmüş olabilirler ve bilgisinin sınırlılıklarını er geç fark ettikleri ebeveynlerinin durumunda olduğu gibi vakti gelince öğretmenlerinin bilgisinin sınırlılıklarını da algılamaya başlarlar ve bu süreçte onlara olan hayranlıkları azalır. Öğretmen ilk başta öğrenciler tarafından, öğrencinin sevgisini kazanan ve sonra son tahlilde az ya da çok bu mertebeden düşen hüsrân, hayal kırıklığı, hatta umutsuzluğa yol açan bir tür “bildiği farzedilen özne” (bkz. 5. Bölüm) olarak görülür. Bu durum kimi zaman ancak uzun yıllar sonra yaşanır. Analizanın bilgi sevgisi, yani analistte bulmayı umduğu bilgi neredeyse analizin sonuna kadar önemli bir rol oynar. Sevgi dışında hiçbir şey hakkında bilgisi olmadığını ileri sürmüş olsa da Sokrates’in çok şey bildiğine inanan ve tam da Sokrates’in bu bilgiye sahip olduğuna duydukları inançtan ötürü bilginin peşinden gidebilen takipçileri gibi, analizanlar da tam da analistin buna sahip olduğuna ilişkin inançları sayesinde kendileri hakkında bilgi peşine düşmenin meşakkatli göreviyle uğraşırlar. Aslına bakılırsa, Lacan bu inancın nevrotiklerle yapılan analizin olmazsa olmaz itici gücü olduğunu düşünmüştür.

Ancak aktarım yaşamın pek çok alanında bulunabilecek ve çok farklı kılıklara (kişinin muhasebecisine beslediği sıcak duygular, gittikçe daha da vurdumduymazca dükkânlardan bir şeyler çalma¹¹, otoyol devriye polislerine sataşma, teamüllere kılı kırk yaracak şekilde riayet etme vb.) bürünebilecek olsa da, kişinin psikanalitik durumda rastladığı her şey aktarım değildir.

Her Şey Aktarım Değildir

Aktarım bilinçdışının faaliyete geçirilmesidir.

Lacan (1978, s. 267)

Analizanlarımdan birinin eski analisti, görünen o ki sabit süreli seanslarının neredeyse hepsine on dakika ya da daha fazla geç kalmaktaydı. Analizan ebeveynlerinin birinin onu özellikle ihmal etmiş olduğunu hissetmiyor ya da örneğin

¹¹ Analizanlarımdan bazıları ergenken başlarına açtıkları belalarla babalarına karşı duydukları yoğun ancak yer değiştirmiş öfke arasında son derece açık bağlantılar kurmuştur.

ebeveynlerinden birinin onu okula götürmekte ya da okul dışı etkinliklerden sonra onu almakta her zaman geç kalmış olduğundan şikâyet etmiyordu. Dolayısıyla analizan en nihayetinde analistine sürekli olarak geç kalmasına ilişkin duyduğu rahatsızlığı ifade ettiğinde, bunun bizatihi aktarım olduğunu düşünmek çok güçtür. Analizan, analiste zamanı sanki onunkinden daha değerliymiş gibi davranan başka birine sinirleneceği biçimde sinirlenmişti. Tabii ki analistine, kısmen başka aktarımların sonucu olarak yaşamında edindiği önem nedeniyle, aynı şeyi yapmış olan su tesisatçısına sinirlendiğinden daha çok sinirlenmiş olabilir. Ne var ki analizanın analistin sürekli geç kalması hususunda sinirlenmesi kendi içerisinde bir aktarım olarak adlandırılmamalıdır.

Ayrıca bunun klinisyenlerin çoğu zaman varsaymakta hızlı davrandıkları üzere, analizanın çevresindeki herkese tepki verme biçimini yansıttığı (analizanın örneğin sanki herkesin zamanı onunkinden daha değerliymiş gibi hareket ettiğini düşünmekte vakit kaybetmediği) varsayılmamalıdır. Analizanın analiste tepki verme biçiminin, sanki analizanın farklı insanlara davranma biçiminde hiçbir özgünlük yokmuşçasına, ille de günlük yaşamındaki herkese tepki verme biçimi olduğu sonucuna varmamalıyız.¹² Ne de olsa analist kendisini analizana muhtemelen yaşamındaki insanların çoğuna kıyasla daha çok boş bir perde ya da “ayna” (Freud, 1912b/1958, s. 118) gibi sunar. Bu durum da büyük olasılıkla analizanın (Robert Musil’in bitmemiş romanının başlığını yeniden ifade edecek olursak) “niteliksiz kadın” oldukları iddiasında bulunmayan meslektaşları, arkadaşları ve sevgililerine nazaran geçmişinden gelen ilişki ve durumların daha fazla yönünü ona yansıtır tekrarlamasını olanaklı kılar. Aktarım yaşamın bütün alanlarında bulunabilecek olsa da, ki açıkça görüleceği üzere insanlar iş yerinde ve evde de yansıtır ve tekrarlama içindedirler, yine de repertuarlarındaki diğer kişilerle ilişkilenenin muhtelif yollarına sahiptirler. Örneğin kimilerine karşı arkadaşça ve işbirliğine yatkınken, kimilerine karşı dalkavukça ve kimilerine karşı da rekabetçi ve işbirliğine yatkın olmayan biçimde davranırlar. Analizanın başka herkese de analiste davrandığı gibi davranıyor olması gerektiğini ileri sürmek epey zorlamadır. Peirce’in deyiimiyle (bkz. Eco, 1984) bu bir tür çıkarımdır [*abduction*], tündengelim değil!

Tabii ki analizanın insanların her zaman onu aşağılamaya ya da ona değersiz olduğunu aksettirmeye çalıştıklarını varsayıldığı durumlar vardır ve analistin yaptığı

12 Bu yine de Bauer ve Mills’e göre (1989/1994, s. 2000) “dinamik psikoterapinin altında yatan bir önkabuldür.” “Hastalar terapistleriyle genellikle karakteristik işleyiş biçimleriyle tutarlı bir şekilde etkileşirler.” Terapistin bir hayli bireysel olan “gerçek davranışları”nın hastanın terapistle istinaden tavır ve davranışları üzerinde büyük bir etkisi vardır. Görünen o ki ikisi birden olamaz.

herhangi bir şey bunu doğrulayan bir şekilde okunacaktır. Fakat çoğu zaman daha önce bahsi geçen analisti seanslara her zaman geç kalan analizanın durumunda olduğu üzere, analistin (sözümona yansıtımlı özdeşleşme ya da başka herhangi bir nedenden dolayı) seanslara sistematik olarak geç kalmasına neden olan analizanın “alışıldık var olma biçimi” ya da “aşâğılık kompleksi” değil, analistin “alışıldık var olma biçimi” ya da karşıaktarımdır.

Analizanın bu tür kızgınlıklarında görünenden daha fazlasının olup olmadığına bakmak genelde faydalı olmakla birlikte, analistler de bu türden durumların ortaya çıkmasındaki kendi katkılarını görmelidir. Bu, analistlerin analizana içini döküp seansta onlarla birlikte neden geç kaldıklarının olası nedenlerini irdelemesi gerektiği anlamına gelmiyor ancak analistler gelecekte seansa zamanında geleceklerine dair bir taahhüt verebilir ve burada söz konusu olan bilinçdışı güdüleri süpervizyonda ya da kendi analizlerinde derinlemesine çalışabilirler. Belki de analist analizandan hoşlanmamaya başlamıştır; belki analizanın vurdumduymaz olduğunu ve analizanı ürkütmeden onun seanslarından önce kolaylıkla birkaç ayak işini halledebileceğini düşünüyordur ya da belki de analizan bu durum hakkında şikâyet etmeyerek analisti inceden inceye geç kalmaya teşvik etmiştir çünkü kendisini analistten üstün hissetmekten ya da ona karşı meşru bir şikâyeti olmasından hoşlanıyordur. Hiç kuşkusuz başka pek çok şey söz konusu olabilir ama bunların aktarımın yanı sıra birer birey olarak analist ve analizan arasındaki gerçek ilişkiyle de aynı ölçüde alakası vardır. Aslına bakılırsa çoğu durumda aktarımın bunlarla hiçbir alakası yoktur, başrolü karşıaktarım oynar.¹³

Karşıaktarımın aktarımdan daha basit bir mesele olmadığı umarım açıktır: Karşıaktarım da daha eski ya da paralel bir duruma ilişkin imgesel, simgesel ve gerçek bileşenlerin olduğu bir tekrar içerebilir (mesela analist evdeki bir sorununu ofise taşıdığı ya da bir analizanla olan sorununu başka bir analizanla yürüttükleri çalışmaya getirdiğinde yaşandığı gibi). 4. Bölüm’de belirttiğim üzere, Lacan (2006, s. 225)

13 Kanımca Winnicott (1949, s. 70), “nesnel gözleme dayalı olarak analistin hastanın gerçek kişiliği ve davranışlarına karşı duyduğu sevgi ve nefret” olarak tanımladığı “nesnel karşıaktarım” terimini ortaya koyarak işleri karıştırmıştır. Söz konusu bu terim daha sonra kimi yazarlarca (örneğin bkz. Spotnitz, 1999, s. 229) “öznel karşıaktarımdan” ayırt edilmiştir. Analizana dair “nesnel gözlemleri”ne dayalı olarak “hastanın gerçek kişiliği ve davranışları” hakkında birbirine benzer şeyler düşünüp hemfikir olabilecek herhangi iki analist bulabileceğimizden şüpheliyim ve karşıaktarım mevzularında özne olan nesnel olandan ayırt etmeye yönelik herhangi bir teşebbüs hızla güme gitmeye yazgılıdır. Lacan (1976-1977, 16 Kasım 1976) kişinin analizinin sonunda “bilinçdışının Öteki kaldığını” ileri sürmüştür. Bu, analistin hâlâ kendi güdülleri, duyguları ve tepkilerini yanlış anlamaya ve yanlış tanımaya bir hayli muktedir olduğu anlamına gelir.

karşıaktarımı “analistin önyargıları, tutkuları ve güçlüklerinin, hatta analizin diyalektik sürecindeki belli herhangi bir andaki yetersiz bilgisinin toplamı” olarak nitelendirdiğinde karşıaktarımı çok geniş biçimde tanımlamıştır (ayrıca bkz. Lacan, 1988a, s. 23).

Bu geniş tanım analistin psikanalitik teoriye bakış açısının dahi karşıaktarım-sal bir şekilde işleyebileceğini görmemize olanak tanır; şayet analist “yansıtma özdeşleme”nin varlığına inanıyorsa, yukarıda bahsi geçen analizanın analistin sürekli geç kalmasına duyduğu kızgınlığı (bu bölümün ilerleyen kısımlarında göreceğimiz üzere) en azından kısmen analizanın kendi hatası olarak görebilir. Analist analizanın ona herkesin kendi arzularını onunkilerin önüne koyduğu ya da ondan faydalandığı yönündeki inancını “yansıttığını” ve analisti onun beklentilerini yerine getirmeye *sevk etmiş olduğunu* düşünmeye meyledebilir. Analistler yalnızca temel psikanalitik literatürü çalışmayı başaramamaları ölçüsünde değil tedavideki güçlüklerin yükümlülüğünü uygun bir şekilde analistten analizana kaydıran psikanalitik kavramları benimsemeleri ölçüsünde de “yetersiz bilgi” sahibidir. Karşıaktarım aldığı biçimlerden bağımsız olarak analistin kendi teorik önyargılarını ve taktığı at gözlüklerini içerir: analistin herhangi bir teoriyi hesaba katmayı reddedip reddetmediği ve kendisini hâlihazırda mevcut fikirlerinin ve medyadan öğrendiği pop psikolojinin izin verdiğinden başka bir şeyi göremez bulup bulmadığı; okuduklarına bağlı olarak vakayı her hafta yeniden kavramsallaştırması; seanslarda teoriye aşırı yaslanması, öyle ki analizanın gerçekte söylediklerini işitememesi ve seanslarda olup biteni değerli bulduğu bir teorinin çerçevesine sıkıştırılmaya çalışması ya da söz konusu vakayı “gerçekleri” kendi çerçevesine uydurarak kendisinin yakın zamanda formüle etmiş olduğu teorilerini desteklemek için kullanmaya çalışması. Kanımca bunların hepsi yararlı bir şekilde analistin karşıaktarımının ne olduğunu anlamının ayrılmaz bir parçası olarak düşünülebilir.

Aktarım Nasıl Ele Alınır?

Eğer psikanaliz bir araçsa kendini sevginin/aşkın yerinde konumlandırır.

Lacan (1973-1974, 18 Aralık 1973)

Analitik durumda neyin aktarımından dolayı olduğunu neyin olmadığını (bunun yerine karşıaktarımından dolayı olduğunu) nasıl anlayacağınıza ilişkin biraz konuştuğumuzdan sonra,¹⁴ şimdi aktarımı *ele alma* denilen meseleye dönebiliriz.

¹⁴ Analitik durumun kendisiyle ilgili belli bir yerde belirlenmiş vakitlerde buluşmak, düzenli ödeme yapmak gibi temel kısıtlamaların dahi aktarım için *malzeme* olabileceğini not ediniz çünkü “sistemin” bir parçası olmayı reddeden analizanlar Kurulu Düzen’i temsil eden bu türden kısıtlamalara, otoriter değerlere karşı isyan edebilir ve analisti şahsen bunlardan sorumlu addedebilir.

Her ne kadar şimdiye dek hatlarını çizmiş olduğum aktarım parametreleri okuyucuya soyut gelebilecek olsa da, aktarım deneyimi ister aktarımın alıcısı olan analistin bakış açısından isterse aktarımın avucunda olan analizanın bakış açısından olsun hiç de böyle değildir.

Olumlu Aktarım

Olumlu aktarımın mevzubahis kişi, bu durumda analist, gözümüze girdiğinde söz konusu olduğunu, olumsuz aktarımınsa gözümüzü analistten ayırmadığımızda söz konusu olduğunu söyleyeceğim.

Lacan (1978, s. 124)

Analizan bazı durumlarda, analistin hayatını merak ederek ve hatta belki de onun hakkında daha fazla şey öğrenmeye çalışarak kendini analist hakkında epey düşüncü halde bulabilir. Kısacası analizan analiste tutulmuştur ya da hemen hemen hiç tanımadığı ve büyük ihtimalle geçmişte onun ilgisini çekmiş (şayet geçmişte ilgisini çekmiş kadınlar olduysa) kadınların kimi özelliklerine sahip birini bir nevi obsesyon haline getirmiştir. Analist analizan için fiziksel açıdan çekici olmayabilir, ondan 20-30 yaş genç ya da yaşlı olabilir, kötü bulduğu ya da onun duyarlılıkları için itici olan bir kültürel ya da sınıfsal çevrenin göstergesi kıyafetler giyebilir ama bütün bunlara rağmen bir nedenden ötürü analizan analist hakkında son derece hevesli hissedebilir ve onunla yapacakları her seansı istekli biçimde dört gözle bekleyebilir. (Hatta bu türden bir karasevda analistleriyle aynı cinsiyetten olan analizanlar arasında da sıklıkla gerçekleşir.)

Analizan onu gerçekten dinleyen, onu anlayabilen ve muhtemelen ihtiyaç duyduğunda ona yardım edebilecek birini bulduğunu hisseder. Analist ona bilgili biri izlenimi verir: onun sorununun ne olduğunu ve bunun nasıl çözüleceğini halihazırda bilen ya da bilmesi muhtemel biri gibi. Kısacası, analizan analisti geçmişinden gelen olumlu bir figür, geçmişte en azından bir kere ona karşı açık görünmüş ve yardım etmeye istekli olup yardım edebilmiş biri gibi görmektedir. Bununla birlikte *analizan kendi aktarımını aktarım olarak deneyimlemez*. Kendisine şunu söylemez: “Analistim hakkında böyle hissetmemin tek nedeni, bana küçüklüğümdeki annemi ve annemin bana hâlâ bir anne gibi davrandığı zamanı hatırlatmasıdır.” Analizan bu durumu, analistin nezdinde tam da şimdi ve buradagüçlü bir duygu olarak deneyimler. Kendisini belli bir mesafeden gözlemlemez, bunun içerisinde. Analiste duyduğu tutku ona son derece gerçek gelir.

Analizanın aktarımı bu biçimi aldığı ve terapideki çalışmasına olumsuz etki etmediği müddetçe, *analizanın hevesini azaltmak için herhangi bir şekilde müdahale edilmesine ihtiyaç duyulmaz.*¹⁵ Psikanaliz, analitik durumun ürettiği uyarımdan (yani libidinal enerjiden) ve analitik durumun teşvik ettiği yanlış kimlik tespiti halinden (yani babasının ya da annesinin yerine analisti koyması) yararlanır. Belli türdeki başka tedavi biçimlerinin yaptığı gibi bunları nötralize etmeye ya da yok etmeye çalışmaz. Süpervizyon verdiğim terapistlerden biri erkek analizanlarından birinin ona “Kimi zaman terapiye gelmek için otobüse binmemin tek nedeninin sizin güzel olmanız olduğunu düşünüyorum,” demesinin onu rahatsız ettiğini dile getirdiğinde, şu karşılığı verdim: “En azından elinizde bu var.” Daha sonra bana analizanını terapiye getiren estetik ya da erotik ilginin, mevzubahis ilgi analizana yaşamını keşfedip değiştirme çalışmasıyla angaje olması için ilham verdiği müddetçe iyi bir şey olduğunu fark etmenin kendisi ve terapi için son derece faydalı olduğunu belirtti. Analizanın analiste bu türden olumlu bir aktarımı olduğunda, analist analizanın ona duyduğu sevgiyi kullanarak analizin meşakkatli sürecine başlamasını sağlamaya, geçmişini olduğu kadar çoğunlukla hiç dikkat etmediği gündüzdeşlerini ve fantezilerini anımsamaya ve bunlarla ilgili çağrışım yapmaya başlamasını sağlamaya çalışır. Bu zorlu bir iştir ve analizanın elde edebileceği her tür motivasyona ihtiyacı vardır.

Psikanalizin bir aşk hikâyesiyle başlamış olduğunu anımsayın: Gerçek adı Bertha Pappenheim olan Anna O., her seferinde onunla saatler boyunca çalışmak için sabah akşam evine ziyarete gelen ilgili genç doktor Joseph Breuer’e duyduğu aşk nedeniyle “konuşma tedavisini” buldu. Anna O.’nun varlığının farkına varabildiği ve tedavinin belli aşamalarında konuşabildiği tek kişi Breuer’di (Freud ve Breuer, 1893-1895/1955, s. 21-47). Psikanalizin başlangıcında aşk vardı. Anna O.’nun aşkına ilham veren, onu ister yakışıklı bulmuş olsun ister olmasın, durumu ve onu nasıl iyileştirebileceği hakkında bir şeyler bildiğini varsayabileceği saygıdeğer bir doktordu (gerçi tarihin gösterdiği üzere neredeyse her şeyi bilen oydu ve Breuer yalnızca onun ardından gidecek kadar zekiymiş). Psikanalizin doğumunu sağlayan aşk hikâyesinin tarafları, sonrasında mutlu mesut yaşamamış olsalar da, diğer tarafın bilgi sahibi olduğu yönündeki bir inancın canlandığı sevginin Anna O.’nun icat ettiği tedavinin asıl nedeni olması olgusu geçerliliğini sürdürmektedir.

15 Freud’un (1916-1917/1963, s. 443) belirttiği üzere, “analiz çalışmasının lehine işlediği sürece aktarımaldırmaya gerek yoktur.” Gill’e göre (1982, s. 81) Ferenczi, Rank ve Reich, üçü de, “özellikle de analizin başlarına yakın güçlü bir olumlu aktarım yalnızca açığa çıkarılması gereken bir dirençtir” görüşüne vurgu yapmışlardır. Dolayısıyla bu isimler muhtemelen analizanın hevesini azaltacak bir biçimde müdahale etmenin gerekli olduğunu öne süreceklerdir. Aslına bakılırsa Reich olumlu aktarımın her zaman daha temel ve ilkel olan olumsuz aktarımı gizlediğine inanmıştır.

Süpervizyon verdiğim klinik psikoloji yüksek lisans öğrencilerinin çoğu, hastanın ona sıkıntı veren şey konusunda onların kayda değer bir bilgisi olduğu yönündeki inancını hızla dağıtmaya çalışıyorlar. Bunu çoğunlukla dürüstlük adına ve hastayı terapi ilişkisinde klinisyen kadar gücü olduğuna inandırmak için yapıyorlar. Amaçları ne kadar övülesi olsa da (ve aslında bilginin çoğunluğuna sahip olan hastadır, klinisyen özellikle de tedavinin başında çok az şey bilir) çoğunlukla hastanın terapistin yardım etme becerisine duyduğu inancın altını oyarlar. Hastayı “güçlendirmek” yerine sonuçta güçsüz kılıp kendini kederli ve ümitsiz hissetmesine neden olurlar. Hasta bu alanda faydası olan herhangi bir bilgisi olmadığını hisseder; böyle bir bilgiye sahip olsaydı, evvela kendini içinde bulduğu bu açmazda olmazdı. Hastanın ona yardım edebilecek bilgiye sahip birinin varlığına inanması onun için çoğu zaman son derece önemlidir. Bu inancı defetmek hastanın son umut kırıntısını alıp götürmektir. Bu nedenle de hastanın analiste bilgi aktarımına müdahale etme teşebbüsü ümitsizliğe yol açabilir.

Hastayı daha en başta, kendisinin klinisyenden daha fazla değilse bile onun kadar bilgisi olduğuna ikna etmeye çabalaması, ancak klinisyenin kendisi gençse ve diğer bütün terapistlerin ilk hastalarını gördüğü ya da birkaç yıllık deneyime sahip olduğu bir eğitim kurumunda çalışıyorsa muhtemelen başarılı olacaktır. Çünkü bu tür durumlarda hastalar genellikle, deyim yerindeyse, ödedikleri ücretin karşılığını aldıklarının, yani terapistlerinin bu çevrede uzun yıllardır çalışmakta olan, arayabilecekleri başka terapistlere nazaran nispeten daha az “uzmanlıklar” olduğunun farkındadır.

Ancak hasta çeşitli durumlarda klinisyenin “çok fazla itiraz ettiğini,” yalnızca alçakgönüllü olduğunu ya da aşağılık duygularından kaçınmaya çalıştığını hisseder. Sokrates’in (sevgi dışında) hiçbir şey bilmediği yönündeki iddiası, onun gerçek bir bilgi pınarı olduğuna inanmaya devam etmiş takipçilerini hiçbir zaman ikna etmemiştir. Bu durum psikanalitik tekniğin son derece önemli bir yönüne işaret eder. Analizanın aktarımını dağıtma ya da “tasfiye etme” çabası başarısız olmaya yazgılıdır zira analistin yalanlaması, örneğin “Sorunun ne olduğunu muhtemelen bilemem, burada bilgisi olan sizsiniz.” demesi, analizan tarafından çok bilgili biri olduğu (analizan aksi takdirde kendine “Bu kişi neden klinisyen oldu ki?” diye sorar) yansıtmasında bulunduğu kişiden gelen bir şey olarak duyulur. Aktarımın daha hantal bazı öğelerini aktarımı yorumlayarak ya da aktarımın içinden yorum yaparak hafifletme teşebbüsü (yani bir arkadaş, meslektaş ya da onu terapiye yönlendiren doktor gibi üçüncü bir taraf yerine kişi analizanın aktarımının nesnesi olduğunda) genel olarak tamamen aynı nedenden ötürü başarısız olmaya yazgılıdır. Örneğin analizan analistin ona kızgın olduğunu hissetse ve analist de bu türden bir kızgınlığı inkâr edecek

olsa, analistin inkârı analizan tarafından yine de kızgın olduğu varsayılan birinden gelen bir şey olarak duyulacaktır; hatta analizan inkârın kendisini bir kızgınlık emaresi olarak görebilir!

Bununla birlikte, çoğu analist Freud'un (1913/1958) aktarım dirence yol açmaya başladığında onu yorumlamamız gerektiği yönündeki görüşüne kanlır görünmektedir:

Hastanın söyledikleri ve fikirleri herhangi bir engel olmaksızın ilerlediği müddetçe, aktarım temasına dokunulmamalıdır. Aktarım, ki bununla başa çıkmak en hassas prosedürlerden biridir, direnç haline gelene kadar beklenmelidir (s. 139).

Bu kişiler, aktarımsal nesnenin bizatihi kendisi olan analistten gelen bir aktarım yorumunun, aktarımdan çıkmanın bir yolu olmayıp aktarımı sadece yeniden üreten bir şey olduğunun farkına varmamış görünmektedirler zira Lacan'ın belirttiği gibi (2006, s. 591) "Analistin konuşması [her zaman] aktarımsal Ötekiden gelen bir şey olarak duyulur." Örneğin eğer analist eleştirel bir ebeveyn figürüyle ilişkilendirilmişse, analistin yorumu eleştirel biçimde işitilecektir. Baştan çıkarıcı bir anne figürüyle ilişkilendirilmişse, yorumu baştan çıkarıcı olarak işitilecektir. Aktarımı yorumlayarak aktarımın dışında (Levenson gibi terapistlerin "üst-iletişim" kurabileceğimiz yönündeki iddiaları [1995, s. 88] bir tarafa konulacak olursa) bir tür üst-konum elde etmeyiz. Gırtlığımıza kadar aktarımın içinde kalırız. Lacan'ın belirttiği üzere (1967-1968, 29 Kasım 1967) "aktarımın aktarımı" yoktur. Bu şu anlama gelir: Nasıl tartışmamızda dilin kendisine bel bağlamak zorunda kalmaksızın bir bütün olarak dili tartışmamıza olanak tanıyan dil dışında bir konum yoksa, aktarımın kendisinde neler olup bittiğini tartışmak için aktarım durumunun tamamen dışına adım atabilmemizin de bir yolu yoktur (ayrıca bkz. Lacan, 1998b, s. 428). Aktarımın yorumlanması bir kısır döngüdür!

Analistler analizanı "deneyimleyen benlik" ve "gözlemleyen benlik" (Sterba, 1934) olmak üzere iki kısma ayırarak bu kısır döngüyü atlatmayı denemiştir. Onların görüşüne göre buradaki püf noktası "rasyonel" addettikleri gözlemleyen benliği (muhtemelen yalnızca deneyimleyen benliğin angaje olduğu) aktarımın dışına, bir tür üst-alana çıkmaya davet etmektir. Bu görüşe göre söz konusu bu alan, aktarımın dışında olup analist ve analizanın "mantıklı" gözlemleyen benlikler olarak buluşabilecekleri ve aktarım/karşıaktarımın içinde kaybolmuş irrasyonel, mantıksız, deneyimleyen benlikler arasında olup biten üzerinde hemfikir olabilecekleri bir alandır.¹⁶

¹⁶ Muhtemelen analizandaki "gözlemleyen bir benliğin" geliştirilmesinin teşviki yoluyla aktarım yorumu başarılı olduğu ölçüde, Lacan'ın belirttiği gibi (1967-1968, 29 Kasım 1967) "bildiği farzedilen öznenin ortadan kaldırılmasına," yani analizin itici gücünün ortadan kaldırılmasına yol

Burada ironi yapıyorum gibi gelebilir ama pek çok yazar tam da bu terimlerle, sanki "rasyonel," "irrasyonel," "mantıklı" ve "mantıksız" terimleri ruhsal faillerin biriyle ya da diğeriyle sorunsuzca ilişkilenebilecek basit, kullanışlı kategorilermiş ve sanki (neler olup bittiğine ilişkin mantıklı, "arafsız" gözlemleyen benlikler arasında aktarım ilişkisinden "mola alarak" bir anlaşmaya varılsa dahi) aktarım ilişkisine geri döndüğünde (analizani gelecekteki bütün aktarım tepkilerini baskılamaya teşvik etmesi dışında) bu bir şeyi değiştirecekmiş gibi konuşuyorlar.¹⁷ Örneğin analizan eleştirini

açar genellikle. Bununla birlikte pek çok analist analizde "aktarıma yapılan anırtmalar" ve "aktarım dirençleri... her daim mevcuttur" hususunda ve bunların sürekli olmasa da "tutarlı biçimde" (s. 27) yorumlanması gerekir konusunda Gill'e (1982, s. 73) kanılmaktadır. Şaşırtıcı olmayan bir biçimde amaçları genellikle "analizanın kendisini anlamasına yardımcı olmaktır" (s. 66); başka bir deyişle analizanda "gözlemleyen bir benliğin" gelişimini teşvik etmektir, söz konusu bu benlik onlarda bildiği varsayılan değil gerçekten bilen bilinçli bir tür özneye tekabül eder.

- 17 Kişinin analistlerin psikanaliz hakkındaki çalışmalar ve deneyimlerinden öğrenebileceklerini umduğu tek bir şey varsa, bu da pek çok farklı neden ve mantık olduğudur (bunlar arasında en azından önermeler mantığı, kipsel mantık ve sezgisel mantık vardır). Hiç değilse farklı tanısal kategorilerle ilişkili çeşitli rasyonellik biçimleri vardır. Örneğin (pek çok açıdan günümüz kapitalizm biçimi ve onun zamanla parayı eşdeğer görmesiyle bir hayli ilintili) obsesyonel bir rasyonellik biçimi, (bu obsesyonel rasyonellik biçimine çeşitli açılardan ters düşen) histerik bir rasyonellik biçimi vb. vardır. Lacan'ın (2007, 1998a) adlandırdığı haliyle dört söylem hakkındaki tartışmasına ve benim bunları tartışma biçimime (Fink, 1995, 9. Bölüm) bakınız. Başka bir doğrultuda "akıl" kişinin zaman ve uzamının önyargılarının toplamı olduğunu söylenebilir. Macalpine'in (1950/1990, s. 196) belirttiği üzere " 'mantıklı' ya karşı 'mantıksız' antitezinin ortaya konulmuş olması, psikanalizin tam da 'mantıklı' davranışların kökeninin 'mantıksız' köklere sürülebileceğini göstermesi bakımından özellikle talihsiz olmuştur." 4. Bölümün dipnotlarında 20. yüzyılın pek çok kuramcısının "rasyonel gözlemleyen benliğe" atfettikleri role dair yorumlarına bakınız.

Nevrotiklerin "ya/veya" mantığına, sapkınların "ikisi de/ve" mantığına, psikotiklerinse "ne o/ne de bu" mantığına göre iş gördükleri ileri sürülebilir. Ya/veya mantığına felsefe ve matematiğin en sıradan biçimlerinden aşınayız. Bu mantık eğer A, B ise A'nın B olmayan olmadığını ima eder (örneğin eğer Sokrates ölümlüyse, ölümsüz değildir gibi). Nevrozda mantıklı bir çelişki olduğunda (yani birisi Sokrates'in hem ölümlü hem ölümsüz olduğunu ileri sürdüğünde), önermelerden biri bilinçliyen diğeri bilinçdışıdır (örneğin nevroitik kişi kendini bilinçli olarak erkek ancak bilinçdışı olarak kadın addedebilir; genellikle ancak epeyce uzun bir analizden sonra kendini bilinçli olarak ikisi de görebilir). İkisi de mantığını izleyen sapkının (A hem B hem de B olmayan olabilir) farklı failerin çelişkili iddialarının yerini sapınmasına gerek yoktur ve sapkın kişi bir hayli bilinçli biçimde hem kendisinin hem de başkalarının kadın ve erkek aralarını onaylayabilir (bkz. Fink, 2003). Ne o/ne bu mantığını izleyen psikotikse bir kez psikotik çöküş gerçekleştiğinde ve dünyasına tekrar anlam verebilecek muhtemel bir hezeyanın inşasından evvel A'nın A'ya eşit olmadığını çünkü sözcüklerin şeylere bağlı kalamayıp onlardan kayıp gittiğini fark eder (bkz. 10. Bölüm). Psikotik böylelikle ne A'nın B olduğunu ne de A'nın B olmadığını doğrulayabilir. Farklı tanısal kategorilerde işlemekte olan farklı mantıklara ilişkin bu bir nebze spekülative ve doğaçlama karakterizasyonun okuyucunun gözünde en azından tek bir rasyonellik olmadığına dair iddiamı makul kıldığını umuyorum.

karşısında muhtemelen önceden olduğu gibi aşırı hassas olacaktır ama analistle yaptıkları ve şu an eleştiriye karşı duyduğu aşırı hassasiyetin kökenini oluşturan çocukken babası tarafından sürekli eleştirilmesi hakkında tartışmayı hatırladığında kendini öfkesinin hiddetine karşı "sakinleştirmeye" başlayabilecektir. Netice olarak analizan hâlâ çok öfkelenenecektir ancak bu öfkeyle hareket etmek yerine öfkesini geriye dönük olarak baskılamayı öğrenecektir veya da kadınların ona yönelik yorumlarını değişmeden hâlâ baştan çıkarıcı olarak deneyimlemeye devam edecek ancak kendine her seferinde kadınların yorumlarını bu şekilde deneyimlemesinin nedeninin annesiyle yaşanan şeyler yüzünden olduğunu hatırlatarak "kendini ikna etmeyi" öğrenecektir. İşte analizanın gözlemleyen benliğini yardıma çağırmanın yaranı (ya da buradaki duruma bakılacak olursa yararsızlığı) böyledir!¹⁸

Gill (1982) Kleinci olmayan analitik dünyada (bu bölümün ilerleyen kısımlarında Klein'ı tartışacağım) aktarımın sistematik yorumunun en önde gelen taraftarlarından biri olmakla birlikte, Lacan'ın aktarımı yorumlamanın genellikle manasız olduğu görüşünü destekler görünen (kitabı boyunca birçok kez tekrarlamış olsa da basit bir anomali ya da tuhaflık olarak değerlendirmiş görüldüğü) bir şeyi kabul etmiştir. Gill çalışmasının 2. cildinde sunduğu bütün seansların deşifre edilmiş metinlerinde,

18 Aktarımın yorumlanması ve "gözlemleyen benlik"le ilgili daha fazla tartışma için bkz. Fink (2004, s. 5-9). "Gözlemleyen benlik" ayrıca pek çok analist tarafından işbirliği kurmayı umdukları "benliğin sağlıklı kısmı" olarak görülür. Lacan (2006, s. 591) benliğin bu kısmına alaycı bir şekilde "bizim gibi düşünen kısım," yani analistin düşündüğü gibi düşünen kısım olarak atıfta bulunmuştur. Gill (1982, s. 9-15) "işbirliği yapan" "gözlemleyen benliği," "kolaylaştırıcı aktarım" adını verdiği şeyle ve "deneyimleyen benliği" ise "engelleyici aktarım" adını verdiği şeyle ilişkilendirmiştir.

Analizanda böylesi bir gözlemleyici benlik geliştirmeyi teşvik etmeye uğraşanlar, psikanalitik tedavinin bu gözlemleyen benliğe bilgi vererek ilerlemesi gerektiğine inanır. Ancak 5. Bölüm'de bahsettiğim üzere, mesele analizanın yapmakta olduğu şeye dair bilgi edinmesi değil değişmesidir ve bilgi değişmek için ille de gerekli değildir; aslına bakılırsa değişimi pekâlâ da engelleyebilir. Bu türden bir yaklaşım, analizanları çoğu zaman daha önce belirtilmiş olan şu türden yorumlar yapmaya sevk eder: "Şu an ne yaptığımı çok iyi biliyorum ama kendimi durdurmakta çok zorlanıyorum." Analizanda gözlemleyen bir benlik geliştirilmiş olsa da, davranışını güdüleyen bastırılmış şey dokunulmadan kalmıştır. Freud'un belirttiği üzere (1937/1964, s. 233), "Analizanın bilgisini arardık ama onda başka hiçbir şeyi değiştirmedik."

Lacan (1978) bununla ilgili şu yorumu yapmıştır:

Bir öznenin gerçeklikle temas halinde olduğu ve analistle birlikte aktarımda neler olup bittiğini muhakeme etmeye muktedir olduğu varsayılan kısmına hitap etmek, aktarıma kendini kaptırmış olanın öznenin tam da bu kısmı olduğunu yanlış tanımaktır, kapıyı ya da pencereyi veya isterseniz panjurları kapatanın benliğin tam da bu kısmı olduğunu ve kişinin konuşmak istediği güzelliğin (bilinçdışının) onların ardında olduğunu ve panjurların tekrar açılmasından öte bir şey istemediğini yanlış tanımaktır (s. 131).

kişinin “aktarımın analizinin nasıl düzenli olarak aktarım üzerinde kendi etkilerini yarattığını” görebileceğini belirtmiştir; bunlar “genelde nam da yorumların atıfta bulunduğu etkileşim örüntülerinin canlandırılmasıyla sonuçlanan etkilerdir” (Gill ve Hoffman, 1982, s. 8; benzer ibareler 4, 105, 170. sayfalarda da vardır). Örneğin erkek bir analistin Gill’in “Hasta E” adını verdiği bir hastayla çalışırken hastanın analistle ilişkisinde yakın, eşcinsel bir bileşen olduğuna dair endişelendiği mealinde bir yorum yapması üzerine, hasta bu yorumu “eşcinsel bir yaklaşım” ya da asılma olarak iştir (s. 105). Bu durumda analist, görünen o ki bir süredir hasta tarafından hastayı kendisiyle eşcinsel bir bağ oluşturmaya teşvik eder bir şekilde hissedilmiştir ve hasta analistin yorumunu bu önceden mevcut hissini doğrulanması olarak görmüştür. Gill’in “Hasta G” olarak atıfta bulunduğu bir başka analizansa belli ki bir süredir analistiyle rekabet içinde olduğunu ve yansı sürekli kaybettiğini hissetmekteydi. Analisti uzun uzadıya buna dair yorum yaptığında, hasta “her bir yorumu rekabetin bir canlandırılması olarak deneyimledi. O şeyin hakkındaki yorumları dahi.” Örneğin analistin “Benim bunu sizi alt ettiğim bir yarışma olarak deneyimlediğinizi söylemem de sizi alt etme oyunundaki bir başka hamle” ifadesi analizan tarafından “soğuk bir üstünlük sağlama çabası olarak” deneyimlenmişti (s. 170). Analist hastasına analistin onayını arar görüldüğünü söylediğinde, hasta bunun kendisinin berbat durumda olup başarısız olmasının bir başka biçimi olduğu sonucuna vardı. Analist hastanın analistin onu eleştirdiğini hissettiği yorumunu yaptığında, hasta bu yorumu da bir başka eleştiri olarak aldı (s. 162-164). Analistin konuşması, analizanın analiste yakıştırdığı kişiden gelen bir şey olarak iştir, analistin olduğunu düşündüğü ya da olmak istediği kişiden veyahut da dışarıda bulunan nesnel bir gözlemciden gelen bir şey olarak iştir. Bu bakımdan, güya aktarımı “çözmek” ya da “tasfiye etmek” için angaje olunan aktarımın yorumlanması aktarımı daha da yoğunlaştırıp hantallaştırarak onu beslemekle kalmıştır.¹⁹

Lacancıların çoğunlukla ifadedeki özneyi çıkaran (örneğin “Bence” demekten kaçınan) ve temel olarak, muhtemelen biraz farklı bir düzenle bir araya getirilmiş bir biçimde, analizanın kendi sözcüklerinden oluşan (öyle ki analizanın gözünde bunların müellifinin kim olduğu tamamen açık değildir) çok kısa yorumlar sunmasının

19 Glover’ın (1955, s. 130) belirttiği üzere, “Aktarım nevrozu evvela aktarım yorumunu besler.” Ancak Glover’ın ilgilendiği şey aktarım nevrozunu daha da yoğunlaştırmak için aktarımı kasti biçimde yorumlamak olmuş gibi görünmektedir. Strachey (1934/1990, s. 79, 31. dipnot) (“değişebilir yorumlar” olarak atıfta bulunduğu) en etkili yorumların aktarım yorumları olduğuna inanmaktadır ve bunu “analitik durumda yorumu sağlayan kişi ve yorumlanan id-itkisinin nesnesinin aynı kişi” olması gerçeğine atfetmiştir. Ben bunun aksine bu durumun tam da aktarım yorumlarının en az etkili yorumlar olmasının nedeni olduğunu ileri sürüyorum.

nedenlerinden biri budur. Bu durum bu türden yorumların (bkz. 5. Bölüm) “aktarımsal Ötekiden gelen” yorumlar olarak deneyimlenip reddedilmesini güçleştirir.

Aktarımın yorumlanması üzerine teorik değerlendirmelerden oluşan bir cilt ve okuyucuya aktarımı nasıl saptayıp yorumlayabileceklerini gösterme amacını taşıyan seansların deşifre edilmiş metinlerinden oluşan ikinci bir cilde rağmen, Gill aktarımın yorumlanmasının kitabında sunmuş olduğu analizanlarda kalıcı değişime yol açtığına ilişkin yok denecek kadar az kanıt sunmuştur. Hasta E’nin yakınlık korkusu ve homofobisinin muhtemel kaynakları ve gelişimi konularına hiçbir zaman girilmediği gibi Hasta G’nin otorite figürleriyle olan rekabetinin olası nedenlerine de yaklaşılamamıştır. Bu hastaların ikisi de korku ve rekabetin ötekilerle olan ilişkilerinin çoğunu nitelendirdiğini son derece açıkça belirtmiştir ancak okuyucu bunların hastaların geçmişleriyle olan bağlantısına kısacık bir bakış bile atamamıştır. Analistler için analizanların seanslar sırasında anlattıkları hikâyelerdeki “aktarım göndermelerine” (Gill, 1982, s. 21) uyumlanmak ve analizanların bu türden göndermeleri ayırtırlı biçimde işlemelerini sağlamak ne kadar önemli olabilecek olsa da, Gill ve Hoffman’ın toplamış olduğu seanslardaki neredeyse her doğrudan aktarım yorumu bir ikileme, vakalarını sunmuş oldukları analistlerin kendilerini ancak güç bela içinden çıkarabildikleri karman çorman bir çorbaya yol açmıştır. Gill ve Hoffman istemeden de olsa aktarımı yorumlamanın ters teptiğini gösteren bolca kanıt sunmuş görünmektedir.

Her ne kadar aktarım yorumunun Gill ve Hoffman’ın sunmuş oldukları hastalara büyük bir faydası olduğu görülmesi de, söz konusu ciltte seansları bulunan analistlerden kimilerinin her yerde aktarıma yapılan göndermeler bulma ve aktarımı sistematik olarak yorumlama teşebbüslerinin onları psikanalitik tekniğin en temel yönlerini gözden kaçırmaya sevk ettiği görülebilir.

- Bu analistler *dil sürçmelerini* gözden kaçırmıştır (Hasta G “benim ona kızgın olmam” yerine “benim kendime kızgın olmam” demiştir ve bu aslında çok daha farklı bir şey ima eder; Gill ve Hoffman, 1982, s. 174).
- *Birden fazla öğeyi içeren metaforları* fark edememişlerdir (Hasta G terapinin yaklaşmakta olan sonuna atıfta bulunarak, “Zaman tükeniyor. İçinde kum olan kristal küre 21 Temmuz’da sonlanıyor,” derken “kristal küre” yerine “kum saati”ni kastettiği aşikârdır ve böylelikle oldukça şeffaf bir biçimde analistin bir falcı değilse bile geleceği görebilen biri olduğuna, en azından buna inandığı görüşüne atıfta bulunmaktadır; s. 156).
- Hastalarından *cümlelerini bitirmelerini* nadiren istemişlerdir, böylelikle hastalarının şaşırtıcı derecede çok sayıda düşüncesini sansürlemelerine izin vermişlerdir.

Söz konusu düşüncelerin çoğu analiste ilişkin bir düşünce ya da hisse yönelik doğrudan bir göndermeyle başlar görünmektedir (örneğin, “Siz gerçekten...” diye başlayan cümle s. 170; ayrıca bkz. s. 152, 160, 163, 169 ve 176). Bu durum, analistler şayet sadece hastalarının *serbest çağrışımında bulunmaları* için biraz daha çaba sarf etmiş olsalardı, bu türden dolayı “aktarım göndermelerini” ortaya çıkarmak için bu denli çalışmaya ihtiyaç duymamış olacakları şüphesini doğurur (belki de aktarımı yanlış yerlerde arıyorlardı).

- Analizanlarının *dil kullanımının özgünlüğüne* hiç dikkat etmemişlerdir (Hasta E, *açımsal* sözcüğünü yalnızca belli cinsel eylemlere atıfta bulunmak için kullanmışken, analisti bu sözcüğü uygun gördüğü biçimde, sanki sözcüklerin anlamını belirleyen oymuşçasına kullanmıştır; s. 104-105) ve hastalarının dile getirdiği son derece muğlak formülasyonların, bunlar sanki mükemmelen anlaşılır şeylermiş gibi gözden kaçmasına izin vermişlerdir.²⁰
- Hastalarını daha alakalı bir mesele hakkında konuşmaya teşvik etmek yerine, onların geçirdikleri haftanın ufak tefek ayrıntıları hakkında durmaksızın konuşmalarına izin verip sonra da seanslar sırasında önemli bir şey söylemelerini sağlamaya yönelik son bir gayretle “aktarım göndermelerine” değinir görünürler (Gill, 1982, s. 21-22; Gill ve Hoffman, 1982, s. 149-154).

Bana öyle geliyor ki analist daha önceki bölümlerde ana hatlarıyla belirtilmiş genel ilkeleri izlerse, yalnızca aktarıma (ya da başka herhangi bir şeye) odaklanıp analizanın söylediği her şeyi kendisi ve analizanla ilişkisi hakkında ne anlama geldiği bağlamında anlamaya çalışmak yerine bütün farklı biçimlerinde aktarıma uyumlanmış bir şekilde kalması çok daha olasıdır. Analistin aktarımı yorumlama rotasını izlemesi onu muhtemelen imgesel düzene kaymaya ve deyim yerindeyse gözüünü simgesel küreden çevirmeye sevk edecektir.²¹

20 Aslında dile yönelik bu yaklaşım, Freud'dan ve başka analistlerden çok sayıda muğlak formülasyon alıntılayıp bu formülasyonların pek çok yoruma açık olduğunu fark etmemiş görünen Gill (1982) için son derece alışıldık görünür. Gill hatta kimi zaman alıntıladığı analistlerin, bu analistler Gill'in onların *kastettiğini* düşündüğü şeyi açık seçik söylememiş olsalar da, onların gerçekte ne demek istediklerini bildiğini söyleyecek kadar ileri gitmiştir.

21 İlginç bir şekilde Bauer ve Mills (1989/1994, s. 198) “aktarımın şimdi ve burada kullanımının gelişimindeki önemli nedenlerden birinin gelişmekte olan kısa süreli psikoterapi alanından,” başka bir deyişle uzun soluklu hastanın geçmişini irdeleme projesinin pas geçilebileceği bir yol bulmayı uman klinisyenlerden (ve onlara baskı yapan sigorta şirketlerinden) geldiğini belirtmişlerdir. Bauer ve Mills “olgun” [*mature*] ve “uyumsuz” [*maladaptive*] davranış gibi kavramları mütemadiyen kullanarak kendilerinin ve “dinamik” ya da “psikodinamik psikoterapi”deki meslektaşlarının esasen hastalarını “normal işlevselliğe” geri döndürmekle ilgilendiklerini ortaya koymuşlardır. Söz konusu bu yaklaşımı 9. Bölüm’de uzun uzadıya eleştiriyorum.

Aşırı Olumlu Aktarım

Analitik tedavi süresince görünen âşık olma halinin "hakiki" bir aşkın niteliğine sahip olmadığını tartışmaya hakkımız yoktur.

Freud (1915a/1958, s. 168)

Daha önce belirtildiği üzere, analist analizanın hevesini analize ve analiste duyduğu sevgiyi/aşkı da hakiki psikanalitik çalışmaya yönlendirebildiği müddetçe, analizanın analistin ona rahatsızlık veren şeye ve ona nasıl yardım edileceğine ilişkin bilgi sahibi olduğu inancının altını oymaktan kaçınmak dışında özellikle bir şeyler yapması gerekmez. Ancak şimdi analizanın sevgisinin/aşkınını onu seanslara çalışma yürütmek için değil de yalnızca analistin muhteşem, aydınlık mevcudiyetinin tadını çıkarmak için gelmeye sevk ettiği bir noktaya ulaştığını varsayalım. Eğer analizanın aşkını aslında analiste yönelik değil de başkasına yönelik bir aşk olarak yorumlamanın faydası olmuyorsa,²² o zaman ne yapmak gerekir? Çünkü burada aktarım analiz çalışmasına karşı bir direnç haline gelmiştir: "Tedavinin devamlılığına müdahale eden herhangi bir şey bir direnç ifadesi olabilir" (Freud 1915a/1958, s. 162).²³ Yorum, âşık olmadığı varsayılan gözlemleyen bir benliğe hitap ederek özneyi ya başarısızlığa uğratma ya da yabancılaştırmaya yazgılı olduğundan somut olarak ne yapılabilir?

Genel olarak uygulanacak en iyi politika analizanı çalışmaya geri döndürebilmek için gerekli minimum şeyleri yapmaktır. Analist analizanı ona âşık olmakla suçlamaktan kaçınmalıdır. Analizanın bir şey söylemediği anlarda onunla daha az göz teması kurmak ve ona daha az ilgi göstermek, sırf orada olmakla memnun görüldüğünde can sıkıntısı belirtileri göstermek ya da rüyaları, gündüzdüşleri ve fantezilerini sormak yeterli olabilir. Gerekli takdirde, analist mevcut durum ve analizanın benzer bir şeyin gerçekleşmiş olduğu geçmişine ilişkin halihazırda aktarmış olduğu sahneler (örneğin annesi ekmek pişirirken fırının sıcaklığının ve hoş kokunun tadını çıkararak yerde kendinden memnun bir şekilde uzandığı çocukluğunun şu mutlu anları) arasında bir bağlantı kurabilir. Bunu yapmak, analizanın aşkına açıkça işaret etmeden durumun benzerliğini vurgular, ki analizan bunun gerçekten de farkında olmayabilir, bundan gurur duymayabilir ya da bunu açıkça ifade etmeye hevesli olmayabilir.

22 Sokrates, Alkibiades'in söylediklerini onun hatırına değil de Agathon'u (Platon'un *Şöleni*'i) kazanmak için söylediğini belirttiğinde Alkibiades'le bunu yapmıştır; bkz. Lacan (1991).

23 Freud'un (1913/1958, s. 139, 144) direnç biçimini alan aktarım için kullandığı terim *Übertragungsidee* Strachey tarafından "aktarım direnci" olarak çevrilmiştir. Lacan'ın (1978, s.130) terimle ilişkili yorumlarına bakınız.

Her halükârda analist esasen tamamen farklı bir soruyla ilgilenmelidir: Aktarım aşkının böyle bir dışavurumu neden şimdi gerçekleşmektedir? Aktarım aşkı özellikle de analizin başlangıcında ortaya çıkmayıp (analizin hemen başında ortaya çıkan yoğun aşk nevroz değil de bir psikoz tanısı konulmasını akla getirebilir) daha sonra ortaya çıktığında, genellikle gerçekleşmiş olan şey analizanın bir şeyler hakkında konuşmanın, travmatik bir deneyimi sözcüklere dökmenin neredeyse imkânsız oluşuyla karşı karşıya kaldığında, dikkatini analistin kendisi hakkında bir şeye çevirmesidir. Bir şeyleri anımsama ya da formüle etme çabasında hüsrana uğramıştır ve dikkati odada onunla birlikte olan diğer kişiye, yani analiste kaymıştır. Analiste dair onu rahatsız etmiş olan bir şeyleri (mesela o gün elini nasıl sıkıdığı, ne giymekte olduğu, ofisindeki yeni bir sanat eseri ya da yakın zamandaki bir seansta yaptığı bir yorumu) aydınlatılabilir ya da analist hakkında birden olumlu bir şey (mesela onu karşıladığındaki gülümsemesini, yürüyüş biçimini veyahut varlığını) anımsayabilir.

Bu tür durumlarda aktarım, analizanın yalnızca analistin varlığının tadını çıkarmak istediği daha önceki örnekte olduğu gibi bir dirence dönüşmemiş, tam tersine travmatik gerçek tarafından ortaya konan, simgeselleştirme çalışmasına karşı *direnç*, dikkati başka yöne çeken bir taktik, dikkati analizanın ele almaya çalıştığı sorunun “patojenik çekirdeği”nden (Freud, 1912a/1958) onunla şeffaf biçimde ilişkili olmayan bir şeye çekmenin bir yolu olarak *aktarıma yol açmıştır*.²⁴ Lacan’ın (1978, s. 145) belirttiği üzere, “Aktarım, hem hatırlamanın önünde bir engeldir, hem de bilinçdışının kapanmasının ortaya çıkışıdır, bu da doğru anda turnayı gözünden vuramamanın sonucudur.” Başka bir deyişle, aktarım analizan kendisini ne zaman (analistin yardımı olsun ya da olmasın) söz konusu patojenik çekirdeğe daha fazla yaklaşamaz, “turnayı gözünden vuramaz” bulursa ortaya çıkar.²⁵

Analizanın elbette dikkati başka yöne çeken bir şey yarattığının bilincinde olması gerekmez. Aslına bakılırsa, böyle durumlarda bunu yaptığının muhtemelen nadiren bilincindedir. Söz konusu dikkati başka yöne çeken manevra onu da analist kadar kandırır. Eğer analist burada aktarımı dikkat dağıtan bir unsur olarak tanıyabilirse, patojenik çekirdeğe yaklaşmakta olduklarının farkına varacak ve analizanın buna odaklanmaya devam etmesine yardımcı olmanın yollarını bulacaktır. Aktarım

24 Lacan’ın belirttiği üzere, “Direnci, söylemin bu [patojenik] çekirdeğe yakınlaştığında yaptığı kıvrılmadır [ya da yolundan sapmadır].” Bu konuyla ilişkili yaptığım ayrıntılı tartışma için bkz. Fink, 2004, s. 25-26 ve dipnot 24, s. 170-173.

25 Lacan (1978, s. 130) bunu ayrıca şöyle de ifade etmiştir: “Aktarım bilinçdışının iletişimini kesintiye uğratan, bilinçdışının tekrar kapanmasına yol açan bir araçtır. Aktarım, güçlerin bilinçdışına devredilmesinin göstergesi olmaktan ziyade, bilinçdışının kapatılmasıdır.”

bu tür anlarda o kadar tutarlı biçimde ortaya çıkar ki aslında aktarımın *kendisinin* bir direnç haline geldiğini varsaymak yerine, (gerçeğin simgeselleştirmeye direnci ve analizanın ister eleştiri, ahlaki sansür, ister analistin gözünde itibarını kaybetme vs. olsun analistin tepkisinden korktuğu için belli şeyleri yüksek sesle söylemekteki isteksizliği olarak anlaşılan) belli bir aktarımın muhtemelen her zaman bir direnç ürünü olduğunu varsaymalıyız. Neticede aktarım daha önce direnç değilse şimdi neden birdenbire direnç haline gelmiştir?

O-kadar-da-olumlu-olmayan Aktarım

Aktarım bizzatıhi öznelarasılığa bir itiraz oluşturur.

Lacan (1968a, s. 18)

Aktarım, gerçeği simgeselleştirme çalışmasından -ki bu pek de kolay değildir- yolu saptıran bir şey olarak ortaya çıktığında, her zaman bilhassa olumlu değildir. Analizan görevin zorluğundan dolayı hüsrana uğradığında, analisti ona yardımcı olmayan, hatta ona *kasten* yardımcı olmayan biri olarak deneyimleyebilir çünkü analistin onun aradığı yanıtı bildiğine inanılır ve şayet analist bu yanıtı ona vermeyi reddederse, ondan bile isteye bir şeyleri esirgiyor olmalıdır! Ancak analist büyük ihtimalle aslında bir yanıtı sahip olmadığından, yapabileceği en iyi şey analizanın o sırada aklına gelmiş olabilecek herhangi bir olumsuz düşüncüyü gördüğü gibi almaktan kaçınıp eldeki çalışma hususunda analizana yardımcı olmaya çalışmaktır.

Bunu yapmak analistin tarafında epey mantığa aykırı bir duruş takınmayı gerektirir: Analist, analizanın onun hakkındaki olumlu ve olumsuz düşüncelerinin büyük çoğunluğunun (umuyoruz ki büyük çoğunluğunun) ve ona verdiği tepkilerin bir kişi, yaşayan ve nefes alan, kendi kişiliği, sevdikleri ve sevmedikleri, değerleri vs. olan bir insan olarak onunla hiçbir ilgisi olmadığını zihninde ön planda tutmalıdır. Bunlar daha çok analistin analizanın ruhsal ekonomisinde işgal ettiği daha önceden mevcut konumla ilişkilidir. Bunlara aktarımlar dememizin nedeni tam da budur! Fakat bu yine de unutulması en kolay şey gibi görünür ve klinisyenlerin mesele kendileri hakkında değilken meselenin kendileri hakkında olduğunu (ve daha sonra göreceğimiz üzere mesele kendileri hakkındayken meselenin kendileri hakkında olmadığını) düşünme tuzağına düşme konusunda neredeyse iflah olmaz bir eğilimleri vardır. *Analist kendi karşıaktarımını en düşük düzeyde tutmayı başardığı müddetçe, analizanın onunla ilişkili düşünceleri ve ona verdiği tepkiler bir birey olarak analistle değil, içinde bulundukları analitik çalışmayla alakalıdır.*

Lacan'ın bizlere hatırlatığı üzere (1968a, s. 18), aktarımın varlığının ta kendisi "öznelarasılığa bir itiraz oluşturmaz." Analitik durum iki farklı bireyin özne olarak birbirleriyle karşılaştıkları bir forum/oturum değildir çünkü (deyim yerindeyse) ilk taraf, ikinci tarafın canlandırdığı her bir yansıtmaya uygundur. Bu demek oluyor ki analistin kendi özneliğine dair aslı bir şey söz konusu bu karşılaşmada soluklaşır, sürece müdahil olmadan kalır. Her ne kadar Lacan 1950'li yıllarda öznelarasılık fikrinin bir savunucusu olmuş olsa da, analitik durumdan öznelarası bir şey olarak bahsetmenin aktarımın varlığını gözden kaçırmak olduğunu anlamıştır.²⁶

26 Psikanaliz ve psikoterapideki sözde öznelarası, kişilerarası ve ilişkisel yaklaşımlara ilişkin literatürün çoğu, bir tür öznen-özneye bakış açısı benimsemiş görünmektedir. İş terapötik ilişkideki iktidar ilişkilerini eleştirmeye geldiğinde bu yaklaşımlar ne kadar baştan çıkarcı görünebilecek olsalar da, kimi teorisyenlerin analist ve analizan arasında aradığı türden eşitliğin 20. yüzyılın başlarında Sandor Ferenczi'nin o ve hastalarının divanda birbirlerini sırayla analiz ettikleri zaman halihazırda deney yaptığı türden bir eşitlikle aynı olup olmadığını insan merak ediyor. Ferenczi, mevzubahis deney etkisizliğini kanıtlar kanıtlamaz huzla bu yöntemi terk etmiştir.

Pek çok ilişkiselci psikanalizin referans verdiği Bollas'ın (1983) Öteki'yi analistteki bir şey olarak konumlandırarak Lacan'ın Öteki terimine el koymaya çalışmış olduğuna dikkatinizi çekerim. Bollas şöyle yazmıştır: "Analizanın serbest çağrışımının Öteki kaynağının psikanalizin karşıaktarımı olduğu günümüzdeki aktarıma ilişkin anlayışın bir özelliğidir" (s. 3). Bu, Lacan'ın analitik durum için elzem addettiği üçlüyü, yani analizanın benliği, (analizanın bilinçdışı olarak) Öteki ve analistin benliğini, simgesel boyutun imgeselin içinde kaybolmasına tekabül eden bir şekilde bir ikiliye indirger. Örneğin analizanı Helen'e basitçe neden sıklıkla sessizliğe gömüldüğünü düşündüğünü (ya da bilinçdışı olarak bilinen Freudcu "Öteki sahnedir" –Freud'un [1900/1958, s. 48 ve 536] Föchner'den ödünç aldığı "anderer Schauplatz" – onun başına bir şey gelip gelmemiş olduğunu görmek için bu anlarda zihninden neler geçtiğini ya da duraksamaların onun geçmişiyle alakalı olup olmadığını görmek için geçmişte herhangi birinin onunlayken böyle sessizliğe gömülüp gömülmediğini) sormak yerine, Bollas analizana "bu yabancıyla [analiste] konuşmanın ve ona en basit şeyleri emanet etmenin" (s. 13) onun için güç olması gerektiğini söyleyerek karşılık vermiştir. Bollas'ın bu topyekûn varsayımı kendisinin yeni biriyle konuşmanın nasıl olması gerektiğine dair hissettiklerine dayalıdır (örneğin benim analizanlarımdan çoğunun başlangıçta böyle bir sorunu yoktur). Üstelik Bollas'ın yorumunun, karşıaktarıma dayalı bazı başka yorumları gibi çok az etkisi olmuştur ve Helen'in sessizlikleri ancak annesine ilişkin deneyimiyle, yani annesiyle olan geçmişiyle ilişkilendirildiğinde sonlanmış gibi görünmektedir. Şayet Bollas ona geçmişte herhangi birinin onunlayken böyle sessizliğe gömülüp gömülmediğini sormuş olsaydı, söz konusu kişi annesi olduğundan ötürü Helen'in muhtemelen ona daha başında (yani yaklaşık bir yıl önce) bunu söylemiş olacağını not ediniz. Bollas'ın kendi özneliği, yani analitik ortamda onunla birlikteyken kendine ilişkin deneyimi aracılığıyla onun deneyimini anlama çabası, aracılığıyla yolu uzatması, bir hayli kısır görünmektedir; bu durum Bollas'ın kendi kişiliği ve karşıaktarımına dayalı bir dizi tahminde bulunmasını gerektirmiştir ki bunların hiçbirisi hedefi tutturamamıştır. Üstelik Bollas'ın yolu bu uzatması (analizanın özneliğini kendi özneliği temelinde kavrama çabası) mahyül edilebilecek en temel sorulardan birini sormaktaki beceriksizliği nedeniyle gerekli kılınmıştır. (Karşıaktarımın bu

türden başka kullanımlarıyla ilişkili olarak, 8. Bölüm'ün notlarında Renik'in çalışmasına ilişkin yorumlarına bkz.)

İlişkisel ve öznelarası yaklaşımlarla ilişkilendiren bir başka analist olan Ogden de kendi özneliği vasıtasıyla uzun yollara sapmaları bir erdeme dönüştürmeye çalışmıştır. Hatta görünen o ki hastalarından biriyle olan seansın büyük kısmını oluşturan (Ogden, 1994, s. 464-467) kendi damadağınık düşüncelerini ve gündüz düşlerini "analitik üçüncü" olarak adlandırmış ve hastası için olup bitmekte olan şeyle kabul görmemeye ilişkin (analizanın ona mekanik, adil olmayan bir muamele yapması vs.) kendi düşünceleri arasında tizlikle bir ilişki bulmuştur (icat etmiştir de denebilir). Ogden'in psikanalizde genellikle Oidipus üçgenine mahsus ve Lacancı çevrelerdeyse imgesel olanı, anne ve çocuk ya da analist ve analizan arasındaki ikili ilişkiyi kesintiye uğratan simgesel boyuta özgü olarak kullanılan *üçüncü sözcüğünü* kullanarak işleri iyice kanıtlamış olması gerçeğini kabul etmenin yanı sıra, ayrıca yeterince dikkatli bakılırsa ve yeterli yaratıcılık varsa herhangi iki şey arasında genellikle bir ilişki bulunabileceğini not etmeliyiz. Üstelik şayet Ogden seansları sırasında hastalarının aynı şeyler hakkında homurdanıp durmalarına ya da 15-20 dakikalık sessizliklere gömülmesine izin vermek yerine hastalarının üretken çalışma yapmalarını sağlayacak biçimde onlara müdahale etmiş olsaydı, kendi canı sıkkan "hülyası"nı [*reverie*] bu kadar etraflıca analiz etmesine hiç gerek kalmazdı.

Örneğin Ogden Bayan B. vakasında (s. 477- 83) inanılmaz bir biçimde onun iki yıl boyunca (haftada beş seans süresince) sırf analizan ebeveynlerine ilişkin "adil ve doğru" (s. 479) bir anlatı sunmadığını hissediyor diye ebeveynleri hakkında konuşmaktan kaçınmasına izin vermiştir. Analizan belli ki "adil olmayan" bir anlatı sunmaya meyilliydi yani ebeveynleri hakkında şikâyet edecek, büyürken onları deneyimlemiş olduğu baş belası tipler olarak sunacak ve analist hiç kuşkusuz bir hayli kolay bir şekilde, yalnızca "Adil olmayan bir anlatı sunmanın cazibesine kapılır mıydınız?" ya da "Ebeveynlerinizin gerçekten kim olduklarına ilişkin beni kandırabileceğiniz hususunda endişe mi ediyorsunuz?" diye sorarak veyahut da yalnızca "Yine de bana onları anlatmanız büyük önem taşıyor" diyerek adil ve doğru olmayan bir anlatı (her anlatı bir bakıma adil ve doğru olmayan bir anlatı değil midir zaten?) sunmaya teşvik edilebilirdi. Ogden bunun yerine analizanın günlük meseleler hakkında uzun uzun konuşmasına izin vermiştir, ki bu deneyim de şaşırtıcı olmayan bir şekilde her ikisi için de usandırıncı hale gelmiştir (analizan giderek söyleyecek bir şey düşünemez olmuş ve analist de analizanın "bunu yapmanın doğru yolunu ve doğru sözcükleri bulduğunda ebeveynleri hakkında konuşacağı" [s. 479] ifadesini kabul etmiştir ki bu serbest çağrışım yapmayı bariz olarak reddetmektedir). Analizanın geçmişine ilişkin bir şeyler öğrenmek hususunda konuşmanın kullanımından vazgeçmiş olan Ogden, son çare olarak analizde olup bitene ilişkin bir yorum, hastanın kendisi hakkında aslında bize anlatılan çok az şeye dayanarak okuyucuyu hiç de şaşırtmayan bir yorum, bulma çabasıyla seanslar sırasında analizanın sağlığına ilişkin kişisel korkulan ve düşüncelerinin ayrıntılarını (kabul edilmelidir ki bu hastanın seanslar sırasındaki korku ve düşünceleri diğer hastalarınkinden farklı olmuş olabilir) taramıştır. Burada analistin düşünce ve duygularına bir şekilde hastanın yol açtığı ya da analizin bir yaratısının (sözde analitik üçüncünün) neden olduğundan ziyade, Ogden'in kendi tekniğiyle hasta kılındığını ve son tahlilde hastanın analizdeki açmazına bunu hastanın geçmişine bağlayacak bir şekilde dikkat edebilecek kadar hasta kılındığını ileri süreceğim (analizan hiç kuşkusuz kendi babası gibi onunla çok az ilgilenen ya da hiç ilgilenmez görünen bir adam olarak analiste alınmıştır, bunun nedeni kısmen muhtemelen

Analist için analizanın onun hakkında gibi görünen düşünce ve tepkilerinin büyük bir kısmının aslında onunla hiç alakası olmadığını devamlı akılda tutmak gündelik mantığa aykındır çünkü günlük yaşamda çoğumuz başkalarının bizim hakkımızda ne düşündüğünü ve ne söylediğini çok kişisel bir şekilde algılarız. Ama günlük yaşamda dahi insanların, birer insan olarak bizimle çok az ilgisi olup halihazırdaki kendi mücadeleleri ve çatışmalarıyla (kendilerini ihmal edilmiş ya da yetersiz hissetmeleri, çevrelerindeki kiskanmaları, herkese kızgın olmaları ya da öznenen özneye bir ilişkinin olası olup olmadığının merak edilmesine yol açan herhangi bir şey) yakından ilişkili şeyler düşünüp söylediklerini fark etmek çoğu zaman bizim lehimize. Her ne kadar aşk hayatlarımızda bize âşığımız tarafından yöneltilmiş eleştiriyi çoğumuz olduğu gibi alma eğiliminde olsak da, ilişkilerde aktarım ve yansıtmanın yaygınlığı düşünüldüğünde, mevzubahis eleştirinin âşığın yaşamındaki bir başkası (ister onun geçmişinden biri isterse âşığın kendisi) hakkında olduğunu fark etmemiz genellikle daha iyi olur.

Günlük yaşamda kendimizi başkalarının eleştirilerinin (ya da şakalarının, ironilerinin veya küçümseyici ifadelerinin), hatta övgülerinin asıl hedefi olarak görmemeyi öğrenmek ne kadar faydalıysa, analitik ortamda bunu öğrenmek daha da faydalıdır. Analizan aktarımı “salt bir yansıma” olarak deneyimlemeyip analiste duyduğu kızgınlığı gerçekten ve sahiden onun hakkında bir şey olarak gördüğü müddetçe, analist söz konusu *eleştiriyi sunulduğu biçimiyle almamak ya da benzer şekilde karşılık vermemek için özel bir çaba sarfetmelidir*. Analist bunu yapacak olursa, kendisini analizanın eleştirisini tartışırken (“Ben de size yardımcı olmaya çalışıyorum”), onun suçlamalarına itiraz ederken (“ama dün size iki yeni yorum sundum”), ona kendi eleştirileriyle karşılık verirken (“işbirliği yapmayan sizsiniz”) ya da sinirlenirken bulur. Analist bunun yerine kendisini farklı bir düzeyde konumlandırmayı denemelidir.

analistin onu hakkında konuşmaya ihtiyaç duyduğunu pekâlâ biliyor olabileceği bir şey hakkında konuşmasını gerekli kılmamış olmasıdır). Ogden’in “öznelerarası” tepkisini hastasına yönelik arınmış bir uyumlanmayı yansıtan bir şey, hatta yorumlarının nesnelliğinin bir tür teminatı olarak görmek yerine, bunu Ogden’in analizanını konuşmak istemediği konular hakkında konuşmaya teşvik etmekteki ve analizanının babasıyla ilişkisini yorumlamaktaki kendi başarısızlığının yol açtığı bir hastalık olarak görme eğilimindeyim. Ogden şayet analizanının tarihinin dile getirilmesini, yani simgesel boyutu, bir tür aktarımsal/karşıaktarımsal üçüncü yerine çağrılması gereken bir “üçüncü” olarak değerlendirmiş olsaydı, analizin çok daha hızla ve hem analizan hem de analist için daha az sıkıntıya yol açarak ilerlemiş olacağını düşünüyorum –analist bir hayli şaşırtıcı biçimde “somatik hezeyan” (s. 481) olarak atıfta bulunduğu bir şeyden mustarip olmuştur. Belki de Ogden’in “her birimizin kendi öznelliğimize sıkışmış” (s. 470) olduğumuz sıkâyetinde bulunması tam da kendisini deyim yerindeyse kendisi dışına çıkarabilecek olan şeyle çalışmakta başarısız olmasıdır.

Akranla uğraştığını daima hatırlayarak (en azından bunu yapmayı deneyerek) söz konusu eleştirinin asıl hedefi kendisiymiş gibi tepki vermemeyi öğrenmesi gerekir.²⁷

Analistin analizanla olan iletişimlerdeki amacı analizanı o [analist] böylesine iyi bir insanken ona korkunç şeyler yansıtmakla suçlamak değildir; bu durum analizanın bir şekilde öfke duyduğu geçmişinden figürlerle kendisi de bağımsız bir kişi olan iyi niyetli analisti zihninde birbirinden tamamen ayrı tutmasını gerektirir. Şayet analizan bu ikisini birbirinden tamamen ayrı tutmakla başarılı olursa, artık analiste bir şeyler yansıtamayacaktır. Bunu yapması ise terapiyi hızla bir bütün olarak tehlikeye sokardı çünkü analizanlar ötekilerle olan geçmiş ilişkilerinin belli öğelerini hatırlamadıklarında bunları çoğunlukla analistle tekrarlamaya sürüklenirler. Bu da analizin, kalık değiştirmiş ve bir bakıma hantal bir biçimde de olsa bunlara yine de erişebileceği anlamına gelir. Hatırlama becerisi çoğunlukla tekrarın dolambaçlı yolunu gerektiren analizanlarından biri, bir keresinde ailevi durumunun dramatik biçimde değişmesinden evvel babasıyla birlikte yaşarken şeylerin nasıl olduğu hakkında konuşuyordu. Babasıyla yemek masasına oturduğunu anımsadı ancak bunun nasıl bir şey olduğunu hayal edemedi. Birdenbire aklına benim ona kızgın olduğum geldi. Bu durum benim ona kızgın olduğuma ilişkin duygusunun benim daha önceden yaptığım ya da söylediğim bir şeyle alakalı *olmayıp* babasının ona kimi zaman yemek masasında kızgın olduğunu varsaymama olanak tanıdı. Analizan bunu babasının ona çocukken bir hayli iğrenç bulduğu “etini yemesi” için daima bağırdığını söyleyerek onayladı. Dolayısıyla babasının ona olan öfkesi ilk olarak aktarım yansıtmada ve sonraysa bir anı olarak ortaya çıktı.

Böyle bir tekrar gerçekten de engellenmiş olsaydı, örneğin analizan benim kızgın, sevinçli ya da kuşkulu olduğumu sezdiği her sefer analizanın bu sezgisine (örneğin benimle ilişkili daha “gerçek temelli” bir görüşe sahip olup beni diğer figürlerle karıştırmaması diye) sistematik biçimde itiraz etseydim, analiz analizanın geçmişine dair temel bilgi kaynaklarından birini kaybetmiş olurdu. Freud’un belirttiği üzere (1930/1955, s. 18), “Hasta onda bastırılmış olanın bütününe hatırlayamaz ve hatırlayamadığı şey tam da bastırılmış olanın hayatı kısmı olabilir.” Öyleyse hastanın hatırlayamadığının tekrara köstek olmak terapiyi tehlikeye atmadır.²⁸

27 Benzer bir şekilde tepki vermeye başka bir yerde (Fink, 2004) imgesel aktarımda sıkışıp kalmak olarak aıtta bulundum, halbuki kişinin aktarımla uğraştığını akılda tutarak kendisini farklı bir düzeyde konumlandırması simgesel aktarımla ilişkilidir.

28 Lacan (1978, s. 128) tekrarın özünde bir şeylerle, “iskalanmış şansla,” “her daim kaçınılmış bir karşılaşmanın” bulunduğunu ileri sürmüştür. Bir şeyleri tekrarlarız çünkü son anda ondan uzaklaşır, hedefimizi ıskalarız. “Eğer aktarım tekrarlamadan ibaretse, daima aynı ıskalamanın (ya da başarısızlığın) [ratage] tekrarlanması olacaktır” (s. 143).

Analist bu nedenle her yansıtmayı kabul etmelidir. Örneğin analizana “Beni anenizle kanşınıyorsunuz ancak ben hiç de onun gibi değilim,” diyemez çünkü bunu yapması kendi bireyselliğini ona koyması olacak ve gelecekte bu türden yansımaların önüne geçecektir. Analist bu nedenle ince bir çizgide yürümelidir: Analizanın yansımalarını reddedemez ve bu önerilere ya da saldırılara kendi öneri ya da saldırılarıyla karşılık veremez (bunu günlük yaşamda yapmaya meyledebilir). Benzer bir şekilde karşılık vermek, başkalarının sana davranacağı gibi davranmak, küçük çocukların yaptığı gibi diş diş ilkesine (ya da pek çok yetişkin ve ulusun yaptığı üzere karşılıklılığa) kendini kaptırmak, “duyguların her zaman karşılıklı olduğu” (Lacan, 1988a, s. 32, 1973-1974, 13 Kasım 1973), bir taraftaki sevginin ötekinde sevgi, bir taraftaki nefretin ötekinde nefret uyandırdığı imgesel boyuta ümitsizce saplanıp kalmaktır. Analist tam da bu hattın “üzerinde” yer almamalı ancak farklı bir boyutta, simgesel boyutta konumlanmalıdır.²⁹ Analist basit yansıtma gerçeğine işaret etmemeli

29 Winnicott (1960/1965c, s. 161) “analistin profesyonel tavrına” ve “zihniyle gerçekleştirdiği çalışmaya” anfta bulunduğunda son derece benzer bir şey kastetmiş görünmektedir: “Profesyonel tavır, *analist ve hasta arasında bir mesafe* varsaydığından daha çok sembolizm gibidir. Sembol bir boşluktur.”

Szasz (1963) Anna O. ve Joseph Breuer’in başa çıkması çok hararetli hale gelmiş kişiden kişiye (benlikten benliğe) bir ilişkiye kendilerini kaptırmış olduklarını ileri sürerek aktarım kavramının kökenine ilişkin merak uyandırıcı bir anlatı sunmuştur (Breuer, Anna O.’nun tedavisine kendini o kadar kaptırmıştır ki karısı hastasını kuskanmıştır. Breuer en sonunda Anna O.’ya duyduğu hislerin doğasını kabul ettiğinde, bu duygular onu korkunç derecede suçlu hissettirmiş ve Breuer tedaviyi kesmiştir. Tam bu noktada Anna O. birdenbire histerik bir gebelik üretmiştir). Bu ilişki Lacancı terimler kullanılarak rahatlıkla imgesel bir ilişki olarak nitelendirilebilir çünkü bu ilişkinin tarafları birbirleriyle yaşayan, nefes alan birer canlı olarak ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkinin taraflarından biri olmayan ve dolayısıyla bu ilişkinin içine çekilmemiş olan Freud, Anna O.’nun muhtemelen onu bu kadar gayretle tedavi eden, yıllar boyunca sabah akşam onu ziyaret eden herhangi bir doktora aşık olabileceğini formüle edebilmiştir. Freud’un hipotezine göre Anna O., Breuer’i kendi kişiliği ve tuhaflıkları nedeniyle değil daha önce onu sevmiş figürlerin bir simgesi, onların bir vekili olarak sevmiştir. Szasz Freud’un aktarım kavramının analistin bir nesne olarak, yani herhangi başka bir nesne gibi alınmayıp bir “simge” (başka bir nesnenin simgesi) (s. 442) olarak alındığını ima ettiğini ileri sürerek, Lacan’ın simgesel boyut adını verdiği, analistin hastanın duygusal yakınlıklarının bir birey olarak analistten çok başka biri ya da başka bir şey hakkında olduğunu fark etmesine olanak sağlayan boyutu formüle etmenin yanına gelmiştir. Ancak Szasz esasen analistlerin hastalarını onlara savunmacı bir biçimde bir şeyler yansıtmakla suçladığını belirtmek ve kendilerine bu türden suçlamaların “yansız tanım” a [*neutral description*] (s. 433) dayalı olduğunu söylemekle ilgilenmiş gibi görünüyor. Szasz bunu analistlerin kendilerini zor bir durumdan kurtarmalarının uygun bir yolu olarak görmüştür: “Hasta gerçek anlamda analisti sevmeyi ya da ondan nefret etmez, başkasını sever ya da nefret eder. Bundan daha güven verici ne olabilir ki?” (s. 438). Szasz’ın bu anlatıya dahil etmediği şey, analistin analiz sırasında mümkün mertebe boş bir ekran gibi davranabileceği ve davranması gerektiğidir; böylelikle hastanın analist için duyabileceği sevgi ya da nefret bir birey olarak analiste dair değil başkasına dairdir.

("Yansıtmayı yapıyorsunuz!" ya da "Aslında bir başkasına kızgınsınız." dememelidir), bunun yerine konuşmayı dikkat dağıtıcı aktarım tepkisi gerçekleşmeden önce tartışılmakla olan konuya yönlendirmenin bir yolunu bulmalıdır.³⁰

Şu örneği bir düşünün: Erkek bir analizanla yürüttüğüm çalışma, analizan daha önceki analizlerinin uzun sessizliklere boğulduğu konusunda beni uyarmış olsa da ilk başta bir hayli pürüzsüz ilerledi. Analizan birkaç ay boyunca geçmişini ve halihazırdaki açmazını anlattı fakat zaman geçtikçe seanslara çok az şey getirmeye başladı: ufaklık bir rüya parçası, geçici bir düşünce ya da bir gündüzdüşüne anlık bir bakış. Söz konusu rüya parçacığını ya da gündüzdüşünü sunduktan sonra sessizliğe gömülüp bununla ilgili seanstan önce hiç düşünmemiş olduğunu ve seans sırasında hiçbir çağrışımı olmadığını öne sürüyordu. Analizani rüyanın, düşüncenin ya da gündüzdüşünün farklı detayları hakkında konuşturmak için elimden geleni yaptım ama birkaç aylık sürede durum kötüleşti ve analizan birbirini izleyen her seansta giderek daha da az malzeme sunar oldu.

30 Bazı analistler, analizanın onları "kötü ebeveynle" ilişkilendirmemesi hususunda o kadar endişeli görünür ki kendilerine sunulan malzemenin hatırı sayılır bir miktarını gözden geçirirler. Analizanlarımdan biri 20 yılı aşkın bir süre boyunca her zaman kadın terapistlerle olmak üzere çeşitli türlerdeki terapilerde bulunmuş ve bu süre boyunca bütün sorunlarının babası etrafında yoğunlaştığına ikna edilmişti. Benimle analize başlamasının ardından geçen birkaç haftada, düşüncesinin en azından geçici bir diyalektik tersine dönüşüne yol açan malzemeler yüzeye çıktı. Analizan bir anda babasıyla hâlâ pek çok sorunu olsa da annesine belli açılardan korkunç derecede kırgın olduğunu ve sırf onu sinirlendirmek için kendi yaşamını sabote ettiğini fark etti. Daha önce beraber çalıştığı kadın terapistlerin analizanın onları yaşamındaki olumlu bir figürle ilişkilendirmesini istemiş ve bu nedenle de öyle veya böyle istemeden analizanın dikkatini esasen babaya, hastanın yansıtımalarında kolaylıkla bir araya getirilemeyeceklerini hissettikleri kişiye, yönlendirmiş olduklarını ve bu durumun onların önemli ölçüde ateş hattının dışında kalmalarına olanak tanıdığını varsaymak inanılması güç bir şey değildir. (İlginçtir ki benimle yürüttüğü birkaç haftalık kısa çalışma içerisinde, kız arkadaşıyla ilişkiye girerken erekte olma ve erekte kalabilmede yaşadığı zorluk kayda değer biçimde yatıştı.)

Öte yandan, pek çok analist analizanın hakkında konuştuğu neredeyse her şeyde, onun yansıtımlarından kaçınmak için değil de daha ziyade analizani tartıştığı her şeyin öyle veya böyle analistle ilgili olduğunu düşünmeye teşvik etmek için "aktarıma gönderme" bulmaya çabalar. Gill (1982) bir hastanın seansına karısına karşı yaşadığı bir öfke patlamasını anlattığı bir örnek sunmuştur ve hastayı belli analiste de öfke duyuyor olabileceğini düşünmesi konusunda teşvik etmiştir. Gill "bu tür bir yorumun hastanın hakkında konuştuğu kişinin analist değil karısı olduğu sert cevabıyla karşılanabileceği" (s. 65) olasılığını kafasından geçirmiştir. Gill'in farkına varamadığı şeyse analistin tam da bunu yaparak analizani kızdırmış olup böylelikle yorumunun onaylanmasını sağlamış olduğudur. Hastayı kızdırmış olan yorumun kendisidir! Bu tür örneklerde, kırgın olanın ya da yaptığı için pek de harika hissetmediği bir şeyden ötürü analizanın ona kırgın olmasını bekleyen analist olması daha olası görünür. "Duygular her zaman karşılıklı" (Lacan, 1988a, s. 32) olduğu müddetçe, analist analizani kendisi kadar ya da ondan olmasını beklediği kadar öfkelenirmenin bir yolunu bulur.

Analizanım kısa süre sonra seansları bir hayli düzenli biçimde kaçırmaya başladı ve konuşacak hiçbir şeyi olmadığına seansları acı verici bulması dışında seanslara gelmemesine ilişkin başka bir şey söyleyemiyordu. Seanslara gelse de gelmese de bütün seansların ücretini ödemeye devam etti ve seanslara haftada birden çok gelmemeye başlayana dek yokluğu nedeniyle pek de hüsrana uğramadım ama seanslarda bulunmayışının pek de hayra alamet olmadığını biliyordum. Geçmişindeki kimi yönler, bir düzeyde belki de ona bağırıp çağırmamı ve çalışmaya geri dönmesini söylememi istediğini düşünmeye meylettiriyordu. Babası bir nevi zayıf, etkisi olmayan bir figürdü. Bir keresinde gürlüty yapan çocuklarına sinirlendiğinde, çocuklarının yatak odasının altındaki odanın duvarına bir sandalye koymuş ve “Bir dahaki sefere başka türlü olur,” tehdidini savurmuştu. Analizanın gözünde babasının söylediğinin ne anlama geldiği tamamen net değildi ama bu hiçbir zaman gerçekleşmemişti. Analizan yine de çocukken ve ergenken yaptığı pek çok şey için cezalandırılmış olması gerektiğini hissediyordu. Babasına duyduğu öfke (görünen o ki onu cezalandırmadığı için duyuyordu bu öfkeyi; babasının onu cezalandırması analizanı sürekli kendini cezalandırmanın yükünden azade kılardı) sımsıkı saklanıyordu ve bana olan öfkesi henüz yeni yeni, özellikle de hayvan biçimlerinde görüldüğüm, neredeyse açlıktan ölmeye bırakıldığım ve sonra da analizanın kendisi tarafından hayata döndürüldüğüm bir rüyada, belirmeye başlamıştı. Tekrarlanan seansa gelmeyişleri bana olan öfkesinin farkında olmadığı bir dışavurumu ve/veya hak ettiğini düşündüğü cezayı ona vermeme sağlamak için bilinçdışı bir çaba olabilirdi.

Analizanın analizi bırakma yönünde yaptığı zayıf bir teşebbüsün söz konusu olduğu çalkantılı bir dönemin ardından, analizanın muhtemelen çocukluğunun erken döneminde yaşanmış olan bir şeyi tekrarladığı aklıma geldi. Kız kardeşiyle olan cinsel oyununun bir noktasında (annesi bir keresinde bu oyunlardan birini içeri girerek bölmüş ancak bunu “tamamen doğal” addedip göz ardı etmişti; söz konusu olay analizanın daha sonra cezalandırılması gerektiğini hissettiği olaylardan biriydi), görünen o ki tamamen kendi başına erekte olmuş penisinin “belki de oraya gitmesi gerektiği [kız kardeşinin vajinasına]” fikri aklına gelmişti. Kız kardeşinin vajinasını, belli ki penisini oraya koymayı önerdiği günden önce hiç görmemişti ve kardeşinin vajinasını “büyük kırmızı bir yara” gibi görünüyordu diye tarif etti. Kız kardeşi analizanın önerisine “hayır!” diye bağırarak karşılık verdi ve bir daha asla “doktorculuk” oynamak istemedi. Analizan kız kardeşiyle güçlü biçimde özdeşleşmişti (hatta bedeninde, genital organının bir tarafında, kız kardeşinin klitorisinin kendi bedenindeki bir ayna imgesi olarak tarif ettiği erotik açıdan son derece hassas bir nokta

geliştirdi). Analizan ın bu sahnenin bir boyutunu roller tersine çevrilmiş bir şekilde tekrarladığını ileri sürdüm. Analizde bana karşı kız kardeşinin ona davrandığı gibi davranıyordu: Belli bir noktaya kadar oyuna eşlik ediyor sonra kapanıyordu. Benim merakına bir nevi karşılık veriyor ama sonra tek kelime etmeyip kendi başına asla daha ileri gitmiyordu.

Analizi tehlikeye atan “sessiz tedavi”ye bir son verebilmem analizanın söz konusu bu sahne ve bu sahneyle ilişkili bütün düşünce ve hislerine ilişkin daha açık biçimde konuşabilmesini sağlamakla oldu. Onu rahatsız edip duran sorulardan biri, kız kardeşini daha ileriye gitmeye zorlayıp zorlamaması gerektiğine ilişkindi. Bir düzeyde eğer bunu yapmış olsaydı, vajinalardan bu denli ölümüne korkmayacağını düşünüyor gibiydi; kız kardeşiyle yaşadığı sahneden sonra bir daha asla bir vajinaya bakmamıştı. Analizde gerçekleşen şey bu sahnenin bir tekrarı olduğu müddetçe, benim onu daha ileriye gitmesi için zorlayıp zorlamamam gerektiğini, başka bir deyişle onun kız kardeşine yapmamış olduğu şeyi benim ona yapıp yapmayacağımı merak ediyor gibiydi.

Görünen o ki analizanın dikkatini benimle olan ilişkisinden başka yöne çeken şey neredeyse düşünülemez olan o soruyu (“Ona tecavüz etmeli miydim?”) ortaya koymaya çabalarırken karşılaştığı güçlülüktü. Benim onu eleştireceğimi hayal ediyordu, dolayısıyla seanslara gelmesi ve konuşması güçleşiyordu, onu bir şeyler için (bir düşünce? bir istek?) cezalandırmamı istiyor ama aynı zamanda cezadan da kaçmayı umuyordu. Analizdeki bu durağanlık anının ötesine geçmeyi tekrarın kaynağı olduğu hipotezinde bulunduğum şeye dönerek başardık, analizana analizde kendimizi içerisinde bulduğumuz açmazın (benim merak duymam ve onun utanıp çekilmesi) kız kardeşiyle yaşadığı daha önceki açmaza benzediğini ileri sürmem yoluyla değil. Söz konusu bu kıyaslama en iyi ihtimalle spekülâtifti ve analizana yalnızca analizde yaşanana ilişkin biraz bilgi vermekle kalacak ve *ilk etapta tekrara yol açmakta olan bastırılmış olanla* ilgili hiçbir şeyi değiştirmeyecekti. Analizanın uzun süreli sessizlikler ve seanslara gelmeme biçimini alan aktarım tepkisini yorumlamak yerine, bu tepkinin neyi sekteye uğrattığına odaklandım, yani söz konusu erken dönem çocukluk sahnesinin etrafıca tartışılmasına.

Eyleme Dökme / Acting Out

Ancak eğer analiz ilerlerken aktarım düşmanca ya da gereğinden fazla yoğun hale gelir ve böylelikle bastırılmasına ihtiyaç duyulursa, hatırlamak hemen yerini eyleme dökmeyle bırakır.

Freud (1914a/1958, s. 151)

Analist nasıl ki ister pohpohlayıcı olsun ister olmasın analizanın yansıtılmasını, söz konusu yansıtımlar bastırılmış olanın belli boyutlarının anahtarı olabileceğinden kabul etmeliyse, analizanın “eyleme dökmesini” de kabul etmelidir. “Eyleme dökme/Acting out” son yirmi otuz yılda yaygın psikoloji dilinde “kötü davranmak” ya da “uygunsuz davranmak” (bu terim için 9. Bölüm’e bakınız) anlamlarına gelmeye başlamış gerçek anlamda psikanalitik bir kavramdır. Fakat Freud bu terimi, analizanın seans odası dışında yaptığı eylemlere gönderme yapmak için ortaya atmıştır, bu eylemler analizanın seans odasında ifade edemediği bir şeyin yer değiştirmesidir ve zorunlu olarak hastanın ya da analistin bir hatasından kaynaklanmaz. Freud (1914a/1958) bu terimi tanımlarken şöyle demiştir:

Hasta unuttuğu olduğu ve bastırduğu şeye dair hiçbir şey *hatırlamaz* ama onu *eyleme dök-ker*. Bunu bir anı olarak değil bir eylem olarak yeniden üretir. Bunu, tabii ki, tekrarladığını bilmeksizin *tekrarlar* (s. 150).

Henüz tartışmış olduğum hasta haftada bir ya da birden fazla seansı kaçırdığı müddetçe, bu hastanın hatırlayamadığı bir şeyi, yani kız kardeşinin ona uyguladığı acı verici sessiz muameleyi ve muhtemelen analizanın onu zorlamaya duyduğu arzuyu, eyleme döküğünü söyleyebiliriz. (Çağımızdaki kimi analistler söz konusu analizanın seanslar esnasındaki uzun sessizliklerine “acting in” olarak atıfta bulunabilir çünkü bu, bastırılmış olanın seanslarda sessiz kalma eylemi biçimini almış bir ifadesiydi.)³¹

Analist analizanı eyleme geçmek yerine çok yüksek sesli de olsa konuşmaya, bir şeyler kırmak ya da birini yumruklamak yerine öfkesini sözel olarak ifade etmeye teşvik etmeyi deneyebilir, ne var ki analist analizanın her eylemini yasaklamayı deneyecek olursa analizin muhtemelen en önemli kaynaklarından birini budaması olasıdır. Dahası eyleme dökme analiste yönelik bir tür düzeltme işlevi görebilir. Nasıl çocuklar kimi zaman ebeveynleri onları dinlemeyi reddettiğinde evin dışında yıkıcı ya da özyıkıcı davranışlarda bulunuyorlarsa, analizanlar da kimi zaman analistlerinin onların aktarmaya çalıştığı bir şeyi işitmeyi ya da söyledikleri bir şeyi ciddiye almayı reddettiğini hissettiklerinde seans odasının dışında özyıkıcı davranışlar sergileyebilirler. Başka bir deyişle, analizanın eyleme dökmesi anlayan için bir gösterge işlevi görmelidir.³²

31 Örneğin bkz. Ormont (1969). Sterba gibi (1940/1990, s. 85) bazı analistler *eyleme dökme* terimini analizanın gerek seansta gerekse seansın dışında gerçekleştirdiği herhangi bir eylem biçimini ifade etmekte ayırt etmeksizin kullanmaktadır.

32 Kimi zaman Lacan’ın (2004, s. 148) “analiz olmaksızın aktarım” adını verdiği durumlarda “eyleme dökme”ye atıfta bulunmak uygun olabilir; mesela ergenlerin evlerinde ifade edemediklerini öğretmenleriyle gerçekleştirdiklerinde olduğu gibi. Ayrıca bkz. Lacan (1998b, s. 420-421). Emst

Düpedüz Olumsuz Aktarım

Sıklıkla doktorun hastaya direncini işaret ettiği ama yine de hiçbir değişikliğin yaşanmadığından şikâyetçi olduğu vakalara ilişkin öğütte bulunmam istenmiştir; aslına bakılırsa bu vakalarda direnç daha da güçlenmiş ve bütün durum her zamankinden daha da anlaşılabilir hale gelmiştir.

Freud (1914a/1958, s. 155)

Analizan tarafından sürekli biçimde ve aleni olumsuzluklarla yüz yüze bırakılan analist, süregiden süpervizyonun her analitik çalışma için asli olduğu düşünülürse, iyi (ya da potansiyel olarak yeni) bir süpervizörle çalışmaya başlama aşikâr seçiminin dışında, birkaç farklı olasılığı göz önünde bulundurmalıdır.

Eğer analist analizanın konuşmasını noktılıyor ve yorumlar yapmaya çalışıyorsa ve analistin noktalama yaparak oluşturduğu yorumları analizanın bunları işitmeye hazır görüldüğü bir noktada yavaş yavaş ortaya koyulmuş olmasına rağmen analizanı öfkeliendirmekten öteye geçmiyorsa, analist her şeyden evvel analizana yanlışı tanı koymuş olabileceğini düşünmelidir. Analizan belki de nevrotik değil psikotiktir ve analistin bu durumda tedavide yönünü tamamen değiştirmesi gerekir (bkz. 10. Bölüm). Bir psikotikle bir nevrotikmiş gibi çalışmak büyük kolaylıkla ciddi boyutta olumsuz aktarıma yol açabilir. Bir nevrotiğin zulmedici olarak görmeyeceği pek çok şeyin (mesela noktalama, yorumlama, aniden seansı kesme, not alma, hatta seansları kaydetmeyi ya da videoya almayı talep etme [bu çoğunlukla belli eğitim programlarında hastanın paranoya düzeyine bakılmaksızın terapistin süpervizörünce önerilen bir şeydir] gibi) psikotik analizanın tarafında korkunç derecede olumsuz tepkilere ve hatta kimi zaman terapisinin sonlandırılmasına yol açmış olduğu vakalara süpervizörlük etmişliğim var.

Eğer analizanın aktarımı en azından bir nebze olumlu bir biçimde başlamış ama yavaşça ve kesinlikle inatçı bir biçimde olumsuz hale gelmişse ve analistin cephesinde bu olumsuzluğu analizanın geçmişinden gelen figürlere bağlama ve vakayı (bir süpervizörün yardımıyla) yeniden kavramsallaştırma çabaları sonuç vermiyorsa, analist analizanın zihninde aşırı derecede kızgın olduğu ya da ölmeyen bir hınç beslediği ebeveynlerinden ya da bakım verenlerinden biriyle çok yakından ilişkilendirilmiş olduğunu ve halihazırda daha fazlasını yapamayacağı olasılığını düşünmelidir. Analistin önünde açık olan tek hareket biçimi analizanı bir başka analiste, tercihen karşı cinsten bir analiste göndermektir.³³

Kris'in bildirdiği bir vakada Lacan'ın eyleme dökme hakkındaki pek çok tartışmasına yönelik yorum için bkz. Fink (2004, 2. Bölüm).

33 Bkz. Grete Bibring-Lehner'in (1936/1990) bu noktaya ilişkin faydalı tartışması.

Her ne kadar bunun gibi giriş mahiyetindeki bir kııpta ele almak için analizanın marafında kalıcı ve aleni olumsuzluğun neden ortaya çıktığına dair çok fazla neden varsa da, bir sonraki kısım bunların en azından bir kısmını netleştirip ötesine geçebilir.³⁴

Aktarımsal/Karşıaktarımsal Açmazlarla Başa Çıkma

Kişinin kendi kendini analiz etmesinde noksanlık tehlikesi bilhassa büyüktür. Kişi, ardında direncin rahatlıkla muhtemelen daha önemli olan bir şeyi tutuyor olabileceği kısmi bir açıklamaıyla çok çabuk tatmin olur.

Freud (1935/1964, s. 234)

Gerçek otoanaliz imkânsızdır, aksi takdirde [nevrotik] hastalık olmazdı.

Freud (1985, s. 281)

Analitik çalışma pek çok nedenden ötürü farklı zamanlarda açmaza girer. Bu nedenlerin çoğu terimin en geniş anlamıyla karşıaktarıma, yani “diyalektik sürecin herhangi bir anında analistin önyargıları, tutkuları, zorlukları ve hatta yetersiz bilgisinin toplamı”na (Lacan, 2006, s. 225) atfedilebilir. Analist vakayı belli bir şekilde kavramsallaştırmış ve sonuç olarak analizana karşı belli bir şekilde davranmıştır (aslına bakılırsa bu ikisi teorik olarak birbirinden ayırlamaz). Söz konusu bu kavramsallaştırma ve duruş analizin belli bir noktasında faydalı olabilecek olsalar da şimdi daha fazla yol katedilmesinin önünde durmaktadır.

Analist nasıl ilerleyecektir? Eğer analisti burada analizanla belli bir imgesel ilişki içerisinde sıkışmış, analizana ilişkin ve analizanla beraberken kendisine ilişkin imgeye belli bir yatırım yapmış olarak anlıyorsak, analistin kendi kavramsallaştırmasına uymayabilecek şeylere karşı sağır ve vakayı başka şekilde formüle etme biçimine karşı

³⁴ Olumsuz aktarıma ilişkin bir tartışma için Lacan'ın olumsuz aktarım hakkında yaptığı birkaç doğrudan yorumu ele alan ve şu fikirleri/tahminleri öne süren Miller'a bakınız (2005): (1) Analizanlar çoğunlukla analize hiçbir şey bilmedikleri ve boş olduklarını ya da pek çok açıdan eksik olduklarını hissederek girdikleri müddetçe, her şeyi bildiklerine ya da bütünlüklü, ideal figürler olduklarına inandıkları analistlerine (burada analizanın olmayı istediği şey analistin varoluşunun karşısına konur, s. 33-34) öfkelenirler; (2) Olumsuz aktarım bir bastırma ortadan kaldındığında ortaya çıkar (s. 90-92), bunun nedeni en azından kısmen analizanın bastırılmış olana ilişkin hiçbir şey bilmek istememesinden dolayıdır (ayrıca muhtemelen şunu da eklerdim ki bunun bir nedeni de analistin bir bastırmanın kaldırılmasına yol açan bir yorum yapması durumunda, analizana bastırmadan kendisini kendi başına özgürleştiremeyeceğini kanıtlamış olmasıdır, ki bu özellikle de obsesifler için bezdincidir).

kör hale gelmiş olduğunu kabul etmemiz gerekir. Bu kavramsallaştırma onun için değerli hale gelmiştir ve bir analist olarak kim olduğu duygusunu bir ölçüde bu kavramsallaştırma etrafında güçlendirmiştir. Kısacası analist simgesel Öteki ve analizanın arzusunun gerçek nedeni rolünden sıyrılmış ve benlik karşısında benlik çıkamazında sıkışıp kalmıştır: “Benlik karşısında benlik” [*ego-to-ego*] çünkü analistin kendisi vakaya ilişkin katı kavramsallaştırması aracılığıyla analizanı bir benlik olarak tanımış ya da şeyleştirmiştir.

Buradaki bariz çözüm simgeselin sunduğu türde bir temiz havayı içeri almaktır. Vakanın simgesel referans noktaları ve parametrelerinin yeniden gözden geçirilmesi gerekir ve kişinin bunu tek başına yapması şayet büsbütün imkânsız değilse bile son derece güçtür. Nasıl ki kişinin bir analistin yardımı olmaksızın kendi semptom ve tekrar eden örüntülerinin simgesel (yani bilinçdışı) koordinatlarını ve belirleyicilerini tanıyıp değiştirmesi çok zorsa –ki tam teşekküllü bir otoanalizin imkânsız olmasının nedeni budur (bunun mümkün olduğunu düşünenler analizin ne olduğu ve neler başarabileceği hususunda kendilerini kandırmaktadır)– bir başkasının, bir süpervizörün yardımı olmaksızın bir vakadan hem kişisel hem de kavramsal olarak bir adım geri atıp söz konusu vakayı tamamen yeni bir bakış açısından formüle etmek de neredeyse imkânsızdır.

Süpervizör hiçbir zaman hakkında kendisine danışılan analizanla aynı seans odasında bulunmaz ve bu nedenle de aksi olması durumunda olabileceği gibi analizandan etkilenmez ya da analizan canını sıkamaz (örneğin Freud kadın analizanlarından birinin güzel ve büyüleyici olduğu yorumunu yaptığında, karşıaktarım-sal bir pot kırmış olduğundan emin olabilirsiniz). Ayrıca süpervizör kendini ateş hatunda, yani analizanın talepleriyle rahatsız olmuş ya da bu talepleri doyurmak için baştan çıkarılmış, hissetmeye de meyletmez. Süpervizörün görüntü, giyinme biçimi, ses tonu, jestler ve benzeri şeylere dayalı olarak analizanı kendi geçmişinden biriyle ilişkilendirme tuzağına düşmesi de pek olası değildir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, süpervizör otomatik olarak pek çok imgesel tuzaktan muaf olduğu bir konuma yerleştirilir. Hiç kuşkusuz süpervizörün az ya da çok katı bir teorik bakış açısı olması onu belli şeylere karşı pekâlâ körleştirebilir ama en azından *süpervizörün körlüğü analistin kendi körlükleriyle muhtemelen çakışmayacaktır*. Süpervizöre sunulan, süpervizyon alan kişi bunları az ya da çok sadık biçimde aktardığı müddetçe, yalnızca analizanın sözleridir. Başka bir ifadeyle, süpervizör imgeselde saplanıp kalmadan analizanı simgesel düzeyde hemen konumlandırabilir (tabii ki süpervizör ve süpervizyon alan kişi arasındaki süpervizyona dahil olan kimi imgesel etkiler vardır).

Süpervizör böylece ille de kaç yıllık deneyimi olduğu ya da “olağanüstü içgörü güçleri” nedeniyle değil seans odasında kaçınmanın mümkün olmadığı imgesel düzenin pek çok yönüne olan mesafesi sayesinde, analizanın söyleminde analistin kendisinin duymuş olabileceğinden çok daha fazlasını duyabilir. Yüksek lisans öğrencilerimin çoğu eğitimdeki diğer terapistlerin bir vakaya ilişkin ne kadar çok yeni açısunaabildiğini ve simgesel malzemede kendilerinin fark etmemiş olduğu ne çok bağlantı kurabildiğini görmekten şaşkınlık duyar ve onlardan birkaç yıl ilerideki terapistler kendilerinden çok daha içgörülü olsalar gerek diye düşünmeye meylederler; ta ki roller değişip de okul arkadaşlarını kendi içgörü güçleriyle şaşkınlığa uğratarak kendilerini süpervizyon veren kişi rolünde bulana dek.³⁵

İster deneyimli bir analist isterse bir grup azimli meslektaş tarafından veriliyor olsun, süpervizyonu bir vakayı yeniden çerçevelemekte bu kadar faydalı kılan bir vakanın simgesel malzemesine neredeyse doğrudan erişimidir.³⁶ Bu, kişi uzun süredir

35 Lacan (2006) bunu şu şekilde yorumlamıştır:

[Kimi analistlerin] nüfuz edilemez yeteneklerinin etkisi altında kalmalarına izin veren genç analistler, yanılmalarnı dağıtmanın kendilerinin de tabi olduğu süpervizyonun başarısını değerlendirmekten daha iyi bir yolunun olmadığını göreceklerdir. Süpervizyon olasılığının ta kendisi şayet analizanın gerçekliğiyle temasın bakış açısından görülecek olursa sorunlu olacaktır. Zira süpervizyonda, hasanın gerçekliğiyle temasa geçmek yerine, süpervizör deneyimi hem kendisi hem de süpervizyon alan kişi için öğretici kulan ikinci bir bakış dışavurur. Ve süpervizyon alan kişi bu türden yetenekleri ne kadar az gösterirse –ki bu yetenekler, kimilerince kendilerinin tekniğe ilişkin surları hakkında yapıları ~~anma~~ ne kadar büyükse o kadar anlanlamaz addedilir– bu neredeyse daha gerçek olur.

Bu gizemin nedeni süpervizyon alan kişinin öznenin söyleminin bir filtresi, hatta bir refraktörü işlevi görmesi ve bu şekilde daha başın öznenin söyleminin oluşturduğu partiyonun okunabileceği üç ya da dört ses perdesini ortaya çıkararak süpervizöre hazır bir stereografi sunulmasıdır (s. 252-253).

Lacan en iyi durumda, süpervizyon alan kişinin, analizanla aynı seans odasında olduğu zaman dahi kendisini süpervizörün otomatik olarak yerleştirdiği simgesel konumda konumlandırmayı öğrenebileceğini ileri sürmüştür:

Eğer süpervizyon alan kişi süpervizör tarafından (yalnuzca İngilizce’de olmak üzere, “süpervizyon” sözcüğüyle avantajlı bir şekilde değiştirilmiştir) sinsi *contrôle* teriminin ima ettiğinden farklı olarak öznel bir konuma konulursa, bu egzersizden elde edebileceği en büyük fayda, durumun süpervizörü otomatik olarak koyduğu o ikinci öznellik konumuna kendisini koymayı öğrenmek olacaktır (s. 253).

Bu, açıkça görülüyor ki hiçbir zaman tamamen başlanamayacak ideal bir konumdur, bu nedenle de süregiden süpervizyona ihtiyaç vardır.

36 Süpervizyon için seansların video kaydının kullanılması süpervizyona gölge düşürebilir çünkü videonun süpervizörler ve meslektaşlarımız üzerinde, onlara terapide *gerçekten* yaşanmakta olan kişinin gözleriyle gördükleri, örneğin beden dili, olduğu yönünde sahte bir izlenim vererek kimi zaman simgesel malzemeyi gölgeleyebilecek imgesel etkileri olur (bkz. 8. Bölüm).

bu işi yapmakta olduğunda bile doğrudur ve en deneyimli analistler için bile vakalarını düzenli olarak bir meslektaş grubuna (iki –ya da daha fazla– kişi tek kişiye yeğdir) sunmanın faydasını ve önemini ortaya koyar. En iyisi süpervizyonu, kişinin eğitiminin yalnızca kısacık birkaç yılı boyunca yaptığı bir şey olarak değil yaşam boyu sürecek bir çaba olarak görmektir.

Süpervizyon aldığım ve başkalarının çalışmalarına süpervizörlük yaptığım uzun yıllar içerisinde, süpervizyon sürecinin faydalarını deyim yerindeyse hem mikro hem de makro düzeyde görüp deneyimleyebildim. Mikro düzeyde çoğu zaman bir seansta simgesel düzeyde var olan bir şeyin, analistin notlarına dahil edilmiş olsa da analist tarafından duyulmadığını görürüz. Bir keresinde bir hasta, terapistinin söz konusu ibareyi benimle süpervizyonda tekrarlayana kadar bir dil sürçmesi olduğunu fark etmediği bir dil sürçmesi yapmıştı (hasta kendini, “az bulunur” türde bir adam olarak tanımlamak isterken onun yerine “az talep edilen” türde bir adam olarak tanım-lamıştı). Bir başka sefer, analist bir hastanın “insanların ondan yararlanmasına izin vermekten yorgun” düştüğü ifadesiyle aynı seans içerisinde anlattığı bir buzdolabının içerisinde yaşadığı rüya arasındaki bir hayli doğrudan simgesel bağlantıyı gözden kaçırmıştı. Üçüncü bir vakadaysa, normalde kastrasyon kaygısına iyi uyumlanmış bir terapistin duymadığı şey, bir hastanın tekrar tekrar “altımda bir şey yok” ve “bastonum yok” metaforunu kullanmasıydı, ki hasta burada belli ki “omurgasının/ dayanıklılığının” olmadığını aktarmak istiyordu.

Daha makro denebilecek bir düzeydeyse, analistin bana aktardığı bir rüyaya dayanarak bir vakayı kavramsallaştırmasının diyalektik bakımdan tersyüz edilmesini bir hayli kolaylıkla önerebildiğim bir vaka alıntılatabilirim. Analizan kendini kadın analiste defaatle yetersiz bir anneliğin kurbanı olarak sunmuştu ve analist analizanın sürekli ona annelik etmesi yönündeki taleplerinden dolayı kendini kımlatamadığını hissetmekteydi (analist ayrıca analizanın seanslar dışında onunla temas kurmak yönündeki taleplerine sınır koymakta da sorun yaşıyor gibi görünmekteydi). Analizan anlattığı bir rüyada kendini her biri ellerinde büyük bir bebek bezi yığını tutan birkaç kadının çevrelediği bir otobüste bulmuştu. Biraz tartıştıktan sonra, analiste meselenin belki de analizanın çocukken annesi tarafından ciddi biçimde ihmal edildiğini hissetmiş olması değil çok fazla bok/saçmalık içerdiğine inandığından *herhangi* bir anne için onunla başa çıkmanın çok zor olabileceği fikrini önerdim. Analist bunu vaka hakkındaki kendi düşünme biçiminin son derece faydalı bir şekilde tersine çevrilmesi olduğunu düşündü ve analistin analizanın türlü türlü taleplerinden en azından bazılarını teslim olmakta hissettiği baskının bir kısmını hafifletti.

Gerek bireysel konsültasyonda gerekse daha resmi sunumlarda süpervizörlerin ve meslektaşların, yürütmekte olduğum analizlerde naze bir yaklaşım edinmeme olanak anıyarak benim için benzer tersyüz edişlerde bulunmuşlardır. Bu, süpervizör ve meslektaşlarla yalnızca iyi gitmekte olan vakalar hakkında değil en zorlu ve sıkıntılı vakalar hakkında konuşmanın öneminin altını çizer. İyi giden vakalar başkalarına iyi bir iş çıkardığımızı ve bize hasta göndermelerini iletme çabamızda vitrine koymaya en meyllettiğimiz (hatta teşvik edildiğimiz) vakalardır.

Bazı durumlarda, süpervizyon verdiğim kişilerin bana aktardığı malzemeden analizanlarının söyleminden, her ne kadar bu söylemde başka ipliklerin de var olduğu görünür olsa da ve bu iplikler vakaya ilişkin bir hayli farklı bakış açıları ileri sürse de, olası tek bir ipliği (kavrayabildikleri tek ipliği ya da şahsi veya teorik bir nedenden ötürü en çok iç gıcıklayanını) izledikleri açıklık kazanır. İpliklerden birinin tükenmesi ve geçici bir çıkmaza yol açması durumunda, diğer iplikleri keşfetmenin vakti gelir.

Başka durumlardaysa, simgesel malzemenin, yani aileye, erken yaşam olaylarına, okul sürecine, ilk ilişkilere, rüyalara, fantezilere ve benzeri mevzulara ilişkin ayrıntıların azlığı nedeniyle, analistin analizanın günlük yaşam hakkındaki hikâyelerine ve mevcut güçlükler konusundaki yardım taleplerine saplanıp kaldığı açıklık kazanmıştır. Analizan analisti yalnızca şikâyetlerin dile getirildiği biri ya da sorunlarını çözebilecek bir uzman olarak görmekte ısrar etmiştir ve analist de analizanın seansları şikâyetlerle (muhtemelen analizanın yaşamının bilhassa korkunç olduğunu hissederrek) doldurmasına izin vermiş ya da yemi yutmuş (belki bir uzman olarak görülmek hoşuna gitmiştir) ve analizanı kendi sorunlarını açığa kavuşturmak için çalıştırmak yerine ona yanıtlar sunar olmuştur.

Sanıyorum ki çoğu analist süregiden süpervizyonun önemi konusunda benimle hemfikir olacaktır. Ancak Casement'ın (1991) "işsel süpervizör" (özellikle bkz. s. 30-32) adını verdiği, süpervizyonun etrafından dolanmanın bir yolunu sunan önerisi hakkında yorumda bulunmak istiyorum. Casement analistin vakalarla ilişkili olarak aldığı süpervizyon sürecinde, bir tür içselleştirilmiş süpervizör geliştirdiğini öne sürmüştür. Analist kendi sesinin yanı sıra süpervizörün sesini duyduğunu ve kendi görme biçiminin yanı sıra olup bitenleri süpervizörünün göreceği biçimde gördüğünü hayal eder. Casement, bu tür bir işsel süpervizör gelişiminin analistin aynı zamanda hem terapiye angaje olup hem de ondan uzaklaşabilmesine olanak tanıdığını düşünüyor gibidir. Analistteki bu bölünmeyi açıkça Sterba'nın (1934) analizanın "gözlemleyen benliği" ve "deneyimleyen benliği" arasında bulunduğunu öne sürdüğü bölünmeye benzetmektedir. 5. Bölüm'de böyle bir bölünmenin analizanı (buradaki durumda analisti) kendisini sanki başka biriymiş gibi gözlemlemeye ve itkileri sanki

ona yabancıymış gibi bunları denetlemeye teşvik ederek daha da yabancılaştırmaktan öteye gitmediğini belirtmiştim. Bu durum kimi zaman “serbest dalgalanan dik-katı bozabilecek bir kendi kendini gözleme meşguliyetine” yol açabilecek olsa da, Casement bizden analistteki bu yabancılaşmayı tekrarlamamızı ya da uzatmamızı ister (“terapistlerin daha sonra içsel süpervizör haline gelen şeyin ilk köklerini tesis etmeleri kendi hasta olma deneyimlerindedir,” s. 31). Analistler “[muhtemelen süpervizörlerinin onları izlediği gibi] hastanın yanı sıra kendilerini de izlemeyi öğrenirken” (s. 32) burada yerine getirilen bariz bir tür kendi kendini denetleme işlevi vardır. Ayrıca Casement süpervizörü süpervizyon alan kişiye bir analist olarak kendi stilini ve tarzını bulması için yardımcı olmak yerine onu kendi imgesinde biçimlendirmeye teşvik etmektedir; analiste kendi yolunu ve tarzını bulması için yardımcı olma yaklaşımı, Lacan’ın (1975b, s. 183) “Beni taklit etmeyin.” ibaresinde desteklediğinin açık bir şekilde görüldüğü yaklaşımdır.

Her ne kadar bir tarafta “deneyimleyen benlik” ve imgesel düzende kaybolmuş analist ve öte yanda da “gözlemleyen benlik”le simgesel düzende işlerlik gösteren analist arasında yüzeysel bir benzeşme olsa da, analistin mümkün mertebe yalnızca simgesel düzende işlev göstermek ve deneyimlemesiyle düşünmesi arasında bir bölünme oluşturmamak için elinden geleni ne denli yaptığını vurgulamak kanımca önemlidir. Şayet analist kendini düzenli olarak analizin mücadelesi, rekabet, baştan çıkarma ve saldırganlıktan müteşekkil imgesel düzeninde olup biteni deneyimler buluyorsa, kendini ne kadar gözlemlerse gözlemlesin (ki bu süpervizörün sesini tekrar tekrar kafasında oynatmasıdır; ve söz konusu bu ses bir yandan da analistin süpervizörün ne diyeceğini *hayal ettiği* şeyden ibarettir, süpervizörün vakanın gerçeklerini bilse gerçekten ne söyleyeceği değil) bunu yatıştırması mümkün olmayacaktır ve analistin tekrar bir analizden geçmesi gerekecektir.

Casement (1991) ayrıca Robert Fliess’in (1942) izinden giderek analistin zihinsel olarak analizin yerinde olduğunu hayal etmeye çalışıp (böylelikle “hasta olmanın nasıl hissettirebileceğini denetleyebilir,” s. 34) analizin yapılan yorumlara ve diğer müdahalelere tepkisinin ne olabileceğini tahmin etmeye çalıştığı “deneme özdeşleşmesi” adını verdiği şeyle aktarında ortaya çıkan çoğu zorlukla yeterince başa çıkabileceğine inanıyor gibi görünmektedir.³⁷ Casement bunun onu çoğu durumda “doğru” olmakla birlikte analizin tarafından sıradan, basmakalıp ya da öngörülebilir olarak algılanması muhtemel yorumlar yapmaktan alıkoyduğunu hissetmektedir (s. 33-34). “Deneme özdeşleşmesi”nin sınırlılıklarının bu kitabın daha önceki bölümlerinde

37 Casement, burada kendi fikrinin selefleri olarak Reik (1937) ve Money-Kryle’dan (1956) bahsetmiştir.

imgesel olana ilişkin yürüttüğüm tartışmada açıklık kazandığını umuyorum. İnsanlar birbirlerinden önemli ölçüde farklıdır ve akıl almaz ölçüde hayalperest ya da neredeyse hayatın her kesiminden insanla inanılmaz ölçüde geniş bir deneyime sahip değilseniz, bir başkası olmanın nasıl olduğunu gerçek anlamda hiçbir zaman hayyül edemeyiz. Ne söyleyeceğimiz ya da yapacağımızı kendimizi empatik bir şekilde bir başkasının yerine koyarak değil ötekinin dili ve geçmişiyle çalışarak belirleriz. Aksi takdirde büyük ihtimalle analizanın dünyayı nasıl hissedip deneyimlediğini başarılı bir şekilde hayal ettiğimizi düşünerek kendimizi kandırır ve analizanın dünyasının bu hayal edilmiş formülasyonuna körlemesine tutunuruz.

Son derece deneyimli analistler muhtemelen bir başkası olmanın nasıl olması gerektiğini hayal etmeyi deneyebilir ve aynı zamanda zihinlerini analizanın söylediği şeyin bu hayal edilen resme nasıl uymadığını iştecek denli açık tutabilirler ama bu tür analistlerin sayısı çok azdır. Her halükârda, bu türden deneyimli analistlerin bunu yapabilmelerinin (eğer gerçekten de yapabiliyorlarsa) nedeninin özellikle gelişmiş empati güçleri olmayıp *analizanın varoluşunun simgesel koordinatlarının özgüllüğünü* tanımaları ve bu koordinatların kendilerinininkilerden temelde farklı olduğunu kabul etmeleri sayesinde olduğunu öne süreceğim.

Analistin kendisine süpervizörlük etmesine yardımcı olacak bir şey varsa, o da vakanın kapsamlı bir formülasyonunu yazmasıdır; bunun yapılmasını kişinin başka biri tarafından süpervizyonu için bir başlangıç ya da hazırlık olarak salık veririm. Bu formülasyon şunları içermelidir: (1) analizanın erken dönem çocukluğunun ve daha sonraki tarihinin analistin bir araya getirebildiği kadarıyla kronolojik olarak düzenlenmiş hâli; (2) analizanın terapiye başlarken sunduğu sorun ve yürütülen çalışma sürecinde analizanı aslında terapiye başlamaya sevk etmiş görünen sorunlar; (3) o ana kadar yürütülmüş çalışmanın, analizanın geçmişi ve ilişkileri hususunda oluşturulmuş önemli bağlantılar ve bakış açısında ulaşılmış olabilecek tersyüz olmaların (örneğin analizan ilk başlarda ailesindeki bütün sorunlar için babasını suçlamış ve daha sonra babasının aslında bir kurban olduğu ve bunun yerine annesinin suçlanması gerektiği sonucuna varmıştır; hatta daha sonra buna ilişkin daha da incelikli bir resme ulaşmıştır) dahil olduğu temellerinin dile getirilmesi; (4) o vakte dek tartışılan bütün geçici ve daha kalıcı semptomlar ve bunların oluşumuna hangi bastırılmış malzemenin yol açtığına ilişkin hipotezlerle birlikte bunların olası anlamları; (5) analizanın anlatmış olduğu (her türden) fantezi ve bu fantezilerin temel bir fantezi benzeri bir şeyde analizanın Ötekine ilişkin en temel duruşunun ne olabileceğini ortaya koyabilecek şekilde bir araya gelişi ve (6) tanı (tanının açık olmadığı durumda, belli bir tanının ve bunun yanı sıra farklı bir tanının neden anlamlı olduğunun düşünüldüğünün nedenleri açıklanmalıdır).

Analist bir kez başkalarına, analizdeki kendi konumu ve analizde yaşadığı evvelki ve şu anki zorluklar da dahil olmak üzere vaka hakkında anlatmak istediği her şeyi sözcüklerle (yani simgesel vasıtasıyla) aktardığında ve vakaya ilişkin anlatısını başkaları için tutarlı ve anlaşılır kıldığında, geri dönmeli ve bilerek ya da bilmeyerek anlatısının dışında bıraktığı şeyleri aramalıdır. Çünkü birine bir şey hakkında net bir hikâye anlatmaya çalıştığımızda, (analizanlarımızın bize kendi yaşamlarına ilişkin hikâyeler anlattıklarında olduğu gibi) kaçınılmaz bir şekilde daha sonra elzem olduğu ortaya çıkabilecek bir şeyleri dışarıda bırakırız. Süpervizyon verdiğim analistlerle olan çalışmalarımda, çoğu zaman analistlerin kabaca bahsettiği (notlarında yer almayan ya da analist tarafından bahsi geçmesi amaçlanmayan, yalnızca sorduğum bir soruya ya da o an yaptığımız bir tartışmaya istinaden ortaya çıkan) ayrıntıların vakaya bambaşka bir çehre kazandıran ve vakayı üretken bir biçimde yeniden düşünmemize olanak tanıyan ayrıntılar olduğunu görüyorum. Benzer bir şekilde sunmak amacıyla kendi vakalarımı yazdığım, dipnotlara koyup durduğum, sözcük işleme dosyamın arkalarına ittirdiğim ya da bitmek bilmez kağıt öbeklerine yazdığım ayrıntıların çoğunlukla vakaya ilişkin en yeni içgörüyü sağladığını fark ederim. Ayrıca kendi vakalarım hakkında yazdıklarımın, eğer bunları yazmamın ardından birkaç hafta sonra daha fazla bakış açısı edinmek için tekrar okursam, son derece faydalandığımı görüyorum. Aradan böyle bir süre geçtikten sonra iyi, tutarlı bir hikâye inşa etme sürecinde o kadar kaybolmamış olmam ve hikâyeleri bir nebze sanki onları bir başkası okuyormuş gibi okuyabilirim.

Bu türden bir vaka formülasyonu faydalı olabilir zira bizden vakanın *simgesel koordinatlarını* başından sonuna kadar ve yeniden düşünüp bunları sözcüklere dökmemizi talep eder. Yazmış olduğumuz şeyin birdenbire, bu kendi sözcüklerimiz de olsa analizanın sözlerinin yazıya dökülmüş hali de olsa, birden fazla şekilde anlaşılabilirliğini fark ederiz ve şeyleri kağıt üzerinde ya da bilgisayar ekranında düzenleme gerçeğinin salt kendisi çoğu zaman başka türlü kurmamızın mümkün olmadığı bağlantılar kurmamıza olanak tanır (örneğin analizanın geçmişindeki iki önemli kişinin adlarının aynı olması ya da analizanın uyguladığı belli bir dini pratiğin yabancı isminin tıpatıp soyadı gibi yazılması). Bununla birlikte, bu tür bir vaka formülasyonu bireysel ya da grup süpervizyonu için bir girişten daha fazlası olarak görülmemelidir: Ancak başkaları bizim görmeye henüz hazır, muktedir ya da istekli olmadığımız şeyleri görmemize yardımcı olabilir.

Zamandaki belli bir anda bir vakaya ilişkin formülasyonumuz bir tür teori halini alır. Bu teori eşzamanlı olarak hem belli şeyleri görmemize olanak tanır hem de bizi diğer şeylere karşı körleştirir ve Kuhn'un (1962) bizlere öğrettiği üzere tutunup

ancak büyük güçlükle vazge ti imiz bir teoridir bu.³⁸ İlk ba larda mevcut hâkim teoriyle uy maz görünen veriyle kar  kar ya kaldıklarında (söz konusu veriyi insan eliyle oluşturulmuş bir veri olarak dikkate almamazlık etmediklerinde) değerli teorilerini tamamen bir kenara koymayıp bunun yerine bu teoriyi veriyi barındırabilmesi için orasından burasından  eki tiren biliminsanları gibi klinisyenler de ilk başta konuşmayı daha önce bahsi geçmemiş yaşam olayları, rüya ve fantezileri halihazırda mevcut kavramsal bir çerçeveye uydurmak için a ın çaba sarf etmeye meylederler. Bazı biliminsanlarının değerli teorilerinden vazgeçip yeni bir teori aramaya istekli olmaları ancak bunu telafi eden kar  konulmaz kanıtların a ırlı ıyla olur. Analistin böylesine a ırkanlı, inatçı, hantal bir mizaca sahip olması büyük ihtimalle en obsesyonel analizanlar dışında bütün analizanların dikkatinin dağılmasına yol açacak ve pek çok analizin harap olmasına sebebiyet verecektir. Analistin kendi analizi ve süregiden süpervizyonu, çalışmaya devam etmesiyle birlikte bu türden bir netice karşısındaki en iyi teminatlarımızdır.

Yansıtmalı  zde leme

Kendi bilin d ına açık olmayan yolunu çağırır.

Lacan (1973-1974, 11 Haziran 1974)

Günümüzde aktarıma ilişkin hiçbir tartışma, pek çok farklı inançtan gelen Lacancı olmayan psikanalistin çoğunlukla olumsuz kar ıaktarım atfettiği bir süreç olan “yanıtmalı  zde leme” tartı ılmadan tamamlanmış olmaz.

Analistler (daha önce belirttiğim üzere) analizanın tepkilerini doğrudan kendilerini ilgilendiren bir şey olarak görme eğiliminde oldukları müddetçe, kendilerini genellikle analizan hakkında olumsuz düşünceler düşünür ve olumsuz hisler beslerken bulurlar. Kendilerini hatalı bir şekilde analizanın   kesinin hedefi olarak

38 Psikozun bize   retti i üzere, teoriler bir yandan da kendi kendilerini onaylar. Patronumun  u veya bu nedenden   r  bana açık olduğunu (eroromanide olduğu gibi) i iti imde ya da bu sonuca vardığında, söylediği her şeyi bu ışık altında yorumlayacak ve olur da bana tutulmuş olduğunu inkâr edecek olursa onun bilmece gibi konu tu una, benimle oynadığına, elde etmesi zor kişiyi oynadığına ya da kendi en derin duygularının farkında olmadığına inanırım. Eğer benim a ı ımı aradığı sonucuna vardıysam (paranoyada olduğu gibi), söylediği her şeyi bu kanıya uygun, potansiyel olarak onun cephesinde kötü bir niyeti ima eder biçimde yorumlanmış. Analistin aktarım yorumları durumunda gördüğümüz üzere, patronumun dediği her şey benim ona olduğunu atfetti im kişiden gelen bir şey olarak i itilecektir. Lacan (2006, s. 428) buna “insan bilgisinin paranoyak ilkesi” demiştir (ayrıca bkz. s. 94, 96, 111 ve 180).

konumlandırıdıklarının ve kendilerini analizde farklı bir şekilde konumlandırmayı denemeleri gerektiğinin farkına varmak yerine, çoğu zaman, analistin güya analizanın deneyimliyor olacağı ancak deneyimlemek istemediği (bunu “analiste” yansıtmıştır) ya da analizanın hissetmeyi reddettiğini hissettiği, analizan tarafından güya bölünmüş olan o duyguyu deneyimlediği bir durum olan “yansıtıcı özdeşleşme” deneyimlediklerine inanmaya teşvik edilirler. (Birazdan göreceğimiz üzere bu açıklama bir hayli basite indirgenmiştir ancak ilk etapdaki amaçların için gayet yeterli olacaktır.) Bu bakış açısından analistin karşıaktarımsal duyguları onun şahsi özelliklerini ya da terapideki salıhsız duruşunu değil Paula Heimann’ın (1950, s. 83) belirttiği gibi analizana ilişkin güya “nesnel” bir şeyi yansıtır: “Analistin karşıaktarımı analitik ilişkinin ayrılmaz bir parçası olmakla kalmaz, bu karşıaktarım hastanın *yaratımı*, hastanın kişiliğinin parçasıdır.”

Burada farkına varmamız gereken ilk şey, analistlerin kendilerini analizana istinden yanlıs konumlandırmaya teşvik edilmeleri yerine, analizanın bile farkında olmadığı bir şeye karşı *nazıkçe duyarlı hale geldiklerini* düşünmeye teşvik edilmeleridir. Belki de analistin analizana olumsuz tepkisinin bu nedenle sihirli bir biçimde bir erdeme dönüştürülmesi gerçeği hususuna şüpheyile yaklaşmalıyız; burada durumun diyalektik biçimde tersyüz edilişi analizanın faydasına değil görünen o ki analist vicdanını rahatlatılabilsin diye gerçekleştirilir. Başka hiçbir şey değilse bile analistin burada zor durumdan bu denli enikonu kurtulması gerçeğinin ta kendisi, *hırçnılığının ilahi hassasiyete dönüşmüş olması*, bizleri temkinli kılmalıdır. Değersiz bir şeyin, yani analistin allak bullak karşıaktarımsal duyguları ve öfkesinin posasının, simya benzeri bir süreçle değerli bir şeye (simyacının altınına) dönüşmesi bu kavramın popülerliğini bir nebze açıklayabilir.

Analistlerin karşıaktarımı aktarıma dönüştüren, yani sorumluluğu analiste değil de analizana yükleyen bir kavramı benimsediklerini gördüğümüzde aklınıza Lacan’ın (2006, s. 595) “analizde, analistin kendisi dışında başka bir direnç yoktur” yorumunu getirebiliriz. Lacan’ın kendisinin yaptığı üzere psikanalitik teoriyi psikanalizin tarihini analiz etmek için kullanarak, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra karşıaktarıma dair giderek artan büyülenmenin ve karşıaktarımın psikanalitik teoride günahlarından arındırılmasının pekâlâ da analistlerin psikanalitik sürecin kendisine yönelik direncini yansıtabiliyor olabileceği hipotezini düşünmemiz gerektiğini öneceğim. Göreceğimiz üzere, bu kesinlikle imgesel olanın simgesel olana kıyasla ayrıcalıklı kılınmasını yansıtıyor.

Yansıtma Özdeşleşme Kavramının Tarihsel Gelişimi

Dili, aslında söylenenin çok daha ötesine geçen bir şekilde kullanırız.

Lacan (2005b, s. 41)

Yansıtma özdeşleşme son derece karmaşık bir kavramdır ve farklı yazarlarca farklı biçimlerde kullanılır.³⁹ Psikanalitik kavramların tarihinde sıklıkla yaşandığı üzere, bu terim de artık kontrol edilemeyecek duruma gelmiştir. Analistler bu terime, terimi türetmiş olan Melanie Klein'in aslen amaçlamadığı anlamlar atfetmektedirler.

Klein (1946/1952) "yansıtma özdeşleşme" terimi altında gruplandığı süreçleri aşağıdaki biçimde açıklamıştır:

Yansıtma temelde bebeğin anneye zarar verme ya da kontrol etme itkisinden ortaya çıktığında, bebek annenin zulmedici olduğunu hissederek. Psikotik bozukluklarda, bir nesnenin benliğinin nefret edilen kısımlarıyla bu özdeşleşmesi başka insanlara yöneltilen nefretin yoğunluğuna katkıda bulunur (s. 300-301).

Makalesi bağlamında Klein'in bebek ya da psikotik yetişkinin kendi saldırganlığını, örneğin (kendisinin "nefret edilen kısımları"ndan birini) kendisi yerine öteki kişiyi saldırganla "özdeşleştirerek" anneye ya da başka birine atfettiğini kastettiği son derece açık görünür. Bebek ya da psikotik yetişkin böylece vicdanı rahat bir şekilde kendisi yerine diğer kişiden nefret edebilir zira nefreti yalnızca ötekinin halihazırındaki saldırganlığına bir tepkidir.

Aslında bu formülasyonda yeni hiçbir şey yoktur: Bu, kişinin kendi düşünce ya da duygulanımlarını bir başkasına yansıttığı klasik bir durumdur⁴⁰ ve yeni olan tek şey *yansıtma özdeşleşme* teriminin kendisidir. Çocuğun zihinsel olarak anneye

³⁹ Joseph Sandler'in (1987) uyardığı üzere:

[Yansıtma özdeşleşme] Kleinci olmayan bir bakış açısından tartışması güç olan bir fikirdir. Bunun nedeni kısmen kavramı kullananların bundan sanki basit bir mekanizma gibi bahsetme eğiliminde olmasıdır, halbuki yansıtma özdeşleşmenin anlamı (psikanalizdeki başka pek çok kavram gibi) bağlama göre değişir. Bu kavram bunun bir sonucu olarak bir ölçüde gizemli bir hava edinmiştir ve talihsizce kimi zaman ya tamamen göz ardı edilir ya da ancak "içeriden özel bilgi" olduğu takdirde anlaşılabilirdiği düşünülür (s. 14).

Ne var ki Ogden (1979), bu kavramı onu Kleinci metapsikolojik önkabullerinden azade kılan bir şekilde formüle etmeye kalkışmıştır.

⁴⁰ Örneğin bkz. Freud'un (1911a/1958) paranoyaya ilişkin ünlü yorumları:

Paranoyadaki semptom oluşumu mekanizması iç algıların –duyguların– yerine dış algıların geçmesini gerektirir. Sonuç olarak "Ondan nefret ediyorum," önermesi diğerine *yansıtma*

atfettiği şey kelimenin tam anlamıyla ya da maddi olarak annenin kendisine gitmemiş ya da herhangi bir şekilde bir kişi olarak anneyi işgal etmemiştir; bu şey basitçe çocuğun anneye dair görüşünün (ya da temsiline veya fantezisinin) bir parçası haline gelmiştir. ⁴¹ Burada Klein'in bu türden yansımaları yapan yetişkin hastaları nevrotiklerle değil *psikotiklerle* ilişkilendirdiğini not ediniz.

Heinrich Racker (1968) 1958'de yaptığı bir sunumda daha ötede bir şeye atıfta bulunmak için Klein'in terimini kullanmıştır. Racker'a göre hasta analiste bir şeyler yansıtır ve analist de karşılık olarak hastanın yansımasıyla özdeşleşir. (Burada bir ölçüde izinden gittiğim Joseph Sandler'ın, 1987, *yansıtma özdeşleşme* teriminin tarihine

vasıtasıyla başka bir ifadeye dönüşmüş olur: "*Benden nefret ediyor* (bana zulmediyor), bu da ondan nefret etmemi meşrulaştıracaktır" (s. 63).

Ogden'e göre (1979, s. 358) Klein'in anlatısında halihazırda yeni bir şey vardır: "Öncelikle kişinin bir parçasını bir başkasına yansıtma fantezisi ve bu parçanın kişiyi içeriden ele geçirmesi"; ikinci olarak, Ogden burada Schafer'in izinden gittiğini söylemiştir (kişisel iletişim), "yansıtma yapan kişi, kendinin bir yönünü yansıtmış olduğu kişiyle 'uyum içinde' hisseder."

41 Bu, Klein'in "içe-atmacı özdeşleşme" dediği, çocuğun kendisine ilk olarak annede görülmüş bazı özellikleri atfettiği (ya da kendisini bu özelliklere sahip olarak gördüğü) sürece ilişkin anlatısında açıktır. Burada çocuk kendisini bu özelliklere sahip *olarak düşünür* ancak diğer insanlar ille de onun bu özelliklere sahip olduğunu düşünmez.

Ayrıca Klein'in "benliğin bölünmüş kısımları da anneye yansıtılır ya da benim alandıracağım üzere annenin içine yansıtılır," yazdıktan sonra sunduğu dipnotta da açıktır. Söz konusu dipnot şöyledir:

Bu türden ilkel süreçlerin tanımlanmasında ciddi bir engel söz konusudur, zira bu fanteziler bebeğin henüz sözcüklerle düşünmeye başlamadığı bir zamanda ortaya çıkar. Örneğin bu bağlamda "bir başka kişinin içine yansıtma" ifadesini kullanıyorum çünkü bu bana *erif* etmeye çalıştığım bilinçdışı süreci aktarmanın tek yolu gibi görünüyor (s. 300).

Klein burada da metnin başka yerinde olduğu gibi, çocuğun bir başkasının içine bir şeyler koyma *fantezilerine* atıfta bulunduğunu açıklığa kavuşturmuştur. Söz konusu şeyin bir tür bağımsız varoluş kazanabileceğini, öteki kişiye gerçekten bir şeylerin konulduğunu ileri sürmemektedir. Klein ayrıca özdeşleşme üzerine diğer temel makalesinde de bunu ileri sürmemektedir (Klein, 1955, özellikle bkz. s. 311-312).

Phyllis Grosskurth (1987, s. 449) matrak bir nihai doğrulama mahiyetinde, Klein "Hastaya kafa karışıklığını bana yansıttığı yorumunu yaptım," demiş olan Sonny Davidson adlı genç bir analistin süpervizörlüğünü yaparken bu analiste karşılık olarak, "Hayır, öyle değil, *sizin* kafanız karışık!" dediğini aktarmıştır.

Grosskurth (1987, s. 449) sözlerine şu şekilde devam etmiştir: "Klein özellikle de gelişmekte olduğunu gördüğü karşıaktarım 'biçimi' için endişeliydi. Şayet bir analist adayı bir hastanın onu nasıl öfkeliendirdiği ya da kafasını karıştırdığından çok fazla bahsetmeye meylediyorsa, kısa ve öz bir biçimde şöyle derdi: 'Bakın, bunu analistinize anlatın. Ben gerçekten hastanız hakkında bir şeyler bilmek istiyorum.'"

ilişkin izahın, kavramın gelişiminde bunu 2. aşama olarak görmektedir.⁴²) Racker'a göre (1968, s. 134), olayların normal akışında analist analizi anlamak için onunla özdeşleşir; aslına bakılırsa, "kişiliğinin her bir parçasını hastada buna tekabül eden psikolojik parçayla" özdeşleştirir: "idini hastanın idiyle," egosunu hastanın egosuyla ve süperegösünü hastanın süperegösüyle. Racker, bu "uyumlu (ya da benzeş) özdeşleşmelerin," "anlamanın temeli" olduğunu ileri sürmüştür. Şayet analist hastayla her düzeyde özdeşleşmiyorsa, hastayı anlamakta başarısız olacaktır. Ne var ki analist bunun yerine hastanın benlik/ego düzeyinde "onun içsel nesneleriyle, örneğin süperegösüyle" (mesela hastanın içselleştirilmiş cezalandırıcı ebeveyn figürüyle) özellikle de bu türden "içsel nesneler" hasta tarafından analiste yansıtıldıklarında özdeşleşir. Racker bunu "tamamlayıcı özdeşleşme" olarak adlandırmıştır. Tamamlayıcı özdeşleşmeler, analistin hastayla uyumlu bir şekilde tamamen özdeşleşmekte başarısız olduğunu belirtir çünkü analist bu özdeşleşmelerde hastanın olduğu şeyle değil hastanın yansıttığı şeyle, hastanın ona oymuş gibi muamele ettiği türdeki nesneyle özdeşleşir (s. 135). Racker'in belirttiği üzere:

Hastanın savunma mekanizması [yansıtımlı özdeşleşme] çoğunlukla gerçekten de amacına ulaşır, bizim durumumuzda bu amaç analisti suçlu hissettirmektir. Ve yalnızca (kimisi zaman söylenildiği gibi) "hastanın analistin kendisini suçlu hissetmesini beklediğini" ya da "analistin üzgün ve depresif olması gerektiğini" ima etmez. Analistin hastanın özdeşleştiği nesneyle özdeşleşmesi, tekrarlıyorum, normal karşıaktarım sürecidir (s. 66).

- 42 Ogden (1979) Bion gibi başka analistlerin de bu kavramı Racker'la aynı zaman diliminde genişlettiğini belirtmiştir, ki Ogden, Racker'den kavramın gelişimine ilişkin 1979'daki anlatısında bahsetmez. Ogden'in (1979, 1982) yansıtımlı özdeşleşme hakkındaki kapsamlı tartışmalarında yansıtımlı özdeşleşmeyi Sandler'dan farklı bir şekilde parçalara ayırdığını not ediniz. İlk adımda, "kişinin bir parçasını bir başkasına yansıtma fantezisi ve bu parçanın kişiyi içeriden ele geçirmesi" vardır (Ogden, 1979, s. 358). Ogden bu adımı, tabiri caizse, su katılmamış yansıtımdan, kişinin kendisinin bir parçasını yansıtma fantezisi kurduğu kişiyle "uyum içinde" hissetmeye devam ettiğini halbuki yansıtımda kişinin dar manada söz konusu kişiden uzak hissettiğini ileri sürerek ayırt etmiştir. İkinci adımda, "yansıtmanın alıcısının, yansıtıma uygun şekilde düşünme, hissetme ve davranma baskısını deneyimleyeceği bir şekilde kişilerarası etkileşimde uygulanan bir baskı vardır" (s. 358). Üçüncü adımda yansıtılmış duygular, alıcı (anne ya da analist) tarafından "psikolojik olarak işlenir"; bu kişilerin "söz konusu duygularla onları yansıtan kişinin başa çıktığından farklı bir biçimde" başa çıkacağı umulur. Bu noktada (dördüncü adım), bu duygular yansıtılan kişi tarafından tekrar içselleştirilebilir. Ogden'in anlatısı epey açık ve kapsamlı olmakla birlikte mantıksız varsayımlarla doludur ancak yine de Ogden (1982, s. 148) "terapistin bütün zihinsel etkinliği ya da duygudurumları hastanın içsel durumunu yansıtmaz," itirafında bulunmuştur. Bu itirafa rağmen yansıtımlı özdeşleşme deneyimine ilişkin anlatıların bir hayli aşındır. Bir noktada terapist "bedeni ve konuşmasının bir ölçüde hasta tarafından işgal edilip bunların kontrolünün elinden alındığını hissetmiştir" (s. 151).

Racker'in uyumlu özdeşleşmelerinin analistin hastasını anlaması için gerekli olduğu fikri ister kabul edilsin ister edilmesin, ki bu benim 1. Bölüm'de uzun uzadıya eleştirmiş olduğum bir fikirdir, en azından Racker'in anlatısında analist ister hastanın kendisiyle özdeşleşsin (buna "empatik özdeşleşme" diyebiliriz) ya da hastanın ona yansıttığı şeyle özdeşleşsin ("yansıtımlı özdeşleşme") analistin özne olarak işin içine dahil olmasının söz konusu olduğu en azından görünürdür. Başka bir ifadeyle bu, analistin herhangi bir katkısı olmadan gerçekleşen otomatik ya da tamamen nesnel bir süreç değilmiş gibi görünmektedir. Aslına bakılırsa Racker'in yorumu analistin başarısızlığını ifade etmektedir: (Her ne kadar Racker buna "normal karşılaştırm süreci" olarak atıfta bulunsun da) büyük ihtimalle gerçekleşmesine gerek olmayan ya da çok nadiren gerçekleşmesi mümkün olan bir başarısızlığı ifade eder.

Sandler (1987) yansıtımlı özdeşleşme kavramının gelişimindeki üçüncü aşamanın, Sandler'ın gözünde bu noktada Racker'in bir adım önünde olan Wilfred Bion'dan geldiğini belirtmiştir. Bion (1962) analisti özdeşleşmede uyumlu ya da tamamlayıcı bir biçimde rol oynayan bir figür olarak görmek yerine, analistin özneliliğinin bir şekilde müdahil olduğunu ileri sürerek, analisti (özmeden ziyade) bir tür nesne, analizanın basitçe ne isterse içine koyduğu bir "kapsayıcı" olarak tanımlamıştır; analist burada analizanın yansıtımlarının bir kısmını ya da tümünü kabul etmekte ya da reddetmekte bir rol oynamaz (Ogden, 1982, s. 161, analisti "istenmeyen parçaların atılabileceği bir kap" olarak adlandırmıştır).⁴³ Bu yeniden kavramsallaştırmanın

43 Hastanın "duygularını bir başkasına yerleştirmesinin" en azından görünürdeki nedenlerinden biri, hastanın bu duygulardan ölümüne korkması ve bu duygulan hissetmenin güvenli olup olmadığını görmek için evvela bir başka kişinin bunları hissetmesini sağlamak zorunluluğunu hissetmesidir; örneğin bkz. Casement (1991, s. 71) ve Bion (1959, s. 312-313). Her ne kadar analizanın kendisinin bir yönünü analist bunu reddetmediğinde nasıl daha rahat kabul edebileceğini anlasam da, analistin tam olarak onun hissetmekten korktuğu şeyi hissetmeye sevk edilip dolayısıyla bunu "hissetmenin güvenli olduğunu" nasıl olup da doğrulayabileceğini bilemiyorum. Bu bana epey gizemli geliyor.

Bion'un yansıtımlı özdeşleşmeden daima "hastanın fantezisi"nden daha fazlasını içeren bir şey olarak bahsetmediğini not ediniz (örneğin bkz. Bion, 1957, s. 268). Ayrıca Bion'un kendi yansıtımlı özdeşleşme kavramının Melanie Klein'in bahsi geçen makalesine yeni bir anlam getirdiğini de not etmekte fayda var. Bion (1957), Klein'in yansıtımlı özdeşleşmeye ilişkin kısa tartışması hakkında şöyle yazmıştır:

Hasta bu mekanizma vasıtasıyla kişiliğinin bir parçasını böler ve onu kimi zaman bölünmüş olduğu psişeden –aynı derecede fakirleşmiş– ayırarak bir zulmedici olarak kurulmuş olan nesneye yansıtır (s. 266).

Bion'un burada hastayı yalnızca "kişiliğinin" o bölünmüş parçasını, onu yansıttığı şey ya da kişide kurulmuş olarak mı yoksa bunu gerçekten de yaşanmış bir şey olarak mı gördüğü hâlâ sorgulamaya açıktır.

sonucu analisti denklemden çıkarmaktır, bir bakıma analistin herhangi bir şekilde hissetmekte ve deneyimlemekte olduğu şey için suçlanamayacağı ya da bundan sorumlu tutulamayacağı ileri sürülmüş olur. Analistin “karşıaktarımsal duygulan” aslında hiç de karşıaktarımsal değildir çünkü doğrudan ve bir nevi *dolaylımsız* bir şekilde analizanın aktarımına tekabül ederler.⁴⁴

Klein 1940’larda belli yansıtma ve içe atma süreçlerinin yalnızca psikozlarda değil ağır nevrozlarda dahi görülebileceğini halihazırda ortaya koymuşken, Racker ve Bion’un yansıtmalı özdeşleşmenin bütün hastalarda gerçekleştiğini iddia ederek durumu bulanıklaştırmış olduklarını not edin. Klein (1957, s. 69) bu türden kafa karışıklığı hallerinin –yansıtma ve içe atma süreçlerinin– normalde “depresif konum” adını verdiği şeyin derinlemesine çalışılmasıyla ortadan kaybolduğunu belirtmiştir.

Burada bana eğlenceli gelen şey ve benzer bir şekilde Lacan’ın sıkça tekrarlanan “cinsel ilişki diye bir şey yoktur” ifadesine aşına olanlara da eğlenceli gelebilecek bir şey, Bion’un (1962, s. 90) “kapsayıcı temsil eden soyutlama” için tipik kadın işaretini (altından bir haç çıkan bir yuvarlak) ve “kapsanan” için de tipik erkek işaretini (üst tarafından bir ok çıkan bir yuvarlak) kullanmış olmasıdır. Başka bir deyişle, Bion kapsayan ile kapsanan, analist ve analiste yansıtılan arasında cinsiyetler arasındaki bir tür doğrudan, dolaylımsız ilişkiye (aslına bakılırsa bir tür “halihazırda mevcut olan bir uyum”) benzeyen doğrudan bir ilişki olabileceği olasılığına inanıyor gibi görünmektedir.

44 Sandler’in söylediğine göre Bion’a (1959) ilişkin anlatısını dayandırdığı makalesinin dikkatli bir okuması bu anlatının yalnızca bir kısmını doğrular, zira Bion (s. 313) hem annelerin hem de analistlerin onlara tahammül edemedikleri için “giriş izni vermeyerek” kimi zaman “[çocuğun] ya da hastanın yansıtmalı özdeşleşmelerini içe atmak” başansız olduklarını açıklığa kavuşturmuştur; bu da öznel bir etkenin sürdüğünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte temel nokta aynı kalır: Bion bazı hastaların kişiliklerinin parçalarını analistlere “dayatmaya” uğraştığını ve analistin de anne gibi onların duygulan için “bir hazne işlevi görmesi” gerektiğini katıyetle ileri sürmüştür. “Bu duygulan içe atmadaki başarısızlık sonucunda dış nesne doğası gereği” hastalara “düşmanca görünür” (s. 314). Bion’un bütün karşıaktarımsal duygulanın hastaların bu türden yansıtılma nedeniyle ortaya çıktığını düşünüp düşünmediği benim için açık değil.

Winnicott’un (1949, s. 70) “nesnel karşıaktarım” ve “hastadan nesnel bir biçimde nefret etme” kavramları tamamen aynı şekilde işlev göstermezler ancak kanımca acemiler, hatta deneyimli analistler için dahi aynı derecede zararlıdır. “Gerçekliği” kendi fantezilerimizin lensinden gördüğümüz müddetçe psikolojik alanda “nesnel gözlem” diye bir şeyin olduğuna inanmıyorum, ayrıca analistin pratikte hasta için kendi hassasiyetleri nedeniyle duyduğu sevgi ve nefret arasında ve “nesnel gözleme dayalı olarak hastanın gerçek kişiliği ve davranışlarına tepki olarak duyduğu sevgi ve nefret arasında” tamamen bir ayrım yapamayacağına inanıyorum (s. 70). Psikanalizde erişmeyi umabileceğimiz tek nesnellik biçimi simgesel malzemeye, analizanın konuşması ve bu konuşmanın bize sağladığı simgesel koordinatlara, dayalıdır. Bunlar ne de olsa vakalarımızı diğer analistlerle tartışmamızı olanaklı kılan ve onların bu vakalara ilişkin bizimkilerden farklı olabilecek kendi görüşlerini oluşturmalarına olanak tanıyan şeylerdir. Bunların potansiyel geçerliliği vakanın simgesel malzemesini ne kadar açıkladıklarına dayanır.

Depresif konum normalde yaşamın ilk yılının ikinci yarısında ve ikinci yılın başında gelişmiştir ve “yansıtımlı özdeşleşme” kayda değer bir “azalmaya” yol açar. Racker, Bion ve onların ardından gelen pek çok analist bu kavramı neredeyse bütün yaş ve tanıdaki analizanlar için genişletmiştir.

Yansıtımlı Özdeşleşme Kavramının Eleştirisi

İnsanlardaki duyguların ifadesinin her biçiminin alışlagelmiş bir niteliği vardır. Duyguların varsayılan dışavurumcu kendiliğindenliği incelendiğinde yalnızca sorunlu olmakla kalmayıp bir hayli değişken de olduğunun ortaya çıktığını bilmek için Freudcu olmaya gerek yoktur. Belli bir dilin konuşulduğu bir bölgede bir duyguyu anlamlandıran şey, bir başka bölgede tamamen farklı bir dışavurumsal değere sahip olabilir.

Lacan (1998b, s. 429)

Analistlerin çoğu zaman analizanlarının düşünce ve duygularına ilişkin bildikleri ya da şüphelendikleri her şeyin onlar tarafından bir şekilde yorumlandığı ya da işlendiğini kabul ettiklerini not edin. Deyim yerindeyse bunlar “ham veri” değildir. Pek çok klinisyenin psikanalitik çalışmanın tek ve en önemli vasıtası olarak gördüğü analizanın konuşmasının, anlaşılması veya bu konuşmayla çalışılması için yorumlanması gerekir.⁴⁵ Benzer bir şekilde, 8. Bölüm’de ileri sürdüğüm üzere sözde beden dili bile pek çok insanın düşündüğü biçimde şeffaf, evrensel ya da aşikâr değildir. En azından toplumsal ve kültürel çevre ve arka plan göz önünde bulundurulmaksızın herkes için aynı anlama gelmez. Beden dili analistin “okumaya” çalışabileceği, yani yorumlamaya çalışabileceği demek istiyoruz, bir şeydir ancak analistin analizanın beden dilinin ne anlama geldiğini bildiğinden emin olmasının tek yolu analizandan bunun hakkında konuşmasını istemektir ki bu da bizi tekrar konuşmaya götürür. Analizanın eylemleri de bize analizanın düşünceleri ve hisleri hakkında bir şeyler söyler ama bunların da yorumlanması gerekir çünkü en azından kısmen gerçekleştikleri belirli anda analizde neler olup bittiğine bağlı olduklarından terapinin başlarında ille de terapinin ilerleyen kısımlarında taşıdıkları anlamı taşımazlar. Keza belli bir eylem de farklı analizanlar için aynı anlama gelmek zorunda değildir.

Bunların hiçbiri, yani analizanın konuşması, beden dili ya da eylemleri, analist tarafından şeffaf biçimde kolayca anlaşılır. Her birinin toplumsal, kültürel ve siyasi bir bağlamda değerlendirilmesi gerektiği gibi ayrıca analizde o vakte dek yaşanmış

⁴⁵ Robert Heinlein’in *Stranger in a Strange Land*’deki (1961/1968) terimini kullanmak gerekirse, doğrudan “bütün benliğimizle kavranmaz.”

olan her şey bağlamında da değerlendirilmeleri gerekir. Bu da demek oluyor ki analist bütün bu bağlamları yorumlayan kişi olarak ve analizin ~~anahine~~ açıkça müdahil olduğu müddetçe, daima ve kaçınılmaz bir şekilde denklemin bir parçasıdır. Ne kadar uğraşsa da analist şeffaf bir ortam (güya ruhları yönlendiren ve masaları döndüren bir medyum gibi), duruma hiçbir katkısı olmayan saf ve basit bir alet, kendi nevroz ve güvensizliklerinin analizde hiç rol oynamadığı düşünülen biri değildir. Analist kendini simgesel bir konuma yerleştirmekte becerikli olduğunda dahi imgesel müdahaleyi hiçbir zaman tamamen ortadan kaldıramaz.

Ancak 1960'lardan beri kullanılan yansıtma özdeşleşme kavramıyla, analistin analizan için olup bitmekte olanlara doğrudan bir şekilde erişebileceği ileri sürülmektedir. Analistin burada güya edindiği bilgi, iyi gelişmiş bir sezgi duygusunun ya da yıllar boyunca edinilen üstün bir hassasiyetin sağlayabileceğinden öteye gitmektedir: Analistin burada analizanın zihni ve tutkularıyla bir tür Vulcan zihin-karışımı (Dr. Spock'un *Star Trek*'te bir başka galaksiden gelmiş bir kişiye ya da yaratığa dokunarak icra ettiği türden bir zihin-karışımı) içindeymiş gibi doğrudan temas içerisinde olduğu ileri sürülür. Bu tür güçler bana gerçekten inanılmaz geliyor. Yansıtma özdeşleşmeye ilişkin önde gelen ve yaygın düşünme biçimlerinin en azından birinde, analistin analizanın düşünmekte ya da hissetmekte olduğu şeyle değil de analizanın düşünmediği ya da hissetmediği şeyle temas halinde olduğunu göz önünde bulunduracak olursak bu güçlere inanmak daha da güçleşir.

Bunu literatürdeki bazı örnekler aracılığıyla tartışacağım ama öncelikle pek çok analizanın bu türden bir zihin-karışımını en hafif deyişle bir hayli ürkütücü bulacağını söylememe izin verin. Aslına bakılırsa, analizanlar kendi düşünce ve duygularını yüksek sesle dile getirmeyi genellikle korkutucu bulur ve bu düşünce ve duyguları analistlerine zamanla daha çok güvendiklerinde terapi içinde azar azar ifade etmeye isteklidirler. Aslında kimi zaman analistin bu düşünce ve duyguları başta bilmemesine ve bunları şayet irdelemeye ya da analistin bunları irdelemesine hazır değillerse, bunları analistten esirgemeye sınırlar. Winnicott'un (1960/1965b) belirttiği üzere:

Analistin, hastanın ipuçları verdiği durumlar dışında yanıtları *bilmemesi* önemlidir. Analist ipuçlarını bir araya getirir ve yorum yapar; hastalar çoğunlukla ipuçları vermekte başarısız olur ve böylelikle analistin hiçbir şey yapamadığından emin olurlar. Analistin gücüne ilişkin bu sınırlılık, biriken ve yorumu gerekçelendiren malzemeyi sağlayan hastanın ipuçları ve bilinçdışı işbirliğine dayanan yorumun temsil ettiği analistin gücü nasıl önemliyse hasta için aynı öyle önemlidir (s. 50-51).

Küçük çocuklar kimi zaman onlar söylemeden ebeveynlerinin bütün düşüncelerini bildiklerine inanırlar (örneğin bkz. Freud, 1909/1955, s. 164) ancak yetişkinler çoğunlukla diğer insanların düşünce ve duygularını kendileri ne zaman isterse bilmelerine izin verebilecekleri ve geri kalan zamanda en azından belli bir ölçüde bunları saklayabilecekleri gerçeğinde teselli bulur. Her ne kadar çoğumuz kimi zaman diğer insanlarla bu türden dolayimsız bir bağ sahibi olmayı arzulasak da, buna sahip olduğuna inanan genellikle yalnızca psikotiklerdir.

Kimi zaman, özellikle de uzun yıllardır çalışmakta olduğum analizanlarla seansa olduğumda bir şey söylerim ve analizanlar bunun tam da zihinlerinden geçmekte olan şey olduğu karşılığını verir. Bunu nasıl bilmiş olabilirim? Bu tabii ki aklıma bağlamın bütünlüğüne dayanarak gelmiş bir şeydir: Analizanın o günkü söylemi, geçmişte bana söyledikleri şeylerin toplamı, daha geniş toplumsal ve kültürel bağlam, analizanlara konuştukları dilin içinde erişilebilir olan ifade ve formülasyonlara dayanarak aklıma gelmiş bir şeydir. Başka bir deyişle, esasen onların şeyler hakkında nasıl düşünüp hissettiklerine dair çok fazla hususu bilmenin ve ana dillerini çok iyi bilmenin bir sonucudur. Örneğin bu türden bir “zihin okuma” benim için ikinci dil olan Fransızca anadili olan analizanlarımla daha az yaşanmaktadır. Dile ilişkin bilgim ne kadar kapsamlı olursa olsun, muhtemelen analizanlarımla aklıma gelebilecek ifade çeşitliliği elimin altında değildir.⁴⁶ Düşüncelerine olan bütün erişimim onların konuşma, jest ve eylemlerini (bilinçli ya da bilinçdışı, entelektüel ya da içgüdüsel biçimde) yorumlamamla dolayınlanır. Üstelik yorumum ister istemez benim bütün arka planımla, yani yetişkinliğe biçimim, eğitimim ve birbirimizle konuştuğumuz dile ilişkin bilgimle dolayınlanır. Örneğin eğer analizanlarımla inançlarının temelleri konusunda en azından bir nebze bilgi edinmediysem analizanların yaptığı belli dini göndermeleri idrak edemem; en iyi durumda anlamadığım bir şeyi sorabilirim ama bir gönderme yapıldığının bile farkına varamayabilirim çünkü amaçlanan anlamı anladığımı düşünürüm, halbuki gerçekte amaçlanan birden fazla anlam düzeyi vardır.

46 İnsan tabii ki ana dilinde erişilebilir olan bütün sözcük ve ifadeleri de hiçbir zaman bilemez çünkü bunlar sayısı çok fazladır (İngilizce için tahminler ayrı ayrı sözcük ve ifadelerin 450.000 ve 1.000.000 arasında değiştiğini göstermektedir). Kişinin aşına olduğu ifadeler yelpazesi büyük oranda hangi ülkede ve bu ülkenin hangi bölgesinde yetiştirilmiş olduğuna, başka bölge ve ülkelerden insanlara aşinalığına, okumasına vesaire bağlıdır. Süpervizyon verdiğim kişilerden bazıları çalışmalarının başlarında, hasta onların daha önce hiç karşılaşmadığı sözcük ya da ifadeler kullandığında hastanın yeni terimler kullanmakta olduğunu düşünmeye meyleder. Bu sözcük ve ifadeler analistin içerisinde büyümemiş olduğu (lehçeler ve değişken dilbilgisi) belli bir bölgeye ya da altkültüre özgü olabilir; aşına olmadıkları bir alanın jargonu olabilir, belli bir nesilden ya da eğitimden geçmiş kişilerin iyi bildikleri şarkılardan, şiirlerden, romanlardan, televizyon programlarından ya da filmlerden olabilir.

Başka çevirmenlerin çalışmalarını gözden geçirmem istendiğinde hep şöyle bir şeyle karşılaşırım: Çevirmenler çoğu zaman bir şeyin deyimisel bir ifade olduğunu ve düz anlamından çok farklı bir anlamı olduğundan dolayı sözlüğe bakılması gerektiğini dahi fark etmezler. Bunu yapmak yerine, her ne kadar yazarın amaçladığı anlam bu olmasa da söz konusu ifadenin halihazırda kestirilebilir bir anlamı olduğundan bunu gördüğü gibi alırlar. Bu durum kişinin bir bütün olarak kültürel ve eğitim arka planının bir başkasının yazılı metninin yorumlanmasında alakası olması gibi bir başkasının konuşmasının yorumlanmasında da alaka arz ettiğinin bir başka göstergesidir.

Sözde yansıtımlı özdeşleşmenin burada tartışacağım ilk örneği, yansıtımlı özdeşleşmeyi "etkileşimsel iletişim" ya da "etkiyle iletişim" adını verdiği şeyin muhtelif biçimleri arasında sınıflandıran Patrick Casement'a (1991, s. 64-78) ait. Casement büyük ihtimalle süpervizyon verdiği kadın bir terapistin yürüttüğü bir vakayı aktarmıştır; ben de bu vakayı kısa olması ve açıklığı nedeniyle seçtim. Bayan G sık sık seansları kaçınıyor ve seansların başında uzun süre boyunca genellikle sessiz kalıyordu. Analizanın kadın terapisti seanslar esnasında ilk konuşan olması hususunda "inanılmaz bir baskı" duyuyor, Bayan G seanslara gelmediğinde kendini terk edilmiş ve neler olup bittiğini kestiremez hissediyordu. Bayan G'nin geçmişine dair bize anlatılan tek şey, G'nin "çocukken kanserli annesinin hastanede olması nedeniyle sıklıkla tekrarlanan yoklukları ve (4 yaşında) annesinin ölümüyle travmaya uğramış" olmasıydı (s. 77). Casement'ın vardığı sonuç şuydu: Bayan G terapistine "annesine ne olduğunu bilmeme halinde bu kadar sıklıkla bırakılmasının ne kadar tahammül edilemez olduğunu" (s. 78) aşılama çalışıyordu; başka bir deyişle, Bayan G terapistinin, küçük bir çocukken hissettiği kadar terk edilmiş ve kafası karışık hissetmesini sağlamaya çalışıyordu. Bayan G belli ki sözcükler yoluyla terapisti üzerinde bu etkiyi yaratmadığını sezmişti (bunun G'nin travmasının çok erken bir döneme dayanması nedeniyle mi sözcüklerle ifade edilemediği yoksa terapistinin onun sözcüklerine pek dikkatle yaklaşmaması yüzünden mi böyle olduğu bize söylenmez) ve bu nedenle de kaçınılmaz olarak bu etkiyi eylemleriyle yaratmayı denemeye sevk edilmişti. Terapisti bunu ona söylediğinde, "hasta zaman içerisinde bunun ona anlamlı geldiğini kabul edebildi" ve en nihayetinde seansları daha az kaçırmaya başlayıp seansların başında daha rahat konuşabildi.

Casement hastanın annesi tarafından terk edilme duygularını "kendisinin dışına"⁴⁷ çıkardığını varsaymıştı ve terapist bunları bilinçdışı bir şekilde idrak etmiş ve "içeri

47 Duyguların bu şekilde kişinin dışına yansıtılmasının, dışarı atılmasının nasıl mümkün olduğu bize hiçbir zaman söylenmez; bu noktaya daha sonra uzun uzadıya değineceğim.

almış,” yani onlarla özdeşleşmiş (hiçbir zaman ifade edilmemiş duygularla kişinin nasıl “özdeşleştiğinin” belirlenmesi gerekiyor) ya da en azından hastanın yaşamının erken dönemindeki açmazıyla özdeşleşmiş olmalıydı.

Bana öyle geliyor ki Bayan G’nin durumu hakkında düşünebileceğimiz birkaç farklı yol var, bunların yalnızca birkaçını burada tartışacağım. Eğer Freud’un (1915b/1957, s. 178) belirttiği üzere, “Doğrusunu söylemek gerekirse, bilinçdışı duygulanımlar yoktur,” yalnızca “bilinçdışı fikirler” vardır ibaresi doğruysa, burada analizanın annesiyle ilişkili olarak “bilinçdışı terk edilme duyguları” olduğunu söylemek pek anlamlı değildir. Daha önce belirttiğim üzere, bir şey hissedilmezse ya da yeri değiştirilmiş ya da gizlenmiş bir şekilde, mesela kaygı ya da öfke biçiminde hissedilse bile *hissedilene* kadar bir duygu değildir. Küçükken annesinin ortadan kaybolmalarının onu travmaya uğrattığını halihazırda terapistine aktarmış olduğu açık olan Bayan G’nin (terimin psikanalitik anlamıyla bastırma değil de baskılanmaya hassasiyeti olan) duygularını bastırmamış ve yansıtmamış olduğunu ileri süreceğim. Aslına bakılırsa Bayan G terapisti için *herhangi bir şey hissedebilir* diye ona yeterince yaklaşmaktan korkuyordu. Erken dönemdeki çocukluk deneyimi düşünüldüğünde, Bayan G’nin onu terk edecekleri korkusuyla genellikle insanlara ve muhtemelen özellikle de kadınlara yaklaşmaktan kaçındığını varsaymak zorlama olmaz. Bayan G’nin amacı terapisti için olabildiğince az şey hissetmek ve ondan hiçbir şey istememek ve beklememektir. Terapisti için bir şey hissetmeye ya da ondan bir şey istediğini hissetmeye başladığı anda firar ediyordu. Terk edilme duygularını gerçekleştirmemek için mümkün olan her şeyi yaptı! Aslına bakılırsa sıklıkla reddedilen âşığın düsturu olan “Onlar seni bırakmadan sen onları bırak,” düsturunu benimsemiş olabilir pekâlâ.

Bu bakımdan duyguları bir şekilde kendisinin dışına yansıtılmamıştı; G uyuşmuştu ve uyuşmuş kalmaya çalışıyordu. Terapistin hissettiği şey kendisinin kendine özgü özellikleri ve hassasiyetleri olan bir kişi olarak Bayan G’nin sessizliklerine ve kaçırdığı seanslara nasıl tepki verdiğiydi. Kendilerine özgü farklı özellik ve hassasiyetleri olan başka terapistler, söz konusu sessizlikleri başka vakalar üzerine düşünmek için fırsat olarak görüp bu sessizliklerin tadını çıkarabilir ve kaçırılmış seansları okumalarına yetişebilecekleri bir zaman olarak görebilirdi veya kaçırılmış seanslara istinaden hastaya kızabilirdi veyahut öfkelenmez ya da endişelenmez yalnızca “Üst üste iki seans daha kaçırsanız bu zaman dilimini artık sizin için ayırmaya istekli olmayacağım,” diyerek çalışma programlarında neye tahammül etmeye istekli olduklarına ilişkin bir sınır oluşturabilirdi. Süpervizyon verdiğim pek çok kişi bana analizanlarının onlara bir şey yansıttığını ve onun belli bir

şekilde hissetmesini sağladığını söylemiştir ancak kendi adıma benim hiç de o şekilde tepki vermeyecek olduğum son derece açıktır, başka hiçbir şey için olmasa bile analizanlarımdan *herhangi biriyle* o özel şeyi hissetmemiş olduğumdan bu böyledir. Bunun nedeninin terapide kendimi diğer pek çok analistten çok farklı bir şekilde konumlandırmam olduğuna inanıyorum; onların adet edindiği üzere kendimi ateş hattında hissetmiyorum ancak benim hissiyatıma göre analizanın kinayelerini, sessizlikleri ve yokluklarını şahsi biçimde alacak olsaydım dahi, bunu yine de diğerlerinin yaptığı şekilde yapmazdım. Farklı terapistlerin son derece farklı kişilikleri vardır ve hastalarına, ancak birkaçı doğrudan hastalara atfedilmesi gereken bir şekilde, son derece çeşitli biçimlerde tepki gösterirler.

Casement'ın "yansıtma özdeşleşme" adını verdiği şey burada (1) hastanın tarafında bir ilişkilendirme tarzının tekrarlanmasından –tahammül edilemez terk edilme duygularına yönelik potansiyeli savuşturmak için yakınlıktan kaçınılması– ki bu çoğunlukla basitçe *aktarım* olarak bilinir ve bununla bir araya gelir (2) terapistin tarafında buna verilen karşıaktarımsal tepkiden, ibaret görünür. Terapistin karşıaktarımsal tepkisinin, hiç şüphesiz yaygın olsa da hasta tarafından ona *dayatılmış* olduğu pek de söylenemez.

Şayet terapistin hastanın sessizlik ve yokluğuna verdiği tepkinin analizde olup bitene dair önemli bir şeyler gösterdiğine ikna olmuşsak, hastayı terapistte bir zamanlar hissetmiş olduğu ve artık kendisine bunu hissetmeye izin vermeyeceği bir şeyi hissettirme *gereksinimi* duyan biri olarak nitelendirmek yerine hastanın farkında olmadan geçmişinden bir olayı tekrarladığı hipotezini sunabiliriz; bu kez pozisyonların tersine döndüğü uyarısıyla birlikte, hastanın ortadan kaybolan kişi rolünü oynadığını söyleyebiliriz. Bu, Freud'un (1920/1955, s. 16) tekrarlama zorlantısına ilişkin tartışmaları ekseninde, travma yaratan bir durumu onun üstesinden gelmek, kendini travmatik deneyimin edilgen alıcısı yerine faili kılmak için tekrarlamak olarak anlaşılabilir. Bu durumda da hastanın tarafında terapistin özellikle bir şeyi hissetmesi ya da yapmasını sağlamak yönünde bir çaba olduğunu iddia etmek için özel bir ihtiyaç yoktur. Burada yine şunu görüyoruz: "Aktarımın kendisi yalnızca bir tekrarlama parçasıdır ve tekrarlama unutulmuş geçmişin yalnızca doktora değil halihazırdaki durumun diğer bütün yönlerine aktarımıdır" (Freud, 1914a/1958, s. 151).

Burada sözde yansıtma özdeşleşmeyle ilgili şu soruyu ortaya koyacağım: Hastanın diyelim belli duygulardan "kurtulmaya çalıştığını" ya da "bunları kendi dışına yansıttığını" varsayarsak (ki bu büyük bir varsayımdır), öyleyse terapisti neden

“bunlarla özdeşleşir,” yani bunları hisseder?⁴⁸ Terapist bir şekilde hasta tarafından hastanın hislerini hissetmek zorunda mı bırakılır? Casement’ın (1991, s. 70) farklı bir hasta hakkında konuşurken ileri sürmüş olduğu gibi “Bayan T duygularını bana yansıtmaktan çok daha fazlasını yaptı. Kendi içinde henüz bilinçli olarak hissetmeye dayanamadığı şeyi bana *hissettirdi*” ya da Bollas’ın (1987, s. 5) analistin “analizanın içsel nesnelerinden birini deneyimlemeye zorlandığını” söylediğinde ima ettiğinde olduğu gibi. Eğer terapist hastanın duygularını hissetmek *zorundaysa*, hastanın duygularını *hissetmeden yapamıyorsa*, hastanın duygularını hissetmekten *kaçınıamıyorsa*, kimi terapistlerin aslında bu duyguları hissetmediği gerçeğini nasıl açıklarız peki? Bu duyguları hissetmeyenlerin duygusuz birer canavar olduğu sonucuna mı varmalıyız?

Belki de daha basit bir açıklama vardır. Bir başkasının hissettiğini hissetmek neredeyse hepimizin belli bağlamlarda aşına olduğu bir şeydir ve herhangi özel bir yetenek ya da sıradışı bir hassasiyet gerektirir gibi görünmez. Gülmek, dedikleri gibi “bulaşıcı” olabilir ve bize yakın birilerinin üzüntüsü, neşesi nasıl bizi de neşelandiriyorsa bizi üzebilir de. Ne var ki bu her durumda doğru değildir; sevdiğimiz birinin üzüntüsü onu neşelendirmek için bizi daha da kararlı kılabilir ve sevdiğimiz birinin neşesi son zamanlarda işler istediğimiz gibi gitmiyorsa daha da depresif hissetmemize yol açabilir. Başka bir deyişle, bunun gerçekleşmesi için gülmeye ya da ağlamaya *me-yilli olmamız*, hatta belki de gülmeyi ya da ağlamayı istememiz gerekir. Çoğumuz, en azından kimi zaman, ister bunun bizi manipüle etmek için tasarlanmış bir tavır olduğunu hissedelim ister güçlü rolünü oynamak isteyelim veyahut da söz konusu kişiyle ayrılmaya karar vermiş olalım, kendimizi bir sevgilinin acısına karşı hazırlayabiliriz. Bu, bir analistin analizanın duygularıyla enfekte olması (“özdeşleşmesi” olarak okuyun) için, analistin bunu yapmaya meyilli ya da yatkın olması gerektiğini ortaya koyar. Daha önceki örneğimize geri dönmek gerekirse, analistin terk edilmiş hissetmeye duyarlı olması ya da başkaları hakkında endişelenmeye meyilli olması gerekir (bu ikinci seçenek hiç kuşkusuz sözümüne yardım etme mesleklerinden birine atılanların hepsinin olmasa da çoğunun özelliğidir).

Bütün duygular herkese bulaşmaz ya da bulaşıcı değildir. Örneğin uçağa bindiğimde, çoğu zaman etrafımda uçak havalanma hazırlığı içerisinde pistte yalpalararak ilerlerken can havliyle kol dayanaklarına yapışan kaygılı insanlar görürüm ama ben hiç de öyle kaygılanmam. Tam tersine kalkış sırasında uçağın hızlanması epey hoşuma gider. Benzer şekilde kaygılı analizanlarla olan seanslarda da nadiren kaygılı

⁴⁸ Psikanalizde *özdeşleşme* teriminin kullanımına ilişkin daha titiz bir tartışma için bkz. Freud (1921/1955, 7. Bölüm); ayrıca bkz. Jean Florence’ın (1984) özdeşleşmeye ilişkin aydınlatıcı yorumu.

hissederim. Her halükârda şayet onlar kadar kaygılı olacak olsaydım, onlara kaygı-ları konusunda yardım etmekte büyük zorluk çekerdim. Belki de karakterim nede-niyle, (özellikle de başka geleneklerde eğitim almış) diğer analistlere nazaran insan-ların duygularına karşı daha dayanıklıyım ancak bunun daha çok bir analist olarak rolümün ne olduğuna ilişkin belli bir kavrayışa, ki onlarınkinden epey farklı bir kav-rayışa sahip olup analizan için duyabileceğim ve analiz hakkında hissedebileceğim herhangi bir duyguyu analizana değil de kendime atfetme eğiliminde olmamdan kay-naklandığından şüpheleniyorum.

Ancak bazı analistlerin ötekilerinin duygularına karşı daha az dayanıklı oldu-ğunu ve hastaları terk edilmiş hissettiğinde muntazaman kendilerini terk edilmiş, hastaları kaygılı hissettiklerinde kaygılı, hastaları depresif hissettiklerinde depresif hissettiklerini (kendi hataları nedeniyle değil, yani bu duyguları hissetmek istedikle-rinden ya da bunları hissetmeye yatkın olduklarından değil) varsayalım. Bunun has-taları için ne gibi bir değeri olabileceği benim için açık değil ama en azından belli durumlarda “duygulanımın” bir kişiden diğerine “iletişimi” söz konusu olduğunda bir nevi sağlam bir zemindeyiz gibi görünüyor. Burada vurgulanması gereken şey, (şu an pek çok klinisyenin kullandığı biçimiyle) yansıtma özdeşleşme kavramının bundan çok daha öteye gittiğidir çünkü bu kavram *analistin, hastanın hissetmediği şeyleri hissettiğini öne sürer*. Başka bir ifadeyle, yansıtma özdeşleşme “duygulanımın iletilebilirliği” gibi bir kavrama yaslanamaz çünkü buradaki varsayım hastanın ana-listin deneyimlemekte olduğu duygulanıma sahip olmadığıdır!

Duygu genellikle bedensel bir deneyimdir ya da en azından çoğu zaman be-densel bir unsuru vardır. Güçlü duyguların esiri olduğumuzda, bu duyguların göğ-sümüz, midemiz, boynumuz ve yüzümüzde ortaya çıktığını hissedebiliriz. İyi bir oyuncu rolü için kendisinden istendiğinde bu türden bedensel işaretleri nasıl or-taya çıkaracağını öğrenir ya da eski tüfek bir siyasetçi bu türden dışarıdan görüne-bilir bedensel işaretleri düşmanca bir insan grubu ya da muhabirler önünde “ifade-siz bir yüz” takınarak baskılamayı öğrenir. Bununla birlikte dört dörtlük bir poker oyuncusu bile kimi zaman oyuncuların “*tell*” adını verdiği yüzde ya da bedende dışa vurulan (bir yüz kasının seğirmesi, gergin bir el jesti, saçla oynama ya da bun-lara benzer bir şey) güçlü bir duygunun kaçırmasına izin verir ve eski tüfek bir siyasetçinin dahi er ya da geç dili sürçer ya da sözcükleri öyle bir geveler ki yüksek bir duygu durumunu açığa vurur.

Çoğumuz bu türden işaretleri sevdiklerimizde ortaya çıktığında sorunsuz bi-çimde okuyabiliriz. Deneyimli terapistler de bu türden pek çok işareti henüz tanış-tıkları, televizyonda gördükleri, radyoda duydukları ya da telefonda konuştukları

kişilerde bile bir hayli kolayca okuyabilir (bkz. 8. Bölüm).⁴⁹ Öyleyse yansıtımlı özdeşleşme fikrini benimseyen analistlerin, analizanlarında baskılanmış duygunun belli belirsiz işaretlerini idrak etmediklerini söylemeleri kayda değer görünür; aslına bakılacak olursa, yansıtımlı özdeşleşmenin tam da idrak edecek bu türden işaretlerin olmadığı anlarda gerçekleşmekte olduğunu iddia ederler. Burada, düşünce ve duygulanım arasındaki bağın koptuğu, duygulanımın var olmaya ve analizan tarafından hissedilmeye devam ettiği, bunun belli işaretlerinin başka insanlara görünür olduğu klasik Freudcu bastırma kavramına benzer bir şeyle karşı karşıya olduğumuzu ileri sürmezler. Diğer bir deyişle, analizanlarının bir şey hissettiğini ama bunu hissetmek istemediklerini, kabul etmek istemediklerini, nasıl adlandıracaklarını bilmediklerini, ne yüzünden olduğunu bilmediklerini ya da onu neyle ilişkilendireceklerini bilmediklerini ileri sürmezler. Ayrıca analizanın bilerek ya da farkında olmadan duygularını baskıladığını da iddia etmezler. İddia ettikleri şey analizanın duygularının tamamen psişesinin ve bedeninin dışına yansıtılacak biçimde “bölünmüş” olduğudur.

Bu bana son derece inanılmaz bir iddia gibi geliyor. Freud bölünme kavramını ortaya koyduğunda, fetişizm gibi bazı nadir görülen vakalarda, analizanın en basit şekliyle ifade edildiğinde iki zihinli hale geldiğini ileri sürmüştür. Freud (1938/1964) bu konuyla ilgili en önemli makalesinde, bölünmenin analizanın *hem* kadınların penisi olmadığına inandığı *ama aynı zamanda* kadınların penisi olduğunu da düşünmeden edemediği bir “hem/hem de” mantığı içerdiğini ifade etmiştir. Analizan yalnızca iki hipotezi de aklından geçirmekle kalmayıp birbiriyle çelişmeler de bu iki hipoteze sahiden de aynı anda inanır görünmektedir. Freud başka hiçbir yerde bu iki düşünce-den birinin, ya da deyim yerindeyse analizanın nitelendirilebileceği bu iki zihinden birinin, bir başkasında konumlandığını ya da ister anne baba, kardeş ister analist gibi bir başkasında bulunabileceğini söylemez. Bölünme Freud için tek bir kişinin içinde gerçekleşen bir şeydir ve bölünmenin iki tarafı da, psikanalizde her ne kadar *içinde* ve *dışında* ya da *iç* ve *dış* gibi terimleri ne kadar yaklaşık olarak alsak da, bu kişinin “içinde kalır.”⁵⁰ Klein’a göre (1946/1952) bir kişi belli bir duyguyla nitelenmediği

49 İş Zekası Danışmanları adında bir şirket yakın zamanda bu türden işaretleri, konuşma örüntülerini ve (1. Bölümde bahsedilenler gibi) diğer retorik stratejileri siyasetçi ve yöneticilerin duygularını ne zaman gizliyor olabileceklerini belirlemek için çalışmaya başladı (Laing, 2006).

50 Her ne kadar genellikle dünyayı, “bir şeylerin tamamen zihnimizde olduğunu” ya da “dış dünyanın bize bir şeyler söylediğini” dile getirerek iç ve dış olarak çok katı bir biçimde ayırdığımızı düşünsem de, yansıtımlı özdeşleşme kavramını benimseyen teorisyenlerin de çoğu zaman çocuğun sürekli olarak nesneleri, sanki mevzu bahis nesneler gerçekten açık bir biçimde ben ve ben olmayan olarak tanımlanmış bir alanda konumlandırılmışçasına, içe atıldığından ve yansıtıldığından bahsederken dışarı ve içeri terimlerini son derece katı bir şekilde kullandığını düşünüyorum. Kanımca çok küçük çocuklar

ve bunun yerine bir başkasının bu duyguyla nitelendiği fantezisini kurabilecek olsa da, bölünme fantezi düzeyinde kalır: Söz konusu duygu o kişinin ruhsal ekonomisinden ayrılmamıştır.⁵¹

için bu türden net ayrımlar yoktur ve çocuklukta bu dönem Lacan'ın (1988a) "transitivizm" [geçişlilik] olarak atıfta bulunduğu şeyle nitelenir; transitivity örneği olarak mesela bir çocuk düşüğünde onu izleyen çocuğun ağlaması ya da Paul Peter'a vurduğunda Peter'ın ona vurduğunu söylemesi verilebilir (s. 169); ayrıca bkz. Lacan (2006, s. 113). Anne benlik oedipalizasyon aracılığıyla (ya da Lacan'ın formüle ettiği üzere, Baba-nın-Adı'nın işleyişi aracılığıyla veya daha genel bir ifadeyle simgesel işlevle) daha iyi tanımlanır hale geldikçe, bu türden transitivity ortadan kaybolur, böyle toptan bir şekilde ancak ergen ve yetişkin psikotiklerde bulunur (bkz. 10. Bölüm). Örneğin yetişkin psikotik bir kadın şunu söylemiştir: "Bana yakın biri acı çektiğinde, en az onun kadar acı çekiyorum, onun acısını ondan alıyorum" (Cambron, 1997, s. 94-95).

Yansıtmalı özdeşleşmeye inanan analistler bu nedenle ya yansıtmalı özdeşleşmenin yalnızca psikotiklerde gerçekleştiğini iddia etmek zorunda kalacaklar, gerçi bu durumda da psikotik analizanların transitivity maruz kalıyor diye analistlerin kendilerinin buna niye maruz kaldığı sorusu ortaya çıkacaktır ya da transitivity'nin yaşamlarımız boyunca az çok kısıtlanmamış bir biçimde hiçbir zaman dil ve geleneğin dolayımına girmeden devam ettiğini ileri sürmek zorunda kalacaklardır. Bu ikincisi bana hayli şaibeli geliyor. Hepimiz sürekli birbirimizin duygularını hissetmeyiz ve eğer hissediyor olsaydık, hayat inanılmaz derecede kafa karıştırıcı olurdu. Üstüne bir de her birimiz birbirimizin hissetmediği şeyleri hissediyor olsaydık, daha da kafa karıştırıcı olurdu!

Her halükârda, yansıtmalı özdeşleşme maraflarlarının yine de analistin analizan tarafından hissedilmeyen bir şeyi hangi mekanizma aracılığıyla hissedebildiğini açıklamaları gerekecektir.

- 51 Muhtemelen her birimiz kimi zaman kendi fikirlerimizi yadsımaya aşınayız. Sevdiğimiz kişilere ya da analistlere, "Muhtemelen şöyle düşünüyorsunuz..." deriz, halbuki bu tam da bizim aklımıza gelmiş olan şeydir ya da "Bana öyle geliyor ki şu nedenden dolayı kızgınsınız..." dediğimizde aslında kendimiz kızgındır. Başka bir deyişle, bazı fikir ve duyguları başkalarına yansıtır, onların bunlara sahip olduğunu varsayar, bunları kendimizde görmek yerine onlarda görürüz. Bu hiçbir şekilde diğer kişilerin bu türden fikir ya da duygulara sahip olmalarını zorunlu kılmaz! Analizanlarımızdan biri sessizliğe büründüğünde ve ona ne düşündüğünü sorduğunda, çoğu zaman şöyle bir şey der: "Benim dibin de dibinde olduğumu düşünüyor olmalısınız" ya da "böylesine sefil bir herif olduğum için benimle dalga geçiyor olmalısınız." Genellikle analizanın o an tartışmakta olduğu malzemeye ziyadesiyle odaklanmış olurum ve bu türden yargılarda hiç meşgul olmam. Analizan konuşma yoluyla bana ne düşündüğünü ilterek açık bir şekilde, deyim yerindeyse "bu fikri aklıma sokmak"tır ama bu fikir bu nedenden dolayı onunla paylaşım bir görüş haline gelmez. Onun dibin de dibinde olduğunu düşünmem ya da sefil bir herif olduğum için onunla dalga geçmem.

Bir başka analizanımsa ben hiç de kızgın hissetmiyorken sesimin her an kızgın geldiğini söylemekte çok eli çabuktu; bunu daha seans henüz başlamamışken ya da bir şeyleri konuşmanın tam ortasında yapıyordu. Kimi zaman bunun nedeni bana kızgın olmasıdır, kimi zamansa neredeyse herkesin her şey için ona kızgın olmasını beklemesidir. Ama bütün bunlardan dolayı ona kızmam. Eğer ona kızgın olmam gerektiğinde son derece ısrarlı olup bunda amansızca ısrar edecek olursa, en nihayetinde beni pekâlâ öfkeli edebilir; beni defalarca suçlayarak bende öfke yaratabilir ama böyle bir durumda analizanın öfkesini bölmüş olduğu pek de söylenemez.

Bu fikirlerini kanıtlamanın sorumluluğunun yansıtımlı özdeşleşmenin en kapsamlı versiyonuna inananların omuzlarında bulunduğunu ileri süreceğim (Bion'un ki, Sandler'ın anlatısında 3. aşamaya tekabül etmektedir): (1) "Bölünmüş" duyguların kişinin psişesinden ve bedeninden dışarı yansıtılabildiği mekanizmayı ikna edici bir şekilde kavramsallaştırmalıdır; (2) bu duyguların bölünme sonrasında nereye "gittiğini" söylemelidir –çünkü büyük olasılıkla analizan tarafından, yalnızca analizan analistin mevcudiyetinde olduğunda (ya da seansın sonunda bunların analizana geri aktığını mı varsaymamız gerekir?) değil sürekli olmasa da pek çok kez bölünürler ve (3) aslında analist tarafından hissedildiklerinde ki bütün analistlerce hissedilmediklerini gördük, analist tarafından nasıl hissedilir olduğunun açık bir biçimde açıklanması gerekir. Bu süreçlere ilişkin ikna edici açıklamaların yokluğunda, yansıtımlı özdeşleşme fikri neredeyse sihir denebilecek mekanizmalar ya da prosedürlere yaslanır görünüyor. Kanımca psikanalizde bu denli kavramsal kafa karışıklıklar ve çıkmazlarla dolu çok az kavram vardır.

Occam'ın usturasına, yani en iyi açıklamanın çoğunlukla en öz olan, en az tartışmalı hipotezleri gerektiren açıklama olduğuna dair ilkeye hak verenler için öncelikle analizanın kendisinde ne hissettiğine dair bir açıklama aramayı, ardından kendisiyle analizan arasında analiz süresi boyunca gelişmiş ilişkide bir açıklama aramasını ve ancak son olarak –eğer her şey başarısız olursa– analizanın deneyimlemediği bir şeyde açıklama aramasını salık vereceğim.

Normalizasyon Olarak Yansıtımlı Özdeşleşme

İnsanın yarayı deşme eğilimi evrenselidir.

Wodehouse (1933/1981, s. 536)

Okuduğum haliyle yansıtımlı özdeşleşme fikrinin alt metni, çoğunlukla belli şeyleri tartışırken analizanın *ne hissetmesi gerektiğine* ilişkin spesifik bir anlayışa dayanıyor. Bunu bir alt metin olarak adlandırmamın nedeni analistler tarafından nadiren açıkça bahsinin geçmesi ve yine de analistlerin vaka yorumlarının örtük arka planının bir kısmını oluşturur görünmesidir. 9. Bölüm'de belirttiğim üzere, normallik fikirleri son yirmi otuz yılda psikanalitik teoride daha da büyük bir rol oynamaya başladı ve analistler giderek belli durumlarda *herhangi bir insanın normalde ne hissediyor olacağına dair düşündüklerine* başvuruyorlar. Yansıtımlı özdeşleşmenin varsayılan çeşitli örneklerinde, analist analizan şayet bu kadar rahatsız, bu kadar anormal olmasaydı onun hissedeceği "normal" şeyi hissediyor gibi görünüyor.

Casement'ın (1991, s. 68-70) verdiği şu örneği göz önünde bulundurun. Bay ve Bayan T, Bay T'nin söylediğine göre Bayan T'nin cinsel soğukluğu nedeniyle Casement'ı görmeye gitmiştir. Bayan T Casement'a "evliliklerinin ilk beş yılını bir aile kurmaya hazırlık olarak bir ev alıp bu evi dekore etmekle geçirdiklerini" anlatmıştır. Sonra altı aylıkken ciddi tıbbi sorunlar yaşamaya başlayan bir oğulları olmuştur ve oğulları Bayan T ona dokuz ay daha bakıktan sonra ölmüştür. "Gözlerinin yaşadığını hissettiği ama kendini kontrol ettiği" oğlunun cenazesinde kızlarına yedi aylık hamiledir. Casement'a o zamandan beri hiç ağlamamış olduğunu, bunun yerine kendini uyuşuk hissettiğini söylemiştir. Kızı "erkek kardeşiyle aynı doğumsal beyin rahatsızlığı" nedeniyle on aylıkken ölmüştür.

Casement bununla ilişkili olarak şu yorumu yapmıştır: "Bu birbirini izleyen acı ve kayıpların anlatılması sırasındaki en çarpıcı şey Bayan T'nin yüzünün ve ses tonunun ruhsuz ve cansız kalmasıydı... Hiçbir duygu göstermedi. Ancak onu dinlemem üzerine hissettiklerim beni neredeyse boğuyordu. Kelimenin tam anlamıyla içimden ağlıyordum" (s. 69). Kendi tepkisi hakkında merakla kapılan Casement "bir çocuğun ölümü hakkındaki her hikâyenin" onu etkileyeceğini bildiğini⁵² söyler ama verdiği tepkinin esasen kendi mizacıyla ilişkili olduğu sonucuna varmak yerine şu sonuca varır: "Üzerimde bu etkiyi yaratan şeyin, Bayan T'nin kendi duygularını hiçbir şekilde ifade edemeyişiyse bir alakası vardı." Casement Bayan T'yle daha henüz tanışmışken "onun duygularını" bilmesine ne olanak tanıyabilirdi ki? Bayan T'nin pek de hisli bir insan olmadığı azıcık da olsa imkân dahilinde değil miydi? Casement'ın Bayan T ile seansdayken hissettiklerini muhtemelen ben de hissedirdim ama onun çıkardığı sonuçlara varmayacağım kesin:

Bayan T bana duygularını yansıtmaktan daha fazlasını yaptı. Henüz kendi içinde bilinçli bir şekilde hissetmeye dayanamadığı şeyleri hissetmemi *sağladı*... Üzerimde en büyük etkisi olanın hastanın kendi duygu eksikliği olmuş olduğunu görebiliyordum. Bunun sonucu olarak, kendimi tamamen bana ait olmayan gözyaşlarıyla temasta hissediyordum (s. 70).

Casement (9. Bölüm'de göreceğimiz) başka pek çok analist gibi böyle bir durumda bütün insanların sergilemesi için "uygun" tür ve miktardaki duygulanımın ne olacağına dair sorgulanmaksızın kabul edilen bir fikre bel bağlamıştır. Peki bu fikir nereden ortaya çıkmaktadır? Görünen o ki bu fikir, kendisinin böyle bir durumda sergileyeceği muhtemel duygulanımdan ortaya çıkmaktadır.

⁵² Casement'ın Winnicott'un (1949, s. 74) şu yorumunu hatırlaması muhtemelen iyi olacaktır: "Duygusallık, nefretin inkârını içerdiğinden ebeveynler için [ve analistler için de] faydasızdır."

Hiç kuşkusuz Bayan T'nin hikâyesini anlatırkenki duyguların eksikliği, bebeklik çağında bir çocuğu kaybetmenin kuraldan ziyade bir istisna olduğu günümüzde neredeyse her Batılı için çarpıcı olacaktır. Bununla birlikte modern dünyada çocuk ölüm oranlarının son derece yüksek olduğu yerler var: Örneğin bugün Haiti'de çocukların yarısı beş yaşına gelmeden ölmektedir (Amst, 2006) ve 18. yüzyıl İngilteresi'nde dahi kadınların daha yedi yaşına gelmeden evvel çocuklarını kaybetmeleri alışılmadık bir şey değildi (çoğunlukla kâğıt paranın mucidi addedilen John Law'un ebeveynleri 14 çocuklarından on tanesini çocukluk dönemi hastalıklarından ötürü kaybetmiştir). Günümüzde Batılılar, Batılı olmayanların (ve önceki yüzyıllarda yaşayan insanların) kaybettikleri bebeklerine ilişkin bir nevi duygusuzca konuşmalarından (ve yazdıklarından) hiç şüphesiz şoke olacaktır; söz konusu bu çocuk ölümü oranı bugün bile bazı ülkelerde yaşamın ilk yılında beş çocuktan biri düzeyindedir ve Thomas Hobbes'un deyişiyle buralarda yaşam çoğu vakit "nahos, hayvanca ve kısa" kalmaya devam eder. Ne var ki bu kişilerin tavırları kalpsizliklerinin bir işareti değildir, daha çok onların sert gerçekliğini, itidali ve kimi zaman da bunun Allah'ın takdiri olduğu duygusunu yansıtır.

Casement'in varsayımına göre "tamamen ona ait olmayan gözyaşlarıyla temas halinde hissediyor olması" *Bayan T'nin tepkisinin Casement'in içinden döktüğü gözyaşlarına denk düşmesi gerektiğini* ima eder. Eğer Bayan T ağlamıyorsa, Casement'in varsayımlarına göre bunun nedeni mutlak surette üzüntüsünün bölünmüş ve başka insanlara yansıtılmış olmasındandır. Ancak Bayan T'nin kaybettiği çocuklarına ilişkin duygularının Bayan T'nin farklı bir kültür, farklı bir sosyoekonomik arka plan, farklı bir din, farklı bir aile, hatta Casement'inkinden farklı bir tanısal kategoriden gelmesi nedeniyle, Casement'in onun hikâyesini duyması üzerine hissetmiş olduklarından çok farklı olabileceği en azından teorik olarak olası değil midir? Analistin, analizanın duygularıyla temas halinde olsaydı hissedeceği şeyleri hissettiği varsayımı, çoğunlukla ötekinin potansiyel ötekiliğini, insanlar arasındaki gerçek farklılıkları temelde hepimizin "temel insanlığımızda" birbirimize benzediğimiz önkabulüne yaslanarak kötüye kullanır. Bu noktada daha güvenli bir varsayım Casement'in henüz Bayan T'nin çocuklarının hastalıklardan ve ölümleri esnasında ne hissetmiş olduğunu tespit etmemiş olduğu ve hissettiği şeyin böyle bir hikâyenin ve hikâye anlatan kişinin sözümona duygusuz halinin bir araya gelişine verdiği kendi tepkisi olduğudur.

Casement her halükârda Bayan T'nin hem çocuklarıyla hem de son beş yıldır tıbbi açıdan açıklanamayan "jinekolojik bir ağrı" nedeniyle, başka bir deyişle büyük olasılıkla seks ve üremeye alakalı bir semptom oluşumu nedeniyle cinsel ilişkiye giremediğini söylediği ölçüde, muhtemelen kocasıyla da ilgili epey bir şeyi bastırdığı

hipotezini kurabilirdi. Bu vaka parçasını bastırma bağlamında formüle edecek olsaydık, Bayan T'nin "jinekolojik ağrısı"nın zihinsel acısının yerine geçmiş olduğu varsayımında bulunabilirdik. *Duyguları bedenini terk edip başka birine gitmemiştir; yalnızca bedenine kılık değiştirmiş bir şekilde yerleşmişlerdi.* Bundan daha klasik biçimde nevroitik, aslına bakılırsa histerik başka ne olabilirdi ki? Burada bizi uzam aracılığıyla yansıtılmış duygular ya da Bayan T'nin tarafında henüz tanışmış olduğu birini onun yaşadıklarını (yaşamadıklarını) bilebilsin diye bir şeyler deneyimlemeye zorlama iradesi hakkında ihtimal dışı bir fikre başvurmaya ne sevk edebilir ki?

Genel Kabul Görmüş Kural

Şayet kişi kendi bilinçdışını hastanın analitik oyununda sağladığı malzemede iş başında saptama hatasına düşmek istemiyorsa, kendi bilinçdışıyla bağdaşmış olması gerektiğini herkes bilir.

Lacan (1977b, s. 11)

Analistlerin (bilhassa da yolun başındaki analistlerin) hiçbir zaman analizanın hissetmekte olduğu şeyi, hissetmesi gereken şeyi ya da hissetmek istemediği şeyi veya hut da ona hissettirdiği şeyi hissettiklerini varsaymamaları gerektiğini ve yansıtılmalı özdeşleşme gibi fikirlere (ve bunun "yansıtılmalı transözdeşleşme" ve "yansıtılmalı karşı özdeşleşme" gibi daha yakın zamanlı ürünlerine) ancak son çare olarak, diğer bütün açıklamalar başarısız olduğunda başvurmaları gerektiğini genel bir kural olarak önereceğim.

Ayrıca eğer kişi bu türden açıklamalara bel bağlayacaksa, bunların yalnızca psikoz tartışmalarında kullanılmasını önereceğim, ne de olsa psikoz bunların ortaya çıktığı psikopatoloji alanıdır. Ne var ki literatürdeki yansıtılmalı özdeşleşmeye ilişkin son dönemdeki örneklerin çok büyük kısmı aşikâr nevroz vakalarından gelmektedir. Ogden (1979, s. 368-369) analistin kendisi de dahil olmak üzere neredeyse herkesin mütemadiyen yansıtılmalı özdeşleşme kullandığını ileri sürecekt denli ileri gitmiştir! Düşünce, duygu ve benliğin "parçalarına" istenilen zamanda hareket ettirilebilecek nesneler olarak muamele etme fikrinin ta kendisi, ki bu fikir yansıtılmalı özdeşleşme kavramının merkezindedir, çoğu zaman psikozla ilişkilendirilen "somut düşünme"nin özelliklerini taşır. Belki de psikotiklerin bu türden nesnelerin hareket ettirilmesini içeren yorumları derhal reddetmemesinin nedeni budur. Bu tür yorumlar kendilerinin şeyler hakkındaki düşünme biçimini taklit etmektedir. (Bu durum nesnelerin gerçekten de bu şekilde hareket ettiği anlamına gelmez: Hamlet'le çelişmek pahasına şöyle diyebilirsiniz, düşünmek ille de öyle yapmaz!)

Analizan ve analist arasında karmaşık etkileşimlerin yaşandığı açıktır. Analistler hiçbir şekilde, analizanlar üzerinde gerçek hiçbir etkisi olmayan (Leibniz'in verdiği anlamla) tecrit edilmiş monadlar değildir. Örneğin daha önceki bir kısımda tartışmış olduğum analizanın durumu söz konusu olduğunda, onu benimle çocukken kız kardeşiyle yaşadığı belli bir sahneyi tekrar etmeye teşvik etmiş olan hiç kuşkusuz benim burnumu sokma eğilimimdi, ki bu daha da sık sessiz kalmasına yol açıyor ve bu da benim daha da burnumu sokmamı teşvik ediyordu (bu da sonuç olarak daha da sessiz kalmasına yol açıyordu vesaire). Analist kimi zaman analizanı belirli şekillerde davranmaya sevk eder, başka zamanlardaysa analizan analisti belli şekillerde davranmaya sevk eder ve bütün bunlardan incelikli, karmaşık bir dans ortaya çıkar.⁵³ Analistin analizde gerçekleşen tekrarlamalarda önemli bir rol oynadığı açıktır. Analist hiç de tarafsız ya da nesnel bir gözlemci değildir. Kendisinin analizde vuku bulanlar hususunda hiçbir rolü olmadığına inanan bir analist, aslına bakılırsa psikanalitik tedaviye ilişkin son derece obsesif bir kuram benimsemiş olur.⁵⁴

Yansıtımlı özdeşleşmeyi içeren bir kavramsal çerçeve içinde çalışan analistlerin analizanlarına sundukları yorumların, doğrusunu söylemek gerekirse 5. Bölüm'de sunulan kıstaslara hiç de uymadığı aşikârdır. Bir şeyin, terimin Lacancı anlamıyla bir yorum addedilebilmesi için anımsatıcı ve çoğul anlamlı olması gerekir. Analistlerin

53 Ogden (1979, s. 359-360) "yansıtılmış fanteziye riayet etmesi için terapist üzerinde büyük baskı uygulamış" olan bir hastasına atıfta bulunarak "kişilerarası etkileşim aracılığıyla uygulanan dışsal bir baskıyı" tarif etmiştir. Kişi bir bütün olarak yansıtımlı özdeşleşme fikrini kabul etmeden de insanların birbirlerine belli biçimlerde davranmaları yönünde baskı uygulayabileceği fikrini rahatlıkla kabul edebilir. Bununla birlikte analist kendini simgesel düzlemde konumlandığı ölçüde, ilk etapta bu türden "müthiş bir baskı" deneyimlemesi ihtimalinin o ölçüde azalabileceğini fark etmelidir.

54 İnsan "özerk benlik" gibi kavramları büyük ölçüde psikanalitik teorinin obsesyonel kavramsallaştırma biçimlerinde ve "insanın arzusu ötekinin arzusudur" gibi kavramları büyük ölçüde psikanalitik teorinin histerik kavramsallaştırma biçimlerinde bulsa da, "yansıtımlı özdeşleşme" gibi kavramların büyük ölçüde psikanalitik teorinin psikotik kavramsallaştırma biçimlerinden kaynaklandığını söyleyecek denli ileri gidebilir. Bu bakımdan, bu türden her kavram dizisi salt uğraşmalar ve aydınlığa kavuşturulmaları için masarılardan belli bir hasta grubunu değil psikanalitik teorinin belli her bir kavramsallaştırma stiline çekim duyan psikanalistleri de yansıtan kavramlar olarak anlaşılabilir. Lacan'ın (1976-1977, 14 Aralık 1976) bir noktada, "Son kertede ben kusursuz bir histeriğim, yani arada sırada gösterdiğim semptomlar dışında semptomu olmayan bir histeriğim" diyerek kendisine herkesin önünde (muhtemelen belli bir ölçüde bıyık altından gülererek) tanı koyduğunu not ediniz.

İlginçtir ki bana psikanalitik literatürdeki en can sıkıcı şekilde obsesif teorik çalışmalardan biri olarak gelen Gill'in (1982) *Analysis of Transference* kitabı analistin analitik durumdaki rolünün önemini abartır. Hiç kuşkusuz Mark Twain'in *Tom Sawyer Abroad*'da (1896/1996) söylediği şeyi daima aklımızda tutmalıyız: "Teoriler hakkında bir sıkıntı daha var: Eğer yeterince yakından bakarsanız, bir yerlerinde her zaman bir delik vardır."

sözde yansıtmalı özdeşleşmelere istinaden söylemeye meyilli oldukları türde şeyler, nadiren konuşmanın partiyonunun çoklu portelerinde çalmaya devam eder ve bunları daha ziyade açıklamalar, yani spesifik, somut anlamlar sunan ifadeler olarak nitelendirmek gerekir. Şimdiye kadar gördüğümüz üzere, bunlar nevrotiklerle çalışırken kaçınılması gereken ve 10. Bölüm'de göreceğimiz üzere psikotiklerle çalışırken tam anlamını bulan türde ifadelerdir.

Eğitici Bir Öykü

"Havaya mahmurluk yayıyorsunuz."

Bir analistten analizana

Birkaç yıl boyunca çalıştığım son derece keskin zekalı kadın bir terapist bana üç yıl süren ilk analizinin analistinin onunla olan seanslarından birinde uyuyakalması gerçeğini açıklamak için yansıtmalı özdeşleşmeye başvurması nedeniyle hezimete uğradığını anlattı. Seanstan kısa süre önce, erkek kardeşi ona beraber intihar etmeleri için yalvarmıştı ve analiste belirttiği üzere bir kriz halindeydi, hüngür hüngür ağlıyordu ve kendini iyi ifade edebilecek bir halde değildi. Bütün bunların ortasında analistinin uyukladığını fark etti ama yalnızca notlarına bakıyor olabileceğini düşündü. Analistinin başı yana düşüp de bir sarsıntı ve horlamayla uyandığında, uyuklamış olduğuna dair aklında artık hiç kuşku kalmamıştı. Analisti sanki hiçbir şey yaşanmamış gibi davranmaya çalıştı ve ona ne düşünmekte olduğunu sordu. İncinmiş ve şok olmuş bir şekilde "Sizin yorgun olduğunuzu?" dedi. Analist yorgun olduğunu itiraf etti ama şunu söyledi: "Havaya mahmurluk yayıyorsunuz." Analizanın bilinçdışı biçimde ondan onu terk etmesini istediğini ve böylelikle bunu *gerçekleştirmiş* olduğunu açıkladı.

Bu açıklamanın onun seansa ve analize ilişkin deneyimiyle hiçbir şekilde bağdaşmıyor olması olgusu analizi hemen sonlandırmasına yol açmadı; kendi bilinçdışı niyetlerini merak etti ve bunları sonraki seanslarda irdelemeye çalıştı. Ancak bunlardan ne zaman bahsedecek olsa, analisti konuyu değiştiriyor ve bu olayı derinlemesine çalışmaya isteksiz görünüyordu. Analizanı, analizden ayrılmaya ve çalışacak başka birini bulmaya sevk eden bu ve bununla bir araya gelmiş olan analistinin seans kaçırmasının da dahil olduğu birtakım dengesiz karşıaktarım tepkileriydi. Analist basitçe kendi yorgunluğunu ya da uyku yoksunluğunu kabul edip içi geçtiği için özür dileseydi ve belki de seansı başka bir tarihe yeniden programlasaydı, muhtemelen bunların hiçbirini gerçekleşmezdi. Analistin uyuyakaldığı için sorumluluğunu

inkâr etmesine ve “uykululuk halini yaratmayı” analizanına atfetmesine (hiç kuşkusuz pek çok analistin yapacağından daha inatçı bir şekilde ama hastalarından birini “analisti uyutmaya ayarlanmış uykulu bir şekilde”⁵⁵ konuşur haldeydi diye nitelendiren Bion [1955, s. 226] gibilerin desteğiyle) olanak tanıyan psikanalitik yöntemler çarışmasında yansıtımlı özdeşleşme gibi bir teorik kavramın varlığının ta kendisi gibi görünüyor. Bana öyle geliyor ki aktarım ve karşıaktarım konusunda Lacancı bir yaklaşımda eğitim almış hiç kimse, analizanın analistin içinin geçmesinden sorumlu olduğunu ileri sürmeyecektir. Gill’in (1982, s. 63) bile dediği üzere, “Karşıaktarım kolaylıkla bir terapi teorisi bağlamında rasyonelleştirilebilir.”

Yansıtımlı özdeşleşme kavramından medet umulan her örnek tabii ki bu eğitici hikâyedeki örnek kadar naif ve aptalca değildir ancak umuyorum ki klinisyenleri kendi kusurları nedeniyle içinde bulundukları durumdan kurtarmaktan vazgeçirecektir.

İmgesel Olana Ayrıcalık Tanımak

Burada elimizde olan yalnızca analistin tutkularının etkisidir... Bu ya da şu analistin karşıaktarımıyla hiçbir ilgisi yoktur; şayet terapist bunun üstesinden gelmezse –ki bunu eyleminin ideali olarak görürken üstesinden nasıl gelebilir ki?– ikili [yani imgesel] ilişkinin sonuçlarıyla alakalı olduğundandır.

Lacan (2006, s. 595)

Analizanın yansıtımlarına yönelik analistin imgesel düzeydeki kendi tepkilerini (örneğin sinirli, öfkeli, sıkılmış, reddedilmiş, uykulu, terk edilmiş, korkmuş ve benzeri hissetmek) kullanma çabası, analisti çalışmanın büyük kısmının aktarım ve karşıaktarımında gerçekleştiğini düşünerek çalışmasını imgesel düzlemde konumlandırmaya teşvik eder. Ancak Lacan’a göre aktarım tepkileri simgeselleştirmenin başarısız olduğu anlarda yani analizan “patojenik çekirdeği” ifade ederken daha ileri gidemediğinde gerçekleşir. Ve karşıaktarım, imgesel ilişkide (yani iki benlik arasındaki ikili ilişkide; bkz. Fink, 1997, 3. Bölüm) saplanıp kalmış analistin kendini simgesel Öteki konumunda konumlandırmayı başaramadığının göstergesidir.

⁵⁵ Analistlerin cephesinde bu türden hamleler, analizanların doktorlarının onlardan daha deli olduklarına ve bu kadar çatlak olmayan başka doktorlarca kafalarının incelenmesinin iyi olacağına inanmaya eğilimli kılar. Joni Mitchell’in “Twisted”da dediği gibi “Analist bana dedi ki/iyice kafayı yemişim/ama dedim ki ona/sevgili doktor sanırım sizsiniz o” dediklerinde haklıdır. *Cave sanatorium*: Terapist dikkat et!

Başka bir deyişle, Lacancı bir bakış açısına göre, aktarım ve karşıaktarım analiz için faydalı bir şeyler yaşanırken değil çok önemli olan simgeselleştirme süreci çoktugü anlarda gerçekleşir. Dolayısıyla aktarım ve karşıaktarım dikkat dağıtıcı unsurlar, imgesel tuzaklardır ve psikanalitik açıdan önemli bir şeyin yapılabileceği anlarla değil durağanlık anlarıyla ilişkilendirilirler. Doğrudan aktarım ve karşıaktarım ile yapılan çalışma belli bir düzeyde analizan için doyum verici olabilecek olsa da Lacancı psikanalizin amaçladığı türden bir değişim getirmez.⁵⁶

Heimann (1950, s. 83-84) “analistin karşıaktarımı yalnızca analitik ilişkinin ayrılmaz parçası olmakla kalmayıp hastanın yaratsıdır, hastanın kişiliğinin parçasıdır” vurgusunu yapıp “analistin karşıaktarımı hastanın bilinçdışını araştırmanın bir aracıdır” sonucuna vardığında, simgesel boyutu başından savmaya tehlikeli derecede yaklaşmıştır. Klinisyenler analistin potansiyel psikopatolojisini, ki Spotnitz (1999, s. 229) buna analistin “özel karşıaktarımı” adını vermiştir, analistin “nesnel karşıaktarımından” (ki bunun hastanın saf, dolayimsız bir yansıması, hatta hastanın kendisinin bir ürünü olduğu varsayılır) ayırmak için teorik akrobatlıklarla meşgul olmaya sevk edilir. Ne var ki Ogden (1979, s. 367) bile “burada ‘ya hep ya hiç’ olgusuyla uğraşmıyoruz,” demiştir.

Aslına bakılırsa burada altta yatan varsayım, yani “analist kendisini o kadar iyi tanıyordur ki analizana verdiği tepkinin hangi kısmının özel, hangi kısmının nesnel olduğunu bilir” varsayımı hatalıdır. Zira analist çok uzun bir analiz sonrası dahi bütün güdülerini bilmemeye devam eder: Bilinçdışının doğası böyledir. Zetzel’in (1956/1990, s. 145) yaptığı üzere “terapistin kişiliğinin gerçekçi yönlerini” vurgulamak, analistin kişiliğinde gerçek olan ve olmayanı bildiğini varsaymaktır. Ne var ki sıklıkla ifade edildiği üzere analizanlar, analistin kişiliğinin kendisinin kaygısızca veya inatla bihaber olduğu boyutlarına son derece iyi uyumlanır. Dolayısıyla Freud’un (kendisinin ne yazık ki uymadığı) analistin kimi zaman başka bir analiz görevini yapmaya hazır olmasını tavsiye etmesi bu yüzdendir.

Analist, Bion ve taraftarlarının yaptığı gibi, analizanın herhangi bir dolayım olmaksızın içine ne isterse koyduğu bir kap (insan ister istemez bunun Danaideslerin sızdıran testisi⁵⁷ gibi mi yoksa hava geçirmez biçimde kapatılmış bir Tupperware

56 Miller (2003, s. 35) şöyle demiştir: “Bugün gördüğümüz şey rüyaların değil de karşıaktarımın bilinçdışına giden kral yolu olduğudur.”

57 Danaidesler Yunan mitolojisindeki Danaus’un 50 kızıdır. Efsaneye göre bu kızlar evlendikleri gece kocalarını öldürürler ve bu yüzden sonsuza kadar delik bir testiyle su taşımaya mahkûm edilirler. Aynı Sisifos gibi hiçbir zaman tamamlanmayacak bir görevi beyhude tamamlamaya çalıştıkları tekrarlayıcı bir döngüye hapsolurlar [ed.n.].

gibi mi olduğunu merak ediyor) olarak görüldüğünde, simgesel tamamen terk edilmiş olacaktır.

Birçok farklı klinisyenin şöyle dediğini duydum, “simgesel düzen yoluyla olduğu gibi, imgesel düzen yoluyla da aynı tür sorunlara ulaşılabilir olmalı,” çünkü farklı yöntemlerle çalışan analistler olsalar da hepsi belirli bir düzeyde başarılı oluyordu onlara göre. Temelde imgesel düzeyde çalışan analistlerin hastalar üzerinde sağaltıcı bazı etkilerinin olduğuna karşı çıkmayacağım; imgesel düzlem psikozda çalışmamız gereken düzeylerden biri olduğu için özellikle de psikotik hastalarda bu doğru (bkz. 10. Bölüm). Ne var ki uzun yıllar boyunca neredeyse simgesel olanın dışarıda bırakılması pahasına imgesel olanı vurgulayan psikanalitik yaklaşımlarla eğitilmiş analistlere süpervizörlük yapmam ve yine uzun yıllar boyunca halihazırda benden önceki analistleriyle uzun (ve çoğunlukla birden fazla) imgesel düzeyde çalışma yürütmüş hastaları analiz etmiş olmam temelinde, bu türden pratiklerde amaçlanan tedavi türünün simgesel düzen vurgulandığında hedeflenen tedaviden çok farklı olduğunu ileri süreceğim. İmgesel düzeydeki tedavi her şeyden evvel analizanın (5. Bölüm’de belirttiğim üzere) “örüntüleri,” ki genellikle değişmeyen örüntülerdir bunlar, hakkında bilgi edinen gözlemleyen bir benliğin gelişimini teşvik eder. Analistler tabii ki aktarım ve karşıaktarımı Lacan’dan farklı tanımlamakta serbesttir ama o vakit çalışmaları temelde muhtemelen imgesel düzeyde konumlanacaktır ve imgesel düzeyde analistin kendi kişiliği merkezde bulunur. Lacan’ın (2006, s. 587) 1958’de belirttiği üzere, “Analistin kişiliği [sürece] ne kadar müdahil olursa, analist eylemlerinden o kadar az emindir.” Belki de bu, çağdaş psikanalitik literatürün analistin karşıaktarımı tartışmaları ve bunun gerçekten de en azından analist kadar analizanı da yansıttığını iddia etmenin bir yolunu bulma çabasına yönelik obsesyonu kısmen açıklamaktadır.⁵⁸

58 Örneğin Ogden (1994) bunu analist ve analizanın beraberce ürettiği bir şey olarak görmüştür. Harra Ogden’in gerçekleştirmiş olduğu analizlerden hastalarından çok kendisinin faydalanmış olduğu izlenimine kapılmak mümkündür çünkü bizlere hastalarının kaldırılmış bastırımlarını anlamak yerine kaldırılmış olan kendi bastırımlarından (s. 471) ve bu esnada yaşadığı “belli bir ayrılma ve yas tutma biçimi”nden (s. 483) bahsetmiştir.

“Telefon Analizi” (Psikanalitik Durum Üzerine Çeşitlemeler)

İster iyileştirmeyi ister eğitmeyi isterse de derinliklere inmeyi istesin, psikanalizin tek bir aracı vardır: hastanın konuşması.

Lacan (2006, s. 247)

Amerikalılar ortalama 18 ila 24 ayda bir taşınır. Bu taşınma kimi zaman Los Angeles gibi bir bölgeye yayılmış bir metropolde kişinin önceki yaşadığı yerden iki saat uzağa taşındığı “şehir içi bir taşınma” kimi zamansa başka bir şehre, eyalete, ülkeye, hatta kıtaya taşınmadır. Benim kendi pratiğimde, analizanlarımdan çoğu analizleri sırasında en azından bir ya da iki kez, yoğunlukla da 1500 kilometreyi aşkın uzaklıktaki yerlere taşındı. Dört analizanım bir yıl ya da daha uzun süreliğine Kuzey Amerika kıtasından ayrıldılar ve iki analizanım da yaklaşık sekiz yıllık bir sürede en azından sekiz kez taşındı.

Amerikan nüfusunun, Amerikalı olmayanların kolayca kavrayamadığı bu hareketliliği düşünüldüğünde, Amerika’daki analistler, analizanlarla uzun soluklu psikanalitik çalışmayı nasıl sürdürecekleri gibi çetrefil bir sorunla karşı karşıyadırlar. Tabii ki kimi zaman bir analizanı taşındığı şehirdeki bir başka analiste yönlendirmek mümkündür ama analist çoğu zaman söz konusu şehirde klinik çalışmasını analizana güvenle tavsiye edebileceği ölçüde bildiği bir analist tanımaz. Üstelik, analizanların bu hareketliliğinin çoğu belli zaman dilimleriyle, örneğin üç aylık bir staj, altı aylık ücretsiz izin, bir yıllık Fulbright bursu ya da denizaşırı bir şirket merkezinde iki yıllık

bir işle sınırlıdır. Epey kısa süre sonra eve dönüşün neredeyse kesin olduğu bu tür durumlar (keza analizanın yeni biriyle “baştan başlamaya” ve muhtemel dil engelleriyle uğraşmaya duyduğu isteksizlik) düşünüldüğünde, analize bir başkasıyla devam etmek pratik değildir; kaldı ki analizanın yaşadığı güçlükler de bu zaman diliminde tedavinin devam etmesini gerektirecek ölçüde olabilir.

Analist teoride analitik çalışmaya yüz yüze devam etmenin önemini analizana naksetmeye çalışarak onu bu türden kısa süreli taşınmalara girişmekten vazgeçirebilir ve bazı durumlarda bu uygun da olabilir. Ancak çoğu durumda kısa süreli taşınma muhtemelen bir daha ortaya çıkmayacak çok özel bir fırsatı temsil eder, diğer durumlardaysa analizanın işverenin “Yeni ofisin kurulmasına yardım etmek için X şehrine taşın ya da yeni bir iş aramaya başla” minvalinde bir şeyler söylediği zorunlu seçimleri temsil eder (Amerika’da iş güvenliği Avrupa’nın büyük kısmındaki gibi değildir ve yaşamın gereklilikleri analiz yalnızca birkaç kısa ay sürdüğünde söz konusu olandan daha farklı bir biçimde analize müdahale eder). Dolayısıyla, analitik çalışmanın bu türden neredeyse kaçınılmaz yokluklar esnasında devam etmesine olanak tanıyacak bir yol bulmak önemlidir.

Kendi pratiğimde uzun yıllar önce, bir bursla bir yıllığına yurtdışına gitmiş bir analizanım beni sıkıntı içinde aramaya başlamıştı. Her ne kadar analizine döndüğünde devam etme kararı almış olsak da, sıkıntısı öyle büyüktü ki o zamana kadar bekleyemeyeceğini hissediyordu. Bu türden birkaç çaresiz aramadan sonra, düzenli araması için zaman belirlemekte anlaştık (acil durumlar dışında, “konuşmak” ya da kısaca spesifik tek bir düşünce, çağrışım ya da histen dem vurmak için yapılan programlanmamış telefon görüşmelerinin pek faydası olduğunu düşünmüyorum) ve Amerika’ya dönene kadar telefon üzerinden çalıştık. Analizanla yürüttüğümüz çalışmanın aşağı yukarı divanda ilerlediği şekilde geliştiğini çarçabuk fark ettim ve daha sonra Batı Yakası’ndan ayrılıp Pittsburgh’daki (yaklaşık 4000 kilometre uzakta) bir pozisyonu kabul ettiğimde, telefon seanslarımıza devam ettik.

Yavaş yavaş farklı pek çok analizanla yürüttüğümüz çalışmaya arada telefon seansları dahil etmeye başladım; bu analizanlardan bir kısmı kimi zaman boğucu bir kaygı nedeniyle evden ayrılmıyordu, kimisi hastaydı ya da geçici olarak hareketsiz hale gelmişti ve bir kısmı da arabaları bozulduğundan oldukları yerde kısıp kalmıştı. Bunu yapmak, bazılarının bunu yapmamaları halinde hızla derin bir depresyona savrulacakları durumlarda, bazılarının yaşamlarının en dip noktasında olduklarında ve bazı analizanların ise araba kullanma ya da otobüslerin devrilmesi korkularının onları seansa gelmekten alıkoyacağı durumlarda analize devam etmelerini mümkün kılmıştır. Ayrıca araba kullanma koşullarını son derece tehlikeli hale getiren şiddetli

yağmur, kasırga uyarıları, kar ve buz fırtınaları nedeniyle seanslarını iptal etmek için beni arayan Pittsburgh bölgesindeki analizanlarıma ve sert, soğuk hava koşullarında ayakta durabileceğinden emin olamayan kısmen engelli ve yaşı ileri analizanlarıma kimi zaman telefon seansları yapmayı önermeye başladım.¹

Kısa süre sonra, telefon seanslarının yüz yüze yapılan seansları faydalı bir şekilde *tamamlayabileceği* açıklık kazandı ama birkaç yıl boyunca, mesafe ve (Pittsburgh’a düzenli yolculuk yapmalarını engelleyen) maddi koşullardan ötürü benimle yürüttüğü çalışma yalnızca telefon üzerinden gerçekleşecek analizanları almakta tereddüt ettim. Ancak Batı Yakası’ndaki analizanlarımla telefon vasıtasıyla yeterince çalıştıktan sonra, uzakta yaşayan ve yaşadıkları bölgede yardımını isteyebilecekleri başka Lacancı bir analistin (ya da herhangi bir analistin) olmadığı analizanları kabul etmeye başladım.²

İmgesel Olgular

Analist, bir telefon alıcısının sinyal verici mikrofona ayarlı olması gibi kendini hastaya ayarlamalıdır.

Freud (1912b/1958, s. 115-116)

İlk başta bu “telanalizanların” (ya da “telizanların”) analizlerinin diğer herhangi bir analiz gibi başlamasından ve onları yüz yüze nadiren görsem, hatta kimi zaman hiç görmesem de çoğunlukla analitik çabaya aynı şekilde angaje olmalarını sağlayabildiğimi görmekten şaşkınlık duyuyordum. Ayrıca yüz yüze çalışmadan alışkın olduğum neredeyse bütün aktarım tepkilerinin (sevginin, karasevdanın, idealleştirmenin, öfkelerin, nefretin, yargılanma korkusunun vesaire) telefon çalışmasında da ortaya çıktığını

- 1 Kuzey Amerika’daki hava koşullarının sertliği, dünyanın başka yerlerinden gelen pek çok insanı şaşırtacaktır. Avrupa’da analizanların seansa gelmelerinin önünde engel teşkil edebilecek, bununla herhangi bir şekilde kuyaslanabilir tek şey, benim deneyimime göre, kimi zaman şehirleri haftalarca hareketsiz kılan toplu masha grevleridir.
- 2 Arka planları düşünüldüğünde, analizanlarımdan çoğu Lacancı olmayan bir analistle hiçbir zaman analize girmeyebilirdi. Bu büyük ihtimal benim pratiğimin bir tuhaflığı ama bana göz önünde bulundurulması gereken önemli bir nokta gibi geliyor: Analizanın analize gitmesini mümkün kılan çoğu zaman yalnızca analizanın belli bir teorik çerçeve veya yaklaşıma yönelik olumlu aktarımıdır ve söz konusu yaklaşımı uygulayan az sayıda kişi olabilir. Bazı Lacancı olmayan psikanaliz ekollerinin Amerika’da, özellikle de bazı çevrelerde kötü bir ünü vardır ve pek çok kişi bu ekollerden gelen klinisyenlerle çalışmak yerine açıkça hiç analize girmemeyi yeğler. Bu tür durumlarda analizanları Lacancı olmayan analistlere yönlendirmek anlamsızdır.

fark ettim; eksik olan tek şey gerçek fiziksel görüntüm ya da giysilerime dayalı akınlardı. Aslına bakılırsa, yüz yüze hiç görüşmemiş olduğum analizanların önlerinde görsel bir imgem olmadığından bana daha serbest biçimde yansıtmada bulundukları söylenebilir. Analiste bakmaktan ya da analist marifından bakılmaktan azade kılınan divandaki analizan gibi telefondaki analizan da beni nasıl isterse öyle hayal etmekte serbesttir.

Telefon çalışması aslında analist için de bazı imgesel olguları bertaraf eder zira hepimiz yeni tanıştığımız her yeni kişiyi ona öyle veya böyle benzeyen tanıdığımız başka kişilerle ilişkilendirmeye, ki bu türden ilişkilendirmelerde görsel benzerlik ağır basar, ve en azından başlangıçta bu yeni kişiye önceden tanıdığımıza yaptığımız gibi tepki vermeye meylederiz (bu yeni insanı daha iyi tanıdıkça, birbiriyle ilişkilendirdiğimiz iki insan arasındaki farklılıklar ortaya çıkar ve buna uygun olarak tepkilerimiz değişme eğilimi gösterir). Analitik çalışma telefonla yürütüldüğünde, analizanın görüntüsü analisti cezbedemez (Freud kimi zaman Dora gibi bazı kadın analizanlarının güzelliğine öyle kapılmıştır ki bu etkinin esiri olmuş gibi görünmektedir) ya da analist analizanı tanıdığı (ve sevdiği ya da nefret ettiği) diğer kadınlara ya da tedavi etmiş olduğu başka analizanlara benzetmeye sürüklenmez.

Keza analizan da analisti hemen bir başkasıyla özdeşleştirme eğiliminden ve görsel imgelere dayalı büyülenmeden özgür kılınmış olur. Bununla birlikte kendini açan kişi analist olmayıp analizan olduğundan,³ analist bir tür boş yansıtma ekranı olarak kalır ve

3 Bana öyle geliyor ki, analistin kendini açması için Lacancı olmayan bir psikanaliz eğitimi almış klinisyenlerin bulduklarını sandıklarından çok daha az neden vardır. Analistin kendini açması analizanın onu duygularını incitmemesi gereken etten kemikten biri olarak görmesine yol açar; analizan analist hakkında endişelenmeye başlar ve onu üzme ister. Örneğin eğer analizan analiste hasta görüldüğünü ya da sesinin hasta geldiğini söylerse, analistin "Evet, hastayım" demesi halinde analizanın ne yapması muhtemeldir? Analist için üzgün hissedecek ve çok fazla şey talep etmeyecek midir? Analistin zamanını almaması gerektiğini mi hissedecektir? Analistin kendini açan karşılığı ("Evet, hastayım") analizanın yorumunu, bunun kendisine yöneltildiğini ve aslında onun hakkında olduğunu varsayarak imgesel düzeyde konumlandırır. Analizanlarımdan biri bana sesimin yorgun geldiğini söylediğinde, ona şöyle karşılık verdim: "Yorgun mu?" Analizan kısa bir duraklamadan sonra şöyle düşündü: "Belki de ben insanların sürekli beni dinlemekten yorgun düşüklerini düşünüyorum; onları sıkıtiğimden eminim hep." Söz konusu yorumun ille de benim hakkımda olmadığını varsayarak ve kendimi açık etmekten kaçınarak, analizanın yorumunu simgesel düzeyde konumlandırıp onun insanlar hakkındaki algılarının ne zaman doğru ne zaman yanlış olduğunu güya bilmesine yardımcı olmak yerine çok daha önemli bir şeye değinebildim ([bazı] analistler kimi zaman, gerçeklik sanki böyle açık bir şeymiş gibi analizanlarının bu şekilde "gerçeklik sınaması"nı [*reality testing*] geliştirmelerine yardımcı olmayı denemeleri gerektiğini düşünüyor gibiler; bkz. 9. Bölüm). Burada basit bir tekrar ("Yorgun mu?") analizanın kendisini başka insanlara ve aslında

bu sıfatla Ötekine istinaden nasıl gördüğüne ilişkin önemli bir şey ifade etmesini mümkün kıldı, halbuki (yorgun olduğumu varsayarsak) kendimi açmak analizanın dikkatinin bunun yerine pekâlâ benim durumuma yoğunlaşmasına ve bana kıyak geçmeye çalışmasına yol açabilirdi. (Analistin burada boğucu olan bir yorgunluğu inkâr etmesini önermiyorum; bkz. 7. Bölüm'de tartışılan "Eğitici Öykü.")

Analistin eğitiminin onu analizanın talepleri ve kaygılarıyla başa çıkabilir kıldığını varsayarsak, analizini söylemini onun [analistin] neye dayanıp dayanamayacağını düşündüğüne uygun hale getirmeye teşvik etmemelidir. Analizan analisti gerçek bir insan olarak algıladığı ölçüde, söylemek zorunda olduğu belli şeyleri sansür etmeye ya da bu şeylerin önemini azaltmaya o denli yakın olur ve "temel fantezisi"ni onunla gerçekleştirme olasılığı da aynı ölçüde azalır. Eğer analist ailesinden birinin öldüğünü belirtirse, analizan sahip olduğu bir ölüm isteği hakkında konuşamayacağını hissedebilir. Analistin kendi durumuna ilişkin açığa vurduğu her şey, potansiyel olarak analizini söylemek zorunda olduğu bir şeyden alıkoyar.

Erkek analizanlarından biri beni görmeye gelmeden evvel kadın bir terapistle terapideymiş ve bu terapide Katolik yetiştirilme biçimi ve Katolik okulları hakkında epey şikâyet etmiş. Terapisti böyle geçen birkaç haftanın ardından ona Katolik olduğunu söylemiş. Bu analizini susturmuş ve aslına bakılırsa terapiden ayrılmasına yol açmış. Böyle hikâyeleri sürekli duyuyorum! Terapistin bu türde bir şeyi açık etmesi analizanın ilerlemesi için hiç de faydalı değildi. Belki de terapist gerçekten de bu tür şikâyetleri işitmeye katlanamıyordu ve dolayısıyla bunu yapmanın ona faydası oldu analizana değil.

Kendini açmaktan sakınmakla amaç ister yorgunluk ya da can sıkıntısı veyahut kaygı olsun kişinin kendi durumunu inkâr etmesi değildir. Bu tür haller seansın ardından analist tarafından kendi bilgisi ve üzerinde düşünüp taşınması için not edilmeli, göz ardı edilmemelidir çünkü çoğunlukla analistin kendini konumlandırma ya da analize müdahale etmekte başarısız olma biçimine dair bir şey söylerler ve bunlardan bir şeyler öğrenilmelidir. Kendini açmanın mahzurlarına ilişkin daha teorik bir tartışma için, bkz. Fink (1997, s. 31-33).

Yalnızca spesifik koşullar altında dahi olsa kendini açma pratiğini meşru kılmaya kalkışan klinisyenlerin başı, teorik olarak konuşacak olursak, genellikle belaya girer. Örneğin Malan'ın (1995/2001) aşağıdaki yorumlarını değerlendirin:

Bu tür bir durumda terapistin kendi şahsi duygularını hastaya söylenilen şeyin içine zoraki biçimde dahil etmesi çok kolaydır ve bu, sempati sunmak yerine hızlıca almaya döner. Hastalar kişinin şahsi trajedileriyle ilgilenmez, hele de kendi trajedilerinin orta yerindelerse. Dolayısıyla terapistin hisleri gösterilebilir ama ancak *nesnel biçimde*, tamamen denetim altında, tam anlamıyla hastanın hizmetinde olacak şekilde gösterilmelidir (s. 26).

Her ne kadar Malan haklı bir şekilde terapisti kendi deneyimlerini ve kederini bir hastanın seansına kaygısızca sokması hususunda uyarsa da, ki bu aslında hastanın sempatisini istemeye tekabül eder (Lacan'ın belirttiği gibi bütün konuşmalar tanınmak ve sevilme için bir taleptir ve terapistin konuşması da bu kurala istisna oluşturmaz), yine de zaman zaman kendini açmayı bunun "nesnel" bir şekilde yapılabileceği yönündeki savunulamaz iddiayla onaylamıştır; kaldı ki "nesnel" sözcüğü terapinin tartışıldığı herhangi bir koşulda kullanılacak tuhaf bir terimdir. Malan bunun ardından sanki böyle bir şey varmışçasına "tamamen denetim" in söz konusu olduğu açıklamasını yapmıştır (bkz. 9. Bölüm).

analizan onda konuşma biçimine, ses tonuna, tonlamalarına, sesinin yükselip alçalmasına, hatta nefes alma biçimine (analizanlarından biri kimi zaman nefes alma biçimini annesinininkine benzettmekteydi) dayanarak başka kişilerin özelliklerini “görmeye” meyleder.

Renik (1999) kendini açma pratiğinin en önde gelen savunucularından biridir. Yalnızca “seçici” kendini açma olarak atıfta bulunduğu (“görece anonimliğe” yol açan) şeyi savunmakla kalmamış, ayrıca “kişinin kartlarını açık oynaması” adını verdiği süregiden, eksiksiz bir kendini açma türünü de savunmuştur. Renik’e göre terapistin hastaya kendini açmasının amacı, analist ve analizan arasındaki “analitik oyun alanını” bunu yapmak daha demokratik ya da postmodern olacağından değil “daha iyi klinik sonuçlar verdiği” (s. 523) için eşitlemektir. Renik bile belli bir hastayla yapılan analitik çalışmayı iletmemeyecek kendini açma biçimlerini onaylamamıştır (örneğin bir hastasına ona karşı cinsel duygulanıldığı halde bunu söylememiştir) ama Renik’in örnekleri onun neredeyse tamamen bilinçli, gözlemleyen benlik düzeyinde çalışmış olduğunu gösterir. “Anne” olarak atıfta bulunduğu hastasıyla bir etkileşimini demaylı biçimde aktarmıştır. Söz konusu etkileşim Anne’nin analistiyle ve ayrıca kocasıyla nasıl işlev gösterdiğine dair pek çok şeyi anlamasını sağlamıştır ama Renik Anne’nin edindiği bu yeni anlayış sayesinde kalıcı herhangi bir şekilde değiştiğine dair hiçbir emare sunmamıştır. O gece “Anne ve kocasının uzun bir konuşma yaptıkları” ve “yıllardır olmadığı kadar yakından ve tutarıyla sevdikleri” basit gerçeği (s. 527) tedaviye yönelik bu yaklaşımın değerini kanıtlamak için eklenmiştir. Aristoteles’in bize hatırlattığı üzere, “Bir çiçekle ya da tek bir günele bahar gelmez,” keza bu bağlamda tek bir geceyle de.

Renik’in kendini açma yaklaşımının gözlemleyen benlik düzeyinde, yani analizanın kendi davranış örüntülerine ilişkin düşüncelerinde, değişikliklere önyak olduğu açıktır ama daha temel bir düzeyde değişimi teşvik etmek için tasarlanmış gibi görünmemektedir. Aslına bakılırsa, Renik kendisi ve görme biçimi üzerine bu denli çok konuşarak, açıkça analizanlarının daha önceki ilişkilerinde yaşadıkları sorunları onunla çalışmalarıyla kaçınmaya çalışmış ve dolayısıyla aktarımın pek çok yönünü engellemiştir. Örneğin şöyle demiştir: “Anne’nin annesi gibi kontrolcü görünmek istemediğim farkındaydım. Anne’in annesinden aldığı hissettiği türde küskünlük benim özellikle sevmediğim bir şey, o yüzden Anne’nin beni farklı bir şekilde deneyimlediğinden emin olmaya özen gösteriyordum” (s. 526). Bu da Renik’in Anne’nin muhtemel aktarımsal yansımalarından bilerek kaçınmaya çalıştığına ima eder!

Renik’in bir başka analizanı onun “otoriter ve insafsız görünmemek için” çok büyük bir şahsi çıkar olduğunu düşündüğünü, öyle ki onu “o şekilde gördüğünde, doğru olsun ya da olmasın, onun tepki verip bunu çözmeye çalıştığı” yorumunu yapmıştır. Analizan bunun “Renik’in kimi zaman onu dinlemesini engellediğini” (s. 532) hissetmiştir. Başka bir deyişle, analizan Renik’i zihninde geçmişinden otoriter ve insafsız olduğunu düşündüğü biriyle karşılaştığında, Renik aktarımından sıyrılmak için kendini açmayı kullanıyordu! Renik’in her durumda bütün analistlere süregiden kendini açma pratiğini salık vermesi gerçeği, onun aktarım kavramının büyük kısmını bir kenara atmış olduğunu ortaya koymaktadır. “Analistin tedavi ilişkisindeki kişisel işleyişine dair hastanın gözlemlerine aktif biçimde başvurmanın” (s. 529) ve dolayısıyla sistematik kendini açma yerine hastadan öğrenmenin başka yolları vardır.

Analistin Varlığı

Analistin yine de varlığını sunduğu şekilde karşı çıkabilir ama ben analistin varlığının ilk baştan yalnızca dinlemesiyle ima edildiğine ve bu dinlemenin yalnızca konuşmanın bir koşulu olduğuna inanıyorum. Böyle olmasaydı, analitik teknik neden analistin varlığını bu denli ihtiyatlı kılmasını gerektirirdi ki?

Lacan (2006, s. 618)

Hem Lacancı olmayanların (Zalusky vd., 2003) hem de Lacancıların (Miller, 1999) telefonla analizin imkânsız olduğunu ileri sürdükleri bilinmektedir. Analist ve analizanın fiziksel olarak aynı ortamda olmaları gerekli görülmektedir. Fiziksel mevcudiyette bu kadar mühim olup telefonla analizde güya eksik olan şey nedir?

Eksik olan tabii ki doğrudan fiziksel temas değildir çünkü analizde bu tür temaslar (seansların başı ve sonundaki ritüel el sıkışma gibi resmi temaslar dışında) kabul edilmez. Lacan'ın (1971-1972, 21 Haziran 1972) ifade ettiği üzere, “Kişi analitik söyleme girdiği andan itibaren, [analizin] bedenler arasında bir buluşma olduğuna dair artık bir soru ortada yoktur.” Analist ve analizanın analizin ilerlemesi için birbirine dokunması gerekmez. Benzer nedenlerden ötürü, analist ve analizanın tat alma duyusu vasıtasıyla birbirleriyle temas etmesine de gerek yoktur.

Tabii ki analistle analizanın birbirlerini koklayabilmeleri gerektiği düşünülmektedir, gerçi 1950'lerin başında Société Psychanalytique de Paris'de (SPP) Lacan'ın yorumda bulunduğu komik bir olay yaşanmıştır. Analizanlarını anlamak için dilin ötesine, analizanlarının konuşmasının ötesine bakmaya ihtiyaç duyan zamanının analistlerini tartışan Lacan (2006) şöyle yazmıştır:

Bugünlerde formasyon eğitimindeki genç bir analist, iki ya da üç yıllık verimsiz bir analizin ardından, aslında öznesi tarafından koklanmak için uzun süredir bekleyen nesne-ilişkisinin gelişini selamlayabilir ve bunun sonucu olarak bizim oylarımızla kulübe alınmaya değer olduğunu [*dignus est intrare*], yani kendi becerilerinin teminatını elde edebilir. (s. 267)⁴

Lacan'ın atıfta bulunduğu olayda, bir analist adayı analisti analizanının en sonunda onun kokusunu alabildiğini belirttiğinde SPP'in üst tabakalarına hevesle kabul edilmiştir, kaldı ki bu en iyi durumda bile değeri bir hayli belirsiz bir başarıdır. Mevzu-bahis anekdotu bir yana koyacak olursak, telefon analizine karşı çıkanların temelde dert ettikleri şeyin koku duyusu olduğunu sanmıyorum. Bununla birlikte bu görüşe analizanlarından birinin bir telefon seansı esnasında birden, “Tam şu anda nefesiniz

⁴ Aynı olayla ilgili daha fazla yorum için, bkz. Lacan (2006, s. 465, 1994, s. 79).

acaba kokuyor mu merak ediyorum,” demiş olmasıyla rahatlıkla karşı çıkabilirim. “Nefesim mi?” diye sorduğumda, babasının gittiği partilerden eve çoğunlukla puro içmiş ve bilinmedik yiyecekler yemiş olarak geldiği yorumunu yaptı; bunlar analizanın “yetişkin kokulan”yla ilişkilendirdiği şeylerdi. O sırada aynı odada olsaydık dahi analizanın nefesimin kokusunu alabileceği açık değildir. Açık olan tek şey sırf analitik çalışma telefon üzerinden gerçekleşiyor diye koku duyusuna ait yansıma ya da çağrışımların benzeri edilmemiş olduğudur.

Eğer analist ve analizan arasında görsel temas olması gerektiği düşünülüyorsa, o zaman kör insanların analize girmesi ya da analist olması imkânsız mıdır? Çoğu kişinin böyle olmadığını söyleyeceğini düşünüyorum. Üstelik psikanalizde divanın kullanımı, seansın başı ve sonu dışında görsel teması büyük ölçüde ortadan kaldırır. Bu son derece sınırlı görsel temasın dahi vazgeçilmez olduğunu düşünenler, video konferans yapmanın (görüntülü konuşmaların ya da “web kamerası” kullanımının) bu sorunu etkili bir biçimde düzelteceğine inanacaklar mı? Ne kadar sınırlı olursa olsun birbirini görmenin önemi, (biraz sonra döneceğim) bakış meselesiyle ilişkisinden dolayı derhal dışarıda bırakılmamalıdır. Bununla birlikte, körlerin de analize girebileceklerinin kabul edildiğini varsayarsak bunun her zaman vazgeçilmez olmadığı da açık olmalıdır.

Bana göre kesinlikle elzem olan şey duymaktır. Analist ve analizan birbirlerinin konuştuğunu duymalıdır. Analizde azami önemi olan analizanın ne söylediği ve bunu nasıl söylediğidir. Arka planda gürültü, yankı, gecikme ve araya giren konuşmaların olmadığı iyi, net bir telefon bağlantısı kurulabildiği müddetçe, analistle analizan birbirini iyi şekilde, yani her bir dil sürçmesini, tökezlemeyi, kekelemeyi, ikilemi, iç çekmeyi ve esnemeyi duyacak kadar iyi duyabildiği müddetçe analiz ilerleyebilir.⁵ İlginçtir ki kimi analizanlar bana telefon seanslarımızın yüz yüze seanslarımızdan daha yakın olduğundan bahsetmiştir çünkü benim tam da kulaklarının içinde konuştuğumu duyarlar ve onlara, benden biraz uzakta bir divan üzerinde uzanırlarken olduğumdan daha yakın olduğumu hissederek.⁶

5 Tabii ki analist ve analizanın serbestçe konuşabilmeleri için tam bir mahremiyetleri olması gerekir.

6 Sharon Zalusky (1998) ve Arlene Kramer Richards (Zalusky vd.’de, 2003) buna çok benzer bir şey aktarmıştır (Dan Collins bana bu metinleri gönderme nezaketini gösterdi). Telefon tabii ki on yıllardır âşıklar tarafından uzun, samimi sohbetler için kullanılıyor. Âşıklar telefonu son yıllarda telefon seksi için de kullanır oldular. Ancak hiç kimsenin gözü kapalı biçimde telefonların standart analitik divana nazaran daha açık cinsel çağrışımlara sahip olduğunu söyleyeceğini sanmıyorum.

Beden Dili

Öznenin söylemi, hakikatin ortaya çıkarılmasında bir tuzak, hatta bir engel vazifesi görebileceğinden, analize ilişkin ilk bakış açısında muhtemelen ve kimi zaman parantez içine alınabilirken, söylemi bir işaret vazifesi gördüğü müddetçe artık kalıcı biçimde değersizleştirilmiştir... Öznenin varlığına ilişkin başka herhangi bir dışavurumun kısa süre sonra buna tercih edilmesi gerekecektir: yaklaşımı ve yürüyüş biçimindeki sunumu, davranışlarının edası ve bizden nasıl ayrıldığı.

Lacan (2006, s. 337)

Analizanın beden dilini “okumaya” bir hayli bel bağlayan analistler, telefon kullanı-
mını sorunlu bulmaya eğilimlidirler. Ama daha önce belirttiğim üzere, “beden dili”
şeffaf, evrensel ya da pek çok insanın düşündüğü biçimde bariz değildir ve analistin
analizanın beden dilinin ne anlama geldiğinden emin olmasının tek yolu analizan-
dan bunun hakkında konuşmasını istemektir (ve o zaman bile analizan bunu bilme-
yebilir ya da anlatmak istemeyebilir!). Aynı kültürde dahi şaşmaz, evrensel bir an-
lamı olan el hareketleri sayıca fazla değildir ve aynı şey klinisyenlerin okuduklarını
iddia ettikleri pek çok beden duruşu için de söylenebilir.

Örneğin alışılmadık biçimde dik bir beden duruşu katılık, bir tür fallik duruş
mu ima eder? Veyahut da bedene bir ebeveynin ahlaki ihbarlarının aşılmasını ya
da bir ebeveynin katı etik duruşuyla özdeşleşmeyi ortaya koyan “dürüstlüğün” beden
bulmuş hali midir? Başka bir örnek vermek gerekirse, kambur bir şekilde oturmak
her durumda kendini savunmaya ya da korumaya yönelik bir duruş mudur? Yoksa
irritabl bağırsak sendromunun bir işareti midir? Ya da kimi zaman Quasimodo ya
da rue Quincampoix’nın kamburuyla özdeşleşmekten ortaya çıkabilir mi? (bkz. La-
can, 2006, s. 422). *Beden dili için kolaylıkla bu şu anlama geliyor denemez!* Beden
dilini anlamak için analizana bunun ne anlama geliyor olabileceğini sormamız, ana-
lizandan bunun hakkında konuşmasını istememiz gerekir.

Erkek analizanlarımdan biri bana ne zaman duyguyla yüklü hikâyeler anla-
tacak olsa, ellerini devamlı midesine koyuyordu. Bazı klinisyenler bu hikâyelerin
onun için “yürek burkucu” olduğu ya da analizanın ülseri veyahut da sindirim siste-
minde başka bir sorun olduğu sonucuna varabilirdi. Bunu ona sorduğumda, onun
kültüründe kalbin geleneksel olarak burada yer aldığına düşünülüğünü ve ço-
ğunlukla kalbinde bir daralma ya da baskı, kültüründeki bütün kadınların sahip
olduğunu belirttiği türden bir kalp ağrısı, hissettiğini söyledi. Ana dilinde kalp
sözcüğünün metaforik anlamları onun için son derece önemliydi ve bir keresinde

“kalbinde kırılması gereken sert bir kaya olduğunu” söylemişti. Bunlar, farklı bir kültür ve dilsel arka plandan gelen benim onun “beden dilini okumaya” çalışarak asla tahmin edemeyeceğim şeylerdi.

İnsanların beden duruşları ve jestleri, aynı türün bütün üyeleri için genetik kodlarına dayalı olarak açık bir anlama sahip olma eğiliminde olan hayvanların duruş ve jestleri gibi okunamaz.⁷ İnsanların bedenlerinin duruşlarını ve jestlerini dil, tarih ve kültür etkiler ve bunların bu nedenle bütün insanlar, hatta aynı dili konuşanlar için açık bir anlamı olduğu düşünülemez; bunların anlamı çoğu zaman son derece bireyseldir.⁸

Kimi analistler konuşma yanıltabileceğinden konuşmadan daha kesin, daha nesnel bir şey arıyor gibi görünmektedirler. Sanki beden dilinin numara yapmayacağını, beden her zaman hakikati söylediğini varsaymaktadırlar. Ancak beden dili de başka herhangi bir dil gibi “yalan söyleyebilir.” Bunu anlamak için oyuncuların belli jestler yapıp belli bir beden dili takınarak gerçeği nasıl sakladıklarını düşünmek yeterlidir (ve aslına bakılırsa hepimiz günlük yaşamın sahnesinde birer oyuncuyuz). Analizanın yüz ifadelerini, jestlerini ve bedeninin duruş biçimlerini görebilmek kimi zaman analiste analizanın söylemekte ve hissetmekte olduğu şey arasında bir çelişki olduğu fikrini verebilir ama söz konusu bu çelişki görüldüğü biçimiyle ele alınamaz ve analistin analizana yine de örneğin annesinin ölümünün onun için korkunç bir deneyim olduğunu söylerken gülümsediği gerçeğine ne anlam verdiğini sormalıdır. Üstelik deneyimlerim gösteriyor ki bu türden olası ilişkiler rahatlıkla başka şekillerde de fark edilebilir ve her halükârda bunların terapötik bir etkisinin olabilmesi için seansta konuşulmaları gerekir.⁹ Psikanalizde konuşmanın kullanımını atlatmanın bir yolu yoktur. Görsel ipuçlarının yokluğunun, analistin analizanın beden dili hakkında hemen sonuca varma ayarısını engellemesi bakımından yararlı bir etkisi dahi olabilir.

7 Bunun durumu aşırı basitleştirdiğini ve etologların hayvanlar alemindeki duruş ve jestlerin düşündüğümüz kadar evrensel olmadığını ileri sürebileceklerinin farkındayım.

8 Lacan'ın (1988a, s. 255) belirttiği gibi, “İnsan jesti yalnızca motor dışavurumlara değil dile yakından bağlıdır.”

9 Freud (1909/1955, s. 166-167) Fare Adam vakasında her ne kadar analizan ona fare işkencesinden bahsettiğinde “yüzü çok tuhaf, birçok parçadan oluşmuş bir hâl aldı,” gözleminde bulunup “bunu ancak kendisinin dahi farkında olmadığı bir hazza yönelik dehşet olarak yorumlayabilirim” dese de, bu yorumu doğrudan Fare Adam'a yapmamış, yalnızca zihninde not almıştır. Analizde analizanın konuşması, yüz ifadeleri, jestleri ve bedeninin duruşları dahil olmak üzere herhangi bir şeyin anlamı hakkında aceleyle sonuca varmaktan mutlak surette imtina etmeliyiz.

Sonuçta, iletişim teknolojilerinin devreye girmesi analizde “olumsuz” olan ya da bertaraf edilenin yani (divan kullanılırken) dokunma, tat alma, koku alma ve hatta görmenin aksine “bizleri analitik deneyimi analizin içindeli olumlu şeyler bakımından incelemeye bir nebze daha zorlamaktadır” (Lacan, 20006, s. 267).¹⁰

10 Bakış Lacan’ın çalışmasında nesne *a*’nın büründüğü biçimlerden biri olduğu müddetçe (nesne *a*’ya ilişkin detaylı bir tartışma için bkz. Fink, 1995, s. 83-97), analizin analistin bakışının varlığı olmaksızın ilerleyemeyeceği düşünülebilir. Lacan’ın nesne *a*’nın olası avamlarına ilişkin listesinin ses, bakış, meme, imgesel fallus, kaka, idrar akışı, fonem, ve “hiç”i içeren oldukça geniş bir liste olduğunu (Lacan, 2006, s. 817) hatırlatmama izin verin. Bu nesnelerin hepsi değilse de çoğunun analizde uzun uzadıya tartışıldığını not etmek gerek; bunlardan yalnızca birkaç genelde mevcuttur ve kakayla idrar akışı seans odasına nadiren buyur edilir –belki de Winnicott (1954/1958b, s. 289) gibi “gerilemeyi” [*regression*] tahayyül edilebilir en düz anlamıyla anlamış kişiler dışında: “divan islanır ya da hasta altına yapar veyahut salyası akar.” Öte yandan Lacan (2006, s. 617-618, 1998b, s. 426) psikanalitik durumda “gerileme”nin en iyi şekilde, bir tür “gerçek” gelişimsel gerileme ya da gerçekten de bir çocuk gibi davranma yerine analizanın küçük çocuk ifadeleri ve bebek konuşması kullanmaya başladığı anlara atıfta bulunur olarak anlaşılması gerektiğini ileri sürmüştür.

Lacan’ın nesne *a*’sının bir başka cisimleşmesine dönecek olursak, analitik çalışmanın gerçekleşmesi için memenin mevcut olması gerekeceğini not ediniz çünkü türün iki erkeği arasında analiz gerçekleştirilmesi mümkün görünmektedir. Lacan bununla birlikte en azından bir kez, analizanın bir noktada analist erkek olsa dahi, muhtemelen memeler annenin ikincil seks özellikleri arasında olduğundan, analiste meme atfetmesi gerektiği bağlamında “analistin memeleri olmalı” demiştir.

Açık görünen şey neredeyse bütün nesnelerin (nesne *a*’nın avamlarının neredeyse hepsinin) analize “gerçekte varolan nesneler” olarak girmeyip analizanın libidinal ekonomisinin bir parçası olarak girmesidir; aslına bakılırsa insan imgesel fallus ve “hiç”in analize herhangi “gerçekte varolan” bir biçimde nasıl girebileceğini merak ediyor. Benim deneyimime göre, bakışın çok önemli bir nesne *a* olduğu kimi analizanlar beni onları izlerken, farklı bakış açıları ve perspektiflerden onlara baktığını ve onların insanlarla etkileşimini, öğretmesini, masturbasyon yapmasını vesaire gözlemlediğini hayal ettiklerini söylemiştir. Bu bakışın niteliğini ve ağırlığını tarif etmeyi ya da onu ebeveynlerinden biriyle ya da ikisiyle de ilişkilendirmeye çalışmayı denemişlerdir. Kısacası, yüz yüze gerçekleştirdiğim seanslardan beklediğim bakışla alakalı bütün fenomenler telefon seanslarında da ortaya çıkmıştır.

Miller (1999) şöyle demiştir: “Seansla analist ve analizan beraberdir, senkronizedirler ancak divanın kullanılmasıyla açık olduğu üzere birbirlerini görmek için orada değildirler. Kanlı canlı karşılıklı varlıkları, başka bir nedenden olmasa da cinsel ilişki olmayışını ortaya koymak için gereklidir.” Miller “cinsel ilişki diye bir şey yoktur” (Lacan, 2007, s. 134, 1998a, s. 57 ve başka yerde) olgusunu, şayet analizan, analistin mevcudiyetinde olup onunla seks yapmama paradoksuyla yüz yüze gelmiyorsa analizanın gerçekleri görmesinin sağlanamayacağını düşünmüş gibi görünmektedir. Bu bana analizanın temel psikanalitik hakikatle yüzleşmesini sağlamanın muhtemel yollarından biri gibi geliyor ancak tek yolun bu olmadığı kesin. Aslında Lacan’ın bu temel fikri (bkz. Fink 1995, s. 98-125, bununla ilgili detaylı bir tartışma için) aklında özellikle analitik durum varken formüle ettiğine inanmıyorum; bu neredeyse her yerden çıkarılabilir.

Telefon Analizine Özgü Zorluklar

Çabamız, analizan konumundaki kişiyle yeniden yapılandırmaya yönelik bir işbirliğidir.

Lacan (2007, s. 100)

Bütün bunlar telefonla analitik çalışma yürütmenin kendine özgü zorluklar çıkarmadığı anlamına gelmez. Örneğin kimi zaman analizan gülüyor mu yoksa ağlıyor mu anlamak güç olabilir (bu tür anlarda çıkardığımız bazı sesler birbirine epey benzeyebiliyor) ve analist analizanın bunlardan hangisini yaptığını varsayamaz. Yüz yüze yapılan öngörüşmelerde, analist çoğunlukla analizanın yüzündeki bakıştan ironik mi, alaycı mı, şakacı mı yoksa ciddi mi olduğunu tahmin edebilir (gerçi bu tahmini kimi zaman, özellikle de analizanın “ifadesiz bir yüzü” olduğunda yanlış olabilir). Bu, telefonda –analizan bir kez divana geçtiğinde bunun her zaman mümkün olmaması gibi¹¹– daha az mümkündür ve analistin nefes almadaki değişiklikler, gülmeye alakalı kısa nefes vermeler ve analizanın tipik kendini ifade etme biçimindeki değişiklikler gibi erişiminde olan daha az sayıdaki ipucuna daha çok dikkat etmesi gerekir. Kısacası, analist her zaman olduğu gibi durumun kısıtlılıkları ve parametreleri düşünüldüğünde elinde olanı en iyi şekilde değerlendirmelidir. Yüz yüze çalışmada bir el hareketi ya da ağzın açılması analizanın bir şey söylemek üzere olup sonra kendini durdurduğunu işaret edebilecek olsa da, telefon analizinde erişilebilir olan tek şey sestir. Bu nedenle analistin, analizanın nefes aldığı ve bir şeyler söyleyecek gibi görünüp sonra durduğu anlara dikkat etmesi gerekir. Bu tür şeylere dikkat edildiğinde insanın ne kadar çok şeyin farkına varabileceğini görmek şaşırtıcıdır.¹²

Telefon analizi kimi zaman o kadar elverişlidir ki görünüşe bakılırsa gereğinden fazla elverişli hale gelir. Analizanın analistin ofisine gitmek için seanstan önce ve sonra, diyelim ki, yarım saat ayırmasına gerek yoktur¹³ –yapması gereken tek

11 Divana “geçiş” aceleyle getirilmemelidir ama çoğu zaman getirilir ve analizanların koltuk ve divan arasında davetsizce bir ileri bir geri gidip geldiği süpervizyonda sıklıkla duyduğum tahaf bir duruma yol açar. Divan kullanımı (psikoz dışında, bkz. 10 Bölüm) bir anıya bir hayli emin bir şekilde ulaşılabilecek ve analizan kendi sorusunu formüle edene kadar ertelenmelidir (bkz. Fink, 1997, s. 14, 25-27, 133-134). Bu genellikle haftada birkaç seans olmak üzere bir yıl kadar vakit alır ve her halükârda temkinli olmak hata yapmaktan iyidir.

12 Analist kabii ki telefonla yapılan seanslar esnasında yüz yüze yapılan seanslarda olduğu kadar dikkatli olmalıdır. Analist analizanın onu görememesi olgusunu okumak, gündüzdüşlerine dalmak ya da dikkatini analizanıyla sürdürdüğü çalışmadan uzaklaştıran herhangi başka bir etkinlikle meşgul olmak için bir izin olarak görmemelidir.

13 Telefonla analiz yolculuk zamanını ortadan kaldırarak yolculuğun kendisini bertaraf eder ve bu nedenle de yüz yüze analize nazaran çevre için daha iyi olma gibi bariz bir faydası vardır.

şey her neredeyse (evde, ofiste, arabasında, otelde ya da başka bir yerde) telefonu eline almak ve doğru numarayı tuşlamaktır. Kimileri için söz konusu çaba çok az olabilir; bu kişiler analisti görmeye gelme çabası olmaksızın, analizi çoğu zaman güç olan çağrışımsal bir çalışmanın yürütüldüğü bir yerden ziyade "içini döküp rahatlayabileceği" elverişli bir yol olarak görme eğiliminde olabilir. Analist bu tür durumlarda bunun analizan için bu kadar kolay olmamasını dileyebilir ama asıl sorun başka bir yerededir. Şayet seansların ücreti uygun bir şekilde yüksek tutulmuşsa ve analist, analizan bedava bir şey alıyormuş hissine kapılmasın diye zamanında ödeme talep ediyorsa, sorun analistin ofisine gelip gitmek için yarımşar saatlik araba kullanma süresi ekleyerek değil (bu birini sürece daha çok yatırım yapmış hissettirmenin yapay bir yoludur) analizanın gerçek anlamda analitik çalışmaya angaje olmasını sağlamanın bir yolunu bularak çözülebilir. Başka bir ifadeyle, bu, analizanın zamanını şikâyet ederek, günlük meseleler üzerine konuşarak ya da ne hakkında konuşacağını bilmeyerek geçirdiği herhangi bir analizde ortaya çıkabilecek türde bir sorundur. Analizanın sürece angajmanı engeller ekleyerek artırılmaz; analistin analizanın kendi sorusunu ya da sorularını ortaya koymasını sağlayacak bir yol bulması gerekir.

Kimi analizanlar telefon analizindeki engelleri halihazırda yeterince zorlayıcı bulur. Analizanların ne kadar çoğunun telefon hatlarını sürekli çalışır halde tutmayı, telefonlarının herhangi bir sorun olmadan çalışmasını, şarjlarının olmasını,¹⁴ aktive edilmiş bir telefon kartlarının olmasını ve aranacak doğru numarayı ellerinin altında bulundurmaya güç bulduğuna şaşırırdınız. Ayrıca kaç kişinin kararlaştırılan vakitte aramadığını bilmek de şaşırtıcıdır. Aslında, yüz yüze analizde karşılaşılan bütün dirençler telefon analizinde de devreye girer. Direnç ortaya çıktığında ters gidebilecek olan her şey ters gidecektir.

Kimi analistler analizanın direnç ve aktarımlarının telefon analizinin daha kısıtlı alanında kendilerini ifade edemeyeceğini düşünür ama bu direnç ve aktarımların *her zaman* kendilerini ifade etmenin bir yolunu bulduğu deneyimle sabittir. Freud'un tek bir seansta bir rüyanın kesinlikle her yönünü irdeleyemeyeceğimiz için endişelenmememiz gerektiğini çünkü bir rüyada irdelenmeden kalan şeylerin gelecek bir rüyada kendilerini sunacaklarını söylemesi gibi, durumun kısıtlılıkları nedeniyle analiste bir şekilde (örneğin görsel ya da kokusal işaretlerle) ifade edilemeyen herhangi bir şey, analistin duyularına erişilebilir olan başka bir şekilde ifade edilecektir.

14 Şu an için kablosuz telefonların ya da cep telefonlarının kullanımını teşvik etmiyorum çünkü bunlar genellikle alışıldık telefonların ("sabit hatların") sağladığı ses berraklığını sağlamaz.

Eğer analizan, analiste yönelik bıkınlığını jestlerle istemsizce ortaya koyamıyorsa, “kazara” telefonu düşürecek ya da öyle bir hareket edecektir ki telefonu duvardan koparacaktır (burada herhangi tür bir eylemin anlamının hemen görünür olduğunu ileri sürmüyorum; analizanın yine de bunun olası anlamlarına ilişkin konuşmaya teşvik edilmesi gerekir). Analizan her ne kadar kendi ev anahtarıyla analistin ofisinin kapısını yanlışlıkla açmaya çalışamayacak olsa da, ki bu analizanın kendisini analistle ne kadar rahat hissettiğini ifade eder, randevulaşabileceği birine bilmeyeerek kendi numarası yerine analistin numarasını verecektir. Eğer analizanın bedeninin duruşu analiste ona annesine duyduğu yakınlığı söyleyemezse, analizan annesini aramaya niyetlenmişken yanlışlıkla analistin numarasını tuşlayacak ya da tam tersini yapacaktır (bu benim pratiğimde birkaç defa yaşandı). Eğer analizan analiste ona ödeme yapmayı istemediğini çek ya da nakit para bulmadan evvel beş dakika boyunca bütün ceplerini ve cüzdanını arayarak gösteremiyorsa, postayla gönderdiği çekin üzerine yanlışlıkla yanlış sokak numarasını ya da posta kodunu yazacak, çeki imzalamayı unutacak, zarfa pul masraflarını uygulamayı ihmal edecek, mektubu çamura ya da kara düşürecek: Adını siz koyun, ben hepsini gördüm!

[*Emin olun*] *Hakikat dışarı çıkacaktır.* Analistin analizanın söylemek istediği her şeyi hoş karşıladığını ve söylemekten çekindiği her şeyi söylemesi için teşvik ettiğini varsayarsak, malzemenin öyle veya böyle kendini dışarı vuracağından emin olabiliriz.¹⁵

15 Freud'un (1905a/1953, s. 77) belirttiği üzere, “Görece gözleri ve duyacak kulakları olan kişi kendisini hiçbir ölümünün ondan sır saklayamayacağı konusunda ikna edebilir.” Ve Lacan'ın belirttiği gibi, “Basınma, öznenin varlığının her bir gözeneklerinin hakkında konuşmadığı şeyi bağırarak basılmış olanın geri dönüşünden ayırt edilemez.” “Hakikatin açığa çıkacağı” olgusu belki de, en azından bir ölçüde, çok farklı ekollerden gelen analistlerin, Freud ve Lacan'ın kavramsallaştırdığı biçimiyle rüyaların temel işleyişlerini göz ardı edip rüya yorumunun psikanaliz öncesi yöntemlerine döndüklerinde dahi en azından biraz olsun başarılı görünmelerini açıklamaktadır. Kimi analistler, analizanlarının kullandıkları belli gösterenleri hiç kullanmazlar ve hatta analizanlarının rüyalarıyla ilgili bağışında bulunmalarını dahi istemeyerek bunun yerine Jungçularda yaygın olduğu üzere rüyalarda bulunan “imgeler” (sanki bu imgeler analiste sözcüklerle aktarılmamış gibi) hakkındaki kendi yorumlarına ya da rüyalarda anlatılan hikâyeler arasında kurulabilecek benzerliklere (ki her rüya fark edilebilir bir hikâye anlatmaz) ve analizde gerçekleşen ya da analizanın sanslar dışındaki yaşamında gerçekleşen şeylere (örnek için bkz. Casement, 1991, s. 95) bel bağlarlar. Bu tür analistler yine de rüyaları dinleme ve bu rüyalarla çalışma heveslerini ya da istekliliklerini ifade ettikleri müddetçe, analizanın bilinçdışının himap ettiği analist için anlaşılabilir bir dil konuşmanın yolunu bulacağı varsayımında bulunabiliriz. Şayet analist “Neden?” (Why) sorusunun bir rüyada Y şeklinde bölünmüş bir merdiven biçiminde sunulduğu gerçeğini fark edemiyorsa, (Casement, 1991, s. 37 Bion tarafından sunulmuş bu örnekten analizanın söyleminin *harfine* dikkat etmek yerine “hülya” [*reverie*] fikrinin bir örneklendirilmesi olarak bahsetmektedir ve bunun sonucunda sesteş sözcükler ve çifte anlamların dinlenilmesi söz konusu değildir), öyleyse bilinçdışı, rüyada

Yeter ki analist erişimindeki her şeye dikkat etsin ve duyduğunu sandığı ancak ilk başta analizan tarafından örtbas edilebilecek bir şeyi soruşturmakla başansız olmasın. Bu durumda analizana bedeninde hissettiği ve o anda analistin bilmediği anları, mesela bir rüyayı anlatırken ellerinin duygulanımdan yoksun bir şekilde titremesi, babasının dahil olduğu bir olayı anlatırken başının karıncalanması, bir ayrılığı anlatırken midesinde keskin bir acı duyması gibi anları belirterek işbirliği yapması için çoğu zaman güvenilebilir. Analizanlarımıza bize görüş alanımızın dışında gerçekleşen bir sürü şeyi (seanslar arasında akıllarına gelen geçici düşünceler, gündüzdüşleri, fanteziler, rüyalar, kâbuslar, öfke patlamaları, ağlama nöbetleri, neşe anları vb.) anlatmaları için bel bağlarız, seanslar sırasındaki bedensel tepkilerini neden anlatmalarını ki? Bunların farkına varabilenlerin sadece bizler olduğunu mu düşünüyoruz?

Telefon seanslarının tabii ki başka güçlükleri de vardır. Telefon hatları bazen hiçbir uyarı olmadan kesilir ve değişken süreli seans uygulayan analistlerin analizanlarına seansları yalnızca telefonu kapayarak değil “Tamam, bugünlük burada duralım. Sizinle yarın üçte konuşacağız,” minvalinde bir şey söyleyerek sonlandırdıklarını açık ve net bir şekilde belirtmeleri gerekir. Analizanların eğer bu türden bir prelüd olmadan bağlantı kopuyorsa hemen geri aramaları istenmelidir.

Seansın kesilmesi kimi zaman bir hayli ani olabilse de, bunu telefonla uygulayan analistler yüz yüze seanstan farkını görecektir. Analizanın ani bir kesmeyi (4. Bölüm’de bahsetmiş olduğum gibi kesme kimi zaman “mini kastrasyon” olarak deneyimlenebilir) bunu kapıda el sıkışmanın ve bir sonraki seansta samimi bir selamlaşmanın izlediği durumda bir ceza olarak alması, telefonda gerçekleşen kesmeye kıyasla daha düşük olasılıktır. Ses tonu bu anılığı yatıştırmak için ancak bu kadarını yapabilir. Bu nedenle analist, bazı analizanlar söz konusu olduğunda bu türden ani

ifadesini arayan arzuyu analiste aktarmak için başka mecralar bulmaya çalışacaktır. Aslına bakılırsa, Lacan (2006, s. 623-629) bize bir rüyanın salt bir isteğin yerine getirilmesi için değil bu isteğin yöneldiği kişi tarafından tanınmasını sağlamak için tasarlandığını söylemiştir. Bir analizan belli bir süre boyunca bir analistle çalıştıktan sonra analizanın bilinçdışı, üretimlerini hitap ettiği kişinin dinleme biçimine adapte eder. Analistin yalnızca hikâye ya da alegorilerle dikkat etmesi durumunda, analizan bilinçdışı hikâye ya da alegoriler üretecektir; eğer analist ağırlıklı olarak imgelere dikkat edecek olursa, analizan bilinçdışı imge üretecektir. Başka analistlerin hasımlarının ürettiği rüyaları analiz ederken bunu aklımızda tutmayı deneyebiliriz. Bu rüyaları kendimize özgü bakış açısından yorumlamaya meyledebiliriz ama o zaman bu rüyaların bu şekilde görülmüş olmalarının nedeninin görüldükleri kişi nedeniyle olduğu gerçeğini gözden kaçırırız. Örneğin, analizanlarımızdan birinin rüyasında pelvisinde bir yara [*sore*] görmüş olmasının nedeninin bilinçdışının bu sözcüğü benim muhtemelen eros ve *rose* [gül] sözcüğü için bir anagram olarak okuyacağımı “bilmesidir” ya da bir diğer analizan rüyasında dövüş sanatları [*martial arts*] görmüştür ama ona eziyet veren bu ifadenin anagramı olan evlilik sanatları [*marital arts*].

kesmelerden (örneğin sözlerine “hoşça kalın” ya da “görüştük üzere” ekleyerek) kaçınmak isteyebilir.

Telefonla analiz hiç şüphesiz herkes için uygun değildir. Bazı analizanlar, analitik çalışmaya angaje olabilmeleri için yalnızca yüz yüze üretilebilecek olan libidinal bağlantıya ihtiyaç duyuyor olabilir; görselliğe dayalı erotik aktanının yokluğu, onların durumunda neredeyse hiçbir aktanına yol açmaz (kimi örneklerde bu durumla sık sık olmasa da düzenli yüz yüze seans yaparak savaşılabılır). Başka bazı analizanlar analistin fiziksel varlığını rahatlatıcı bulabilir, sadece dikkatli bir şekilde dinlenilmeye değil ayrıca düzenli olarak ilgi dolu bakışlara da ihtiyaç duyabilirler. Bu tür analizanlar çoğunlukla analizlerinin başlangıcında pek serbestçe konuşmazlar ve analiste olan güvenleri analistin dikkatli dinlemesinden ziyade randevularında muhakkak var olup onların konuşmasını sabırla beklemesine dayanır.

Her halükârda, düzenli yüz yüze seansları tamamlayan bir unsur olarak telefon kullanımı, bana Avrupa’da yaygın bir pratik olan uzakta yaşayan analizanları ayda bir defa yoğun bir şekilde görmekten çok daha tercih edilesi geliyor. Zira analizan analistin yaşadığı şehirde kaldığı bir hafta sonu esnasında dört ya da daha fazla seansa girdiği zaman bile, analizin ritmi üç dört haftalık ara nedeniyle sürekli bozulur ve gerçek anlamda bir çalışmanın nasıl olup da yürütüldüğünü hayal etmek güçtür çünkü bilinçdışının matilde olduğu sürede, deyim yerindeyse “kapanma” eğilimi vardır (Lacan, 2006, s. 838-839).¹⁶ Açıkçası analistlerin analizanlarıyla haftada bir seans yerine (bu psikoterapi dünyasının çoğu tarafından benimsenmiş sıklıktır) olabildiğince çok seans yapmaya çalışmalarının nedeni tam da budur. Seanslar arasında çok zaman geçtiğinde bir önceki seansın malzemesi üzerine bir şey inşa etmek bir hayli güçtür ve benim deneyimime göre dört haftada bir seans yapmak bir yana haftada bir seans yerine üç ile beş seans arası bir sıklıkta seans yaparak çok daha yoğun bir çalışma yürütmek mümkündür.¹⁷

16 Ayrıca bkz. Lacan’ın yorumları (1991, s. 390; 2006, s. 333, 359). Lacan bu iki yerde de özellikle 1920 civarında belli türde yorum yapmanın yaratıcı eksiltici etkiye anıta bulunmuştur. Evvela bkz. Lacan (1978, 10. Bölüm).

17 Hatta farklı kıtalarda yaşadıklarından ve seanslar için okyanusu aşmaları gerektiğinden analistlerini yalnızca iki ila altı ayda bir gören hatırı sayılır sayıda analizan vardır. Örneğin pek çok Güney Amerikalı, hatta bazı Kuzey Amerikalılar, birkaç ayda bir Paris’e uçar ve burada geçirdikleri kısa zamanda bir günde çok sayıda seansa girerler. Bu her ne kadar belli bir ekole göre eğitilmiş insanların nasıl çalıştığını anlamalarına yardımcı olabilecek olsa da ve psikanalizde buna ilişkin bir fikir edinmenin tek gerçek yolu onlarla biraz olsun analizden geçmek olsa da, hiç de bütünlüklü bir analiz reçetesi gibi durmaz. Daha çok belli bir analistle analitik çalışmanın nasıl olabileceğine ilişkin bir tat ya da örnek sunabilir. Çünkü bilinçdışı hemen hemen her gün işe koşulmadığında,

Yaygın Bir Pratik

Yorum için temel vazifesi gören her zaman bu sıfatla rüyanın anlatısı, yani sözel malzemedir.

Lacan (1976, s. 15)

Neredeyse her analist bir noktada bir analizana, ister acil bir hastaneye yatma durumu, bir panik atağı ya da derin bir depresyon isterse başka beklenmedik, alışılmıştın dışında bir durum nedeniyle olsun telefon vasıtasıyla belli bir uzunlukta konuşma yapmaya sürüklenir. Pek çok analist bunu yapmaktan rahatsızlık duyar; bunun kurmuş oldukları analitik çerçeveyi ihlâl ettiğini hissederler ve telefon konuşmalarını analitik çalışmayı devam ettirmeye yönelik fırsatlar olarak kullanmak yerine bu konuşmalardan kaçınmaya çalışırlar. Umut ediyorum ki analitik durumda neyin “olumlu” olduğuna, yani analizde onu etkili kılan hangi hislerden yararlandığımıza ilişkin daha fazla tartışma yürütmek, bu analistlerin telefonla konuşurken daha rahat olmalarına yardımcı olacaktır. Kanımca, analizi etkili kılan şey, her şeyden evvel, konuşmada telaffuz edildiği haliyle gösterenlerle (seansta yüksek sesle telaffuz edilen sözcüklerle) yürütülen çalışmadır, bu da telefonun analizin ilerlemesi için gerekli her şeyi sağladığı anlamına gelir. Kimileri kişinin kendisini sesin alanıyla sınırlamasının analizdeki tek etkili çalışmanın gösterenle yapılan çalışma olduğuna, yani bir başka ifadeyle kendi kendini gerçekleştiren kehanet olduğuna inanmaya sevk edebilir. Ne var ki ben pratiğime psikanalizde “iyileştiren tek boyutun simgesel boyut” olduğu önermesiyle başladım ve bir araç olarak telefona denk gelmem ancak çok sonra gerçekleşti. Freud ve Lacan’ı anlama biçimim ikisinin de psikanalizin başarısını konuşma vasıtasıyla kurulan ilişkiye ve konuşma yoluyla ilerleyen bir çalışmaya atfettiğini ortaya koymaktadır.

Geçtiğimiz yıllarda Amerika’daki çok sayıda analistin analizlerini kısmen ya da tamamen telefon aracılığıyla gerçekleştirdiğini öğrendim. Richards ve Goldberg (2000) bir araştırma yaptılar ve bu çalışmada Amerikan Psikoloji Derneği’nin Psikanaliz Bölümü’nün (Bölüm 39) üyelerinin % 85’inin çalışmalarının en azından bir kısmını telefonla yürüttüklerini ve bu çalışmalarının sonuçlarından memnun

benlik halihazırda ulaşılmış kavramsallaşımlar ve konular etrafında tekrar oluşup kristalleşmeye meyleder ve bilinçdışını tekrar açıp bir kez daha benliğin katlığını sarmaya muktedir biçimlerde çalışmaya geri döndürmek hatırı sayılır bir yeniden çabagerektirir. Hastalarını pazar günü dışında genellikle neredeyse her gün, yani altı gün gören Freud (1913/1958) buna “Pazartesi kabuğu” (s. 127) olarak atıfta bulunmuştur. Freud analizanlar için aradan geçen bir günün ardından bile bilinçdışını işe koşmanın daha güç olduğunu bulmuştur.

olduklarını buldu.¹⁸ Ancak görünen o ki Los Angeles'taki Sharon Zalusky (1998) kayda değer bir istisna olmak üzere bunun hakkında yazmış pek fazla analist yok. İlginçtir ki Zalusky, telefon analiziyle ilk deneyiminde, "analizanının çağrışımının nüanslarını daha fazla duyabildiğini ve onu farklı bir şekilde işitebildiğini" belirtmiştir. Bu, Zalusky'nin sözel olmayan, duygulanım, karşıaktanım, "kucaklayıcı çevre" [*"holding environment"*] gibi kavramlara ve çağdaş analistlerin diğer pek çok endişesine yönelik bariz odaklanışlığı göz önünde bulundurulduğunda bana bil-hassa belli bir durumu açığa vurmuş gibi geliyor.¹⁹ Ben kendim de kısmen telefonla ya da tamamen telefonla, yüz yüze yürüttüğüm analizlerle aşağı yukarı aynı başarıyı yakalayan çeşitli analizler yürüttüm ve ayrıca hem Lacancı hem de Lacancı olmayan telefon analizi yapan çeşitli analistlere de süpervizörlük yaptım. Daha önce "kucaklayıcı çevre," karşıaktanım ve beden dili hakkında epey parırı koparmış analistlerle

18 Ayrıca bkz. Sleaf'in (1997) video konferans aracılığıyla terapi yapmak üzerine daha erken dönemdeki makalesi.

19 Zalusky'nin makalesi analistler arasında epey bir tartışma yarattı; analistlerin kimileri telefon analizinin yüz yüze analizin faydalı bir tamamlayıcısı olabileceği hususunda onunla hemfikir. Ona kanılmayanların kanılmama nedenleri esasen analitik ortamda "kapsanma" [*containment*] ve "kucaklayıcı çevre"ye [*holding environment*] (ki ben özellikle de nevrotiklerle yürütülen çalışmada bunların diğer pek çok şeyden daha az önemli olduğunu düşünüyorum), gerilemeye (bkz. 4. Bölüm) ve analizanın beden dilini ve beden hallerini "okumaya" atfettikleri öneme dayanır. İlginçtir ki ona karşı çıkanlar (bkz. Zalusky vd., 2003) analizanın beden dili ve hallerinin öyle elzem olduğuna inanır görünmektedir ki telefonla analizin psikanaliz olarak dahi görülemeyeceğini düşünürler. Bu konuyla ilgili daha fazlası için tamamen telefonla yürütülmüş bir analiz hakkındaki vaka tartışmaya bakabilirsiniz (Fink, 2003).

Winnicott'un (1960/1965b) kucaklama fikrinin, psikanaliz tarihinde çok yaygın olduğu üzere, Winnicott'un bu kavramı geliştirmiş olduğu bağlam olan bebek-anne ilişkisinin dışına çıkarılmış olduğunu not ediniz:

Bebek'in, psikolojik anlamda tamamen bağımlılığın söz konusu olduğu anne bakımından henüz bir benlik ayırtmadığı başlangıçtaki bebek-anne ilişkisinin gerçek halinden bahsediyorum (s. 48).

Analistler o zamandan beri kucaklama kavramını cinsel spektrumun farklı noktalarındaki analizanlarla çalışırken uyguladılar, halbuki Winnicott bu kavramı psikotiklerle yürütülen çalışmayla sınırlı tutmuştur. Ayrıca Winnicott'un nevrozların değil de "şizofreni ve diğer psikozların tedavisi"yle alakalı olarak "analistin güvenilirliği"nin sunduğu yorumlardan daha önemli olduğunu ileri sürmüş olduğunu da not ediniz: Başka bir ifadeyle "terapötik işbirliği" analistin aslında söylediği her şeyden daha önemliydi (s. 38).

Burada yine özellikle psikotiklerle çalışmak için üretilmiş kavram ve tekniklerin, pek çok klinisyenin nevrotik ve psikotiklerle çalışmaktaki yaklaşımlarında pek ayrım olmamasından ötürü fark gözetilmeden kullanıldığı bir başka örnekle karşı karşıyayız. Günümüz terapi sahnesi söz konusu olduğunda, tek beden herkese uyar.

analizden geçmiş ve analizleri başansızlık içinde çökmüş olan birtakım analizanlarla olan deneyimlerimde, bu analizanlar (kendi tahminlerine göre) benimle telefon vasıtasıyla daha etkili bir çalışma yürütmüştür (tabii bunun benim bir hayli farklı olan yaklaşımuma mı yoksa telefon çalışmasına mı ya da her ikisine birden mi atfedileceği ucu açık bir sorudur). Hiç kuşkusuz pek çok analist, başka yönelimlere sahip analistlerle olan başansız analizlerinin ardından onlara gelmiş olan analizanlarla yaşadıkları başanya ilişkin hikâyeler anlatabilir. Belki de benim yönelimim diğerlerine kıyasla telefonla analize daha uygun. Zaman içerisinde diğer analistlerin telefon üzerinden analizle yüz yüze analizin birbirlerine nasıl benzediklerine ilişkin neler düşüneceklerini görmek ilginç olacak.²⁰

20 Bazı analistler e-posta ve anında mesajlaşmayla bile bunu denemişlerdir ama gösterenle yazılı sözcük aynı şey değildir. Konuşmak, dilin birer varlığı olarak ilk ve muhtemelen temel var olma biçimimizdir ve telaffuz etmeye müdahil olan *jouissance* psikanalitik çalışmanın aslı bir yönüdür. Bu nedenle önemli yazım hataları yapmaya meyletssek de, e-posta ve anında mesajlaşmanın psikanaliz için aşırı kısıtlayıcı ortamlar olduğunu düşünüyorum.

Normalleştirici Olmayan Analiz

Analitik söylemin herhangi bir şekilde iyi gitmeyen bir şeyi ortadan kaldırmaktan, iyi gitmeyeni alışıldık söylemde baskılamaktan oluşmadığı açık olmalıdır... Yalnızca gerçek konuşma yoluyla ilerleyen söylem tam da rahatsız edici olan şeydir.. Birinin herkesi rahatsız etmesi için sahibi biçimde konuşma çabası göstermesi yeterlidir.

Lacan (1973-1974, 12 Şubat, 1974)

Normallik mefhumunun üzerimizdeki etkisi öyle güçlüdür ki çoğumuz mücadele ettiğimiz şeylerin, itkilerin ve fantezilerin “normal” olduğu söylendiğinde rahatlarız. McWilliams (2004, s. 212) analizde geçen belli bir zamandan sonra “derin biçimde utandığı, çeşitli türde mazoşist boyun eğdirme biçimleri içeren mastürbasyon fantezileri” hakkında konuşmaya başlamış olan tedavi ettiği nevrotik bir kadına ilişkin kısa bir vaka öyküsü sunmuştur. McWilliams analizanına “bu türden fanteziler oldukça yaygın ve gerçek mazoşist cinsel davranışlarla bağlantılı olmaları gerekmiyor” dediğini çünkü analizanın “gerçekten’ temel bir biçimde cinsel anlamda bir mazoşist olduğundan” endişelendiğini bildirmiştir.¹

1 McWilliams (2004) aynı kitabın başka bir yerinde analizde yaptığımız çalışmanın hastanın psikopatoloji düzeyinin ağırlığıyla ilgili olduğunu salık vermiştir:

Nevrotik aralıkta olanlar için sorular açmaya ve keşif yapmaya davet etmeye devam edebiliriz; sınır durum aralığındakiler için bizlerin aktif, sınır koyucu, ilkel dinamikleri yorumlayıcı ve şimdi ve buradaki ilişkiye odaklanmış olmamızı gerektiren ikili bir mücadele bekleriz;

Analizanın fantezilerini “yaygın” (pek çok terapistin dağarcığında “normal” için kullanılan başka bir terimdir) olarak nitelendiren analistin buradaki yaklaşımı, hastanın endişesini ortadan kaldırmak ve gerilimini yatıştırmaktır. Günümüzde çok yaygın olan böyle bir yaklaşım² bazı hastalar için geçici rahadama sunabilir (bazı hastalara fantezilerinin “yaygın,” “normal” ya da “sıradan” olarak nitelendirilmesini işittirneyi sinir bozucu ya da küstahça bulabilir) ama bu türden müdahalelerin diğer olası kısa süreli etkilerinin yanı sıra uzun süreli etkilerini de göz önünde bulundurmalıyız. Bu tür müdahaleler hastanın mastürbasyon fantezilerini irdelemesini hemen durdurabilir; ne de olsa eğer “yaygın”larsa, bu fantezilerin bütün detaylarını ifade etmeye ve ne hakkında olduklarını anlamak için bunlarla ilgili çağrışımında bulunmaya neden gerek olsun ki? Eğer çoğu insanda bu fanteziler varsa, analizan neden bunların özellikle onun için ne anlama geldiğini çözme işini, özellikle de bu çözme süreci uzun, meşakkatli ve aşağılayıcı olabileceksen, kendine dert edinsin ki? Daha uzun vadede, analistin bu tür yorumları analizana, analistin de diğer pek çok insan gibi normallik denilen bir şeye inandığını ve kişinin normal olduğu takdirde makbul olduğuna (ve belki de hepimizin mümkün mertebe normal olmaya çalışmamız gerektiğine) inandığını ortaya koyar. Bu, analistin bir tür *norm tiranlığına* inandığını akla getirir ve analizanın arkadaşlarından, akrabalarından, rehberlik öğretmenlerinden, okul psikologlarından ve benzeri diğer kişilerden (kişinin bunun için analiste gitmesi pek gerekmez) umabileceği türde bir tür tiranlıktır. Ve analiste gerçekten de hasta ya da bir bakıma anormal olduğunu göstermek için, analizan analistin muhtemelen normal olarak nitelendiremeyeceği bir şeye rast gelene dek yaşamının şu veya bu yönünün normal olup olmadığını sormaya devam edebilir.

psikotik aralıkta olanlar söz konusu olduğundaysa eğitici, normalleştirici ve açık bir biçimde hastanın yetilerini destekleyici olmamız gerekir (s. 143-144).

Bununla birlikte, normalleştirici ifadelerde bulunduğu hasta, onun kendi değerlendirmesine göre açık bir biçimde nevrottik. Bu durum, kişi kapıyı bir kez normalleştirmeye açtığı anda bunun pratiğini herkesle nasıl yürüttüğünü etkileme eğiliminde olduğunu ortaya koyar.

- 2 Bu türden normalleştirici bir yaklaşıma bir başka örnek de şudur. Basescu (1990) şöyle yazmıştır:

Bir kadın [hasta] şöyle dedi: “Kötü bir hafta sonu geçirdim. Diğer insanlar istikrarlı. Bense bir öyle bir böyleyim. Çalkantılı halimi saklıyorum.” Ben de ona, “Hepimiz öyle yapıyoruz,” dedim. “Siz de mi?” Bu onu şaşırtıyor mu diye sordum. “Sanırım, hayır. Siz de insansınız,” dedi. Bu dediğini onun da en azından o an için kendini insan gibi hissetmesi olarak anladım (s. 54).

Analist burada kendini açma kisvesi altında örtük biçimde kendisinin normal ve “insani” olduğunu, dolayısıyla hastasının da onun gibi olduğu ölçüde normal ve insani olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

McWilliams, hasmasının mastürbasyon fantezilerini tartışmaya başlayabilmesinden bile evvel bu analizanın kuşkularını giderme ihtiyacı duymuştur (başka bir deyişle, müdahalesinin sonucunun bu fantezilerin tartışılmasına kapı aralayacağını, bu kapıyı kapatmayacağını varsaymıştır) ama tecrübelerime göre, bu tür durumlarda, normallik fikrini desteklemeden analizanın bu tür şeylerin normal olmaya bileceği görüşünü "Öyle degiller mi?" gibi basit bir şey söyleyerek sorgulamak çoğunlukla yeterlidir.

Erkek bir analizanım evlenmek için seçtiği kadının kız kardeşine pek çok açıdan benzediği endişesini duyduğunda, ona erkeklerin evlenmek için annelerine ya da kız kardeşlerine benzeyen kadınlar seçmelerinin son derece normal olduğunu söyleyebilirdim ve analizanım da bunu söylemem karşısında bir anlığına rahatlamış hissedebilirdi ama bu büyük olasılıkla bir düzeyde ilişkisinin enstest nitelikli olduğunu hissettiği için karısıyla ilişkisinden keyif alamadığını fark etmesine engel olurdu. İstatistiksel açıdan konuşacak olursak, erkekler için annelerine ya da kız kardeşlerine benzeyen kadınlar seçmeleri alışılmışın dışında olmasa da, bu anlama gelecek bir beyanda bulunmak, analizanın uzun yıllar önce kız kardeşiyle olan enstest nitelikli ilişkilerinin kendine özgü yönlerini ve bu ilişkilerin karısıyla mevcut ilişkisi üzerindeki etkilerini ele almamış olacaktı.³

Freud'un (1916-1917/1963) kendisi normallik kavramını insanların düşünmeye yatkın olduğundan daha az kullanmıştır ve birçok kez normal ve nevrotik olan arasında gerçek bir ayrım görmediğini bir hayli açık bir biçimde belirtmiştir:

Eğer teorik bir bakış açısı takınır ve nicelik meselesini göz ardı ederseniz, pekâlâ *hepmizin* hasta yani nevrotik olduğunu söyleyebilirsiniz zira semptomların [yani bastırmanın] oluşumu için gerekli ön koşullar normal insanlarda da gözlemlenebilir (s. 358).⁴

3 Analistin analizanı normal ya da anormal olması hususunda yargılaması meseleleriyle ilgili daha fazla şey okumak için bkz. Fink (1997, s. 35-28).

4 Freud (1916-1917/1963) daha sonra *Psikanalize Giriş Dersleri*'nde aynı meseleyi daha ayrıntılı işlemiştir:

Sağlıklı insanların da zihinsel yaşamlarında hem rüyaların hem de semptomların oluşumunu mümkün kılan şeylere sahip olduklarını yadsıyamayız ve onların da bastırma yapmış oldukları, bunları devam ettirmek için belli bir enerji miktarı harcadıkları, bilinçdışı sistemlerinin hâlâ enerji yatırımı yapılmış bastırılmış itkiler gizlediği ve *libidolarının bir kısmının benliklerinin idaresinden geri çekildiği* sonucuna varabiliriz. Bu nedenle sağlıklı bir kişi de esas itibarıyla bir nevrotiktir (s. 456-457).

Ayrıca bkz. Lacan'ın yorumu (1976, s. 15): "İnsanın gerçekten de nevrotiklerin zihnen hasta olduklarını söyleyebileceğini düşünmüyorum. Çoğu insan nevrotiktir."

Lacan (2006, s. 394) ise normal ve anormal gibi kavramları daha da az kullanmıştır ve başka analistlerin çalışmalarında bulunduğu “normalleştirici analize duyulan karasevdayı” sakınmadan eleştirmiştir (ayrıca bkz. s. 263, 282, 488 ve 730). Kanımca bu tür kavramları istatistikçilere bırakmak en iyisidir; haklı olarak yalnızca normal dağılım, normal çan eğrisi ve ortalamadan standart sapma gibi şeylerin tartışılmasında yer almalıdırlar. Bu türden istatistiksel kullanımlar kişinin her zaman şu soruyu sormasına olanak tanır: “Ortalama (örneğin normal, ortalama bir zekaya sahip olmanın), çoğunluk gibi olmanın bu kadar harika olan yanı nedir?”

Freud’un kendisi normallik kavramını çok az kullanmış olsa da, yine de belli bir sırayla ortaya çıkması ve genital evrenin hakimiyetinde bir hiyerarşiye yol açması gerektiğini düşündüğü oral, anal ve genital olmak üzere belirli libidinal evreler kavramıyla normallik ve anormallik teorisinin oluşturulmasına yol açmıştır (Freud hatta genital dönemin “iyi örgütlenmiş bir tiranlık” oluşturduğunu işaret edecek kadar ileri gitmiştir; Freud, 1916-1917/1963, s. 323).⁵ Bununla birlikte, bir hiyerarşi oluşmuş olsa da, bu hiyerarşinin genital dönemin hâkimiyetinde olmadığı pek çok durumun olduğu Freud için zaten açıktı ve zaman içerisinde başka vakalarda hiçbir hiyerarşinin oluşmadığı da açıklık kazandı.

Bundan çıkarılabilecek sonuçlardan biri, oralden anale ve analden genitale doğru yaşanan ilerlemede kaçınılmaz bir şey olmadığıdır; bunun “doğal bir ilerleme” olduğu düşünülemez çünkü bu, önemli ölçüde çocuğun birincil bakım verenleriyle ilişkilerine dayanır ve bu ilişkilerin doğası öyledir ki bir şeyler yol boyunca pek çok noktada farklı bir yöne sapabilir (“ilerleyebilir”). Kişi bunun “normal” ya da “doğal” gelişim yolu olduğunu muhtemelen ancak istatistiksel açıdan söyleyebilir (ve ne kadar az insanın en mahrem cinsel fantezilerinin cinsel ilişkiyi içerdiği düşünülecek olursa istatistiksel olarak bile doğru olmayabilir).

Bununla birlikte pek çok analist kademe kademe ilerleyen bir gelişim teorisi bulmak konusunda Freud’u geride bırakmak için yola koyulmuştur. Çocuğun gelişimsel süreçlerini, bu süreçler doğal, normal ve engellenmediği zaman neredeyse kaçınılmaz olarak görülebileceği bir şekilde tanımlamak istemişlerdir. Onlar için insanların genellikle şu veya bu şekilde geliştiğini ya da 20. yüzyılda Batı kültüründe insanların şu veya bu zaman çizelgesine göre gelişme eğiliminde olduklarını söylemek kâfi değildir. Bakım verenlerin çocuğun gelişimini engellemediği varsayılarak, açık ve net

5 Bugün pek çok psikoloji ders kitabındaki üç aşamadan oluşan gelişimsel model (psişenin id, ego ve süperegö olarak üçe ayrılmasının yanı sıra) neredeyse Freud’un çalışmasının ayrıntısıyla tartışılan tek yönüdür.

bir kademeli gelişim amacı, çoğunlukla “duygusal olgunluk” denilen (örneğin bkz. Spotnitz, 1999, s. 23) çocuğun doğasının onu itmiş olduğu gelişimin açık ve en iyi son halini bulmak istemişlerdir.

“Bunu neden yapmak istediler ki?” diye sorulabilir. Böyle sağlam biçimde tesis edilmiş gelişimsel bir model, onlara şekillendirmeye çalıştıkları kişilik tipine ilişkin spesifik bir imge sağlayacak ve (Freud’un bastırılmış olanın peşinden gidilmesi yönündeki nasihatının izlenmesi yerine) analizanı bu yönde harekete geçirecek her türlü müdahaleyi meşru kılacaktı. Ayrıca onlar için bunun olmaması durumunda uzun soluklu hantal bir süreç haline gelecek olan analiz için bir tür harına sağlayacaktı çünkü analizi, analizanın normal “olgunlaşma süreçleri” (Winnicott, 1977, s. 2) esnasında yaşanmış gelişimsel sorunlardan her birine geri getirilip ters gitmiş her “olgunlaşma evresi”nden (s. 3) en baştan geçirildiği bir yeniden ebeveynlik yapma süreci olarak görmeye başlamışlardı. Bu şekilde tahayyül edildiğinde, analist yalnızca analizanın doğal gelişimi önündeki engelleri kaldırmaktadır ve eylemlerinin sorumluluğunu teorik modelin kendisine yükleyebilir. Başka bir ifadeyle, bu analist için rahatlatıcıydı çünkü ona analizanın sıkışıp kalmış olduğu “evre” hakkındaki değerlendirmesine göre ne yapması *gerektiğini* söylüyordu.

Böyle bir fikir evrensel bakımdan geçerli bir psikanalitik teorinin formülasyonu için ne kadar baştan çıkancı olsa da, insan doğasına ilişkin yekpare, tarih ötesi, kültür ötesi bir kavrama dayanır (örneğin Bowlby, 1982, s. 123 çalışmasının “insan doğasının anlaşılması için temel teşkil ettiğine” inanmaktadır). Ne var ki geçtiğimiz birkaç bin yıl içerisinde insan doğasına ilişkin formüle edilmiş görüşler, en hafif tabirle, birbirlerinden önemli ölçüde farklılık gösterir (keza birazdan göreceğimiz üzere son birkaç neslin psikanalitik görüşleri de). “İnsan ne yapmalıdır?” sorusuyla uğraşmış olan neredeyse her felsefe hakların, zorunlulukların ve görevlerin ortaya çıktığı evrensel olarak geçerli bir insan doğası kavramı formüle etmeye kalkışmıştır. Sanki filozoflar, “Bana insanın ne olduğunu söyleyin, ben de size onun ne yapması gerektiğini söyleyeceğim,” demektedir. Örneğin eğer insan akıl yürütebilen tek hayvansa, öyleyse mantıklı *olmalı* ve mümkün olduğunca mantıklı *davranmalıydı*; eğer insan varlığının ta kendisinin bir soru olduğu tek hayvansa, o zaman varlık sorusunun ve “ölüme doğru varlığının” farkında *olmalıydı* gibi. Normatif modeller, insanların ne olduğuna ilişkin evrenselleştirici iddialardan yabancı otlar misali biter görünür.⁶

6 Şüpheli bu türden felsefi iddialara her zaman şu şekilde karşılık vermekte serbesttir: “Sırf yeryüzündeki başka hiçbir canlı öyle değil diye niye mantıklı olayım ya da ölüme doğru giden varlığımın farkında olayım? Onların bunları yapamaması beni herhangi bir şekilde bunlara mecbur kılar mı?” Şüpheli analizan ise, insan gelişiminde izlenen “normal” yola ilişkin benzer biçimde inşa edilmiş geleneksel

Kohut (1984, s. 187) King'in 1945'te *normal* terimini biyolojide "nasarına uygun şekilde işlev gösteren" olarak tanımlamasını onaylayarak alıntılarını yapmıştır. Kohut sanki bunun aynı şekilde psişeye de uygulanabileceğini ve insanların ne için nasarlandığının aşikâr olduğunu düşünmüştür! Öte yandan Joseph ise (1982) analistlerin normallliği zihinsel sağlığın ideal bir hali olarak tanımlama teşebbüslerinden öne çıkanları özetlemiştir ve yaptığı araştırma Jones, Klein, Hartmann, Kubie, Money-Kryle ve diğerlerinin farklı tanımları arasında çok az örtüşme olduğunu ve bu kişilerin başvurdukları kısıtları doğrulamanın neredeyse imkânsız olduğunu ortaya koymaktadır.⁷ Yalnızca bir yüzyılı biraz aşan psikanalitik spekülasyon süresince ortaya konulmuş insan gelişimine ilişkin farklı teorilerin yakından kıyaslanması, bunlar arasında çok az örtüşme olduğunu göstereceğini ileri süreceğim; bu da bizi insan doğasına ilişkin evrensel olarak kabul edilen bir fikrin belli belirsiz bile olsa görünürde olmadığına inanmaya yatkın kılar.

İnsan Doğasına İlişkin Evrensel Bir Teori mi?

Analist [yanılgıya düşerek] özenin davranışlarını, analistin kendi benliğiyle tutarlı bir norma uygun olarak normalleştirmeye çalışır. Bu nedenden ötürü bu her zaman bir benliğin bir başka benliği, [güya] üstün bir benliği kendine örnek almasını içerecektir.

-Lacan (1988a, s. 285)

Her ne kadar burada farklı psikanalitik teorilerin ayrıntılı bir karşılaştırmasını sunamayacak olsam da, bu teorilerde yer alan en temel kimi fikirlerin (bu teorilerin aynı terimlere birbirinden son derece farklı anlamlar atfetmelerine içkin olan sorunların ötesinde) muhtemelen birbiriyle uzlaşmasının çok zor olduğunu ileri süreceğim. Aşağıdakileri birbiriyle uzlaştırmanın ne kadar zor olacağını bir düşünün:

- Freud'a göre (1923b/1961, s. 29) benlik doğuştan yoktur ve iki cinsiyetten de ebeveynlerle bir dizi özdeşleşme aracılığıyla zaman içerisinde "terk edilmiş nesne-yatırımlarının çökeltisi" olarak gelişir.
- Klein'a göre ilkel bir benlik doğumda zaten vardır ve en başta (yaşamın ilk üç ayına özgü bir evre olan sözde paranoid-şizoid evrenin karakteristik özelliği

iddialara her zaman şöyle karşılık verebilir: "Neden normal olmalı?" ya da "Doğamı niye izleyeyim ki?"

7 Ancak Joseph (1982) bu kavramı zaman içerisinde kendini gösteren bir "süreç" olarak kurtarmaya çalışır görünmektedir ki bu "özellikle dikkat dağınık ya da yanıltmak amacıyla asılsız, mesnetsiz ya da etkisiz ifadeler, argümanlar vs. sunmanın" bilindik bir biçimidir.

olan; Klein, 1955, s. 309) “zulmedici kaygı”dan mustarıptır ve bu durum be-
beği aynı nesneyi –örneğin memeyi– içe atılan ve yansıtılan olmak üzere (ilk
başta oral olarak, sonraysa üretral, kassal ve anal olarak) bir sevilen, bir sadis-
tik biçimde saldırılan iki farklı nesneye (iyi ve kötü memeler) böler (Klein,
1950, s. 249). Klein’a göre, her şey iyi gittiği takdirde, çocuk üç ila altı ay ara-
sında (sözde depresif konumun karakteristik niteliği olan) “depresif kaygı”dan
mustarip olacaktır ve altı aya geldiğinde çocuğun benliği nispeten güçlenmiş
olacaktır (Segal, 1964).

- Lacan’a göre (2006, s. 93-100) benlik ilk olarak altı ve on sekizinci ay arasın-
daki ayna evresinde oluşmaya başlar.
- Etolojik bir konumdan yola çıkan (hayvan davranışları ve gelişimi çalışma-
larına dayanan, belki de Bowlby gibi, 1982) analistlere göre nesnenin bölün-
mesi varsayımında bulunmak için pek bir neden olduğu söylenemez. Bebek,
anneye ilişkin iki ayrı temsil oluşturmuş olduğunu varsaymamıza ihtiyaç duy-
maksızın anneden (daha doğrusu memeden) bir anlığın memnun olabilir-
ken diğer andaysa ona öfke duyabilir (keza kötü memeye kendi kötülüğü ya
da öfkesini yansıtır başka bir nesneye ise kendi iyiliğini ve sevgisini, bunları
kendisi içsel kötülüğünden korumak için yansıtmayı daha da az olasıdır veya
yaşamdaki benlik ve öteki arasındaki sınırların hâlâ hiç tanımlanmamış ol-
duğu bir zamanda yansıtmayı ve içe atmadan bahsetmenin hiç anlamı yoktur).
- Mahler’in (1972) “ayrılma” ve “bireyleşme” kavramları ve bunların gerçek-
leşme yaşları, Lacan’ın (1978) (kronolojik anların aksine) mantıklı yabancı-
laşma ve ayrılma anları fikirlerine çok az benzer. İkincisi –Freud’un birincil
bastırma fikri gibi– Winnicott’un (1954/1958b, s. 278-294) daha erken ge-
lişimsel evrelere gerilemenin mümkün olduğu inancına ve aslına bakılırsa psi-
kozun tedavisinde bu türden bir gerilemeye duyulan ihtiyaçla ruhen taban ta-
bana zıt olmakla kalmaz ayrıca kavramsal olarak da uyuşmaz.⁸

8 “Gelişimsel süreçlerin” (Winnicott, 1977, s. 2) engellenmedikleri takdirde doğal olarak önceden
belirlenmiş güzergahlarını izledikleri fikri, bana çağdaş psikanalitik kavramlar arasındaki en az
örneklendirilmiş fikirlerden biri gibi geliyor. Bundan daha da az kanıtlanan ise yetişkin analizanların
gelişimsel süreçte neredeyse herhangi bir noktaya gerileyebileceği, “bir şeyleri onaracağı” ve tekrar
ilerleyeceği fikridir. Böyle bir fikir yetişkinliğe erişmiş ve psikotikleşmiş bir kişinin teorik olarak
ıskalanmış herhangi bir gelişimsel evreye geri dönebileceğini ve analizi sonucunda nevroitik (ya da
“neredeyse normal” yani bilinçdışıyla bilinç arasında bölünmüş) biri olarak çıkacağını ima eder –ki böyle
bir şey için çok az kanıt vardır. Örneğin Winnicott (1960/1965a, s. 145, 149) “bir gerçek kendilik”
çekirdeği olduğu müddetçe, hastanın “sahne kendiliği”nin analizde derinlemesine çalışılabileceğini,
psikotik olduğu bariz birinin bir nevrotiğe dönüştürülmesinin mümkün olduğunu ileri sürmüştür.

Burada en azından bir yüzyıllık psikanalitik teori üretme sürecinden yaygın kabul gören, sağlam temelleri olan herhangi bir normal insan gelişimi modeli çıkarılabileceğini, farklı analiz ekolleri arasındaki farklılıkların (ki buraya sadece birkaçını alabildim) çok büyük olduğu yönündeki iddiamı makul kılabilirdiğim umuyorum. Analistler yine de bütün zaman ve mekânlarda geçerli olabilecek bir gelişim teorisi bulma umutlarından vazgeçmemişler ve yüzlerini ilham ve destek almak için “pozitif bilimlere” çevirmişlerdir; örneğin anne-çocuk bağlanmasındaki “sinirsel devreyi” anlamak için sinirbilimden yardım almışlardır. Buradaki umut, görünen o ki, sinirbilimin yaşamın farklı yaşlarındaki “en uygun sinirsel işleyiş” için nesnel, yadsınmaz bir tanım sunabilmesi ve böylece çocuğun böyle bir işleyişe erişmiş olması için bir çocuğun ve annesinin belli noktalarda neler yapmış olmaları gerektiğini öne sürmeye olanak tanımasıdır. “Ne için en uygun sinirsel işleyiş?” sorusunu hâlâ sorabiliyor olmamız, buradaki sorunun yalnızca bir kerte geriye itildiğini ve farklı analitik ekollerin sinirsel işleyişin ne için en uygun hale getirilmesi gerektiğine dair farklı fikirlere sahip olmaya devam edeceklerini göstermektedir.

Kimin İçin Normal?

Nevrotik semptom denilen şey tek kelimeyle nevroziğin yaşamasını mümkün kulan şeydir.

Lacan (1976, s. 15)

Farklı psikanalistlerin ortaya attığı farklı gelişimsel kuramların sayısı dahi insan gelişimi kadar karmaşık olduğu bariz bir şey için tatmin edici tek bir açıklama ve tek bir “normal” gelişim yolu bulma becerimize olan inancı sorgulamaya yeter

Eğer “gerçek kendilik” oradaysa, Winnicott’a göre teoride bu ortaya çıkınlıp gündeme getirilebilir. Winnicott’un bakış açısına göre gerçek bir kendilik olması için pek de bir şey olması gerekmediğini not ediniz: “Gerçek Kendilik, bireyin zihinsel bir örgütlenmesi olur olmaz görünür ve duysal-motor canlılığının toplamından biraz daha fazlasıdır” (s. 149). Winnicott’a göre, psikotiklerle psikanaliz yapmak hastanın analistle birlikte annesine olan ilk bağımlılık anlarına gerileyebileceği noktaya dek onun güvenliğini kazanmayı içerir ve analist bu durumda hastanın çocukken kendi annesiyle yaşadığı annelik sorunlarını düzeltebilir. Bunun ne zaman gerçekleşebileceğine dair bir yaş sınırı yoktur sanki; prensipte 80 yaşındaki bir hasta bebekliğe kadar gerileyebilir ve yaşamını o noktadan tekrar inşa edebilir ve analizden psikotik yerine nevrotik olarak çıkar. Spotnitz (1999) benzer görüşleri desteklemiştir. Lacan’ın bakış açısına göre, eğer birincil bastırma yaşamın erken bir safhasında gerçekleşmezse, bu bir daha hiç gerçekleşmez ve psikotik bir yetişkinle yürütülen çalışmanın nevrotik bir yetişkinle yürütülen çalışmadakinden tamamen farklı bir şeyi amaçlaması zorunludur (bkz. 10 Bölüm).

de artar. En azından (istatiksel olarak konuşursak) obsesyonel kişiler için normal olanın (yine istatiksel olarak konuşursak) histerikler için normal olduğunun pek söylenemeyeceğı itiraf edilmelidir. Farklı tanısai kategoriler içine giren insanlar temelde bambaşka biçimlerde yaşamlarını sürdürürler. İnsanların gelişme ve hayatlarını yaşama biçimlerinin mantığı bir tanısai kategoriden öbürüne önemli ölçüde farklılık gösterir (bu farklı mantıklara ilişkin beyanlarım için bkz. 7. Bölüm, 17. dipnot).

Batı'daki erkeklerin (istatiksel olarak çoğı obsesyoneldir) kadınları (istatiksel olarak çoğunluğu histeriktir) anlamadıklarına ilişkin son derece sık dile getirilen beyanı düşünün: Kadınlar erkekler gibi cinsel partnerlerini beden parçalarına indirgeme eğiliminde değildir; kadınlar çoğunlukla partnerlerinin onlara karşı arzularını düzenli olarak ifade etmesine ihtiyaç duyarken erkeklerse partnerlerinin arzularını ifade etmeleri karşısında kendilerini tehdit altında ya da boğulmuş hisseder vs. Erkekler kadınların gayrimeşru istekleri olduğunu düşünme eğilimindedir ve pek çok kadını isteklerinin gayrimeşru olduğuna ikna etmeyi başarmışlardır (öyle ki kadınlar çoğunlukla bu isteklere sahip oldukları için kendilerini sinirden delirmiş hissederler); aslına bakılırsa, erkeklerin en sıklıkla dile getirdikleri iddia kadınların mantıksız olduğudur (ve 20. yüzyıldaki psikanalistlerin büyük bir kısmının erkek olduğunu unutmayalım; bu da psikanalitik teorisinin çoğunlukla obsesyonel bir eğilimi olduğu anlamına geliyor. Bu konuyla ilişkili bkz. Lacan, 2006, s. 609). Ancak erkekler, kadınların arzusunun mantığının kendi arzularının mantığından bir hayli farklı olduğunu fark etseler iyi ederler. İkisinin de bir mantığı vardır ama bunlar *temelden farklı mantıklardır*.

Erkekler çoğunlukla kadınların kendileri gibi düşünmelerini sağlamaya çalıştıklarını söyler (*My Fair Lady*'de Rex Harrison'ın o ünlü lafında olduğu gibi, "Bir kadın neden daha erkek gibi olamaz ki?") başka bir deyişle, erkeklerle aynı olsunlar diye kadınların farklılığını ortadan kaldırmak isterler. Ve büyük oranda (sadece öyle olmasa da) nevrotik olan analistler çoğı zaman psikotikleri nevrotik hale getirebilmeyi, kendi imgelerinde yeniden şekillendirmeyi, kendileri gibi kılmayı istemiştir. Bu projelerin ikisi de diğer insanların Ötekiliğinin kökünü kazıma, ötekinin kişinin kendisinden farklı olarak dışa vurduğu şeyi sıfıra indirme teşebbüsünü içerir. Bu, Freud'un (1919/1955, s. 164) "kendi ideallerimizi [yardım arayışıyla kendini bizim ellerimize bırakmış bir hastaya] dayatmamamız ve onu bir Yaratıcı'nın gururuyla kendi imgemizde oluşturup bunun iyi olduğunu düşünmemiz" hususundaki uyarısına tamamen aykırı düşer. Freud hiç kuşkusuz kimi

zaman bu normalleştirici ayartıya kendini bırakmıştır, bizlere tam da bu yüzden uyandı bulunmaktadır.⁹

Bana kalırsa buradaki mesele normallığe yönelik yaklaşımımızı, “kadınlar için normal,” “erkekler için normal” gibi, birkaç yeni kategori ekleyerek daha nüanslı hale getirmek değil genel olarak normallik fikrini bir kenara bırakmamızı önermektir zira bu fikir işe yaramamakla kalmaz ayrıca klinik çalışmamıza zarar bile verir. Aslına bakılırsa, her kişinin nevrozunun (ya da temel semptomunun) onun başka herhangi birine “anormal” görünen biçimlerde yaşamını sürdürmesine neden olurken söz konusu kişi için tamamen “normal” olduğu gerçeğine karşı bizi körleştirir. Örneğin analizanlardan biri kapı kollarına dokunmamak için elinden geleni yapmakta, asla el sıkışmamakta ve birilerinin kitaplarına dokunmasına hiçbir zaman izin vermemektedir. Bu her ne kadar çoğu insana (belki grip mevsimi dışında) ruhaf, mantıksız, hatta çılgınca gelebilecek olsa da, bütün bunların onun için kirlenme duygusuyla bağlantısı olduğu düşünüldüğünde yaptıkları onun için tamamen “normal” ve “rasyonel”dir. Analize gelmesinin nedeni bu şeylerin “anormal” olduğunu düşünmesi değil, en azından kısmen, yıllar içerisinde giderek daha fazla şeyin kirlenme duygusuyla ilişkili hale gelmiş olması ve dünyada hareket etme becerisinin sıkıntı verici biçimde kısıtlanmış olmasıydı.

Böyle bir analizan için “normal” olmak ne anlama gelirdi? Bir daha bulaşma mevzusunda hiç endişe duymaması mı? Bulaşmaya dair ancak diğer insanların endişeleneceği ya da yalnızca “gerçek” bir tehlikenin var olduğu durumlarda endişelenmesi mi? Eğer ikincisiyse, o zaman kimin tanımladığı “gerçek” bir tehlike halinde? Belli bir hastalığın birinin elindeki açık bir yaradan geçebileceğini söyleyen biliminsanına mı yoksa hastalığın bu şekilde bulaşamayacağını söyleyen biliminsanına göre mi? Bulaşma yolları çoğunlukla uzun bir süre boyunca anlaşılmas ve pek çok biliminsanın beklentilerine meydan okur. Burada “basit bir sağduyuya”

9 La Rochefoucauld'nun aşka dair söylediğini mealen aktarmak gerekirse, normallığın tartışılmasını işittiği olmasalar normal olmak hususunda hiçbir zaman endişelenmemiş olarak insanlar vardır. Ve Lacan'ın (1988s, s. 16) benliğe dair söylediğini alıntılanmak gerekirse, normallığın günümüz “insanın akıl hastalığı”nın bir parçası olduğu pekâlâ söylenebilir.

Erkeklerin arzusunun mantığı genellikle arzuyu saklamayı ya da mantıklı kılmayı, yani aslında kişi tam da istediği şeyi yaparken sanki tamamen bencil olmayan biçimde, “rasyonel” nedenlerden ötürü böyle davranıyormuş gibi yapmayı içerir; halbuki kadınların arzusunun mantığı çoğunlukla arzuyu merkeze almayı içerir. Fransızca'da “normal” denilen şeyin genellikle ne kadar erkek merkezli olduğunu ortaya çıkarmak daha kolaydır, zira sözcüğün kendisi “nor-mâle” olarak telaffuz edilir; *mâle* erkek demektir ve normun bir erkek normu olduğunu ortaya koyar. Sözcük ayrıca kötü ya da acı anlamına gelen *mal* sözcüğünü içerir.

seslenmek, kirlenme korkusu söz konusu olduğunda “makul” olan ve olmayanı belirleyecek fark edilebilir bir standart yerine “diğer çoğu insanın” –bunu “çoğu analist” olarak okuyun– ne düşüneceğine seslenmekle aynı olacaktır.¹⁰

Bana kalırsa analist gözlerini ve kulaklarını normallik gibi ele geçmez bir ideale çevireceğine bastırılmış olanın ardında bıraktığı izlere yöneltirse çok daha iyi olacaktır. Bu analistin halihazırdaki durumunda bu türden korkuların ilk defa nerede görüldüğünü belirlemeye çalışmasını sağlayabilir. Analizanıma bunu sorduğumda, bu korkusunun genç bir adamken cüzzamlılarla çalışan biriyle temas etmiş olmasıyla alakalı olduğu ortaya çıktı. Bu durum onun zihninde çocukken çevresindekilerden, evlerinden pek de uzakta yaşamayan cüzzamlılarla temasta bulunmamasına yönelik aldığı uyarıları canlandırmıştı. Bu, ayrıca evlerine muhtemelen cüzzamlı birini davet ederek onun sağlığını tehlikeye attığı için annesine duyduğu öfkeyi ve ufak bir çocukken babası son derece bulaşıcı bir hastalıkla öldüğünde duyduğu sıkıntıyı da canlandırmıştı. Babasının ölümünden sonra annesine neredeyse sınırsız erişimi olmasından ötürü babasına karşı kendini suçlu hisseden analizan, kendisinin de babası gibi enfekte olup ölmeyi hak ettiğini hissediyordu, aslına bakılırsa annesi kimi zaman ona bunu söylüyordu. Kendinden küçük erkek kardeşi de son derece bulaşıcı bir hastalıkla ölmüştü ve erkek kardeşine karşı da suçluluk duyuyordu. Aile üyeleri kimi zaman kardeşin abisinden daha güçlü ve akıllı olduğu yorumunu yapıyordu ve abi kimi zaman küçük kardeşinin ortadan kaybolmasını diliyordu. Ayrıca kirlenme korkusu yoluna çıktığını düşündüğü, babası ve erkek kardeşi gibi kişileri kirlenme yönünde bir isteği de gizliyordu.

Bunlar ve ilişkili diğer etkenler bir kez açıklığa kavuşturulduğunda, korkulan epey yatıştı, öyle ki artık nadiren bu korkulardan şikâyet ediyordu.¹¹ Bu analizanın daha önceki korkularını “anormal” ya da “sağlıksız” ve daha sonra korkularının olmayışını “normal” ya da “sağlıklı” olarak etiketlemekten elde edilecek bir şey var mı? Daha evvelki korkularını “irrasyonel” ve daha sonra korkunun yokluğunu “rasyonel” olarak etiketlemenin anlamı var mı? *Rasyonellik* ve *normallik* gibi terimlerin kullanılması mevcut psikoterapötik söylem içerisindeki en büyük hilelerden, aslına bakılırsa

10 Bir karesinde vakayı sunan analistin hastalarından birinden AIDS kapma korkusu hakkında çok fazla konuştuğu bir vaka sunumuna katıldım, öyle ki sunumdan hastanın nevrozu yerine analistin nevrozu hakkında çok daha fazla şey bildiğimi hissederek ayrıldım.

11 Bu vakadaki semptomun, altındaki nedenlerin çoğu erken dönem çocukluğa uzansa da analizan genç bir adamken başlamış olduğunu not ediniz. Bu bakımdan, Freud’un (“ex post facto eylem” ya da “geriye doğru etki” olarak da bilinen) “*après coup*” kavramını örneklendirmektedir. Bu tür bir semptomu yol açmayan bazı hayati olayların yaşanmasından yirmi yıl sonra, cüzzamlılarla çalışmış biriyle tanışmak, on yıllar boyunca sürececek bir bulaşma korkusunun oluşumuna yol açmıştır. Konuyla ilgili bkz. Freud (1895/1966, s. 353-356).

en büyük rasyonelleştirmelerden, biridir. Macalpine'in (1950, s. 196) hoş bir şekilde belirttiği üzere, "Rasyonel" ve 'irrasyonel' karşıtlığının ortaya anılması özellikle talih-sizdir çünkü 'rasyonel' davranışın izinin 'irrasyonel' kökenlerine kadar sürülebileceğini göstermiş olan psikanalizin ta kendisidir."

Tam da tarihin bu noktasında, insanların farklı cinsel, ırksal, dini, kültürel, ekonomik ve eğitim arka planlarından ortaya çıkan bakış açısı farklılıklarına; insanların dünyayı ve kendilerini deneyimleme biçimlerinin kökenleri, dilleri ve toplumsal ortamlarından etkilendiğine, ki bu da onların gerçekliğe ilişkin görüşlerini belirler, son derece uyumlanmış olduğumuzda (bu uyumlanma, bağlamdan azade ya da bakış açısından azade bilgi diye bir şeyin olmadığını ortaya koyan *perspectivism* ya da *perspectivalism* olarak bilinen epistemolojik görüşe yol açar), norm ve normalleşmenin psikoloji ve psikanalizde bu kadar önemli hale gelmiş olması hiç de tesadüf eseri görünmemektedir.¹² Freud'un teorisinin geleneksel bilgi teorilerine yapılan saldırılar karşısında onları yönlendirebilecek birçok boyutunu reddetmiş olan klinisyenler kültür, ırk, bilgi gibi şeylerin çalışılmasına adanmış alanlardaki yakın zamanlı gelişmelerden ortaya çıkmış görünen görelilikle savaşmak için normallik gibi fikirlere daha da sıkıca yapışmaktadırlar. Kısacası normlara ve bütün insanların belirlenmiş normal bir sonuca ulaşmak için nasıl gelişmeleri gerektiğine ilişkin teleolojik (erekselci) bir bakış açısına sıkı sıkıya riayet etmek klinisyenin çalışmasını yönlendirmeye yardımcı olmayıp sadece normların zorbalığını daha da güçlendirecektir. Kafası karışmış klinisyen için çok daha faydalı olabilecek rehber her bir vakada bastırmanın kökenleri, işleyişleri ve sonuçlarına odaklanmaktır.

"Uygunsuz Duygulanım"

Neurotiklerin duygulanımları daima, en azından nitelikleri bakımından uygundur gerçi yoğunluklarının yer değiştirme nedeniyle artmasını hesaba katmalıyız... Psikanaliz bunları duygulanımın makul olduğunu tanıyarak ve ona ait olmakla birlikte bastırılmış ve yerine bir ikamenin geçmiş olduğu fikri arayarak doğru yola sokabilir.

Freud (1900/1958, s. 461)

Normalleştirici yaklaşımlar Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kliniklerde her zaman-
kinden daha popüler başka terimlerin kullanımında her gün görülebilir. *Uygun* ve

¹² Normalleştirme dürtüsünün, herkes gibi olma baskısının ("akran baskısının") okulda başlayıp psikoterapide devam ettiği Amerika Birleşik Devletleri olarak bilinen "eritme potası"nda bu kadar güçlü olması da şaşırtıcı değildir.

uygunsuz terimleriyle başlayacağım. Kişinin duygulanımsal durumunu “uygun” ya da “uygunsuz” kulan ne olabilir? Ayrıca kişinin duygulanımı ne için uygun ne için uygunsuz addedilir?

“Uygun” muhtemelen bir duygunun evrensel, değışmez bir niteliğı ya da özel-liğı olarak Platonik anlamda kastedilmez. Bu terimi kullanan çoğı klinisyen, sanı-yorum ki, belli bir duygulanımı dışa vurmanın her durumda, dünyanın her yerinde, her kültürde ve her tarihsel dönemde uygunsuz olduğunu söylediklerini ileri sürme-mektedir. Bununla birlikte, onların yeryüzünde bulundukları spesifik tarihsel zaman ve yerde, belli duygulanımların belli şartlar altında –kliniklerde ya da hastanelerde veyahut terapistin özel muayenehanesinde– her zaman uygunsuz olduğunu iddia et-mektedirler. Analizanın seans esnasında sözel olarak saldırganlaşması halinde, bir-çok klinisyen onu uygunsuz davranmakla itham ediverir. Ancak bu çoğı zaman ana-lizanın bir ebeveynle başa çıkarken takınmaya meylettığı bir tavrı ya da klinisyenin benimsediğı belli bir terapi yaklaşımına karşı analizanın olumsuz tepkisini yansıtan sıradan bir aktarım tepkisi değil midir? Terapi ortamında gerçekleşen herhangi bir şeyin nasıl olur da uygunsuz olduğu düşünülebilir? Eğer analizan analistin lamba-sını bilerek deviriyorsa, bu bir şeyler söylemez mi? Bu eylem aslında terapistin ana-lizanın başka bir şekilde ifade etmesine izin vermemiş olduğu ya da analizanın başka bir şekilde ifade etmesini sağlamadığı bir şeyi anlatmaz mı?

Analizanın buradaki davranışı, psikanalitik bakımdan “analizanın hanesi” olarak anlaşılmaması bakımından “eyleme dökme” olarak anlaşılabilir. 7. Bölüm’de belirttiğim üzere, “eyleme dökme”nin hastanın söylemeyi güç ya da imkânsız bulduğu ya da ana-listin analizanın konuşma yoluyla söylemesini ya da üstesinden gelmesini sağlayama-dığı şeylerle alakası vardır (gerçi bu terim çoğı zaman seans odasının *dışında* gerçekleş-en eylemlere ayrılır). Analizanın davranışı burada direnç olarak da anlaşılabilir, bu en nihayetinde analistin analizanın konuşmaya, önemli olan şey hakkında konuşmaya de-vam etmesini sağlayacak bir şey yapmasına ya da söylemesine direncidir. Terapide “*uy-gunsuz duygulanımlar*”ın *olmadığını*, *yalnızca uygunsuz terapi uygulama biçimleri ol-duğunu* söylemenin cazibesine kapılıyorum (ve bu formülasyonun ikinci kısmındaki “uygunsuz” terimiyle analizana hiçbir faydası olmayan biçimleri kastediyorum).

Bu, kullanılan teknik fark etmeksizin, gerçek anlamda terapötik çalışmaya an-gaje olmaya hazır da istekli de olmayan kişilerin varlığını inkâr etmek değildir. An-cak bu çalışma için hazır ve istekli olup aslına bakılırsa buna yönelik çaba gösteren-ler için uygunsuz duygulanımlar diye bir şey yoktur –*duygulanımlar sadece vardır*. Bir hastanın baştan çıkarcı davranışı seans odası gibi “profesyonel bir ortam”da ya-kışksız kaçabilecek olsa da, bunun hasta için yaşanmakta olan bir şeyi –bu ister has-tanın bütün ilişkileri potansiyel birer cinsel ilişki olarak yorumlaması, ister otorite

konumundaki bütün erkeklerle baştan çıkancı davranarak başa çıkması ya da isterse kimi zaman dikkatini hatırlamanın ve derinlemesine işlemenin zorlu çalışmasından başka yöne çevirmenin yolu olarak bir kişi olarak analiste ilişkin duygularına yoğunlaşmaya sürüklenmesi olsun— yansıttığı aşikârdır. Bu tür davranışlarla ilk başta analitik ortamda başa çıkmak güç olabilir ama çoğunlukla bir hayli verimli bir terapötik çalışmaya yol açarlar. Aslında hastanın bunu analitik ortamda ifade etmesinden daha yerinde başka ne olabilir?

Freud'un (1909/1955) çağdaş pek çok terapist tarafından hiç şüphesiz “uygunsuz duygulanım” olarak nitelendirilecek şeyi nasıl formüle ettiğini düşünelim. Fare Adam'ın babası ölürken kendisine yarım saat uyku izni vermiş olması ve bu sırada babasının (Fare Adam'a babasının birkaç gün içinde tehlikeyi atlatacağını söylemiş olan doktoru haksız çıkararak) ölmesi karşısında kendini yoğun biçimde suçlaması söz konusudur. Freud şöyle yazmıştır:

Bir duygulanım ve onun düşünsel içeriği (bu bağlamda kendini suçlamanın yoğunluğu ve bunun vesilesi) arasında bir *mésalliance* [*dengi olmayan biriyle evlenme*] olduğunda, meslekten olmayan kişi duygulanımın bu durum için çok fazla olduğunu, abartıldığını ve sonuç olarak kendini suçlamadan ortaya çıkan neticenin (hastanın bir suçlu olduğu çıkarımının) yanlış olduğunu söyleyecektir. Tam tersine analist şöyle der: “Hayır. Duygulanım makuldür. Suçluluk duygusu kendi içinde daha fazla eleştiriye açık değildir ama bilinmeyen (bilinçdışı) ve aranması gereken başka bir bağlama aittir. Bilinen düşünsel bağlam sadece yanlış bir bağlantı nedeniyle fiili konumuna gelmiştir. Herhangi bir düşünsel içerik olmadan güçlü duygulanımlar hissetmeye alışkın değiliz ve bu nedenle de eğer içerik eksikse, iyi kötü uygun olan bir başka bağlamı ikame olarak benimseriz; asıl katili yakalayamadıklarında yanlış birini tutuklayan polisimiz gibi” (s. 175-176).

Freud'a göre, Fare Adam'ın duygulanımı “uygunsuz” değil *yer değiştirmiştir*. Söz konusu duygulanım (kendini suçlamalar, özeleştiriler ve bir kriminal olma duygusu) Fare Adam'ın babasının son anlarını kaçırmış olması gerçeğiyle değil uzun süredir babasının ölmesini dilemesiyle alakalıdır (bu nedenle de duygulanımının, ahlak duygusu bunu kınadığı ölçüde bu isteğe “uygun” olduğu söylenebilir). İkincisi ise bunun “yanlış bir bağlantı” olduğudur. Aslında *analist ne zaman birinin duygulanımını “uygunsuz” olarak nitelendirmenin cazibesine kapılsa, bunun yerine yer değiştirme ya da yansıtmayı düşünmelidir*.¹³

13 Freud (1894/1966) yıllar önce neredeyse aynı şeyi dile getirmiştir:

Tam tersine deneyimli doktor için [hastanın sahip olmaktan dolayı şaşkın olduğunu söylediği] duygulanım makul ve anlaşılabilir görünür; doktorun dikkate değer bulduğu şey bu türde bir etkinin bunu hak etmeyen bir fikirle ilişkili olması gerektiğidir. Obsesyonun duygulanımı ona, başka bir deyişle, *yerinden oynanmış* ya da *yeri değiştirilmiş* olarak görünür. (s. 54)

Uygun ve *uygunsuz* gibi terimlerin analistler tarafından davranış ve duygulanım nitelendirmek için kullanılması¹⁴ –ki bu kullanım bu analistlerin, netameli imalarını göz ardı etmenin güç olduğu *zayıf* ya da *yetersiz duygulanım düzenlemesi* (*poor or inadequate affect regulation*) gibi terimleri kullanmalarına bir hayli benzer– iki şeyden birine işaret etmektedir:

- Ya bu klinisyenler olgun bütün insanların belli bir durumda spesifik bir duygulanım (ya da duygulanımlar yelpazesi) göstermeleri gerektiğini meşru bir şekilde ileri sürmelerine olanak tanıyan gelişimsel bir modeli tamamen desteklerler;
- Ya da bu tür klinisyenler kendilerini hasta modern çalışma koşullarına ve hâkim geleneklere iyi uyum sağlayabilsin diye hastanın davranışlarını şekillendirmeye adanarak kendilerini geleneksel ahlak ve normların hizmetine sunuvermiştir. Zira terapide “uygun duygulanım” sergileyen hastaların evde, iş yerinde ve genel olarak toplumda “uygun davranış” sergilemeye devam edecekleri düşünülmektedir.

Durum ikinci şıktaki gibi olduğu ölçüde, psikolojinin (ve psikanalizin de) bu türden terimlerin giderek daha fazla kullanılmasında, bireylerin yaygın toplumsal, kültürel, cinsel, siyasi ve ekonomik normlara riayet etmesini sağlama görevine iyice angaje olduğu ortaya çıkar ki bu gizlenmiş (ve her zaman pek de iyi gizlenmemiş) bir iktidar kurma yöntemine tekabül etmektedir. Lacan’ın (2006, s. 859) alışıldık kuralsız üslubuyla belirttiği üzere, “Psikoloji teknokrasiye hizmet ederek daha uzun yaşamının bir yolunu bulmuştur.” Diğer bazı “beşerî bilimler” gibi (mesela sosyoloji ve antropoloji), psikoloji de metalaın hizmetine girmiş, “meta hizmetinin bir şubesi” haline gelmiş (Lacan, 1992, s. 324), metanın kral olduğu bir toplumun hizmetinde çalışmıştır.

Böyle yaparak, psikoterapötik pratik yapanların büyük bölümü –tabii ki hepsi değil zira kayda değer istisnalar vardır– anaakım Amerikan toplumunun ahlaki ve kültürel değerlerini büsbütün benimsemişlerdir. Lacan, İkinci Dünya Savaşı’ndan önce ya da savaş sırasında Amerika’ya gelmiş analistlerin çoğunlukla psikanalitik pratiği o vakitler Amerikan kültüründe yaygın olan ideallere adapte etmeye çalışmalarını eleştirmiştir (Lacan, 2006, s. 402-403). Aslına bakılırsa Lacan, Amerika’ya göç etmemiş olsa da Anna Freud’u bu türden ölçütlerle analizin başarısını ölçtüğü için, mesela yürüttüğü bir analizin başarılı olduğunu ifade etmek için “daha yüksek bir gelir elde etmeye” atıfta bulunduğu için eleştirmiştir (s. 604). Psikanalistler hastalara toplumsal ve ekonomik başarı sözü vermeye başlamış ve pratiklerini de analizde bu türden amaçları teşvik etmeye teşebbüs edecek şekilde uyarlamışlardır.

¹⁴ Örneğin bkz. McWilliams (2004, s. 221, 230, 237).

Başka bir ifadeyle, klinisyenler hastanın meta toplumunda, küresel kapitalizmin halihazırdaki biçiminde daha iyi performans göstermesine yardımcı olma amacını benimsemiş gibi görünmektedirler. Hastaya çalışma alanına daha iyi yoğunlaşmasının, üstleriyle, aslanlarıyla ve meslektaşlarıyla daha iyi geçinmesinin ve dolayısıyla kendisi için pastanın daha büyük bir kısmını elde etmesinin önünde duran engelleri aşmasında yardımcı olunması gerektiğini hissederler. Muhtemelen ancak böyle bir durumda bir “hastayı” “müşteri” olarak adlandırmak anlamlı olabilir çünkü klinisyen burada hastasının amaçlarını (ve hastanın terapinin başlangıcındaki açıkça formüle edilmiş amaçları) yoğunlukla toplumda “işlev göstermekteki” eski becerisine geri dönmeyi ya da öncekinden daha iyi bir “performans sunmayı” içerir) kendi amaçları kılınıştır; bu yaklaşımda hastanın amaçladıklarıyla analistin hastası için amaçladıkları arasında bir boşluk yoktur (Renik, 2001, bu konumu en uca götürür).

Freud (1912b/1958, s. 119) psikanalitik tedavinin analizana “çalışmak ve keyif almak” için izin vermeye çabaladığını söylemiş olsa da,¹⁵ Freud’un çalışmaya yaptığı göndermenin hastanın finansal olarak başarılı olmasını gerektirdiğinin ileri sürülebileceğini sanmıyorum. Freud’un tekniği büyük ölçüde arzusunun, hastanın görüş alanı ve zihninden uzak tuttuğu isteklerin açığa çıkarılmasına vakfedilmiş görünmektedir. Freud’un aklındaki “çalışma” yoğunlukla yaratıcı, genellikle sanatsal nitelikli olan yüceltme çalışmasıydı ki bu Batı kültüründe nadiren hakkı verilen bir şeydir (çoğu örnekte en azından sanatçının ölümünden sonra bu gerçekleşmiştir). Bir hastanın “uygun duygulanımı” gösterdiğini söylemek demek, çağdaş terapi dünyasında çoğu zaman hastanın, şayet aynı durumda olacak olsaydı, sanki o her şeyin ölçüsüyümü gibi,¹⁶ analistin kendisinin göstereceği aynı tür duygulanımı ya da en azından analistin kendisinin anladığı biçimiyle hastanın dünyada ilerlemesine yardımcı olacağına inandığı türde ve miktarda duygulanım gösterdiğini söylemekle birdir. Bir hastanın “uygunsuz duygulanım” gösterdiğini söylemek demek, son tahlilde hastanın analistin

15 Daha iyi bilinen “sevmek ve çalışmak” formülasyonu, belli ki Freud’a Erik Erikson tarafından atfedilmiştir.

16 Freud (1919/1955) analistleri kendilerini bu şekilde görmemeleri konusunda uyarmıştır:

Analistik olanı eğitimsel edkiyle bir araya getirmek zorunda kaldığımız çok çaresiz ve gündelik hayatı yaşayamaz olan bazı hastaların tedavisini üstlenmekten kaçınamayız ve yoğunluk söz konusu olduğunda dahi, doktorun öğretmen ve akıl hocası konumunu üstlenmesi gereken vesilelerin ortaya çıktığı olur. Ne var ki bu her zaman büyük bir temkinlilikle yapılmalıdır ve hasta kendi doğasını özgürleştirilmesi ve gerçekleştirilmesi için eğitilmelidir, bize benzemesi için değil (s. 165).

Lacan (1988a, s. 18) onun zamanındaki analistlerin “gerçekliğin kıstası vazifesi görenin analistin benliği” olduğuna inanmalarıyla alay etmiştir.

benzer bir durumda olsaydı göstermeyi hayal dahi edemediği ya da analistin desteklediği anaakım amaçların başarılması için zararlı olduğunu düşündüğü türde ve/ya mikarda bir duyguların gösterdiğini söylemekle birdir.

“Yüksek İşlevli” ve “Düşük İşlevli”

Freud zaman zaman bilinçdışının irrasyonel olduğunu söylemiştir ama bu yalnızca bilinçdışının rasyonelliğinin inşa edilecek olduğu anlamına gelir; eğer çelişki ilkesi... klasik mantıksa oynadığını düşündüğümüz rolü bilinçdışında oynamıyorsa, başka bir mantık inşa etmeliyiz çünkü klasik mantığın miadı çoktan doldu.

Lacan (1973-1974, 20 Kasım 1973)

Uygun ve uygunsuz, tabii ki çağdaş psikoterapötik jargonda normalleştirici eğilimlere işaret eden tek terim değildir. Hastaları giderek popülerlik kazanan bir şekilde “yüksek işlevli” ve “düşük işlevli” (ya da “o kadar da yüksek işlevli olmayan”) kategorilerine ayırmak, açık bir biçimde klinisyen tarafından halihazırda siyasi, ekonomik ve toplumsal bakımlardan örgütlenmiş haliyle hastanın etrafındaki toplumda –ve klinisyenin münasip ya da “uygun” addettiği bir biçimde– yaşamını sürdürme becerisinin değerlendirilmesini içerir. Bu sınıflandırma ayrıca hastanın toplumda –bu toplum ister *laissez-faire* kapitalizmini desteklesin ister bir diktatörlük olsun ya da isterse bir refah devleti ya da polis devleti olsun– iyi işlev göstermesi gerektiğine dair örtük bir varsayım da içerir. Sistematiik olarak nüfusun bir kısmına zulmeden bir toplumda yüksek düzeyde işlev göstermek ne anlama gelebilir? Zulme uğrayanlardan değil de zulmedenlerden biri olacak kadar talihli olmak ve zalimce emirler verildiğinde bunları yerine getirmek ne anlama gelebilir? Kazananların kıyasıya rekabette, başkalarını arkadan bıçaklayıp herkesi kendi oyununda yenmekte en iyi olanlar olduğu bir toplumda yüksek düzeyde işlev göstermek ne anlama gelebilir? Bunlar bazı okuyuculara uç durumlar gibi gelebilecek olsa da, ikisinin de Amerikan toplumunu belli açılardan nitelendirdiği söylenebilir ve siyasi eğilimleri göz önünde bulundurulmaksızın, çoğu klinisyenin toplumun daha büyük ve daha küçük ölçekte adaletsizliklerle dolu olduğu konusunda hemfikir olacağını sanıyorum. Belki de adaletsiz bir toplumda ya da adaletsizliklerin kendisi gibi insanları hedef aldığı bir toplumda kötü biçimde işlev göstermek son derece mantıklı olacaktır! (Pascal’ın *Düşünceler*’de belirttiği üzere, belli durumlarda “İnsanlar zorunlu olarak öyle delidir ki deli olmamak deliliğın başka bir cilvesi olurdu.”) Birey ve toplum arasındaki ilişkiye dair etik ve siyasi bütün

bakış açıları, klinisyenler *yüksek işlevli* ve *düşük işlevli* gibi terimler kullandıklarında gözden kaybolur.

Bununla birlikte bu bölümleme o kadar popüler olmuştur ki, önsözde belirttiğim gibi, bunun bugün neredeyse diğer bütün tanı biçimlerinin –gerek DSM temelli gerekse psikanalitik– önüne geçerek Amerika Birleşik Devletleri’ndeki pek çok klinisyenin yaptığı temel tanısal ayrım olduğu iddia edilebilir. Bu bana son derece üzücü geliyor.

“Gerçeklik sınaması” (“Reality-testing”)

Fantezi gerçekliğe çerçevesini verir.

Lacan (1969a, s. 96)

Analitik pratikte, özneyi gösterene istinaden değil de insanların bizi oluşturduğunu varsaydığı üzere gerçekliğe istinaden konumlandırmak, öznenin psikolojik bir açıklamasının alçaltıcı tuzağına düşmeye tekabül eder.

Lacan (1978, s. 142)

Çağımızdaki klinisyenlerin cephaneliğindeki bir diğer son derece normalleştirici terimse *gerçeklik sınaması*dır. Sosyal bilimlerin neredeyse hepsi toplumsal olarak inşa edilmiş ve bu nedenle de belli bir toplum ya da grubun dili ve dünya görüşüyle şekillenmiş bir gerçeklik fikri yönünde hareket etmişken, psikoloji ve psikanaliz çoğunlukla nesnel, tarihsel olarak konumlanmış inanç sistemlerimizin bir ürünü olmayan ve tamamen bilinebilir nesnel bir gerçeklik görüşünü benimsemeye devam etmiştir. Pek çok klinisyen gerçekliği hastalarının büyük çoğunluğundan daha net bir şekilde gördüklerini düşünmektedir. Yine pek çok klinisyen kendi gerçeklik (ekonomik, kültürel, dini ve benzeri) arka planları hastalarınınkinden farklı olduğundan farklı bakış açılarına sahip olduklarını ya da kendi psikolojik mizaçları (mesela kendi arzuları, fantezileri, nevrozları gibi şeyler) yüzünden dünyayı farklı gördüklerini düşünmezler. Kendilerini bir şekilde kendi tarihsel koşullarından ve zamanlarının sözcük dağarcığından çekip çıkarmayı başarmış (ki bu bölümde göstermeye çalıştığım üzere bu örtük bir paradigma barındırır) bir tür biliminsanı olarak görürler. Ve sahip oldukları zaman ve mekâna özgü düşünce paradigmaları hem görmelerine olanak tanır hem de gözbağı vazifesi görür; öyle ki sanki böyle bir şey olabilirmiş gibi gerçekliğe doğrudan ve dolaylımsız bir erişimleri vardır!

Gerçekliğe erişimimiz dille (ve dilin barındırıp aktardığı bütün siyasi, felsefi ve kültürel varsayımlarla) dolayımlanır ve 7. Bölüm'de belirtmiş olduğum üzere aktarımın dışına nasıl adım atamıyorsak gerçekliği bir şekilde doğrudan deneyimlemek için de dilin dışına adım atamayız. Bize özgü kelimeler ve kullandığımız semboller ("metadillerimiz") bile dilin malzemesinden yapılmadır ve ancak dil kullanılarak daha fazla açıklanabilirler (bir terimin ya da sembolün tanımı her zaman başka terim ve sembollere atıfta bulunur). Dilin dolayımından kaçış yoktur (belki sadece 1. Bölüm'de gördüğümüz dilin yüzüstü bıraktığı otist dışında).

Bazı klinisyenler *gerçeklik sınaması* terimini kullanma biçimlerinin bundan çok daha sınırlı olduğunu, yalnızca hastanın çevresindekilerin duygu ve niyetlerine ilişkin aktardığı yanlış okumalara atıfta bulunduğunu vurgulayabilir: Örneğin bir hastanın sürekli olarak karısı ona kızgın olmadığı halde karısının ona kızgın olduğuna inanması gibi. Ama klinisyen böyle bir durumda karısının analizana gerçekten de kızgın olmadığını nasıl belirler? Klinisyen yalnızca hasta tarafından aktarıldığı biçimiyle karısının öfkeli olduğunu inkâr etmesine mi bel bağlar? Karısının kendi öfkesinden bihaber olması ya da kızgın olduğunu itiraf etmek istememesi mümkün değil midir? (İşler hiç şüphesiz hastanın karısının aslında ona ne dediğini duymaması ya da hatırlamamasıyla veya söylediklerinin yalnızca çok ufak bir kısmını aktarmasıyla daha da karmaşılaşır.)

Bir analizanın uzun uzadıya patronunun onu sevmemesinden ve kovulma korkusundan bahsettiğini varsayalım. Bu analizan işinde kalırsa ve hatta terfi alırsa, onun "zayıf bir gerçeklik sınaması" (ya da "gerçeklikle zayıf bir teması") olduğu varsayılabilir mi? Belki kovulmanın eşigindeydi, belki de değildi; belki de terfi alması (mesela onun başka bir departmana aktarılmasını sağlayarak) patronunun onu başından defetmesinin bir yoluydu ya da patronu ve emir komuta zincirindeki diğer üstler arasındaki bir iktidar mücadelesi nedeniyle işinde tutuluyor ya da terfi alıyordu ("oyun içinde oyun" vardır belki de!). Analist bunları bilemez! Analizanın karşı karşıya olduğu gerçekliği, bu gerçekliğin müdahil olan çeşitli taraflarca bir durumun bir dizi farklı inşasından ziyade tek bir şey olduğunu varsayacak olsak dahi bilemez (kaldı ki bir hikâyenin her zaman birden fazla tarafı vardır).

"Pozitif bilimler"dekilerin bile çoğunun maddeyle doğrudan temas halinde olmayıp ancak dolayımlanmış bir şekilde, yalnızca çalışmalarına yön veren ve düşünme biçimlerini sınırlandıran hâkim bilimsel terminoloji ve teoriler aracılığıyla (örneğin bkz. Kuhn, 1962), temas ettiklerini fark ettikleri bir zamanda, psikoterapistlerin

“gerçeklik sınaması” ve iyi ya da kötü “gerçeklik teması” gibi görünürde “paradigmatik” fikirlere başvurması tuhaftır.¹⁷

Şu işe bakın ki pek çok terapist kullandıkları gerçeklik sınaması fikrinin teorik temellerini Freud’un attığını düşünmektedir. Ne var ki Freud’un daha sonra “gerçeklik sınaması” adını vereceği şeye yani psişenin isteklere dayalı olarak zihinde oluşturulmuş (başka bir deyişle hatırlanan şeylerin halüsinatif yeniden canlandırılması ya da bugün “sihirli düşünme” olarak atıfta bulunulan “wishful thinking”) ve dış dünyaya ilişkin algılar temelinde oluşturulmuş imgeler (yani başka bir deyişle “gerçek algılar”) arasında nasıl ayırım yaptığını dair ilk açıklama çabalarını okumak için zaman ayırsalardı, söz konusu bu temellerin ne kadar sarsak olduğunu, Freud’un bu meseleye ilişkin bütün tartışmasının ne kadar su götürür olduğunu fark edeceklerdi. Aşağıdaki pasajı değerlendirin:

Bir algı ve anı (fikir) arasında ayırım yapmanın bir göstergesi olmalı.

Bu göstergeyi –*gerçekliğin göstergesini*– donatan muhtemelen ω nöronlarıdır [algının oluşumundaki nöronlar]. Ne zaman dışsal bir algı olsa, ω ’de niteliksel bir uyanılma meydana gelir ancak bunun ilk etapta ψ [bellek aygıtı] için hiçbir önemi yoktur. ω uyarımının ψ boşalmasına yol açtığı ve buna ilişkin bilginin her boşaluma ilişkin bilgi gibi ψ ’ye ulaştığı eklenmelidir. *ω ’den boşalım bilgisi bu nedenle ψ ’nin niteliği ya da gerçekliğinin göstergesidir.*

Eğer arzulanan nesneye, halüsinatif bir şekilde aktive edilmesi için bolca yatırım yapıldıysa, boşalım ya da gerçekliğe ilişkin aynı gösterge dışsal algı durumunda yine yaşanır. Bu durumda kısas başarısızlığa uğrar. Ama arzulu yatırım eğer *ketlenmeye* tabi olarak, yatırım yapılmış bir benlik olduğunda mümkün olduğu üzere, gerçekleşirse, arzulu yatırımın yeterince yoğun olmadığından hiçbir *nitelik göstergesi* üretmezken dışsal algının ürettiği niceliksel bir durum hayal edilebilir. Dolayısıyla bu durumda kısas değerini koruyacaktır. Çünkü aradaki fark *niteliğin göstergesinin*, yatırımın yoğunluğu ne olursa olsun dışarıdan geldiğinde ortaya çıktığıdır, halbuki ψ ’den geldiğinde yalnızca büyük yoğunluklar olduğunda bunu yapar. Buna uygun olarak, algı ve bellek arasında ayırım yapma kısasını mümkün kulan benliğin ketlenmesidir (Freud, 1895/1966, s. 325-326).

Freud ilk çalışmalarından birindeki bu zor pasajda, gerçekliğin işaretleri ya da göstergelerinin (*Realitätszeichen*), algı dış dünyadan geldiğinde algısal sistem (ω) tarafından üretildiğini ancak aynı türdeki işaretlerin aynı zamanda algısal bir anı, “arzulanan nesneye yoğun biçimde yatırım yapıldığı” yani arzunun çok güçlü olduğu durumlarda iç dünyadan doğduğunda da üretilebileceği varsayımında bulunmuştur

17 Örneğin Bion’un (1959, s. 309) bir hastası hakkındaki şu yorumunu düşünün: “Gerçeklik teması olduğunu biliyordum çünkü analize kendisi gelmişti.”

(benlik burada büyük olasılıkla birincil süreç *wishful thinking*'in kendi yolunu izlemesine izin verir çünkü benlik onu engellemek için çok zayıftır, mesela aç bir bebeğin annenin memesinin imgesini canlandırdığında olduğu gibi).

Bu nedenle bir kişinin kendisi dışında bir şeyin ("gerçek dünyadaki" bir şeyin) algısıyla mı yoksa halüsinatif biçimde canlandırılmış bir anı imgesiyle mi uğraştığını önceden bilmesinin bir yolu yoktur. Eğer benlik güçlüyse, Freud bu türden farazi gerçeklik işaret ya da göstergelerinin (ki belirtmeme izin verin, bildiğim kadanyla buna ilişkin herhangi bir nörolojik kanıt bulunamamıştır) yalnızca "gerçek algılarca" üretilceğini ileri sürmüştür, halbuki eğer benlik zayıfsa bu türden gerçeklik işaret ve göstergeleri hem "gerçek algılar" hem de "hatırlanan/fantezisi kurulan algılarca" üretilebilir. Birey böylece eğer güçlü bir benliği varsa gerçek algılar ve fantezi arasında ayrım yapabilir, eğer zayıf bir benliği varsa bunu yapamaz. Gerçek algılar, fantezilerin sunduğundan farklı gerçeklik işaretleri ya da göstergeleri, yani kişinin doğru okumayı öğrenebileceği işaretler sunmaz; bunun yerine Freud'un erken dönemdeki metnine göre, isteklerimize ne kadar ket vurursak (bu isteklere eşiği geçecek ölçüde libidinal enerjiyle yatırım yapılmasının önüne geçerek yani doyum olarak bilinen "boşalımı" fantezi aracılığıyla sağlayarak) gerçek algıları fantezilerden o denli iyi ayırt edebiliriz.

Her ne kadar bunun büyük kısmı günümüzdeki klinisyenlerin gerçeklik sınamasına ilişkin düşündükleriyle uyuşsa da, umuyorum ki bu kısa tartışmada Freud için gerçeklik sınamasının "dış dünyayı" bir tür doğrudan, dolayımlandırılmış biçimde gerçekten ve sahiden bilmeyi içermeyip deneyimlemekte olduğumuz şeyin bir algı mı yoksa bir anının intrapsişik veya içeriden kaynaklı yeniden yatırımı mı olduğunu belirtebilme –yani algı ve fanteziyi birbirinden ayırt edebilme– becerimiz olduğu açıklığa kavuşmuştur.¹⁸ Bunun alginın *fili*

18 Bütün bu tartışmanın hiç de açık olmayan "gerçekliğin işaret ya da göstergeleri" ifadesinden ne anladığımıza dayandığını not ediniz. Freud'un bunların doğasına ilişkin tek yorumu, bunların beyin korteksine "serbest bırakılmış refleks hareketinin boşalımının bilgisini" sağlar görünmeleridir (Freud, 1895/1966, s. 138); başka bir deyişle, psişeyi doyumun elde edildiğine dair bilgilendirirler. Freud bunların (deri ve kaslardan gelen) "taze duyuşsal uyarımlardan" oluştuğunu öne sürer görünmektedir, ki bunlar *motor* [kinestetik] bir imgeye yol açar (s. 318). Lacan (1992, 2-5. Bölümler) bunların aslında temelde tatmin olduğumuza ilişkin bize ipucu veren kendi kendimize çıkardığımız sesler olduğunu öne sürmüştür. İlk durumda da, Freud'un modeli içimizde olup bitenin farkına varmamızın bedenlerimizdeki bir değişikliği hissederek ya da konuştuğumuzu, tepki verdiğimiz, ağladığımızı vesaire duyarak olduğunu ortaya koymaktır (bu konuyla ilişkili olarak ayrıca bkz. Freud, 1940/1964, s. 162). Geriye dönük olarak belli bir alginın yalnızca intrapsişik ya da iç kaynaklı (yani bir anının halüsinatif yeniden canlandırılması) olmadığı derimizden ya da kaslarımızdan (veyahut da Lacan'ın versiyonunda kulaklarımızdan, kendi ağızlarımızdan) aldığımız ve sahici bir boşalmanın yaşandığını işaret eden bir sinyal sayesinde çıkarsayabiliriz. Burada yine böyle bir boşalmanın, doyumun salt

içeriğiyle hiçbir alakası yoktur. Ve Sokrates öncesi filozoflardan beri bildiğimiz üzere, bize duyu algısıyla (içerik) aktarılan bilgi çoğu zaman yanıltıcıdır (örneğin kısmen bir su birikintisinin içinde kısmen dışında bulunan bir dal düz olsa da öyle görünmez) ve başka algılarca desteklenmesi ya da düzeltilmesi gerekir. Freud (1900/1958, s. 613) gerçekliğe doğrudan erişimimiz olmadığını, bu erişimin duyularımızla dolayımlandığının gayet farkındaydı. Bilinçdışı “bizim için dış dünyanın gerçekliği kadar bilinmezdir ve aynı dış dünyayı duyu organlarımızın eksik iletileriyle algıladığımız gibi, bilinçdışını da bilinçten gelen verilerle ek-sik biçimde algılarız.”

Freud’un daha sonraki çalışması belleğin sürekli olarak algının içeriğine dair bilgi sunduğunu ve onu çarpıttığını son derece açıkça ortaya koyar; çoğu zaman “görmeyi” umduğumuz ve istediğimiz şeyi görmemizin ve çoğunlukla diğer insanların bize karşı umduğumuz ya da bize karşı davranmalarını istediğimiz şekilde davrandıklarını “algılamamızın” nedeni tam olarak budur. *Saf algı diye bir şey yoktur.*¹⁹ Şimdide algıladığımızı sandığımız şey, büyük oranda geçmişte algıladığımızı düşündüğümüz şeye dayalıdır. Aşına olmadığımız ya da beklenmedik nesnelerle karşılaştığımızda, çoğunlukla onların ya hiç farkına varmayız ya da gerçek özelliklerinin ancak birkaçını algılarız (1. Bölüm’deki örneklerin bazılarını anımsayın). Başka bir ifadeyle, bir algımız olduğunda gördüğümüzü düşündüğümüz şey önceden yorumlanmıştır: Önceki bütün deneyimlerimizin ve bu deneyimlerimizi anladığımız biçimin (kısacası dünya görüşümüzün) ve belli bir zaman ve yerde ne beklediğimizin bir işlevi olarak yorumlanır, muhtemel bir algı ve anının içeriği arasında ya hep ya hiç ayrımının olamayacağı yaşamın ilk birkaç günü dışında bu böyledir.

Pek çok psikanalitik terimin başına geldiği üzere, *gerçeklik sınamasının* anlamı Freud’un asıl kastettiği anlamdan çok uzaklara savrulmuştur.²⁰

fantezisini kurduğumuz durumlarda dahi gerçekleşebileceği not edilmelidir; aslına bakılırsa tekrar tekrar gerçekleşebilir. Burada ayak bağı olan şey bunun kaynağında olabilecek açlığın, yalnızca anlık olarak kişinin beslenildiğini hayal etmesiyle (baş parmak emmeyle uyumlu olsa da hi) doyurulduğu bir şekilde geri gelip durmasıdır. Daha kalıcı bir boşalma yol açabilecek olan şey, memelerin “gerçek algısına” ve “gerçek emme duyularına” dayalı bir doyumdur. Bununla birlikte ıslak rüya adı verilen rüyaların “gerçek algılar” olmaksızın yine de boşalım sağlayabileceğini not ediniz.

19 Belki sadece oristikler dışında.

20 Bu bağlamda, Lacan’ın (1978) psikanalistler tarafından çoğunlukla anlaşıldığı biçimiyle “gerçeklik” üzerine söylemiş olduklarını göz önünde bulundurunuz:

Freud tarafından, ilk etapta, bilinçdışı boyutunun ayrılmaz parçası olarak vurgulanan şeyi, yani cinselliği, göz ardı etmeyelim. Psikanaliz bilinçdışı ve cinsel olan arasındaki ilişkiyle ne kastedildiğini giderek daha çok unuttuğundan, psikanalizin Freud’un ikincil süreç

“Benlik/ego gücü” meselesiyle alakalı olarak, şayet Freud’un daha sonraki çalışmalarına prim verecek olursak, şeyleri bastırmakla en iyi olan kişiler tam da güçlü benlikleri olanlardır, bu da bu kişilerin genellikle ifade bulmak için uğraşan en fazla bastırılmış malzemeye sahip kişiler oldukları anlamına gelir. Söz konusu bu ifade genellikle yansıma biçiminde bulunur: örneğin kendileri başka insanlara kızgınken başka insanların onlara kızgın olduğunu “algılamak.” Eğer (ve bence bu büyük bir eğerdir) güçlü benlikleri olan kişiler deneyimledikleri şeyin bir algı mı yoksa anı mı olduğunu zayıf benlikleri olan kişilere göre daha iyi söyleyebiliyorsa, bu onların algının içeriğinin en doğru biçimde kendilerini mi yoksa başka insanları mı tarif ettiğini daha iyi söyleyebildikleri anlamına hiç de gelmez. Aslına bakılırsa pek çok durumda *kişinin benliği ne denli güçlüyse, kişinin kendi içindeki bastırılmış olanı o denli az bildiğini ve dolayısıyla da “gördüğü” şeyin kendisinden mi yoksa başkalarından mı geldiğini o denli az ayırt edebildiğini varsayabiliriz.* Belki bu gözlem, bazı psikanalitik ekollerin hastaların benliklerini güçlendirmeye düşkünlüklerine yeni bir ışık tutabilir.

Bildiğim kadıyla Freud hiçbir zaman kendi analizinden geçtiği için analistin “dış dünyayı” analizana nazaran daha berrak bir biçimde gördüğünü ya da “gerçeklikle” daha iyi bir “teması” olduğunu ileri sürmemiştir. Analist tabii ki analizinden önceki döneme kıyasla dünyayı farklı görüp gerçekliği farklı şekilde düşünmektedir. Analistin yaşadığı değişimi nasıl tarif edebiliriz? 6. Bölüm’de bahsettiğim üzere, Lacan nevrotiklerin her birinin ötekilerle ve genel olarak dünyayla ilişkilerini örgütleyen temel bir fanteziye sahip oldukları varsayımında bulunmuştur. Her birimizin birçok farklı bilinçli fantezisi olsa da, bu fantezilerin çoğunun kendimize ötekilerin cezalandırıcı tutkularının bir kurbanı, ötekilerin arzuladığı ya da kullandığı bir nesne, öteki insanları kullanan biri ya da mesela kurbanları kurtaran bir kahraman gibi belli bir rol atadığımız benzer bir senaryoyu izlediği görülebilir. Bir şey olarak temel fantezimiz dünyayı görme ve onunla etkileşme biçimimizi renklendirir ve ötekilerle tekrar tekrar aynı tür senaryoyu, aynı tür ilişkiyi yaratıp durmamıza yol açar (örneğin kendimizi bazı patronlar, iş arkadaşları, aile üyeleri ve potansiyel eşler tarafından sömürülür olarak görmek). Lacan’ın (1968a, s. 25) belirttiği üzere, “Fantezi her birimiz için gerçekliğe açılan pence-remizi oluşturur.” Analiz süresince bu temel fantezi sarsılır ve en nihayetinde yeniden şekillendirilir (Lacan kimi zaman *katedilir* terimini kullanmıştır). Bunun

düzeyinde konumlandığı şekliyle gerçeklikle artık hiçbir alakası olmayan bir gerçeklik mefhumu miras aldığını göreceğiz (s. 146).

Lacan iki sayfa sonra şunu eklemiştir: “Bilinçdışının gerçekliği –ve bu tahammül edilemez bir hakikattir– cinsel gerçekliktir” (s. 150).

olması temel fantezinin kökünün kazındığı anlamına gelmez, bundan ziyade daha tahammül edilebilir addettiğimiz bir nevi farklı bir temel fantezi oluşur. Bunun ortaya koyduğu şey her birimizin dünyayı, “gerçekliği,” her ne kadar artık başlangıçtaki temel fantezinin aynısı olmasa da kendi temel fantezimizin –istediğimiz, bizi cinsel açıdan uyaran ve onsuz yaşayamayacağımızı hissettiğimiz şeyin– merceğinden görmeye devam ediyor olmamızdır.

Dünyayla ilişkimiz kendi psişik gerçekliğimizle, kendi fantezilerimizle²¹ dolaşımına devam eder ve en iyi durumda fantezilerimizin başka insanları ve onlarla ilişkilerimizi nasıl etkilediğine dair bir şeyler öğrenmiş oluruz. Analist kendi analizinden geçerek onda ikâmet eden arzu ve dürtüler ve bunların analizanlarıyla yürüttüğü çalışmayı nasıl etkilediği hakkında daha iyi fikir edinmelidir. “Gerçeklik” nesnel bir anlamda anlaşıldığı takdirde, gerçeklikle önceden olduğundan daha az ya da daha çok “temas” içerisinde olmayacaktır ama kendi ruhsal gerçekliğine ilişkin en başta bildiğinden çok daha fazlasını bilecektir. En iyi ihtimalle, o vakit gerçekliğe dair kendi fikirlerini başkalarına dayatmaya kalkışmaya hakkı olmadığı fark edecektir.

“Bozukluk,” “İşlevsizlik,” “Stres” ve Diğerleri

Freud’un “psişik gerçeklik” terimiyle ortaya attığı şeyi farklı bir şekilde ayırmayı göze aldığım bir topoloji [gerçek, simgesel ve imgesel] inşa ettim.

Lacan (1973-1974, 18 Aralık 1973)

Klinisyenin mevcut dağarcığındaki başka pek çok terim, halihazırda bahsettiklerim gibi benzer normalleştirici eğilimleri yansıtır. Her yerde hazır ve nazır hale gelmiş olan *bozukluk* [*disorder*] terimi, bariz bir şekilde standart ya da ideal olduğu düşünülen, “bozukluğun” ondan sapma gösterdiği bir “düzen” [*order*] varsayar. Bu terim birinin kişiliği ya da psişesi “iyi düzenlendiğinde” o kişi ve onun çevresindekiler için her şeyin iyi olacağını ima eder: Kimse bir sorun olduğunu düşünmeyecektir. Tam tersine, bir kişinin kişiliği ya da psişesi “bozuk/düzensiz” olduğunda, o kişi ya da çevresindekiler için pek çok şey yolunda gitmeyecektir: İnsanlar bir sorun olduğunu düşünecektir. Her ne kadar daha bilimsel kıyafetlerle allanıp pullanmış olsa

21 Lacan (1975b, s. 193) şakayla kanşık şunu ileri sürmüştür: “Hepimiz gerçeklik ilkesine, yani fanteziye tabiyiz.” Bir noktada şunu belirtecek kadar ileri gitmiştir: “Ne kadar şaşırıncı görünebilecek olsa da, psikanalizin gerçeklik olduğunu söyleyeceğim” (Lacan, 2002, s. 351). Daha ileride de şunu demiştir: “Fantezi gerçeklik için bir çerçeve vazifesi görür” (s. 366).

da, *bozukluk* terimi (ilgili *özürlülük* ve *özürlü* terimleri gibi) yalnızca *anormal* teriminin yeni bir versiyonudur.

Aynı şey açıkçası, bir kişinin ya da aile gibi toplumsal bir birimin, büyük ihtimalle belirsizliğe mahal vermeyen bir biçimde tanımlanabilen ve ortaya çıkan tanımın oybirliğiyle onaylandığı, belli bir işleve hizmet etmesi gerektiğini varsayan *işlevsiz* [*dysfunctional*] terimi için de söylenebilir. Aileye ilişkin toplumsal tarih araştırmaları (örneğin bkz. Ariès, 1960/1962) farklı kültür ve farklı tarihsel dönemlerin aileye çok farklı işlevler yüklemiş olduğunu ortaya koymaktadır; başka bir ifadeyle, ailenin ideal işlevlerine istinaden evrensel bir fikir birliği olamaz ya da çok az olabilir. Bir bireye bir işlev ya da bir dizi işlev atfetme teşebbüsü, (bu bölümde daha önce tartışılmış olan) genel olarak insan doğasını tanımlama çabasıyla aynı tuzaklara düşer. *Gerileme* [*regression*] ve *gerilemiş* [*regressed*] de benzer şekilde kişinin varsayılabilecek göre aşağıda ya da geri çekilmiş olduğu ideal bir işleyiş düzeyine hitap eder. *Uyumlu* [*adaptive*] ve *uyumsuz* [*maladaptive*] terimleri davranışların ideal bir işleyiş düzeyine riayet etmesi gerektiğini –çevremizdeki dünyayla ahenk içinde (ona uyum sağlamış biçimde) işlev göstererek– ama kimi zaman bazılarının bunda başarısız olduklarını ima eder.

Her dönemin her şeyi içine alan kendi gözde açıklamaları vardır. Ülkeyi ya da mesleği çok büyük ölçüde etkisi altına alan her terime karşı dikkatli olmalıyız. Aslen fizyolojide “korku ya da acı gibi bir organizmanın fizyolojik dengesini bozan ya da bu dengeyi sekteye uğratan herhangi bir uyarıcı” olarak tanımlanmış *stres* terimiyle yaşanan da budur. Klinisyenler geçtiğimiz son 30 küsur yılda bu terimi benimsemişlerdir; hiç kuşkusuz bu terimin onları çekmesinin nedeni görünürdeki bilimsel temeldir ve bu terimi ruhsal yaşamın neredeyse her alanına uygulamışlardır. Artık neredeyse her şeyin stres ürettiği, sözüm ona bir stresör olduğu, düşünülebilmektedir.

Öncelikle klinisyenlerin bu terimi kullanım biçimlerinde örtük olarak kişinin stresli olmaması gerektiği, yaşamının stresten azade olması gerektiği fikrinin bulunduğu fark edilmektedir. Kişi adaletsiz bir toplumda “yüksek işlevsellik”de [*“high functioning”*] olup olmaması gerektiğini merak edebileceği gibi, yaşamının faşist bir diktatörlük altında gerçekten stresten azade olup olmaması gerektiğini ya da “en güçlü olanın hayatta kalması yasası”yla (ki bu rekabetçi kapitalizm oluyor) yönetilen bir toplumda teorik olarak dahi stres etkenlerinden azade olup olamayacağını merak edebilir. Terimin mevcut kullanımının ardındaki varsayım, kişinin mesleğinden ya da kültürel, ekonomik veya siyasi bağlamından bağımsız olarak tahayyül edilebilecek en az stres miktarına sahip olması gerektiğidir. Ama muhtemelen belli bir stres miktarı, kişinin kültürel ya da siyasi eylemlere katılmasına ilham vererek faydalı olabilir.

İkinci olarak, klinisyenler hiç kuşkusuz terimin fizyolojide anıta bulunduğu nesnel hâle, yani bir organizmanın normal fizyolojik dengesinin bozulması fikrine, çekim duymuş olsalar da, fizyolojideki tanıma göre âşık olmak, piyangoyu kazanmak, altın madalya almak gibi olumlu deneyimlerin de "organizmanın normal fizyolojik dengesini" genellikle bozduklarından dolayı stres etkeni olarak görülmeleri gerektiği gerçeğini bile isteye göz ardı etmiş görünmektedirler. Üstelik gerçek insanlar genellikle klinik durumlarda hatırlatılan türdeki stres etkenlerine çok farklı tepki verirler. Boşanan taraflardan biri mahvolmuşken diğer taraf rahatlamış olabilir; bir ebeveynin ölümü nedeniyle ailedeki bir çocuk intihara meyilli bir depresyona girerken diğer çocuk buna sevinebilir; yaşamını tehdit eden bir hastalığı olduğunu öğrenen biri derin bir ümitsizliğe kapılırken bir diğeryse bunu yaşamını değiştirecek bir fırsat olarak ele alabilir. Psikolojik ve bir dereceye kadar fizyolojik alandaki stres öznel olarak deneyimlenen bir şeydir: Bir "stres testiyle" ölçülebilecek bir şey değildir.²²

Umarım günümüzdeki klinik terminolojinin diline ilişkin yaptığım bu kısa deneysel girişim, en azından klinisyenlerin zihninde, elimizin altında insanlar için neyin iyi ya da en iyisi olduğuna dair genel kabul gören, insan doğasına ilişkin saygıdeğer bir bilime dayanan ve neyin normal neyin anormal, neyin uygun neyin uygunsuz, neyin işlevsel neyin işlevsiz olduğuna ilişkin hükümlerin Roma'daki Trevi çeşmelerinden (ya da en azından Yellowstone'daki Old Faithful'dan) akan su misali aktığı bir teori olduğundan, hastalarımız için neyin iyi olduğunu bildiğimiz yönündeki inancın sağlam temellere dayandığı görüşüne ilişkin en azından bir soru ortaya atar. Filozoflar, siyaset teorisyenleri ve ekonomistler arasında –psikanalistler arasında daha da az– insanların hissetme, eyleme geçme, gelişme ve yaşama biçimlerinin hangilerinin doğru ve en iyisi olduğuna dair fikir birliği çok azdır ve aralarında bir fikir birliği olsaydı bile, klinisyen teorisyenlerin çoğunluğunun inandığı şeyler temelinde ahlakçı hükümler verirdi. Bu türden hükümler analizanlarımıza gerçekten fayda sağlar mı? Analizanlarımız hakkında meslektaşlarımızla yaptığımız tartışmalarda bizim için faydalı olabilir mi? Görüldüğü kadıyla bu hükümler her şeyden evvel, bizleri etrafımızdaki dünyanın değerlerini görüldüğü gibi kabul eden çağdaş psikolojikleştirici düşüncenin tekdüzeliliğine kapılmaya eğilimli kılmaktadır.

²² Bununla ilişkili konuları daha ayrıntılı bir şekilde başka bir yerde tartışım (Fink, 1999).

Psikozu Tedavi Etmek

Psikozlar ... psikanaliz için uygun değildir; bu nedenle, en azından şu ana kadar pratik edilen yöntem söz konusu olduğunda bu böyle. Yöntemdeki uygun değişikliklerle bu tedaviye uygun olmayan halin üstesinden gelmeyi başarabileceğimizi ve psikozların psikoterapisini başarabileceğimizi hiçbir şekilde imkânsız addetmiyorum.

Freud (1904/1953, s. 264)

Analistin rolü ... hastanın tanısına göre değişkenlik göstermek zorundadır... Psikanaliz için bize gelebilecek kişilerin büyük çoğunluğu psikotik değildir ve öğrencilere evvela psikotik olmayan vakaların analizi öğretilmelidir.¹

Winnicott (1960/1965c, s. 162).

Kitabın bu kısmına gelene kadar ifade ettiğim tekniğe yönelik yaklaşımlardan hemen hemen hiçbiri, Lacancı psikanalizde anlaşıldığı şekliyle psikozun tedavisine uygulanmaz. *Psikoz* teriminin Lacancı kullanımı günümüz psikiyatri ve psikolojisinde

¹ Burada dediklerine karşın, Winnicott'un psikozun tedavisindeki gerileme-temelli yaklaşımı, nevrotiklerin tedavisine nazaran yaklaşımda bir değişikliğe gidilmesini gerektirmez. Üstelik açık bir şekilde, özellikle de "analitik kariyerinin ilk on yılında," "analistten psikotik hastaları almasını" istemediğini belirtmiştir (Winnicott, 1954/1958b, s. 293). Bununla beraber psikotiklerle yürütülen çalışmada "örüm yorumdan daha önemli hale gelir" iddiasında da bulunmuştur (Winnicott, 1955-1956.1958c, s. 297).

Öte yandan Lacan ise (1977a, s. 12) "analist psikoz karşısında geri çekilmemelidir," demiştir. Lacan'ın bununla analistlerin psikotiklerle çalışmayı öğrenmeye çalışmaları gerektiğini kastettiğini düşünüyorum, henüz psikotiklerle nasıl çalışacağı konusunda hiçbir şey bilmediği zaman dahi her analistin psikotik analizan alması gerektiğini değil.

(örneğin DSM-IV'de) kapsadığı alanla aynı alanı kapsamaz; farklı şekillerde hem daha spesifik bir hem de daha kapsamlıdır: Lacan'ın "men etme" olarak adlandırdığı (bastırmadan epey farklı olan)² belli bir olumsuzlama mekanizmasına dayalı olması bakımından daha spesifik ve yalnızca (uzun süredir dinmiş olsa da) halihazırda psikotik çöküş yaşamış olanları değil psikotik çöküş yaşama potansiyeli olan herkesi içine alması bakımından da daha kapsamlıdır (psikotik çöküş yaşama potansiyeli olanlara kimi zaman "prepsikotik kişiler" denir ve bu kişilerin "psikotik yapıyla" nitelendirildiği söylenir; bununla ilişkili ayrıntılı açıklama için bkz. Fink, 1997, 7. Bölüm). Nasıl nevrozun çeşitli farklı biçimleri ve bu farklı biçimlere yardımcı olabilecek farklı tedavi yaklaşımları varsa (bkz. Fink, 1997, 8. Bölüm), paranoya, şizofreni, erotomani, melankoli, mani gibi farklı psikoz biçimleri de vardır ve tedavinin bunlardan her biri için, hatta aynı yapıdaki bütün vakalar için aynı şekilde ilerleyeceği düşünülmemelidir.³ Psikanalitik çalışma, her vakanın analistin işe yarar yorumlar oluşturup söz konusu hasta için isabetli olacak bir şekilde müdahale etmesi için büyük bir zihinsel kas gücü kullanmasını gerektiren nevroitik analizanlarla ne kadar yaratıcı olsa da, göreceğimiz üzere psikotik analizanlar söz konusu olduğunda muhtemelen daha da yaratıcı olması gerekir.

Burada Lacan'ın bütün psikoz teorisini ortaya koymaya çalışmayacağım, zira bunu yapmak hem bu kitabın kapsamı dışında hem de bunu başka bir yerde yaptım (Fink, 1995, 4. ve 5. Bölümler; 1997, 6. ve 7. Bölümler). Kendimi psikozda bastırmanın ve dolayısıyla aslında bilinçdışının olmadığı (hiç şüphesiz karmaşık ve tartışmalı) teorik kanısıyla sınırlayarak,⁴ bu kitapta daha önce söylenmiş olanlara dayanarak

2 Lacan'ın bu terimden ilk kez bahsettiği yer için bkz. (Lacan, 1993, s. 150-151).

3 Bkz. Freud'un (1911a/1958, s. 77) paranoya ve çoğunlukla "erken bunama" [*dementia praecox*] olarak atıfta bulunduğu şizofreni arasındaki ayrıma ilişkin yorumları. Vanneufville (2004) ciddi bir melankoli vakası aktarmıştır. Soler (2002) son derece sofistike Lacancı bir bakış açısından farklı psikoz biçimlerine ilişkin harika bir açıklama sunarak erotomani, melankoli, otizm, mani, paranoya ve şizofreni hakkında ayrı bölümler kaleme almıştır. Ben psikotiklerin Lacan'ın "yabancılaşma" adını verdiği şeyi yaşamamış oldukları teorisini ona koyarken (Fink, 1997, 7. ve 9. Bölümler), Soler'in (2002, s. 118-121) otistikler ve şizofrenler yabancılaşma yaşamazken paranoayakların yaşamış olduğu teorisini sınıması kimi okuyucuların ilgisini çekebilir. Soler'e göre paranoayakların yaşamamış olduğu şey Lacan'ın "ayrılma" dediği şeydir. Soler ayrıca bir söyleme kazanmak için kişinin ayrılmayı yaşamış olması gerektiğini öne sürmüştür (s. 63). Üstelik Soler'e göre baba metaforunun ya hep ya hiç olmadığını da not ediniz (s. 140).

4 Lacan (1993) çalışmasının başlarında bunu benim yapığumdan bir hayli farklı bir şekilde ifade etmiştir:

Başlangıç noktam şöyle: Bilinçdışı oradadır, psikozda mevcuttur. Psikanalistler buna doğru ya da yanlış katılır ve ben de onlara bunun her halükârda *muhtemel* bir başlangıç

psikoz ve nevrozun tedavisi arasındaki bazı basit karşıtlıktan sunarak başlayacağım. Bunun ardından analizlerle yürütülmesinin mümkün olduğu kanıtlanan klinik bir çalışma aracılığıyla (Lacan'ın tanımladığı haliyle) psikozun nasıl saptanabileceğini göstermeye çalışacağım. Bu, psikozun doğası hakkında daha fazla teorik değerlendirilmeyi ve tedaviye yönelik birkaç olası yolun tartışılmasını beraberinde getirecek.

noktası olduğu hususunda kanlıyorum. Bilinçdışı oradadır *ama işlev göstermez* [italikler eklenmiştir]. İnsanların düşündüğünün aksine, bilinçdışının orada olması gerçeği otomatik olarak herhangi bir çözüm ima etmez, aksine son derece özel bir eylemsizlik ima eder. (s. 143-144; çeviri değiştirilmiştir [yayınlanmış İngilizce çeviride bir cümle eksik; bkz. Fransızca baskı, s. 164])

Lacan (1990) 20 yıl kadar sonra, bu ifadeyi men etme eylemi ya da sürecinin eş anlamlısı bir şey olarak kullanarak psikozda “bilinçdışının reddi”nden bahsetmiştir (bu İngilizce metinde “bilinçdışının reddettiği” olarak yanlış çevrilmiştir, s. 22). Ayrıca bir noktada, tabiri caizse, “bilinçdışına üyeliğini iptal etmiş” ya da “bilinçdışından çıkarılmış” (*débaronné à l'inconscient*) biri olarak James Joyce'a anıta bulunmuştur (2005b, s. 164). Freud (1917/1957, s. 235) şizofrenide yataının bilinçdışından çekildiğini belirttiğinde bir bakıma benzer bir şeyi dile getirmiştir. Benzer bir anlayışla, Freud (1915b/1957, s. 203) şöyle demiştir: “Şizofreniye gelecek olursak... burada bastırma adı verilen şeyin aktarım nevrozunda gerçekleşen bastırma ile herhangi bir ortak noktası olup olmadığı hususunda kuşku duymalıyız.”

Aslında psikozda bilinçdışı olmadığını söyleyerek, psikotiğin her zaman neyi neden yaptığını bildiğini ima etmek istemiyorum, bundan ziyade bilinçdışında bulunan bilginin nevrozda işlev gösterdiği şekilde işlev göstermediğini ileri sürüyorum; bilgi, özellikle de bildiği farzedilen özne olarak analiste yansıtılmamaktadır.

Freud (1925c/1959, s. 60) “nevrozlarda gayretle derinlerden alınıp çıkarılması gereken pek çok şey psikozlarda yüzeyde bulunur, gözle görünür” dediğinde, bilinçdışının psikozdaki yokluğu ya da işlevinin olmayışı hakkında biraz daha farklı bir şekilde yorum yapmıştır. Bu hiç şüphesiz Lacan'ın iyi bilinen ve orta yerde, herkesin görebileceği yerde anlamına gelen *à ciel ouvert* ifadesinin kökenidir (örneğin bkz. Lacan, 2006, s. 825). Buradaki fikir psikotiğin daha ilk seansta doğrudan gelip, rahatsızlık duymaksızın şöyle diyebilecek olmasıdır: “Karı annemin yerini aldı.” Halbuki nevroitik aynı şeyi son mahlilde, basınılmış olana ulaşmak için tasarlanmış epey bir analitik çalışma yürütüldükten sonra söyleyebilir.

Psikozda bilinçdışı olmadığı yönündeki iddiam, Klein, Bion ve Winnicott gibi başka analistlerin *bilinçdışı* terimini pek çok farklı şekilde kullanmalarına zıt düşer. Freud'un kendisi de, bilhassa da ikinci topografisini (1921) geliştirdiğinde bu terimi her zaman tutarlı biçimde kullanmamıştır. Ardından gelen analistler Freud'un geliştirdiği biçimiyle bilinçdışının şu veya bu yönünü uygulamışlar ya da tartışmaya kendi iki çift laflarını katmışlardır. De Masi'nin (2001) gösterdiği üzere analistler aynı sözcükte çok farklı şeyler kastederler. De Masi'nin yaptığı gibi analistlerin tümünün bilinçdışıyla kastettiği her şeyi benimseyerek bilinçdışının özgüllüğünü seyletmek yerine, ben bu kipte Lacan'ın bastırmanın yokluğunda işlev göstermeyen bir gösterenler zinciri –Lacan'ın çalışmasında bu büyük ölçüde “simgesel düzen” dediği şeye tekabül eder– olarak bilinçdışı fikrini benimsiyorum. Burada buna ilişkin uzun bir teorik tartışma sunmak yerine, okuyucuyu Lacan'a (2006, s. 11-61, 829-850) ve Fink'e (1995, 2. Bölüm, Ek I) yönlendireceğim.

Bu bölüm boyunca, burada önerdiğim tedavi yaklaşımının psikozun diğer biçimlerine nazaran paranoya için daha uygulanabilir olduğu akılda tutulmalıdır.⁵

Psikotiklerle Yapılmaması Gerekenler

Paranoya imgeselde saplanıp kalmaktır.

Lacan (1974-1975, 8 Nisan 1975)

Gerçeklik dediğimiz bu rüya...

Lacan (1974-1975, 11 Şubat 1975)

Analist psikotik analizanın konuşmasını simgesel bir konumdan dinlemek için çaba göstermek zorunda olsa da (ki kendini bu söylemde her şeyin ölçüsü addetmez, analizanın bütün şikâyetlerinin hedefi olduğunu düşünmez ya da analizanın, kendisinin onun söylemiş olduğu şeyi söylese ne kastetmiş olacağına dayanarak ne demek istediğine dair hemen bir sonuca varmaz) genel olarak psikotik analizanı marafından kolayca şüphe ve kuşku uyandırıcı olarak anlaşılabilecek keskin “hmm” ve “hıh” seslerini çıkarmaktan kaçınılmalıdır. Benim burada önerdiğim üzere psikozda bastırma olmadığından, bu türden sesler analizanı hikâyenin dışında bıraktığı parçalarını, ona utanç verici ya da iğrenç gelen hikâye öğelerini anlatmaya teşvik etmez; aslına bakılırsa bu sesler çoğunlukla suçlayıcı olarak görülebilir, analist onu yalan söylemekle ya da iyi niyetli davranmamakla suçluyormuş gibi görünebilir. “Psikiyatrik merdane” (onlara halüsinasyon ve sanıların hastalıklarının bir parçası olduğunu, bunların göz ardı edilmesi ya da unutulması gerektiğini söyleyen ve onlara ilaç yazmakta veya onları hastaneye yatırmakla hiç zaman kaybetmeyen psikiyatristler ve diğer akıl sağlığı çalışanlarıyla yaşanan sayısız karşılaşma) adını verdiğim şeyi yaşamış olan psikotikler tabii ki hikâyelerinin belli kısımlarını dışında bırakmayı öğrenebilir. Ancak bu zorlu süreçten geçmemiş psikotikler çoğu zaman yalan söylemeyi çok güç bulduklarını ve

5 Lacan (2006, s. 392) şizofreni hastası için “simgeselin tümü gerçektir” dediğinde şizofreni ve paranoya arasında bir ayrım ortaya koymuştur.

Tanı koymak, bunun önemli olmadığını düşünen analistler için dahi kayda değer bir önem taşır. Okurlarımdan herhangi biri son mahlilde tamamen psikanalitik olmayan bir şekilde –psikodrama, gestalt tekniği vesaire kullanarak– terapi yapmaya karar verir ya da bu şekilde terapi yapacak olursa, yine de psikotiklerden ya da prepsikotik kişilerden örneğin babalarını canlandırmalarını istememeleri gerektiğinin farkına varmalıdırlar, çünkü bu muhtemelen onları delirtecek ya da terapiyi tamamen biralamalarına yol açacaktır (örnek için bkz. Garcia-Castellano’nun ilk olarak bir gestalt terapistiyle çalışmış olan psikotik bir hastasına ilişkin yorumları; IRMA, 1997, s. 252).

belli düşünce ya da hislerden bahsetmemeye niyetlendikleri zaman bile bunların ağızlarından çıkırmemesine meyilli olduklarını açıkça söylerler.

Analist için herhangi bir hastayla yürüttüğü çalışmanın başlangıcında dil sürçmeleri ve sözel tökezlemeleri dikkatle dinlemenin kendisine büyük yarar dokunabilecek olsa da, psikotiklerin genellikle çok az Freudcu dil sürçmesi –yani analizani tartışmayı planlamamış olduğu düşünce ve arzular hakkında düşünmeye başlatmak için rahatlıkla harekete geçirilebilecek ve aslında analizanın aktarmayı umduklarına epey zıt düşen dil sürçmeleri– yaptığıni görecektir. Psikozda kuvvetli karşıt güçlere karşı ifade edilmek için çabalayan bir bilinçdışı olmadığından, dil sürçmelerini ortaya çıkaran, bilinçli düşünce ya da isteklere bilinçdışı olanlarca müdahale edilmesi değildir. Eğer analist başlangıçta dil sürçmelerini vurgularsa –ve özellikle de tanıdan tamamen emin olmadığına bunu nazikçe yapmalıdır– bunların tek tük olduğunu ve bunları terapi çalışmasında işe koşma çabalarının meyve vermediğini fark edecektir.⁶ Analizanın psikanalitik teoriye aşinalığı varsa, analist bir sürçmeyi vurguladığında gülebilir, hatta analistin bu sürçmenin anlamına ilişkin önerdiği yoruma katılabilir bile ama bu sürçmeyle ilgili kendisinin anlam önermesi pek olası değildir. Bazen bir puro sadece bir purodur: Bir psikotiğin dil sürçmesi Freudcu karakterde değildir, yalnızca bir hatadır. (Ayrıca psikotiğin genellikle analistin kendi dil sürçmeleri ve baştan savma eylemlerine karşı da epey ilgisiz olduğu not edilmelidir; halbuki nevrotik çoğu zaman bunlara karşı epey dikkatli ve ne anlama geldiklerine ilişkin tahmin yürütmeye eğilimlidir.)

Her ne kadar psikotik analizana yaşamını ve deneyimini daha iyi anlamak için sayısız araştırma sorusu sormak çoğu zaman bir hayli önemli olsa da, bunun yapılması gereken zamanlar vardır. Örneğin, eğer psikotik bir analizanın babası (genelde olduğu üzere) yaşamında çok sorunlu bir rol oynamışsa, analizan geçmişine ilişkin babasını içeren belli olaylar tartışıldığında aşırı kaygılı hale gelebilir. Şayet analist nevrotik olduğu aşikâr bir hastayla çalışıyor olsaydı, analizanında belli miktarda kaygı ortaya çıkmasına rağmen onun belli detayları açığa vurmaktaki isteksizliğini (ya da bunu yapmaktaki utancını) aşma ya da analizanın bunları hatırlamasını sağlama umuduyla meseleyi irdelemeye devam edebilirdi.⁷ Kaygının biraz daha kuvvetli olması halinde,

- 6 J. L. Belinchon ve meslektaşlarına göre (1998, s. 294), Gérard Miller dil sürçmelerinin psikozda imkânsız olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir. Miller bununla muhtemelen “Freudcu dil sürçmelerinin,” hem kastedilen hem de kastedilmeyen bir anlamı olan sürçmelerin, imkânsız olduğunu söylemek istemiştir zira diğer türdeki hataların psikozda mümkün olduğu açıktır.
- 7 Burada nevrozun tedavisine ilişkin sunduğum psikanalitik yaklaşım, pek çok eğitim kurumunda takdim edilen ve analiste analizanın kaygısını artırabilecek hiçbir şey yapmamasının öğretildiği günümüz Amerikan yaklaşımına epey zıttır.

analist bu meseleye bir sonraki seans⁸ta ya da gelecekteki bir seans⁸ta geri dönmeye ilişkin zihnine not düşebilir ya da analizandan –özellikle de tedavisinin hâlâ erken bir dönemindeyse– bunun hakkında biraz daha konuşmasını istemekle birlikte şu an eğer bunu yapmaktan rahatsızlık duyuyorsa bu konu üzerine daha fazla konuşması gerekmediğini belirtebilir. Ne var ki eğer analizan psikotikse, analist kayıp babaya ilişkin anılar kaygı uyandırıcı hale geldiğinde konuyu değiştirmekle iyieder. Bu tür anılar tedavinin sonraki yıllarında açığa kavuşturulabilir ama özellikle de bu türden düşünceler analizanı bir boşluğa, psikotik bir çöküşü tetikleyebilecek simgesel olanda bir boşluğa sürükleyebileceğinden (simgeseldeki bu türden boşluklar için bkz. Lacan, 2006, s. 558, 582; ayrıca bkz. bu bölümün “*Sinthome*” başlıklı kısmı) bunları açığa kavuşturmaya hiç gerek de olmayabilir. Böyle bir çöküş potansiyel olarak, göreceğimiz üzere, (akıl sağlığı alanındaki meslekleri icra edenlerin düşünmeye meylettiği gibi hastalığın bir parçası olarak değil) tedavi sürecinin bir parçası olarak anlaşılması gereken bir sanrının oluşumuna yol açabilir,⁹ en azından tedavinin başında, işleri pekâlâ daha kötü hale getirebilecek bir çöküşe neden olmaktan kaçınmak genellikle daha güvenlidir. Şu meşhur cin bir kere şişeden çıktığında, şişeye bir daha geri dönmesi pek olası değildir ve muhtemelen bundan sonra hiçbir şey aynı olmayacaktır. *Primum non nocere*: İlk görevimiz zarar vermemektir.

Noktalamanın pek çok biçiminin (4. Bölüm’de belirttiğim üzere noktalamanın yalnızca daha vurgulu bir biçimi olan seansı kesme de bunlara dahildir) amacı bastırılmış olana ulaşmak olduğundan, geniş anlamda konuşacak olursak psikotiklerle çalışırken noktalamanın pek değeri yoktur. Eğer analist psikotik analizanın telaffuz ettiği kimi sözcükleri vurgularsa, bu sözcüklerin tercihen muğlak ya da çoğul anlamlı sözcükler olmaması gerekir. Analistin üstünde durduğu şeyler yalnızca analizanın analistin anlamamış olduğu bir şeyleri açıklığa kavuşturması, belli sözcükleri daha fazla açıklaması ya da söylediğine devam etmesini sağlamak için tasarlanmalıdır. Aynı şey analistin ağızından çıkabilecek nazik “hmm” sesleri için de geçerlidir. Bu sesler yalnızca analistin dinlediğini göstermek ve analizanı konuşmaya teşvik etmek için çıkarılmalıdır.

Ani kesmelerden, özellikle de nevrozda analizanın henüz sunduğu muğlak bir formülasyonu, bir dil sürçmesini ya da bakış açısında yaşanan şaşırtıcı bir tersyüz olmayı vurgulamaya hizmet eden kesmelerden kaçınılmalıdır. Psikotik bir analizanın yürütülen çalışmanın büyük kısmı seans sırasında gerçekleşir, nevrotiklerde çoğu zaman olduğu üzere seanslar arasındaki zamanda değil. Analist nevrozda analizanın bilinçdışını

8 Bkz. Freud’un (1911s/1958, s. 71, 77) bu konudaki yorumları.

işe koşturmayı çabalarken, psikozdaysa işe koşulacak bir bilinçdışı yoktur. Bu da analizan seansın belli bir noktasında neden durdurulduğu hususunda belirsiz bırakarak nevrozda söz konusu olan etkiyi yaratmaz; aslında psikotik analizanda çağrışım çalışmasının yerine kafa karışıklığı, rahatsızlık ve kaygı yaratması muhtemeldir.

Yorum basınılmış olanı hedefleyen –örneğin bir rüyadaki bilinçdışı isteği ortaya çıkaran– bir şey olarak anlaşıldığı müddetçe, psikotiklerle çalışmada yeri yoktur. Terapist bir rüyadaki, fantezideki ya da dil sürçmesindeki psikotik hastaların görmediği ya da orada olduğunu düşünmediği bir şeye işaret etmeye kalkıştığında bu hastaların son derece ajite olduklarına birçok kez tanıklık ettim. Psikotiklere sürekli olarak onların söyleminde bilinçdışı olduklarına inandıkları şeyleri yorumlayan terapistler, çoğu zaman analizanları tarafından onarılmaz biçimde zulmedici –onların düşüncelerini okumaya, etkilemeye ya da kafalarına yabancı düşünceler koymaya çalışan kişiler– olarak konumlandırılır. Eğer analist psikotikle yorumlayıcı çalışma içine girecekse, bu anlam-temelli olmalıdır. Başka bir deyişle çok spesifik bir anlam (daha sonra tartışıldığı üzere çoğu zaman sakinleştirici, zulmedici olmayan bir anlam) aktarmayı amaçlamalıdır, analizanın halihazırda mevcut olan anlam sistemini imha etmeyi ya da anlam dizgesinin kendisinin altını oymayı amaçlamamalıdır.⁹

Analist nevrotiklerle yürüttüğü çalışmada çoğunlukla analizan dediklerini mümkün olan birkaç farklı şekilde alabilsin diye muğlak ifadeler kullanmakla iyi eder¹⁰ –analizanın duyduğu şey genellikle analistin niyetlendiği şeyden daha ilgi çekicidir– psikotiklerle yürüttüğü çalışmadaysa şeyleri genellikle olabildiğince açık bir biçimde söylemesi iyi olur. Anlaşılmaz konuşma, muğlaklık ve kaçamak sözlerden kaçınılmalıdır (kişi hiç şüphesiz ne kadar denese de konuşmasından bütün muğlaklığı çıkarıp atamaz ama her halükârda psikotik kişi “kazara” ortaya çıkan çifte anlamları ille de işitecek diye bir şey yoktur) ve terapist her zaman mümkün mertebe analizanın kelime dağarcığı içinde çalışmaya çabalamalıdır. Amaç psikotik analizi nihai açıklamaların yokluğuyla, (her şeyi kapsayan cezalandırıcı şekilde eksiksiz bir anlam sistemi olarak) Ötekinin eksik olduğu gerçeğiyle ya da bu sıfatla kastrasyonla yüz yüze getirmek değildir; böyle bir çaba psikotik için iyileştirici hiçbir şey sunmaz.

9 Paul Williams (2001, s. 1) Lacancı olmayan bakış açılarından psikoz üzerine toplanmış yakın zamanlı makale derlemesine yazdığı giriş yazısında şunu ileri sürmüştür: “Psikotik hastanın krizinin temelinde anlamın yok edilmesi vardır” ve “farklı psikanalitik eğilimlerden gelen klinisyenler anlamı geri getirme görevine bir yaklaşım getirirler.”

10 Bu abii ki analizin devamlılığıyla doğrudan ilişkili olan randevulan programlama ve ödeme gibi meseleler için geçerli değildir.

Psikoza Tanı Koymak

Kişi artık psikozun özeninin tarafında gerçeklikle ıyışmak hususunda bir tür başarısızlık içerdüğünü değil dile istinaden bir tür ilişki içerdüğünü düşünebilir.

Freda ve meslektaşları (1988, s. 149)

Psikotikleri tedavi ederken neler yapılmaması gerektiği hususunda daha fazla şey söylemeden evvel, tanı meselesiyle ilgili birkaç noktayı belirtmeme izin verin. Tecrübelerime göre, klinisyenler genellikle nevroz ve psikozu birbirinden ayırt etmekte zorluk yaşıyor ve sonuç olarak da hatırı sayılır sayıda psikotik hastayla yürüttükleri çalışmada işi yüzlerine gözlerine buluşturuyorlar.

Lacan'ın psikoza neyin yol açtığına ilişkin teorisinin bütün ayrıntılarına girmenden ve burada dikkatimi psikozun karakteristik özelliği olan bastırmanın yokluğuyla kısıtlayarak, ayrıncı tanı koymamıza (yani nevroz ve psikozu birbirinden ikna edici biçimde ayırt etmeye) yardımcı, analizanın konuşmasında ve analistle olan ilişkisinde halihazırda gözlemlenebilir olan bazı özelliklerden bahsetmek istiyorum.¹¹ Sesler, halüsinasyonlar ve sanırlar gibi psikozun alışıldık emarelerinin tarif edeceğim kriterlerden daha katı olduğu düşünülmemelidir zira psikotik bir "sesi" tam olarak neyin oluşturduğu epey bir tartışma konusudur (ne de olsa hepimiz belli bir zamanda bir tür ses duyarız –bu intrapsişik ya da iç kaynaklı sesler çoğu durumda Freudcu süperegoyla ilişkilendirilir– ve sıradan süperego sesiniz ve "psikotik ses" arasında makul biçimde ayırım yapmak hatırı sayılır bir incelik gerektirir).¹² Aynı şey, nevrozikler tarafından çoğunlukla sıradışı herhangi bir görsel ya da işitsel deneyimi tarif etmek için son derece gevşek biçimde kullanılan "halüsinasyon" terimi için de geçerlidir; psikotikler bu terimi genellikle bu şekilde kullanmayıp bu terimle görüntülere ya da deneyimlere atıfta bulunurlar (bkz. Fink, 1997, s. 82-86). İster hastanın kendisi isterse klinik ya da hastane personeli tarafından aktarılmış olsun, sesler ve halüsinasyonlara ilişkin raporlar analist tarafından görüldüğü gibi kabul edilemez, keza ilk

11 Nevroz ve psikoz arasında *her zaman* ikna edici biçimde ayırım yapmanın mümkün olduğu varsayılmamalıdır; önde gelen bir grup Lacancı analistin bazı sıradışı vakalara koydukları tanıyla ilgili ayrıntılı bir tartışma için bkz. IRMA (1997). Bu kitapta üçüncü temel tanısal kategori olan sapkınlığın tedavisini tartışmamayı seçtim. Sapkınlıkla ilgili bir tartışma için bkz. Fink (1997, 9. Bölüm, 2003).

12 Lacan (1974-1975, 21 Ocak 1975) "psikozda özne seslerin varlığına inanmakla kalmaz, onlara inanır" demiştir, halbuki nevrozda özne sesler duyduğuna pekâlâ inanabilecek olsa da bu seslerin ne söylediğine ille de inanmaz. Bu seslerin haklı olduğundan, psikotiğin meylettiği üzere emin değildir. Kesinlik psikozun çok önemli bir özelliğidir.

bakışın sanrsal düşünüş olarak görülebilecek şey de. Hastanın bir şeyler hayal ettiği sonucuna varmakla acele etmemeliyiz çünkü çoğu vakada, orolama bir klinisyen için mesela FBI'ın birini gözetleyip gözetlemediğini belirlemek tamamen imkânsız olmadığı vakit bile epey güçtür. Birinin sanrsal olduğuna dair ikna edici bir kanıt vazifesi görebilecek olan şey nadiren belli bir düşüncedir, bu kanıt düşünceden çok analizanın söz konusu düşüncüyü ifade etmekteki *kesinliği*dir (başka bir deyişle, FBI'ın onu gözetleyip gözetlemediğini *merak etmeyip* buna *kesinlikle ikna olmuş olması* ve FBI'ın aslında onu değil de yan komşusunu gözlüyor olabileceği düşüncesini aklına dahi getirememesidir). ¹³ Burada asli olan analizanın söyleminden ziyade bu söylemin biçimidir.

Söylem Biçimleri

Bilinçdışı fikrinin kısmen dil sürçmeleri üzerine kurulu olduğunu görmemek güçtür.

Lacan (2005b, s. 97)

Her bir sürçmenin ardında anlamlandırıcı bir kesinlik vardır. Eğer bir bilinçdışı varsa, yapılan hata bir şeyleri ifade etmeyi isteme eğilimindedir.

Lacan (2005b, s. 148)

Analizanın söyleminin biçimi bize aslında çok şey anlatabilir. Daha önce psikotiklerin çok az Freudcu dil sürçmesi yaptığından bahsetmiştim. Kendisini çeşitli bağlamlarda (toplumsal durumlarda, radyo yayınlarda ve analitik seanslarda) dil sürçmelerini ve basit tökezlemeler ve ağızda gevelenenleri duymak için etkili biçimde eğitmiş analist, nevrotik hastalanyla yaptığı neredeyse her seansta bir ya da daha fazla dil sürçmesi –kimi zaman dakikada bir dil sürçmesi– duyacaktır. “Duyma yetisi” böylesine güçlü bir klinisyen kendisini oldukça tipik bir hızda konuşan ama sadece birkaç ayda bir dil sürçmesi yapan biriyle çalışır bulduğunda, analizanın konuşmasının akışını bölmeye çalışan bastırılmış bir malzeme olmadığından şüphelenmeye başlamalıdır.

Benzer şekilde, analist analizanın konuşmasına dikkat ettiğinde, kimi analizanların ifadelerinin nevrotiklerin sıklıkla yaptıkları üzere savunmacı olduğu aşikâr bir

¹³ Psikotiğin analistten gelecek bilginin peşinde olmamasının nedeni tam da bu kendinden emin olma halidir. Nevrotik emin değildir, hatta kuşkuyla doludur ve analistin onayını, tasdikini ve güvencesini arar. Bu, psikotiğin *daima* emin ve asla mütereddit olmadığı anlamına gelmez (bkz. Soler, 1997, s. 215), daha çok psikotiğin nevrotik gibi analistin onayını, doğrulamasını ve güvencesini aramadığı anlamına gelir.

biçime nadiren büründüğünü fark edecektir. Örneğin nevrotik analizan düzenli olarak “işte size saçma bir düşünce,” “aklıma en salakça şey geldi,” “bunun hiçbir şeyle ilgisi olmadığına eminim” ya da “bu tamamen alakasız” gibi yalanlamaların eşlik ettiği ifadelerde bulunur. Söylemini “aptalca,” “alakasız,” “zorlama,” “saçma,” “beylik,” “absürt,” “kel alaka” ya da “sadece bir şaka” addederek¹⁴ o şekilde yorumlayarak sunar ve hiç kimsenin onusuçlamamış olduğu şeyleri inkâr eder (başka bir deyişle, 3. Bölüm’de adlandırdığım üzere sebepsiz inkârlarda bulunur). Bunların hepsi nevrotiğin tarafında savunmanın işaretleridir ve analistin nevrotiğin bastırılmış hakikatinde hangi yönü hedeflemesi gerektiğini gösterir (çünkü analizanın “aptalca” dediği şey genellikle en akıllıca olan ve “alakasız” olan da en alakalı olandır). Bu savunma işaretleri bir analizanın söyleminde hiç yoksa, analist psikoz tanısını göz önünde bulundurmalıdır.

Psikotik konuşma biçimine ilişkin belli özellikler çağdaş psikiyatride bir hayli belirsiz bir terim olan *somut* terimiyle özetlenir. Bu terim tabii ki psikotiğin konuşmasının bir yönünü ifade eder ama bunu nevrotiğin konuşmasının akıcılığının karşısına koyar görünür ki bu yanlış şeyin üzerinde durmaktır. Yavaş, hantal bir konuşma tonunu ya da kavramsal durağanlığı psikotik konuşmayla karıştırmamamız gerekir. “Somut” ayrıca imgelemin yokluğunu vurgular gibidir, ki durum böyle olmak zorunda da değildir. Psikotik ve nevrotik konuşma arasındaki daha mühim farklılık, konuşmanın aynı parçasında birden fazla farklı anlam görebilme (nevrozda) ve görememe (psikozda) becerisi ya da beceriksizliğidir. Bu da bizi konuşma ve anlam, dilbilim terimleriyle söyleyecek olursa gösteren ve gösterilen, arasındaki ilişkiye getirir ki bu nevroz ve psikozda birbirinden çok farklıdır.

Gösteren biri konuştuğunda duyduğunuz şeydir, başka bir deyişle, esas itibarıyla konuşurken bir kişinin çıkardığı seslerdir ve gösterilense bu seslerin ne anlama geldiğidir. Bir mahkeme kâtabi sözcüklerin *seslerini* kaydeder ve bu sesler kimi zaman farklı biçimlerde bölünebilerek metnin anlamını muğlak kılabilir (örneğin “disciplined answers” [disiplinli yanıtlar] olarak yazılabilen sesler, bunun yerine analizanlarımdan birinin seanslardan birinde telaffuz ettiği bir dizilim olan “discipline dancers” [disiplin dansçıları] olarak anlaşılabilir mi?) Sesin akışı ya da Saussure’ün (1916/1959) verdiği adla “ses şeridi” belli durumlarda muhtelif biçimlerde bölünebilir.

Ancak psikotik analizan için anlam ve ses, gösterilen ve gösteren birbirinden ayrılmazdır. Telaffuz etmeye niyetlendiği gösterenler zihninde ayrılmaz biçimde bu

14 Her şakada bir doğruluk payı olduğunu her zaman aklımızda tutmalıyız. Bu türden içine yorum katılmış ifadeler hiç kuşkusuz kimi analistlerin “gözlemleyen benlik” adını verdikleri şeyden ortaya çıkar; bu yorumların Freud’un “sansürcü” ya da “sansür” dediği şeyden ortaya çıktığını düşünmek daha iyi olabilir.

gösterenlerle aktarmayı amaçladığı anlama bağlıdır. Burada patinaj, söylediği şeyde amaçladığı şeyden başka kastettiği bir anlam, aynı sözcükleri farklı biçimde okuma ya da ses şeridini başka bir anlama gelmesi için farklı bir biçimde bölme söz konusu değildir. Gösteren ve gösterilen burada birbirine lehimlenmiş ya da kaynak yapılmıştır –ikisi arasında boşluk olamaz. Bu da şu demek oluyor ki psikotik genellikle bir dil (eğer daha fazla değilse) konuşsa ve bu dili her bakımdan çok iyi bir şekilde konuşabilecek olsa da, bu dili bir nevrotiğin konuştuğu gibi konuşmaz ya da bu dil içinde nevroitik gibi işlev göstermez. Dilin gösteren ve gösterilen arasında potansiyel bir boşluk içeren tam anlamıyla simgesel boyutu psikozda eksiktir.¹⁵

Nevrotik analizan konuşmada ne demek istediğini iletmede çoğunlukla başarısız olduğunu hisseder. Zihninde bir fikir vardır ama bu fikri biriyle konuşurken yeterince aktaramamış olduğunu hissedebilir. Söylemek istediğinden daha azını ya da çoğunu söylemiş olabilir; sözcükleri bir şekilde zihnindeki fikrin beklentilerini karşılamamıştır.

15 Psikotik özellikle de belli bir dizi fonemin ya da sesin (mesela *steak* ya da *stake*) aynı anda aktarabileceği çeşitli farklı anlamları takdir edemeden bunların birtakım farklı bağlamlarda ortaya çıkması gerçeğine odaklanmaya meyleder. Bir örnekte, Fransız bir analizan bilgisayar terimi olan *birin* ıpıp Fransızca'daki *biste* gibi (penis için kullanılan argo sözcük) telaffuz edilmesini bir türlü aşamıyor ve diğer öğrencilerin yapabildiği üzere bunun "metaforik değen" hakkında şakalaşamıyordu (Nominé, 2005, s. 209). Tabii ki psikotiklerin tek bir sözcük ya da isimde birden fazla anlam gördüğü ya da işittiği örnekler buluruz. Georges (1997, s. 40), konsültasyon sırasında tanışmış olduğu Edevine adlı bir kadının adında Edwige, ilahi olan (divine), Havva (Eve) ve "tahmin" anlamına gelen *devine* sözcüklerini duymuş olduğundan bahseden genç bir Fransız adamı tartışmıştır. Yine de kendi konuşmasında bu denli çok anlam sezmiş bir başka psikotik daha duymuş olduğuma inanmıyorum.

Açıkça görülüyor ki nevrozda gördüğümüz, bir gösterenin başka bir gösterene anafra bulunduğu anlamlandırma oyununu psikozda görmeyiz. Bunun yerine psikozda gösteren ve gösterilen arasında sabit, diyalektğe girmesi mümkün olmayan bir ilişki görürüz. Soler'in (2002, s. 63) ifade ettiği gibi, "Psikotik dilin dışında değildir, daha çok söylemin dışındadır." Lacan'ın şizofrenik için "simgesel olanın hepsi gerçektir" beyanı üzerine yorum yapan Soler şunu eklemiştir:

Bu, yine de konuşan ve elinin altında anadili olan şizofreniğin tasarrufunda simgeselin olmadığı anlamına gelir. Burada Freud'un şizofrenlerin sözcüklere şeyler gibi muamele ettikleri formülasyonuna çok yakınız. Çünkü mesele şudur ki simgesel çatışma kişinin anadilini öğrenmesinden daha fazlasını varsayar; gerçek olan yaşayan varlığın bir gösterenin teşvik edilmesiyle üretilen tahliyesini içerir (s. 118).

Başka bir deyişle, ancak sözcük şeyin ölümü olduğunda –örneğin çocuğun "fort" ve "da" sözcükleri (gitti ve burada) annenin gerçek varlığı ya da yokluğuna bir boşluk takdim ettiğinde (bkz. Freud, 1920, s. 14-17) ve çocuğun anne yokken varmış gibi ve anne varken yokmuş gibi konuşabilmesini mümkün kıldığında– ve dil bedeninin üzerine yazılıp onu toplumsal bir bedene, iyi bilinen erojen bölgelerle ilişkili toplumsal açıdan az çok kabul edilen biçimlerde toplumsallaştırmış bir bedene dönüştürdüğünde, simgesel ortaya çıkar (bkz. Fink, 1995, 3. Bölüm).

En genel biçimiyle nevrotik için *temelde farklı iki düzeyin* –sözcük ve anlamın (yani gösteren ve gösterilenin)– ortaya çıktığını söyleyebiliriz ve bu ikisi birbirine nevrotiğin istediği kadar yakın olmama eğilimindedir:

- Ya söylediği şey muğlak olur; o ve muhatabı söylediği şeyin farklı biçimlerde anlaşılabilirliğinin farkına varır.
- Ya da kastettiği şeyi sözcüklere dökmek o kadar kolay değildir ve çoğu zaman bunu iyi ifade edememe, düşüncenin hakkını verir görünen bir şekilde etkili ve incelikle söyleyememe beceriksizliği karşısında hüsrana uğrar.¹⁶

Psikotik için anlam ve ifade arasında böyle bir boşluk yoktur. Psikotik *bir şey söyleyip başka bir şey kastedemez*. Psikotiğin konuşmasında gerçek ironi olarak adlandırdığım şeyin hiç olmaması bundandır.¹⁷ Nevrotik, kastettiğinin tam tersini söyleyerek ya da üstü kapalı biçimde sözcüklerinin semantik açıdan geldiği anlamın tersini kastederek dili ötekini kandırmak için kasti biçimde kullanma becerisinin gayet farkındadır.

- 16 Aslında Lacan bunu nevrotik analizanın son mahilde kendisi için koyduğu amaçlardan biri olarak görmüştür: *le bien dire*, iyi ifade etmek.
- 17 Ancak Miller'ın (1993, s. 8) şizofrenik kişinin belli tür bir ironi kullandığını öne sürmüş olduğunu not ediniz: "Ötekinin bilmiyor olmasının bilgisiyle takınılan komik biçim –yani Ötekinin, bilginin Ötekisi olarak, hiçbir şey olması." Miller daha sonra (IRMA, 9917) analiste bir tür mahmin etme oyunu oynayan bir şizofren örneği vermiştir; bu hasta analiste analistin pek de aşikâr olmayan yanıtın olmadığına bir hayli emin olduğu sorular sormuş ve sonra da analiste olmayan cevaplara sahip olduğu için kus kus gülmüştür. Miller'a göre (IRMA, 1997, s. 202) "bu türden mahmin etme oyunları şizofrenik ironinin konumunu çok iyi somutlaştırır." Burada *ironi* terimini bir hayli farklı bir anlamda kullanıyor olduğum açık olmalı. Analistler bir psikotiğin ironi kullanımına atıfta bulunduklarında, bu kullanımda hasta ironik bir şey görmezken *onların* ironik bir şey gördükleri genellikle çok açıktır. Örneğin Sureau (IRMA, 1997, s. 204) ondan "koruyucu meleşti" olarak söz eden bir hastadan bahsetmiştir. Sureau bunun son derece ironik olduğunu düşünmüştür çünkü hasta bir akıl hastanesinde "korunmaktan" (yani zorla alıkonulmaktan) endişelenmekteydi. Burada hiç de açık olmayan şey, benim kullandığım anlamda hastanın herhangi bir ironi amaçlayıp amaçlamadığıydı –yani bir başka ifadeyle hastanın kendisinin bunun çok farklı iki düzeyde okunabileceğini fark etmesi nedeniyle Sureau'ya bu lakapla sataşıp sataşmadığı ya da onu provoke edip etmediği belli değildir. Burada ironinin bakanın gözünde olduğu açıktır.

Benzer bir şekilde, psikotiğin konuşmasında genellikle kasti mizah da pek bulunmaz. Castanet ve Georges (2005, s. 41) "premelankolik öznenin ciddiyete eğilimli olması ve bir dolayımın, önceden verili değerlerden bir mesafelenmenin olanaklılığını ima edecek mizah kapasitesinin nispeten olmamasına" atıfta bulunduklarında melankoli ve melankoliye yatkın kişi için aynı şeyi belirtmişlerdir. Öte yandan Decool (1997, s. 29-36) bir şizofreni hastasının şakacı biri haline geldiği bir vaka aktarmıştır. Bu hasta insanları güldürmek için kelime oyunları ve kinayelere dayalı olduğu aşikâr şakalar yapıyordu. Bu vakaya ilişkin ortaya atacağım soru, bu hastanın bu şakaları kendisinin mi bulduğu yoksa kendisi bu şakaları anlamamış olsa da bunları başkalarından duyup insanları güldürdüklerini mi gözlemlemiş olduğudur.

Analiste, hiçbir şeyin değişmediği ya da daha önce olduğundan bile kötü durumda olduğunu aktarma gayesindeyken “Sizi görmeye başladığımdan beri çok daha iyiyim,” demekte bir sakınca görmez.

Bu iki yüzü olan dil kullanımı psikotiğin erişiminde değildir. *Psikotik ironi kullanılmaz* –her halükârda– kasti olarak kullanmaz. Dilin nevrotiğe tanıdığı bu çifte kullanım hakkı –dilini birine kuzgarırken çok kibar olacak ya da en kuzgun olunan zamanda en tatlı şeyleri söyleyecek biçimde toplumda kullanımı– psikotiğin erişiminde değildir. Analist her ne kadar psikotik analizanın söylediği şeylerde epey ironi görebilecek ve analizanın sözcüklerle bilerek nükteden oyunlar yaptığına inanacak olsa da, kendisinin çıkardığı anlamlar ve analizanın kastettiği şeyler arasında ayırım yapmakta dikkatli olmalıdır. Burada yine analizanın konuşmasının *biçiminin* aslında bize birçok şey söyleyebileceğini görüyoruz.¹⁸

Aktarım

Psikozda analistin konumunu bilgi belirler. Ancak mevzu bahis bilgi Öteki olarak bilinçdışını ilgilendiren –yani şifresinin çözülmesi gereken– bir bilgi değil, Ötekinin jouissance’ını ilgilendiren bir bilgidir.

Kizer ve meslektaşları (1988, s. 147)

Analist nevroz ve psikozu birbirinden ayırt etmeyi analizanın analistle kurduğu aktarımsal ilişki biçimini göz önünde bulundurarak da öğrenebilir. Freud psikanalizin psikotiklerle imkânsız olduğuna inanıyordu çünkü psikotikler analiste aktarım

18 Nevrotiklerle yürütülen çalışmada sıklıkla karşılaşılan şeylerden biri, analizanın sürecin başlarında, sözcüklerinin bunu aktarmakta başarısız olduğunu düşünerek, analistin onun neyle mücadele ettiğini gerçekten görebilmesi için eşini ya da sevgilisini seansa getirmek istemesidir. Analistin, onun hayatındaki zorlu durumunu tam anlamıyla kavraması ve onun duygularını paylaşması için bu imkânsız partnerle tanışması gerektiğine inanır. Analist bu partnerle tanışmayı reddedecek olursa, analizan içinde bulunduğu durumun kanıtı olarak fotoğraf, ses kaydı ve mektup gibi şeyler getirmeye başvurabilir. Analistin hastanın açmazını eksiksiz anlaması için, bir şekilde şeyleri tam olarak hastanın gördüğü bakış açısından görmesinin sağlanması gerekir. (Buna çoğunlukla aslında hastanın değil partnerin terapiye ihtiyacı olduğu ibaresi eşlik eder.)

Bunların neredeyse hiçbiri psikozda yaşanmaz. Psikotik kişi durumu tarif etme biçiminin analiste durumunun düzgün bir değerlendirmesini aktarmakta yetersiz mi olduğu konusunda nadiren endişelenir –aslına bakılacak olursa, analist çoğu zaman hastanın durumuna istinaden hastanın kendisinden daha endişelidir. Nevrotik, analisti muhtemelen çok hafife alır olarak algıladığı belli bir kişisel drama konusunda ısrar etmek ister, halbuki psikotikse olayları analisti şok eden ve rahatsız eden soğukkanlı bir biçimde anlatmaya daha meyillidir.

oluşturamıyordu. (Kimi yazarlar Freud'un bu konuya ilişkin görüşünü 1930'larda gözden geçirmiş olabileceğini iddia etmiştir). Burada açık olan şey psikotiklerin analistle kurdukları ilişki türünün nevrotiklerin kurduğu ilişkiden bir hayli farklı olmasıdır. Gelin bilgiye istinaden söz konusu olan farklılıkta başlayalım.

Kendisi hakkında bir sürü şeyi bastırmış olan nevrotik, kendisi hakkında kendisinde eksik olan, sahip olmadığı bilginin büyük harfle Öteli olarak analistte yer aldığına inanır. Bu başlangıçta açık olmayabilir ve genç klinisyenler ~~akıllarının~~ bu boyutunun daha yaşlı klinisyenlere nazaran kendileriyle daha az ortaya çıktığını düşünebilirler ama bu her nevrotiğin analizinde er ya da geç, az ya da çok açıklık kazanır. Nevrotik analizan kendisinin sahip olmadığını ama ihtiyaç duyduğunu düşündüğü bilgiyi atfettiği kişiye karşı kendiliğinden bir sevgi hisseder ve çoğunlukla analistten defalarca kez, zaman kaybetmeden ona semptomlarının, fantezilerinin ve rüyalarının anlamını anlatmasını ister.

Psikotik analizan böyle bir şey yapmaz. Analistin iyi beslenme hakkında birkaç teknik, uyumasına yardımcı olacak birkaç ilaç ya da dünyada geçimini daha iyi sağlamasına dair birkaç ipucu bildiğini düşünebilir ama analistin onun hayatta yaşadığı güçlüklerin anlamına ilişkin bilhassa bir şey bildiğini varsaymaz. Psikotik kendiliğinden bir şekilde, analistin onun kendisi hakkında söylediği bir şeyde kendisinin görmediği bir şey gördüğü izlenimine kapılmaz, ki bu nevrotikler arasında kesinlikle tipiktir. Eğer analist nevrotik analizanın kullandığı bir ifadenin muğlak olduğunu ve birkaç farklı şekilde yorumlanabileceğini ima ederse, analizan buna ilk etapta karşı çıkabilir ve söylediği bir şeyde kastetmediği bir şeyler duyan analistin meşruiyetine inanmaya isteksiz olabilir. Analistin onu belli bir düzeyde anlamış olmasına ilişkin imaya sinir olabilir ya da sevinebilir ama söylediği şeyin potansiyel olarak muğlak doğasına nadiren karşı çıkar –özellikle de belli miktarda seanstan sonra. Nevrotikler “Hayır, söylediğim şey çok açıktı ve dilbilgisi açısından herhangi bir yanlış yorumu mümkün kılmıyor, aslına bakılacak olursa başka herhangi bir yoruma olanak tanımıyor,” deme eğiliminde olmaz. Bütün *belirsiz konuşma* (ister eşseslilik ister dilbilgisi üzerinden olsun) olasılıklarını inkâr etmeye meyletmez ve kimi zaman muhtemelen söylediği her şeyin anlamını kontrol edememesi gerçeğinden yakındır. Bu nedenle bir anlam aktarmayı amaçlarken, başkalarının söylediklerine başka anlamlar –bu anlamlar onun için ne kadar rahatsız edici olabilecek olsa da– atfetmekte özgür olduklarının farkında olduğunu zımnen kabul eder.

Nevrotik bir erkek analizanıma “*my attraction to porn*” ibaresinin muhtemelen pornoyu da ona çekim duyar olarak düşündüğü anlamına gelebileceğini belirttiğimde, en başta şaşırıp kaldı ve nasıl karşılık vereceğini bilemedi. Ama bir sonraki

seansın başında, söylediğim şeyi kafasında evirip çevirdiğini ve baktığı pornografik imgelerdeki kadınlar için kendini bir nesne olarak mahayyül ediyor olduğu olasılığına atıfta bulunup bulunmadığımı merak etmişti, ki böyle olması edilgen cinsel nesnelere bakan arzu duyan özne olduğu yönündeki varsayımını tersine çevirecekti. Bu durum analizanın kadınların seksî ne istedikleri ne de ondan keyif aldıkları, “toplama sıfır olan bir oyun” olarak atıfta bulunduğu sekste yalnızca tek arzulayan olabileceği için (eğer bir kişi arzuluyorsa, diğeri arzulayamazdı) en azından seksî istememeleri ya da seksten keyif almamaları yönündeki uzun süreli inancını tartışmasına yol açtı. Bu nevrotik analizanın onun konuşmasında duyduğum şeyin pekâlâ geçerliliği olabileceğini ve bu ifadeyi vurguladıysam, bunun nedeninin hiç şüphesiz kendisinin henüz bilmediği bir şeyleri bildiğim için olduğunu hissettiği açıktı. Nevrotiklerle çalışmada bunun gibi hemen göze çarpmayan dilbilgisindeki bir muğlaklık bile işe yarayabilir, halbuki analistin onların en içerideki işleyişlerine dair özel bir bilgisi olduğunu varsaymadıkları için analistin onların konuşmasında amaçlanmamış neler duyduğuyla ilgilenmeyecek olan psikotikler söz konusu olduğunda analist tam anlamıyla başarısız olacaktır.

Analist bilgisinin analizan tarafından bu denli yararsız addedildiğini, öyle ki analizanın bu bilgiye kendiliğinden bir şekilde bile başvurmadığını fark ettiğinde, psikotik yapıdaki biriyle uğraşmakta olduğundan şüphe etmeye başlamalıdır. Burada yararsız addetme derken salt histeriğin yapabileceği üzere meydan okunan ya da obsesif kişinin yapabileceği üzere hor görülen bir bilgiyi kastetmiyorum, gerek histerik gerek obsesif kişi genellikle analistin yorumlarını en başta reddetseler de son tahlilde bu yorumların özüksendiğini ya da en azından belli bir düzeyde üzerinde çalışılmış olduğunu ortaya koyarlar (kimi zaman analist tarafından ilk defa telaffuz edilmelerinin ardından birkaç seans geçtikten sonra bunların analist tarafından telaffuz edildiğine ilişkin görünürde bir kabul/tanıma olmaksızın analizan tarafından kelimesi kelimesine tekrarlandıkları bile olur).

Analist, sırf analizan konuşarak yapılan bir terapiye inanmadığını iddia ediyor diye analizan tarafından büyük Ö ile Öteki olarak konumlandırılmadığı sonucuna varmakta acele etmemelidir. Kimi zaman daha ilk seanstan oldukça emin bir şekilde hastanın analisti simgesel bir Öteki olarak konumlandığı sonucuna, analizanın onun söyleyeceği her şeye ilişkin varsayılan bilgisine yaptığı pek çok doğrudan referans aracılığıyla ya da analizan ona hayat hikâyesinin küçük bir taslağını sunduğu ve sonra da ondan büyümlü bir biçimde bir çözüm ya da tanı ve ilerleme beklediği için varabilmemiz mümkün olabilir; diğer durumlardaysa analizan daha en başından (ve belki bir süredir) psikanalize inanmadığı itirazını, bütün psikoterapistlerin

deli olduklarını düşündüğünü ve hangi ekolden olurlarsa olsunlar deli doktorlarına hiç saygısı olmadığını dile getirdiğinde benzer bir sonuca varmak mümkündür. Shakespeare'in dediği gibi tam da şüpheyi uyandıran "çok itiraz etmesidir" ancak analistin bilgisine karşı koyma eyleminin kendisi, her ne kadar analiste bu alana giriş izni vermek istemez görünse de yine de *dünyasında böyle bir bilgi için bir yer olduğuna işaret eder*. Bu noktada en azından analizan için böyle bir idealin var olduğu, her şeyi bilen Öteki fikrinin olduğu ve birilerinin belki de bir zamanlar orada konumlandırıldığı açıktır; hastanın hayal kırıklığı artık hiç kimsenin bu konumu işgal etmemesi ya da bu konumun beklentilerini karşılayamamasıyla alakalıdır.

Bir hastanın analistin bilgisine daha en başından itiraz etmesi gerçeği, hastanın kendisine rağmen analistin biraz olsun bilgisi olduğunu varsaydığı ve onun bu bilgiyi muhtemelen provokasyon yoluyla ya da analistin nasıl tepki vereceğini görmek için (ya da büyük olasılıkla başka nedenlerden de ötürü) inkâr etmek istediği anlamına gelir. Kısacası, bu türden ifadeler tipik Freudcu inkâr işlevi görür. Bu durum özellikle de analist açık bir biçimde belli bir bilgisi olduğunu ileri sürmemiş olduğunda doğrudur; buradaki önemli nokta analistin bilgi sahibi olmasının hastanın aklına gelmiş olmasıdır. (Hiç kuşkusuz toplumsal ya da kurumsal bağlamın kendisi, analistin kendisi buna sahip olmadığını ileri sürse dahi analistin bilgiye istinaden belli bir iktidara sahip olduğunu ortaya koyabilir.) Bu bilginin inkâr edilebilmesi için ilk önce analizanın aklına gelmesi gerekir. Kısacası, hastanın analistin ona yardımcı olabilecek bir tür bilgiye sahip olduğunu hararetle *inkâr* etmesi, analistin bir tür bilgiye sahip olduğu *iddiası* (bu iddiaya çoğunlukla analistin bu bilgiyi esirgediği şikâyeti eşlik eder) kadar nevrozunun açık bir göstergesi olabilir.

Örneğin Batılı olmayan bir kültürden gelen birinin Batı tıbbının ya da psikolojisinin ona yardım edebilme becerisine kesinlikle inanmadığını söyleyerek terapiye geldiği vakalar gördüm, halbuki geçmişinde bir inanç şifacısı ya da kendi kültüründen bir tıp insanının ona önemli ölçüde yardım etmiş olduğuna inanmaktadır. Başka durumlarda, hasta ona yerine getirmesi gereken fiziksel ya da ruhani güçlükler veyahut da üstesinden gelmesi gereken görevler sunmuş bir yaşam koçunun, izci liderinin ya da bir tür dini önderin yardımını almış olduğunu ileri sürer ama hasta salt konuşmanın bir işe yarayacağına inanmaz. Analist bu şüpheli beyanlar karşısında üzülmemelidir çünkü bu durum hastanın en azından bilen bir Öteki (Lacan, 2006, s. 230-243, bu Ötekiye "bildiği varsayılan özne" olarak atıfta bulunmuştur), onun için neyin iyi olduğunu bilen bir Öteki fikri oluşturmuş olduğunu ortaya koyar ve en azından epey zaman alacak olsa da en nihayetinde analizan tarafından bir şekilde bu Ötekiyle ilişkilendirileceğini umabilir.

Öte yandan psikotikse “nevrotik özneyi hakikatin zaten orada içimizde olduğuna, onu önceden bildiğimize inanmaya sevk eden” (Lacan, 2006, s. 308) yanılsamayı paylaşmaz. Psikotik, analisti güya ona sıkıntı veren şeyi, bu sıkıntının gizli kökenini ve onu nasıl düzeltereğini bilen bir Öteki olarak görmez. Bunu yapan nevrotiktir ve genellikle laf arasında söylenen “Ama bunların hepsini zaten size önceden söylemiştim,” ifadesinde ya da analizan sessizliğe büründüğünde analistin “Aklınızdan ne geçiyor?” sorusuna karşılık verilen “Sizin bütün bunlara dair ne düşündüğünüzü merak ediyordum,” karşılığında kaydedilir.

Eğer analist bu türden ifadelere büyük özen gösteriyor ve bunlar henüz ifade biçimini almamışken (örneğin analizan sessizliğe gömüldüğünde olduğu gibi) bu türden düşünceleri ortaya çıkarmak için elinden geleni yapıyorsa, kimi vakalarda bunların hiç olmayışı onu şaşırtacaktır. Başka bir deyişle, bazı hastaların terapistin ne bildiği ya da düşündüğüyle ilgilenmediği gerçeğinin farkına varacaktır. Bir grup hasta bir tarafta mütemadiyen analistin onların deli olduğu ya da onlar hakkında kötü düşündüğü hususunda endişelendiklerini dile getirir de, bu tür sorular başka bir grup hastanın kafasını kurcalamaz görünür. Bu ikinci gruptaki hastalar olan psikotikler kendi *ruh sağlıklarının* yerinde olup olmadığını ya da delirip delirmediıklarını merak edebilir; buradaki mühim *nokta analistin onların deli olup olmadığını düşündüğünü merak etmemeleridir*.¹⁹

Analistin bir şekilde yardımcı olabileceğini –iş değiştirmeyi, daha fazla uyku, farklı bir beslenme düzenini ya da bu türden bir şeyi salık verdiğinde yardımcı olduğunu– düşünebilirler ama çocuklukları, içsel çatışmaları ya da gerçek duygularına istinaden analiste herhangi özel bir içgörü ya da bilgi atfetmezler çünkü onlara göre analist temelde kendilerinden farklı değildir: Analist onlar için bir *ötekidir*, *Öteki* değil. Niteliksel olarak farklı değildir. Burada yalnızca niceliksel bir farklılık vardır.

Kendinden niteliksel olarak farklı, alim-i mutlak bir Öteki’ne (mesela Tanrı’ya) inanan herhangi biri otomatikman nevrotik addedilmemelidir. Buradaki mühim soru, analizanın ona ilişkin bir bilginin onun ötesinde (ya da dışında) bulunduğu varsayımının analiste aktarılıp aktarılamayacağıdır; başka bir ifadeyle, analizanın analistini her-şeyi-bilen bir Öteki olarak görüp göremediğidir. *Eğer hasta analisti bilginin yerinde konumlandırabiliyorsa, analist psikozun üzerini çizebilir*. (Nevrotiğin analistin, analizanın kendisinin semptomatik addettiği şey hakkında bir şeyler

19 Deli olup olmadıklarını merak edenlerin, bunu hiç merak etmeyenlere kıyasla nevrotik olma ihtimali çok daha fazladır. Merak etmenin kendisi faydalı bir tanınal barometre vazifesi görebilir.

bildiğine duyduğu inancın paranoyak kişinin analistin onun zihnini okuyabileceği kanısından, kısmen analistin onun kafasına düşünceler ve itkiler koyduğu inancına dayalı bir kanıdan açık biçimde ayırt edilmelidir. Her şeyi bilen zulmedici bir öteki konumu, analistin konulmaktan kaçınmak isteyeceği bir konumdur!)

Analistler analizanların onları aktarımın düzenli bir parçası olarak bilginin yerinde konumlandıklarını ummaya meyletseler de, analizanların onlara özel hiçbir bilgi atfetmediği vakalarda hiç aktarımın olmadığını sezme eğiliminde olurlar. Hiç şüphesiz nevrotiklerle yürüttükleri kapsamlı çalışmaları nedeniyle, aktarımı analizanın onlara bildiği farzedilen özne konumunu yansıtmalarıyla çok yakından ilişkilendirirler, dolayısıyla bu yansıtmaya ilişkin bir emare olmadığında aktarıma ilişkin de bir emare yok gibi görünür. Doğrusu psikotik hastalarla yürütülen analitik çalışmada aktarımın olmadığını söylemek yerine, *aktarımın nevrotiklerde olduğu üzere üç düzeyde* (imgesel, simgesel ve gerçek) *değil de yalnızca imgesel ve gerçek düzeylerde gerçekleştiğini* söylememiz daha iyi olabilir. Bu, analistin psikotiklerle çalışmasının konuşmayı es geçtiği anlamına gelmez: Çalışmanın büyük kısmı konuşma içermeye devam eder ama bu durumda konuşma simgesel olanı kullanıma sokmaz; psikozda dil ve konuşma imgeselleştirilir (yani imgesel kılınır).

Psikotik, terimin dar anlamıyla analiste bir şeyler –örneğin hayatındaki daha önceki figürlerle olan deneyiminin bir parçası olan kötücül ya da zulmedici niyetler– aktarabilir ancak psikotiğin aktardığı şey –şayet bir şey aktarırsa– kendisi gibi olan ötekinin tarafında tutkulu bir sevgi ya da tutkulu bir nefret içerdiği ölçüde niteliği bakımından imgeseldir. Başka bir deyişle, böyle bir aktarım her şeyden evvel doğası bakımından erotik (erotomani, analistin analizanı sevdiği yönündeki sanrısız kanıdır) ya da saldırgandır (analistin zalim bir şekilde analizandan keyif almak, onu sömürmek ve/ya yok etmek istediği yönündeki sanrısız kanı zulmedici paranoyayı oluşturur).²⁰ Psikozda aktarım (bilgi tutkuyla ilişkili olduğu zamanlar dışında) bilgi değil tutku içermeye eğilimlidir, nevrozdaysa ikisini de içermeye meyleder.

Analist Psikotik İçin Ne Tür Bir Ötekidir?

Söylemin dışında oldukları gibi aktarımın da dışında olan bu öznelere, yine de türdeşlerinden birkaçına güvenirlir. Bu aslına bakılırsa aktarım değildir çünkü aktarım bildiği farzedilen özneyi içeren simgesel bir ilişkidir ve şizofrenik kişi buraya girmez. Ama bu, bir nesne ilişkisi için hem

20 Farklı paranoya biçimleriyle ilgili bir tartışma için bkz. Freud'un Schreber'e dair vaka öyküsü (1911/1958, s. 63-65).

imgesel hem de gerçek olan ve kolaylıkla aktarımla karıştırılan, kişinin kimi zaman belli etkiler elde edebildiği muhtemel bir yer bırakır.

Soler (2002, s. 123)

Bilinçdışı için başka bir isim olan simgesel boyut psikozda eksik olduğundan, psikotiğin dünyasında simgesel, her şeyi bilen, “simgesel bir antlaşma”nın yapılabileceği iyicil bir Öteki için yer yoktur (Lacan, 2006, s. 303; ayrıca bkz. 272, 308, 430 ve 686). Nevrotiğin dünyasında böyle bir Öteki için zemin genellikle (en basit şekliyle ifade etmek gerekirse) pek çok şey bilir görünen ve ayrıca evde (ahlaki, siyasi ve/ya dini) bir yasa –bu ille de onun ürettiği bir yasa olmak zorunda da değildir- uygulayan ve en azından kimi zaman nazik olabilen bir bakım veren tarafından hazırlanır. Bu temelde, canı yandığında şeyleri daha iyi kılmayı, kişinin bütün düşüncelerini, kişinin ne zaman iyi ne zaman kötü olduğunu bilen ve keyfi biçimde değil çocuk için büyük bir zihinsel çabayla da olsa anlaşılabilir bir kurala dayalı olarak ödül veren ya da cezalandıran bir varlık fikri ortaya çıkar. Böyle bir varlık fikri ilk başta çoğunlukla bir ebeveynle, sonra bir öğretmen ya da dini bir figürle ve son tahlilde Tanrı’yla ilişkilendirilir; nevrotiğin Ötekisini genellikle her şeyi bilirlik ve adalet nitelendirir (ebeveynler, öğretmenler ve dini figürlerin çoğu zaman, çocuk tarafından ilk başta onlarla ilişkilendirilen her şeyi bilmenin ve mutlak adaletin yüce ideallerini karşılamadığı keşfedilir).

Psikotik kişi Tanrı’ya pekâlâ inanabilecek olsa da, psikotiğin bildiği, evde karıştığı Öteki, bilginin Ötekisi değil acımasız, istismarcı bir *jouissance*’ın Ötekisidir.²¹ Psikotik genellikle ev içinde tamamen kendisinin üretmediği bir yasayı uygulayan nazik, bilgili bir bakım verene maruz kalmamıştır (ya da çok kısa süreliğine veya yaşamın sonraki aşamalarında maruz kalmıştır); zemin yalnızca öznenin varoluşunu tüketmeyi ya da yok etmeyi isteyen, öznenin bedeni ve ruhuna nüfuz etmek ve ele geçirmek için didinen, zihnini istismar etmekle ve/ya karşıdakinin elinde ne varsa almakla bozmuş bir Öteki için hazırlanmıştır.

Şayet analistin gözü psikotik için bir otorite konumunu –psikotik kişinin gerçek motivasyonunun ne olduğuna dair otoriter bilgiye sahip birinin konumunu– işgal etmeye yeltenecek kadar karaysa, muhtemelen kendisinin hızla psikotikten faydalanan, cinsel açıdan onu istismar eden, onun düşüncelerini çalan ve genel olarak yaşamını mahveden olarak deneyimlenen (tabii ki bir vakada bütün bu unsurların olması gerekmez) bu zalim, zulmedici Ötekiyle ilişkilendirildiğini görecektir.

²¹ Miller’ın (1993, s. 11) belirttiği üzere, Öteki paranoyada simgesel değil gerçek olarak var olur.

Psikotik bir çöküşü tetiklemesi en muhtemel olan şey, analistin söz konusu kişinin geçmişinde böyle bir konum için hiçbir emsal olmamasına –yani bu sıfatla simgesel düzenin tesis edilmemiş olmasına– rağmen o kişi için simgesel bir konum (simgesel bir andaşmanın mümkün olduğu Ötekinin konumunu) işgal etme çabasıdır. (Terapötik bağların dışında, psikotiğin istikrarsızlaşması ya da çöküş yaşaması genellikle üstünün, patronunun ya da ev sahibinin ona karşı katı ya da sert bir tavır takınmasıyla olur; bu tür figürler farkında olmadan psikotiğin ruhsal alanında orada olmayan bir yer işgal etmeye çalışır.²²) Bu nedenle analistin yerini bilip orada kalması çok önemlidir. Tanıdan emin olmadığında, ayağını iyice denk almalıdır; ani noktalama ve kesmelerden sakındığı gibi zulmedici olarak görülebilecek müdahale veya imalardan da kaçınmalıdır.

Peki analizanının psikotik olduğundan son derece emin olduğunda analistin kalması gereken yer nedir? Simgesel bir rol işgal edemeyeceğinden, (en basit şekilde ifade etmek gerekirse) kendisine imgesel bir rol kalmıştır. Her ne kadar imgesel boyut rekabet ve kıskançlıkla nitelendirilebilecek olsa da (bkz. Fink, 2005b), buradaki imgesel ilişkinin önemli tarafı analist ve analizanın niteliksel olarak aynı olmasıdır: Ebeveyn ve çocuktan ziyade kardeş gibidirler. Pek çok açıdan birbirlerine benzerler. Lacan'ın belirttiği üzere, farklı olmaktan çok birbirini andıran "benzerler"dir.

Analistin, 1. Bölüm'de tarif ettiğim üzere imgeselin uzaklarından kaçınmaya devam etmesi gerekir. Analizanın söylediği her şeyi kendi deneyimi bağlamında anlamaya çalışmamalı ve sürekli bunun onun hakkında ne anlama geldiğiyle (örneğin analizanın onu apıl ya da zeki, iyi giyimli ya da paspal bulup bulmadığıyla) ilgilenmemelidir. Bunların hiçbiri psikotikle nevrotilkle olduğundan daha değerli değildir. Keza kendini açma da nevrotilkle olduğundan daha fazla değer taşımaz. Genel anlamda konuşacak olursak, analizan analist hakkında ne kadar az şey bilirse o kadar iyidir. Psikotik analisti başından itibaren imgesel bir konumda konumlandırabilecek olsa da, bu durum analistin bu konumun bütün taraflarını işgal etmeyi kabul etmesi gerektiği anlamına gelmez.²³

Bununla birlikte analistin zaman zaman psikotik hastaları söz konusu olduğunda, seansları neden yeniden programladığı ya da nitekim nereye gittiği gibi meselelerde daha az anlaşılabilir olup daha şeffaf davranması daha iyi olabilir. Analist seansı neden yeniden

22 Satranç taşlarından birini satranç tahtasında belli bir karenin üzerine koymaya çalıştığınızı hayal edin, ancak bu kare satranç tahtasından kesilip atılmıştır.

23 Nevrotik analisti başlangıçtan itibaren simgesel bir konuma yerleştirebilecek olsa da, analistin analizanın arzusunun nedeni konumunu işgal etmeyi tercih ederek nevrotilkle bu konumu işgal etmeyi kabul etmediğini not ediniz (örneğin bkz. Lacan, 2007, s. 41; ve Fink, 1997, 4. Bölüm).

programladığı ya da meşgaleleri ve boş zaman etkinliklerinin neler olduğu hakkında hiçbir detay vermediğinde, nevrotiklerin tahayyül etmeye eğilimli oldukları senaryolar çoğu zaman analitik değirmenin öğüteceği iyi tahül sağlar, halbuki aynı durumdaki belli psikotikler analistin onların istemediği bir yerlere kapanılmalarına neden olacak bazı otoritelerle işbirliği içine girdiği ya da onların hikâyelerini kontrol etmek için bir yerlere seyahat ettiği zulmedici senaryolar hayal etmeye daha eğilimlidir. Analist benzer nedenlerden ötürü psikotiklerle yürütülen çalışmada divan kullanımından genellikle kaçınmalıdır. Psikotikler için analistin onların arkasından bir halden karşı çıktığı hayal etmek yerine ne yapıyor görmesi daha iyidir (psikotiklerde divandan neden kaçınması gerektiğine dair başka daha karmaşık nedenler de söz konusudur).

Ayrıca bir nevrotikle (eğer nevrotik analizan çocuk değilse) yapmaktan genellikle kaçınılan bir şekilde psikotikle ittifak yapmanın da değeri vardır. Nevrotik analizanın durumunda analistin analizan için neyin iyi neyin kötü olduğuna ilişkin kendi fikirlerini mümkün mertebe kendine saklaması ve nevrotiğin aldığı karar ve müdahil olduğu eylemlere olabildiğince nadiren müdahale etmesi gerekirken (aslında yalnızca söz konusu karar ve eylemler nevrotiğin hayatını ve geçimini tehlikeye atarak analizin devamlılığını riske atma tehdidinde bulunduğu), kimi zaman –analizanın güveni kazanıldıktan ve analizanın hayatı, ilgileri, becerileri ve halihazırdaki koşullarına dair hatırı sayılır miktarda bilgi sahibi olunduktan sonra– psikotik analizanın istikrarını teşvik eder görünen arayışlarını yüreklendirmek ve çoğunlukla doğrudan psikotik çöküşlere yol açmış olmamakla birlikte kayda değer bir çatışmaya yol açmış arayışlardan vazgeçirmek faydalı olabilir. Analist burada belli açılardan kişinin muhtemelen isteyebileceği en iyi arkadaş –kişinin uğraşlarını kendi amaçları ya da çıkarı için teşvik etmeyip mümkün mertebe bunları o kişinin kendi yararına gördüğü için teşvik eden biri– gibi davranmaya çabalar.²⁴ Böyle bir değerlendirme hızla ya da kesin biçimde yapılamaz, analizana ilişkin kapsamlı bir bilgi gerektirir ve sürekli gözden geçirilmesi gerekir.

Garcia-Castellano (IRMA, 1997) psikotik bir kadınla yürüttüğü çalışması hakkındaki tartışmada bu yaklaşıma iyi bir örnek sunmuştur. Bahsi geçen psikotik kadın analizinin ikinci yılında, her ne kadar buna dair kesinlikle hiçbir hatırası olmasa da babası, annesi ve birkaç erkek kardeşince tecavüz uğramış olduğu yönünde “ihtimal dışı bir keşif”te bulunmuştur. Garcia-Castellano şöyle yazmıştır:

24 En azından İngilizce konuşulan dünyada bugün psikanalistlerin büyük çoğunluğunun bu türden bir “en iyi arkadaş” konumunu konulan tanıdan bağımsız olarak bütün analizanlarıyla benimsediklerinden ve nevrotik ve psikotik kişilerle farklı konular benimsemek yerine onlarla gerçekliğe ve insanlar için neyin iyi olduğuna ilişkin kendi görüşlerini temel alarak çalıştıklarından kuşulanıyorum.

Olaya ilişkin hiçbir anının olmayışı onu *şaşkınlığa* düşürmüştü ama yaşadığı şeyin izlerini bedeninde, ağrılarındaki bulmuştu. Bu konuya ilişkin spekülasyonlarının büyük ölçüde analitik oranıyla sınırlı kaldığının belirtilmesi gerek. Gerçek bir soruşturma –şiddetle dolu bir proje– başlatmayı tahayyül etti ama onu bunu yapmanın vazgeçirdim. Bunu, “Tecavüzle ilgili başka yerdense burada konuşup ağlamam daha iyi,” diyerek kabul etti. Yıllar sonra, bu müdahaleden bahsettiğinde, hasta o vakit onu korumakla olan iyiliksever bir el “hissettiğini” belirtti. (s. 104-105)

Analist, nevrotikler söz konusu olduğunda neyin iyi neyin kötü olduğu hususunda kendi fikirlerini dayatmaktan kaçınır ve analizanın varsayılan İyi’sini ilerletmek yerine Eros’unu ilerletmeye çalışacak bir şekilde davranmaya çabalar (bkz. Lacan, 1991, ve Fink, 1990),²⁵ psikotiklerle bir bakıma bunun tam tersini yapar. Anlayabildiği ölçüde psikotik analizanın iyisini ilerletmeye, analizanın tahammül edilemez ve anlaşılabilir bulduğu ve buna kapıldığında analizanı istikrarsızlaştırma tehdidi barındıran *jouissance*’ını sınırlandırmaya, saptamaya ve ona anlam vermeye yardımcı olmaya (ve analizanın kimi zaman başkalarında saptadığını düşündüğü kötücül *jouissance* istencine yatıştırıcı bir anlam vermeye) uğraşır.

Yardımcı Öteki

Psikotiklerin talep ettiği şey bir tanıktır, bildiği varsayılan bir özne değil

Forbes ve meslektaşları (1988, s. 321)

Analistin psikotiklerle olan konumu, adlandırmayı önerdiğim üzere “yardımcı öteki” konumu olmalıdır, bilgi sahibi Öteki değil.²⁶ Bu yardımcı tam olarak kim ve nedir ve psikotik terapiye geldiğinde böyle bir öteki mi anyordur?

25 Lacan (2005a, s. 19) nevrotiklerle yürütülen çalışmayı tartışırken şöyle demiştir: “Psikanalistler insanlar için iyi olanın gerçekleşmesini bunu isteyerek başarmadıklarını ve çoğu zaman bunun tersinin geçerli olduğunu pekala iyi bilirler. İnsanların türdeşleri için aslında iyi bir şeyler yapmasının onlar için iyi bir şeyler yapmayı fena halde istemeleri nedeniyle olmadığını daha fazla insanın fark etmesi iyi olurdu.”

26 Bu iki farklı ötekiyiteoride birbirinden ayırt etmek kolay olabilecek olsa da, pratikte birbirinden ayırt edilmeleri her zaman o kadar kolay değildir çünkü yardımcı öteki belli türde bir bilgiye –örneğin kişinin sistemden istediklerini nasıl alabileceğinin bilgisine (mesela barınma, yiyecek fişi, sağlık bakımı, işsizlik, engellilik vb. gibi şeyler sağlayan sosyal hizmet kurumlarından) ya da psikiyatrik ilaçların, bitkisel devaların, fiziksel terapilerin, iyi hijyenin, egzersizin ve bunun gibi hastaların faydalı bulunduğu şeylerin bilgisine– atfedilebilir. Burada mevzu bahis olan bilgi türünün *hasının* “iç

Nevrotiğin terapiye gelirken genellikle aradığı şeylerden en azından biri tanınmadır ve analist onun tanımamasını istediği şeyi, örneğin bir kurban ya da şehit olarak konumunu, tanımasa da analizanın söylediklerini *dıyduğunu* bilmesini sağlar ama *tanıdığı şey onun söyleminde gizlenen, kendisinin farkında olmadığı arzudur*. Başka bir deyişle, analist bir bakıma onun yabancılaşmasını tanımak yerine, başka bir şey için onun arzusunu vurgulamaya, ortaya çıkarmaya ve tanımaya çalışır.

Psikotik kişi bir terapistle konuşmaya gelerek ne istemektedir? Ve analist nevro-tiklerle yürüttüğü çalışmada olduğu gibi psikotiğe de istediği şeyi vermeyi *reddeder mi*? Psikotikler terapide onları dinleyecek ve onlara derhal söylediklerinin hastalık-larının bir parçası olduğunu ve unutulması gerektiğini belirtmeyecek birini arar gi-bidir. Başlarına gelmiş olan ve hâlâ gelmekte olan şeye yargılamadan, eleştirmeden ve buna ille de inanmadan ya da inanmamazlık etmeden bir *tanık olmayı*, bunu anali-tik durumun sınırları içindeki belli bir bağlamda yapmayı kabul edebilen biriyle ko-nuşmaya devam edeceklerdir. (Analistin nevro-tiklerle yaptığı ilk görüşmelerin kimi-sinde aynı konumu benimsemesi faydalı olabilecek olsa da, şayet analist bu konumu belli bir noktanın ötesinde de benimseye devam ederse analizanlar muhtemelen ana-listin bir ahmak ya da aptal olduğunu düşünecektir.)

Bu, analistin psikotiğin analitik ortam dışındaki bütün eylemlerini kabul etmesi gerektiği anlamına gelmez ama en azından analitik ortamın “parantezi” diyebilece-ğimiz şey içinde söyleyeceklerini kabul etmelidir. Böyle yapılması analizinin hastanın yaşamının geri kalanından farklı –gündelik yaşamdan tecrit edilmiş, ayrılmış ya da paranteze alınmış; her ne kadar herhangi spesifik bir eylem ima etmeseler de sözcük-lerin epey ciddiye alınabileceği– bir yerde konumlandırılmasına olanak tanır. Seans

yaşamıyla,” eylemlerinin neden ve nasılıyla ve ona sıkıntı veren düşüncelerinin, halüsinasyonlarının ve benzeri şeylerin nedenleriyle hiçbir alakası olmadığını fark etmeliyiz.

Ancak bu bile tamamen doğru değildir çünkü hasta bu türden düşünce ve halüsinasyonları deneyimlemesinin nedeninin, bir koçun ya da doktorun daha fazla egzersiz yapması, uyku vaktine yakın bir şeyler yememesi ve ışıkları kapamadan evvel *yamakta* okumaya ya da televizyon izlemeye son vermesini salık vermesiyle potansiyel olarak çözülebilecek bir sorun olan uyuma güçlüğü çekmesi olduğunu pekâlâ düşünebilir. Başka bir deyişle, bu yardımcı ötekiye belli bir düzeyde *sorunlarının nedenine ilişkin bilgi* atfedilebilir.

Burada içerisi ve dışarı arasındaki ayrım bulanıklaşır. “Dışsal nedenler” acı verici “içsel durumların” nedeni olarak görülebilir. Bununla birlikte, ötekinin yalnızca yardımcı öteki olarak var olduğu hastaların, analistin hiçbir zaman yaşadıkları mevcut güçlüklerle katkıda bulunmuş olabilecek hayatlarının erken dönemindeki olaylara, şikâyetçi oldukları türdeki sorunlara yol açan ailevi meseleler benzeri şeylere dair (belki yalnızca “cinsel istismar”ın alışıldık bayağılıkları ve dikkat dağınıklığı ve dikkat eksikliği-hiperaktivite bozukluğu dışında) bir şey bilmesini beklemez göründüklerini not edebiliriz.

odasının dışında özellikle bir şey yapılabileceği ima edilmeden kısmen dokunmamış kısmen yeniden dokunmuş bir anlam kumaşı dokunup oldukça ayrıntılı biçimde işlenebilir (buna bir örnek için bkz. Fink, 2001).

Kişi, terapiye gelerek analisti kendiliğinden bir şekilde bilgi sahibi Öteki konumuna yerleştiren ve analist aracılığıyla bu soyut otorite figürüyle çatışmasını çözmeye çalışan nevrotik kişi gibi psikotiğin de kendiliğinden bir şekilde analisti zulmedici Öteki konumuna yerleştirdiğini ve analist aracılığıyla bu müstehcen, ölümcül Ötekiyle çatışmasını çözmeye çalıştığını düşünmenin çekiciliğine kapılabilir. Ne var ki psikotik ille de gündelik yaşamındaki zulmedici imago ya da rolü terapi ortamında “çözmek” için analiste aktarma peşinde değildir. Bu analistin istediğinden daha sık yaşanabilir ama genellikle işlerin böyle ilerlemesi analistin kendi yanlış adımlarının sonucudur; analistin yanlış bir gündemi vardır: Muhtemeldir ki hastaya konuşması ve konuşmaması gerekenleri, yapması ve yapmaması gerekenleri içeren müdahaleler yapıyordur.

Analist nevrotiğin ona yönelttiği her aktarım için uygun olduğu zaman (bu yansıtımları yorum işine koşarak ilerlediğini varsayarsak) nevrozun tedavisinde ona oldukça yardımcı olur, oysa kendini psikotiğin her yansıtmalarına uygun kıldığında “yardımcı bir öteki” konumunda değildir. Analist nevrotiğin yansıtımlarını ne kabul eder ne de reddederken ve deyim yerindeyse bunların ardındaki şeyi ayırt etmeye çabalarlarken, psikotiğin onu kendi pahasına keyif alan tehlikeli bir Öteki olarak konumlandıran yansıtımlarını alt etmek için elinden geleni yapmalıdır.

Bunu söylemesi, özellikle de analist analizan hakkında az şey bildiğinde, yapmak daha kolaydır. 7. Bölüm’de belirttiğim üzere aktarımsal bir yansıtma yapılır yapılmaz, analizan analistin bundan sonra söylediği her şeyi ona atfettiği kişiden gelen bir şey olarak duyar. Analist aktarımın dışında duracak bir yer (bir metapozisyon ya da “aktarımın aktarımı”) bulamaz ve durumu umduğu gibi yatırtmak yerine kendini daha da derine gider halde bulur. Değişmez bir şekilde destekleyici bir duruş ve “Fikirlerinizi sizden çekip almaya en ufak bir ilgim yok,” “Sizi hiçbir zaman bu şekilde istismar etmem” ve “Sizi asla kovdurmaya çalışmadım” gibi doğrudan beyanlar kişinin genellikle söyleyebileceği en iyi şeylerdir ve neyse ki genellikle yeterli olurlar.

Terapötik Amaçlar

Psikotiğin söylemin dışında olduğu fikri, psikanaliz için engel yaratan şeyi konumlandırılmıza izin verir. Bu, psikotik öznelerin analist arayamayacağı anlamına gelmez –bunu yaptıkları tecrübeyle sabittir– ama psikotiklerin analistleri kullanma biçimi bilinçdışının analizi değildir.

Soler (2002, s. 97-98)

Gördüğümüz üzere, nevrotiğin benliği vakaların büyük çoğunluğunda kendi iyiliği için fazla kuvvetlidir. Bu benlik o kadar güçlü ve katıdır ki nevrotiğin kendi cinsel ya da saldırgan düşüncelerinden biri kendi hakkındaki görüşüne uymadığında bastırma gerçekleşir, bu da bastırılmış olanın semptomlarda geri dönüşüne neden olur. Benlik bu türden itkileri kendisi dışına itirmek için çok zayıf olsaydı hiç semptom olmazdı. Bu nedenle nevrotiklerle yürütülen analizin amaçlarından biri, benliğin kanlığını gevşetmektir çünkü birçok şeyin akıldan çıkarılmasını gerektiren tam da bu kanlığın kendisidir. Analist bunu yapabilmek için analizanın davranış ve itkilerini rasyonelleştirmek amacıyla benliğin devamlı surette tekrar oluşturduğu bütünlükleri sorgular ya da bunlardaki delikleri arar. Analist, analizanın sürekli olarak benliğinin bir parçasını dışarıda bırakacak şekilde tekrar kristalleşen kendine dair bakışını yapısöküme uğratar. ²⁷

Öte yandan psikotiğin benliğiyse belli açılardan kırılgandır. Benlik psikozda hiçbir zaman sınırları oluşmuş ya da bütünleşmiş değildir çünkü simgesel boyut hiçbir zaman devreye sokulmamıştır (bkz. Fink, 1997, 7. Bölüm). Psikotiğin benliği bir bakıma açık ya da natamam kalır: Bu benlikte bir delik olduğunu ve mecazen konuşacak olursak psikotik analizan kendi benliğindeki deliğe çok yaklaştığında, şeylerin dağıldığını ve psikotik bir çöküş yaşama olasılığının arttığını söyleyebiliriz. ²⁸ Analizanın kendine ilişkin görüşünü yapısöküme uğratmak ve nevrotikteki gibi aşırı bütünleştirilmiş olan kendine bakışındaki delikleri ya da kusurları aramak yerine, analistin analizana hâlihazırda orada bulunan deliği yamayıp üzerini örtmesinde yardımcı olması gerekir. Bu Lacan'ın (2006, s. 582) "ikame" adını verdiği şeyden bahsetmenin basitleştirilmiş bir biçimidir. ²⁹

Nevrozda analizanın kendisi ve dünyaya ilişkin görüşünü, yani benlik ve öteki arasındaki simgesel düzen ya da eksenin devreye girmesinin yol açtığı katı ayırmadan ötürü bütünleştirilmiş olan (bkz. Fink, 1997, 7. ve 8. Bölümler) görüşünü natamam hale getirmeye çalışırken, psikozdaysa analizanın kendine ve dünyaya ilişkin görüşünü bir şekilde bu görüşü takviye ederek tamamlamaya çalışırız. Psikotik analizanın dünya görüşü nasıl desteklenebilir ya da ikame edilebilir?

Evvela tam olarak neyin eksik olduğu hakkında açık olmamız gerekir.

27 Burada benliğin süregiden her şeyi makul bir biçimde açıklamaya teşebbüs eden, aksi takdirde açıklanamaz ya da kabul edilemez olaylar olarak görülecek şeyler için geçici ya da kabul edilebilir nedenler sunan bir ideolojik sistem gibi olduğu görülebilir.

28 Burada hastanın ideolojik çerçevesinde boşluklar olduğunu ve bu çerçevenin her şeyi kapsamı için genişletilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

29 Lacan (2006, s. 528) bu bağlamda açıkça "başlangıçtaki *Verwerfung*"un [men etmenin] oluşturduğu boşluğu ikame etmekten bahsetmiştir.

Açıklayıcı Bir İlkenin İnşasını Teşvik Etmek

Lacan şizofrenik kişinin "yerleşik bir söylemin yardımı olmadan organlarıyla yüzleştiğini" söylemektedir. Ancak mesele organlar olduğunda yerleşik bir söylemin saydası nedir ki? Söylem jouissance için sınırlar, standart engeller tesis etmeye yardım eder. Her söylemin kendisiyle birlikte bir nebze kastrasyon getirmesinin nedeni budur.

Soler (2002, s. 121)

Nevrotik için her zaman, belirsiz ve kafa karıştırıcı olabilecek olsa da, ebeveynlerinin onu neden istediği ya da onu belki de başta istemeyip daha sonra neden sevmeye başladığına dair küçük bir hikâye vardır. Bu küçük hikâye analizana onların arzusunda kapladığı yer hakkında bir şey söyler ve ne kadar küçük olabilecek olsa da onların arzusundaki bu yer onun yaşamdaki tutunma noktasıdır. En asgari düzeyde, onun niye burada olduğunu açıklayarak dünyadaki varoluşunun nedeni ve nasıldığını açıklar. Bu bakımdan hikâye açıklayıcı bir ilke vazifesi görür.

Ama bütün mesele bundan ibaret değildir: O neden istenmiştir? İşte soru budur.³⁰ Yalnızca bir ebeveynin uzantısı olarak istendiği ya da kendisini ebeveynin "cinsel hizmetine" adanmasının beklendiği hissine kapılırsa (Lacan, 2006, s. 852), bela ortaya çıkar. Onun için başka bir şey, belki de son derece anlaşılabilir bir şey için istenmesi çok daha iyidir: "Sadece mutlu olmanı istiyoruz hayatım" ya da "Her ne yapmak istiyorsan onda iyi olmanı istiyoruz." Bu tür ebeveyn arzuları nevroitik için çoğunlukla kaygı üretici olsa da, çocuğun gözünde ebeveynlerinden belli açılardan ayrı olduğunu ve dünyada kendi yerine sahip olduğu hususunu açıklığa kavuştururlar. Dünyanın üzerinde olmasının bir nedeni vardır, bu neden ille de bütün yaşamına bir misyon ya da ağır basan bir amaç sağlayacak kadar ileri gitmez ama en azından onu bu dünyada temellendirir.

Psikotiğin böyle tutarlı bir açıklayıcı ilkesi ve onu bu dünyada temellendiren bir şeyi yoktur. Psikotikler tekrar tekrar ebeveynleri ya da tek bir ebeveynleri tarafından nasıl da hiçbir zaman bedenleri kutsal ve yalnızca kendilerine aitmiş, insanların onlara yapabileceklerinin gerçek sınırları varmış ve bu sınırlara saygı gösterilmediğinde yasal yollara başvurulabilirmiş gibi var olma hakkı olan kişiler olarak muamele görmediklerini anlatırlar. Vakalarımından birinde, analizanımın babası eşi evliliklerinin başında hamile kaldığında kendisinin çocuğu hayatta tutmak istediğini ileri sürmüştü (belirttiğine göre eşi kürtaj yaptırmak istemişti);

³⁰ Lacan'a göre bu sorunun yanıtını nevrozda temel fantezi sağlar. J. L. Belinchon ve meslektaşlarına göre (1988, s. 294) psikozda temel fantezi yoktur, yalnızca *jouissance* vardır.

analizanın annesiye babanın çocuğu evlatlık vermelerini istediğini ama kendisinin bunu reddettiğini söylemişti. Bu hikâyedeki iki taraf birbiriyle uzlaştıramazdı ve analizana neden dünyada olduğu, neden istendiği, ne ölçüde istendiği gibi şeyleri söyleyemiyor ve kısacası bütün bunlar onun için açıklayıcı bir ilke vazifesi göremiyordu.

Böyle açıklayıcı bir ilkenin yokluğunda kimi psikotikler, deyim yerindeyse hiçbir zaman uyum sağlayamayarak bacaklığa saplanırlar; bazıları yaşamlarına anlam veren bir *proje* bulacak kadar şanslıdır, bazılarıysa tamamen gelişmelerine izin verilecek olursa özne için dünyada özel bir yer sağlayan sanrsal sistemler oluşturur. Söz konusu bu özel yer uluslararası bir casusun, İsa ya da Tann'ın eşi gibi (Freud'un Schreber'inde olduğu gibi) dini bir figürün yeri olabilir: Kısacası bu, ilk başta psikotiğin kendisi ve çevresindekiler tarafından kolaylıkla rıza gösterilmesi gerekmeyen ve aslına bakılırsa büyük bir gayretkeşlikle itiraz edilen bir yerdir. Ne var ki böyle sanrsal bir sistem genellikle bir parça istikrardan fazlasını sunar, özneye en azından çoğunlukla hayatında yeryüzündeki zaman ve mekânıyla düpedüz uyumsuz olmayan bir amaç ve misyon verir. En iyi durumda, bu amaç ve misyon çevresindekilerin peşinden gittiği amaçlarla son derece uyumludur. Bir eğitimci (Morel ve Wachsberger'in tartıştığı vakaya bkz. 2005, s. 79), bir hemşire, bir misyoner olabilir ya da birçok başka etkinliklerle meşgul olabilir.

Psikotik kişi sanrsal süreç vasıtasıyla kendi dünyasında gerçekleşen şeyler için açıklamalar üretmeye ve özellikle de kendine ait bir açıklayıcı ilke yaratmaya koyulur. *Psikotiğin inşa ettiği sanrı açıklayıcı ilkenin eksikliğini telafi etmeye hizmet eder*, bu eksikliği ikame eder. Sanrsal etkinliğin terapistin müdahalesi ve/ya ilaçlarla susturulması yerine normal seyrini izlemesine izin verilirse, bu süreç en nihayetinde –ki bu süreç yıllar alabilir– Lacan'ın (2006, s. 577) “sanrsal metafor” adını verdiği, psikotiğin yaşamı ve dünyasının anlamını üzerine kurduğu yeni bir başlangıç noktasının inşasına yol açabilir.³¹ Psikotiğin sanrıları, doğal seyrini izlemelerine izin verildiğinde,

31 Lacan böyle bir dünya görüşünü sanrsal metafor olarak adlandırmıştır çünkü bu, kimi bakımlardan nevrozda bulunan daha alışıldık “babasal metafor”un yerini tutar, sözcüklerin ve anlamların nispeten istikrarlı, kalıcı bir şekilde bir arada durmalarını sağlar. Örneğin Freud'un Schreber'i yeni, bir hayli kendine özgü bir kozmoloji oluşturmak için yıllar harcamıştır ama ortaya çıkan sonuç istikrarlı bir anlam dünyası olmuştur –pek çok kişinin paylaşmadığı ama yine de içerisinde Schreber için bir alanın, tahammül edilebilir bir rolün bulunduğu bir anlam dünyası. Schreber en sonunda kendi yarattığı olan bu dünyada bir yer bulmayı başarmıştır. Lacan (2006, s. 571) buna Schreber'in “psikotiksüreci”nin “son” noktası olarak atıfta bulunmuştur. Schreber bu “son noktaya” ulaştığında, akıl hastanesinden taburcu edilmesi gerektiğini başarılı bir şekilde ileri sürebilmiştir (ben yine de Schreber'in birkaç yıl sonra istikrarsızlaştığına inanıyorum).

psikotiğe önemli, hayati bir rol verilen bir dünyanın yaratılması yönünde hareket eder. Psikotiğin sanrsal kozmolojisi psikotiğin doğumunun ve bu dünyadaki yaşam amacının neden ve nasılını açıklamaya hizmet eder.

Eğer hastada henüz sanrsal herhangi bir etkinlik emaresi yoksa (örneğin hasta prepsikotikse), analist hastanın Schrebervari bir şekilde bütün evreni tekrar yaratması gerekmeyen yaşamını sürdürebileceği anlamlar inşa etmesine yardımcı olmaya çalışmalıdır. Bunun nasıl yapılacağına ilişkin adım adım uygulanacak bir yöntem yoktur. Analist analizanı istikrarsızlaştırmakla tehdit eden şeyi kavramaya ve onunla hem doyurucu hem de yük taşıyabilecek, deyim yerindeyse analizanın yaşamı boyunca muhtemelen karşılaşacağı koşulların basıncına göğüs gerebilecek anlamlar inşa etmeye çalışmalıdır. Bu süreç ille de bitimli olmak zorunda değildir ve *analist analizanla belirsiz bir süre devam edecek bir ilişki kurmaya hazır olmalıdır*. Her ne kadar çalışma ilk başlarda, 10-15 yıl sonrasına nazaran çok daha yoğun olabilecek olsa da, analizan zor dönemleri atlattık için analistle kimi zaman konuşmayı gelecek on yıllar boyunca faydalı bulmaya devam edebilir.

Öte yandan eğer hastada zaten sanrsal etkinlik emareleri varsa, analist analizanı bu sanrılardan kurtarmaya kendini vakfetmemelidir. Freud'un (1911a/1958, s. 71, 77) Yargıç Schreber vakasına ilişkin yorumlarında belirttiği üzere, sanrılar sağaltıcı sürecin bir parçasıdır. Halüsinasyon ve sanrılar hasta için çoğu zaman çok kıymetlidir. Freud'un dediğine göre hasta bunları kendini sevdiğinden daha çok sever ve bunlar elektroşok tedavisi ya da ilaçların dayatılması yoluyla ondan alınacak olursa kendini son derece terk edilmiş hissedebilir. Başkalarının görmediği, işitmediği şeyleri görüp işitmesi ve başkalarının inanmadığı şeylere inanması onu özel kılan şeyin, ona yaşamda istisnai bir rol ve amaç veren bir şeyin parçası olabilir. Analist için güç olan sanrsal sistemin oluşumuna tanıklık edip bunun içerisinde çalışmaya kalkışmaktır. Bu sistemin en önemli yönlerini sorgulamadan ve analistin kendi evrenine son derece yabancı olabilecek kavramsal bir evren içinde çalışırken, analist kimi zaman –özellikle de analizan onu kendine zarar vermeye, başkasına zarar vermeye ya da evinden atılmaya veya işinden kovulmaya sevk edecek bir yoruma ulaştığında– analizanı bazı şeyleri biraz daha farklı görmeye ikna etmeyi denemelidir.

Analist ayrıca analizanın çevresindekilere kötücül niyetler atfeden yansıtmaclarını dağıtmaya ve ona söyledikleri yaralayıcı şeylerin sonuçlarını yumuşatmaya çalışmalıdır.

Sapkınun da psikotik gibi simgesel Ötekiyi var eden babasal işlevi ikame etme çabasıyla meşgul olduğunu not ediniz. Sapkın bunu yasanın sözcelemini sahneyerek ya da canlandırarak yaparken psikotik sanrsal bir metafor yaratır. Bu konuyla ilişkili olarak bkz. Fink (1997, 9. Bölüm).

Örneğin analizan birkaç gün gözden kaybolduğunda arkadaşlarının sürekli telefonla araması karşısında ona zulmettiklerini hissetmeye başladığında ve analizan, analistin bildiği kadarıyla o vakte dek analizanın varoluşunun temel dayanağı olagelmış kişilere kötücül niyetler atfetmeye başladığında, analist (süpervizyon verdiğim kişilerden birinin yaptığı üzere) bir süredir sesi sedası çıkmadığından yalnızca onu merak ettikleri fikrini ortaya atabilir. Başka bir ifadeyle, analizanın arkadaşlarının davranışlarına ilıttığı paranoyak anlamı savuşturmaya ve şeyleri yatıştırıp durumu sakinleştirmeye çalışabilir. Soler (1997, s. 214) bu tekniğe “Ötekinin *jouissance*’ına karşı çıkmak” adını vermiştir çünkü analist burada analizanı birilerini (ya da birkaç kişiyi) onu yutmaktan ya da yok etmekten keyif alacak kötücül bir Öteki konumuna yerleştirmekten alıkoymaya çalışmaktadır.

Stevens (2005, s. 193) bir analistin, analizanın zihninde oynatmaya başladığı “potansiyel olarak tehlikeli bir senaryonun havasını aldığı” bir vaka tartışmıştır. Analizan bir seans esnasında analiste “Patronumun manevi oğlu haline gelmeye başladığımı düşünüyorum” dediğinde, analist ona patronu tarafından yalnızca çalışması, işini yapması için işe alındığı karşılığını vermiştir. Analist muhtemelen, analizanın zihninde patronun manevi baba konumundan kötücül, zulmedici Öteki konumuna geçişi arasında ufacık tek bir adım olduğundan kuşkulıdır.

Analist yeni bir kavramsal sistemin gelişimiyle bu sistemi gerektiğinde potansiyel olarak felaket getiren çarpışmalardan uzağa yönlendirme arasında ince bir çizgide yürümelidir. Burada yine söylemek gerekirse, bunu gerçekleştirmenin basmakalıp bir yolu yoktur. Analist tekniğini her farklı vaka ve bu vakanın benzersiz ortaya serilme biçimi doğrultusunda uyarlamalıdır. (Bu türden vakaların nasıl geliştiğine ilişkin birkaç örnek için, bkz. École de la Cause Freudienne, 1993, ve Fink, 2001).

Ne var ki bütün böyle vakalarda, bu ister köktenci dini bir çerçeve isterse kara büyü olsun, mümkün merteye hastanın halihazırda bağlı olduğu inanç sisteminin çerçevesi içinde çalışmakla yükümlüyüz. Hastanın inanç sistemi kendi dünya görüşüne sahip bizlere ne kadar nahoş/sakıncalı gelebilecek olsa da, dışarıdan kendi görüşlerimizi dayatarak hastada herhangi bir tür istikrar yaratmamız olası değildir. Hastanın kendi inanç sistemi içerisinde bulunabileceği bir yer, yani ona bir proje ve eylemlerini yönlendirecek bir şeyler verebilecek bir misyon ilüstrilmiş önemli bir yer bulmasına yardımcı olmalıyız.

Caveat Sanator

Psikotiklerle yürütülen çalışma özne için jouissance tahammül edilebilir kulsanına dek daima onu medenileştiren dönüşümlere neden olmanın bir yolunu bulmayı içerecektir... En kolayca saptanabilecek çözümler, Oidipal kurmaca dışında bir kurmaca inşa edip bu kurmacayı istikrarlı bir noktaya getirmekten oluşan ikame edici bir simgesel içerenlerdir.

Soler (2002, s. 189)

Psikozun pek çok farklı biçimi olduğu düşünüldüğünde, hepsi için bir reçete sunmak imkânsızdır. Bununla birlikte prepsikoz ve sanırların olduğu psikoz arasında bir tür ara evre olarak düşünülebilecek şeyi kısaca tartışmak istiyorum. Pratiğimde ve başkalarına süpervizyon verirken birkaç kez karşılaştığım bu evrede, psikotiğin anlam sistemindeki boşluk açıklayıcı bir araç vazifesi gören belli bir terimle tıkanır (bu “ara evrenin” Lacan’ın “*sinthome*” dediği şey bağlamında anlaşılabileceğini daha sonra göreceğiz). Aşına olduğum vakalarda, bu terim öznenin arayıp bulduğu değil daha çok denk geldiği, öznelere dikkat eksikliği bozukluğu teşhisi koymuş ruh sağlığı çalışanlarının sunduğu bir şeydi. Dikkat eksikliği bozukluğu (ya da dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu) kısa sürede bu öznelere için açıklayıcı bir araç, evrenlerindeki her şeyi –neden böyle olduklarını, şeylerin neden bu şekilde gerçekleşmiş olduğunu ve dünyada neden belli bir yerleri olduğunu– açıklayan bir şey vazifesi görmeye başladı. Bir vakada, bu etiketin özneye hayatta varoluşsal bir proje ya da misyon –aynı tanıya sahip başka insanlara yardım etmek ve kendisi gibi başka insanların yararı ve ayrıcalığı için görüşmeler yapmak– dahi sağladığı oldu. Her ne kadar klinisyenlerin amacı hiçbir şekilde bu öznelere dünya görüşlerindeki belli bir deliği tıkamalarına yardım etmek olmasa da, çağdaş “bilimsel” söylemin sağladığı anlamlandırıcı malzeme öznelere dünyalarına verdikleri anlamların kumaşına dokunmuş ve belli bir istikrara, istikrarlı inanç sistemlerine yol açmıştır.

Analistlerin bu türden öznelere karşılaştıklarında hüsrana uğramaları muhtemeldir. Çoğu zaman aslında her şeyi açıklayan ve yaşamlarında olup bitmiş şeyler için onları sorumluluktan azade kılarak zor bir durumdan kurtaran bir etiketi benimseyen nevrotiklerle uğraştıklarına ikna olmuşlardır. Bu tabii ki kimi zaman gerçekleşiyor olsa da, hastanın dünya görüşünün bu belirli unsurunu sorguya çekmekte çok aceleci davranmamakta dikkatli olunmalıdır zira bu tam da o kişinin tarihindeki bir uçurumun, bir boşluğun üzerini örten unsur olabilir. Bu “geçici” açıklayıcı ilke mevzu bahis kişinin kendisini zararlı ilaçlara ya da başka kötü tedavi biçimlerine maruz bırakmasına neden olmadığı müddetçe, psikotik özneye iyi gelebilir ve klinisyenin

bunu baltalamaması gerekir. Georges (1997, s. 39-47), sıradan bir depresyondan mustarip olduğuna kani ve analistin yalnızca babasına durumun böyle olduğunu doğrularlamasını isteyen genç bir adamın ona danışmasını aktarmaktadır. Genç adamın bu kanusunu sorgulamak Georges'a ne kadar cazip gelse de, klinik tablonun psikotik oluşunu ve *depresyon* teriminin genç adama dünyada fark edilebilir bir yer sunarak onu dünyada temellendirdiğini düşünerek Georges bu fikrini kısa sürede değiştirmiştir.³²

"Sınırdurum / Borderline"

Teorik düzeyde ilgilenmek zorunda olduğum bilinçdışının ayrıca analistin dirençlerinin kişileştirilmiş bilinçdışı olduğunu itiraf etmeliyim. Aslında, psikanalizdeki Freud sonrası her gelişme (terimin kronolojik anlamıyla), bilinçdışının temel bir reddinin neticesidir.

Lacan (1969b)

Lacancı kriterlere göre prepsikotik addedilebilecek bazı kişiler, çağdaş psikanalitik jargonda pekâlâ "sınırdurum/borderline" (ya da "narsisist") olarak görülebilir.³³ Ancak kişi nevroz ve psikozun, sırasıyla bastırmanın varlığı ve yokluğuyla ayırt edildiği (ya da Lacancı terimlerle ifade etmek gerekirse, nevrozun bastırma ile, psikozunsa men etme ile tanımlandığı) bakış açısını benimsiyorsa ve ayrıca bastırmanın ya var olan ya da olmayan ya gerçekleşmiş ya da gerçekleşmemiş bir fenomen olduğu fikrini kabul ediyorsa, o zaman nevroz ve psikoz arasında sahici bir sınır bölgesi olmaz. Daha önce bahsettiğim üzere, kimi zaman doğru tanıyı güvenilir biçimde belirlemek son derece zor olabilir ama iki tanı arasında tereddüt eden ya da gidip gelen klinisyendir analizan değil.

Kimi teorik yaklaşımlarda hastaların psikotik hale geldiklerinden ve sonra – muhtemelen artık psikotik olmama anlamında – bunun "iyileştikten" bahsetmek yaygın olsa da ve diğer bazı geleneklerde de "kişiliğin psikotik ve psikotik olmayan parçaları"ndan (Bion, 1957, s. 269) söz etmek alışıldık bir şey olsa da, *Lacancı*

32 Buradaki *hissadan* hisse birinin semptomu olduğunu düşündüğümüz şeyi zorla ortadan kaldırmamakta dikkatli olmamız gerektiğidir. Söz konusu bu semptom o kişi için (daha sonra göreceğimiz üzere) gerçek, simgesel ve imgesel olanı bir arada tutan bir *sinthome* olabilir. Olmasa bile, yine de belli türdeki geçici (daha sonra tartışılacak) bir kapitone noktası işlevi görüyor olabilir. Bu örnek, terapide semptomun ortadan kaldırılmasını amacımız kılmanın ne kadar aptalca olduğunu ortaya koymaktadır.

33 Lacancı kriterlere göre nevrotik (özellikle de histerik) görülebilecek insanlar çağdaş psikanalitik jargonda genellikle "sınırdurum" olarak görülmektedir.

gelenekte nevrotik ve psikotik arasında bir süreklilik değil keskin bir süreksizlik vardır, keza kişinin yaşamının farklı noktalarında nevroz ve psikoz arasındaki çizgide ileri geri gitmesi de söz konusu değildir.

Her ne kadar çağdaş psikolojik, psikanalitik ve psikiyatrik düşüncenin büyük kısmı hastaları daha “olgun savunmalar”a kıyasla “ilkel savunmalar” kullanıp kullanmadıklarına göre tasnif etme doğrultusunda ilerlemiş olsa da (öyle ki DSM-IV’ün yazarları DSM-V için tanıtılacak şemalarına, savunma mekanizmalarını kapsayacak beşinci bir eksen eklemeyi düşünmektedir; Millon ve Davis, 2000, s. 25), savunmaları daha geniş nevroz ve psikoz yapısal başlıklar altında bir araya getirmenin daha akla yatkın olduğunu ileri süreceğim.³⁴ Bastırmanın nevrotiklerin kullandığı uzun savunmalar listesindeki bir savunma mekanizmasından ibaret görülmemesi gerekir; bastırma (inkâr, yer değiştirme, duygulanımın tecrit edilmesi, uzlaşma oluşumu, ses düşmesi, konversiyon, kendiliğe karşı dönme, reaksiyon formasyon, duygulanımın baskılanması ve yapma bozma gibi) savunmaların olanaklılığı için gerekli şartların ta kendisini oluşturur.³⁵

Freud (1894/1966) erken dönemdeki makalelerinden birinde, bastırma aracılığıyla bir fikrin ona eşlik eden duygulanımdan ayrıldığını ve sonra (obsesyon vakalarında) başka bir fikirle yer değiştirdiğini ya da (histeri vakalarında) bedensel bir semptomla dönüştürüldüğünü belirtmiştir. Freud fikrin böylelikle büyük oranda “zayıflatıldığını” (s. 52) ve “bütün çağrışımlarından ayrıldığını” söyleyerek sözlerine devam etmiştir; bu demek oluyor ki fikir “ikinci psişik grubun” (s. 55) bir parçası haline gelir, yani başka bir deyişle bilinçdışı olur. Bu fikir ve duygulanım dönüşümlerinin hiçbirisi (ki kabaca ifade etmek gerekirse sırasıyla yer değiştirme, konversiyon

34 Burada söylediğim şeyin Freud’un (1926/1959, s. 163) bastırmanın yalnızca diğerleri arasında bir savunma olarak görülmesi önerisiyle çeliştiğini not ediniz; Freud’un söz konusu bu görüşü, bastırmanın çeşitli savunma mekanizmalarına nazaran çok daha önemli olduğuna ilişkin uzun süreli bakış açısının nispeten yakın zamanda tersyüz edilmiş halidir. Anna Freud (1946, s. 54) babasının bu tek, tecrit edilmiş beyanını savunmalara ilişkin eksiksiz bir “kronolojik sınıflandırma” tesis etmeye yönelik bir davet olarak almıştır, ki bu sınıflandırma ne yazık ki hâlâ meyve vermektedir. Ancak Freud’un (1926/1950, s. 164) bu bağlamda dahi bir tanım ve savunma aralığı tesis etmeyip bunun yerine “zihinsel aygıtın keskin bir şekilde bir benlik ve altbenliğe ayrılmasından ve üstbenliğin oluşumundan evvel, bu üç örgütlenme evresine erişmesinin ardından işe koştığı farklı savunma yöntemlerini kullanmaktadır,” hipotezini ortaya koyduğunu not ediniz. Başka bir deyişle, Freud benliğin birincil bastırma vasıtasıyla oluşmasından evvel kullanılan (ve ilk bastırmanın yokluğunda kullanılmaya devam edilebilecek olan) muhtemel bir savunmalar dizisi ve ilk bastırmaya dayalı ayrı bir savunmalar dizisi ortaya koymuştur.

35 1. Bölüm’de belirttiğim üzere, bunların çoğunun retorikte tekabül ettiği bir terim olduğunu anımsayınız. Örneğin yer değiştirme metonimiye, ses düşmesi eksiltmeye denk düşmektedir.

ve disosiyasyona denk düşer) eğer bilinçdışı Freud'un (1914b/1957, s. 148) "ilk bastırma" dediği şeyin eylemi yoluyla ortaya çıkmamış olsaydı mümkün olmazdı. Açıkçası bunlar bastırma ile bir tutulamayacak olsalar da, ilk bastırmanın gerçekleşmemiş olduğu öznelerde gerçekleşemezler. Bunlar ilk bastırmanın gerçekleşmemiş olduğu psikozda mümkün değildir. Freud 1894'e ait metninde bir fikrin yer değiştirmesi, bedensel semptomlara dönüştürülmesi ya da diğer bütün fikirlerden tecrit edilmesine karşılık *tahrip edilmesini* nitelendirmek için *verwirft* terimini kullanmıştır (Lacan bu terimi önce "reddedilmiş" olarak, sonraysa "men edilmiş" biçiminde çevirmiştir). Bu türden bir tahrip gerçekleştiğinde, kişi "sanki bu fikir onun aklına hiç gelmemiş gibi davranır" (s. 58). Bu tür durumlarda, ilk bastırma yoluyla bilinçdışı yaratılmaz ve dolayısıyla nevrotiğin erişiminde olan türdeki savunmalar burada işlemez.³⁶ Bu teorik bakış açısı arada hiçbir gri bölgenin ya da sınır bölgesinin bulunmadığı bir ya/ya da durumuna yol açar: ya ilk bastırma ya da men etme.³⁷

Sinthome

Psikozlarda, neredeyse her zaman yapılması gereken şey, bir düğümün bağlanmasında sorun yaşandığı takdirde üç boyutun bağlanması, özne böyle bir risk altındayken çözmekten kaçınma ya da tetiklenmiş yetişkin psikozlarında olduğu üzere eski düğümün çözüldüğü bir durumda yeniden bir düğüm atılmasına yardımcı olmaktır.

Nominé (2005, s. 198)

Lacan daha sonraki çalışmalarında (yaklaşık 1973'ten 1981'e kadar) nevroz ve psikozu epey farklı bir biçimde yaklaşmıştır: Psikozda gerçek anlamda bir simgesel boyut ve dolayısıyla işlev gösteren bir bilinçdışı olmadığını söylemek yerine, psikozda üç boyutun da -imgesel, simgesel ve gerçek- genellikle mevcut olup bu boyutların nevrozdaki gibi birbirlerine bağlanmamış oldukları ve nevrozdaki gibi birlikte işlemediklerini ileri sürmüştür.³⁸ Basit bir şekilde ifade etmek gerekirse, bu üç boyut -Freud'un Oidipus kompleksi olarak adlandırdığı ve Lacan'ın "babasal metafor" olarak genelleştirdiği- bir tür düğümün oluşmasıyla nevrozda sıkı sıkıya birbirine bağlanır. Düğümün

³⁶ Bu her savunmanın düzgün bir şekilde nevroz/psikoz ayrımının bir tarafına düştüğü anlamına gelmez; örneğin yansıma iki grupta da gerçekleşir.

³⁷ Bu ya/ya da bakış açısını reddederek, daha önceki bir dipnota ortaya koyduğum bir düşünce hattını izleyerek psikanalizin sapkın bir mantık (şayet psikotik değilse) lehine nevroitik bir mantıktan kaçındığını söyleyebiliriz.

³⁸ Ancak Lacan şizofrenide simgeselin tümünün gerçek olduğunu ileri sürmüştür; dolayısıyla şizofrenide aslında potansiyel olarak bir araya getirilebilecek üç boyut yoktur.

atılma biçimi her zaman isabetli değildir ve bu durum nevrotik için her türden soruna yol açabilir ancak düğüm güvenlidir ve nahoş etkileri en iyi durumda analiz yoluyla büyük ölçüde yansınabilir.³⁹

Öte yandan psikozydaysa imgesel, simgesel ve gerçek hiçbir zaman Oidipus kompleksi yoluyla birbirine bağlanmaz (teorik olarak konuşmak gerekirse, Oidipus kompleksi psikozyda hiçbir zaman, en azından bütünlüklü herhangi bir biçimde, gerçekleşmez). Psikozyun kendini açık bir şekilde bir nevi ileri yaşı kadar dışa vurmadığı durumlarda, bu üç boyut başka bir şekilde, (Oidipus kompleksinin bakış açısından) “standart olmayan” bir düğüm aracılığıyla bir arada tutulur; psikozy tetiklendiğindeyse bu düğüm çözülür. Nihayetinde, birçok farklı şekilde bir arada tutulabilen bu üç farklı boyut istikrarsızlaşabilir ya da tetiklenmeyle birbirinden kopabilir. Buna çeşitli kayıplar yol açabilir: psikotiğin ailede özel bir rol oynamasına izin vermiş ve bedeni psikotik *jouissance* için bir sınır vazifesi görmüş bir partnerin kaybı, bir tür kaza nedeniyle sanatsal ya da başka türlü yaratıcı bir etkinlikte angaje olma becerisinin kaybı, psikotiğin yaşamına anlam veren bir işin kaybı vb. Bu olayları incelediğimizde, birbirinden son derece farklı psikozy vakalarında gördüğümüz üzere bu üçü birçok farklı şekilde bir arada tutulabilir. Bu durumların her birinde, geriye dönük olarak öznenin beden imgesi, dili ve *jouissance*’ının birlikte çalışmasını olanaklı kullmuş olanın Oidipus kompleksi (ya da babasal metafor) olmayıp bir hayat partneri, sanatsal bir uğraş ya da belli bir meslek ya da etkinlik olduğunu ortaya koyabiliriz.

Söz konusu üç boyut nevrozda eğilimli oldukları üzere beraber çalışmadıklarında nasıl görünür?⁴⁰ Lacan (2005b), *Genç Bir Adam Olarak Sanatçının*

39 Lacan’ın (1973-74, 11 Aralık 1973) buna ilişkin erken dönemdeki açıklaması, burada sunduğum açıklamaya nazaran daha nüanslıdır. Lacan normal insanlarda (bu Lacan’ın *normal* terimini kullandığı nadir anlardan biridir) imgesel, simgesel ve gerçek boyutlarının bunlardan biri kesildiğinde ya da ortadan kaldırıldığında geri kalan ikisinin anlamlı bir bütün oluşturamayacağı bir şekilde birbirine bağlandıklarını ileri sürmüştür. Öte yandan nevrotiklerde bunlardan biri kesildiğinde ya da ortadan kaldırıldığında, diğer ikisi anlamlı bir bütün oluşturur. Lacan’ın belirttiği üzere, “En iyi durumda, [üç boyuta tekabül eden] iplik halkalarından biri eksik olduğunda, delirmelisiniz... Eğer normal bir şey varsa, bu da boyutlardan birinin hangi nedenden dolayı olursa olsun çökmesi durumunda, gerçekten delirmeniz gerektiğidir.” Bununla birlikte Lacan’ın 1970’lerde nevrozla ilgili en sık tekrarlanan yorumu imgesel, simgesel ve gerçeğin birbirlerine sağlam bir şekilde bağlı olmalarından dolayı anlamlı bir bütün oluşturmasıdır (yani birbirleriyle ilişkili kalmalarıdır). Bu, kişinin analizinin sonunda bile semptomatiktir; kişi bu nedenle hiçbir zaman semptomun olmadığı bir noktaya erişemez. Ama bu kişinin rahatsızlık verici bulduğu semptomların bulunmadığı bir noktaya ulaşmadığı anlamına gelmez.

40 Böyle bir sorunun, görüldüğü kadıyla, Bowlby gibi (1982) biri için ortaya dahi çıkmadığını söylemeliyiz; çünkü ona göre beden, merkezi sinir sistemi ve dürtüler insanların ilk etaptaki ve

Portresi'nde James Joyce'un karakteri Stephen Daedalus'a (ki bu karakter büyük ölçüde Joyce'un kendisine dayanmaktadır) bakarak, bu üçünün Oidipus kompleksinin belirlediği şekilde beraber çalışamamalarına göz atabileceğimizi ileri sürmektedir. Stephen bir noktada Byron'ın en büyük şair olduğunu ileri sürdüğü için sınıf arkadaşlarıncı dalgaya alınır ve sözünü geri almayı reddettiğinde Stephen'ı iyice döverler. İlginçtir ki Stephen hızla "ona işkence etmiş olanlara gazez beslemez" olur ve "bir meyvenin yumuşak, olgun kabuğundan kurtuluvermesi denli kolaylıkla, bir gücün o aniden ortaya çıkmış öfkeden onu mahrum bıraktığını duyumsar" (s. 82). Stephen'ın mazoşist olduğunu yani belki de sınıf arkadaşlarıncı hırpalanmaktan hoşlandığını varsaymak yerine, Lacan (2005b, s. 148-150) Stephen'ın burada bedenine karşı sıradışı bir ilişkiyi dışa vurduğunu ileri sürmüştür çünkü kişinin genellikle bir nevi uzun soluklu bedensel bir duyum olarak hissettiği öfke bir muz kabuğu gibi soyuluvermiştir. Stephen ajite, endişeli, adrenalin dolu bir hale gelmek ya da öfkeyle dolmak yerine, söz konusu "anlık öfkeyi" eski bir yılan derisi gibi umursamamış, herhangi bir yüce affetme düşüncesi (mesela "Affet onları Tanrım ne yaptıklarını bilmiyorlar" diye düşünmek) ya da er ya da geç onlarla ödeşmeye (yani simgesel bir eylem planı oluşturmaya) dair sağlam bir kararlılık beslememiştir. Bunun yerine, sanki dayak yemek herhangi bir şekilde varlığının çekirdeğine dokunmamış gibidir; bu durum onu çoğu kişiyi etkileyebileceği biçimde etkilememiştir. Stephen'ın bedeni –bu beden burada, imgeselin evvela bedeninin ve sınırlarının (görsel, dokunsal, işitsel ve benzeri) imgelerini ilgilendirdiği ölçüde imgesel boyutla ilişkilendirilebilir– temel herhangi bir biçimde Stephen'a bağlı değildir. Eğer bedeni saldırıya uğruyorsa, kişi olarak kendisinin tehlikede olduğunu duyumsamıyor gibidir. Acıya karşı herhangi bir tür tanınamamış, bilinçdışı bir keyif yok gibi görünür. Kendisine dikkate şayan bir haksızlık edildiğini ya da saldırıldığını hissetmiş gibi görünmez, keza yaşanan olay hınç oluşumuna da yol açmaz.

İmgesel düzenle simgesel ve gerçek düzenler arasındaki bu bağlantı eksikliği, Lacan'a göre psikozun tanıdır, bu pek çok durumda depersonalizasyona ve beden dışı deneyimlere yol açar (ancak bunların tek başına psikozun "imzası" oldukları düşünülmemelidir

bir bakıma otomatik birliğini sağlamaktadır. Ancak bedenleri eşgüdümlü bir şekilde işlemeyen insanlarla karşılaştığımızdan (örneğin bacakları bedenleri ya da kollarından herhangi bir destek almadan yürüyor olabilir ya da yüzlerinde bu çabanın herhangi bir emaresi okunmadan kaka yapmaya çabılıyor olabilirler [bkz. Bettelheim, 1967]) en azından kısmen birleşik bir benlik duygusu ve kısmen birleşik bedensel bir işleyişin kimi durumlarda nasıl ortaya çıktığını (Lacan'ın bu konudaki ilk teşebbüsü "ayna evresi" aracılığıyla; Lacan, 2006, s. 93-100) ve kimi durumlardaysa çıkmadığını açıklamamız gerektiği aşikar görünmektedir.

çünkü nevrozda da gerçekleşebilirler).⁴¹ Basit bir şekilde ifade etmek gerekirse, Lacan imgesel olanın bu durumda simgesel ve gerçek olandan tamamen kopmasını engellleyen şeyin Joyce'un yazısı ve kendisi için oluşturduğu ad olduğunu ileri sürmektedir. Bu bakımdan, Joyce'un yazısı onun için Lacan'ın "sinthome" ("sempptom"un Fransızcadaki eski bir yazılış biçimi) dediği şey vazifesi görür, yani onun için Oidipus kompleksinin yerini alan bir sempptom ya da düğümdür ki bu neredeyse kelimenin gerçek anlamıyla bedenini ve ruhunu bir arada tutmasına olanak tanır.⁴²

Joyce'un *sinthome*'u bilhassa sağlam ve psikanalitik yardımı gerektirmemiş görünüyor. İmgesel, simgesel ve gerçeğin çoğunlukla Oidipus kompleksi olarak atıfta bulunduğumuz şeyle bir arada tutulmadığı başkalarıysa her zaman bu kadar şanslı değildir. *Sinthome* birey tarafından bir noktada bulunmuş ya da inşa edilmiş olabilir ancak bireyin deyim yerindeyse beden ve ruhu bir arada tutma sorununa bulduğu çözümün istikrarını tehdit eden belli yaşam koşullarının baskısı altında çöker ya da çözülmeye başlar. Analistin bu tür durumlarda amacı analizanın eski istikrarına dönmesi ya da aynı veya biraz daha farklı türde bir istikrar getirecek yeni bir durum bulmasına yardımcı olmaktır.

Bazı vakalarda –mesela analizanın önceki istikrarının hayatını kaybetmiş bir çocukla ya da hayat partneriyle yakın ilişkisinden ortaya çıktığı bir durumda– geri dönüş mümkün olmayacaktır ve alakalı ya da tamamen yeni bir şeyin bulunması gerekecektir. Diğer durumlarda, belli engeller ortadan kalktıktan sonra geri dönüş mümkün olabilir. Başka bazı vakalardaysa "analitik bağın kendisi, eğer analist [analizanın inşa ettiği] yeni bir evren düzenini temin etme çabasına sadık kalırsa özne için bir *sinthome* oluşturabilir. Bu tam da öznenin umduğu şeydir: Analistin tanık haline

41 Deffieux (1997, s. 16-17) kendisine, sekiz yaşındayken onu ağır bir şekilde darp eden ve penisini kesmek amacıyla bir bıçak çıkardığı belli olan bir yabancıнын ormanda yolunu kestiğini anlatan bir vakasını aktarmıştır. Hasta daha sonra Deffieux'ya şöyle demiştir: "Acıyıp acımadığına dair hiçbir fikrim yok." Deffieux daha sonra ondan bu sahneye ilişkin hatırlayabildiği bütün ayrıntıları anlatmasını istediğinde, adam onu dövmeğe başladığında, bedenini terk etmiş olduğunu, kendisiyle bedeni arasında mesafe koyduğunu, gözden kaybolduğunu söylemiştir: "Bir anlığına küçük çocuğu gördüm, bendim ve sonra ondan kaçtım," zihinsel olarak fiziksel olarak değil (s. 17-18). Bu tür koşullarda kişinin bedeninden kopması ya da kaçması yaygın olarak psikozla ilişkilendirilir; bu, ereksiyon biçimindeki cinsel uyarımla karşılaşan erkeklerin tamamen (alışıldık olandan çok daha fazla) afallaması eğilimi gibidir çünkü bunlara atfedebilecekleri hiçbir anlam yoktur (örneğin bkz. Castanet, 1997, s. 25).

42 Joyce'un bir sanatçı olarak başardığı şey "kendi isminin babası olmak" olmuştur. "Bu metafor olmayan bir kapitone noktası olmakla birlikte yine de Oidipus kompleksine kısa devre yaptıran ve onu her şeye rağmen ikame eden bir kapitone noktasıdır" (Soler, 2002, s. 209). Lacan'a göre Joyce benliğini bu şekilde güçlendirmeyi başarmıştır. Soler'e göre bu tam da psikotiğin deritlerinin basit bir şekilde düzelmesi yerine, terimin en güçlü anlamıyla, istikrar kazanmanın anlamıdır.

gelmesi, bu düzeni garanti etmesi" (Kizer vd., 1988, s. 146). Daha önce belirttiğim üzere, bu durum analistin marafında belli psikotik analizlerle yaşam boyu sürecek bir ilişkinin gerektiğini göstermektedir çünkü bu vakalarda içsel olarak zorunlu kılınmış bir sonun olmadığı bir analize yönelik yapısal bir neden vardır.

Genel Capitonage

Sessiz, sanrısar bir metafor –hiç kimseye patolojik görünmeden– öznenin hayatına, düşüncelerine, eylemlerine ve ötekilerle bağlarına, bizim düşünmeye meylettiğimizden daha çok yön verir.

Deffieux (1997, s. 19)

Bu bölümde, Lacan'ın 1950'lerden 1970'lere dek psikoz formülasyonunun ardındaki teorisinin bir kısmının son derece sıkıştılmış bir açıklamasını sunuyorum, ki bu aperiattenden öte bir şey olarak görülmemelidir. Buradaki tartışmanın okuyucuyu Lacan'ın bu konudaki çeşitli metinlerine bakmaya teşvik edeceğini umuyorum.

Lacan "psikopatolojiyi" 1970'lerde yaptığı gibi yeniden formüle ederek, ister nevroitik ister psikotik olalım esasen hepimizin belli bir semptomatik biçimde bir araya tutturduğumuzu, "düğümlemiş olduğumuzu" ya da "dikiş atılmış" olduğumuzu ileri sürmüştür. Her ne kadar büyük çoğunluğumuzu bir arada tutan düğüm ya da dikiş biçimi Oidipus kompleksiyle alakalı olsa da, başka türlü dikişler de mevcuttur (bu yeniden formülasyona, özel bir izafiyet teorisinden genel teoriye doğru yaşanan kaymaya yakın bir şey olarak ve psikozun nevrozda mevcut bir şeyin eksikliğini barındırdığının düşünüldüğü "defisit modeli"nden uzaklaşmanın bir göstergesi olarak atıfta bulunulabilir). İlginçtir ki Lacan 1950'lerde, Freud'un Oidipus kompleksini babanın çocuğun anneye ve annenin çocuğa duyduğu arzuyu yasakladığı ve annenin eksikliğini ya da arzusunu babayla ilişkili olarak adlandırdığı (anne babadan çocuğun ona veremeyeceği bir şey ister) babasal metafor olarak yeniden formüle ettiğinde halihazırda düğüm atma ve dikiş dikme alanında bir metafor ("kapitone noktası/dikiş noktası") kullanmıştır. Lacan'a göre babasal metafor bedensel *jouissance*'in yitirilmesini kalıcı biçimde bir isme bağlar yani çocuğun anneyle olan yakın temasının kaybını ve "Baba-nın-Adı"nı (ki bu hem annenin istediği ve çocuğun ötesine geçen şeyin ismi olarak baba hem de annenin eksikliğini duyduğu şeye baba tarafından verilmiş bir isimdir) bir arada düğümler.⁴³

⁴³ Lacan'ın "Baba-nın-Adı" ve "babasal metafor" gibi terimleri kullanma biçiminin daha geniş toplumsal/siyasi çıkarımlarını başka bir kitapta (Fink, 1997, 7. Bölüm) ele aldığımndan ötürü burada

Lacan (2006) dil ve *jouissance*'ın kaybı deneyimi arasındaki bu ilk ve daimi bağlantıyı "kapitone noktası" (Fransızca'da *point de capiton*, s. 805) olarak adlandırmıştır; bu döşemeciler tarafından bir mobilyadaki dolgu maddesinin üzerini örten kumaşa istinaden kaymasını engellemekte kullanılan bir tür dikiş ya da düğümdür. Döşemeciler bunu dolgu ve kumaş boyunca geçen ipliğe bir düğme takarak yaparlar, böylece ikisini *birbirine istinaden* bir arada tutar ama bu, mobilyanın başka herhangi bir yapısal parçasına (örneğin iskelete) bağlı olmak zorunda değildir.⁴⁴ Lacan'ın 1970'lerde izah ettiği teorisinin bakış açısından görüldüğünde, kapitone noktasının halihazırda bir bakıma *sinthome* olduğunu görebiliriz çünkü bu dili (simgesel olan), bedeni (imgesel olan) ve *jouissance*'ı (gerçek olan) birbirine bağlayan dikiş ya da düğümdür. Öyleyse babasal metaforun oluşturduğu kapitone noktası birçok dikiş arasından yalnızca biri olarak düşünülebilir.⁴⁵

Bu nedenle *sinthome*, Lacan'ın V. Semineri'nde geliştirmeye başladığı ve 1960'da hakkında yazdığı ("Subversion of the Subject," Lacan, 2006, s. 804-819) *capitonnage*

ele almayacağım. Burada bana en mühim gelen şey ebeveynin ötesinde bulunan, ebeveynin *onun adına* çocuktan belli taleplerde bulunduğu ve yine *onun adına* hem çocuğun hem de ebeveynin belli fedakârlıklarda bulunduğu bir şeyin yapısıdır.

44 Bunun Lacan için Saussurecü dilbilimde herhangi bir gönderge içermeyen gösteren ve gösterilen arasındaki bağlantıyla ilgili olduğu açıktır. Richards ve Ogden (1923/1945) Saussure'ü bu konuda eleştirmiş ve dilbilime yönelik göndergeyi de içeren üçlü bir yaklaşım ortaya koymuşlardır. Bkz. Lacan (2006, s. 271, 351, 498, 836).

45 Bu, hemen hemen herkesin bir *sinthome*'u olduğu söylenerek formüle edilebilir; Oidipus kompleksi (ya da babasal metafor) diğerleri arasında bir *sinthome* olmakla birlikte *sinthome*'un bilhassa kuvvetli bir biçimdir veyahut da Miller'ın yaptığı gibi (IRMA, 1997, s.156) Baba'nın-Adı ve *sinthome* olmak üzere iki tür kapitone noktası (ya da dikiş) olduğu söylenebilir.

Alternatif olarak, semptomların dili Lacan'ın nevrotik semptomun "metaforik yapısı" (örneğin nevrotiğin babasına öfkeli olduğunun bilincinde olduğu ama öfkenin bilinçdışı anlarının anneye ilişkin olduğu, babanın bir tür ikame metaforla annenin yerini aldığı bir yapı) olarak anlaşıldığı şeyin psikotik "semptom"u içerecek biçimde genelleştirilmeye zorlanabilir. Bu, bizim psikotik "semptomu," sanının öznenin annesinin çocuğunu yutma ya da yok etme yönündeki arzusunun yerini aldığı ikame bir metafor olarak anlamlandırmamızı gerektirir.

Babaya öfke

Sanrı

Anneye öfke

Annenin arzusu

Bu durumda ortaya çıkan güçlük psikotik "semptom"un ille de bir metafor biçimini almamasıdır (muhtemelen paranoyada çoğu zaman bu biçimi alır, diğer psikoz biçimlerindeyse bu çok daha az yaşanır). Dolayısıyla nevrotik semptomla psikotik *sinthome*'u birbirinden ayırt etmenin ya da ikame metaforların (örneğin babasal metafor) olası biçimlerinden biri olduğu *sinthome*'u daha genel bir kategori olarak kullanmanın değeri baki kalır.

Miller (1998, s. 16) ayrıca *sinthome*'un nevroz durumunda hem semptomu hem de temel fanteziyi içerdiğini iddia ederek bunun daha geniş çaplı olarak görülebileceğini öne sürmüştür.

(yorgancılık, çapalama, dikme, düğmeleme ya da bir araya bağlama) fikrinin bir devamı ya da uzantısı olarak anlaşılabilir. *Capitonnage* kavramı, Lacan'ın anlamın nasıl üretildiğine ilişkin temel içgörüsünden gelişmiştir: Bir cümlelerin başlangıcının o cümlelerin sonu iştirilene ya da okunana dek ille de bir anlama gelmemesi gibi (bkz. Fink, 2004, s. 88-91), kişinin yaşamının bir noktasında gerçekleşen bir olay da sonrasına dek anlam kazanmayabilir ya da anlamlı gelmeyebilir. Aslına bakılacak olursa, nevroitiklerle yürütülen psikanalitik çalışmanın mühim bir kısmı kişinin geçmişindeki hayati anları incelemeyi ve bunları bu kadar hayati kılmış, daha doğrusu bunları temel dönüm noktaları haline getirmiş olanın ne olduğunu çözmeye çalışmayı içerir. Bu da çoğunlukla analizin çeşitli anlarında, söz konusu olan libidinal risklere odaklanarak tekrar tekrar spesifik bir olaya geri dönmeyi içerir.

Analizanın devamlı geri döndüğü türdeki olaylar mahiyetleri ve gerçekleştikleri yaş bakımından büyük farklılık gösterir. Vakalarınmdan birinde, bir annenin ufak çocuğunun velayetini geri kazanmasının ardından yaşanan, annenin dünyanın ona muamele etme biçimine, özellikle de erkeklerin ona muamele etme biçimine dair acı acı ağladığı histerik bir sahne söz konusuydu. Çocuğu, çözülmesi ve yeniden yapılandırılması uzun yıllar alan bu sahne sırasında ve sonrasında bir dizi belirsiz ve karmaşık seçimler yapmış olduğundan bir daha asla eskisi gibi olmadı. Bir başka vakadaysa, bir annenin zamansız ölümü ve kocasının neredeyse hemen tekrar evlenmesi yetişkin çocuğunun ailesinin o vakte kadarki bütün temelini sorgulamasına yol açmıştı. Baba aslında anneyi hiç sevmiş miydi? Çocuklar baba tarafından gerçekten istenmiş miydi? Babanın libidosunun birden canlanması ve bunun çocuğun libidosunda neden olduğu rahatsızlık, analizanın bununla "başta çıkabilme" çabasıyla tekrar tekrar geri döndüğü temel bir olay oluşturmuştu.

Başka bir vaka ise, yaşanan olayın analizan tarafından ilk başta sarhoş olmanın nasıl bir şey olduğunu görmeye yönelik bir çabadan ibaret görüldüğü neredeyse intihara varan bir alkol zehirlenmesiydi. Kısa süre içinde bu olayın bir çizgi roman serisindeki baba benzeri bir figürle ve dolayısıyla analizanın kendi alkolik babasıyla kuvvetli bir özdeşleşme içerdiği açıklık kazandı. Analizanın annesiyle mücadeleleri, bu kendi yaşamı pahasına da olsa hiç kuşkusuz annesini bir şeyden mahrum bırakmaya çabaladığı farkındalığına yol açtı ve bu olaya daha sonra atfedilen anlamlar babasına yöneltebileceği sitemler de içeriyordu. Analizan ve aile üyelerinin her biri arasında yaşanan mücadeleler gittikçe belirginleşti ve ilk olay ya da duruma (burada buna S_1 olarak atıfta bulunacağım) bir dizi anlam –birbirini ille de geçersiz kılmayan ya da birbiriyle çelişmeyen ancak her biri o vakte dek analizde derinlemesine işlenmiş olanlara dayanarak (başka bir deyişle, burada her birine S_2 olarak atıfta bulunacağım daha

sonraki olay ya da durumlar) bir bilmecenin parçasını sunan anlamlar– verildi. Nevrotik bir analizan, gerçeğin ardından yıllar, hatta on yıllar geçtikten sonra bu şekilde geçmişe dönük olarak daha erken bir olayı bağlamaya ya da anlamını sabitlemeye çalışır; her yeniden okuma, anlamı anlık olarak sabitlemeye (*capitonner*) hizmet eder. Kimi yeniden okumalar anlamı diğerlerine nazaran daha uzun süre boyunca sabitler. Bu çalışmanın, (sözcüklerle ya da gösterenlerle ifade edilen) bir yorumun bir başkası yerine –eskinin yerine yenisinin– konması bakımından ikame bir metafor yapısına sahip olduğunu not ediniz.

Edinilen her yeni anlam (yalnızca geçici ya da duruma bağlı olsa da) bir tür çapa vazifesi görerek analizan için anlam ve deneyim alanlarını birbirine bağlar. Bunların her biri (Baba-nın-Adı'nı annenin arzusunun ve/ya çocuğun anneye yönelik arzusunun yerine koyan; bkz. Lacan, 2006, s. 557) Lacan'ın "babasal metafor" olarak adlandırdığı temel çapa gibi yapılanmıştır. Babasal metaforun oluşturduğu ilk kapitone noktası yerine konduktan sonra, diğer istikrarlı anlamlar (yani diğer kapitone noktaları) tesis edilebilir ve gerekli olduğunda analiz çalışması aracılığıyla yeniden tesis edilebilir. Bu anlamların her birinin analizanın bilinçdışı üzerinde bir etkisi vardır; Lacan bunu § simgesiyle belirtmiştir (özne §'i bilinç ve bilinçdışına bölünmüş olarak ifade eder; Lacan buna genellikle "üzeri çizili özne" olarak atıfta bulunmuştur).

Bu son derece kısaltılmış tartışma, psikozda değil nevrozda işler olduğu aşikâr olan ve Lacan'ın anlamlandırmanın kendisinin temel yapısı addettiği şeyin neredeyse bütün öğelerini ("*matheme*" olarak bilinirler) bir araya getirmeme olarak tanımlar.

$$\frac{S_1}{\S} \rightarrow \frac{S_2}{a}$$

Bu formülasyonun bütün ayrıntılarına girmeden ⁴⁶, kesir çizgisinin altında görünen her iki terimin de, yani üzeri çizili özne ve nesne *a*'nın, belli bir sabitlik, hatta fiksasyonla ilişkili olduğunu not etmeme izin verin: Üzeri çizili öznenin durumunda anlamın sabitliği ve nesne *a*'nın durumunda öznenin arzusunun fiksasyonu söz konusudur. Nesne *a* (kişinin arzusunun üzerine konabileceği dünyadaki bir dolu somut nesnenin aksine) Lacan'ın en erken formda kişinin arzusuna neden olan, en temel biçimde kişinin arzusunu uyandıran şey için kullandığı terimdir. Genel anlamda

⁴⁶ Lacan (2007) en nihayetinde bu formülasyonu "Efendi'nin söylemi" olarak adlandırmaya başlamıştır. Okur buna ilişkin tartışmaları, bu söylemle Lacan'ın kapitone noktasına dayanan "arzu grafiği" arasındaki paralellikleri tartıştığım Fink'de (1995, 9. Bölüm) ve Fink'de (2004, 5. Bölüm) bulabilir.

konuşmak gerekirse, Lacan'a göre nevrotiğin arzusunun nedeni anlamlandırması son derece güç olmakla birlikte bir hayli spesifik. Nesne a örnekleri arasında belli bir şekilde bakılma biçimi ("bakış"), belli bir ses tonu ya da tınısı, meme gibi şeyler vardır. Buradaki temel fikir nevrotiğin arzusunun belli bir nesneyle (bu her ne kadar bakış gibi nitelik bakımından pek nesnevâri olmasa da) uyanması ve bu arzuyu başka pek az şeyin uyandırmasıdır.

Nevrozda işe koşulan anlamlandırmanın temel yapısı hem anlam sabitliğini hem de arzusun fiksasyonunu ima eder. Anlam sabitliği kişinin kim ve ne olduğuna dair sınırı, başka bir deyişle terimin psikanalitik anlamıyla kastrasyonu ifade ederken arzusun fiksasyonu artık sınırsız, dizginlenmemiş, denetlenemez olmayan *jouissance*'ın sınırını ifade eder.

Psikozda genellikle bu türden bir sabitlik ya da fiksasyon bulamayız. Psikanalistlerin aşağılayıcı bir şekilde "narsisizm" ("narsisist kişilik bozukluğu"ndaki gibi) ve "büyükenmecilik" olarak atıfta bulundukları şey bir *sınırlandırma eksikliği* olarak daha iyi anlaşılabilir. Çünkü psikozda hiçbir zaman ilk kapitone noktası tesis edilmemiştir: Babasal metafor hiçbir zaman işe koşulmaz, bu da oidipalizasyonun gerçekleşmediği anlamına gelir ki deneyim ve anlam alanları arasında özellikle anlamlandırıcı başka hiçbir ilişkinin kurulamayacağını ifade eder. Psikotiklerle yürütülen analitik çalışmada onların tekrar tekrar aynı olaya geri dönüp her seferinde deneyimin farklı yönlerini ayrıntılı hale getiren yeni anlamlar verdiklerini görmeyiz.⁴⁷ Psikotikler geçmişe dönük olarak daha erken bir olayın anlamını bağlayacak bir S_2 (S_2 'den S_1 'e doğru, henüz tarif edilmiş anlamlandırmanın temel yapısında geriye doğru giden bir ok hayal edin), eski bir yorumun yerini alacak ve böylelikle ikame bir metafor oluşturacak yeni bir yorum üretmezler. İfade edebildikleri yalnızca bir dizi yeni olay (deyim yerindeyse bir dizi S_1) oluşturur; bunlardan her biri diğerlerinden bağımsız işler gibi görünür ve hiçbirisi daha öncekileri "anlamlandırmayı kapatacak," yani bir süreliğine anlamlarını sabitleyecek bir biçimde geçmişe dönük olarak etki yapmaz (Soler, 2002, s. 95-96). Öte yandan nevroitik kişide, analiz süresince yeni bir S_2 'nin üretimi, yeni yorum daha evvel bilinçdışı olan bir şeye isabet ettiği müddetçe bilinç ve bilinçdışı arasında bölünmüş olan özne üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Bunun yerine psikozda çoğu zaman belli herhangi bir noktada fikirlerin akışını ya da hareketini durdurmakta güçlük çekildiğini görürüz, tam da bu nedenle (4. Bölüm'de bahsettiğim üzere) bir seansı kesmek için uygun herhangi bir yer (bir S_2), üretilmiş herhangi bir önemli anlam bulmak güçtür. Aslına bakılırsa, manide çoğu zaman "raydan çıkma" ya da "fikir uçuşması" olarak adlandırılan, psikotiğin tatmin

⁴⁷ Spesifik anlamlardan biri tabii ki sanrsal metaforla sağlanabilir.

(*jouis-sens*) olabileceği belli herhangi bir anlamı geçmişe dönük olarak sabitleyemeyen ya da sınırlandıramayan bir konuşma biçimi buluruz. Bu acizyet psikiyatride kimi zaman “düşünce bozuklukları” başlığı altına yerleştirilir, bu bana kalırsa anlam üretmenin yapısının ta kendisi bağlamında ifade edilmesi gereken belirsiz bir kategoridir.⁴⁸ Psikotik analizin geçmişindeki belli acı verici olayları onlara iliştilmiş hasımlıklı *jouissance*’tan kurtarmak mümkün görünse de, bunların anlamını sabitlemek –psikotiğin *jouissance*’ını sabitlemek ya da sınırlandırmak gibi– çok daha güçtür; psikoz bir defa tetiklendiğinde, o noktada “bedeni nevrotikler için olduğu çölden ziyade kuşatılmış ve ağza alınmaz ve şifresi çözülemez bir *jouissance* tarafından katedilmiştir” (Soler, 2002, s. 113).⁴⁹

Daha evvel sunulmuş olan anlamlandırmanın temel yapısını gösteren kesirin alt tarafında görünen nesne *a*, nevrotik için *jouissance*’ı dayanaklı ve kalıcı bir şekilde lokalize eder; aslına bakılırsa, nevrotik çoğu zaman onunla konuşulmayı istediği ses tonuyla konuşacak ya da ona bakılmayı istediği biçimde bakacak herhangi birini fantezisi dışında bulamadığından şikâyet eder; *jouissance*’ı deneyimlemek için başka bir yolu yok gibi görünür. Öte yandan psikozdaysa, nesne *a* aynı şekilde çalışmaz ve psikotiğin *jouissance*’ını bir çöküş gerçekleştirdiğinde saptamak ve sınırlandırmak şayet imkânsız değilse bile güç hale gelir.⁵⁰ Bu çoğu zaman psikotiğin “sorun çıkaran organlarını,” *jouissance* tarafından işgal edildiğini deneyimlediği beden kısımlarını kesip çıkararak ya da sadece keserek kendi *jouissance*’ını lokalize etmeye ve sınırlandırmaya çalışmasına yol açar. Miller’ın (IRMA, 1997, s. 222) belirttiği üzere, “Kastrasyon simgeselleştirilmediğinde, istenen bunu gerçekte yapmaktadır.” Bu da bugün kliniklerde karşılaştığımız kesme ve self-mutilasyonun büyük bir kısmının, psikotiklerin “simgesel kastrasyon”un gerçekleşmediği yerde bir tür “gerçek kastrasyon” (fiziksel bir kastrasyon) gerçekleştirmeye yönelik teşebbüsleri hakkında bizi düşündürmektedir.

48 S_2 ve dolayısıyla kapalı anlamlandırma sağlayamama, Bion’un (1959) “bağlantılandırmaya saldırılar” adını verdiği şeyle alakalı olabilir.

49 Bu, *jouissance*’ın bedeni işgal ettiği şizofreni için özellikle doğrudur. Paranoyada, özne çoğunlukla Öteki’ndeki *jouissance* ile özdeşleşir (yani başka bir kişinin onu yutmaktan ya da öldürmekten zevk alacağını düşünür).

50 Nevrozda, nesne *a* Lacan’ın “*eksi phi*” dediği, kastrasyonla ilişkili bir şeyi içerir (Lacan, 2006, s. 823-826), psikozdaysa “*eksi phi*”nin küçük *a*’ya dahil edilmesi sorunludur... Psikozda eksiltme/çıkarılma kılığında kastrasyona bir çağrı vardır ama bu simgesel düzlemde başlanmadığından hiç durmadan gerçek olanda tekrarlanır” (Miller, IRMA, 1997, s. 227).

Lacan (2004, s. 388) şu yorumda bulunmuştur: “Manide mevzubahis olan yalnızca onun yanlış tanınması değil nesne *a*’nın işlev göstermemesidir. Özneye burada herhangi bir nesne *a* denge/istikrar sağlamaz, bu da öznenin çoğunlukla bundan azade olma olasılığı olmaksızın anlamlandırma zincirinin saf, sonsuz ve berrak metonimisine teslim edilmesidir.”

Analistin amacı açık bir şekilde psikotiğin kendisini kesip parçalara ayırmadan *jouissance*'ını sınırlayıp kısıtlamasına ve psikotik bir epizod sırasında istikrarlı bütün anlamların aniden mahliye edilip yok olmasına son vermenin bir yolunu bulmasına yardımcı olmaktır. Ne var ki psikotik için daha önceden tarif edilen anlamlandırmanın temel yapısı işlemediğinden, sınır ve anlamların nevrotiklerle yürütülen çalışmalarda olduğundan başka şekillerde bulunması gerekir. Psikotiklerle yürütülen çalışma öngörülemezdir ve bütün psikanalitik çalışmalarda olduğu gibi analistin sürprize açık ve ortaya çıkan şeyleri kullanmaya hazır olması gerekir. İmgesel bir ikamenin, yani imgesel boyutta olan ve birlikte çalışmayan üç düzlemi ikame edebilecek ya da bir arada tutabilecek bir şeyin, yardımıyla istikrar kazanma bir hayli iyi bilinen ve belgelenmiş bir yoldur. Analist imgesel bir ikame teşvik etme gayesiyle, analizanın hali-hazırda eğilimli olduğu fotoğrafçılık, resim yapma, heykel, dans, müzik ya da diğer sanatlardan birindeki sanatsal uğraşlarını teşvik edebilir (örnek için bkz. Cambron, 1997, s. 100). Simgesel bir ikamenin yardımıyla istikrar kazanılması da bir diğer iyi bilinen yoldur. Analist psikotikler arasında, zorunlu tutulmadığı müddetçe, ki tetiklenmiş psikoz durumlarında genellikle öyledir, sık rastlanan yazma (kurmaca, şiir, vs.) yatkınlığından faydalanmaya sırf sanrsal bir anlam sisteminin –baba metaforunun yerini alan ve daha genel anlamıyla konuşmak gerekirse, simgesel boyutu bir bütün olarak inşa eden bir sanrsal metaforun– üretimine tanık olmak ve buna yardım etmek için çalışır.

Lacan'ın 1970'lerdeki psikoz teorisinin tedaviye yönelik olası sonuçları daha önceki yaklaşımını genişletmektedir. Analistin yalnızca psikotik bir atağın gerçekleşmesini engellemeye çalışması ya da sanrsal bir projeyi tehlike teşkil etmeyen bir tarafa yönlendirmesi gerekmez. Artık ufukta başka seçenekler de belirir, mesela analizanı daha önceki istikrarlı bir hâle geri döndürmek (deyim yerindeyse düğümü eski biçimine getirmek) ya da ille de bütün evrenin sanrsal bir yeniden inşasına dayalı olması gerekmeyen yeni bir istikrarlı hâle doğru çalışmayı ilerletmek gibi. Her ne kadar Lacan nasıl ilerlenmesi gerektiğine dair spesifik çok az ilke sunmuş olsa da, yeni terapötik stratejiler burada en azından tahayyül edilebilir biçimde mevcuttur.

Lacan'ın bazı analistlerin aksine, bize gelen yetişkin psikotik hastaları nevrotik hastalara dönüştüremeyeceğimize inandığını fark etmek gerekir. Lacan'a göre, baba-sal metafor eğer altı ila sekiz yaştan önce devreye sokulmadıysa, öyle veya böyle hiçbir zaman devreye sokulmayacaktır. Winnicott, Spotnitz ve bazı başka analistlerin aksine, Lacan hastaların daha önceki bütün "gelişim evrelerine" "gerileyebileceğine" ve bu evrelerden analistle birlikte tekrar geçebileceğine inanmamaktaydı. Yetişkinliğe erişmiş ve psikotik olmuş biri teorik olarak analizinin sonunda bilinçdışı ve bilinç

arasında bölünmüş bir özne olamaz. Lacan'ın psikozun tedavisine ilişkin görüşleri diğer analistlerinki kadar iyimser olmasa da, yine de paranoyaklarda hastalığın ilerleyişi konusunda şizofrenlere nazaran daha umutlu görünür.

Son Sözler

Deli ve sanırları olan biriyle karşılaştığınızda, sizin de bir analizan olduğunuzu ya da bir zamanlar analizan olduğunuzu ve sizin de var olmayan bir şey hakkında konuşmuş olduğunuzu unutmayın.

Miller (1993, s. 13)

Burada psikozun tedavisine yönelik Lacancı yaklaşıma dair tartışmamın son derece özet olduğu açık olmalı, yalnızca analistin terapide kendisini nasıl konumlandırması gerektiğine dair bir mslak ve analistin ne yapıp ne yapmaması gerektiğine dair birkaç temel fikir sundum. Bu kitabın başlarında nevrozun tedavisine yönelik Lacancı bir yaklaşıma dair sunduğum tartışma çok daha detaylı olsa da, bu tartışma tedavinin ilk evrelerini son evrelerine nazaran çok daha iyi kapsamaktadır ve kesinlikle kapsamlı bir rehber olarak alınamaz. Geçerli olmadığı, etkisiz kaldığı ve temel kuralların şu veya bu noktada analizin başlaması ya da devam etmesi için eğilip bükülmesinin gerektiği vakalar olacaktır. Bu, buradaki psikoz tedavisi tartışmam için daha da geçerlidir, bu konuyla ilişkili daha bütünlüklü bir rehberi başka bir fırsatta sunmayı umuyorum.

Sonsöz

Freud'u okumanın kendisi bizi eğitir.

Lacan (1977b, s. 11)

Psikanalitik teori ve pratikteki diğer yaklaşımlara aşinalık kazanmak isterken, analistlerin çoğu zaman birbirlerinin çalışmalarını son derece kötü bir şekilde okuduklarının farkına vardım. Pek çok analist ve psikolog tarafından benimsenmiş yazarın adını ve yayın tarihini içeren ancak sayfa numarası içermeyen referans verme formatının kendisinde bir tür bezginlik bulunur: Burada görünürde ima edilen şey, yazarın eseri hakkında söylediklerinin aşikâr ya da büyük oranda üzerinde mutabakata varılmış şeyler olduğu ve belli bir pasaja işaret etmeye ya da bu pasajı yorumlamaya gerek olmadığıdır. Bu kitabı hazırlama sürecinde tekrar tekrar, yazarların söyledikleri şeyin hiç de aşikâr ya da üzerinde mutabakata varılmış şeyler olmadığını ve yorumcunun yorumuyla asıl metnin üstünkörü bir biçimde karşılaştırılmasının dahi kayda değer bir boşluk ortaya çıkardığını gördüm.

Psikanaliz enstitüleri ve diğer türlerdeki eğitim programlarının gelişiminde hem öğrencilerin hem de hocaların ellerindeki malzemeyi daha da hızlı bitirmeye odaklanmış görünüp ikincil kaynaklar dışında hiçbir şey okumamaya meylettikleri bir zamanda, önemli analistlerin asıl metinlerini okumanın yerine hiçbir şeyin geçemeyeceğini vurgulamanın önemli olduğunu düşünüyorum. Ne de olsa uzman klinisyen ve teorisyen oldukları düşünülen kişiler Freud, Klein, Winnicott ve Bion gibi isimlerdir, (giderek daha da yaygınlaşan ve temelde yalnızca başka yorumlar üzerine yorumlardan ibaret olan ders kitaplarının yazarları bir yana) psikanalitik düşünürlere ilişkin çokça bilinen yorumların yazarları olan Sandler, Mitchell ve Black ya da Segal değil. Analistler birbirlerinin çalışmalarını, söz

konusu çalışmayla gerçekten temas edecek bir şekilde okumaya çok az özen göstermektedirler.

Bu salt yorumları yazan kişiler için değil, kimi iyi bilinen teorisyenler için de geçerlidir. Örneğin Winnicott (1967/2005) Lacan'ın ayna evresi hakkındaki makalesine (2006, s. 93-100) atıfta bulunduğunda, Lacan'ın asıl kavramından çok az şeyi alıkoymuş ve bunun yerine tamamen farklı bir şeyden bahsetmek için "aynalamama" terimini kullanmıştır. Aslına bakılırsa, ödünç aldığı tek şeyin *ayna* sözcüğü olduğunu söyleyebiliriz. Benzer bir şekilde, Heimann, Racker ve Bion'un, Klein'in çalışmasında *yansıtma* terimine denk geldiklerinde, bu terime Klein'a ait olmayan bir anlam yüklemiş oldukları açıktır. En fazla söylenebilecek olan belli bir analistin bir başka analistin yazdığı bir makaleyi okurken, aklına bir fikrin geldiği ve bu fikri makalenin yazarına atfettiğidir (sanki Lacan da bunu kimi zaman Freud'a istinaden yapmış görünmektedir). Bu en hafif deyişle epey tuhaf bir süreçtir çünkü analistlerin kendi fikirlerinin özgün olduğunu iddia etmelerini beklerdik ama en azından söz konusu bu durumlarda belki de analistlerin "isim yapmış" bir analistin arkasına saklandıklarını, kendi fikirlerini tabiri caizse arka kapıdan kaçırdıklarını, aynı terimleri büsbütün farklı bir anlama gelecek şekilde kullandıklarını görürüz.

Bu durum öğrencilerin işini son derece karmaşıktırmaktadır. Neredeyse bütün psikanalitik ekollerdeki analistler aynı sözcükleri kullanıp son derece farklı şeyler kastetmektedirler! Psikanalitik kavramların tarihinin ve evriminin çalışılması, bu alanla ilişkili sağlam bir anlayış edinmek için vazgeçilmez görünmektedir.

Teknik hakkında giriş mahiyetindeki eserlerin çalışılması, psikanalitik teori ve pratiğe dair belli başlı eserlerin ayrıntılı bir biçimde çalışılmasının yerini tutmaz. Umuyorum ki Freud ve Lacan alıntıları ve bunları tartışma biçimim okura alıntılanan pek çok çalışmaya başvurmaları için ilham verecektir; üstelik sadece gelişigüzel bir şekilde başvurmaları için de değil, zira bu tür eserler tekrar tekrar okunduğunda ve kişi belli başlı noktaları yüksek sesle başkalarına ifade etmek zorunda kalacağı bir şekilde bunları bir grup insanla birlikte okuduğunda daha faydalıdır. Her klinisyenin tekniği çalışma ve deneyim yoluyla zaman içerisinde, patoloji biçimlerinin gelişmesi gibi gelişmelidir ve klinisyenlerin tekniği salt psikanalizin reddi olmayıp ya da psikanaliz öncesi görüşlere geri döndürmeyen bir şekilde yeni yönlere hareket ettirmesi ancak psikanalizin temellerine ilişkin derin bir bilgi temelinde olur (geçmişten öğrenemeyenler onu tekrarlamaya yazgılıdır).

Teknik Her Zaman Gelişmelidir

Analizde tabii ki şunu ya da bunu ya da aslına bakılırsa başka herhangi bir hareket tarzını alışkanlık haline getirmemeliyiz çünkü hasta yeni fikri kavrar kavramaz derhal ona yaranmaya çalışır ve bizi aptal yerine koymaya uğraşır.

Glover (1955, s. 177)

İngilizce konuşan analistler teknikten bahsetmeyi severken Fransızca konuşan analistlerin bundan vebadan kaçır gibi kaçıklan söylenir. Bu ikincisi özellikle de Lacancılar için doğrudur ama epey bol psikanalitik teori üretimlerinin sonuçlarını pratik düzeyinde göstermek için daha fazla vakit harcamaları onlar için iyi olacaktır. Tekniğe ilişkin meseleleri tartışmaktan hoşlanmamaları, Lacancı psikanalizle eğitilmemelerine rağmen İngilizce konuşan birtakım klinisyenlerin Lacancı bir psikanaliz uyguladıklarına inanmalarına yol açmıştır halbuki kanımca yaptıkları hiç de böyle bir şey değildir. Bu konuyla ilgili üzerlerine gidildiğinde, şunlardan birini iddia edeceklerdir: (1) Lacancılarla aynı şeyi yapmakta ancak bunu başka şekilde adlandırmaktadırlar; (2) Lacancı tekniğin ne olduğunu zaten hiç kimse gerçekten bilmiyor çünkü kimsenin bunu tarif ettiği yok; ve (3) ne de olsa hepimiz aynı sorunlarla karşı karşıya olduğumuzdan, hepimizin hastalarımızla aynı şeyi yapıyor olmamız gerekmez mi? Fransızlar belki de, kendilerine Lacancı diyenlerin neler yaptıklarını ya da büyük Ö ile Öteki (Bollas, 1983, s. 3 ve 11) ve diyalektik ve öznel (Ogden, 1992, s. 517) terimleri de dahil olmak üzere kendi terimlerinin temelde simgesel boyutun heterojenliğini imgesel boyutun homojenliğine indirgemek için tasarlanmış düpedüz yabancı amaçlar için aşırı olduğunu bilselerdi, teorilerini pratiğe tercüme etmeye (ya da Amerikan patent hukukunun belirttiği üzere “pratiğe indirgemeye”) tenezzül edebilirlerdi. Bu her şeyden evvel ilişkisel, kişilerarası ve öznelliklerarası ekollerde gerçekleşiyor gibi görünmektedir. Örneğin Ogden’in (1994) sözde analitik üçüncüsü hiçbir şekilde imgesel olanı aşmaz; aslına bakılırsa imgesel eksenin kendisiyle pekâlâ bir tutulabilir (Ogden’in kendisi bu “üçüncü” teriminin ikili ilişkiyi kesintiye uğratan Lacancı simgesel anlamında olmadığını itiraf etmektedir; s. 464).

Kişinin teorisinden mantıken ne tür bir pratiğin ortaya çıktığını belirtmek mühimdir aksi takdirde klinisyenler, pratikleri aslında mevzubahis teoriyle çelişirken pratiklerinin bu teoriye dayandığını düşünebilirler. Bu nedenle teorinin pratiğini (inşa etmeyi) tartışmamız nasıl gerekiyorsa “pratiğin teorisini” de sağlamamız gerekir. Aynı pratik birkaç farklı teorinin mantıksal sonucu olabilir ama kanımca bu kurdan çok bir istisnadır (farklı teorilerden farklı pratiklerin ortaya çıkmasını ummak

bana kalırsa daha anlamlıdır). Şu anda İngilizce konuşulan dünyada, Lacan'ın çalışmalarına ilgi duyan bazı klinisyenler pratiklerinin Lacancı teoriden çıktığını ileri sürmeye başladılar, bense bu ikisi arasında tutarlı hiçbir kavramsal bağın kurulamayacağını düşünüyorum.

Teorinin pratiğe tercümesi psikozun tedavisi söz konusu olduğunda daha da acildir. En iyi durumda büyük çoğunluğu psikotik olmayan analistler, kendi analiz süreçlerinden epey kolaylıkla tekniğe ilişkin pek çok unsur çıkarabilir ancak analizlerindeki kendi nevrotik deneyimlerinden yola çıkarak psikotiklere dair bir sonuca varamazlar. Başka bir deyişle, eğitimdeki bir analist adayı kendi psikanaliz macerası boyunca nevrozun tedavisine dair bir sürü şey öğrenmeye meylliyyken psikozun tedavisine ilişkin çok az şey öğrenmeye meyillidir.

Muhtemelen özgül her teknik, özgül her teknik araç bir noktada kendisini tüketmek durumunda kalıyor. Hastalar belli psikanalitik fıkirlere ve yaklaşımlara bir hayli aşına olduklarında, bunlar artık daha önce sahip oldukları etkiye sahip olamazlar. Psikanalitik pratiğin ilk yirmi otuz yılı boyunca yapılan ve çok spesifik Oidipal anlamları hedefleyen türdeki yorumlarda durum buydu. Freud 1920'lere gelindiğinde, bu türden yorumların daha evvel sahip oldukları şoke edici güce artık sahip olmadıklarını görmüştür. Tekniğin sürekli olarak gelişmesi gerekir ama bu kimi analistlerin yaptığı gibi "bir sonraki büyük şeyi" aradıkları süreçte kaş yapayım derken göz çıkarmak anlamına gelmemelidir. Nevrotiklerle yürütülen çalışmadaki genel hedef olan bastırılmış olana erişmek hedefinin sürdürülmesi gerekir. Analistin yaşamı boyunca (ve umuyorum ki psikanalizi severek) çalışma yoluyla ve her biri ayrı bir macera olan yürüttüğü her bir analiz aracılığıyla psikanalize ilişkin öğrendiklerindeki yön verici ilke aynen kalmalıdır: bilinçdışı üzerinde etkiye sahip olmak.

Nesnellik Nerede Bulunabilir?

Psikanalizi nasıl ifade ederseniz edin, ifadeniz daima aşınıp incelir ama bu yine de analizin başka bir şey olmasını engellemez.

Lacan (1998b, s. 434)

Analitik geleneğin büyük kısmı, klinik çalışmada gerçeklikle tamamen bilinebilir bir ilişki içerisinde olan nesnelliğin temelini aramıştır. Söz konusu gerçekliğin hem analistten hem de analizandan bağımsız olduğu ve bu nedenle de ikisinin de eylemleri ve spekülasyonları için bir sınır vazifesi işlevi gördüğü düşünülür. Bu güya

bilinebilir gerçekliğin analizin başında analizandan ziyade analist tarafından daha iyi bilindiği addedilir ancak pek çok klinisyenin gözünde analizin *delire à deux* –tek boynuzlu atlar ve cüce cinler hakkında mesnetsiz, çılgın bir diyalog– haline gelmesini sağlayarak ikisi için de bir tür Öteki ya da nesnel bir gösterge vazifesi görür.

Analitik geleneğin yapısöküm ve postmodernizmin sızdığı kısımlarında, “gerçeklik” artık o kadar kesin bir referans noktası değildir ve psikanalitik “çerçeve”ye, kendi haline –kendi karşıtçılarına– bırakılmış analistlerin tümgüçlülüğüne karşı analizanın geride kalan tek güvencesi olarak bel bağlanmıştır. (Winnicott’a göre çerçeve analistlerin hastalarına duydukları kını ifade etmelerini sağlar ki böylece muhtemelen bunu başka şekilde ifade etmeleri gerekmez.) Analistler çerçeve olmadığı takdirde bir koruyucu, bir kalkan olmaksızın çalışacaklarından endişe duymaktadırlar.

Lacancı psikanaliz bunun yerine simgesel boyutta güvenli yön bulma noktaları, yani analizanın gerçekte ne dediği ve bunun Ötekinde alabileceği bütün anlamları ve gerçekte simgeselleştirmeye (nesne *a*) direnen güvenilir işaretler aramamız gerektiğini öne sürmektedir. Bunlar bize uyduruk, nesnel, bilinebilir bir dış gerçeklik fikrine kıyasla çok daha güvenilir ve faydalı yönlendirici ilkeler sunar; çerçeveye riayet etmenin analist ve analizanın düzenli olarak belli bir süre boyunca aynı odada bulunmalarını sağlamak dışında başka bir şey sağlamayacağını bize gösterir; ve psikanalitik pratik için sabit tek referans noktasının hastanın daha iyi hissetmesi ve “arzulanan yaşam değişikliklerini deneyimlemesi” fikri (Renik, 2001, s. 237) olmasının ötesine geçmemizi salık verir. Bunlardan ilki 20. yüzyılın ilk yarısına, ikincisi ikinci yarısına hâkim olmuş ve üçüncüsü de 21. yüzyıl için önerilmiştir. Renik’e göre bu üçüncü yaklaşım analiste “kendi teorisinden ve varsayılan uzmanlığından görece bağımsız bir sonuç kıstası” verir (s. 238) ama yürüttüğüm bir analizin ancak ve ancak arzusu herkesin üzerinde iktidar kurmak ve kendini ondan aşağı hissettiği herkesi aşağılamak olan analizanlarından birinin gerçekten de bunu yapmasını ve bunu yaparak iyi hissetmesini sağladığım takdirde başarılı olacağını ileri sürmektedir. Bu son tahlilde “müşteri her zaman haklıdır” kapitalist vezizesini benimsemeye çıkar.

Daha önce belirttiğim üzere, psikanalizde amaçlayabileceğimiz tek nesnellik biçimi simgesel malzemeye, yani analizanın konuşması ve bu konuşmanın bize sağladığı simgesel koordinatlara dayanarak yürütülen çalışmadır. Bu ne de olsa vakalarımızı diğer analistlerle tartışmamızı ve onların bu vakalara ilişkin –bizimkilerden pekâlâ farklı olabilecek– kendi görüşlerini oluşturmalarını sağlayan şeydir. Bunların potansiyel geçerliliği vakanın simgesel malzemesini açıklama miktarına bağlıdır.

*Bir Kavuşmanın Eli Kulağında mı?**Teorilerin kendileri bastırmaıyla işaretlelenmiştir.**Miller (2002, s. 21)*

Kernberg (2001, s. 534-538), “çağdaş psikanalitik anaakım” ve “öznelarası-kişilerarası-kendilik psikolojisi” akımı adını verdiği “İngiliz dili psikanalitik anaakımının iki temel hareketine” ilişkin ilgi çekici bir anlatı sunmaktadır. Bu kitapta sunduğum Lacancı yaklaşım, Kernberg’in çağdaş psikanalitik anaakıma atfettiği neredeyse her tekniğe (aklaınmın erken ve sistemik yorumlanması, karşılaım analizine merkezî olarak odaklanması, sistematik karakter analizi, duygulanımsal egemenlik, teknik tarafsızlık gibi) ve öznelarası-kişilerarası-kendilik psikolojisi okullarına atfettiği çoğu tekniğe (karşıaktarımın ve bunun kimi zaman hastaya iletilmesinin vurgulanması, empati üzerindeki vurgu, erken gelişime ilişkin bir defisit modelinin kullanılması gibi) zıt düşmektedir. Kernberg “Fransız psikanalitik yaklaşımı” dediği şeyin kısa bir açıklamasını sunarak devam eder ve Lacan’dan bahsetse de hiçbir zaman Lacan’ı gerçekten alıntılamaadan şu sonuca varır: “Şayet daha önce hararetle savunulan farklılıkların karşılıklı modifikasyon trendi devam edecek olursa, gelecek yıllarda Fransız ve İngiliz okulları arasında belli bir birleşmenin olacağını umabiliriz” (s. 543). Bu kitapta açıklamaarımdan psikanalitik tekniğe yönelik Lacancı yaklaşımın yakın zamanda benim bildiğim ya da Kernberg’in bahsettiği İngiliz ekollerinden herhangi biriyle birleşme olasılığının olmadığı açıkça görüldüğünü umuyorum. Bunlar arasındaki fikir ayrılıkları, teorik bakış açısındaki giderilemez farklılıklara dayalı olduklarından gereğinden fazlasıyla yapısalıdır.

Kaynakça

- Ablon, J.S., ve Jones, E. E. (1998). How expert clinicians, prototypes of an ideal treatment correlate with outcome in psychodynamic and cognitive-behavioral therapy. *Psychotherapy Research*, 8, 71-83.
- Alexander, F., ve French, T. (1946). *Psychoanalytic therapy: Principles and application*. New York: Ronald.
- Aparicio, S. (1996). Le medium de l'interprétation. *La cause freudienne*, 32, 52-55.
- Ariès, P. (1962). *Centuries of childhood: A social history of family life*. New York: Vintage. (Orijinal yayın yılı 1960)
- Arnst, C. (2006, 29 Mayıs). Health as a birthright. *BusinessWeek*, 3986, 30-32.
- Basescu, S. (1990). Show and tell: Reflection on the analyst's self-disclosure. G. Stricker ve M. Fisher (Haz.), *Self-disclosure in the therapeutic relationship* (s. 47-59) içinde. New York: Plenum.
- Bauer, G. P., Mills, J. A. (1994). Patient and therapist resistance to use of the transference in the here and now. G. P. Bauer (Haz.), *Essential papers on transference analysis* (s. 195-213) içinde. Northvale, NJ: Jason Aronson. (Orijinal yayın yılı 1989)
- Belinchon, J.-L., Cabrera, A., Cortell, H., Duarto, M.-J., Garcia, M.-J., Porras, J. (1988). Entrées en analyse du psychotique? *Clinique différentielle des psychoses* (s. 291-196) içinde. Paris: Navarin.
- Bettelheim, B. (1967). *The empty fortress: Infantile autism and the birth of the self*. New York: Free Press.
- Bibring, E. (1937). Therapeutic results of psycho-analysis. *International Journal of Psycho-Analysis*, 18, 170-189.
- Bibring-Lehner, G. (1990). A contribution to the subject of transference-resistance. A. H. Esman (haz.), *Essential papers on transference* (s. 115-123) içinde. New York ve Londra: New York University Press. (Orijinal yayın yılı 1936)
- Bion, W. R. (1955). Language and the schizophrenic. M. Klein, P. Heimann, R. E. Money-Kryle (Haz.), *New directions in psycho-analysis* (s. 220-239) içinde. Londra: Tavistock.
- Bion, W.R. (1957). Differentiation of the psychotic from the non-psychotic personalities. *International Journal of Psycho-Analysis*, 38, 266-275.

- Bion, W.R. (1959). Attacks on linking. *International Journal of Psycho-Analysis*, 40, 308-315.
- Bion, W.R. (1962). Learning from experience. New York: Basic. [Türkçesi: Yaşayarak Öğrenmek, Çev. Lalecan İçcanlı Ekin, Taner Güvenir, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2014.]
- Bleger, J. (1967). Psychoanalysis of the psychoanalytic frame. *International Journal of Psycho-Analysis*, 48, 511-519.
- Bollas, C. (1983). Expressive uses of the countertransference. *Contemporary Psychoanalysis*, 19, 1-34.
- Bollas, C. (1987). *The shadow of the object*. New York: Columbia University Press.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss* (Cilt 1), New York: Basic. [Türkçesi: Bağlanma ve Kaybetme -I, Çev. Tuğrul Veli Soylu, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2012.]
- Brenner, C. (1990). Working alliance, therapeutic alliance, and transference. A.H. Esman (Haz.), *Essential papers on transference* (s. 172-187) içinde. New York ve Londra: New York University Press. (Orijinal yayın yılı 1979)
- Bruno, P. (1995). L'avant-dernier mot. *La lettre mensuelle*, 140, 5-6.
- Cambron, C. (1997). D'une tache à l'autre. *La conversation d'Arcachon: Cas rares, les inclassables de la clinique* (s. 93-100) içinde. Paris: Agalma-Seuil.
- Cardinal, M. (1983). *The words to say it*. Cambridge, MA: Van Actor ve Goodheart.
- Carey, J. (2006, 29 Mayıs). Medical guesswork. *BusinessWeek*, 3986, 73-79.
- Carrade, J.-B (2000). L'art de la coupure. *La cause freudienne*, 46, 83-86.
- Casement, P. J. (1991). *Learning from the patient*. New York ve Londra: Guilford.
- Castanet, H. (1997). Un sujet dans le brouillard. *La conversation d'Arcachon: Cas rares, les inclassables de la clinique* (s. 21-26) içinde. Paris: Agalma-Seuil.
- Castanet, H., Georges, P. de (2005). Branchements, débranchements, rebranchements. *La psychose ordinaire: La convention d'Antibes* (s. 13-44) içinde. Paris: Agalma-Seuil.
- Castonguay, L.G., Goldfried, M. R., Wiser, S., Raue, P. J., ve Hayes, A. M. (1996). Predicting the effect of cognitive therapy for depression: A study of unique and common factors. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 497-504.
- Cottet, S. (1994). Le principe de l'interprétation. *La lettre mensuelle*, 134, 1-2.
- Decool, C. (1997). Une suppléance rare. *La conversation d'Arcachon: Cas rares, les inclassables de la clinique* (s. 27-39) içinde. Paris: Agalma-Seuil.
- Deffieux, J.-P. (1997). Un cas pas si rare. *La conversation d'Arcachon: Cas rares, les inclassables de la clinique* (s. 11-19) içinde. Paris: Agalma-Seuil.
- De Masi, F. (2001). The unconscious and psychosis: Some considerations of the psychoanalytic theory of psychosis. Williams, P. (Haz.), *A language for psychosis: Psychoanalysis of psychotic states* (s. 69-97) içinde. New York ve Hove, Birleşik Krallık: Brunner-Routledge.
- Eco, U. (1984). Homs, hooves, insteps: Some hypotheses on three types of abduction. U. Eco ve T.A. Sebeok (Haz.), *The sign of three*: Dupin, Holmes, Pierce (s. 198-220) içinde. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- École de la Cause Freudienne. (1993). L'énigme et la psychose. *La cause freudienne*, 23.

- École de la Cause Freudienne. (1996). Vous ne dites rien. *La cause freudienne*, 32.
- École de la Cause Freudienne. (2000). La séance analytique. *La cause freudienne*, 46.
- École de la Cause Freudienne. (2004). La séance courte. *La cause freudienne*, 56.
- Ferenczi, S. (1990). Introjection and transference. A.H. Esman (Haz.), *Essential papers on transference* (s. 15-27) içinde. New York & Londra: New York University Press. (Orijinal yayın yılı 1909)
- Fink, B. (1995). *The Lacanian subject: Between language and jouissance*. Princeton, NJ: Princeton University Press. [Türkçesi: *Lacancı Özne*, Çev. Kemal Güleç, İstanbul: Encore, 2020.]
- Fink, B. (1997). *A Clinical introduction to Lacanian psychoanalysis: Theory and technique*. Cambridge, MA: Harvard University Press. [Türkçesi: *Lacancı Psikanalize Bir Giriş*, Çev. Özgür Ögütçen, İstanbul: Encore, 2016.]
- Fink, B. (1999). The ethics of psychoanalysis: A Lacanian perspective. *The Psychoanalytic Review* 86, 4, 529-545.
- Fink, B. (2001). Psychoanalytic approaches to severe pathology: A Lacanian perspective. *Newsletter of the International Federation for Psychoanalytic Education*. www.ifpe.org/news_1001_p14.html.
- Fink, B. (2003). The use of Lacanian psychoanalysis in a case of fetishism. *Clinical Case Studies*, 2, 1, 50-69.
- Fink, B. (2004). *Lacan to the letter: Reading Écrits closely*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Fink, B. (2005a). Lacan in "translation." *Journal of Lacanian Studies*, 2, 2, 264-281.
- Fink, B. (2005b). Lacanian clinical practice. *The Psychoanalytic Review*, 92, 4, 553-579.
- Fliess, R. (1942). The metapsychology of the analyst. *Psychoanalytic Quarterly*, 11, 211-227.
- Florence, J., (1984). *L'identification dans la théorie freudienne*. Brüksel: Facultés Universitaires Saint-Louis.
- Forbes, J., Galletti Ferretti, M. C., Gauto Fernandez, C.G., Nogueira, L.C., & Sampaio Bicalho, H.M. (1988). Entretiens préliminaires et fonction diagnostique dans les névroses et les psychoses. *Clinique différentielle des psychoses* (s. 315-324) içinde. Paris: Navarin.
- Freda, F. H., Yemal, D., Alisse, M.-L. Aparicio, S. Barrère, L., Berthouse, E., vd. (1988). Forclusion, monnayage et suppléance du Nom-du-Père. *Clinique Différentielle des psychoses* (s. 148-160) içinde. Paris: Navarin.
- Freud, A. (1946). *The ego and the mechanisms of defence*. New York: International Universities Press. [Türkçesi: *Ben ve Savunma Mekanizmaları*, Çev. Yeşim Erim, İstanbul: Metis Yayınları, 2004.]
- Freud, S. (1996). The neuro-psychoses of defence. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 3, s. 45-61) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1894)

- Freud, S. (1966). Project for a scientific psychology. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 1, s. 295-397) içinde. Londra: Hogarth (Orijinal yayın yılı 1895)
- Freud, S. (1958). The interpretation of dreams. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Ciltler 4-5) içinde. Londra: Hogarth, (Orijinal yayın yılı 1900) [Türkçesi: *Rüyaların Yorumu*, çev. Dilman Muradoğlu, İstanbul: Say Yayınları, 2014.]
- Freud, S. (1953). On psychotherapy. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 7, s. 257-268) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1904)
- Freud, S. (1953). Three essays on the theory of sexuality. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 7, s. 130-243) içinde. Londra: Hogarth (Orijinal yayın yılı 1904) [Türkçesi: *Cinsellik Üzerine*, çev. A. Avni Öneş, İstanbul: Say Yayınları, 2015.]
- Freud, S. (1960). Jokes and their relation to the unconscious. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 8, s. 9-238) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1905b) [Türkçesi: *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri*, çev. Emre Kapkın, İstanbul: Payel Yayınları, 1998.]
- Freud, S. (1959). Creative writers and day-dreaming. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 9, s. 143-153) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1908) [Türkçesi: "Yaratıcı Yazarlar ve Gündüz Düşleri", *Sanat ve Edebiyat*, çev. Emre Kapkın, Ayşe Tekşen Kapkın, İstanbul: Payel Yayınları, 1999.]
- Freud, S. (1955). Notes upon a case of obsessional neurosis. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete works of Sigmund Freud* (Cilt 10, s. 155-318) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1909)
- Freud, S. (1957). The future prospects of psycho-analytic therapy. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 11, s.141-151) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1910)
- Freud, S. (1958). Psychoanalytic notes on an autobiographical account of a case of paranoia [Schreber]. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 12, s. 9-82) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1911a)
- Freud, S. (1958). The handling of dream-interpretation in psycho-analysis. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 12, s. 91-96) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1911b)
- Freud, S. (1958). The dynamics of transference. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 12, s. 99-108) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1912a)
- Freud, S. (1958). Recommendations to physicians practicing psycho-analysis. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 12, s. 111-120) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1912b)

- Freud, S. (1958). On beginning the treatment. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 12, s. 123-144) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1913) [Almanca'da bkz. *Gesammelte Werke* (Cilt 8, s. 454-478). Frankfurt: S. Fischer Verlag, 1945.]
- Freud, S. (1958). Remembering, repeating and working-through. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 12, s. 147-156) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1914a)
- Freud, S. (1957). Repression. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 14, s. 146-158) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1914b)
- Freud, S. (1958). Observations on transference-love. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 12, s. 159-171) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1915a)
- Freud, S. (1957). The unconscious. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 14, s. 166-215) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1915b)
- Freud, S. (1963). Introductory lectures on psycho-analysis. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Ciltler 15-16) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1916-1917) [Türkçesi: *Psikanalize Giriş Dersleri*, çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, 2019.]
- Freud, S. (1957). A metapsychological supplement to the theory of dreams. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 14, s. 221-235) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1917)
- Freud, S. (1955). Lines of advance in psycho-analytic theory. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 17, s. 159-168) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1919)
- Freud, S. (1955). Beyond the pleasure principle. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 18, s. 7-64) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1920) [Türkçesi: "Haz İlkesinin Ötesinde," *Haz İlkesinin Ötesinde-Ben ve İd* içinde, çev. Ali Nahit Babaoğlu, İstanbul: Metis Yayınları, 2001.]
- Freud, S. (1955). Group psychology and the analysis of the ego. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 18, s. 67-143) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1921) [Türkçesi: *Grup Psikolojisi ve Ego Analizi*, çev. Mehmet Ökten, Tutku Yayınevi, 2014.]
- Freud, S. (1961). Remarks on the theory and practice of dream-interpretation. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 19, s. 109-121) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1923a)
- Freud, S. (1961). The ego and the id. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 19, s. 12-66) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1923b) [Türkçesi: "Ben ve İd," *Haz İlkesinin Ötesinde-Ben ve İd* içinde, çev. Ali Nahit Babaoğlu, İstanbul: Metis Yayınları, 2001.]

- Freud, S. (1961). The economic problem of masochism. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 19, s. 159-170) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1924) [Türkçesi: Mazoşizmin Ekonomik Sorunu, *Metapsikoloji 4* içinde, çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, 2011.]
- Freud, S. (1961). Some additional notes on dream-interpretation as a whole. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 19, s. 127-138) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1925a)
- Freud, S. (1961). Negation. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 19, s. 235-239) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1925b)
- Freud, S. (1959). An autobiographical study. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 20, s. 7-74) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1925c) [Türkçesi: *Otobiyografi*, çev. Ayşegül Demir, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016.]
- Freud, S. (1959). Inhibitions, symptoms and anxiety. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 20, s. 87-175) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1926)
- Freud, S. (1964). New introductory lectures on psycho-analysis. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 22, s. 233-235) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1935) [Türkçesi: *Psikanalize Yeni Giriş Dersleri*, çev. Selçuk Budak, İstanbul: Öteki Yayınları, 1999.]
- Freud, S. (1964). The subtleties of a faulty action. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 22, s. 233-235) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1935)
- Freud, S. (1964). Analysis terminable and interminable. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 23, s. 216-253) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1937)
- Freud, S. (1964). Splitting of the ego in the process of defence. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 23, s. 275-278) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1938).
- Freud, S. (1964). An outline of psycho-analysis. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 23, s. 144-207) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1940)
- Freud, S. (1985). *The complete letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess 1887-1904*. Cambridge, MA ve Londra: Harvard University Press.
- Freud, S., Breuer, J. (1955). *Studies on hysteria*. J. Strachey (Haz. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 2, s. 1-307) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1893-1895) [Türkçesi: *Histeri Üzerine Çalışmalar*, çev. Emre Kaplan, İstanbul: Payel Yayınevi, 2001.]

- Frieswyck, S.H., Allen, J.G., Colson, D. B., Coyne, L. Gabbard, G. O., Horwitz, L., Newsom, G. (1986). Therapeutic alliance: Its place as a process and outcome variable in dynamic psychotherapy research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54, 32-38.
- Gaston, L. (1990). The concept of the alliance and its role in psychotherapy: Theoretical and empirical considerations. *Psychotherapy*, 27, 143-153.
- Georges, P. de (1997). Paradigme de déclenchement: Un mot de trop. *Le conciliabule d'Angers* (s. 39-47) içinde. Paris: Agalma-Seuil.
- Gilet-Le Bon, S. (1995). L'interprétation: 'Apophantique' et 'oraculaire'. *La lettre mensuelle*, 138, 5-8.
- Gill, M. M. (1982). *Analysis of transference*. Vol. I: Theory and technique. New York: International Universities Press.
- Gill, M. M., Hoffman, I. Z. (1982). *Analysis of transference*. Vol. II: Studies of nine audio-recorded psychoanalytic sessions. New York: International Universities Press.
- Glover, E. (1931). The therapeutic effect of inexact interpretation: A contribution to the theory of suggestion. *International Journal of Psycho-Analysis*, 12 (4), 397-411.
- Glover, E. (1955). *The technique of psycho-analysis*. New York: International Universities Press.
- Goldfried, M. R. (1991). Research issues in psychotherapy integration. *Journal of Psychotherapy Integration*, 1, 5-25.
- Grandin, T. (1995). *Thinking in pictures*. New York: Doubleday. [Türkçesi: *Resimlerle Düşünmek*, çev. Mehmet Celil İftar, Aura Kitapları, 2018.]
- Grandin, T., & Johnson, C. (2005). *Animals in translation*. New York: Scribner.
- Green, M. F. (2001). *Schizophrenia revealed: From neurons to social interactions*. New York: Norton.
- Greenson, R. (1990). The working alliance and the transference neurosis. A. H. Esman (Haz.), *Essential papers on transference* (s. 150-171) içinde. New York & Londra: New York University Press. (Orijinal yayın yılı 1965)
- Greenson, R. (1967). *The technique and practice of psychoanalysis*. New York: International Universities Press.
- Grosskurth, P. (1987). *Melanie Klein: Her world and her work*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Guntrip, H. (1971). *Psychoanalytic theory, therapy and the self*. New York: Basic.
- Heidegger, M. (1982). *The basic problems of phenomenology*. Çev. A. Hofstadter. Bloomington, IN: Indiana University Press (Orijinal yayın yılı 1975)
- Heimann, P. (1950). On counter-transference. *International Journal of Psycho-Analysis*, 31, 81-84.
- Heinlein, R. (1968). *Stranger in a strange land*. New York: Berkeley Publishing Co. (Orijinal yayın yılı 1961) [Türkçesi: *Yaban Diyarlarında Yabancı*, çev. Kağan Çam, İstanbul: İthaki Yayınları, 2018.]
- IRMA. (1997). *La conversation d'irracchon: Cas rares, les inclassables de la clinique*. Paris: Agalma-Seuil.
- Joseph, E. D. (1982). Presidential address: Normal in psychoanalysis. *International Journal of Psycho-analysis*, 63, 3-13.

- Joyce, J. (1964). *A portrait of the artist as a young man*. New York: Viking. (Orijinal yayın yılı 1916) [Türkçesi: *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*, çev. Murat Belge, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.]
- Joyce, J. (1975). *Finnegans wake*. Londra ve Boston: Faber and Faber. (Orijinal yayın yılı 1939) [Türkçesi: *Finnegan Uyanması*, çev. Fuat Sevimay, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2016.]
- Kernberg, O. (2001). Recent developments in the technical approaches of English-language psychoanalytic schools. *Psychoanalytic Quarterly*, 70, 519-547.
- King, C.D. (1945). The meaning of normal. *Yale Journal of Biological Medicine*, 17, 493-501.
- Kirsner, D. (2000). *Unfree associations: Inside psychoanalytic institutes*. Londra: Process Press.
- Kizer, M., Vivas, E. L., Luongo, L., Portillo, R., Ravard, J., Réquiz, G. (1988). L'autre dans les psychoses. *Clinique différentielle des psychoses* (s. 135-147) içinde. Paris: Navarin.
- Klein, M. (1950). *Contributions to psycho-analysis*. Londra: Hogarth.
- Klein, M. (1952). Notes on some schizoid mechanisms. J. Riviere (Haz.), *Developments in psycho-analysis* (s. 292-320) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1946)
- Klein, M. (1955). On identification. M. Klein, P. Heimann, & R.E. Money-Kryle (Haz.), *New directions in psycho-analysis* (s. 309-345) içinde. Londra: Tavistock.
- Klein, M. (1957). *Envy and gratitude, a study of unconscious sources*. New York: Basic [Türkçesi: *Haset ve Şükran*, çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten, İstanbul: Metis Yayınları, 1999.]
- Kohut, H. (1984). *How does analysis cure?* Chicago: University of Chicago Press.
- Kuhn, T.S. (1962). *The structure of scientific revolutions*. Chicago: University of Chicago Press. [Türkçesi: *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, çev. Nilüfer Kuryaş, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2014.]
- Lacan, J. (1965-1966). *Séminaire XIII, L'objet de la psychanalyse* (yayınlanmamış).
- Lacan, J. (1966). Réponses à des étudiants en philosophie sur l'objet de la psychanalyse. *Cahiers pour l'analyse*, 3, 5-13.
- Lacan, J. (1966-1967). *Séminaire XIV, La logique du fantasme* (yayınlanmamış).
- Lacan, J. (1967-1968). *Séminaire XV, L'acte psychanalytique* (yayınlanmamış).
- Lacan, J. (1968a). Proposition du 9 octobre 1967 sur le psychanalyste de L'Ecole. *Scilicet*, 1, 14-30.
- Lacan, J. (1968b). La méprise du sujet supposé savoir. *Scilicet*, 1, 31-41.
- Lacan, J. (1969a). Intervention sur l'exposé de M. Ritter: 'Du désir d'être psychanalyste.' *Lettres de L'Ecole Freudienne*, 6, 87-96.
- Lacan, J. (1969b). Paolo Caruso'yla röportaj. P. Caruso (Haz.), *Conversaciones con Levi- Strauss, Foucault y Lacan*. Barselona, İspanya: Anagrama.
- Lacan, J. (1970-1971). *Séminaire XVIII, D'un discours qui ne serait pas du semblant* (yayınlanmamış).
- Lacan, J. (1971-1972). *Séminaire XIX, ... ou pire* (yayınlanmamış).
- Lacan, J. (1973). L'Étourdit. *Scilicet*, 4, 5-52.
- Lacan, J. (1973-1974). *Séminaire XXI, Les non-dupes errent* (yayınlanmamış).
- Lacan, J. (1974-1975). *Séminaire XXII, R.S.I.* (yayınlanmamış).
- Lacan, J. (1975a). Introduction à l'édition allemande d'un premier volume des Écrits. *Scilicet*, 5, 11-17.

- Lacan, J. (1975b). La Troisième. *Lettres de l'École Freudienne*, 16, 177-203.
- Lacan, J. (1976). Conférences et entretiens dans des universités nord-américaines. *Salica*, 6/7, 5-63.
- Lacan, J. (1976-1977). *Séminaire XXIV, L'insu que s'ait de l'une-bévue saile à mourre* (yayınlanmamış).
- Lacan, J. (1977a). Ouverture de la section clinique. *Ornicar*, 9, 7-14.
- Lacan, J. (1984). Préface à l'ouvrage de Robert Georgin. R. Georgin, *Lacan* (ikinci basım, s. 9-17) içinde. Paris: L'Âge d'homme. (Orijinal yayın yılı 1977b)
- Lacan, J. (1977-1978). *Séminaire XXV, Le moment de conclure*. (yayınlanmamış).
- Lacan, J. (1978). *The four fundamental concepts of psychoanalysis* (1964) (Haz. J.-A Miller ve Çev. A. Sheridan). New York ve Londra: Norton [Türkçesi: *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*, çev. Nülüfer Erdem, İstanbul: Metis Yayınları, 2013.]
- Lacan, J. (1988a). *The seminar of Jacques Lacan, Book I: Freud's papers on technique (1953-1954)* (Haz. J.-A Miller ve Çev. J. Forrester). New York ve Londra: Norton.
- Lacan, J. (1988b). *The seminar of Jacques Lacan, Book II: The ego in Freud's theory and in the technique of psychoanalysis (1954 -1955)* (Haz. J.-A. Miller ve Çev. S. Tomaselli). New York ve Londra: Norton.
- Lacan, J. (1990). *Television: A challenge to the psychoanalytic establishment* (Çev. D. Hollier, R. Krauss ve A. Michelson). New York ve Londra: Norton.
- Lacan, J. (1991). *Le séminaire de Jacques Lacan, Livre VIII: Le transfert (1960-1961)* (Haz. J.-A. Miller). Paris: Seuil.
- Lacan, J. (1992). *The seminar of Jacques Lacan, Book VII: The ethics of psychoanalysis (1959-1960)* (Haz. J.-A. Miller ve Çev. D. Porter). New York ve Londra: Norton.
- Lacan, J. (1993). *The seminar of Jacques Lacan, Book III: The psychoses (1955-1956)* (Haz. J.-A. Miller ve Çev. R. Grigg). New York ve Londra: Norton.
- Lacan, J. (1994). *Le séminaire de Jacques Lacan, Livre IV: La relation d'objet (1956-1957)* (Haz. J.-A. Miller). Paris: Seuil.
- Lacan, J. (1998a). *The seminar of Jacques Lacan, Book XX, Encore: On feminine sexuality, the limits of love and knowledge (1972-1973)* (Haz. J.-A. Miller ve Çev. B. Fink). New York ve Londra: Norton.
- Lacan, J. (1998b). *Le séminaire de Jacques Lacan, Livre V: Les formations de l'inconscient (1957-1958)*. (Haz. J.-A. Miller). Paris: Seuil.
- Lacan, J. (2001). *Autres écrits*. Paris: Seuil.
- Lacan, J. (2004). *Le séminaire de Jacques Lacan, Livre X: L'angoisse (1962-1963)* (Haz. J.-A. Miller). Paris: Seuil.
- Lacan, J. (2005a). *Mon enseignement*. Paris: Seuil.
- Lacan, J. (2005b). *Le séminaire de Jacques Lacan, Livre XXIII: Le sinthome (1975-1976)* (Haz. J.-A. Miller). Paris: Seuil.
- Lacan, J. (2006). *Écrits: The first complete edition in English* (Çev. Bruce Fink). New York ve Londra: Norton. (Alıntılanan sayfalar, 1966 tarihli Fransızca basımdaki sayfa numaralarına tekabül etmektedir.)

- Lacan, J. (2007). *The seminar of Jacques Lacan, Book XVII: The other side of psychoanalysis (1969-1970)* (Haz. J.-A. Miller ve Çev. R. Grigg). New York ve Londra: Norton. (Alınılan sayfa Fransızca basımdaki sayfa numaralarına tekabül etmektedir.)
- Laing, J. R. (2006, 26 Haziran). Is your CEO lying? *Barron's*, 21-23.
- Levenson, H. (1995). *Time-limited dynamic psychotherapy: A guide to clinical practice*. New York: Basic.
- Lichtenberg, J., Slap, J. (1977). Comments on the general functioning of the analyst in the psychoanalytic situation. *The Annual of Psychoanalysis*, 5, 295-314. New York: International Universities Press.
- Little, M. (1951). Counter-transference and the patient's response to it. *International Journal of Psycho-Analysis*, 32, 32-40.
- Little, M. (1990). *Psychotic anxieties and containment: A personal record of an analysis with Winnicott*. Northvale, NJ ve Londra: Jason Aronson.
- Macalpine, I. (1990). The development of the transference. A. H. Esman (Haz.), *Essential papers on transference* (s. 188-220) içinde. New York ve Londra: New York University Press. (Orijinal yayın yılı 1950)
- Mack, A., Rock, I. (1998). *Inattentional blindness*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Mahler, M. S. (1972). On the first three subphases of the separation-individuation process. *International Journal of Psycho-Analysis*, 53, 333-338.
- Malan, D. H. (2001). *Individual psychotherapy and the science of psychodynamics*. Londra: Arnold. (Orijinal yayın yılı 1995)
- McWilliams, N. (2004). *Psychoanalytic psychotherapy: A practitioner's guide*. New York ve Londra: Guilford.
- Miller, J.-A. (1993). Clinique ironique. *La cause freudienne*, 23, 7-13.
- Miller, J.-A. (1996). L'interprétation à l'envers. *La cause freudienne*, 32, 9-13.
- Miller, J.-A. (1998). Le sinthome, un mixte de symptôme et fantasme. *La cause freudienne*, 39, 7-17.
- Miller, J.-A. (1999, 3 Temmuz). Vers le corps portable. *Libération*.
- Miller, J.-A. (2002). Le dernier enseignement de Lacan. *La cause freudienne*, 51, 7-32.
- Miller, J.-A. (2003). Contre-transfert et intersubjectivité. *La cause freudienne*, 53, 7-39.
- Miller, J.-A. (2005). *Le transfert négatif*. Paris: Navarin.
- Millon, T., Davis, R. (2000). *Personality disorders in modern life*. New York: John Wiley ve Sons.
- Milner, M. (1952). Aspects of symbolism in comprehension of the not-self. *International Journal of Psycho-Analysis*, 33, 181-195.
- Mitchell, S.A., Black, M. J. (1995). *Freud and Beyond*. New York: Basic Books.
- Money-Kryle, R. (1956). Normal counter-transference and some of its deviations. *International Journal of Psycho-Analysis*, 37, 360-366.
- Morel, G., Wachsberger, H. (2005). Recherches sur le début de la psychose. *La psychose ordinaire: La convention d'Antibes* (s. 69-88) içinde. Paris: Agalma-Seuil.

- Nacht, S. (1956). La thérapeutique psychanalytique. *La Psychoanalyse d'aujourd'hui* (s. 123-168) içinde. Paris: Presses Universitaires de France.
- Nobus, D. (2000). *Jacques Lacan and the Freudian practice of psychoanalysis*. Londra ve Philadelphia: Routledge.
- Nominé, B. (2005). Le psychoanalyste comme aide souffrant. *La psychose ordinaire: La convention d'Antibes* (s. 195-218) içinde. Paris: Agalma-Suil.
- Ogden, T. H. (1979). On projective identification. *International Journal of Psycho-Analysis*, 60, 357-373.
- Ogden, T. H. (1982). *Projective identification and psychotherapeutic technique*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Ogden, T. H. (1992). The dialectically constituted/decentred subject of psychoanalysis. I. The Freudian subject. *International Journal of Psycho-Analysis*, 73, 517-526.
- Ogden, T.H. (1999). The analytic third: Working with intersubjective clinical facts. S. A. Mitchell ve L. Aron (Haz.), *Relational psychoanalysis: The emergence of a tradition* (s. 461-492) içinde. Hillsdale, NJ: Analytic Press. (Orijinal yayın yılı 1994).
- Ormont, L. R. (1969). Acting in and the therapeutic contract in group psychoanalysis. *International Journal of Group Psychotherapy*, 19, 4, 420-432.
- Poe, E. A. (1938). The purloined letter. The complete tales and poems of Edgar Allan Poe (s. 208-222) içinde. New York: Modern Library (Orijinal yayın yılı 1845). [Türkçesi: *Çalıman Mektup*, çev. İlknur Özdemir, İstanbul: Kırmızı Kedi, 2018]
- Queneau, R. (1971). *On est toujours trop bon avec les femmes*. Paris: Gallimard. (Orijinal yayın yılı 1947)
- Racker, H. (1968). *Transference and countertransference*. New York: International Universities Press.
- Reik, T. (1937). *Surprise and the psychoanalyst*. New York: E. P. Dutton.
- Renik, O. (1999). Playing one's cards face up in analysis: An approach to the problem of self-disclosure. *Psychoanalytic Quarterly*, 68, 521-539.
- Renik, O (2001). The patient's experience of therapeutic benefit. *Psychoanalytic Quarterly*, 70, 231-241.
- Richards, A., Goldberg, F. (2000). *A survey of Division 39 members regarding telephone therapy*. Telefon Terapisinin Avantajları ve Dezavantajları başlıklı bir panelde Amerikan Psikoloji Derneği Konferansı'nda sunulmuş makale. Ağustos 2000, Washington D. C. (yayınlanmamış).
- Richards, I. A., Ogden, C. K. (1945). *The meaning of meaning*. New York: Harcourt, Brace. (Orijinal yayın yılı 1923)
- Rogers, C. (1951). *Client-centered therapy*. Boston: Houghton Mifflin.
- Sandler, J. (1987). *Projection, identification, projective identification*. Madison, CT: International Universities Press.
- Saussure, F. de (1959). *Course in general linguistics* (Çev. W. Baskin). New York: McGraw-Hill. (Orijinal yayın yılı 1916) [Türkçesi: *Genel Dilbilim Yazıları*, çev. Savaş Kılıç, İstanbul: İt-haki Yayınları, 2014.]

- Segal, H. (1964). *Introduction to the work of Melanie Klein*. New York: Basic.
- Silberer, H. (1921). *Der Zufall und die Koboldstreiche des Unbewussten*. Bern: Bircher.
- Sleek, S. (1997, Ağustos). Providing therapy from a distance. *American Psychological Association Monitor*, 1 ve 38.
- Soler, C. (1996). Silences. *La cause freudienne*, 32, 26-30.
- Soler, C. (1997). *Le conciliabule d'Angers'deki tartışmalara katkı*. Paris: Agalma-Seuil.
- Soler, C. (2002). *L'inconscient à ciel ouvert de la psychose*. Toulouse, Fransa: Presses Universitaires du Mirail.
- Spomitz, H. (1999). *Modern psychoanalysis of the schizophrenic patient*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Spoto, D. (1993). *Marilyn Monroe: The biography*. New York: Harper Collins.
- Sterba, R. (1934). The fate of the ego in analytic therapy. *International Journal of Psycho-Analysis*, 15 (2-3), 117-26.
- Sterba, R. (1990). The dynamics of the dissolution of the transference resistance. A. H. Esman (Haz.), *Essential papers on transference* (s. 80-93) içinde. New York ve Londra: New York University Press. (Orijinal yayın yılı 1940)
- Stevens, A. (2005). Le transfert et psychose aux limites. *La psychose ordinaire: La convention d'Antibes* (s. 179-194) içinde. Paris: Agalma-Seuil.
- Strachey, J. (1990). The nature of the therapeutic action of psycho-analysis. A. H. Esman (Haz.), *Essential Papers on Transference* (s. 49-79) içinde. New York ve Londra: New York University Press. (Orijinal yayın yılı 1934)
- Szasz, T. (1963). The concept of transference. *International Journal of Psycho-Analysis*, 44, 432-443.
- Twain, M. (1996). *Tom Sawyer abroad*. Oxford, İngiltere: Oxford University Press. (Orijinal yayın yılı 1896)
- Vanneufville, M. (Haz.). (2001) Un cas de mélancolie grave. *Savoirs et clinique: Revue de psychanalyse*, 5, 91-96.
- Williams, P. (Haz.). (2001). *A language for psychosis: Psychoanalysis of psychotic states*. New York ve Hove, Birleşik Krallık: Brunner-Routledge.
- Winnicott, D. W. (1949). Hate in the counter-transference. *International Journal of Psycho-Analysis*, 30(2), 69-74.
- Winnicott, D. W. (1958a). Mind and its relation to the psyche-soma. *Collected papers: Through pediatrics to psycho-analysis* (s. 243-254) içinde. Londra: Tavistock. (Orijinal yayın yılı 1949)
- Winnicott, D.W. (1958b). Metapsychological and clinical aspects of regression within the psycho-analytical set-up. *Collected papers: Through pediatrics to psycho-analysis* (s. 278-294) içinde. Londra: Tavistock. (Orijinal yayın yılı 1954)
- Winnicott, D.W. (1958c). Clinical varieties of transference. *Collected papers: Through pediatrics to psycho-analysis* (s. 295-299) içinde. Londra: Tavistock. (Orijinal yayın yılı 1955-1956)
- Winnicott, D. W. (1965a). Ego distortion in terms of true and false self. *The maturational processes and the facilitating environment* (s. 140-152) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1960)

- Winnicott, D. W. (1965b). The theory of the parent-infant relationships. *The maturational processes and the facilitating environment* (s. 37-55) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1960)
- Winnicott, D. W. (1965c). *Counter-transference. The maturational processes and the facilitating environment* (s. 158-165) içinde. Londra: Hogarth. (Orijinal yayın yılı 1960)
- Winnicott, D. W. (1977), *The piggle*. New York: International Universities Press. [Türkçesi: *Piggle: Küçük bir kız çocuğunun psikanalizle tedavisinin öyküsü*, çev. Özlem Yüksek, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019.]
- Winnicott, D. W. (2005). Mirror-role of mother and family in child development. *Playing and reality* (s. 111-118) içinde. Londra ve New York: Routledge. (Orijinal yayın yılı 1967) [Türkçesi: "Çocuğun Gelişiminde Annenin ve Ailenin Ayna Rolü," *Oyun ve Gerçeklik* içinde, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, 1998.]
- Wodehouse, P. G. (1981). Heavy weather. *Life at Blandings* (s. 533-828) içinde. Londra: Penguin. (Orijinal yayın yılı 1933)
- Zalusky, S. (1998). Telephone analysis: Out of sight, but not out of mind. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 46, 1221-1242.
- Zalusky, S., Argentieri, S., Mehler, J. A., Rodrigues de la Sierra, L., Brainsky, S., Habib, L. E. Y., vd. (2003). Telephone analysis [özel sayı]. *International Psychoanalysis: News Magazine of the International Psychoanalytic Association*, 12, 1.
- Zetzel, E. R. (1990). Current concepts of transference. A. H. Esman (haz.), *Essential papers on transference* (s. 136-149) içinde. New York ve Londra: New York University Press. (Orijinal yayın yılı 1956)

Dizin

A

Adsız Alkolikler 85

aktarım 9, 10, 14, 22, 24, 30, 43, 59, 65, 89, 96, 108, 116, 123, 151-180, 182-186, 190, 193, 194, 196, 197, 198, 199, 205, 215-218, 221, 222, 224, 231, 234, 236, 251, 267, 277, 278, 282, 283, 288, 313, 314

aktarımın aktarımı 166, 288

aktarımın sistematik yorumu 168

algı 34, 35, 37, 38, 58, 68, 109, 116, 119, 151, 152, 153, 159, 177, 190, 195, 222, 223, 258-261, 277

algı ve bellek 258

alıştılar 116, 117, 310

anagram 233

analistin kendini açması 222, 224

analistler 10-14, 19, 21, 22, 23, 27, 28, 32, 39, 40, 46, 50, 54, 63, 73, 77, 80, 81, 89, 97, 98, 102, 106, 107, 108, 112, 117, 119, 121, 140, 141, 157, 161, 162, 163, 166, 167, 170, 171, 179, 180, 183, 185, 187, 188, 190-195, 197, 199, 200, 201, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 214, 216, 218, 219, 221, 222, 224, 227, 228, 231-237, 242, 245, 246, 247, 253, 254, 260, 264-268, 274, 276, 282, 285, 286, 288, 294, 307, 308-313

analitik üçüncü 176

analiz 2, 5, 7, 9-14, 17-34, 36-39, 41, 43-55, 58-68, 70-85, 88-195, 197-210, 212-243, 245-282, 284-293, 295, 297, 298, 300, 301, 303-314

analizanlar 5, 9, 11, 20, 26, 32, 39, 43, 45-48, 50, 51, 52, 54, 55, 58, 59, 60, 63, 65, 68, 70, 71, 73, 76, 77, 79, 81, 82, 84, 85, 89, 94-99, 102, 103, 106, 107, 116, 117, 119, 121, 126, 127, 130, 131, 134, 135, 136, 140, 141, 142, 146, 147, 148, 154, 158, 159, 162, 163, 164, 168, 170, 171, 175, 178, 180, 183, 185, 189, 192, 193, 200-206, 208, 209, 214, 216, 217, 219-227, 229-237, 245, 248, 264, 266, 271, 274, 282, 285, 287, 301, 313

anında mesajlaşma 237

anlam 22-31, 33, 34, 36-39, 44, 46-54, 57, 58, 60, 61, 64-67, 69-72, 75-78, 80, 81, 83, 84, 87, 91, 92, 94, 96, 97, 103-120, 123, 124, 129, 131-135, 137, 139, 141, 143, 144, 151, 152, 155, 157, 161, 162, 165, 166, 167, 171, 175, 178, 197, 198, 200, 215, 225, 244, 306, 307, 310, 311, 312

anlama 18, 19, 20, 22, 23, 24, 28, 37, 39, 48, 49, 50, 57, 65, 103, 104, 115, 119, 197, 198, 200, 202, 225,

anlamın sabitliği 304, 305

anlaşılmaz rüyalar 127

Aparicio, S. 115, 117

apophantic 108

arzu 10, 32, 33, 45, 51, 54, 55, 57, 66, 67, 68, 74, 77, 78, 79, 81, 86, 91, 95, 100, 107, 111, 112, 113, 116, 118, 119, 121, 126, 128, 132, 134, 136, 137, 139, 141-148, 156, 158, 162, 183, 186, 202, 214, 233, 247, 248, 254, 256, 258, 261, 262, 269, 279, 284, 287, 290, 302, 304, 305, 313

aşırı vurgulanmış iddialar 63, 64

ayna evresi 245, 299, 310

B

bakış 65, 226, 229, 230, 234, 305

baskılama 62

bastırılmış olan 17, 31, 34, 58, 59, 61, 62, 67, 71, 103, 123, 125, 132, 140, 155, 156, 168, 178, 182, 183, 185, 191, 232, 241, 243, 249, 250, 261, 267, 270, 271, 273, 274, 289, 312

bastırma 9, 11, 12, 29-32, 36, 43, 45, 51, 62, 71, 95, 115, 127, 154, 156, 185, 204, 208, 213, 218, 232, 241, 245, 246, 250, 261, 266, 267, 268, 272, 289, 295, 296, 297, 314

beden dışı deneyimler 299

beden dili 187, 200, 227, 228, 236

beden durumu 227, 232

benlik 21, 22, 29, 46, 74, 75, 89, 93, 102, 107, 167, 168, 179, 186, 190, 197, 209, 216, 224, 235, 236, 241, 244, 245, 258, 259, 261, 274, 289, 296, 299,

bilinçdışı 9-12, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 34, 36, 37, 39, 44, 51, 59, 64-67, 71, 72, 81, 91, 100-104, 107, 108, 111, 121, 122, 125, 130, 132, 133, 135, 137, 138, 139, 148, 155, 156, 159, 161, 167, 168, 173, 175, 186, 193, 196, 201-204, 213, 215, 217, 232-235, 241, 245, 252, 255, 266,

267, 269, 270, 271, 273, 277, 283, 288, 295, 296, 297, 299, 302, 304, 305, 307
bilinçli ve bilinçdışı istekler 132, 135, 137, 138, 269

Bion, W. 197-200, 210, 216, 217, 232, 258, 267, 295, 306, 309, 310

birincil bastırma 245, 246

Bollas, C. 175, 206, 311

Bowlby, J. 32, 243, 245, 298

Breuer, J. 158, 164, 179

C-Ç

Casement, P. J. 18, 23, 65, 102, 107, 112, 120, 189, 190, 198, 203, 205, 206, 211, 212, 232

cep telefonları 231

cinsel fanteziler 45, 47, 51, 52, 54, 64, 127, 138-145, 149, 199, 239, 242, 261, 262

cinsellikler 141, 289

cinsel yönelim 54, 63

çağrışımlar 27, 30, 67, 86, 98, 104, 126, 127, 128, 131, 137, 138, 146, 149, 152, 155, 226, 236, 296

çifte anlamlar 31, 47, 11, 232, 271, 277

çiftedeğerlilik 36

D

Deffieux, J.-P. 300, 301

değişken süreli seans 62, 69, 70, 75, 76, 82, 83, 86, 90, 95, 96, 233

deneyimin imgesel boyutu 21

depresif konum 112, 199, 200, 245

deyimsel ifadeler 33, 65, 108

dil 9, 10, 12, 13, 15, 18-23, 26-29, 31-40, 44-50, 53, 54, 57, 59-65, 67, 70-78, 81, 83, 84, 87, 89, 91-99, 101-108, 110-123, 126-139, 141, 142, 144-147, 149, 152-159, 161, 164, 166, 168-177, 179, 180, 183, 185-191, 193, 194, 195, 197, 198, 200-220, 223, 225-237, 243-284, 302

dillerarası olgular 49

dil sürçmeleri 22, 28, 31, 39, 59, 170, 269, 273

dil sürçmeleri üzerine 273

dil ve algı 34

direnç 30, 59, 61, 76, 77, 113, 126, 157, 164, 166, 167, 172, 173, 174, 194, 231, 251, 295

divan 39, 43, 55, 62, 112, 175, 220, 222, 226, 229, 230, 285

doğruluk 97, 98, 99, 101, 274

dolaylama 34

Dostoyevski 84

doyum krizi 115

DSM 40, 256

DSM-IV 266, 296

DSM-V 296

duygulanım 13, 20, 27, 30, 36, 46, 153, 155, 156, 157, 195, 204, 207, 208, 211, 233, 236, 250-255, 296

duygulanımın baskılanması 296

duygulanımın iletilebilirliği 207

duygulanımın tecrit edilmesi 296

duygulanımsal etkiler 153

duygular 17, 18, 19, 36, 47, 78, 131, 134, 138, 151, 153, 154, 157, 159, 161, 165, 176, 179, 180, 193, 194, 195, 197-213, 22, 223, 224, 252, 277, 281

duygusal olgunluk 243

E

eğitim 9, 10, 13, 14, 19, 21, 32, 39, 40, 41, 74, 78, 79, 113, 152, 165, 184, 187, 188, 202, 203, 207, 216, 222, 223, 225, 250, 254, 269, 291, 309, 312

eksiltme 34, 60, 296, 306

elektroşok tedavisi 292

empati 18, 19, 20, 73, 191, 198, 223, 314

e-posta 237

erotomani 193, 266, 282

eşikler 99

eşşeslilik 116, 117, 278

cyleme dökme 182, 183, 184, 251

F

fanteziler 45, 47, 51-54, 64, 67, 86, 96, 104, 111, 123, 125, 126, 135, 138-145, 148, 149, 151, 164, 172, 189, 191, 193, 199, 233, 239-242, 256, 259, 261, 262, 278

Fliess, R. 190

Freud, A. 296

Freud, S. 9, 10, 11, 17, 19, 23, 24, 27, 29, 31, 36, 45, 49, 51, 54, 65, 70, 71, 73, 77, 79, 83, 89, 90, 92, 97, 99, 100, 103, 108, 109, 110, 112, 114, 121, 124, 125, 126, 130, 132-137, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 151, 153, 155-158, 160, 164, 166, 168, 171, 172, 173, 175, 178, 179, 182-186, 195, 200, 202, 204, 205, 206, 208, 217, 221, 222, 228, 231, 232, 235, 241-245, 247, 249, 250, 252-255, 258-262, 265, 266, 267, 269, 270, 272-275, 277, 278, 280, 282, 291, 292, 295, 296, 297, 301, 309, 310, 312

G

gecikme 96, 157, 226

geçişçilik 209

genel etkenler 73

genital evre 242

Georges, P. de 275, 276, 295

gerçeklik sınaması 222, 256-260

gerileme 74, 75, 229, 236, 245, 263, 265

Gill, M. M. 22, 59, 164, 167-171, 180, 201, 214, 216

Glover, E. 109, 169, 311

Goldberg, F. 235

gözlemleyen benlik 89, 102, 103, 166, 167, 168, 190, 224, 274

Grandin, T. 36, 37

gündüzdüşleri 44, 54, 67, 96, 125, 126, 127, 129, 131, 133, 135, 136, 137, 139,

141, 143, 145, 147, 149, 157, 164, 172,
176, 230, 233

H

hakikat 52, 53, 61, 71, 84, 94, 97-101,
109, 110, 120, 136, 227, 228, 229, 232,
261, 281

halüsinasyonlar 258, 272, 287, 292

Haz İlkesinin Ötesinde 147

Heimann, P. 194, 217, 310

histeri 89, 121, 167, 179, 213, 214, 247,
279, 295, 303

I-İ

iç kaynaklı sesler 272

ikili ilişki 22

ikili olumsuz yapı 33

ikincil kaynaklar 13, 309

iki tarafa çekilebilecek sözler 48

imgesel 21-24, 28, 32, 37, 57, 73, 74, 78,
85, 100, 101, 153, 155, 161, 171, 173-
179, 185-192, 194, 199, 201, 209, 214,
216, 217, 218, 221, 222, 229, 235, 262,
267, 268, 270, 275, 279, 282, 283, 284,
289, 292, 294, 295, 297-300, 302, 306,
307, 311, 313

inkâr 63, 64, 92, 100, 110, 165, 166, 193,
211, 216, 223, 251, 257, 274, 278, 280, 296

insan doğası 243

inşalar 121, 131

ironi 34, 167, 276, 277

istekler 32, 81, 131-135, 137, 138, 139,
142, 147, 247, 254, 258, 259, 269

istikrar kazanma 300, 307

J

jestler 153, 186, 228, 232

Jones, E. E. 74, 244

Joseph, E. D. 244

jouissance 76, 92, 93, 107, 114, 115, 124,
140, 142, 143, 145, 237, 277, 283, 286,
290, 293, 294, 298, 301, 302, 305, 306, 307

jouissance krizi 115

Joyce, J. 49, 267, 299, 300

K

kablosuz telefonlar 231

kabuslar 86, 88, 101, 145, 147, 233

kaçamak söz 271

karasevda 163, 221, 242

karman çorman konuşma 23, 170

karmaşık aktarım 153, 155

karmaşık aktarımlar 153, 155

karşıaktarım 13, 61, 77, 78, 80, 151, 161,
162, 166, 174, 175, 177, 185, 186, 193,
194, 196-199, 295, 215-218, 236, 313, 314

kastrasyon 47, 49, 76, 77, 114, 124, 138,
139, 143, 188, 233, 271, 290, 305, 306

kastrasyon kaygısı 47, 188

kaygı 45, 47, 91, 119, 136, 145, 146, 147,
152, 155, 156, 188, 204, 206, 207, 217,
220, 223, 245, 269, 270, 271, 290

kehanetvari konuşma 111

kehanetvari yorum 111

kendi kendini analiz etme 185

kendine zarar verme 292

Kernberg, O. 314

kesme 69-73, 75, 76, 77, 79, 81, 83, 85,
87, 88, 89, 91, 94, 95, 96, 105, 122, 124,
184, 233, 234, 270, 284, 305

King, C.D. 244

Kizer, M. 277, 301

Klein, M. 13, 112, 168, 195, 196, 198, 199,
208, 244, 245, 267, 309, 310

Kohut, H. 19, 244

konuşma 9, 17, 23, 24, 26, 28, 29, 31, 33,
34, 39, 44-48, 57-60, 63, 64, 67, 69, 70,
72, 76, 78, 86, 90, 99, 101, 104, 105,
110-114, 116, 117, 119, 120, 123, 128,

139, 140, 142, 147, 152, 153, 164, 166,
168, 169, 171, 175, 176, 177, 180, 182,
183, 184, 193, 197, 199, 200, 203, 209,
212, 215, 219, 220, 223, 224-229, 232,
234, 235, 251, 268, 274, 277, 305, 306,
307, 313

konuşma biçimi 17, 34, 306

konuşma tedavisi 164

konversiyon 296

Kubie 244

Kuhn, T. 192, 257

L

Lacan, J. 9-15, 17, 19, 21-24, 27, 28, 29, 31,
32, 34, 37, 39, 43, 48, 49, 50, 52, 53, 54,
57, 58, 61, 63, 64, 66-70, 73-85, 90, 91,
92, 96-101, 103-118, 120, 121, 124, 135,
136, 139, 143, 144, 145, 147, 148, 149,
151, 153, 156-159, 161, 162, 163, 167,
168, 169, 172-176, 178, 179, 180, 183,
184, 185, 187, 190, 193, 194, 195, 199,
200, 209, 213, 214, 216-219, 221, 222,
223, 225, 227-230, 232-236, 239, 241,
242, 244-248, 253-256, 259-262, 265-
268, 270-273, 276, 280, 281, 283, 284,
286, 289, 290, 291, 294, 295, 297-314

laf kalabalığı 34

Little, M. 19, 74

M

Macalpine, I. 167, 250

Mahler, M. S. 245

Malan, D. H. 19, 21, 29, 71, 89, 153,
157, 223

mani 82, 266

mastürbasyon fantezileri 140, 142, 149,
240, 241

McWilliams, N. 19, 75, 101, 102, 239,
241, 253

melankoli 266, 276

men etme 266, 267

metafor 31, 32, 33, 74, 95, 170, 188, 227,
266, 291, 297-302, 304, 305, 307

Miller, J.-A. 36, 106, 142, 185, 217, 225,
229, 269, 276, 283, 302, 306, 308, 314

mini-kastrasyon 76

mizah 121, 276

Money-Kryle, R. 190, 244

My Fair Lady 247

N

narsisizm 305

nesne a 124, 229, 304, 305, 306, 313

nevrotikler 12, 59, 75, 76, 79, 89, 102,
104, 107, 123, 159, 167, 215, 236, 241,
250, 261, 265-270, 271, 273, 277, 278,
282, 285, 286, 287, 289, 294, 296, 298,
303, 306, 307, 312

nevroz 12, 75, 76, 89, 123, 167, 169, 173,
199, 248, 249, 256, 266, 267, 269-272,
274, 275, 277, 280, 282, 288, 289, 290,
295-302, 304, 305, 306, 308

noktalama 57, 58, 59, 61, 63-67, 71, 72,
73, 94, 95, 105, 184, 270, 284

Nominé, B. 275, 297

normallik 210, 239-242, 248, 249, 250

not alma 82, 184

O-Ö

Ogden, T. H. 176, 177, 195-198, 213,
214, 217, 218, 302, 311

Oidipus kompleksi 112, 176, 297-302

olumlu aktarım 163, 164, 172

olumsuz aktarım 184, 185

otistik kişiler 35, 36, 260, 266

önemsemeyerek dikkat çekme 32

özgül olmayan etkenler 73

öznelerarası-kişilerarası-kendilik psikolo-
jisi okulları 314

öznel karşıaktarım 161, 199

P

paranoya 35, 184, 193, 195, 266, 268, 282,
283, 293, 302, 306, 308

Parkinson yasası 95

psikanaliz 9-12, 14, 17, 24, 31, 32, 36, 38,
39, 41, 48, 50, 54, 75, 79, 82, 89, 97, 100,
101, 102, 106, 107, 112, 126, 157, 162,
164, 167, 175, 176, 195, 199, 206, 208,
210, 221, 222, 226, 228, 232, 236, 237,
241, 246, 250, 253, 256, 260, 262, 265,
279, 288, 295, 297, 309-313

psikopatoloji 121, 213, 217, 239, 301

psikotik çöküş 167, 266

psikotik kişiler 35, 36, 202, 209, 214, 240,
247, 268, 271, 285, 295

psikotik yapı 266, 279

psikoz 12, 36, 75, 76, 123, 173, 193, 199,
213, 218, 230, 236, 245, 265-269, 271-
275, 277, 279, 281, 282, 283, 285, 287-
291, 293-308, 312

R

Racker, H. 196-200, 310

raydan çıkma 305

Reik, T. 28, 190

Renik, O. 176, 224, 254, 275, 276, 282,
290, 313

Richards, I. A. 226, 235, 302

rüyalar 30, 32, 34, 44, 47, 49, 54, 62, 67,
88, 96, 111, 125-137, 139-143, 145-149,
172, 189, 217, 232, 241, 260, 278

rüyalarla çalışma 125, 134, 232

S-Ş

sabit süreli seanslar 76, 80, 81

saldırgan itkiler 141, 282, 289

saldırganlık 86, 122, 190

Sandler, J. 195-199, 210

sanılar 268, 272, 291, 292, 294, 308

sanssal sistemler 291, 292, 307

Saussure, F. de 38, 71, 274, 302

seanslar 26, 30, 33, 39, 43, 54, 55, 67, 70-
77, 81-86, 88, 90, 91, 94, 95, 96, 99, 103,
118, 121, 129, 130, 133, 134, 144, 154,
155, 157, 159, 161, 162, 168, 170, 171,
172, 176, 180-184, 187, 188, 189, 203,
204, 206, 215, 220, 221, 225, 226, 229-
234, 270, 274, 284

sebepsiz inkâr 63, 64, 274

Segal, H. 132, 245, 309

septomlar 31, 32, 76, 90-93, 101, 112,
121, 140, 155, 191, 214, 241, 278, 289,
297, 298, 302

septomların ortadan kaybolması 101

serbest çağrışım 27, 47, 67, 152, 171, 175,
176, 226

serbest dalgalanan dikkat 27, 28, 39, 58

sessizlikler 22, 154, 156, 157, 175, 176,
180, 183, 204

sesteş sözcükler 49, 232

sihirli düşünme 258

Silberer, H. 121

simgesel 37, 57, 73, 74, 85, 100, 101, 153,
155, 161, 171, 173-179, 186-192, 194,
199, 201, 209, 217, 218, 222, 235, 262,
267, 268, 270, 275, 279, 282, 283, 284,
289, 292, 294, 295, 297-300, 302, 306,
307, 311, 313

simgesel boyut 73, 179, 235, 283, 289, 297

simgeselleştirme 74, 100, 101, 155, 173,
174, 217, 313

sinthome 270, 294, 295, 297, 300, 302

sistemik karakter analizi 314

Sokrates 159, 165, 167, 172, 260

Soler, C. 34, 113, 124, 266, 273, 275, 283,
288, 290, 294, 300, 305, 306

sorular 10, 43, 44, 46, 47, 50, 52-55, 88,
94, 95, 97, 106, 114, 120, 130, 175, 182,
231, 239, 276, 281

sözel tökezlemeler 39, 269

sözünü geri alma 34, 299

Spotnitz, H. 104, 161, 217, 243, 246, 307
 Sterba, R. 102, 166, 183, 189
 Stevens, A. 293
 suçlamalar 47, 177, 179, 252
 sürçme (dil sürçmesi) 23, 67, 72, 188, 269, 273
 şizofreni 37, 236, 266, 267, 268, 275, 276, 282, 290, 297, 306
 şüphencilik 25

T
 teknik tarafsızlık 314
 tekrarlama zorlantısı 11, 147
 telefon analizi 134, 219, 220, 221, 223, 225, 227, 229, 230, 231, 233-237
 telkin 77, 89, 105, 110
 temel fantezi 124, 148, 261, 262, 290
 terk edilme 203, 204, 205

U-Ü
 Uluslararası Psikanaliz Derneği 14
 uyum inşası 89
 uzlaşma oluşumu 33, 34, 296
 uzman bilgi sistemleri 40
 üzeri çizili özne 304

V
 video konferans yapma 226, 236

W
 Winnicott, D. W. 21, 74, 75, 77, 107, 161, 179, 199, 211, 229, 236, 243, 245, 246, 265, 267, 307, 309
 Wodehouse, P. G. 210

Y
 yansımalar 179, 180, 183, 196, 198, 199, 216, 224, 282, 288, 292
 yansımali özdeşleşme 13, 161, 194, 196, 197, 198, 201, 205, 207, 208, 209, 213, 214, 216, 310
 yapışöküm 75, 104, 289, 313
 yer değıştirme 151, 158, 250, 296
 yorum 9-15, 17, 20, 22, 24-28, 31-38, 41, 43, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 58, 61-64, 66, 70-75, 77, 78, 79, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 94, 96-101, 103-113, 115-127, 130, 131, 132, 136, 137, 138, 141, 142, 144, 145, 146, 149, 150, 153, 157, 158, 164-173, 175, 176, 177, 180, 182, 184-187, 189-203, 205, 206-211, 216, 220, 246, 251, 267, 288, 292-309, 312
 yorum kaygısı 119, 146, 223, 269
 yorumun değeri 98, 99, 110, 224, 258
 yüz ifadeleri 39, 228

Z
 Zalusky, S. 225, 226, 236
 Zeigarnik etkisi 71
 Zetzel, E. R. 89, 217
 zulmedici paranoya 184, 282, 283, 293

PSİKANALİTİK TEKNİĞİN TEMELLERİ

KLİNİSYENLER İÇİN LACANCI BİR YAKLAŞIM

BRUCE FINK

ÇEVİRMEN: BURCU HALAÇ

Analitik bağlamda analizan tarafından deneyimlendiği haliyle hakikatin söylenecek olanla, henüz söylenmemiş olanla ilişkisi vardır. Hâlihazırda söylenmiş olan genellikle boş görünür, halbuki şimdi ilk defa söylenmekte olanın bir şeyleri kökten sarsma potansiyeli vardır; o önemli gelir, o doğru gelir. Analizan için hakikat her zaman başka yerdedir: Önündedir, henüz bulunmamıştır...

Hakikat "söylenecek olanı" ilgilendirdiği sürece, psikanalizdeki hakikat daha önce sözcüklere hiç dökülmemiş olanı simgeselleştirme deneyimiyle alakalıdır. Lacan bağlamında "daha önce hiç sözcüklere dökülmemiş olanı", "gerçek" olarak adlandırıyorum (buna ayrıca "travmatik gerçek" de denebilir).

Öyleyse analistin yorumu demek bir hayli aşikâr bir biçimde... analizanı simgeselleştirme sürecine dahil etmek, ona daha önce hiç sözcüklere dökülmemiş olanı sözcüklere dökmesi için esin vermek ya da kışkırtmak demektir. Yorum gerçek olana isabet etmeye çalışır.



Axis Yayınları

ISBN 978-6058089822



9 786058 089822

